

รายงานวิจัยฉบับสมบูรณ์

โครงการ

การนำกระบวนการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น
เรื่องการเลี้ยงโคนมไปประยุกต์ใช้ในต่างบริบท
(ระยะที่ 1)

โดย

รศ.ดร. บุญเรียง ขจรศิลป์ และคณะ

มิถุนายน 2544

รายงานวิจัยฉบับสมบูรณ์

โครงการ การนำกระบวนการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น เรื่องการเลี้ยงโคนมไปประยุกต์ใช้ในต่างบริบท (ระยะที่ 1)

คณะผู้วิจัย

สังกัด

1. รศ.ดร.บุญเรือง ขจรศิลป์	มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์
2. รศ.ดร.จิตติพงษ์ เชื้อรัตนพงษ์	จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
3. ผศ.ดร.ปราณี โพธิ์สุข	มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

สนับสนุนโดยสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย

ชุดโครงการการศึกษากับชุมชน

สารบัญ

	หน้า
คำนำ	i
รายงานสรุปสำหรับผู้บริหาร	ii
บทคัดย่อ	xvii
Abstract	xviii
สารบัญตาราง	xxv
สารบัญภาพ	xxvi
บทที่ 1 บทนำ	1
ความสำคัญของปัญหา	1
วัตถุประสงค์ของการวิจัย	6
ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ	7
ขอบเขตของการวิจัย	7
ข้อตกลงเบื้องต้น	8
นิยามศัพท์	9
บทที่ 2 การตรวจเอกสาร	10
การพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น	10
การมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการศึกษา	24
การวิเคราะห์ชุมชน	27
การวิจัยเชิงคุณภาพ	30
งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	36

สารบัญ (ต่อ)

	หน้า
สภาพและปัญหาของโรงเรียน	97
สภาพทั่วไปของโรงเรียน	97
สภาพทั่วไปของโรงเรียนชุมชนวัดใหญ่คันโพธิ์	97
สภาพทั่วไปของโรงเรียนวัดสมานกิจ	109
สภาพทั่วไปของโรงเรียนบ้านนาโคบอน	121
สภาพทั่วไปของโรงเรียนจอมราช	132
ปัญหาของโรงเรียน	147
ปัญหาของโรงเรียนชุมชนวัดใหญ่คันโพธิ์	147
ปัญหาของโรงเรียนวัดสมานกิจ	149
ปัญหาของโรงเรียนบ้านนาโคบอน	150
ปัญหาของโรงเรียนจอมราช	152
ความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนกับชุมชน	157
โรงเรียนชุมชนวัดใหญ่คันโพธิ์และโรงเรียนชุมชนคันโพธิ์	157
สภาพความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนชุมชนวัดใหญ่คันโพธิ์กับ ชุมชนคันโพธิ์	157
ปัญหาความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนชุมชนวัดใหญ่คันโพธิ์กับ ชุมชนคันโพธิ์	158
โรงเรียนวัดสมานกิจและชุมชนท่ากระทุ่ม	159
สภาพความสัมพันธ์ของโรงเรียนวัดสมานกิจกับชุมชนท่ากระทุ่ม	159
ปัญหาและความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนวัดสมานกิจกับ ชุมชนท่ากระทุ่ม	161

สารบัญ (ต่อ)

	หน้า
โรงเรียนบ้านนาโคบนและชุมชนนาโค	162
สภาพความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนบ้านนาโคบนกับชุมชนนาโค	162
ปัญหาความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนบ้านนาโคบนกับชุมชนนาโค	163
โรงเรียนจอมราชและชุมชนบ้านแค้น	164
สภาพความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนกับชุมชน	164
ปัญหาความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนกับชุมชน	166
ความต้องการหลักสูตรท้องถิ่นของโรงเรียนและชุมชน	166
โรงเรียนชุมชนวัดใหญ่ต้นโพธิ์และชุมชนต้นโพธิ์	166
โรงเรียนวัดสมานกิจและชุมชนท่ากระทุ่ม	168
โรงเรียนบ้านนาโคบนและชุมชนนาโค	170
โรงเรียนจอมราชและชุมชนบ้านแค้น	173
ความพร้อมของโรงเรียนและชุมชนในการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น	176
ความพร้อมของโรงเรียนชุมชนวัดใหญ่ต้นโพธิ์และชุมชนต้นโพธิ์	176
ความพร้อมของโรงเรียนวัดสมานกิจและชุมชนท่ากระทุ่ม	178
ความพร้อมของโรงเรียนบ้านนาโคบนและชุมชนนาโค	183
ความพร้อมของโรงเรียนจอมราชและชุมชนบ้านแค้น	186
เนื้อหาที่ควรนำมาจัดทำหลักสูตรท้องถิ่น	189
เนื้อหาที่ควรนำมาจัดทำหลักสูตรท้องถิ่นในโรงเรียนชุมชนวัดใหญ่ต้นโพธิ์	189
ปัจจัยที่เอื้อต่อการนำเนื้อหา "เครื่องจักสานต้นโพธิ์" มาจัดทำหลักสูตรท้องถิ่น	189
ปัจจัยที่เป็นอุปสรรคต่อการนำเนื้อหา "เครื่องจักสานต้นโพธิ์" มาจัดทำหลักสูตรท้องถิ่น	190

สารบัญ (ต่อ)

	หน้า
เนื้อหาที่ควรนำมาจัดทำหลักสูตรท้องถิ่นในโรงเรียนวัดสมานกิจ	192
ปัจจัยที่เอื้อต่อการนำเนื้อหา “ข้าวหอมมะลิ ไร่นาสวนผสม และการเลี้ยงนกกระทา” มาจัดทำหลักสูตรท้องถิ่น	192
ปัจจัยที่เป็นอุปสรรคต่อการนำเนื้อหา “ข้าวหอมมะลิ ไร่นาสวนผสม และการเลี้ยงนกกระทา” มาจัดทำหลักสูตรท้องถิ่น	193
เนื้อหาที่ควรนำมาจัดทำหลักสูตรท้องถิ่นในโรงเรียนบ้านนาโคก	194
ปัจจัยที่เอื้อต่อการนำเนื้อหา “ศิลปวัฒนธรรมชาวไทยตะนาวศรี” มาจัดทำหลักสูตรท้องถิ่น	194
ปัจจัยที่เป็นอุปสรรคต่อการนำเนื้อหา “ศิลปวัฒนธรรมชาวไทยตะนาวศรี” มาจัดทำหลักสูตรท้องถิ่น	195
เนื้อหาที่ควรนำมาจัดทำหลักสูตรท้องถิ่นในโรงเรียนจอมราช	197
ปัจจัยที่เอื้อต่อการนำเนื้อหา “การเกษตร” มาจัดทำหลักสูตรท้องถิ่น	197
ปัจจัยที่เป็นอุปสรรคต่อการนำเนื้อหา “การเกษตร” มาจัดทำหลักสูตรท้องถิ่น	198
แนวทางการให้ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นและการจัดการเรียนการสอน	200
โรงเรียนชุมชนวัดใหญ่คันไธ้และชุมชนคันไธ้	200
โรงเรียนวัดสมานกิจและชุมชนท่ากระทุ่ม	202
โรงเรียนบ้านนาโคกและชุมชนนาโค	203
โรงเรียนจอมราชและชุมชนบ้านแต้ม	204

	หน้า
ผลการวิเคราะห์เปรียบเทียบระหว่างโรงเรียนและชุมชนที่อยู่ในพื้นที่ต่างกัน	206
การเปรียบเทียบสภาพและปัญหาของชุมชน	206
การเปรียบเทียบสภาพและปัญหาของโรงเรียน	211
การเปรียบเทียบความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนกับชุมชน	218
การเปรียบเทียบความต้องการหลักสูตรท้องถิ่นของโรงเรียนและชุมชน	219
การเปรียบเทียบความพร้อมของโรงเรียนและชุมชน	220
การเปรียบเทียบเนื้อหาที่ควรมานำจัดทำหลักสูตรท้องถิ่นในระดับต่างๆ	224
การเปรียบเทียบแนวทางการให้ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วม	225
การคัดเลือกโรงเรียนและชุมชนเพื่อศึกษาคู่ในระยะที่ 2	225
บทที่ 6 สรุปผลการวิจัยและข้อเสนอแนะ	230
สรุปผลการวิจัย	230
อภิปรายผลการวิจัย	285
ข้อเสนอแนะ	297
เอกสารอ้างอิง	300
ภาคผนวก	306

สารบัญตาราง

ตารางที่	หน้า
1 กรอบแนวคิดในการวิจัย	45
2 ข้อมูลบุคลากรของโรงเรียนชุมชนวัดใหญ่คันโพธิ์	100
3 ข้อมูลพื้นฐานของนักเรียนโรงเรียนชุมชนวัดใหญ่คันโพธิ์	102
4 ข้อมูลพื้นฐานของบุคลากรโรงเรียนวัดสมานกิจ	113
5 ข้อมูลพื้นฐานของนักเรียนโรงเรียนวัดสมานกิจ	114
6 ข้อมูลบุคลากรของโรงเรียนบ้านนาโคบน	126
7 ข้อมูลพื้นฐานของนักเรียนโรงเรียนบ้านนาโคบน	127
8 ข้อมูลบุคลากรของโรงเรียนจอมราช	135
9 ข้อมูลพื้นฐานของนักเรียนโรงเรียนจอมราช	138
10 การเปรียบเทียบสภาพและปัญหาของชุมชน	209
11 การเปรียบเทียบสภาพและปัญหาของโรงเรียน	213
12 การเปรียบเทียบความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนกับชุมชน	218
13 การเปรียบเทียบความต้องการหลักสูตรท้องถิ่นของโรงเรียนและชุมชน	219
14 การเปรียบเทียบความพร้อมของโรงเรียนและชุมชน	222
15 การเปรียบเทียบเนื้อหาที่ควรนำมาจัดทำหลักสูตรท้องถิ่นในระดับต่างๆ	228
16 การเปรียบเทียบแนวทางการให้ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วม	229
17 เนื้อหาที่ควรนำมาจัดทำหลักสูตรท้องถิ่น	273

สารบัญภาพ

ภาพที่	หน้า
1 ที่ตั้งของชุมชนคันโพธิ์	58
2 ที่ตั้งของชุมชนนาโคบน	75
3 แผนที่โดยสังเขปด้านสถาบันแต่เดิม	82
4 ที่ตั้งของโรงเรียนชุมชนวัดใหญ่คันโพธิ์	97
5 แผนผังโรงเรียนชุมชนวัดใหญ่คันโพธิ์	98
6 การบริหารงานของโรงเรียนชุมชนวัดใหญ่คันโพธิ์	103
7 แผนที่แสดงเขตบริการของโรงเรียนวัดสมานกิจ	109
8 แผนผังบริเวณโรงเรียนวัดสมานกิจ	111
9 การบริหารงานของโรงเรียนวัดสมานกิจ	116
10 แบบบันทึกโครงการข้าวหอมมะลิเรื่อง การหว่านข้าว	119
11 โรงเรียนบ้านนาโคบนและพื้นที่เขตบริการ	122
12 แผนผังโรงเรียนบ้านนาโคบน	123
13 การบริหารงานของโรงเรียนบ้านนาโคบน	128
14 แผนผังบริเวณโรงเรียนจอมราช	133
15 แผนภูมิการบริหารงานโรงเรียนจอมราช	140
16 การเปรียบเทียบลักษณะสภาพของโรงเรียนและชุมชน	226

สารบัญ (ต่อ)

	หน้า
บทที่ 3 วิธีดำเนินการวิจัย	47
การคัดเลือกโรงเรียนและชุมชน	47
ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง	48
เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย	51
การสร้างเครื่องมือวิจัย	53
การรวบรวมข้อมูล	52
การตรวจสอบข้อมูล	56
การวิเคราะห์ข้อมูล	56
บทที่ 4 ผลการวิจัย	57
ลักษณะและความต้องการของชุมชนและโรงเรียน	57
สภาพและปัญหาของชุมชน	57
สภาพทั่วไปของชุมชนต้นโพธิ์	57
สภาพทั่วไปของชุมชนท่ากระทุ่ม	68
สภาพทั่วไปของชุมชนนาโค	75
สภาพทั่วไปของชุมชนบ้านเดิม	81
ปัญหาของชุมชน	88
ปัญหาของชุมชนต้นโพธิ์	88
ปัญหาของชุมชนท่ากระทุ่ม	90
ปัญหาของชุมชนนาโค	91
ปัญหาของชุมชนบ้านเดิม	95

รายงานสรุปสำหรับผู้บริหาร (Executive Summary)

1. ความสำคัญของปัญหา

โครงการวิจัยเรื่อง “การนำกระบวนการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น เรื่อง การเลี้ยงโคนมไปประยุกต์ใช้ในต่างบริบท” เป็นงานขยายผลต่อเนื่องจากโครงการวิจัยเรื่อง “กระบวนการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นที่เอื้อต่อการพัฒนาการเลี้ยงโคนม กรณีศึกษาจังหวัดราชบุรี” ซึ่งบุญเรือง ทจรศิลป์ และคณะ (2543) ได้พัฒนากระบวนการจัดและประเมินประสิทธิภาพของกระบวนการจัดหลักสูตรท้องถิ่นที่เอื้อต่อการเลี้ยงโคนม และมีการนำไปใช้เป็นเวลา 2 ปีการศึกษา การวิจัยพบว่า ครูผู้สอนมีการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมการสอน มีการสอนแบบบูรณาการ มีการทำงานเป็นกลุ่มและเป็นทีม ใช้วิธีการสอนที่เน้นนักเรียนเป็นศูนย์กลาง และมีการประเมินผลจากแฟ้มสะสมงาน นอกจากนี้ ปราชญ์ท้องถิ่น ชุมชน และองค์กรท้องถิ่นยังได้มีส่วนร่วมในการจัดการเรียนการสอน ซึ่งส่งผลให้นักเรียนรู้จักการทำงานเป็นทีม กล้าแสดงออก สามารถสรุปประเด็นที่ได้จากการเรียนรู้ต่อหน้าชุมชน มีความรู้ มีเจตคติต่อการเลี้ยงโคนมในทางที่ดีมากขึ้น มีทักษะและคุณลักษณะที่พึงประสงค์ มีความสุขที่ได้เรียนเรื่องโคนม รวมทั้งได้รับการยอมรับจากผู้ปกครองว่าเป็นหลักสูตรที่ให้เนื้อหาพื้นฐานและทักษะเบื้องต้นที่เด็กสามารถเรียนรู้และเข้าใจได้ง่าย ทำให้เด็กเกิดความรักและภาคภูมิใจในท้องถิ่นของตน และจะสืบทอดอาชีพการเลี้ยงโคนมต่อไป

ผลการวิจัยดังกล่าวข้างต้นแสดงให้เห็นว่า กระบวนการจัดหลักสูตรท้องถิ่นที่เอื้อต่อการพัฒนาการเลี้ยงโคนมที่คณะผู้วิจัยได้พัฒนาขึ้นมานั้น สามารถนำไปใช้ได้อย่างมีประสิทธิภาพกับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 ที่อาศัยอยู่ในชุมชนที่มีการเลี้ยงโคนมอย่างหนาแน่น และมีสหกรณ์โคนมที่เข้มแข็ง แต่การวิจัยดังกล่าวยังไม่ได้แสดงให้เห็นว่าถ้าจะนำกระบวนการจัดหลักสูตรท้องถิ่นดังกล่าวไปใช้กับนักเรียนระดับชั้นอื่น ๆ และ/หรือในชุมชนอื่นจะให้ได้ผลดีเช่นเดียวกันหรือไม่ ประกอบกับจังหวัดราชบุรีเป็นจังหวัดที่มีศิลปวัฒนธรรมเก่าแก่ มีแหล่งท่องเที่ยว ประชาชนประกอบอาชีพหลากหลาย มีชีวิตความเป็นอยู่ที่แตกต่างกันในแต่ละพื้นที่ ดังนั้น สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัยและโดยความร่วมมือของสำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดราชบุรีจึงให้ทุนสนับสนุนแก่ บุญเรือง ทจรศิลป์ และคณะ เพื่อศึกษาการนำกระบวนการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นเรื่องการเลี้ยงโคนมไปใช้ในต่างบริบทในเนื้อหา ระดับชั้น และชุมชนอื่น ๆ

การดำเนินการวิจัยในครั้งนี้ คณะผู้วิจัยได้แบ่งการวิจัยออกเป็น 2 ระยะ โดยระยะที่ 1 เป็นการศึกษาศักยภาพและความต้องการหลักสูตรท้องถิ่นของชุมชนและโรงเรียนในจังหวัดราชบุรี เพื่อที่จะได้มาซึ่งข้อมูลที่จะนำมาประกอบการพิจารณาคัดเลือกโรงเรียนและชุมชนที่จะมาทำการศึกษาต่อในระยะที่ 2 ระยะที่ 2 เป็นการนำกระบวนการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นเรื่องการเลี้ยงโคนมไปใช้ในโรงเรียนที่ได้รับการคัดเลือกจากระยะที่ 1 เพื่อตอบคำถามหลักสองประการ คือ

1. ในบริบทของชุมชนที่มีความเข้มแข็งต่างกัันนั้น การสร้างให้เกิดระบบบริหารจัดการโรงเรียนที่ดีที่จะทำให้กระบวนการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นเรื่องการเลี้ยงโคนม สามารถนำไปใช้ได้กับต่างระดับการศึกษาและต่างเนื้อหา จะต้องทำอย่างไร และต่างกับหรือไม่ในบริบทของชุมชนที่แตกต่างกัน

2. กระบวนการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นที่จะนำไปใช้กับต่างระดับ ต่างเนื้อหา และในต่างบริบทของชุมชนนั้น ควรต้องมีการปรับปรุงในจุดใดบ้าง อย่างไร และการปรับนั้นต้องคำนึงถึงปัจจัยเงื่อนไขอะไรบ้าง

รายงานการวิจัยฉบับนี้จะเสนอผลการวิจัยขอการศึกษาในระะยะที่ 1 เท่านั้นซึ่งผลการวิจัยจะเป็นข้อมูลพื้นฐานในการนำกระบวนการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นไปใช้ในระะยะที่ 2 ต่อไป

2. วัตถุประสงค์ของกาวิจัย (ระะยะที่ 1)

2.1 เพื่อศึกษาศึกษาสภาพและความต้องการ ในการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นของโรงเรียนและชุมชนที่ได้รับการคัดเลือกในจังหวัดราชบุรี

2.2 เพื่อศึกษาเนื้อหาที่ควรนำมาจัดทำหลักสูตรท้องถิ่นของโรงเรียนและชุมชนที่ได้รับการคัดเลือกในจังหวัดราชบุรี

2.3 เพื่อศึกษาแนวทางการให้ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นและการจัดการเรียนการสอน

2.4 เพื่อวิเคราะห์เปรียบเทียบศึกษาสภาพและความต้องการ เนื้อหาที่ควรนำมาจัดทำหลักสูตรท้องถิ่น และแนวทางการให้ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นและการจัดการเรียนการสอนระหว่างโรงเรียนและชุมชนในบริบทใหม่กับโรงเรียนและชุมชนในบริบทที่เลี้ยงโคนม รวมทั้งเปรียบเทียบระหว่างโรงเรียนและชุมชน 4 แห่งที่อยู่ในบริบทใหม่ เพื่อนำผลที่ได้มาพิจารณาคัดเลือกโรงเรียนและชุมชนที่จะศึกษาต่อไปในระะยะที่ 2

3. ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

3.1. ผลจากการวิจัยครั้งนี้จะเป็นประโยชน์แก่ผู้ที่เกี่ยวข้องกับการจัดการศึกษาระดับประถมศึกษาและมัธยมศึกษา ในจังหวัดราชบุรี เพื่อใช้ในการวางแผนพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นให้สอดคล้องกับศึกษาภาพและความต้องการของชุมชนและโรงเรียน

3.2. เป็นแนวทางสำหรับโรงเรียนและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับชุมชน ในการส่งเสริมสนับสนุนให้ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น และการจัดการเรียนการสอน

3.3 ได้ข้อมูลพื้นฐานของโรงเรียนและชุมชน ซึ่งจะเป็ประโยชน์ต่อการนำกระบวนการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นไปใช้ในระะยะที่ 2

4. ขอบเขตของการวิจัย

4.1 ประชากรที่ใช้ในการวิจัย

4.1.1 บุคลากรและนักเรียนในโรงเรียน ได้แก่ ผู้บริหาร ครู และนักเรียนในโรงเรียนชุมชนวัดใหญ่คันโพธิ์ โรงเรียนวัดสมานกิจ โรงเรียนบ้านนาโคบ และโรงเรียนจอมราช

4.1.2 คนในชุมชน ได้แก่ ผู้นำชุมชน ผู้เฒ่าผู้แก่ กรรมการโรงเรียน ผู้ปกครอง และผู้ที่เกี่ยวข้อง เช่น ศึกษาธิการอำเภอ เกษตรอำเภอ เป็นต้น ในตำบลคันโพธิ์ ตำบลท่ากระทุ่ม ตำบลนาโค และตำบลบ้านแค

4.2 เนื้อหาสาระที่ศึกษาในการวิจัย

เนื้อหาสาระที่ศึกษาในการวิจัยครั้งนี้ ได้แก่

4.2.1 ศึกษาภาพและความต้องการของโรงเรียนและชุมชน ซึ่งจะพิจารณาถึงสภาพและปัญหาของชุมชน สภาพและปัญหาของโรงเรียน ความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนกับชุมชน ความต้องการหลักสูตรท้องถิ่นของโรงเรียนและชุมชน ความพร้อมของโรงเรียนและชุมชนในการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น

4.2.2 เนื้อหาที่ควรนำมาจัดทำหลักสูตรท้องถิ่น

4.2.3 แนวทางการให้ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นและการจัดการเรียนการสอน

5. ข้อตกลงเบื้องต้น

การวิจัยครั้งนี้เป็นการศึกษาข้อมูลพื้นฐานในการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น เพื่อให้เป็น การกระทบกับบุคคลและสถานที่ที่ทำการวิจัย การวิจัยในครั้งนี้จึงใช้ชื่อสมมติทั้งหมดในการนี้ เป็นชื่อเฉพาะของบุคคลและสถานที่

6. การดำเนินงานวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ใช้วิธีการวิจัยเชิงปริมาณผสมผสานกับการวิจัยเชิงคุณภาพในลักษณะของการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม โดยดำเนินการวิจัยดังนี้

6.1 การคัดเลือกโรงเรียนและชุมชน คณะผู้วิจัยได้คัดเลือกโรงเรียนและชุมชนโดย ประชุมปรึกษาร่วมกับผู้อำนวยการและผู้ช่วยผู้อำนวยการการประถมศึกษาจังหวัดราชบุรี ศึกษาธิการจังหวัดและศึกษาธิการอำเภอ/กิ่งอำเภอ เพื่อพิจารณาถึงความเป็นไปได้ของ โรงเรียนและชุมชนในการจัดทำหลักสูตรท้องถิ่น โดยมีเกณฑ์คัดเลือกคือ ผู้บริหารและครูโรงเรียน มีความกระตือรือร้น ขยันขันแข็ง ชุมชนมีทรัพยากรที่น่าจะนำมาจัดทำหลักสูตรท้องถิ่นได้

โรงเรียนและชุมชนไม่มีปัญหาขัดแย้งกันรุนแรง และศึกษานิเทศก์มีความสนใจและยินดีร่วมมือ ผลการพิจารณาในรอบแรกที่ประชุมคัดเลือกไว้ 5 อำเภอ และ 1 กิ่งอำเภอ ได้แก่ อำเภอเมือง อำเภอวัดเพลง อำเภอบางแพ อำเภอบำกโฮ อำเภอจอมบึง และกิ่งอำเภอบ้านคา หลังจากนั้น คณะผู้วิจัยโดยการนำของศึกษานิเทศก์จังหวัด เดินทางไปรวบรวมข้อมูลเพิ่มเติมและพิจารณาคัดเลือกโรงเรียนและชุมชนโดยใช้เกณฑ์งบประมาณ จำนวนนักวิจัย และระยะเวลาดำเนินโครงการวิจัยรวมถึงระยะทางที่เดินทางไปยังโรงเรียนและชุมชนแต่ละแห่ง โดยมีเงื่อนไขว่า โรงเรียนที่ได้รับการคัดเลือกนั้น จะต้องทั้งโรงเรียนประถมศึกษาที่เปิดสอนถึงชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 และโรงเรียนขยายโอกาสที่เปิดสอนถึงระดับมัธยมศึกษาตอนต้น นอกจากนี้ เนื้อหาที่โรงเรียนและชุมชนมีศักยภาพและความต้องการที่จะนำมาจัดหลักสูตรท้องถิ่นนั้นต้องต่างกัน เพื่อที่จะตอบคำถามของงานวิจัยในภาพรวมของทั้งโครงการว่า กระบวนการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น เรื่องการเลี้ยงโคนมสามารถนำไปใช้ได้ในส่วนบริบทคือ ค่าระดับการศึกษา ต่างเนื้อหาวิชา และต่างสภาพแวดล้อมได้หรือไม่ อย่างไร ปรากฏว่า โรงเรียนและชุมชนที่ได้รับการคัดเลือก คือ โรงเรียนชุมชนวัดใหญ่คันโพธิ์และชุมชนคันโพธิ์ อำเภอบางแพ โรงเรียนวัดสมานกิจและชุมชนวัดสมานกิจ อำเภอบำกโฮ โรงเรียนบ้านนาโคกและชุมชนนาโคก กิ่งอำเภอบ้านคา โรงเรียนจอมราชและชุมชนบ้านแค้ม อำเภอจอมบึง

6.2 ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง ประชากรที่ใช้ในการวิจัยประกอบด้วยบุคลากรและนักเรียนใน 4 โรงเรียนได้แก่ โรงเรียนชุมชนวัดใหญ่คันโพธิ์ ประกอบด้วยผู้บริหารและครูจำนวน 26 คน และนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 5-6 จำนวน 157 คน โรงเรียนวัดสมานกิจ ประกอบด้วยผู้บริหารและครูจำนวน 9 คน และนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 5-6 จำนวน 26 คน โรงเรียนบ้านนาโคก ประกอบด้วยผู้บริหารและครูจำนวน 9 คน และนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1-3 จำนวน 84 คน โรงเรียนจอมราช ประกอบด้วยผู้บริหารและครูจำนวน 14 คน และนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1-3 จำนวน 193 คน

กลุ่มตัวอย่างประกอบด้วยคนในชุมชนคันโพธิ์ จำนวน 31 คน คนในชุมชนวัดสมานกิจ จำนวน 16 คน คนในชุมชนนาโคก จำนวน 16 คน และคนในชุมชนบ้านแค้ม จำนวน 13 คน ซึ่งประกอบด้วย กำนัน สารวัตรกำนัน ผู้ใหญ่บ้าน บุคลากรจากหน่วยงานราชการ สมาชิกสภาเทศบาล ประธานสภาองค์การบริหารส่วนตำบล สมาชิกสภาองค์การบริหารส่วนตำบล กรรมการโรงเรียน ผู้ปกครองนักเรียน ผู้เฒ่าผู้แก่ในชุมชนที่ชาวบ้านให้การยอมรับนับถือ เจ้าอาวาส และพระ

6.3 เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย การรวบรวมและวิเคราะห์ข้อมูล คณะผู้วิจัยใช้เครื่องมือและวิธีการที่หลากหลายได้แก่ การสัมภาษณ์ การสังเกต การออกแบบสอบถาม การศึกษาเอกสาร สิ่งพิมพ์ รูปภาพ นอกจากนี้ได้ใช้สมุดบันทึก เครื่องบันทึกเสียง กล้องถ่ายรูป รวมทั้งให้ผู้ช่วยวิจัยพักอยู่ในชุมชนเป็นระยะ ๆ ตั้งแต่เดือนมีนาคม 2542-มกราคม 2543 คณะผู้วิจัยเปิดเผยบทบาทของนักวิจัยในการเก็บรวบรวมข้อมูล วิเคราะห์ข้อมูลโดยการวิเคราะห์เนื้อหา

การวิเคราะห์แบบอุปนัย การแจกแจงความถี่ และหาค่าร้อยละ การตรวจสอบข้อมูลให้วิธีการตรวจสอบแบบสามเส้าด้านวิธีการรวบรวมข้อมูลและแหล่งข้อมูล รวมทั้งการให้ผู้ให้ข้อมูลสำคัญตรวจสอบความถูกต้องของข้อมูล

7. ผลการวิจัย

การศึกษาสภาพและความต้องการของโรงเรียนและชุมชนในการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น เนื้อหาที่ควรนำมาจัดทำหลักสูตรท้องถิ่น และแนวทางการให้ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นและการจัดการเรียนการสอน แล้วนำมาพิจารณาเปรียบเทียบกับชุมชนที่อยู่ในบริบทของการเลี้ยงโคนม และเปรียบเทียบระหว่างชุมชนทั้ง 4 แห่งในบริบทที่ไม่ได้เลี้ยงโคนม คณะผู้วิจัยสรุปผลการวิจัยได้ดังต่อไปนี้

7.1 ศักยภาพและความต้องการของโรงเรียนและชุมชนในการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น

7.1.1 สภาพและปัญหาของชุมชน ชุมชนที่อยู่ในบริบทเดิม คือ ชุมชนหนองโพ และชุมชนดอนกระเบื้อง มีสภาพภูมิประเทศเป็นที่ราบซึ่งเหมาะแก่การเลี้ยงสัตว์ คนในชุมชนส่วนใหญ่มีอาชีพเลี้ยงโคนมและอาชีพอื่นๆที่เกี่ยวข้องกับโคนม มีองค์การท้องถิ่นที่เข้มแข็ง มีสหกรณ์โคนม มีศูนย์วิจัยการผสมเทียม โรงพยาบาลสัตว์ และวิทยาลัยเกษตรกรรม มีแหล่งวิทยากรค่อนข้างสมบูรณ์และเป็นระบบ และมีฐานะทางเศรษฐกิจดีกว่าชุมชนในบริบทใหม่ ชุมชนมีปัญหาน้ำเสียจากโรงงานทำให้การปลูกพืชซึ่งเป็นอาหารสัตว์เสียหาย ก่อให้เกิดการขาดแคลนอาหารสัตว์ ในบางฤดูกาล ในขณะที่ชุมชนใน 4 บริบทใหม่ คือชุมชนคันโพธิ์ ชุมชนท่ากระทุ่ม ชุมชนบ้านแต้ว และชุมชนนาโคมีสภาพภูมิประเทศเป็นที่ราบลุ่ม และที่ราบสลับกับเนินเขา คนในชุมชนส่วนใหญ่มีอาชีพทำไร่ ทำสวน ทำนา และรับจ้าง ชุมชน 4 แห่งในบริบทใหม่นี้จัดแบ่งได้เป็น 2 กลุ่มใหญ่ๆ คือ กลุ่มที่มีจุดเด่นทางด้านด้านการเกษตร ได้แก่ชุมชนบ้านแต้ว และชุมชนนาโค และกลุ่มที่มีจุดเด่นทางด้านวัฒนธรรมประเพณีคือ ชุมชนคันโพธิ์ และชุมชนนาโค ใน 4 ชุมชนนี้ ชุมชนที่มีฐานะทางเศรษฐกิจดีกว่าชุมชนอื่น คือ ชุมชนคันโพธิ์ รองลงมาคือ ชุมชนท่ากระทุ่มและชุมชนบ้านแต้ว ส่วนชุมชนนาโคมีความพร้อมในเชิงเศรษฐกิจน้อยที่สุด แต่จุดแข็งคือมีความปรารถนาอย่างแรงกล้าที่จะอนุรักษ์วัฒนธรรมประเพณีของชุมชน ชุมชนมีปัญหาระบาดแล้งน้ำเพื่อการเกษตร ไม่มีที่ดินของตนเองเพื่อทำการเกษตร ต้องเช่าที่ดินทำกินทั้ง 4 ชุมชนมีปัญหาขาดยาเสพติด แต่ชุมชนนาโคมีปัญหาเรื่องน้ำน้อยกว่าชุมชนอื่น อย่างไรก็ตามชุมชนนาโคมีปัญหาความยากจน โรคมาลาเรีย ไข้เลือดออกสูงชุม และปัญหาทุพโภชนาการ ในขณะที่ชุมชนอื่นไม่เป็นปัญหา

7.1.2 สภาพและปัญหาของโรงเรียน โรงเรียนที่อยู่ในบริบทเดิมโรงเรียนหนึ่งเป็นโรงเรียนขนาดใหญ่ คือโรงเรียนชุมชนวัดหนองโพ อีกโรงเรียนหนึ่งเป็นโรงเรียนขนาดกลาง ทั้งสองโรงเรียนเปิดสอนระดับประถมศึกษา ปีที่ 1-6 ครูส่วนใหญ่เป็นครูในท้องถิ่น ใช้วิธีสอนแบบครูเป็นศูนย์กลาง ครูแทบจะรับการอบรมเกี่ยวกับการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น แต่ไม่เคยจัด

หลักสูตรท้องถิ่น ครูมีความสัมพันธ์อันดีต่อกัน ความสามารถโดยเฉลี่ยของนักเรียนโรงเรียนชุมชนวัดหนองโพอยู่ในระดับปานกลาง ครูส่วนใหญ่ได้สอนตรงตามวุฒิ โรงเรียนวัดตอนกระเบื้องมีปัญหานักเรียนขาดงาน ความสามารถของนักเรียนโดยเฉลี่ยค่อนข้างต่ำ ครูส่วนใหญ่ไม่ได้สอนตรงตามวุฒิที่เรียนมา

สำหรับโรงเรียน 4 โรงเรียนในบริบทใหม่ เป็นโรงเรียนขนาดใหญ่ 2 โรงเรียน คือ โรงเรียนชุมชนวัดใหญ่ต้นโพธิ์ เปิดสอนระดับอนุบาลถึงประถมศึกษาปีที่ 6 และโรงเรียนจอมราช สอนระดับอนุบาลถึงมัธยมศึกษาปีที่ 3 โรงเรียนขนาดกลาง 1 โรงเรียน คือ โรงเรียนบ้านนาโคบน สอนระดับอนุบาลถึงมัธยมศึกษาปีที่ 3 และโรงเรียนขนาดเล็ก 1 โรงเรียน คือ โรงเรียนวัดสมานกิจ สอนระดับอนุบาลถึงประถมศึกษาปีที่ 6

โรงเรียนชุมชนวัดใหญ่ต้นโพธิ์และโรงเรียนวัดสมานกิจ ครูส่วนใหญ่เป็นคนในท้องถิ่น ส่วนโรงเรียนบ้านนาโคบน และโรงเรียนจอมราช ครูส่วนใหญ่ไม่ใช่คนในท้องถิ่น

โรงเรียนชุมชนวัดใหญ่ต้นโพธิ์ โรงเรียนบ้านนาโคบน และ โรงเรียนวัดสมานกิจ ครูส่วนใหญ่ใช้วิธีสอนแบบครูเป็นศูนย์กลาง ส่วนโรงเรียนจอมราช ครูส่วนใหญ่เน้นการสอนให้นักเรียนทำกิจกรรม

โรงเรียนบ้านนาโคบนและโรงเรียนจอมราช ครูส่วนใหญ่ไม่มีความรู้และประสบการณ์ในการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น โรงเรียนไม่เคยพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น ส่วนโรงเรียนวัดสมานกิจ มีครู 1 คนที่ได้พัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นเรื่องข้าวซ้อมมือโดยสอนแบบบูรณาการในรายวิชาต่างๆ แต่ปัจจุบันครูท่านนี้ได้ลาออกไปแล้ว โรงเรียนชุมชนวัดใหญ่ต้นโพธิ์ มีครู 2 คนที่ผ่านการอบรมหลักสูตรท้องถิ่น และโรงเรียนเคยพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นในลักษณะทำหนังสือเสริมประสบการณ์โดยเปรียบเนื้อหาและกิจกรรม

โรงเรียนวัดสมานกิจและโรงเรียนบ้านนาโคบน มีความสัมพันธ์ระหว่างครูดีโรงเรียนจอมราชความสัมพันธ์ระหว่างครูค่อนข้างดี ส่วนโรงเรียนชุมชนวัดใหญ่ต้นโพธิ์ครูมีปัญหาขัดแย้งกันมานาน

โรงเรียนวัดสมานกิจ และโรงเรียนจอมราช ครูได้สอนตรงตามวุฒิที่เรียนมา โรงเรียนบ้านนาโคบน ครูส่วนใหญ่ไม่ได้สอนตรงตามวุฒิที่เรียนมา ส่วนโรงเรียนชุมชนวัดใหญ่ต้นโพธิ์ครูบางส่วนได้สอนตรงตามวุฒิที่เรียนมา

โรงเรียนทั้ง 4 โรงเรียนมีปัญหาค้นหาความยากจนและครอบครัวยากจน

7.1.3 ความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนกับชุมชน โรงเรียนที่อยู่ในบริบทเดิม 2 โรงเรียน คือ โรงเรียนชุมชนวัดหนองโพและโรงเรียนวัดตอนกระเบื้อง มีความสัมพันธ์ที่ดีกับชุมชน และให้

ความร่วมมือกันในการจัดกิจกรรมต่าง ๆ เป็นอย่างดี ครูและผู้บริหารมีความสัมพันธ์อย่างดีกับคนในชุมชน เนื่องจากเป็นคนในท้องถิ่น

สำหรับโรงเรียนและชุมชนที่อยู่ในบริบทใหม่ทั้ง 4 แห่ง โรงเรียนและชุมชนมีความสัมพันธ์ที่ดีและให้ความร่วมมือในการจัดกิจกรรมต่าง ๆ เป็นอย่างดี ประเด็นที่แตกต่างคือชุมชนต้นโพธิ์ คนในชุมชนจะให้ความสนับสนุนทั้งทางด้านกำลังทรัพย์และกำลังกาย ชุมชนท่ากระทุ่ม คนในชุมชนให้ความสนับสนุนโรงเรียนโดยให้ทุนการศึกษาและจัดหาอุปกรณ์การเรียนการสอนให้กับโรงเรียน ชุมชนนาโค คนในชุมชนให้ความช่วยเหลือโรงเรียนในด้านแรงงานมากกว่าด้านเงินทอง สำหรับชุมชนบ้านแถม ความช่วยเหลือที่ชุมชนให้กับโรงเรียนนั้นค่อนข้างหนักไปทางวัตถุ สิ่งของ และเงินมากกว่าการให้ความคิดเห็น

ครูในโรงเรียนชุมชนวัดใหญ่คันโพธิ์และโรงเรียนวัดสมานกิจ มีความสัมพันธ์ที่ดีต่อชุมชนเนื่องจากครูส่วนใหญ่เป็นคนในท้องถิ่น ส่วนครูในโรงเรียนบ้านนาโคบนและโรงเรียนจอมราช ความสัมพันธ์ระหว่างครูกับคนในชุมชนไม่แน่นแฟ้นมากนัก เนื่องจากครูในโรงเรียนส่วนใหญ่ไม่ใช่คนในท้องถิ่น

ความสัมพันธ์ระหว่างผู้บริหารกับชุมชน ผู้บริหารโรงเรียนชุมชนวัดใหญ่คันโพธิ์ มีความสัมพันธ์กับชุมชนน้อยมาก ส่วนผู้บริหารโรงเรียนบ้านนาโคบนมีการพบปะกับคนในชุมชนน้อย เนื่องจากไม่ใช่คนในท้องถิ่น พึงย้ายมารับตำแหน่งและพักอยู่นอกชุมชน ความสัมพันธ์ของผู้บริหารโรงเรียนวัดสมานกิจกับชุมชนยังห่างอยู่ เนื่องจากผู้บริหารมาขอพบหาให้ครูที่เป็นคนท้องถิ่นเป็นผู้ติดต่อ ส่วนผู้บริหารโรงเรียนจอมราชมีความสัมพันธ์อย่างดีเฉพาะกับผู้ปกครองนักเรียนที่มีปัญหา และเนื่องจากผู้บริหาร เป็นคนพูดตรง ดังนั้นจึงสร้างความไม่พอใจให้กับคนในชุมชนบางคน

7.1.4 ความต้องการหลักสูตรท้องถิ่นของโรงเรียนและชุมชน โรงเรียนและชุมชนที่อยู่ในบริบทเดิม 2 แห่ง มีความต้องการจัดทำหลักสูตรท้องถิ่นเรื่องการเลี้ยงโคนมเหมือนกันทั้ง 2 แห่ง ในขณะที่โรงเรียนและชุมชนบริบทใหม่มีความต้องการจัดหลักสูตรท้องถิ่นที่เกี่ยวกับการเกษตร 2 แห่ง คือ โรงเรียนวัดสมานกิจและชุมชนท่ากระทุ่มมีความต้องการให้จัดหลักสูตรท้องถิ่นเรื่องข้าวหอมมะลิ โรงเรียนสนมและการเลี้ยงนกกระทา และโรงเรียนจอมราชและชุมชนบ้านแถมมีความต้องการให้จัดหลักสูตรท้องถิ่นเรื่องเกษตรทฤษฎีใหม่ เทคโนโลยีการเกษตร การพัฒนาการเกษตร และสหกรณ์การเกษตร โรงเรียนและชุมชนในบริบทใหม่อีก 2 แห่งมีความต้องการจัดหลักสูตรท้องถิ่นที่เกี่ยวกับศิลปวัฒนธรรมดังนี้ คือ โรงเรียนชุมชนวัดใหญ่คันโพธิ์และชุมชนต้นโพธิ์มีความต้องการให้จัดหลักสูตรท้องถิ่นเรื่องเครื่องจักสานต้นโพธิ์ โรงเรียนบ้านนาโคและชุมชนนาโคมีความต้องการให้จัดหลักสูตรท้องถิ่นเรื่องศิลปวัฒนธรรมชาวไทยตะนาวศรี

7.1.5 ความพร้อมของโรงเรียนและชุมชน โรงเรียนและชุมชนที่อยู่ในบริบทเดิม 2 แห่ง มีความพร้อมทั้งด้านบุคลากร อาคารสถานที่ แหล่งศึกษาเพิ่มเติม สื่อ วัสดุอุปกรณ์ และงบประมาณ โดยคนในชุมชนมีความรู้ความสามารถด้านการเลี้ยงโคนมหลายคน และผู้ยินดีให้ความร่วมมือกับโรงเรียนในการถ่ายทอดความรู้ให้แก่นักเรียน ทั้ง 2 โรงเรียนมีห้องเรียนและสถานที่ที่พร้อมจะจัดหลักสูตรท้องถิ่น มีสถานที่ที่จะให้นักเรียนไปศึกษาเพิ่มเติมได้ และอยู่ไม่ไกลจากโรงเรียนมากนัก เช่น ฟาร์มโคนมของคนในชุมชนที่ยินดีให้ความร่วมมือโดยทำหน้าที่เป็นฟาร์มสาธิต สหกรณ์โคนมหนองโพเจ้ากนิช ศูนย์วิจัยการผสมเทียมราษฎร์ โรงพยาบาลสัตว์หนองโพ วิทยาลัยเกษตรและเทคโนโลยี เป็นต้น โรงเรียนมีเอกสารและวัสดุที่สนับสนุนการเรียนการสอน ซึ่งขอได้จากกรมปศุสัตว์ เจ้าหน้าที่กรมขอืมได้จากวิทยาลัยเกษตรฯ และยังได้รับการสนับสนุนจากสหกรณ์โคนมหนองโพ และองค์การบริหารส่วนตำบลดอนกระเบื้อง ในเรื่องของการถ่ายเอกสารโดยไม่ต้องเสียค่าใช้จ่าย เพียงแต่นำกระดาษไปเอง นอกจากนั้นองค์การบริหารส่วนตำบลดอนกระเบื้องยังเปิดโอกาสให้นักเรียนโรงเรียนวัดดอนกระเบื้องไปฝึกหัดออกเสียงตามสายเกี่ยวกับเรื่องการเลี้ยงโคนม

สำหรับโรงเรียนและชุมชนที่อยู่ในบริบทใหม่ทั้ง 4 แห่ง มีความพร้อมทั้งด้านบุคลากร อาคารสถานที่ แหล่งศึกษาเพิ่มเติม สื่อ วัสดุอุปกรณ์ และงบประมาณ โดยชุมชนต้นโพธิ์ มีผู้รู้หลายคนในเรื่องความเป็นมาของชุมชน ประเพณีวัฒนธรรม ความเป็นมาของเครื่องจักสาน และวิถีจักสาน ชุมชนท่ากระทุ่มมีผู้รู้เกี่ยวกับการปลูกข้าวหอมมะลิ เจ้าหน้าที่เกษตรตำบลกนิชที่ให้ ความร่วมมือ และครูในโรงเรียนเคยทำโครงการข้าวหอมมะลิ ชุมชนนาโคมีผู้รู้ศิลปวัฒนธรรม ชาวไทยพระยาวศรี (กะเหรี่ยง) และมีครูที่รู้ในเรื่องการรำของชาวกะเหรี่ยง ชุมชนบ้านแค้น มีผู้รู้ด้านการเกษตรที่ยินดีถ่ายทอดความรู้ให้แก่นักเรียน โรงเรียนมีอาจารย์ที่จบสาขาเทคโนโลยีทางการเกษตรมาโดยตรง โรงเรียนได้เข้าร่วมโครงการเกษตรทฤษฎีใหม่และเป็นโรงเรียนแกนนำโครงการเกษตรพอเพียง ทั้ง 4 โรงเรียนมีห้องเรียนและสถานที่ที่ใช้สอนหลักสูตรท้องถิ่นตามที่แต่ละแห่งต้องการได้ มีสถานที่ที่จะให้นักเรียนไปศึกษาเพิ่มเติมได้ และอยู่ไม่ไกลจากโรงเรียนมากนัก โดยชุมชนต้นโพธิ์มีวัฒนธรรมและประเพณีเก่าแก่มากมาย ชุมชนท่ากระทุ่ม รอบ ๆ โรงเรียนมีที่นาของชนในชุมชนที่นักเรียนไปศึกษาเพิ่มเติมได้ ชุมชนนาโคมีศูนย์วัฒนธรรมกะเหรี่ยง ซึ่งนักเรียนสามารถศึกษาประเพณีของชาวกะเหรี่ยงได้จากสภาพความเป็นจริง ชุมชนจอมราช มีสวนผลไม้และไร่ซึ่งอยู่ไม่ไกลจากโรงเรียน นอกจากนี้ ยังมีศูนย์ถ่ายทอดเทคโนโลยีทางการเกษตรประจำตำบล สำนักงานเกษตรอำเภอ และสถาบันราชภัฏ ในด้านของสื่อ วัสดุ และอุปกรณ์ โรงเรียนชุมชนวัดใหญ่ต้นโพธิ์มีอุปกรณ์จักสานหลายชุด และมีหนังสือเสริมประสบการณ์เรื่องเครื่องจักสานของชุมชน และชุมชนมีไม้ไผ่อยู่มาก โรงเรียนวัดสมานกิจ มีตุ๊กตกระเบื้อง เครื่องปั้นดินเผาที่ทำจากมอเตอร์ ฝักบัวรดน้ำ เสียน จอม ฯลฯ โรงเรียนบ้านนาโคบ มีเครื่องเล่นเทพและเทพเพลงกะเหรี่ยง และคนในชุมชนมีเครื่องดนตรี โรงเรียนจอมราชโรงเรียนมีวัสดุอุปกรณ์เพียงพอเนื่องจากมีการจัดการเรียนการสอนวิชาเกษตรอยู่แล้ว

ในประเด็นของงบสนับสนุน โรงเรียนชุมชนวัดใหญ่คันโพธิ์นี้เงินบริจาคจาก ชุมชน ศิษย์เก่า และ มูลนิธิ โรงเรียนวัดสมานกิจ ได้รับเงินสนับสนุนจากเจ้าอาวาส องค์การบริหารส่วนตำบล ทหารหมู่ ผู้ปกครอง นักเรียน และจากเกษตรอำเภอ โรงเรียนบ้านนาโคบนั้นมีงบประมาณและ เงินนอกงบประมาณไม่มากพอที่จะดำเนินการได้อย่างเต็มที่ โรงเรียนจอมราช ได้รับงบประมาณ ในการเชิญวิทยากรภายนอกจากสำนักงานการประถมศึกษาอำเภอ และขอความช่วยเหลือจาก องค์การเอกชน หน่วยงานในท้องถิ่น และคนในชุมชน

7.2 เนื้อหาที่ควรมานำจัดหลักสูตรท้องถิ่นในระดับล่าง ๆ ผลจากการพิจารณาศักยภาพ และความต้องการของโรงเรียนและชุมชนในบริบทใหม่ทั้ง 4 แห่ง ตามประเด็นต่าง ๆ ดังกล่าว แล้วข้างต้น สรุปได้ว่าเนื้อหาที่สมควรนำมาจัดหลักสูตรท้องถิ่นแบ่งได้เป็น 2 กลุ่มดังนี้ คือ กลุ่ม เนื้อหาที่เกี่ยวข้องกับการเกษตร คือ เรื่องข้าวกล้องนิลของโรงเรียนวัดสมานกิจ และเรื่องเกษตร ทฤษฎีใหม่ของโรงเรียนจอมราช และกลุ่มเนื้อหาที่เกี่ยวข้องกับศิลปวัฒนธรรมประเพณี คือ เรื่องเครื่องจักสานต้นโพธิ์ของโรงเรียนชุมชนวัดใหญ่คันโพธิ์ และเรื่องศิลปวัฒนธรรมชาวไทย ตะนาวศรีของโรงเรียนบ้านนาโคบ

7.3 แนวทางในการให้ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วม จากการศึกษาความคิดเห็นของบุคลากรใน โรงเรียนและคนในชุมชนที่อยู่ในบริบทใหม่ทั้ง 4 แห่งเกี่ยวกับแนวทางการให้ชุมชนเข้ามามีส่วน ร่วมในการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นและการจัดการเรียนการสอนพบว่า แนวความคิดของบุคลากร ในโรงเรียนและคนในชุมชนที่อยู่ในบริบทใหม่ทั้ง 4 แห่งนั้นมีบางแนวทางที่สอดคล้องกับแนวทาง ปฏิบัติของโรงเรียนและชุมชนที่มีบริบทของการเลี้ยงโคบ ซึ่งแนวทางดังกล่าวได้แก่ การเปิด โอกาสให้ผู้มีส่วนร่วมในการจัดการเรียนการสอน การชี้แจงทำความเข้าใจกับคนในชุมชน การประชาสัมพันธ์ และการขอความร่วมมือโดยติดต่อผ่านผู้นำชุมชน นอกจากนี้จากแนวทาง ดังกล่าวแล้วข้างต้น ยังมีแนวทางอื่น ๆ ที่บุคลากรในโรงเรียนและคนในชุมชนที่อยู่ในบริบทใหม่ ได้นำเสนอ ซึ่งเป็นแนวทางที่ควรมานำพิจารณาและปฏิบัติในการดำเนินงานระยะที่ 2 ของ โครงการวิจัยเพื่อให้ชุมชนได้เข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นและการจัดการเรียน การสอนอย่างเต็มที่ แนวทางดังกล่าวได้แก่ การเห็นคุณค่าและให้ความสำคัญกับคณะกรรมการ การโรงเรียน การยอมรับฟังความคิดเห็นของคนในชุมชน การหาผู้นำที่ดีและการสร้างศรัทธาต่อชุมชน ของผู้บริหารโรงเรียน การใช้บทบาทเชิงรุกโดยโรงเรียนเป็นฝ่ายริเริ่มความสัมพันธ์ที่ดีกับชุมชน ก่อนและไม่รอให้ชุมชนเข้ามาหาโรงเรียนเพียงฝ่ายเดียว ควรมีการกำหนดแผนงานและกิจกรรม ต่างๆ ให้ชัดเจนและแจ้งให้คนในชุมชนทราบวันเวลาที่ต้องการความช่วยเหลือล่วงหน้าเพื่อ การเตรียมตัวให้พร้อม รายละเอียดของแนวทางทั้งหมดมีดังต่อไปนี้

7.3.1 การเปิดโอกาสให้ผู้มีส่วนร่วมในการจัดการเรียนการสอน

คนในชุมชนส่วนใหญ่เห็นว่า โรงเรียนมีหน้าที่รับผิดชอบในเรื่องการพัฒนา หลักสูตรท้องถิ่นและการจัดการเรียนการสอนโดยตรง และสามารถจัดการเรื่องนี้ได้ดีกว่าชุมชน

ส่วนคนในชุมชนสามารถเข้ามามีส่วนร่วมได้โดยเปิดโอกาสให้ผู้รู้ในท้องถิ่นมาเป็นวิทยากรสอนหรือถ่ายทอดความรู้ให้นักเรียน โดยโรงเรียนควรจัดหาค่าตอบแทนให้ด้วย

7.3.2 การชี้แจงทำความเข้าใจกับคนในชุมชน โรงเรียนและท้องถิ่นควรมีบทบาทสำคัญในการสร้างความเข้าใจกับคนในชุมชนเกี่ยวกับบทบาทหน้าที่ของชุมชนต่อการศึกษา และความสำคัญของชุมชนกับการมีส่วนร่วมในการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น และการจัดการเรียนการสอน ครูหรือผู้บริหารโรงเรียนควรชี้แจงทำความเข้าใจกับคนในชุมชน โดยอธิบายให้เข้าใจถึงวัตถุประสงค์และการดำเนินงานของโครงการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น และชี้แจงให้คนในชุมชนเข้าใจอย่างชัดเจนว่าโรงเรียนต้องการอะไร และจะให้คนในชุมชนทำอะไรบ้าง

7.3.3 การประชาสัมพันธ์ โรงเรียนควรประชาสัมพันธ์หลักสูตรท้องถิ่นและกิจกรรมของโรงเรียนให้ชุมชนทราบความเคลื่อนไหวของโรงเรียน โดยมอบหมายให้ฝ่ายสัมพันธ์ชุมชนเป็นผู้ประสานงานและใช้วิธีการประชาสัมพันธ์ที่หลากหลาย เช่น การทำจุลสารแจ้งข่าวสารผ่านนักเรียนไปสู่ผู้ปกครอง และการออกเสียงตามสาย เป็นต้น

7.3.4 การขอความร่วมมือ โรงเรียนควรเชิญคณะกรรมการโรงเรียนมาประชุมชี้แจงและขอความร่วมมือ ซึ่งคณะกรรมการโรงเรียนสามารถไปติดต่อขอความร่วมมือจากคนในชุมชนได้ นอกจากนี้ โรงเรียนยังสามารถขอความร่วมมือจากชุมชน โดยติดต่อผ่านทางผู้ปกครองและผู้นำชุมชน หรือติดต่อกับผู้รู้ในชุมชนโดยตรง

7.3.5 การเห็นคุณค่าและให้ความสำคัญกับคณะกรรมการโรงเรียน

โรงเรียนควรเห็นคุณค่าและให้ความสำคัญกับคณะกรรมการโรงเรียนโดยให้มีส่วนในการแสดงความคิดเห็น ร่วมวางแผนกิจกรรมต่าง ๆ ของโรงเรียน เพราะตลอดระยะเวลาที่ผ่านมาคณะกรรมการโรงเรียนจะมีบทบาทในการเข้าไปประชุม เพื่อรับทราบโครงการที่โรงเรียนจัดทำเท่านั้น

7.3.6 การยอมรับฟังความคิดเห็นของคนในชุมชน

บุคลากรในโรงเรียนควรเปิดโอกาสให้ชุมชนแสดงความคิดเห็นและยอมรับฟังความคิดเห็นเหล่านั้นด้วย ไม่ใช่มุ่งเน้นขอความช่วยเหลือเฉพาะเรื่องเงินสนับสนุนจากคนในชุมชนเท่านั้น

7.3.7 ภาวะผู้นำของผู้บริหาร การใช้บทบาทเชิงรุก และการสร้างความสัมพันธ์ที่ดีกับชุมชน

ภาวะผู้นำของผู้บริหารโรงเรียนนับว่ามีความสำคัญอย่างยิ่ง เพราะหากผู้บริหารโรงเรียนมีภาวะผู้นำที่ดี สามารถดำเนินงานในโรงเรียนอย่างมีคุณภาพ โปร่งใส จนเป็นที่ไว้วางใจนับถือและศรัทธาของชุมชน ย่อมทำให้ชุมชนร่วมมือหรือช่วยเหลืออย่างเต็มที่ในทุกเรื่อง

นอกจากนี้ โรงเรียนควรใช้บทบาทเชิงรุก โดยเป็นฝ่ายริเริ่มความสัมพันธ์ที่ดีกับชุมชนไม่ใช่รอให้ชุมชนเข้ามาหาโรงเรียนฝ่ายเดียว

7.3.8 การกำหนดแผนงานและกิจกรรมต่าง ๆ โดยใช้วิธีการทำงานเป็นทีมหรือ Whole School Approach โรงเรียนควรมีการกำหนดแผนงานและกิจกรรมต่าง ๆ ที่จะรอความร่วมมือจากบุคลากรในโรงเรียนและคนในชุมชนให้ชัดเจน และแจ้งให้คนในชุมชนทราบวันเวลาที่แน่นอนที่จะให้ชุมชนเข้ามาช่วยเหลือ หรือเข้ามามีส่วนร่วมในกิจกรรมนั้น ๆ เพื่อจะได้มีเวลาเตรียมตัวพอเพียง

7.4 ผลการคัดเลือกโรงเรียนและชุมชน ผลจากการศึกษาเปรียบเทียบประเด็นต่าง ๆ ระหว่างโรงเรียนและชุมชนในบริบทที่ไม่ใช่การเลือกโดน พบว่าโรงเรียนวัดสมานกิจและชุมชนท่ากระทุ่มกับโรงเรียนบ้านนาโคบและชุมชนนาโค ได้รับคัดเลือกให้นำกระบวนการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นไปทดลองใช้ในระยะที่ 2 เพื่อตอบคำถามว่าในบริบทของชุมชนที่มีความเข้มแข็งต่างกันนั้นการสร้างให้เกิดระบบบริหารจัดการโรงเรียนที่ดีที่จะทำให้กระบวนการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นเรื่องการเมืองโดน สามารถนำไปใช้ได้กับต่างระดับการศึกษาและต่างเนื้อหา นั้น จะต้องทำอย่างไร และต่างกันหรือไม่ในบริบทของชุมชนที่แตกต่างกัน ควรจะมีการปรับปรุงใบจุดใดบ้าง อย่างไร และการปรับนั้นต้องคำนึงถึงปัจจัยเงื่อนไขอะไรบ้าง การที่โรงเรียนและชุมชนทั้งสองแห่งได้รับการคัดเลือก เนื่องจากโรงเรียนและชุมชนทั้งสองแห่งนั้นมีลักษณะสอดคล้องกับเงื่อนไขที่ต้องการศึกษาต่อในระยะที่ 2 คือ โรงเรียนสองโรงเรียนจัดการเรียนการสอนกันคนละระดับการศึกษา โดยโรงเรียนวัดสมานกิจจัดการศึกษาสูงสุดถึงชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ในขณะที่โรงเรียนบ้านนาโคบเป็นโรงเรียนขยายโอกาส จัดการศึกษาถึงระดับมัธยมศึกษาตอนต้น เมื่อหาที่โรงเรียนและชุมชนมีความเห็นสอดคล้องกันว่าสมควรนำมาจัดหลักสูตรท้องถิ่นก็แตกต่างกัน โดยโรงเรียนวัดสมานกิจและชุมชนท่ากระทุ่มเห็นควรให้นำเนื้อหาที่เกี่ยวข้องกับการเกษตร เช่น ข้าวฟ่างมาจัดหลักสูตรท้องถิ่น ในขณะที่โรงเรียนบ้านนาโคบและชุมชนนาโคเห็นควรให้นำเนื้อหาที่เกี่ยวข้องกับศิลปวัฒนธรรมชาวไทยชนเผ่าครีมาจัดหลักสูตรท้องถิ่น นอกจากนั้นบริบทของโรงเรียนและชุมชนทั้งสองแห่ง มีความเข้มแข็งต่างกันในบางประเด็น เช่น ในประเด็นของเศรษฐกิจของคนในชุมชน ชุมชนท่ากระทุ่มจะมีเศรษฐกิจที่เหนือกว่า ในขณะที่คนในชุมชนนาโคส่วนใหญ่มีฐานะยากจนมากกว่า แต่จุดเด่นประการหนึ่งของชุมชนนาโคก็คือ คนในชุมชนมีความปรารถนาอย่างแรงกล้าที่จะอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมชาวไทยชนเผ่าครี สำหรับชุมชนท่ากระทุ่มนั้นจะมีปัญหาเรื่องยาเสพติดค่อนข้างมาก แต่ผู้บริหารโรงเรียนเป็นผู้ที่ตระหนักถึงปัญหาดังกล่าวเป็นอย่างดี และพร้อมที่จะดำเนินการป้องกันและแก้ไข ความแตกต่างอีกประการหนึ่ง คือ ครูในโรงเรียนวัดสมานกิจส่วนใหญ่เป็นคนในท้องถิ่น ในขณะที่ครูส่วนใหญ่ในโรงเรียนบ้านนาโคบไม่ใช่คนในท้องถิ่น นอกจากนั้นโรงเรียนทั้งสองโรงเรียนนี้เป็นโรงเรียนขนาดกลาง และขนาดเล็ก ซึ่งสอดคล้องกับสภาพความเป็นจริงของประเทศ คือ โรงเรียนส่วนใหญ่จะเป็นโรงเรียนขนาดกลาง และขนาดเล็ก ดังนั้นผลการวิจัยที่จะเกิดขึ้นในระยะที่ 2 นั้น จะทำให้ได้ข้อสรุปที่

ชัดเจนและเป็นแนวทางให้กับโรงเรียนส่วนใหญ่ในประเทศไทย ได้นำกระบวนการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น เรื่อง การเลี้ยงโคนม ไปประยุกต์ใช้ได้อย่างเหมาะสม

12. อภิปรายผลการวิจัย

ผลการศึกษาศักยภาพและความต้องการของโรงเรียนและชุมชนในการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น เนื้อหาที่ควรนำมาจัดทำหลักสูตรท้องถิ่น และแนวทางการให้ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นและการจัดการเรียนการสอน พบว่า โรงเรียนวัดสมานกิจและชุมชนท่ากระทุ่มกับโรงเรียนบ้านนาโคบนและชุมชนนาโค ได้รับการคัดเลือกให้นำกระบวนการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นไปทดลองใช้ในระยะที่ 2 เพื่อตอบคำถามว่าในบริบทของชุมชนที่มีความเข้มแข็งต่างกันนั้น การสร้างให้เกิดระบบบริหารจัดการโรงเรียนที่ดีที่จะทำให้กระบวนการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นเรื่องการเลี้ยงโคนมสามารถนำไปใช้ได้กับตัวระดับการศึกษาและต่างเนื้อหานั้น จะต้องทำอย่างไร และต่างกันหรือไม่ในบริบทของชุมชนที่แตกต่างกัน ควรต้องมีการปรับปรุงในจุดใดบ้าง อย่างไร และการปรับนั้นต้องคำนึงถึงปัจจัยเงื่อนไขอะไรบ้าง การที่โรงเรียนและชุมชนทั้งสองแห่งได้รับการคัดเลือก เนื่องจากโรงเรียนและชุมชนทั้งสองแห่งนั้นมีศักยภาพที่จะจัดทำหลักสูตรท้องถิ่นให้สอดคล้องกับความต้องการของโรงเรียนและชุมชนได้ และมีลักษณะสอดคล้องกับเงื่อนไขที่ความต้องการศึกษาต่อในระยะที่ 2 คือ โรงเรียนสองโรงเรียนจัดการเรียนการสอนกันคนละระดับการศึกษา โดยโรงเรียนวัดสมานกิจจัดการศึกษาสูงสุดถึงชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ในขณะที่โรงเรียนบ้านนาโคบนเป็นโรงเรียนขยายโอกาสจัดการศึกษาถึงระดับมัธยมศึกษาตอนต้น เนื้อหาที่โรงเรียนและชุมชนมีความเห็นสอดคล้องกันว่าสมควรนำมาจัดทำหลักสูตรท้องถิ่นก็แตกต่างกัน โดยโรงเรียนวัดสมานกิจและชุมชนท่ากระทุ่มเห็นควรให้นำเนื้อหาที่เกี่ยวข้องกับการเกษตร เช่น ข้าวฟ่างมือมาจัดทำหลักสูตรท้องถิ่น ในขณะที่โรงเรียนบ้านนาโคบนและชุมชนนาโคเห็นควรให้นำเนื้อหาที่เกี่ยวข้องกับศิลปวัฒนธรรมชาวไทยตระเวนควมจัดหลักสูตรท้องถิ่น นอกจากนั้นบริบทของโรงเรียนและชุมชนทั้งสองแห่งมีความเข้มแข็งต่างกันในบางประเด็น เช่น ในประเด็นของเศรษฐกิจของคนในชุมชน ชุมชนท่ากระทุ่มจะมีเศรษฐกิจที่เหนือกว่า ในขณะที่คนในชุมชนนาโคส่วนใหญ่มีฐานะยากจนมากกว่า แต่จุดเด่นประการหนึ่งของชุมชนนาโคก็คือ คนในชุมชนมีความปรารถนาอย่างแรงกล้าที่จะอนุรักษ์คือวัฒนธรรมชาวไทยตระเวนควม สำหรับชุมชนท่ากระทุ่มนั้นจะมีปัญหาเรื่องยาเสพติดค่อนข้างมาก แต่ผู้บริหารโรงเรียนเป็นผู้ที่ตระหนักถึงปัญหาดังกล่าวเป็นอย่างดี และพร้อมที่จะดำเนินการป้องกันและแก้ไข ความแตกต่างอีกประการหนึ่งคือ ครูในโรงเรียนวัดสมานกิจส่วนใหญ่เป็นคนในท้องถิ่น ในขณะที่ครูส่วนใหญ่ในโรงเรียนบ้านนาโคบนไม่ใช่คนในท้องถิ่น นอกจากนั้นโรงเรียนทั้งสองโรงเรียนนี้เป็นโรงเรียนขนาดกลางและขนาดเล็ก ซึ่งสอดคล้องกับสภาพความเป็นจริงของประเทศไทย คือ โรงเรียนส่วนใหญ่จะเป็นโรงเรียนขนาดกลางและขนาดเล็ก ดังนั้นผลการวิจัยที่เกิดขึ้นในระยะที่ 2 นั้น จะทำให้ได้ข้อสรุปที่ชัดเจนและเป็นแนวทางให้กับโรงเรียนส่วนใหญ่ในประเทศไทย ได้นำกระบวนการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น เรื่อง การเลี้ยงโคนม

ข้อเสนอแนะ

สืบเนื่องจากผลการวิจัยในครั้งนี้ คณะผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะดังต่อไปนี้

1. ควรนำกระบวนการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น เรื่อง การเลี้ยงโคนม ไปประยุกต์ใช้ในโรงเรียนดังต่อไปนี้

1.1 โรงเรียนวัดสมานกิจ ควรจัดหลักสูตรท้องถิ่นที่มีเนื้อหาเกี่ยวกับการทำข้าวซ้อมมือ การทำไร่นาสวนผสม การเลี้ยงนกกระทา

1.2 โรงเรียนบ้านนาโหนด ควรจัดหลักสูตรท้องถิ่นที่มีเนื้อหาเกี่ยวกับ วัฒนธรรมชาวไทยตะนาวศรี ได้แก่ ประวัติความเป็นมาของชุมชนชาวไทยตะนาวศรี ประเพณีวัฒนธรรมของชาวไทยตะนาวศรี

2. โรงเรียนควรจะเน้นกระบวนการทำงานเป็นทีม และให้บุคลากรทั้งหมดในโรงเรียนมีความเข้าใจ และมีส่วนร่วมในการดำเนินงาน (Whole School Approach) ไม่ใช่ครูคนใดคนหนึ่งเท่านั้นที่จะเป็นผู้รับผิดชอบ โดยโรงเรียนควรจะชี้แจงให้ครูที่โรงเรียนให้ความเข้าใจร่วมกันอย่างชัดเจนในการจัดการเรียนการสอนตามหลักสูตรท้องถิ่น ซึ่งจะใช่วิธีการสอนแบบบูรณาการที่เน้นผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง

3. โรงเรียนควรจะกำหนดเป้าหมายให้ชัดเจนว่า โรงเรียนจะจัดทำหลักสูตรท้องถิ่นในขอบเขตใดไหน จะจัดทำเพื่อการเรียนการสอนในโรงเรียนโดยอาศัยความร่วมมือของคนในชุมชน หรือเพื่อการจัดทำเป็นจุดกิจเพื่อหารายได้โดยมีเป้าหมายว่าส่งขายในท้องตลาด เนื่องจากเป้าหมายในการจัดทำหลักสูตรท้องถิ่นจะเป็นตัวกำหนดจุดประสงค์การเรียนรู้ เนื้อหา กิจกรรม และการประเมินผลการจัดการเรียนการสอน

4. โรงเรียนควรจะจัดการการสอนให้สอดคล้องการพานักเรียนไปศึกษานอกสถานที่เนื่องจากจัดการเรียนการสอนตามหลักสูตรท้องถิ่นนั้น ในบางสัปดาห์โรงเรียนอาจจะต้องพานักเรียนออกไปศึกษาในชุมชน เพื่อศึกษาจากสภาพความเป็นจริง ซึ่งการพานักเรียนไปศึกษานอกสถานที่นั้นต้องใช้เวลาดำเนินการประมาณ 2-3 ชั่วโมง ดังนั้น ในการจัดการเรียนการสอนโรงเรียนจะต้องคำนึงถึงประเด็นนี้ด้วย

5. โรงเรียนควรมีการประสานงานกับวิทยากร หรือผู้รู้ในชุมชนล่วงหน้าก่อนที่จะมีการเรียนการสอน เพื่อชี้แจงให้วิทยากรเข้าใจอย่างชัดเจนในจุดมุ่งหมายของการสอน และช่วยชี้แจงเพิ่มเติมในการกรณีที่นักเรียนยังเข้าใจไม่ชัดเจน เนื่องจากผู้รู้ในชุมชนบางท่านไม่มีการสนใจในการสอนหรือการถ่ายทอดความรู้มาก่อน

6. โรงเรียนควรจัดครูเข้าสอนในวิชาที่นำมาจัดเป็นหลักสูตรท้องถิ่น โดยคำนึงถึงความรู้ ความสามารถ ความสนใจ และความสมัครใจของครูผู้สอน

7. โรงเรียนควรมีการประชุมสัมพันธการจัดหลักสูตรท้องถิ่นให้คนในชุมชนหรือผู้ปกครองทราบโดยใช้วิธีการที่หลากหลาย เพื่อให้เกิดความเข้าใจและขอความร่วมมือจากคนในชุมชน

8. โรงเรียนควรเปิดโอกาสให้คนในชุมชน โดยเฉพาะกรรมการโรงเรียน วิทยากร หรือผู้รู้ในชุมชนได้ร่วมคิด ร่วมทำ และร่วมวางแผนในการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น และการจัดการเรียนการสอนตั้งแต่เริ่มดำเนินการ

9. โรงเรียนควรใช้บทบาทเชิงรุก โดยบุคลากรในโรงเรียนเป็นผู้ริเริ่มในการประสานสัมพันธ์กับคนในชุมชน โดยเฉพาะผู้บริหารโรงเรียนควรประสานสัมพันธ์กับคนในชุมชนให้มากขึ้น เนื่องจากบางโรงเรียนผู้บริหารยังค่อนข้างห่างเหินโดยปล่อยให้เป็นที่ของครูที่เป็นคนในท้องถิ่น

10. สำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดราชบุรี และคณะผู้วิจัย ควรจะได้มีการพัฒนาครูและศึกษานิเทศก์ โดยจัดการฝึกอบรมเกี่ยวกับการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น การจัดการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง เช่น การสอนแบบบูรณาการ การสอนแบบร่วมมือ การวัดและการประเมินผลที่ใช้วิธีการต่างหลากหลาย เช่น การประเมินผลโดยใช้แฟ้มสะสมงาน (Portfolio Assessment) การกำหนดเกณฑ์การประเมิน (Rubric Assessment) เป็นต้น

11. ศึกษานิเทศก์ควรรณีเทศและติดตามผลการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น และการจัดการเรียนการสอนให้แก่บุคลากรในโรงเรียนเดือนละ 2 ครั้ง ตามข้อตกลงร่วมกันในการประชุมระหว่างคณะผู้วิจัย ผู้แทนวงการการประถมศึกษาแห่งชาติ ศึกษานิเทศก์จังหวัด และศึกษานิเทศก์อำเภอ ในวันที่ 8 มิถุนายน 2543 ณ สำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดราชบุรี

12. ผู้นำท้องถิ่นควรมีบทบาทสำคัญในการสร้างความเข้าใจกับคนในชุมชนเกี่ยวกับบทบาทหน้าที่ของชุมชนต่อการศึกษา และความสำคัญของชุมชนกับการมีส่วนร่วมในการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นและการจัดการเรียนการสอน

13. คนในชุมชนควรให้ความร่วมมือและสนับสนุนในทุกด้าน โดยไม่เห็นว่าการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นและการจัดการเรียนการสอนเป็นภาระหน้าที่ของโรงเรียนแต่เพียงฝ่ายเดียว

14. คณะผู้วิจัยจะต้องเตรียมการที่จะจัดเวทีให้กับผู้บริหารโรงเรียน ครู และคนในชุมชน ได้มีโอกาสพบปะแลกเปลี่ยนความคิดเห็นซึ่งกันและกันให้มากขึ้น

15. โรงเรียนและคณะผู้วิจัยควรจะได้มีการกระตุ้นและชี้แจงให้องค์การบริหารส่วนตำบล และคนในชุมชนที่มีศักยภาพเพียงพอที่จะสนับสนุนการจัดการศึกษาของโรงเรียน ได้มองเห็นความสำคัญของการจัดหลักสูตรท้องถิ่นพร้อมทั้งให้ความร่วมมือและการสนับสนุนให้มากขึ้น

16. โรงเรียนควรมีการกำหนดแผนงานและกิจกรรมต่าง ๆ ให้ชัดเจน เพื่อที่จะได้แจ้งให้คนในชุมชนทราบล่วงหน้าจะได้จัดสรรหาเงินมาให้ความร่วมมือได้

บทคัดย่อ

การนำกระบวนการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นเรื่องการเมืองโคมนไปประยุกต์ใช้ในต่างบริบท บุญเรียง ขจรศิลป์ ใจทิพย์ เชื้อรัตนพงษ์ ปราวณี โพธิ์สุข

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์หลัก 4 ประการคือ 1) เพื่อศึกษาสภาพและความต้องการในการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นของโรงเรียนและชุมชนที่ได้รับการคัดเลือกในจังหวัดราชบุรี 2) เพื่อศึกษาเนื้อหาที่ควรนำมาจัดทำหลักสูตรท้องถิ่น 3) เพื่อศึกษาแนวทางการให้ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นและการจัดการเรียนการสอน 4) เพื่อวิเคราะห์เปรียบเทียบสภาพและความต้องการ เนื้อหาที่ควรนำมาจัดทำหลักสูตรท้องถิ่น และแนวทางการให้ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นและการจัดการเรียนการสอนระหว่างโรงเรียนและชุมชนในบริบทที่ไม่ได้เลือกโคมนกับโรงเรียนและชุมชนในบริบทที่ได้เลือกโคมน รวมทั้งเปรียบเทียบระหว่างโรงเรียนและชุมชน 4 แห่งที่อยู่ในบริบทที่ไม่ได้เลือกโคมน เพื่อนำเนื้อหาที่ได้มาพิจารณาคัดเลือกโรงเรียนและชุมชนที่จะศึกษาต่อไปในระบอบที่ 2

การวิจัยใช้วิธีวิจัยเชิงปริมาณผสมผสานกับการวิจัยเชิงคุณภาพในลักษณะของการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม ประชากรที่ใช้ในการวิจัยประกอบด้วยบุคลากรและนักเรียนในโรงเรียนประถมศึกษา 2 โรงเรียน ครอบคลุมพื้นที่สังกัดสำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดราชบุรี 2 โรงเรียน และกลุ่มตัวอย่างคนในชุมชน 4 แห่ง ซึ่งการคัดเลือกประชากรและกลุ่มตัวอย่างนี้ได้มาโดยดำเนินการ 2 ขั้นตอน คือ 1) ประชุมปรึกษาหารือกับผู้ชำนาญการ การประถมศึกษาจังหวัด มีตัวผู้ชำนาญการการประถมศึกษาจังหวัด ศึกษาพิเศษจังหวัด ศึกษาพิเศษอำเภอแม่แจ่ม/ปิงอำเภอ และ 2) ดำรงโรงเรียนและชุมชน คณะผู้วิจัยเห็นสมควรบทบาทของนักวิจัยในการเก็บรวบรวมข้อมูลและใช้วิธีการหลากหลายได้แก่ การสัมภาษณ์ การสังเกต การออกแบบสอบถาม การศึกษาเอกสาร มีพิมพ์ ูปภาพ รวมทั้งมอบหมายให้ผู้ช่วยวิจัยพักอยู่ในชุมชนเป็นระยะ ๆ ตั้งแต่วันที่ 25-42-มกราคม 2543 การวิเคราะห์ข้อมูลทำโดยการวิเคราะห์เนื้อหา การวิเคราะห์แบบอุปนัย และใช้สถิติค่าร้อยละสำหรับข้อมูลเชิงปริมาณ การตรวจสอบข้อมูลใช้วิธีการตรวจสอบแบบสามเส้าดังนี้วิธีการรวบรวมข้อมูลและแหล่งข้อมูล รวมทั้งการให้ผู้ใช้ข้อมูลสำคัญตรวจสอบความถูกต้องของข้อมูล

ผลการวิจัยพบว่า 1) โรงเรียนและชุมชนทั้ง 4 แห่ง มีสภาพและความต้องการเฉพาะที่จะจัดทำหลักสูตรท้องถิ่น โดยพิจารณาจากองค์ประกอบในด้านสภาพและปัญหาของชุมชนและโรงเรียน ความต้องการและความพร้อมของโรงเรียนและชุมชนในด้านทรัพยากรและด้านจิตใจ รวมทั้งความสัมพันธ์ที่ติดงอแงในชุมชนและบุคลากรในโรงเรียน 2) ในด้านเนื้อหาที่ควรนำมาจัดทำหลักสูตรท้องถิ่นพบว่าเนื้อหาที่สมควรนำมาจัดทำหลักสูตรท้องถิ่นแบ่งได้เป็น 2 กลุ่มดังนี้ คือ กลุ่มเนื้อหาที่เกี่ยวข้องกับการเกษตร คือ เรื่องข้าวซ้อมมือของโรงเรียนวัดสมานกิจ และเรื่องเกษตรทฤษฎีใหม่ของโรงเรียนจอมราช และกลุ่มเนื้อหาที่เกี่ยวข้องกับศิลปวัฒนธรรมประเพณี คือ เรื่องเครื่องจักสานต้นโพธิ์ของโรงเรียนชุมชนวัดโพธิ์ต้นโพธิ์ และเรื่องศิลปวัฒนธรรมชาวไทยชนะบวชของโรงเรียนบ้านนาโคบ 3) ในด้านแนวทางการให้ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นและการจัดการเรียนการสอน พบว่าการที่จะให้ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นและการจัดการเรียนการสอน คนในชุมชนและบุคลากรในโรงเรียนมีความเห็นว่าโรงเรียนควรดำเนินการดังนี้คือ เปิดโอกาสให้ผู้มีส่วนร่วมในการจัดการเรียนการสอน เห็นคุณค่าและให้ความสำคัญกับคณะกรรมการโรงเรียน พร้อมฟังความคิดเห็นของคนในชุมชน ให้บทบาทเชิงรุกในการสร้างความสัมพันธ์ที่ดีกับชุมชนโดยเฉพาะผู้นำของโรงเรียน ซึ่งจะทำให้ความเข้าใจกับคนในชุมชน การนัดหมายงานและกิจกรรมต่างๆโดยบุคลากรทุกฝ่ายในโรงเรียนมีส่วนร่วม ขอความร่วมมือจากคนในชุมชน และประชาสัมพันธ์หลักสูตรท้องถิ่นด้วยวิธีการหลากหลายเข้าถึงทุกฝ่าย 4) ผลจากการศึกษาเปรียบเทียบประเด็นต่าง ๆ ระหว่างโรงเรียนและชุมชน 4 แห่งในบริบทที่ไม่ได้ใช้การเมืองโคมน เพื่อพิจารณาคัดเลือกโรงเรียนและชุมชนที่จะศึกษาต่อไปในระบอบที่ 2 พบว่า โรงเรียนวัดสมานกิจและชุมชนท่ากระทุ่มกับโรงเรียนบ้านนาโคบและชุมชนนาโพธิ์ รวม 2 แห่ง ได้รับการคัดเลือกให้นำกระบวนการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นไปทดลองใช้ในระยะที่ 2 เพื่อลดคำถามว่าในบริบทของชุมชนที่มีความเข้มแข็งต่างกันนั้น การสร้างให้เกิดระบบบริหารจัดการโรงเรียนที่ดีจะสามารถนำกระบวนการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นเรื่องการเมืองโคมน ไปใช้ได้ดีกับบริบทอื่นที่มีความแตกต่างในด้านระดับการศึกษาและต่างเนื้อหาได้หรือไม่ จะต้องทำอย่างไร และนำไปใช้ได้หรือไม่ในบริบทของชุมชนที่แตกต่างกันควรต้องมีการปรับปรุงในจุดใดบ้าง อย่างไร และการปรับนั้นคือคำนึงถึงปัจจัยเงื่อนไขอะไรบ้าง

Abstract

The Application of the Local Curriculum Development Process in Dairy Farming to Various Other Contexts

The objectives of this research were 1) to study the potential and needs in developing the local curricula of the selected schools and communities in Rachaburi Province; 2) to study the contents that should be introduced in the local curricula; 3) to study collaborative ways to develop the local curricula between schools and communities; 4) to compare the above 3 issues of schools and communities between nondairy context and dairy context. And also to compare those issues among four nondairy contexts in order to select schools and communities to study further in the second phrase.

This research was conducted under the participatory action research model and combined both quantitative and qualitative approaches in gathering data. The population consisted of school personnel and students in two elementary schools and two expanded educational opportunity secondary schools. The latter were under the Office of Provincial Primary Education of Rachaburi Province. The sample consisted of people in four communities. The population and sample were purposively selected using two steps 1) the meetings among the Director, Vice-Director, the superintendent of the Office of Provincial Primary Education of Rachaburi Province and the researchers; 2) the school surveys. The researchers took an overt role and collected data using various instruments: interviews, observations, and questionnaires. In addition, the researchers studied printed materials, pictures, and other documents. The research assistants periodically stayed in the four communities from March 1999-January 2000. Content analysis, analytical analysis and percentage were used. Triangulation processes verified the data gathering and data sources. The key informants were invited to review the data in a later stage.

The research results indicated that 1) the schools and communities have sufficient potential and needs to develop local curricula. The components considered were situations, needs, and problems of communities and schools, resources and mind readiness, good relationship between schools and communities. 2) The proposable content aspects were divided into two groups, agricultural aspects and cultural aspects. The agricultural aspects composed of half-milled rice of Watsamankit School and the King's modified integrant agricultural system of Chomraj School. The cultural aspects were Tonpo basketwork of Watyatonpo Community School and Thai Tanowazi culture of Bannakobon School. 3) Getting full potential participation between schools and communities, the teachers and communities have suggested the schools do the following: provide the opportunity for those with local knowledge to share their expertise, appreciate and show concern for the school committee's contribution, accept the communities' opinions, principals should initiate good relationships with communities, inform communities to promote good understanding, set the tasks and activities by using a "whole school" approach, cooperate with communities and publicize the local curricula to every party engage in this matter. 4) The results of comparing the various issues among four nondairy contexts showed that two schools and communities, Watsamankit School in Takratum community and Bannakobon School in Naku community were selected to study further in the second phrase to answer the following questions. In different community strength, if we have a good administration and management, can we use the local curriculum development process on dairy farming in different levels of education and different content? What should we do? Could we use that process in different community context? What aspects should be improved and how? What factors to be considered in the process of improvement?

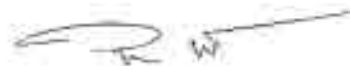
คำนำ

โครงการวิจัยเรื่อง “การนำกระบวนการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นเรื่องการเมืองไทยไปประยุกต์ใช้ในต่างบริบท” เป็นโครงการที่ได้รับทุนอุดหนุนจากสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย โดยแบ่งขั้นตอนการดำเนินงานออกเป็น ๒ ระยะ คือ ระยะที่ ๑ เป็นการศึกษาศึกษาภาพและความต้องการหลักสูตรท้องถิ่นของชุมชนและโรงเรียนในจังหวัดราชบุรี เพื่อที่จะได้นำซึ่งข้อมูลที่จะนำมาประกอบการพิจารณาการคัดเลือกโรงเรียนและชุมชนที่จะมาทำการศึกษาต่อในระยะที่ ๒ และระยะที่ ๒ เป็นการนำกระบวนการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นเรื่องการเมืองไทยไปใช้ในโรงเรียนที่ได้รับการคัดเลือกจากระยะที่ ๑ เพื่อตอบคำถามหลักสองประการ คือ

๑. ในบริบทของชุมชนที่มีความเข้มแข็งต่างกันนั้น การสร้างให้เกิดระบบบริหารจัดการโรงเรียนที่ดีที่จะทำให้กระบวนการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นเรื่องการเมืองไทย สามารถนำไปใช้ได้กับต่างระดับการศึกษาและต่างเนื้อหา จะต้องทำอย่างไร และต่างกันหรือไม่ในบริบทของชุมชนที่ต่างกัน

๒. กระบวนการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นที่จะนำไปใช้กับต่างระดับ ต่างเนื้อหา และในต่างบริบทของชุมชนนั้น ควรต้องมีการปรับปรุงในจุดใดบ้าง อย่างไร และการปรับนั้นต้องคำนึงถึงปัจจัยเงื่อนไขอะไรบ้าง

รายงานวิจัยฉบับนี้เป็นรายงานผลการศึกษาระยะที่ ๑ เท่านั้น ซึ่งการวิจัยครั้งนี้สำเร็จลุล่วงไปได้ด้วยดี เนื่องจากได้รับความอนุเคราะห์และความร่วมมือจากบุคคลหลายฝ่าย ได้แก่ ผู้อำนวยการการประถมศึกษาจังหวัดราชบุรี ศึกษาธิการจังหวัด และศึกษานิเทศก์อำเภอ/กิ่งอำเภอในจังหวัดราชบุรี ผู้บริหาร ครูผู้สอน และนักเรียนในโรงเรียนที่ได้ในการคัดเลือก รวมทั้งผู้นำชุมชน ได้แก่ กำนัน สารวิทย์กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน ประธานและสมาชิกสภาองค์การบริหารส่วนตำบล สมาชิกสภาเทศบาล ปลัดเทศบาล คณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน ผู้ปกครอง ผู้เฒ่าในชุมชน และเจ้าอาวาสนอกเหนือจากบุคคลดังกล่าวแล้ว บุคคลอีกสองท่านที่ให้ความช่วยเหลือในการพิสูจน์อักษรของรายงานวิจัยฉบับนี้คือ อาจารย์ภรณ์ ลีภักดิ์และอาจารย์พิบูล เสกขารามวงศ์ คณะผู้วิจัยใคร่ขอขอบพระคุณไว้ ณ ที่นี้ด้วย โดยเฉพาะสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัยที่ได้ให้ทุนอุดหนุนโครงการวิจัยในครั้งนี้ ดร.เสาวฤทธิ์ นีวสสม ผู้ประสานงานฝ่าย ๔ และทีมผู้ประสานงานโครงการวิจัยภายใต้การนำของ ดร.อัมรวิทย์ นาคธรรมพร ที่ได้ให้คำแนะนำในการดำเนินโครงการตลอดมา

(รศ.ดร.บุญเรือง ชวรศิลป์)
หัวหน้าโครงการวิจัย

แบบสอบถามนักเรียน

ตอนที่ 1 ข้อมูลทั่วไปของนักเรียน

1. เพศ ☐ ชาย ☐ หญิง
2. ระดับชั้นที่กำลังศึกษา _____
3. มีพี่น้องจำนวน _____ คน นักเรียนเป็นคนที่ _____
4. ปัจจุบันอาศัยอยู่กับ ☐ บิดา ☐ มารดา
☐ บิดาและมารดา ☐ ญาติ
☐ อื่น ๆ (ระบุ) _____
5. บิดา ประกอบอาชีพ _____
6. มารดา ประกอบอาชีพ _____
7. ปัจจุบันบิดากับมารดา ☐ อยู่ด้วยกัน ☐ หย่า
☐ บิดาเสียชีวิต ☐ มารดาเสียชีวิต
☐ อื่น ๆ _____

ตอนที่ 2 เรื่องราวในห้องถิ่นที่นักเรียนสนใจและต้องการเรียน

1. นักเรียนคิดว่าเรื่องราวในห้องถิ่นของนักเรียนที่น่าสนใจเรียนได้แก่เรื่องอะไร
 - 1.1 _____
 - 1.2 _____
 - 1.3 _____
2. ถ้านักเรียนสามารถเลือกเรื่องราวในห้องถิ่นที่นักเรียนสนใจและอยากเรียนมากที่สุดได้เพียง 1 เรื่อง นักเรียนจะเลือกเรื่องอะไร

บทที่ 1

บทนำ

ความสำคัญของปัญหา

การศึกษานับเป็นรากฐานสำคัญที่สุดประการหนึ่งในการสร้างสรรค์ความเจริญก้าวหน้า การป้องกันและการแก้ไขปัญหาดัง ๆ ในสังคม ปัญหาที่สังคมไทยประสบอยู่ในปัจจุบันกล่าวได้ว่ามาจากในช่วงทศวรรษที่ผ่านมา การพัฒนาประเทศมีจุดเน้นที่ความเจริญก้าวหน้าทางเศรษฐกิจเป็นหลัก ทำให้ละเลยการพัฒนาในส่วนอื่นและเป็นการพัฒนาที่ไม่สมดุล ประกอบกับได้รับเอาวัฒนธรรมบริโภคนิยมและวัตถุนิยมเข้ามาจนเกิดวิกฤตเศรษฐกิจขึ้น ทำให้ประชาชนต้องประสบกับปัญหาเศรษฐกิจ การว่างงาน การอพยพย้ายถิ่นเพื่อหางานทำ ก่อให้เกิดปัญหา ระบบครอบครัวและชุมชนล่มสลาย ขาดการติดต่อสายใยทางสังคม วัฒนธรรม ดังนั้น เพื่อให้การเจริญเติบโตเป็นไปอย่างสมดุลทั้งในด้านสังคม วัฒนธรรม การเมืองการปกครอง เศรษฐกิจ มีการกระจายรายได้สู่ภาคชนบทมากขึ้น การศึกษาจะต้องสร้าง “คน” ให้รู้จักการสร้างงานด้วยตนเอง มีโอกาสทำงานทำอยู่ในท้องถิ่นของตนเอง ซึ่งทางออกทางหนึ่งในการฟื้นฟูคุณภาพชีวิตและความเข้มแข็งอย่างยั่งยืนของชุมชนในท้องถิ่นต่าง ๆ คือ **การพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น**

แต่เดิมหลักสูตรในระดับประถมศึกษาและมัธยมศึกษาที่ใช้ในโรงเรียนในประเทศไทยเป็นหลักสูตรที่สร้างขึ้นจากส่วนกลางและเป็นหลักสูตรเดียวกันทั่วทั้งประเทศ การพัฒนาหลักสูตรเพื่อให้อย่างกว้างขวางในระดับประเทศเช่นนี้ทำให้มีเนื้อหาสาระกว้าง ไม่อาจตอบสนองต่อสภาพปัญหา และความต้องการของโรงเรียนและชุมชนส่วนใหญ่ ซึ่งมีสภาพแวดล้อมทางเศรษฐกิจ สังคมและวัฒนธรรมแตกต่างกันออกไปจึงก่อให้เกิดความรู้สึกแปลกแยกกับเด็กและชุมชนที่ตนอยู่

นอกจากนี้ ในแผนพัฒนาการศึกษาระดับที่ 8 (พ.ศ.2540-2544) ได้วิเคราะห์ถึงปัญหาสถานการณ์ ระบบบริหารและการจัดการการศึกษาสรุปได้ว่า ระบบการจัดการการศึกษาทั้งเป็นระบบที่แยกส่วนตามภาระหน้าที่ของหน่วยงานระดับกรมอย่างเด็ดขาด อีกทั้งรวมอำนาจการตัดสินใจอยู่ส่วนกลาง มีการสั่งการตามสายงานอย่างเคร่งครัด สถานศึกษาซึ่งเป็นหน่วยปฏิบัติงานสำคัญในพื้นที่ จึงไม่สามารถจัดการศึกษาให้ยืดหยุ่น หลากหลาย ตอบสนองความต้องการของนักเรียนและชุมชนที่แตกต่างกันได้ (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ, 2540: 85-86)

จากสภาพปัญหาดังกล่าว ทำให้มีความพยายามหาวิธีการป้องกันและแก้ไขปัญหาดัง ๆ โดยการพัฒนากลยุทธ์ท้องถิ่นขึ้น ซึ่งแผนพัฒนาการศึกษาแห่งชาติฉบับที่ 8 (พ.ศ.2540-

2544) ได้กำหนดเป็นนโยบายในการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นไว้ดังนี้ (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ, 2540: 69-70)

ส่งเสริมให้สถานศึกษาพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นและนำมาใช้อย่างจริงจัง
กว้างขวาง โดยให้ชุมชนมีส่วนร่วมในการกำหนดและพัฒนาหลักสูตรเพื่อให้
มีเนื้อหาสอดคล้องกับวิถีชีวิตและการประกอบอาชีพ ซึ่งจะช่วยให้นักเรียน
สามารถดำรงชีวิตอยู่ในท้องถิ่นของตนได้อย่างเป็นสุข...

นอกจากนี้ พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 (สำนักงานคณะกรรมการ
การศึกษาแห่งชาติ, 2542) ยังได้กำหนดให้มีการกระจายอำนาจการจัดการศึกษาสู่โรงเรียน โดย
กำหนดไว้อย่างชัดเจนในมาตรา 27 วรรค 2 ว่า "ให้สถานศึกษาชั้นพื้นฐานมีหน้าที่จัดทำสาระของ
หลักสูตร...ในส่วนที่เกี่ยวกับสภาพ ปัญหาในชุมชนและสังคม ภูมิปัญญาท้องถิ่น คุณลักษณะ
ที่พึงประสงค์เพื่อเป็นสมาชิกที่ดีของครอบครัว ชุมชน สังคม และประเทศชาติ"

อย่างไรก็ตาม การนำไปปฏิบัติจริงยังคงมีปัญหาอยู่ ดังปรากฏในแผนพัฒนาการศึกษา
แห่งชาติฉบับที่ 8 (พ.ศ.2540-2544) ได้กล่าวถึงสถานการณ์และปัญหาการศึกษาของประเทศใน
ด้านการจัดทำหลักสูตรท้องถิ่นระดับประถมศึกษาและมัธยมศึกษาว่า (สำนักงานคณะกรรมการ
การศึกษาแห่งชาติ, 2540: 41)

...แม้ตามหลักสูตรแผนใหม่ได้มุ่งเน้นกระบวนการ และเปิดโอกาสให้ท้องถิ่น
เข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนาหลักสูตรและสื่อการเรียน แต่ในทางปฏิบัติ
การจัดทำหลักสูตรท้องถิ่นขึ้นใหม่ยังคงค่อนข้างน้อย เนื่องจากครูขาดความรู้
ความเข้าใจในการจัดทำหลักสูตรให้สอดคล้องกับท้องถิ่น นอกจากนี้
ขั้นตอนการดำเนินงานมีความยุ่งยาก ครูจึงหันมาปรับปรุงกิจกรรม สื่อ และ
เนื้อหาเป็นการทดแทน

ปัญหาในเรื่องการขาดความรู้ความเข้าใจของครูผู้สอนเกี่ยวกับหลักสูตรท้องถิ่น ส่งผลให้
หลักสูตรท้องถิ่นที่บางโรงเรียนจัดทำมีลักษณะเป็นเพียงความรู้ที่สอดแทรกอยู่ในรายวิชาหลักที่
สอนในชั้นเรียน หรือมีลักษณะเป็นการปรับกิจกรรมและเนื้อหาให้สอดคล้องกับความต้องการของ
ท้องถิ่นเท่านั้น ปัญหาการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นปี วีรบุษ ปีชวณัษ (2543: 16-23) ได้
วิเคราะห์ถึงสภาพปัญหาการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นว่า

โรงเรียนส่วนใหญ่ยังคงจัดให้เด็กเรียนรู้ในห้องเรียนและในโรงเรียนเท่านั้น
ไม่มีการออกไปเรียนรู้จากชุมชนโดยตรง สถานศึกษาแต่ละแห่งยังไม่มีกร
วิเคราะห์สภาพสังคมและความต้องการของท้องถิ่น ทั้งยังไม่มีการจัดทำ
ระบบข้อมูลท้องถิ่นในเรื่องต่าง ๆ สำหรับที่จะนำไปใช้เป็นข้อมูลประกอบ

การพัฒนาหลักสูตร และที่สำคัญยังไม่มีกรนำเอาชุมชน ภูมิปัญญาท้องถิ่น
เข้าร่วมวางแผนและพัฒนาหลักสูตรอย่างจริงจัง

จากสภาพปัญหาดังกล่าวข้างต้นนี้ จะเห็นได้ว่าแม้ว่าจะมีการสนับสนุนการเสริมสร้าง
รากฐานของการปกครองแบบประชาธิปไตย โดยการกระจายอำนาจการจัดการศึกษาสู่ท้องถิ่น
เปิดโอกาสให้สถานศึกษาสามารถจัดทำหลักสูตรได้ตามความต้องการของท้องถิ่น มีการเน้น
ความร่วมมือของโรงเรียนและท้องถิ่นเป็นสำคัญ แต่ในทางปฏิบัติการดำเนินการพัฒนา
หลักสูตรท้องถิ่นยังไม่ก้าวหน้าเท่าไรนัก ดังนั้นสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.) จึงได้
สนับสนุนให้มีการศึกษาวิจัยเพื่อพัฒนาทฤษฎีรูปแบบการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น ซึ่งเน้นการเข้ามามี
ส่วนร่วมของคนในชุมชนในลักษณะของการวิจัยปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม (Participatory
Action Research) และการนำนวัตกรรมทางการศึกษาเข้ามาบูรณาการ เพื่อเป็นการเพิ่มพูน
องค์ความรู้เกี่ยวกับการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นต่อไป

สำหรับโครงการวิจัยนี้ เป็นงานขยายผลต่อเนื่องของโครงการวิจัยเรื่อง “กระบวนการ
พัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นที่เอื้อต่อการพัฒนาการเลี้ยงดูแบบ กรณีศึกษาจังหวัดราชบุรี” ซึ่ง บุญเรือง
ขจรศิริ และคณะ (2543) ได้พัฒนาและประเมินประสิทธิภาพของกระบวนการจัดหลักสูตร
ท้องถิ่นที่เอื้อต่อการพัฒนาการเลี้ยงดูแบบ โดยนำหลักสูตรไปทดลองใช้ในปีการศึกษา 2540 และ
นำหลักสูตรไปใช้จริงในปีการศึกษา 2541 กับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 ที่โรงเรียนชุมชน
วัดหนองโพและโรงเรียนวัดดอนกระเบื้อง อำเภอโพธาราม จังหวัดราชบุรี ซึ่งการนำหลักสูตร
ท้องถิ่นเรื่องการเลี้ยงดูแบบไปใช้ในครั้งนี้ ได้ใช้กระบวนการเรียนการสอนที่เน้นนักเรียนเป็น
ศูนย์กลาง เน้นกระบวนการทำงานเป็นกลุ่ม มุ่งให้นักเรียนมีความสามารถที่จะสร้างองค์ความรู้
ด้วยตนเองจากประสบการณ์จริงเพื่อที่จะนำความรู้ที่ได้ไปใช้ในชีวิตประจำวัน นอกจากนี้ในการจัด
การเรียนการสอนนั้น ได้อาศัยความร่วมมือจากบุคคลผู้เป็นภูมิปัญญาท้องถิ่นและองค์กรต่าง ๆ
ในชุมชน

ผลการประเมินประสิทธิภาพของกระบวนการจัดหลักสูตรท้องถิ่นที่เอื้อต่อการพัฒนา
การเลี้ยงดูแบบ ซึ่งมีการนำไปใช้เป็นเวลา 3 ปีการศึกษาพบว่า ได้ผลเป็นที่น่าพอใจ โดยครู
ผู้สอนเริ่มมีการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมการสอน มีการสอนแบบบูรณาการ มีการทำงานเป็นกลุ่ม
และเป็นทีม ใช้วิธีการสอนที่เน้นนักเรียนเป็นศูนย์กลาง และมีการประเมินผลจากแฟ้มสะสมงาน
นอกจากนี้ ประชาชนท้องถิ่น ชุมชน และองค์กรท้องถิ่นยังได้มีส่วนร่วมในการจัดการเรียนการสอน
ซึ่งส่งผลให้นักเรียนรู้จักการทำงานเป็นทีม กล้าแสดงออก สามารถสรุปประเด็นที่ได้จากการเรียนรู้
ต่อหน้าชุมชน มีเจตคติต่อการเลี้ยงดูแบบเปลี่ยนแปลงไปในทางที่ดีมากขึ้น มีความรู้เกี่ยวกับ
การเลี้ยงดูแบบเพิ่มขึ้น มีทักษะและคุณลักษณะที่พึงประสงค์ และมีความสุขที่ได้เรียนวิชาการเลี้ยง
ดูแบบ รวมทั้งได้รับการยอมรับจากผู้ปกครองของนักเรียนทั้งที่เป็นผู้เลี้ยงดูและไม่ได้เลี้ยง
ดูแบบว่า เป็นหลักสูตรที่ให้เนื้อหาพื้นฐานและเป็นทักษะเบื้องต้นที่เด็กสามารถเรียนรู้และเข้าใจ

ได้บ้าง ทำให้เด็กได้รู้จักการเลี้ยงโคนมซึ่งเป็นอาชีพหลักของคนในท้องถิ่น เกิดความรักและภาคภูมิใจในท้องถิ่นของตน และจะช่วยสืบทอดอาชีพการเลี้ยงโคนมต่อไป

กระบวนการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นที่เอื้อต่อการพัฒนาการเลี้ยงโคนมประกอบด้วย 10 ขั้นตอน คือ

1. ศึกษาและวิเคราะห์ข้อมูลพื้นฐาน
2. พัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นเรื่องการเลี้ยงโคนม โดยความร่วมมือของชุมชน โรงเรียน ผู้เชี่ยวชาญ และคณะผู้วิจัย
3. เตรียมบุคลากร โดยจัดประชุมเชิงปฏิบัติการให้แก่คณะครู ผู้บริหาร และศึกษานิเทศก์เกี่ยวกับการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น
4. จัดประชุมผู้ปกครองเพื่อชี้แจงวัตถุประสงค์ของโครงการ วิธีการจัดการเรียนการสอน และขอความร่วมมือจากผู้ปกครองในการจัดการเรียนการสอนและการประเมินผล
5. นำหลักสูตรไปทดลองใช้
6. จัดการติดตามประเมินผลการใช้หลักสูตรในระยะแรก
7. จัดสัมมนาเพื่อหาแนวทางปรับปรุงแก้ไข
8. ปรับปรุงแก้ไขข้อบกพร่องต่าง ๆ แล้วนำหลักสูตรไปใช้
9. ประเมินผลการใช้หลักสูตรที่มีต่อนักเรียน ครู ผู้บริหาร และคนในชุมชน
10. ปรับปรุงและพัฒนาหลักสูตร และการจัดการเรียนการสอนอย่างต่อเนื่อง

จากผลการวิจัยดังกล่าวข้างต้นแสดงให้เห็นว่า กระบวนการจัดทำหลักสูตรท้องถิ่นที่เอื้อต่อการพัฒนาการเลี้ยงโคนมที่คณะผู้วิจัยได้พัฒนาขึ้นมานั้น สามารถนำไปใช้ได้อย่างมีประสิทธิภาพกับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 ที่อาศัยอยู่ในชุมชนที่มีการเลี้ยงโคนมอย่างหนาแน่น และมีสหกรณ์โคนมหนองโพ ฯ ซึ่งเป็นองค์กรท้องถิ่นที่มีความเข้มแข็งและมีความเป็นปึกแผ่นและมีนโยบายในการคืนผลกำไรให้กับสมาชิกซึ่งเป็นคนในชุมชน ดังนั้น สหกรณ์โคนมหนองโพจึงให้การสนับสนุนการจัดการศึกษาแก่โรงเรียนชุมชนวัดหนองโพ และโรงเรียนวัดคลองกระเบื้องให้เป็นอย่างดี เช่น จัดสรรทุนการศึกษาให้กับนักเรียนทั้งสองโรงเรียนอยู่เป็นประจำทุกปี และยังสนับสนุนอุปกรณ์ต่าง ๆ ที่จำเป็นตามที่โรงเรียนขอความช่วยเหลืออีกด้วย นอกจากสหกรณ์โคนมหนองโพ ฯ ยังมีองค์กรท้องถิ่นอื่น ๆ ได้แก่ โรงพยาบาลสัตว์หนองโพ ศูนย์วิจัยการผสมเทียมพระราชบุรี วิทยาลัยเกษตรและเทคโนโลยี และองค์การบริหารส่วนตำบล ซึ่งเต็มใจและพร้อมที่จะให้การสนับสนุนการจัดการศึกษาของโรงเรียนทั้ง 2 โรงเรียน ซึ่งสภาพการณ์ดังกล่าว ค่อนข้างที่จะมีลักษณะเฉพาะท้องถิ่นที่เอื้อต่อการจัดการเรียนการสอนหลักสูตรท้องถิ่นที่เน้นการมีส่วนร่วมของชุมชน แต่โรงเรียนและชุมชนโดยทั่ว ๆ ไปนั้น อาจไม่ได้มีลักษณะเช่นนี้ นอกจากนั้นผลจากการวิจัยดังกล่าว คณะผู้วิจัย

พอที่จะวิเคราะห์ได้ว่าองค์ประกอบของระบบบริหารจัดการโรงเรียนที่ส่งเสริมให้กระบวนการจัดทำหลักสูตรท้องถิ่นเรื่องการเลี้ยงโคนมประสบความสำเร็จได้นั้นมีลักษณะดังต่อไปนี้

1. การพัฒนาวิสัยทัศน์ให้แก่ผู้บริหารโรงเรียนและผู้นำชุมชน การจัดทำหลักสูตรท้องถิ่นจะประสบผลสำเร็จได้ถ้าผู้บริหารโรงเรียนและผู้นำชุมชนเป็นผู้มีวิสัยทัศน์กว้างไกล ดังนั้น ควรจะมีการพัฒนาวิสัยทัศน์ให้แก่ผู้บริหารโรงเรียนและผู้นำชุมชน

2. การปลูกฝังศรัทธาให้แก่ผู้บริหารในการที่จะให้มองเห็นความสำคัญของการให้ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นและการจัดการเรียนการสอน สามารถใช้ประโยชน์ของคนในชุมชนที่มีความรู้ความสามารถให้เข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการเรียนการสอน

3. การกระตุ้นให้ครูมองเห็นความสำคัญของการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น โดยเน้นการมีส่วนร่วมของชุมชน การสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง และการประเมินโดยใช้วิธีการอย่างหลากหลาย

4. การเปิดโอกาสให้ครูทุกคนได้ริเริ่มและมีส่วนร่วมในการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น เป็นการทำงานเป็นทีม (Whole School Approach)

5. การจัดครูเข้าสอน การจัดครูเข้าสอนควรจัดให้ตรงตามคุณวุฒิ ความรู้ และความสามารถของครูแต่ละคน

6. การจัดทำตารางสอนจะต้องคำนึงถึงช่วงเวลาที่มีการพานักเรียนออกไปศึกษาในสภาพจริง ซึ่งอาจจะต้องใช้เวลา 2-3 ชั่วโมง ดังนั้นจะต้องจัดตารางสอนให้เอื้อต่อการทำงานของครูในระดับชั้นเดียวกัน ซึ่งจะจัดลงท้ายกันดูแผนการเรียนเวลาพาไปศึกษานอกสถานที่

7. การประชาสัมพันธ์หรือการสื่อสารให้ครูในโรงเรียนหรือคนในชุมชนได้ทราบถึงวัตถุประสงค์และการดำเนินงานของโครงการ รวมทั้งการขอความร่วมมือหรือความช่วยเหลือในการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นและการจัดการเรียนการสอน

8. โรงเรียนควรให้ความสำคัญและสร้างสัมพันธ์กับชุมชนเป็นอย่างดี ซึ่งถ้าโรงเรียนและชุมชนมีความสัมพันธ์ที่ดีต่อกัน การดำเนินการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นที่เน้นการมีส่วนร่วมของชุมชนจะประสบผลสำเร็จได้ง่ายขึ้น

จากข้อค้นพบดังกล่าวข้างต้นทำให้คณะผู้วิจัยได้แนวคิดไว้ว่า ระบบการบริหารจัดการโรงเรียนที่ดี น่าจะเป็นปัจจัยสำคัญที่จะทำให้กระบวนการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นเรื่อง การเลี้ยงโคนมสามารถนำไปใช้ได้กับต่างระดับการศึกษา ต่างเนื้อหา และในบริบทของชุมชนที่มีความเข้มแข็งต่อกันได้ ดังนั้นคณะผู้วิจัยโดยการสนับสนุนจากสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย จึงได้ทำการวิจัย เรื่อง “การนำกระบวนการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นเรื่องการเลี้ยงโคนมไปประยุกต์ใช้ในต่างบริบท” โดยแบ่งการศึกษาออกเป็น 2 ระยะ ซึ่งระยะที่ 1 เป็นการศึกษาศึกษาภาพและ

ความต้องการหลักสูตรท้องถิ่นของชุมชนและโรงเรียนในจังหวัดราชบุรี และระยะที่ 2 เป็นการนำกระบวนการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นเรื่องการเล็งโคนมไปใช้ในโรงเรียนที่ได้รับการคัดเลือกจาก ระยะที่ 1

การศึกษาในระยะที่ 1 นั้น เป็นการศึกษาศึกษาภาพและความต้องการหลักสูตรท้องถิ่นของโรงเรียนและชุมชนในจังหวัดราชบุรี จำนวน 4 โรงเรียน และ 4 ชุมชน ได้แก่ โรงเรียนชุมชนวัดใหญ่ต้นโพธิ์และชุมชนต้นโพธิ์ โรงเรียนวัดสมานกิจและชุมชนวัดสมานกิจ โรงเรียนบ้านนาโคกและชุมชนนาโค และโรงเรียนจอมราชและชุมชนบ้านแค้ม ซึ่งการศึกษาครั้งนี้เป็นการศึกษาเพื่อที่จะได้นำซึ่งข้อมูลที่จะนำมาประกอบการพิจารณาการคัดเลือกโรงเรียนและชุมชนที่จะมาทำการศึกษาต่อไปในระยะที่ 2 เพื่อตอบคำถามหลักสองประการ คือ

1. ในบริบทของชุมชนที่มีความเข้มแข็งต่างกันนั้น การสร้างให้เกิดระบบบริหารจัดการโรงเรียนที่ดีที่จะทำให้กระบวนการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นเรื่องการเล็งโคนม สามารถนำไปใช้ได้กับต่างระดับการศึกษาและต่างเนื้อหา จะต้องทำอย่างไร และต่างกันหรือไม่ในบริบทของชุมชนที่แตกต่างกัน

2. กระบวนการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นที่จะนำไปใช้กับต่างระดับ ต่างเนื้อหา และในต่างบริบทของชุมชนนั้น ควรต้องมีการปรับปรุงในจุดใดบ้าง อย่างไร และการปรับนั้นต้องคำนึงถึงปัจจัยเงื่อนไขอะไรบ้าง

รายงานการวิจัยฉบับนี้จะเสนอผลการวิจัยของการศึกษาในระยะที่ 1 เท่านั้นซึ่งผลการวิจัยจะเป็นข้อมูลพื้นฐานในการนำกระบวนการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นไปใช้ในระยะที่ 2 ต่อไป

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาศึกษาภาพและความต้องการ ในการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นของโรงเรียนและชุมชนที่ได้รับการคัดเลือกในจังหวัดราชบุรี
2. เพื่อศึกษาเนื้อหาที่ควรนำมาจัดทำหลักสูตรท้องถิ่นของโรงเรียนและชุมชนที่ได้รับการคัดเลือกในจังหวัดราชบุรี
3. เพื่อศึกษาแนวทางการให้ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นและการจัดการเรียนการสอน
4. เพื่อวิเคราะห์เปรียบเทียบศึกษาภาพและความต้องการ เนื้อหาที่ควรนำมาจัดทำหลักสูตรท้องถิ่น และแนวทางการให้ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นและการจัดการเรียนการสอนระหว่างโรงเรียนและชุมชนในบริบทใหม่กับโรงเรียนและชุมชนในบริบทที่

เสียงดนตรี รวมทั้งเปรียบเทียบระหว่างโรงเรียนและชุมชน 4 แห่งที่อยู่ในบริบทใหม่ที่ไม่ได้เสียงดนตรี เพื่อนำผลที่ได้มาพิจารณาคัดเลือกโรงเรียนและชุมชนที่จะศึกษาต่อไปในระบะที่ 2

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

1. ผลจากการวิจัยครั้งนี้จะเป็นประโยชน์แก่ผู้ที่เกี่ยวข้องกับการจัดการศึกษาระดับประถมศึกษาและมีธยมศึกษาในจังหวัดราชบุรี เพื่อใช้ในการวางแผนพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นให้สอดคล้องกับศักยภาพและความต้องการของชุมชนและโรงเรียน
2. เป็นแนวทางสำหรับโรงเรียนและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับชุมชน ในการส่งเสริมสนับสนุนให้ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น และการจัดการเรียนการสอน
3. ได้ข้อมูลพื้นฐานของโรงเรียนและชุมชนซึ่งจะเป็นประโยชน์ต่อการนำกระบวนการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นไปใช้ในระบะที่ 2

ขอบเขตของการวิจัย

1. ประชากรที่ใช้ในการวิจัย

1.1 บุคลากรและนักเรียนในโรงเรียน ได้แก่ ผู้บริหาร ครู และนักเรียนในโรงเรียนชุมชน วัดใหญ่ตันโพธิ์ โรงเรียนวัดสมานกิจ โรงเรียนบ้านนาโคก และโรงเรียนจอมราช

1.2 คนในชุมชน ได้แก่ ผู้นำชุมชน ผู้เฒ่าในท้องถิ่น กรรมการโรงเรียน ผู้ปกครอง และผู้ที่เกี่ยวข้อง เช่น ศึกษาพิเศษตำบลอำเภอกะเปอร์ อำเภอกะเปอร์ เป็นต้น ในตำบลตันโพธิ์ ตำบลท่ากระทุ่ม ตำบลนาโค และตำบลบ้านแถม

2. เนื้อหาสาระที่ศึกษาในการวิจัย

2.1 ศักยภาพและความต้องการของโรงเรียนและชุมชน

2.1.1 สภาพและปัญหาของชุมชน

2.1.1.1 สภาพทั่วไปของชุมชน

1) ประวัติความเป็นมาของชุมชน

2) ลักษณะเศรษฐกิจ

3) ลักษณะสังคมและวัฒนธรรม

4) ทวีปชากรท้องถิ่น

5) ภาวะผู้นำของคนในชุมชน

2.1.1.3 ปัญหาของชุมชน

2.1.2 สภาพและปัญหาของโรงเรียน

2.1.2.1 สภาพทั่วไปของโรงเรียน

1) ประวัติความเป็นมาของโรงเรียน

2) ข้อมูลพื้นฐานของบุคลากรในโรงเรียน

3) ข้อมูลพื้นฐานของนักเรียน

4) การบริหารจัดการภายในโรงเรียน

5) ภาวะผู้นำของบุคลากรในโรงเรียน

6) การจัดการเรียนการสอน

7) การจัดทำหลักสูตรท้องถิ่น

2.1.2.2 ปัญหาของโรงเรียน

2.1.3 ความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนกับชุมชน

2.1.4 ความต้องการหลักสูตรท้องถิ่นของโรงเรียนและชุมชน

2.1.5 ความพร้อมของโรงเรียนและชุมชนในการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น

2.2 เนื้อหาที่ควรนำมาจัดทำหลักสูตรท้องถิ่น

2.3 แนวทางการให้ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นและการจัดการเรียนการสอน

ข้อตกลงเบื้องต้น

การวิจัยครั้งนี้เป็นการศึกษาข้อมูลพื้นฐานในการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น เพื่อมิได้เป็นการกระทบกับบุคคลและสถานที่ที่ทำการวิจัย การวิจัยในครั้งนี้จึงใช้ชื่อสมมติทั้งหมดในกรณีที่เป็นชื่อเฉพาะของบุคคลและสถานที่

นิยามศัพท์

หลักสูตรท้องถิ่น หมายถึง มวลประสบการณ์ที่บุคลากรในสถานศึกษาหรือหน่วยงานและ
คนในท้องถิ่นร่วมกันจัดให้กับนักเรียน โดยมีเนื้อหาที่สอดคล้องกับสภาพ ปัญหา และ
ความต้องการของท้องถิ่น โดยมุ่งเน้นให้มีการใช้ทรัพยากรและภูมิปัญญาท้องถิ่นเพื่อมุ่งส่งเสริม
ให้นักเรียนรักท้องถิ่น มีส่วนร่วมในการแก้ปัญหา และพัฒนาท้องถิ่นของตน

ศักยภาพ หมายถึง สภาพที่พร้อมต่อการจัดทำหลักสูตรท้องถิ่น โดยพิจารณาจากสภาพ
ทั่วไป ปัญหา และความพร้อมของโรงเรียนและชุมชนในการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น รวมทั้ง
ความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนกับชุมชน

ความพร้อม หมายถึง ความสามารถในการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นของโรงเรียนและ
ชุมชน ในด้านบุคลากร อาคารสถานที่ แหล่งศึกษาความรู้เพิ่มเติมจากพื้นที่นอกโรงเรียน สื่อ วัสดุอุปกรณ์
และงบประมาณ

ความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนกับชุมชน หมายถึง ความร่วมมือ การให้ความช่วยเหลือ
และการพึ่งพาอาศัยกันระหว่างโรงเรียนกับชุมชนในการทำกิจกรรมต่าง ๆ ร่วมกัน

ความพึงพอใจ หมายถึง ความประสงค์ของบุคลากรและนักเรียนในโรงเรียน รวมทั้ง
คนในชุมชนที่จะให้โรงเรียนพัฒนาหลักสูตรที่สอดคล้องและเหมาะสมกับท้องถิ่น

แนวทางการให้ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วม หมายถึง ข้อเสนอแนะจากบุคลากรในโรงเรียน
และคนในชุมชนเกี่ยวกับวิธีการให้ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น และ
การจัดการเรียนการสอน

บุคลากรในโรงเรียน หมายถึง ผู้บริหารและครูในโรงเรียนวัดเสมานกิจ โรงเรียนชุมชน
วัดใหญ่คันโพธิ์ โรงเรียนบ้านนาโคบ และโรงเรียนจอมราช ในจังหวัดราชบุรี

นักเรียน หมายถึง ผู้ที่ศึกษาในระดับประถมศึกษา ในโรงเรียนชุมชนวัดใหญ่คันโพธิ์และ
โรงเรียนวัดเสมานกิจ และผู้ที่ศึกษาในระดับมัธยมศึกษาตอนต้น ในโรงเรียนบ้านนาโคบและ
โรงเรียนจอมราช จังหวัดราชบุรี

คนในชุมชน หมายถึง ผู้ที่อาศัยอยู่และ/หรือปฏิบัติงานอยู่ในชุมชน เช่น ผู้นำชุมชน
ผู้รู้ในท้องถิ่น กรรมการโรงเรียน ผู้ปกครอง ผู้เฒ่าผู้แก่ในชุมชน เกษตรอำเภอ และศึกษานิเทศก์
อำเภอ เป็นต้น

บทที่ 2

การตรวจสอบเอกสาร

ในการวิจัยเรื่อง “การนำกระบวนการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นเรื่องการเมืองท้องถิ่นไปประยุกต์ใช้ในตำบลวังนก” คณะผู้วิจัยได้ศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง โดยได้นำเสนอตามลำดับดังนี้

ตอนที่ 1 การพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น

- ความหมายของการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น
- เหตุผลและความจำเป็นในการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น
- ลักษณะของการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น
- กระบวนการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น
- การศึกษาข้อมูลพื้นฐานในการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น

ตอนที่ 2 การมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการศึกษา

- ลักษณะการมีส่วนร่วมของชุมชน
- ขั้นตอนการมีส่วนร่วมของชุมชน

ตอนที่ 3 การวิเคราะห์ชุมชน

ตอนที่ 4 การวิจัยเชิงคุณภาพ

- ลักษณะสำคัญของงานวิจัยเชิงคุณภาพ
- วิธีการวิจัยเชิงคุณภาพ
- การจัดกลุ่มสนทนา

ตอนที่ 5 งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น

1. ความหมายของการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น

เนื่องจากหลักสูตรที่ใช้ในประเทศไทยเป็นหลักสูตรที่สร้างขึ้นจากส่วนกลาง และได้ใช้หลักสูตรเดียวกันทั่วทั้งประเทศ ทั้งนี้เพื่อให้นักเรียนทั่วประเทศมีมาตรฐานทางด้านการศึกษาอยู่ในระดับเดียวกัน การพัฒนาหลักสูตรเพื่อใช้กว้างขวางในระดับประเทศเช่นนี้จึงมีเนื้อหาสาระกว้าง

ซึ่งอาจไม่สอดคล้องกับสภาพ ปัญหา และความต้องการของท้องถิ่นอยู่มาก กรมวิชาการ กระทรวงศึกษาธิการจึงได้เปิดโอกาสให้ท้องถิ่นพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นได้ โดยการปรับ เพิ่ม ขยาย หรือสร้างหลักสูตรย่อยในระดับท้องถิ่นขึ้นมาเสริมหลัก สูตรแม่บทเพื่อให้สอดคล้องกับสภาพ ปัญหา และความต้องการของท้องถิ่นได้ กรมวิชาการ (2540: 37) ให้ความหมายของการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นว่า หมายถึงกระบวนการของการนำหลักสูตรแม่บทไปสู่การปฏิบัติในห้องเรียนให้ได้ผลยิ่งขึ้น นับตั้งแต่การจัดทำรายวิชาขึ้นใหม่ การปรับใช้รายวิชาจากหลักสูตรแม่บท ตลอดจนการพัฒนา สื่อการเรียนการสอน และกระบวนการสอน การวัดผลและการประเมินผลเพื่อให้จัดการเรียนการสอน เป็นไปตามจุดมุ่งหมายของหลักสูตรอันเป็นแผนนโยบายของชาติ นอกจากนี้ ยังมีนักวิชาการคนอื่น ๆ หลายท่าน (สุนทร สุนันท์ชัย, 2518: 5; สุมิตรา คุณานุการ, 2523: 183; อรสา ปราชญ์นคร, 2525: 121; วิชัย วงษ์ใหญ่, 2527: 28; จิราภาณ์ ศรีสงคราม, 2530: 18; และใจทิพย์ เชื้อรัตนพงษ์, 2539: 107) ได้ให้ความหมายของการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นซึ่งสรุปได้ว่า การพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น หมายถึง การนำหลักสูตรแม่บทไปสู่การปฏิบัติในห้องเรียนโดยการปรับ ขยาย และ/หรือ สร้างหลักสูตรย่อยขึ้นมาเสริมหลักสูตรแม่บท เพื่อให้สอดคล้องกับสภาพความเป็นจริง ปัญหา และความต้องการของท้องถิ่น นักเรียนจะได้นำความรู้และประสบการณ์ไปใช้ในชีวิตจริงหรือเป็นประโยชน์ในชีวิตประจำวัน คำว่า “ขยาย” และ “ปรับ” นั้น สุมิตรา คุณานุการ (2523: 183-184) ได้กล่าวว่า การขยาย หมายถึงการนำเอาทั้งจุดมุ่งหมายและเนื้อหาสาระความหมายให้จุดมุ่งหมาย กลายจากเกณฑ์มาเป็นรูปธรรม เพิ่มเติมข้อปลีกย่อยและรายละเอียด ซึ่งจะช่วยให้ครูผู้สอนรู้ว่าถ้าจะนำจุดมุ่งหมายนั้นไปปฏิบัติให้สัมฤทธิ์ผลจะต้องสอนอะไรบ้าง และจะต้องให้นักเรียนเกิดการเรียนรู้อย่างไร มีทักษะอะไร และมีทัศนคติอย่างไร ส่วนเนื้อหาวิชาที่เน้นกันควรขยายความเพิ่มเติมให้มีรายละเอียดพอที่ครูจะทราบได้ว่าจะสอนอะไร ส่วนการปรับ หมายถึง การนำเอาจุดมุ่งหมายและเนื้อหาวิชามาปรับให้สอดคล้องกับสภาพทางสังคม ภูมิศาสตร์ และความต้องการของประชาชนใน แต่ละเขตการศึกษา

2. เหตุผลและความจำเป็นในการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น

ในการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น ได้มีนักวิชาการกล่าวถึงเหตุผลและความจำเป็น ซึ่งสรุปได้ดังต่อไปนี้

2.1 หลักสูตรแกนกลางหรือหลักสูตรแม่บทได้กำหนดจุดมุ่งหมาย เนื้อหาสาระ และกิจกรรมอย่างกว้าง ๆ เพื่อให้ทุกคนได้เรียนรู้คล้ายคลึงกัน ดังจะเห็นได้จากที่กำหนดจุดมุ่งหมายซึ่งกำหนดออกมาเป็นนามธรรมมากกว่าที่จะเป็นแนวปฏิบัติในการจัดการเรียนการสอนอย่างชัดเจน ส่วนเนื้อหาสาระก็กำหนดไว้เป็นประเด็นใหญ่ๆ สาเหตุที่เป็นเช่นนี้เพราะผู้พัฒนาหลักสูตรระดับชาติไม่อาจ

ประมวลรายละเอียดเกี่ยวกับสาระความรู้ตามสภาพแวดล้อม สังคม เศรษฐกิจ ปัญหา และความต้องการของท้องถิ่นซึ่งมีส่วนแตกต่างกันในแต่ละแห่งได้ทั้งหมด จึงต้องพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น (เพื่อตอบสนองความต้องการของท้องถิ่นได้มากที่สุด และเป็นการเสริมพื้นฐานการเรียนรู้ ทักษะคิด ให้แก่นักเรียนเพื่อจะได้รู้จักชีวิตจริงและประสบการณ์ตรงเกี่ยวกับท้องถิ่นของตน จะได้มีความรัก ความภูมิใจ และส่งเสริมความภูมิใจให้กับท้องถิ่นของตนได้ (สวัสดี จงกล, 2538: 49, สัจจ อุทราพันธ์, 2532: 311-312; และใจทิพย์ เชื้อรัตนพงษ์, 2539: 109)

2.2 การเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วทางด้านเศรษฐกิจ การเมือง และด้านวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี มีผลกระทบต่อธรรมชาติและดำเนินชีวิตของคนไทยทั้งในเมืองและชนบท จึงต้องมีหลักสูตรท้องถิ่น เพื่อเตรียมนักเรียนให้สามารถรับกับความเปลี่ยนแปลงในด้านต่างๆ ได้ทันแล้ว โดยเฉพาะผลกระทบที่เกิดขึ้นกับภูมิสำเนาท้องถิ่นของตนเพื่อให้นักเรียนสามารถนำความรู้ และประสบการณ์ไปพัฒนาตน ครอบครัว และท้องถิ่น ตลอดจนดำเนินชีวิตอยู่ในท้องถิ่นของตน อย่างมีความสุข (ใจทิพย์ เชื้อรัตนพงษ์, 2539: 109)

2.3 การเรียนรู้ที่ดีควรจะเรียนรู้จากสิ่งที่ใกล้ตัวไปยังสิ่งที่ไกลตัว เพราะเป็นกระบวนการการเรียนรู้ที่นักเรียนสามารถดูดซับได้รวดเร็วกว่า ดังนั้น จึงควรมีหลักสูตรท้องถิ่นเพื่อให้นักเรียนได้เรียนรู้ชีวิตจริงตามสภาพเศรษฐกิจ สังคมของท้องถิ่นตน แทนที่จะเรียนรู้เรื่องไกลตัวซึ่งทำให้นักเรียนไม่รู้จักตนเอง ไม่รู้จักชีวิต ไม่เข้าใจ และไม่มีความรู้สึกที่ดีต่อสังคมและสิ่งแวดล้อมรอบตัวและ นอกจากนี้ การพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นจะช่วยปลูกฝังให้นักเรียนมีความรักและความผูกพัน รวมทั้งภาคภูมิใจในท้องถิ่นของตน (ใจทิพย์ เชื้อรัตนพงษ์, 2539: 109-110)

2.4 ทรัพยากรท้องถิ่นโดยเฉพาะภูมิปัญญาท้องถิ่นหรือภูมิปัญญาชาวบ้านในชนบทของไทยมีอยู่มากมายและมีค่าบ่งบอกถึงความเจริญมาเป็นเวลานาน แต่หลักสูตรแม่บทหรือหลักสูตรแกนกลางไม่ได้ระบุให้นำทรัพยากรท้องถิ่นดังกล่าวมาใช้ประโยชน์ได้เท่าที่สมควร ในขณะที่หลักสูตรท้องถิ่นสามารถบูรณาการเอาทรัพยากรท้องถิ่นและภูมิปัญญาชาวบ้านทั้งหลายมาใช้ในการเรียนการสอน ไม่ว่าจะเป็นด้านอาชีพ พัฒนาการ เกษตรกรรม ดนตรี การแสดง วรรณกรรม สมปธรรมนิยม ประเพณี ซึ่งมีผลทำให้นักเรียนได้รู้จักท้องถิ่นของตน เกิดความรักความผูกพันกับท้องถิ่นของตน และสามารถให้ทรัพยากรท้องถิ่นในการประกอบอาชีพได้ (ใจทิพย์ เชื้อรัตนพงษ์, 2539: 110)

ดังนั้น การพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นจึงมีความสำคัญมาก เพราะในแต่ละท้องถิ่นก็จะมีสภาพที่แตกต่างกันออกไป เช่น สิ่งแวดล้อมทางธรรมชาติ เศรษฐกิจ สังคมอันมีผลต่อความต้องการและเอกลักษณ์ของแต่ละท้องถิ่นนั้นๆ ในการนำหลักสูตรแม่บทหรือหลักสูตรจากส่วนกลางที่มีลักษณะกว้างและมีการกำหนดจุดมุ่งหมายเป็นนามธรรมมากกว่าเป็นแนวปฏิบัติ ในการจัดการเรียนการสอนในระดับท้องถิ่น จึงจำเป็นจะต้องมีการพัฒนาหรือปรับหลักสูตรให้เหมาะสมกับสภาพและ

ความต้องการของแต่ละท้องถิ่นที่ใช้หลักสูตร เพื่อให้นักเรียนได้เรียนรู้ชีวิตจริงในท้องถิ่นของตน รวมทั้งการได้รับประสบการณ์ตรงกับชีวิต สภาพเศรษฐกิจ สังคม สิ่งแวดล้อมที่แท้จริง และการเปิดโอกาสให้ผู้ใช่หลักสูตรได้มีส่วนร่วมในการพัฒนาหลักสูตรด้วย

3. ลักษณะของการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น

3.1 ประเภทของหลักสูตรท้องถิ่น

หลักสูตรท้องถิ่นสามารถแบ่งเป็น 3 ประเภทคือ (ใจทิพย์ เชื้อวัชรพงษ์, 2543: 246-247)

3.1.1 หลักสูตรท้องถิ่นที่พัฒนาโดยท้องถิ่นเองทั้งหมด แต่ ต้องเป็นไปตามนโยบายที่ส่วนกลางได้กำหนดไว้ เช่น ในประเทศสหรัฐอเมริกา รัฐแต่ละรัฐสามารถจัดทำหลักสูตรของตนเองตามความต้องการของรัฐนั้นๆ ได้ แต่ต้องไม่ขัดกับนโยบายของรัฐบาลส่วนกลาง (Federal Government) ที่ได้อำหนดไว้อย่างกว้าง ๆ

3.1.2 หลักสูตรท้องถิ่นที่พัฒนาขึ้นจากหลักสูตรแม่บทที่ส่วนกลางจัดทำ ทว่าเหลือส่วนกลางของรัฐจัดทำหลักสูตรแม่บท และเปิดโอกาสให้ท้องถิ่นมีเสรีภาพในการพัฒนาหลักสูตรให้สอดคล้องกับสภาพ ปัญหา และความต้องการของท้องถิ่น เช่น หลักสูตรประถมศึกษา นิคมศึกษา ตลอดจน และมีมัธยมศึกษาตอนปลาย ฉบับปรับปรุง พ.ศ. 2533 ในประเทศไทย เป็นต้น หลักสูตรท้องถิ่นประเภทนี้จะพัฒนาได้ 2 ลักษณะคือ

3.1.2.1 หลักสูตรท้องถิ่นที่พัฒนาโดยปรับบางส่วนของหลักสูตรแม่บท กล่าวคือ เป็นการปรับองค์ประกอบส่วนใดส่วนหนึ่งของหลักสูตรแม่บท เช่น ปรับรายละเอียดของเนื้อหาเพื่อให้สอดคล้องกับสภาพ ปัญหา และความต้องการของท้องถิ่น

3.1.2.2 หลักสูตรท้องถิ่นที่พัฒนาขึ้นเป็นรายวิชาใหม่ หรือการสร้างหลักสูตรย่อยเพื่อเสริมหลักสูตรแม่บท โดยให้สอดคล้องกับสภาพ ปัญหา และความต้องการของท้องถิ่น

3.1.3 หลักสูตรท้องถิ่นที่พัฒนาสำหรับท้องถิ่นใดท้องถิ่นหนึ่งโดยเฉพาะ โดยไม่มีหลักสูตรแม่บทเป็นกรอบในการกำหนด เป็นหลักสูตรที่หน่วยงานในท้องถิ่นพัฒนาเป็นหลักสูตรเฉพาะกิจและเป็นหลักสูตรระยะสั้นๆ เพื่อใช้กับชุมชนท้องถิ่นตามความต้องการและเหมาะสมใจของนักเรียน รวมทั้งความสอดคล้องกับสภาพสังคม เศรษฐกิจ และวัฒนธรรมของชุมชนในท้องถิ่นนั้น ๆ เช่น หลักสูตรวิชาเฉพาะระยะสั้น ๆ อาทิ หลักสูตรซ่อมมอเดอร์ไซด์ หลักสูตรฝึกเขียนเส้นผ่าที่จัดโดยกรมการศึกษานอกโรงเรียนหรือกรมอาชีวศึกษาในประเทศไทย เป็นต้น

3.2 ลักษณะการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น

ในหลักสูตรประถมศึกษา มีชั้นศึกษาตอนต้น และมีชั้นศึกษาตอนปลาย ฉบับปรับปรุง พ.ศ. 2538 ที่ประกาศใช้ทั่วประเทศในปี พ.ศ. 2534 กรมวิชาการ กระทรวงศึกษาธิการ (2536: 8-9) ได้กำหนดให้ท้องถิ่นคือ โรงเรียน กลุ่มโรงเรียน จังหวัด เขตการศึกษา กรมส่งเสริมการปกครองส่วนท้องถิ่นที่เกี่ยวข้องสามารถพัฒนาหลักสูตรให้เหมาะสมกับสภาพและความต้องการของท้องถิ่นได้ โดยเปิดโอกาสให้ดำเนินการ 5 ลักษณะคือ (กรมวิชาการ, 2536: 48-53)

ลักษณะที่หนึ่ง ปรับกิจกรรมการเรียนการสอนหรือจัดกิจกรรมเสริม เป็นการปรับกิจกรรมการเรียนการสอนหรือกิจกรรมเสริมที่เหมาะสมกับสภาพและความเป็นไปของท้องถิ่น เพื่อให้บรรลุผลตามจุดประสงค์ที่กำหนดไว้ในหลักสูตร โดยไม่ทำให้จุดประสงค์ เนื้อหา และคาบเวลาเรียนเปลี่ยนแปลงไป ท้องถิ่นสามารถกระทำได้กับทุกกลุ่มประสบการณ์ในหลักสูตรประถมศึกษา และในรายวิชาบังคับและวิชาเลือกเสรีทุกวิชาและทุกกลุ่มวิชาในหลักสูตรมัธยมศึกษาตอนต้น และตอนปลาย

ในการปรับกิจกรรมการเรียนการสอนหรือจัดกิจกรรมเสริม คณะทำงานหรือผู้รู้ในหลักสูตร จะให้คำอธิบายคำอธิบายรายวิชาของหลักสูตรแม่บท ซึ่งในส่วนของกิจกรรมจะระบุถึงแนวการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนให้แก่ผู้เรียนทั่วๆ ไป เช่น ใช้คำว่า "ศึกษา" ซึ่งคณะทำงานจะต้องกำหนดกิจกรรมหรือวิธีการศึกษาให้เหมาะสมและสอดคล้องกับสภาพและความต้องการของท้องถิ่นและนักเรียน เช่น เชิญวิทยากรท้องถิ่นมาบรรยาย ให้ผู้เรียนออกไปสัมภาษณ์ผู้ทรงคุณวุฒิในท้องถิ่นให้นักเรียนออกไปทัศนศึกษา เป็นต้น นอกจากนี้ ควรจะมุ่งเน้นกิจกรรมที่หลากหลายและเน้นทักษะกระบวนการด้วย

ลักษณะที่สอง ปรับรายละเอียดของเนื้อหา เป็นการพัฒนาหลักสูตรโดยการปรับ แต่หรือเพิ่มเติมรายละเอียดของเนื้อหาจากหัวข้อหรือขอบข่ายที่ระบุไว้ในคำอธิบายของทุกกลุ่มประสบการณ์ในระดับประถมศึกษา หรือคำอธิบายรายวิชาในระดับมัธยมศึกษาให้สอดคล้องกับสภาพและความต้องการของท้องถิ่น โดยไม่ทำให้จุดประสงค์ หัวข้อหรือขอบข่ายเนื้อหา และคาบเวลาเรียนที่กำหนดไว้ในหลักสูตรแม่บทเปลี่ยนแปลงไป การปรับรายละเอียดของเนื้อหาที่ท้องถิ่นสามารถทำได้กับทุกกลุ่มประสบการณ์ในระดับประถมศึกษา หรือรายวิชาบังคับและวิชาเลือกเสรีทุกรายวิชาในระดับมัธยมศึกษาตอนต้นและตอนปลาย การพัฒนาหลักสูตรลักษณะนี้มีขั้นตอนในการดำเนินการดังนี้

1) ศึกษาจุดประสงค์ เนื้อหา กิจกรรม และคาบเวลาที่กำหนดไว้ในคำอธิบายหรือคำอธิบายรายวิชาของหลักสูตรแม่บท

2) กำหนดรายละเอียดของเนื้อหาที่จะเพิ่มหรือปรับ สำหรับนำมาให้เรือนรู้หรือ
ฝึกทักษะ โดยให้เป็นไปตามผลที่ได้จากการศึกษาวิเคราะห์

3) นำเอารายละเอียดที่ได้ตามข้อ 2) ไปปรับเข้าในโครงสร้างของเนื้อหาของ
กลุ่มประสบการณ์/รายวิชาที่สอน แล้วนำไปจัดทำเป็นแผนการสอนต่อไป

4) พิจารณาปรับแนวการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน สื่อ ให้สอดคล้องกับเนื้อหาที่
ปรับ เพิ่มเติม หรือลดนั้น

ลักษณะที่สาม จัดทำคำอธิบายหรือรายวิชาเพิ่มเติมขึ้นใหม่ เป็นการพัฒนาลักษณะ
ของท้องถิ่นด้วยการจัดทำเนื้อหาวิชาหรือรายวิชาขึ้นมาใหม่เพิ่มเติมจากที่มีปรากฏในหลักสูตร โดยให้
มีเนื้อหาสอดคล้องกับท้องถิ่นและจุดประสงค์ของกลุ่มวิชาหรือกลุ่มประสบการณ์ ทั้งนี้จะต้องไม่ซ้ำกับ
รายวิชาที่อยู่ในหลักสูตร ในระดับประถมศึกษา ช้อย์สามารถจัดทำคำอธิบายในกลุ่ม
ประสบการณ์ต่าง ๆ เพิ่มเติมได้ในกรณีที่พบว่าเนื้อหาที่สมควรให้นักเรียนได้เรียนรู้มีไม่ปรากฏ
ในหลักสูตรโดยเฉพาะในกลุ่มการงานและพื้นฐานอาชีพและกลุ่มประสบการณ์พิเศษ ซึ่งการ
เพิ่มเติมคำอธิบายดังกล่าวนั้น จะต้องไม่ทำให้จุดประสงค์และตามเวลาเรียนที่กำหนดไว้ในโครงสร้าง
เปลี่ยนแปลงไป ส่วนในระดับมัธยมศึกษา ท้องถิ่นสามารถจัดทำรายวิชาเพิ่มเติมได้เฉพาะส่วนที่
เป็นวิชาบังคับเลือกและวิชาเลือกเสรีทุกกลุ่มวิชา โดยรายวิชาที่เพิ่มเติมนี้จะต้องไม่มีเนื้อหาซ้ำซ้อน
กับรายวิชาบังคับแบบ บังคับเลือก และเลือกเสรีที่มีอยู่แล้วในหลักสูตรแม่บท

ลักษณะที่สี่ ปรับปรุงและ/หรือเลือกใช้สื่อการเรียนการสอนให้เหมาะสม การพัฒนา
หลักสูตรของท้องถิ่นลักษณะนี้เป็นการเลือกใช้ ปรับปรุง เพิ่มเติม หรือดัดแปลงเนื้อหาในสื่อต่างๆ
ที่มีอยู่ให้เหมาะสมสอดคล้องกับจุดประสงค์ เนื้อหาของทุกกลุ่มประสบการณ์หรือรายวิชาต่าง ๆ และ
สอดคล้องกับสภาพท้องถิ่น สื่อการเรียนการสอนที่ท้องถิ่นสามารถพัฒนาเพื่อใช้ประกอบ
กิจกรรมการเรียนการสอนประกอบด้วยหนังสือเรียน แบบฝึกหัด หนังสือเสริมประสบการณ์ คู่มือครู
คู่มือการเรียนการสอน นอกจากนี้ยังมีสื่ออื่นๆ ที่ท้องถิ่นสามารถนำไปใช้ประกอบในการจัด
กิจกรรมการเรียนการสอนได้อีก เช่น สื่อที่เป็นวัสดุอุปกรณ์ สื่ออิเล็กทรอนิกส์ เป็นต้น ในการพัฒนา
หลักสูตรท้องถิ่นโดยการปรับปรุงและเลือกใช้สื่อการเรียนการสอนนั้น มีขั้นตอนการดำเนินงานดังนี้

1) วิเคราะห์หลักสูตร โดยวิเคราะห์จุดประสงค์ คำอธิบายรายวิชา และตามเวลาเรียน
ว่ารายวิชาที่ปรากฏอยู่ในหลักสูตรนั้นมีลักษณะสำคัญอย่างไร มุ่งให้นักเรียนเกิดความรู้ ทักษะ เจตคติ
อย่างไร มีขอบข่ายเนื้อหาเพียงใด และมีตามเวลาเรียนเท่าไร เพื่อจะได้กำหนดสื่อการเรียนการสอนที่
จะใช้อย่างเหมาะสมและมีประสิทธิภาพ

2) สํารวจสื่อเอกสารหรือนํงสือที่มีเนื้อหาสาระเกี่วข้องหรือสอดคล้องกับจุดประสงค์และคำอธิบายทรววิชาจากแหล่งต่าง ๆ เช่น ร้านจำหน่ยหนังสือ ห้องสมุด ผู้ทรงคุณวุฒิ เป็นต้น เพื่อนํามาศึกษาวิเคราะห์ความเหมาะสมและความสอดคล้องกับหลักสูตร

ล) วิเคราะห์สื่อเอกสารหรือนํงสือที่สำรวจได้เพื่อพิจารณาว่า จะสามารถนำมาใช้ประกอบการเรียนการสอนตามหลักสูตรได้หรือไม่เพียงใด โดยมีลักษณะในการพิจารณาดังนี้

ก. สอดคล้องกับจุดประสงค์และคำอธิบายทรววิชา

ข. เนื้อหาถูกต้องตามหลักทรว ไม่ล้าสมัย เหมาะสมกับเวลาเรียน และมีความยากง่ายเหมาะสมกับระดับชั้น

ค. เรียงลำดับเนื้อหาไม่สับสน อธิบายชัดเจน เข้าใจง่าย ให้อารมณ์อย่างประกอบที่ช่วยความเข้าใจได้ดี และใช้ภาพประกอบ ตาราง แผนภูมิ ฯลฯ เพื่อช่วยความเข้าใจอย่างเหมาะสม

ง. ให้อาษาถูกต้องเหมาะสมตามหลักภาษา กระชับรัด ไม่เยิ่นเย้อหรือวกวน และใช้ศัพท์หรือประโยคเหมาะสมกับระดับชั้น

จ. มีคำถามหรือกิจกรรมเสนอแนะที่ส่งเสริมให้นักเรียนได้รู้จักคิดวิเคราะห์วิจารณ์ ฝึกปฏิบัติ และส่งเสริมให้นักเรียนนำความรู้ไปใช้ในชีวิตรประจำวัน

ลักษณะที่ห้า จัดทำสื่อการเรียนการสอนขึ้นใหม่ เป็นการพัฒนาหลักสูตรโดยการจัดทำหนังสือเรียน คู่มือครู หนังสือเสริมประสบการณ์ แบบฝึกหัด หรือเอกสารประกอบการเรียนการสอนอื่น ๆ ที่นำมาใช้ในการจัดการเรียนการสอนกลุ่มประสบการณ์หรือรายวิชาต่าง ๆ ขึ้นใหม่ให้เหมาะสมสอดคล้องกับจุดประสงค์ เนื้อหา และสภาพของท้องถิ่น ทั้งนี้สื่อการเรียนการสอนที่ท้องถิ่นจะพัฒนาขึ้นมาใหม่นี้อาจจะใช้กับคำอธิบาย/ทรววิชาที่มีอยู่แล้ว หรือที่เพิ่มเติมขึ้นมาใหม่ก็ได้ ขั้นตอนการจัดทำสื่อการเรียนการสอนขึ้นใหม่มีดังนี้

1) ขึ้นเตรียมการ ต้องวิเคราะห์จุดประสงค์ของหลักสูตรและขอบเขตของเนื้อหาสาระพิจารณาเวลาเรียน และวิเคราะห์ความรู้ความสามารถของนักเรียน

2) ขึ้นวางแผน ต้องกำหนดจุดประสงค์ของสื่อการเรียนการสอน กำหนดขอบเขตของเนื้อหาสาระ แล้วจึงทำเค้าโครงสร้าง (outline) ของสือ จากนั้นจึงกำหนดแนวทางการเสนอเนื้อหาสาระและเตรียมการเกี่ยวกับข้อมูลและแหล่งข้อมูลที่จะต้องใช้ในการยก่างต้นฉบับ

3) ขึ้นยก่างต้นฉบับสื่อการเรียนการสอน ลงมือเขียนต้นฉบับ และปรับปรุงจนมีความเหมาะสม

4) ขึ้นทดลองใช้ต้นฉบับ ทดลองใช้ต้นฉบับกับตัวแทนนักเรียนในชั้นเรียนหนึ่งคน หรือหลายคนแล้วปรับปรุงให้เหมาะสม จากนั้นจึงทดลองใช้ต้นฉบับที่ปรับปรุงแล้วกับกลุ่มตัวแทน นักเรียนจำนวนมากขึ้นในสถานการณ์ที่สอนจริงแล้วจึงนำไปปรับปรุงอีกครั้ง

5) ขึ้นจัดทำต้นฉบับสมบูรณ์

การพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นทั้ง 3 ลักษณะที่กล่าวมาแล้วข้างต้น ถ้าจะจัดตามประเภทของ หลักสูตรท้องถิ่นที่ได้กล่าวมาแล้วในพหุข้อ 3.1 ก็สามารถจัดเป็นประเภทที่ 2 คือ หลักสูตรท้องถิ่นที่ พัฒนาขึ้นจากหลักสูตรแม่บทที่ส่วนกลางจัดทำ โดยมีทั้ง 3 ลักษณะคือ การปรับบางส่วนของ หลักสูตรแม่บทเพื่อให้สอดคล้องกับสภาพ ปัญหา และความต้องการของท้องถิ่น เช่น การปรับเนื้อหาสาระของรายวิชา การปรับสื่อการเรียนการสอน เป็นต้น และการสร้างหลักสูตรรายวิชาใหม่เพื่อเสริม หลักสูตรแม่บทเพื่อให้สอดคล้องกับสภาพ ปัญหา และความต้องการของท้องถิ่น เช่น หลักสูตรอาชีพ ในระดับมัธยมศึกษาหรือวิชาชีพต่าง ๆ ในกลุ่มประสบการณ์พิเศษสำหรับชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 และ 8 ได้ โดยโรงเรียนและท้องถิ่นจะร่วมกันสร้างหลักสูตรย่อยหรือหลักสูตรใหม่สำหรับนำไปใช้จัดการเรียนการสอนเสริมเนื้อหากลุ่มวิชาใดวิชาหนึ่งในหลักสูตรแม่บท หรืออาจนำไปใช้เสริมได้หลาย กลุ่มวิชา (ใจทิพย์ เชื้อรัตนพงษ์, 2543: 243-244)

นอกจากการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นทั้ง 3 ลักษณะดังกล่าวข้างต้นแล้ว ใจทิพย์ เชื้อรัตนพงษ์ (2539: 122) ยังได้กล่าวว่า ประเทศไทยยังมีการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นประเภทที่ 3 คือการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นที่ใช้สำหรับท้องถิ่นใดท้องถิ่นหนึ่งโดยเฉพาะ ซึ่งมีมุ่งเน้นการฝึกอาชีพ หรือความรู้พื้นฐานที่จำเป็นต่อการประกอบอาชีพของคนในชุมชน

กล่าวโดยสรุป การพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นในประเทศไทยมี 3 ลักษณะใหญ่ ๆ ดังนี้ (ใจทิพย์ เชื้อรัตนพงษ์, 2539: 123)

1. การจัดทำหรือสร้างหลักสูตรรายวิชาใหม่ที่ไม่ได้ปรากฏอยู่ในหลักสูตรแม่บทให้ สอดคล้องกับสภาพปัญหาและความต้องการของท้องถิ่น หรือการสร้างหลักสูตรย่อยในระดับ ท้องถิ่นขึ้นมาเสริมหลักสูตรแม่บท

2. การปรับหลักสูตรแม่บทให้สอดคล้องกับสภาพปัญหาและความต้องการของท้องถิ่นซึ่ง สามารถดำเนินการได้ดังนี้

- ก. ปรับ เพิ่ม และ/หรือขยายเนื้อหาสาระรายวิชาในหลักสูตรแม่บท
- ข. ปรับ เพิ่ม และ/หรือขยายกิจกรรมการเรียนการสอนและกิจกรรมเสริม
- ค. ปรับ เพิ่ม และ/หรือจัดทำสื่อการเรียนการสอนขึ้นมาใหม่

3. การพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นในลักษณะหลักสูตรระยะสั้นสำหรับท้องถิ่นใดท้องถิ่นหนึ่ง โดยเฉพาะ โดยไม่มีหลักสูตรแม่บทเป็นกรอบในการกำหนด

4. กระบวนการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น

ในการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นนั้น มีกระบวนการอย่างเป็นขั้นตอนดังต่อไปนี้

ขั้นตอนที่ 1 การจัดตั้งคณะทำงานเพื่อพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น ในขั้นแรกของการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นควรมีการจัดตั้งคณะทำงานซึ่งมีประมาณ 5-8 คน ควรคัดเลือกจากบุคคลที่มีความตั้งใจจริงในการปฏิบัติงาน มีความรู้ความสามารถ และประสบการณ์หลาย ๆ ด้านเป็นกรรมการ เช่น ด้านเนื้อหาวิชา ด้านการสอน ด้านสภาพของท้องถิ่น และด้านการพัฒนาหลักสูตร บุคคลสำคัญในการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นได้แก่ ครูหรือผู้สอน ผู้บริหารโรงเรียนศึกษานิเทศก์ วิทยากรท้องถิ่น และนักวิชาการ (สุมิตร คุณานุกร, 2523: 192-196; สวัสดิ์ อุทรานันท์, 2532: 315; และใจทิพย์ เชื้อรัตนพงษ์, 2539: 124-125)

ขั้นตอนที่ 2 การศึกษาและวิเคราะห์ข้อมูลพื้นฐาน ในขั้นตอนของการศึกษาและวิเคราะห์ข้อมูลพื้นฐาน สิ่งทีคณะทำงานต้องดำเนินการคือ ศึกษาข้อมูลเกี่ยวกับสภาพ ปัญหา และความต้องการของชุมชนหรือท้องถิ่นนั้น ๆ สภาวะสภาพ ปัญหา และความต้องการของนักเรียน ศึกษาหลักสูตรแม่บท และวิเคราะห์ศักยภาพของโรงเรียน ข้อมูลเหล่านี้สามารถรวบรวมได้จากการสำรวจภายในโรงเรียน ศึกษาจากครู ผู้บริหาร และอดีตของโรงเรียน โดยวิธีการวิจัย การสัมภาษณ์ การประชุมและสัมมนา หลังจากที่ได้ข้อมูลดังกล่าวแล้วจึงประมวลข้อมูลให้เป็นหมวดหมู่ และจัดลำดับความสำคัญของปัญหาและความต้องการเหล่านั้น (สุมิตร คุณานุกร, 2523: 193; สวัสดิ์ อุทรานันท์, 2532: 315; และใจทิพย์ เชื้อรัตนพงษ์, 2539: 125-127) รายละเอียดของขั้นตอนนี้จะได้อธิบายในหัวข้อที่ 5 “การศึกษาข้อมูลพื้นฐานในการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น”

ขั้นตอนที่ 3 การกำหนดจุดประสงค์ของหลักสูตรท้องถิ่น คณะทำงานต้องกำหนดจุดประสงค์ของหลักสูตรที่จะจัดทำ เพื่อกำหนดสภาพที่ต้องการให้เกิดกับนักเรียนเมื่อเรียนจบรายวิชาแล้ว ในการกำหนดจุดประสงค์ต้องคำนึงถึงความสอดคล้องกับจุดประสงค์ของกลุ่มประสบการณ์/กลุ่มวิชา ความเหมาะสมกับวัย ภูมิภาวะ และระดับความสามารถของนักเรียน ความชัดเจนของภาษาที่ใช้ ความสามารถในการนำไปปฏิบัติได้ และความครอบคลุมพฤติกรรมการเรียนรู้ทั้ง 3 ด้านอันได้แก่ ด้านสติปัญญา ทักษะ และเจตคติ (ใจทิพย์ เชื้อรัตนพงษ์, 2539: 128)

ขั้นตอนที่ 4 การกำหนดเนื้อหา คณะทำงานจะต้องนำจุดประสงค์ที่ระบุไว้แล้วจากขั้นตอนที่ 3 มาวิเคราะห์ แล้วกำหนดเนื้อหาสาระของรายวิชาให้สอดคล้องกับจุดประสงค์รายวิชาดังกล่าว และ

ครอบคลุมส่วนที่เป็นทั้งความรู้และทักษะด้วย (ใจทิพย์ เชื้อรัตนพงษ์, 2539: 128) นอกจากนี้ ในการกำหนดเนื้อหาควรกำหนดให้เหมาะสมกับวัยและพื้นความรู้เดิมของนักเรียน มีความสำคัญ ต่อการเรียนรู้ มีความถูกต้อง ทันสมัย น่าสนใจ และเหมาะสมกับสภาพเวลา

ขั้นตอนที่ 5 การกำหนดกิจกรรม เมื่อได้เนื้อหาวิชาแล้ว คณะทำงานควรกำหนดกิจกรรมที่จะ จัดให้นักเรียนเกิดประสบการณ์การเรียนรู้ โดยพิจารณาจากจุดประสงค์แต่ละข้ออย่างละเอียด กิจกรรมที่กำหนดไม่ควรมากหรือน้อยเกินไป เน้นทักษะกระบวนการ เปิดโอกาสให้นักเรียนได้กระทำ กิจกรรมโดยครูผู้สอนเป็นผู้ประสานกิจกรรมและชี้แนะ (ใจทิพย์ เชื้อรัตนพงษ์, 2539: 129)

ขั้นตอนที่ 6 การกำหนดคาบเวลาเรียน ในการกำหนดคาบเวลาเรียนของรายวิชานั้นมักเลือกเอา โครงสร้างของหลักสูตรแม่บทและปริมาณของเนื้อหาที่นักเรียนจะต้องเรียนเป็นเครื่องกำหนดกล่าวคือ ในระดับประถมศึกษา จำนวนคาบเวลาเรียนที่กำหนดนั้นจะต้องไม่ทำให้คาบเวลาเรียนสำหรับกลุ่ม ประถมการณ์/หน่วยย่อยที่มีอยู่เปลี่ยนแปลงไป ส่วนในระดับมัธยมศึกษา ถ้ารายวิชาที่กำหนด ให้เป็นรายวิชาบังคับเลือก คาบเวลาเรียนที่กำหนดจะต้องเป็นไปตามที่ระบุไว้ในโครงสร้างของ หลักสูตร ถ้าเป็นรายวิชาเลือกเสรี สามารถกำหนดตามความเหมาะสมกับจุดประสงค์และเนื้อหาที่ กำหนดให้เรียน แต่ควรให้สัมพันธ์กับโครงสร้างของกลุ่มวิชาที่เป็นอยู่เดิมด้วย ในการนี้มีเนื้อหา มากก็อาจจัดทำเป็นหลายรายวิชาได้ (ใจทิพย์ เชื้อรัตนพงษ์, 2539: 129)

ขั้นตอนที่ 7 การกำหนดวิธีการประเมินผล คณะทำงานควรกำหนดวิธีการประเมินผลให้ สอดคล้องกับจุดประสงค์ของหลักสูตรท้องถิ่นโดยใช้วิธีการที่หลากหลาย และในแต่ละวิธีควร จะกำหนดเกณฑ์การประเมินให้ชัดเจนเป็นรูปธรรมที่สามารถสังเกตได้

ขั้นตอนที่ 8 การจัดทำเอกสารหลักสูตร คณะทำงานควรจัดทำเอกสารหลักสูตร เช่น แผนการสอน คู่มือครู หนังสืออ่านเพิ่มเติม และสื่อต่าง ๆ เป็นต้น เพื่อให้ผู้ใช้หลักสูตรหรือครูผู้สอน สามารถนำหลักสูตรไปใช้ได้อย่างมีประสิทธิภาพ (ใจทิพย์ เชื้อรัตนพงษ์, 2539: 130)

ขั้นตอนที่ 9 การตรวจสอบคุณภาพและการทดลองใช้หลักสูตร ในขั้นนี้เป็นการตรวจสอบ คุณภาพของหลักสูตรและวัสดุหลักสูตรต่าง ๆ เพื่อนำผลมาปรับปรุงข้อบกพร่องก่อนนำไปใช้จริง โดยคณะทำงานต้องกำหนดเป็นแผนอย่างมีขั้นตอนและระบบ เมื่อพิจารณาข้อบกพร่องหรือ ปัญหาแล้วจึงนำไปปรับปรุงแก้ไขก่อน จากนั้นคณะทำงานจึงคัดเลือกกลุ่มทดลองและกำหนดวิธีการ ประเมินผลเพื่อพิจารณาว่า หลักสูตรที่สร้างขึ้นใหม่ วัสดุหลักสูตร และสื่อการเรียนการสอนต่าง ๆ สามารถนำไปปฏิบัติได้จริงหรือไม่ อย่างไร ทั้งนี้เพื่อให้เกิดความสมบูรณ์ก่อนนำหลักสูตรไปใช้จริง ในการนำหลักสูตรไปทดลองใช้นั้น คณะทำงานจะต้องเตรียมครูผู้สอนให้เข้าใจเกี่ยวกับหลักสูตรและ การใช้หลักสูตรเสียก่อน จากนั้นจึงทดลองให้ครูนำไปใช้ในชั้นเรียนโดยคณะทำงานต้องวางแผนนิเทศ

ติดตามผลการใช้หลักสูตรและทำความเข้าใจร่วมกับครูผู้สอน แล้วร่วมกันวิเคราะห์หาข้อบกพร่อง เพื่อกำหนดปรับปรุงหลักสูตรให้มีคุณภาพมากยิ่งขึ้นก่อนนำไปใช้จริงต่อไป (ใจทิพย์ เชื้อรัตนพงษ์, 2539: 131)

ขั้นตอนที่ 10 การเสนอขออนุมัติใช้หลักสูตร เมื่อได้ตรวจสอบคุณภาพของหลักสูตรและปรับปรุงแก้ไขหลักสูตรเรียบร้อยแล้ว คณะทำงานต้องนำหลักสูตรที่สร้างขึ้นมาใหม่เสนอต่อหน่วยงานที่เกี่ยวข้องตามลำดับชั้นเพื่อขออนุมัติการใช้หลักสูตร กล่าวคือเรื่องขึ้นเสนอต่อคณะกรรมการการศึกษา การศาสนา และการวัฒนธรรม เขตการศึกษา (ศสว.เขต) ที่ท้องถิ่นตั้งอยู่ตามชั้นเขตพื้นที่ ศสว.เขต นั้น ๆ กำหนด และคณะกรรมการ ศสว.เขต แต่ละเขตการศึกษาจะแต่งตั้งคณะทำงานวิชาการระดับ เขตในแต่ละสาขาวิชา เพื่อทำหน้าที่วิเคราะห์เนื้อหาของคำอธิบายรายวิชาที่ท้องถิ่นจัดทำก่อนเสนอให้ คณะกรรมการ ศสว.เขต พิจารณาอนุมัติการใช้หลักสูตร จากนั้นคณะกรรมการ ศสว.เขต จึงเสนอ ต่อไปถึงกรมวิชาการ กระทรวงศึกษาธิการเพื่อประกาศใช้หรือเผยแพร่การใช้หลักสูตรดังกล่าว (ใจทิพย์ เชื้อรัตนพงษ์, 2539: 131-132)

ขั้นตอนที่ 11 การนำหลักสูตรไปใช้ คณะกรรมการอนุมัติใช้หลักสูตรคณะทำงานจะต้องดำเนินการ ตามแผนการใช้หลักสูตรควบคู่กันไป และเมื่อหลักสูตรได้รับอนุมัติเรียบร้อยแล้วจะได้ดำเนินการให้ หลักสูตรทันที คณะทำงานจะต้องเตรียมจัดการอบรมครูเกี่ยวกับวิธีการใช้หลักสูตร เพราะถึงแม้ว่าจะ มีคู่มือครูในการใช้หลักสูตร หรือเอกสารประกอบหลักสูตรอื่น ๆ แต่ผู้อ่านอาจจะเข้าใจไม่ตรงกันหรือไม่เข้าใจอย่างชัดเจนก็ได้ การจัดอบรมครูควรจัดในรูปการประชุมเชิงปฏิบัติการ และควรมีถึง จำนวนผู้เข้าร่วมการอบรม งบประมาณที่ต้องใช้ วัสดุหลักสูตร วิทยากร สถานที่ที่ใช้ฝึกอบรม เป็นต้น เมื่อการจัดประชุมเชิงปฏิบัติการสิ้นสุดลงแล้ว ผู้บริหารหรือผู้ที่ได้รับมอบหมายจะต้องมีเหตุผลตาม ผลการใช้หลักสูตรของครูเพื่อให้การเลือกเป็นไปตามจุดประสงค์ของหลักสูตร (ใจทิพย์ เชื้อรัตนพงษ์, 2539: 132)

ขั้นตอนที่ 12 การประเมินผลหลักสูตร หลังจากที่ได้นำหลักสูตรไปใช้ในโรงเรียนระยะหนึ่ง แล้วควรดำเนินงานในขั้นต่อไปคือ โรงเรียนควรพิจารณาเกี่ยวกับคุณค่าของหลักสูตรว่าเป็น อย่างไร ให้สอดคล้องตามจุดประสงค์ที่กำหนดไว้หรือไม่ มีส่วนใดที่จะต้องปรับปรุงแก้ไขเพื่อให้หลักสูตร มีความเหมาะสมและสามารถตอบสนองประโยชน์แก่การศึกษามากขึ้นในสังคมส่วนรวม และสังคมท้องถิ่นได้ มากที่สุด (สัจจิต อูทราพันธ์, 2533: 315-316; และใจทิพย์ เชื้อรัตนพงษ์, 2539: 133)

ขั้นตอนที่ 13 ทำการปรับปรุงแก้ไข คณะทำงานควรนำผลที่ได้จากการประเมินหลักสูตรมา ปรับปรุงแก้ไขเพื่อให้หลักสูตรมีคุณภาพดียิ่งขึ้น

นอกเหนือจากเอกสารต่าง ๆ ที่กล่าวถึงกระบวนการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นแล้ว บุญเรือง ขจรศิลป์ ใจทิพย์ เชื้อรัตนพงษ์ และธวัช เสงี่ยมลีลา (2543) ได้พัฒนากระบวนการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นเรื่องการเมืองท้องถิ่น ซึ่งประกอบด้วยขั้นตอนทั้งสิ้น 10 ขั้นตอนดังนี้ 1) ศึกษาข้อมูลพื้นฐานความต้องการของบุคลากรและนักเรียนในโรงเรียน และคนในชุมชน ในการจัดทำหลักสูตรท้องถิ่น เรื่อง "การเมืองท้องถิ่น" และวิเคราะห์ศักยภาพของโรงเรียนและชุมชน 2) พัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น เรื่อง "การเมืองท้องถิ่น" โดยได้รับความร่วมมือจากผู้ในชุมชน บุคลากรในโรงเรียน ผู้เชี่ยวชาญ การเมืองท้องถิ่นจากกรมปลัด และมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ 3) จัดเตรียมบุคลากรโดยจัดประชุม เชิญปฏิบัติการและพบบุคลากรที่เกี่ยวข้องไปศึกษาดูงานเกี่ยวกับการจัดการเรียนการสอนที่ใช้นักเรียน เป็นศูนย์กลางในรูปแบบต่าง ๆ และการประเมินโดยใช้แฟ้มสะสมงาน 4) ประชุมผู้ปกครองนักเรียน เพื่อชี้แจงวัตถุประสงค์ของโครงการและวิธีการจัดการเรียนการสอน รวมทั้งขอความร่วมมือจากผู้ปกครองในการจัดการเรียนการสอน 5) นำหลักสูตรท้องถิ่นเรื่อง "การเมืองท้องถิ่น 1" และ "การเมืองท้องถิ่น 2" ไปทดลองใช้ 6) ประเมินผลการนำหลักสูตรไปใช้ในครั้งแรก 7) จัดประชุม ติดตามผลการใช้หลักสูตรท้องถิ่น เรื่อง "การเมืองท้องถิ่น 1" และ "การเมืองท้องถิ่น 2" หลังจากจบ การเรียนการสอนในภาคต้นและภาคปลาย โดยเชิญคนในชุมชน บุคลากรในโรงเรียน และผู้เชี่ยวชาญ เพื่อหาแนวทางแก้ไขปรับปรุง 8) นำหลักสูตรท้องถิ่นเรื่อง "การเมืองท้องถิ่น 1" และ "การเมืองท้องถิ่น 2" ที่ได้รับการปรับปรุงแก้ไขฉบับก่อนต่าง ๆ แล้วไปใช้ 9) ประเมินผลการใช้หลักสูตรที่มี สอนนักเรียน ครู ผู้บริหาร และคนในชุมชน และ 10) บุคลากรในโรงเรียนและคนในชุมชนปรับปรุง และพัฒนาหลักสูตร และดำเนินการจัดการเรียนการสอนอย่างต่อเนื่อง กระบวนการพัฒนาหลักสูตร ท้องถิ่นที่ บุญเรือง ขจรศิลป์ และคณะได้พัฒนาขึ้นนั้นจะเห็นว่า มีขั้นตอนที่สอดคล้องกับขั้นตอนที่ กล่าวมาข้างต้น ยกเว้นในประเด็นดังต่อไปนี้คือ 1) การให้โรงเรียน ชุมชน และองค์กรท้องถิ่นที่ เกี่ยวข้องมีส่วนร่วมในกระบวนการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นและการจัด การเรียนการสอน 2) การจัด การเรียนการสอนที่เน้นการสอนแบบบูรณาการ และ 3) การประเมินโดยใช้แฟ้มสะสมงานและมี การกำหนดเกณฑ์การประเมินอย่างชัดเจนเป็นรูปธรรม

5. การศึกษาข้อมูลพื้นฐานในการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น

ในการพัฒนาหลักสูตรนั้น ขั้นตอนที่สำคัญขั้นตอนหนึ่งของกระบวนการพัฒนาหลักสูตรคือ การศึกษาข้อมูลพื้นฐานด้านต่าง ๆ เพื่อให้สามารถกำหนดองค์ประกอบของหลักสูตร เช่น การกำหนด จุดมุ่งหมายของหลักสูตร การเลือกเนื้อหาสาระ เป็นต้น ได้อย่างเหมาะสม ในการพัฒนาหลักสูตรตาม ความต้องการของท้องถิ่นก็อาศัยหลักการของการพัฒนาหลักสูตรโดยทั่ว ๆ ไป ดังนั้น จึงจำเป็นต้องมี การศึกษาข้อมูลพื้นฐานเช่นกัน ข้อมูลพื้นฐานสำคัญที่ต้องศึกษามีดังนี้

5.1 ข้อมูลเกี่ยวกับชุมชน ในการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นควรมีการศึกษาสภาพ ปัญหา และความต้องการของชุมชน (ใจทิพย์ เชื้อรัตนพงษ์, 2539: 39-41; สุมิตร คุณานุภกร, 2523: 193; และสัจ จูทรานันท์, 2532: 193) โดยใจทิพย์ เชื้อรัตนพงษ์ (2539: 40) ได้กล่าวเพิ่มเติมว่า ควรมีการศึกษาข้อมูลเกี่ยวกับชุมชนในหลาย ๆ ด้าน เช่น ด้านการศึกษา บริการสาธารณสุขในเขต การประกอบอาชีพในปัจจุบันและแนวโน้มตลาดอาชีพในอนาคต สภาพอนามัย ที่อยู่อาศัย ฐานะและ รายได้ ระดับการศึกษา ศาสนา วัฒนธรรมนิยมประเพณี วิถีชุมชนและค่านิยม สิ่งแวดล้อม ทรัพยากรต่าง ๆ เทคโนโลยี อัตราการเกิดของประชากร การย้ายถิ่น ปัญหาของชุมชน ความคาดหวัง ของชุมชนในอนาคต เป็นต้น ซึ่งสอดคล้องกับกรมวิชาการ (2540: 9-11) ที่ให้ศึกษาหรือสำรวจว่า ข้อมูลที่เกี่ยวกับชุมชนโดยศึกษาสภาพของสังคมที่ท้องถิ่นนั้น ๆ ตั้งอยู่ว่ามีแนวโน้มของการพัฒนาไป ในทิศทางใด เพื่อพัฒนาหลักสูตรให้สอดคล้องกับภาวะที่อาจเกิดการเปลี่ยนแปลงในอนาคต และควร ศึกษาหรือสำรวจความต้องการของผู้รับบริการในชุมชน ซึ่งได้แก่ นักเรียน ผู้ปกครอง พ่อค้า ประชาชน ฯลฯ ว่ามีความต้องการในเรื่องใด อย่างไร และมากน้อยเพียงใด โดยเฉพาะในเรื่องที่ เกี่ยวกับการศึกษาเพื่อนำมาใช้ประกอบการพิจารณากำหนดแนวทางในการพัฒนาให้สนองหรือ สอดคล้องกับความต้องการของท้องถิ่น ข้อมูลเหล่านี้รวบรวมได้จากการศึกษา สัมภาษณ์ สอบถาม สัมภาษณ์บุคคลในวงการต่างๆ ในสังคม ผู้บริหารโรงเรียน ครู นักเรียน ผู้ที่สำเร็จการศึกษา บุคลากร ในชุมชน เช่น ผู้นำชุมชน ปราชญ์หรือผู้รู้ในท้องถิ่น ผู้ปกครอง บุคลากรที่เกี่ยวข้องกับการศึกษา เช่น ศึกษาพิเศษ พัฒนากรอำเภอ เป็นต้น (ใจทิพย์ เชื้อรัตนพงษ์, 2539: 41, และ 2543: 256) นอกจากนี้ ยังสามารถศึกษาได้จากเอกสาร ราชานานต่างๆ ที่เกี่ยวข้องเพื่อกำหนดแนวทางใน การตอบสนองความต้องการของชุมชนในพื้นที่ (ใจทิพย์ เชื้อรัตนพงษ์, 2539: 41)

5.2 ข้อมูลเกี่ยวกับนักเรียน ในการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นควรมีการสำรวจสภาพ ปัญหา และความต้องการของนักเรียน เพื่อให้หลักสูตรที่พัฒนาขึ้นสอดคล้องกับพัฒนาการทางด้านร่างกาย สติปัญญา และจิตใจ รวมทั้งสอดคล้องกับความสนใจและความต้องการของนักเรียนด้วย ข้อมูล เหล่านี้สามารถศึกษาได้จากนักเรียน ครู ผู้ปกครอง ซึ่งอาจใช้วิธีการพูดคุยกับนักเรียนและผู้ปกครอง และสังเกตนักเรียน (ใจทิพย์ เชื้อรัตนพงษ์, 2543: 256-256)

5.3 ข้อมูลเกี่ยวกับหลักสูตรแม่บท ควรมีการศึกษาและวิเคราะห์หลักสูตรแม่บทเพื่อพิจารณา ว่าจุดประสงค์ ครอบคลุมเนื้อหา และค่าเวลาเรียนที่ปรากฏอยู่ในหลักสูตรนั้น มีลักษณะสำคัญอย่างไร มุ่งให้นักเรียนเกิดความรู้ ทักษะ เจตคติอย่างไร มีส่วนใดที่หลักสูตรเปิดโอกาสให้ท้องถิ่นเข้ามามี ส่วนร่วม เพื่อพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นได้อย่างเหมาะสมและมีประสิทธิภาพ (ใจทิพย์ เชื้อรัตนพงษ์, 2543: 256)

5.4 ข้อมูลเกี่ยวกับโรงเรียน ข้อมูลสำคัญอีกอย่างหนึ่งที่ต้องมีการศึกษาวิเคราะห์คือ ข้อมูลเกี่ยวกับศักยภาพของโรงเรียน เป็นการศึกษาสภาพโดยทั่วไปของโรงเรียนในด้านต่าง ๆ ได้แก่ ข้อมูลพื้นฐานของบุคลากรในโรงเรียน เช่น จำนวนครูและนักเรียน ความรู้ความสามารถและฐานะทางเศรษฐกิจของบุคลากรในโรงเรียน ภาวะผู้นำในโรงเรียน ฯลฯ ข้อมูลพื้นฐานของนักเรียน เช่น ฐานะทางเศรษฐกิจและอาชีพของผู้ปกครอง ลักษณะครอบครัว (เช่น พ่อแม่แยกทางกัน ฯลฯ) พื้นความรู้เดิมของนักเรียน ฯลฯ ข้อมูลด้านการบริหารภายในโรงเรียน การจัดการเรียนการสอน ความร่วมมือระหว่างบุคลากรภายในโรงเรียน ความร่วมมือและความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนกับชุมชน หรือท้องถิ่น ความต้องการของบุคลากรในโรงเรียนเกี่ยวกับการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น ความพร้อมในการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นที่ต้องการในด้านบุคลากร อาคารสถานที่ แหล่งศึกษาหาความรู้ สื่อวัสดุอุปกรณ์ต่าง ๆ งบประมาณ ฯลฯ ทั้งนี้เพื่อจะได้ทราบว่าโรงเรียนมีความพร้อมหรือขาดแคลนในเรื่องใดบ้าง มีปัญหาและข้อจำกัดในการเรียนการสอนอะไรจะได้ใช้เป็นข้อมูลในการพิจารณาตัดสินใจในการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น ข้อมูลเหล่านี้สามารถรวบรวมได้จากการสำรวจภายในโรงเรียน ศึกษาจากครู ผู้บริหาร และสถิติของโรงเรียน โดยวิธีการวิจัย การสัมภาษณ์ การประชุมและสัมมนา (ใจทิพย์ เชื้อจันทพันธ์, 2543: 356)

หลังจากที่ได้ข้อมูลพื้นฐานดังกล่าวแล้วคณะทำงานที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาหลักสูตรควรนำข้อมูลที่ได้นำมาสังเคราะห์สรุป จัดเรียงลำดับความสำคัญของปัญหาและความต้องการเหล่านั้น ซึ่งสามารถทำได้โดยเลือกวิธีใดวิธีหนึ่งหรือใช้หลาย ๆ วิธีประกอบกันดังนี้ (สัสดิ คูหรานันท์, 2532: 136)

- 1) ให้ผู้ตอบเรียงลำดับตามความสำคัญของข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับสภาพ ปัญหา และความต้องการ
- 2) ใช้วิธีทางสถิติมาช่วยในการวิเคราะห์หาลำดับความสำคัญของข้อมูล เช่น การหาค่าความถี่ การหาค่าเฉลี่ย เป็นต้น
- 3) ใช้วิธีการวิจัยแบบเทคนิคเดลฟิ (Delphi Technique) เพื่อให้ผู้เชี่ยวชาญให้ข้อมูลและพิจารณาจัดลำดับความสำคัญของสภาพ ปัญหา และความต้องการ
- 4) ใช้วิธีประชุมพิจารณาตัดสินใจ ซึ่งได้แก่ คณะบุคคลหรือผู้เชี่ยวชาญที่มีความรู้ความเข้าใจในชุมชนแห่งนั้นและมีนักพัฒนาหลักสูตรร่วมด้วย

ในการจัดลำดับความสำคัญของข้อมูลนั้น คณะทำงานหรือผู้ที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาหลักสูตรควรพิจารณาถึงขนาดและความเร่งด่วนของปัญหาที่กำลังประสบ ความต้องการของท้องถิ่น ข้อจำกัดในด้านทรัพยากร บุคลากร งบประมาณ วัสดุ และสิ่งอำนวยความสะดวก ตลอดจนนโยบายของรัฐและหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เพื่อจะได้วางแผนพัฒนาหลักสูตรอย่างมีประสิทธิภาพและเหมาะสม

นอกจากนี้ ยังควรระวังปัญหาที่เกิดขึ้นจากการศึกษาข้อมูลพื้นฐาน ซึ่งพอสรุปได้ดังนี้ (ใจทิพย์ เจริญพงษ์, 2539: 45-46)

1) ข้อมูลมีมากเกินไปจนจำเป็น (Information Overload) ผู้ที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาหลักสูตรไม่ได้พิจารณาว่าสิ่งไหนที่สำคัญและจำเป็นต้องศึกษา ข้อมูลที่รวบรวมได้จึงมีมากเกินไปจนมีผลทำให้การวิเคราะห์ข้อมูลยากลำบาก และอาจไม่ได้ข้อมูลที่เด่นชัด

2) ความหมายของคำหรือข้อความไม่ชัดเจน (Vocabulary) คณะทำงานที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาหลักสูตรไม่ได้ให้ความหมายของคำหรือข้อความที่ชัดเจน เช่น นิยามศัพท์ คำว่า ความต้องการที่จำเป็น (Needs) และความต้องการหรือความปรารถนา (Want) ดังนั้น จึงควรเข้าใจให้ตรงกันในกลุ่มคณะทำงานและควรหลีกเลี่ยงคำหรือข้อความในแบบสอบถามที่จะทำให้ผู้ตอบเข้าใจผิด เพราะจะทำให้ได้คำตอบที่ไม่ตรงกับความจริง

3) การตรวจสอบความถูกต้องของข้อมูล (Validity) คณะทำงานที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาหลักสูตรไม่ได้ตรวจสอบข้อมูลต่างๆ จากหลายๆ แหล่งเพื่อให้ได้ข้อมูลที่ตรงกับความเป็นจริงมากที่สุด

4) การไม่ได้ให้ความสำคัญกับปัญหาและความต้องการที่จะเกิดในอนาคต (Future Orientation) ผู้ให้ข้อมูลและ/หรือคณะทำงานที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาหลักสูตรไม่ได้มองไปข้างหน้าว่า สภาพ ปัญหา และความต้องการจำเป็นในอนาคตจะเป็นอย่างไร เพื่จะได้เป็นข้อมูลพื้นฐานในการพัฒนาหลักสูตรอย่างมีประสิทธิภาพ แต่ตอบหรือพิจารณาโดยใช้ข้อมูลที่เกิดขึ้นในอดีตหรือปัจจุบันเท่านั้น ดังนั้น คณะทำงานจึงควรสำรวจรวมข้อมูลและมองภาพที่จะเกิดขึ้นในอนาคตด้วย เพราะในการจัดการศึกษา เราต้องคำนึงเสมอว่านักเรียนจะสำเร็จการศึกษาได้นั้นต้องใช้เวลาระยะหนึ่ง สิ่งที่เราเรียนจึงควรเตรียมเพื่อวันข้างหน้า อย่างไรก็ตาม ข้อมูลที่เกี่ยวกับสภาพ ปัญหา และความต้องการจำเป็นที่เป็นอยู่ในปัจจุบัน ควรนำมาประกอบการพิจารณาวางแผนพัฒนาหลักสูตรแล้ว ถ้าข้อมูลดังกล่าวมีความสำคัญและช่วยให้การพัฒนาหลักสูตรมีคุณภาพดีขึ้น

การมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการศึกษา

คำว่า “ชุมชน” พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2525 (2530: 276) ให้ความหมายไว้ว่า หมายถึง หมู่ชน กลุ่มคนที่อยู่รวมกันเป็นสังคมขนาดเล็ก อาศัยอยู่ในอาณาบริเวณเดียวกัน และมีผลประโยชน์ร่วมกัน

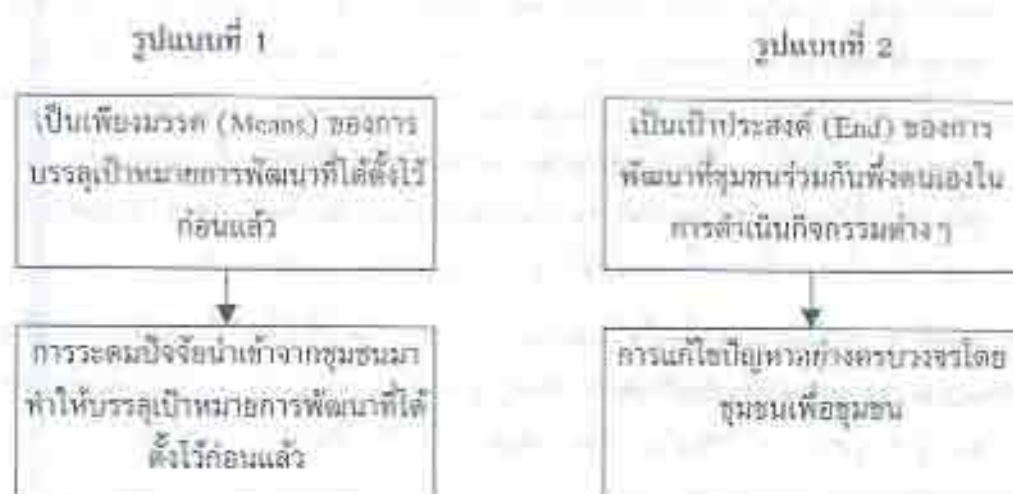
ประเวศ วะสี (2537: 20) ให้นิยามของคำว่า “ชุมชน” ว่า หมายถึงการรวมตัวของกลุ่มคนที่ มีวัตถุประสงค์ร่วมกัน อาจเป็นการรวมตัวกันตามพื้นที่ หรือไม่ใช่พื้นที่ก็ได้ สมาชิกของชุมชนมี การติดต่อสื่อสารกัน มีความเชื่ออาทรต่อกัน มีการกระทำกิจกรรมร่วมกัน มีการเรียนรู้ร่วมกันใน การกระทำ และมีการจัดการ

ข้อสังเกตความหมายของคำว่า “ชุมชน” จึงค่อนข้างกว้าง ซึ่งอาจหมายถึงกลุ่มคนที่อยู่รวมกัน ในพื้นที่ขนาดเล็กหรือขนาดใหญ่ เช่น หมู่บ้าน จังหวัด เป็นต้น หรือกลุ่มคนที่ไม่ได้รวมตัวกันในพื้นที่ แต่สมาชิกมีวัตถุประสงค์ร่วมกัน มีปฏิสัมพันธ์ต่อกัน และมีกิจกรรมร่วมกัน

การจัดหรือพัฒนาการศึกษาให้มีประสิทธิภาพและสอดคล้องกับความต้องการของท้องถิ่น หรือชุมชนนั้น การมีส่วนร่วมของชุมชนเป็นกระบวนการที่สำคัญ แต่จากอดีตที่ผ่านมาและข้อสรุปใน รายงานต่าง ๆ พบว่า การดำเนินงานที่ผ่านมามีชุมชนที่ไม่ได้เข้ามามีส่วนร่วมเท่าที่ควร ซึ่งผลกระทบ ของการขาดการมีส่วนร่วมในระดับที่เหมาะสม ทำให้การศึกษาเป็นสิ่งที่แปลกแยกไปจากชุมชน ความคาดหวังที่ชุมชนมีต่อโรงเรียนกับสิ่งที่โรงเรียนปฏิบัติมีความแตกต่างกัน ประชาชนไม่รู้สึกถูกฟัง ไม่รู้สึกเป็นเจ้าของ และไม่รู้สึกว่าต้องรับผิดชอบต่อการดำเนินงานของโรงเรียน ส่งผลต่อการขาดโอกาสใน การระดมสรรพกำลังในชุมชนที่จะนำมาใช้สนับสนุนงานทางการศึกษาให้มีคุณภาพสูงขึ้น และชุมชนเอง ก็ขาดโอกาสที่จะได้รับการพัฒนาจากโรงเรียน ซึ่งเป็นแหล่งรวมของบุคลากรที่มีความรู้ความสามารถ ในชุมชน ดังนั้น จึงควรมีการส่งเสริมให้ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมกับโรงเรียนมากขึ้น

1. ลักษณะการมีส่วนร่วมของชุมชน

การมีส่วนร่วมหรือการกระทำร่วมกันของบุคคลในกระบวนการพัฒนานั้น ประพนธ์ ปิยะรัตน์ (2534: 17) ได้จำแนกรูปแบบการมีส่วนร่วมของชุมชนสรุปได้ดังนี้

รูปแบบที่หนึ่ง การมีส่วนร่วมเป็นพรรค (Participation as a Mean) หมายถึงการมีส่วนร่วมเป็นพรรควิธีของการนำเอาทรัพยากรทางเศรษฐกิจและสังคมลงประชาชนไปสู่เป้าหมายของการพัฒนาที่วางไว้ก่อนแล้ว

รูปแบบที่สอง การมีส่วนร่วมเป็นเป้าหมาย (Participation as an End) หมายถึงเป้าหมายที่ทำให้ประชาชนทำกิจกรรมร่วมกัน เกิดความเชื่อมั่นในตนเอง และมีความสามัคคีเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันจนทำให้เกิดการพัฒนาเองได้โดยที่สุด เป็นการรวมกลุ่มบุคคลที่มีความสามารถและมีศักยภาพในกระบวนการแก้ปัญหา และร่วมทำกิจกรรมซึ่งมีความสำคัญยิ่งกว่าผลลัพธ์ที่ได้จากการกระทำนั้นแม้โครงการจะสิ้นสุดลงแล้วก็ตาม แต่การมีส่วนร่วมก็จะยังคงอยู่ต่อไปทำให้ประชาชนได้รับประโยชน์อย่างถาวรและยั่งยืน (ประพนธ์ ปิทธิพันธ์, 2534: 36)

การมีส่วนร่วมของชุมชนแบบพรรค เปรียบเสมือนเรือที่ต้องหาคนลากจูง คนที่ลากจูงคือเป้าหมายไว้และจูงให้ชุมชนมีส่วนร่วม ส่วนการมีส่วนร่วมของชุมชนแบบเป้าหมาย เป็นการมีส่วนร่วมของชุมชนที่ร่วมกันตั้งเป้าหมายไว้ เปรียบเสมือนเรือที่ไม่ต้องมีการลากจูง เป็นการมีส่วนร่วมแบบยั่งยืน (Sustainable) (ประพนธ์ ปิทธิพันธ์, 2534) ในการพัฒนาการศึกษานั้น "การมีส่วนร่วมของชุมชน" ควรเป็นรูปแบบที่สอง ดังนั้น จึงควรมีการผลักดันให้ชุมชนมีส่วนร่วมอย่างจริงจัง (Active Participation) ในการพัฒนาหรือจัดการศึกษา โดยให้คนในชุมชนมีส่วนร่วมในการตัดสินใจปัญหาและแผนการพัฒนาหรือจัดการศึกษา เพื่อให้คนในชุมชนยอมรับแผนงานดังกล่าว และต้องให้คนในชุมชนมีส่วนร่วมในการพัฒนา หรือจัดการศึกษาที่สอดคล้องกับปัญหาและความต้องการของท้องถิ่นหรือชุมชนด้วย เพื่อมุ่งหวังที่จะก่อให้เกิดการพัฒนาที่ยั่งยืน

2. ขั้นตอนการมีส่วนร่วมของชุมชน

ชุมชนควรมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาของโรงเรียน โดยอาจร่วมในกิจกรรมต่างๆ เช่น การกำหนดทิศทางและเป้าหมายของโรงเรียน การสนับสนุนภารกิจหลักของโรงเรียน เช่น การพัฒนาหลักสูตร การจัดการเรียนการสอน การให้ข้อมูลป้อนกลับแก่โรงเรียน เป็นต้น และการให้บริการด้านทรัพยากรบุคคล เงิน วัสดุ และอื่น ๆ แก่โรงเรียน อย่างไรก็ตาม ถ้าจำแนกขั้นตอนของการมีส่วนร่วมพบว่า ชุมชนควรมีส่วนร่วมในกระบวนการทุกขั้นตอนของกิจกรรมแต่ละลักษณะ ซึ่งขั้นตอนในการมีส่วนร่วมสามารถแบ่งออกเป็น 4 ขั้นตอนดังนี้ (ชูชาติ พ่วงสมจิตร, 2540: 19)

ขั้นตอนที่ 1 การมีส่วนร่วมในขั้นริเริ่มโครงการ/กิจกรรม เป็นขั้นที่ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในการค้นหาปัญหาและสาเหตุของปัญหาภายในชุมชน ตลอดจนมีส่วนร่วมในการตัดสินใจกำหนดความต้องการของชุมชน และมีส่วนในการจัดลำดับความสำคัญของความต้องการนั้น ๆ

ขั้นตอนที่ 2 การมีส่วนร่วมในขั้นวางแผน เป็นขั้นที่ประชาชนเข้ามีส่วนร่วมในการกำหนดนโยบายและวัตถุประสงค์ของโครงการ/กิจกรรม กำหนดวิธีการและแนวทางการดำเนินงาน และกำหนดทรัพยากรและแหล่งของทรัพยากรที่จะใช้ในโครงการ/กิจกรรม

ขั้นตอนที่ 3 การมีส่วนร่วมในขั้นดำเนินโครงการ/กิจกรรม เป็นขั้นที่ประชาชนเข้ามามีส่วนในการทำประโยชน์ให้แก่โครงการ/กิจกรรม โดยการร่วมช่วยเหลือด้านทุนทรัพย์ วัสดุอุปกรณ์ และแรงงานหรือโดยการบริหารงานและประสานงาน ตลอดจนการดำเนินการขอความช่วยเหลือจากภายนอก เป็นต้น

ขั้นตอนที่ 4 การมีส่วนร่วมในขั้นประเมินผลโครงการ/กิจกรรม เป็นขั้นที่ประชาชนเข้ามามีส่วนในการประเมินว่า โครงการ/กิจกรรมที่พวกเขาดำเนินการนั้นบรรลุวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้หรือไม่ การประเมินผลนี้อาจเป็นการประเมินผลย่อย (Formative Evaluation) ซึ่งเป็นการประเมินผลความก้าวหน้าของโครงการ/กิจกรรม ที่กระทำกันเป็นระยะๆ หรือการประเมินผลรวม (Summative Evaluation) ซึ่งเป็นการประเมินผลสรุปรวมของโครงการ/กิจกรรมทั้งหมด

ดังนั้น การมีส่วนร่วมของชุมชนควรมีส่วนร่วมครบทุกขั้นตอน คือ นับตั้งแต่การมีส่วนร่วมในการคิด การกำหนดปัญหาหรือความต้องการ การวางแผนและจัดทำโครงการ/กิจกรรม การปฏิบัติตามโครงการ/กิจกรรม การติดตามและประเมินผลโครงการ/กิจกรรมเพื่อให้ทราบผลที่เกิดขึ้น และสุดท้ายการปรับปรุงโครงการ/กิจกรรมที่อาจจะต้องทำต่อไป

การวิเคราะห์ชุมชน

โดยทั่วไปโครงการพัฒนาชนบทมีเป้าหมายหลักของการพัฒนาต่าง ๆ กัน เช่น มีเป้าหมายที่พื้นที่ กลุ่มคน หรือตัวคน และเมื่อเริ่มโครงการมักจะต้องมีการศึกษาความเป็นไปได้ของโครงการ (Feasibility Study) ในด้านหลัก ๆ 3 ด้าน ได้แก่ ทางด้านเศรษฐกิจ ทางด้านสังคมและวัฒนธรรม ทางด้านสิ่งแวดล้อม ตลอดจนภาวะทางเศรษฐกิจและการเมืองของประเทศ

สุพรรณิ ไชยอำพรและสมิท สมิครกร (2536: 18) ได้ให้แนวคิดเกี่ยวกับโครงการพัฒนาว่า โครงการพัฒนาเป็นปรากฏการณ์ทางสังคมที่มีผลโดยตรงต่อคนบางกลุ่มบางพวก และอาจมีผลกระทบหรือผลต่อเนื่องต่อผู้คนและสิ่งต่าง ๆ ทั้งที่อยู่ใกล้เคียงและห่างไกล หรือไม่บังเกิดผลตามที่คาดหมายก็ได้ ดังนั้น การที่จะทำให้โครงการมีประสิทธิภาพสูงสุดจึงต้องมีการวิเคราะห์ทางสังคม เศรษฐกิจ และสภาพแวดล้อมอื่น ๆ

การวิเคราะห์ทางสังคมนั้น สุพรรณิ ไชยอำพรและสนิธ สมิตการ (2536: 18-40) ได้เสนอแนะว่า ควรเป็นการวิเคราะห์เกี่ยวกับ:

- ลักษณะชาติพันธุ์
- โครงสร้างความสัมพันธ์ในชุมชน โครงสร้างอำนาจ
- ลักษณะความสัมพันธ์ทางสังคมและวัฒนธรรมทางด้านครอบครัว เครือญาติ
- การศึกษา วิธีการอบรมสั่งสอน การเรียนรู้นอกสถาบันการศึกษา
- การสาธารณสุข วิธีการป้องกันรักษาโรคภัยไข้เจ็บ แนวคิดในการดูแลสุขภาพอนามัย

บริบทนิสย

- ระบบความเชื่อและศาสนา ตลอดจนพิธีกรรมต่าง ๆ
- ทัศนคติ ค่านิยม และวิถีปฏิบัติในวิถีที่เกี่ยวพันกับโครงการ
- โครงสร้างประชากร การเคลื่อนไหว เคลื่อนย้าย ลักษณะต่าง ๆ ที่มุ่งชี้ถึงคุณภาพและนิสัยในการทำงาน การใช้เวลาของประชากรต่างเพศ ต่างวัย

การศึกษาความเป็นไปได้ของโครงการในทางสังคมและวัฒนธรรมนี้ เป็นการหาข้อมูลบางอย่างที่ลึกซึ้งเพื่อประเมินว่า โครงการที่เสนอจะมีผลกระทบต่อทางสังคมและวัฒนธรรมในกลุ่มคนที่เกี่ยวข้องอย่างไรหรือไม่ ในขณะเดียวกันก็พยายามหาคำตอบในแง่ของชนบทนิยม ประเพณี ความเชื่อ ศาสนา และลักษณะทางสังคม วัฒนธรรมอื่น ๆ ว่า จะมีส่วนช่วยส่งเสริมเกื้อกูลหรือเป็นอุปสรรคขัดขวางการดำเนินงานของโครงการมากน้อยเพียงไร

โดยทั่วไปอาจกล่าวได้ว่านักวิชาการมีความเห็นสอดคล้องกันว่า การศึกษาและวิเคราะห์ชุมชน คือ การมององค์ประกอบหลักสามหมวด (อมรา พงศาพิชญ์, 2537: 18) คือ 1) องค์ประกอบทางสังคมหรือโครงสร้างสังคม 2) ทรัพยากรและการใช้ทรัพยากรในสังคม 3) วัฒนธรรมหรืออุดมการณ์ ซึ่งอาจอยู่ในลักษณะรูปธรรม เช่น คือปะและสิ่งประดิษฐ์อื่น ๆ หรืออยู่ในลักษณะนามธรรม เช่น ความเชื่อและระบบคิด ดังนั้น ในการเก็บรวบรวมข้อมูลเชิงคุณภาพจึงเน้นการเก็บรวบรวมข้อมูลในสามหมวดนี้ โดยอาจมีการให้เหตุผลสำคัญต่อองค์ประกอบแต่ละอย่างแตกต่างกันไป

ในการวิจัยนี้ คณะผู้วิจัยจะนำหลักการสำคัญ 2 หลักใหญ่มาใช้ในการดำเนินการวิจัย หลักการพึ่งตนเองและหลักการเข้ามามีส่วนร่วมของประชาชน โดยมีแนวคิดพื้นฐานโดยรูปดังนี้

ประการที่ 1 หลักการพึ่งตนเอง หลักการพัฒนาสังคมที่แพร่หลายมากในปัจจุบันหลักการหนึ่ง คือ "หลักการพึ่งตนเอง" สุพรรณิ ไชยอำพร และสนิธ สมิตการ (2536: 32-33) ได้กล่าวถึง

ความเป็นมาและความสำคัญของหลักการนี้โดยสรุปว่า ต้นกำเนิดของหลักการนี้เริ่มจากความกดดันทางเศรษฐกิจและการเมือง กล่าวคือ การพัฒนาเศรษฐกิจของประเทศต้องพัฒนาแต่เดิมเน้น “การเติบโตทางเศรษฐกิจ” ของประเทศ แต่การลงทุนเพื่อให้เกิดการเติบโตทางเศรษฐกิจนั้นประเทศด้อยพัฒนามักจะต้องกู้ยืมเงินจากต่างประเทศเนื่องมาจากการขาดแคลนเงินทุน ทำให้ผลประโยชน์ที่ได้รับไม่เต็มที่และการพัฒนาไม่ประสบผลสำเร็จ ซึ่งกลุ่มนักวิชาการทฤษฎีการพึ่งพิง (Dependency Theory) ได้ชี้ให้เห็นว่าการที่ประเทศด้อยพัฒนาไม่สามารถพัฒนาได้เต็มที่นั้นสืบเนื่องมาจากการถูกกำหนดเงื่อนไขการขยายตัวทางเศรษฐกิจและการพัฒนาจากประเทศที่มีอำนาจ ทำให้ต้องพึ่งพิงอยู่กับประเทศเหล่านั้น ประกอบกับการแสวงหาเส้นทางเศรษฐกิจ สังคม การเมืองที่กดดันรวมทั้งกระแสความคิดเรื่องสิทธิมนุษยชนที่ได้แพร่หลายทั่วไปทำให้ “ความพยายามพึ่งตนเอง” ได้รับพรหมลิขิตศึกษาและพัฒนาอย่างลึบระบบ และเป็นความหวังใหม่ในการพัฒนาประเทศ

สำหรับระดับของการพึ่งตนเองนั้น Galung (อ้างถึงในสุพรรณิ โขอำพรและสมิท สมิตการ, 2536: 34-36) ได้แบ่งระดับของความพยายามพึ่งตนเองออกเป็น 4 ระดับคือ ระดับบุคคล ระดับท้องถิ่น ระดับประเทศ และระดับระหว่างประเทศ โดยเป็นที่ยอมรับกันว่าความพยายามพึ่งตนเองระดับบุคคลเป็นเงื่อนไขเบื้องต้นของระดับอื่น ๆ

ประการที่ 2 หลักการเข้ามามีส่วนร่วมของประชาชน องค์การสหประชาชาติ (อ้างถึงในสุพรรณิ โขอำพร และสมิท สมิตการ, 2536: 37-38) ได้ให้ความหมายของการมีส่วนร่วมอย่างแท้จริงว่า คือ กิจกรรมที่ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในทุกขั้นตอนของการดำเนินโครงการโดยเริ่มตั้งแต่ขั้นวางแผน ที่ประชาชนจะคัดระบุปัญหาและความต้องการ ขึ้นปฏิบัติการ ขึ้นประเมินผล และขึ้นบำรุงรักษา และได้สรุปลักษณะการมีส่วนร่วมอย่างแท้จริงไว้ 3 ประการ คือ 1) ประชาชนส่วนใหญ่ได้ร่วมรับผลประโยชน์จากการพัฒนา 2) ประชาชนร่วมบริจาคหรือเข้ามามีส่วนร่วม 3) ประชาชนมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ ซึ่งถือว่าเป็นลักษณะสำคัญที่สุด

การศึกษาคูณชนในการวิจัยเรื่อง “การนำกระบวนการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นเรื่องการเมืองไปประยุกต์ใช้ในต่างบริบท” จะเน้นศึกษาสภาพ ปัญหา และทรัพยากรที่มีอยู่ในท้องถิ่น ซึ่งรวมทั้งทรัพยากรธรรมชาติ ทรัพยากรมนุษย์ และบริการของภาครัฐและเอกชนในพื้นที่ เพื่อแสวงหาแนวทางการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นในลักษณะให้ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนา โดยเริ่มตั้งแต่ 1) การมีส่วนร่วมในการตัดสินใจเลือกทำโครงการพัฒนาที่เหมาะสมว่าจะทำกิจกรรมพัฒนาด้านใด 2) การมีส่วนร่วมในระดับดำเนินการว่าใครจะร่วมในโครงการด้านไหน อย่างไร โดยเน้นการช่วยกันคิด ช่วยกันทำ และ 3) การมีส่วนร่วมรับผลประโยชน์ ซึ่งคาดหวังผลของกระบวนการนี้และเทคนิควิธีการวิจัยเชิงคุณภาพซึ่งเหมาะสมกับงานพัฒนาเฉพาะพื้นที่ จะช่วยให้ผู้เข้าร่วมในโครงการคิดเห็น ทำเป็น และสามารถนำไปสู่การพึ่งตนเองได้ในที่สุด

การวิจัยเชิงคุณภาพ

1. ลักษณะสำคัญของงานวิจัยเชิงคุณภาพ

จากการศึกษาเอกสารที่เกี่ยวข้องกับการวิจัยเชิงคุณภาพของอมรา พงศาพิชญ์ (2537: 12-15) พันธุ์ทิพย์ งามสุด (2540: 17-18) และสุภางศ์ จันทวานิช (2540: 12-15) พบว่ามีความเห็นที่สอดคล้องกันเกี่ยวกับลักษณะสำคัญของงานวิจัยเชิงคุณภาพพอสรุปได้ดังนี้

1.1 เป็นการศึกษาปรากฏการณ์จากหลายแง่มุม เน้นการอธิบายปรากฏการณ์ให้เห็นเป็นภาพรวม โดยจะใช้แนวคิดทฤษฎีหลายอย่างเป็นแนวทางในการศึกษามากกว่ายึดติดเฉพาะแนวคิดใด แนวคิดหนึ่งเป็นหลัก นอกจากนี้ งานวิจัยเชิงคุณภาพจะเน้นศึกษากระบวนการของปรากฏการณ์มากกว่าผลของปรากฏการณ์

1.2 เป็นการศึกษาปรากฏการณ์ในสภาวะแวดล้อมและบริบทสังคมที่เป็นจริงตามธรรมชาติ จึงเป็นการศึกษาในสนามและไม่มีกระบวนการควบคุมหรือทดลองในห้องปฏิบัติการ เพราะจะทำให้ผู้วิจัยไม่เห็นปรากฏการณ์ในบริบททางสังคมและวัฒนธรรม การวิจัยเชิงคุณภาพจะทำการลงสัมผัสข้อมูลรูปธรรมอย่างละเอียดจริงจัง

1.3 ปัจจัยหรือตัวแปรที่ศึกษาในการวิจัยเชิงคุณภาพ จะเน้นเกี่ยวกับด้านความรู้สึก ความนึกคิด ความเชื่อ จิตใจ และความหมายที่กำหนดโดยวัฒนธรรมของสังคมนั้น ซึ่งนักวิจัยเชิงคุณภาพเชื่อว่าจะเป็นตัวแปรที่กำหนดพฤติกรรมของมนุษย์ที่แสดงออกมา การศึกษาระบบความคิดนี้ไม่สามารถศึกษาได้จากการเก็บข้อมูลเพียงครั้งเดียวหรือโดยการใช้แบบสอบถาม ทั้งนี้เพราะผู้วิจัยจำเป็นต้องซักถามผู้ตอบอย่างละเอียดถี่ถ้วน ให้เข้าใจจริง ๆ ว่าการสื่อความหมายระหว่างผู้ถามและผู้ตอบนั้นตรงกัน ข้อมูลที่ได้จะต้องเป็นข้อมูลที่สะท้อนระบบคิดของผู้ตอบโดยตรง

1.4 เน้นการให้ความเคารพ และให้ความสำคัญแก่คุณค่าความเป็นมนุษย์ของผู้วิจัย โดยการไม่บงการผู้ศึกษาและไม่ใช้บรรทัดฐานของตนเป็นเครื่องตัดสิน แต่ต้องศึกษาทำความเข้าใจในระบบสังคมที่ศึกษาและพยายามรักษาสภาพสิ่งนั้นให้ดำรงอยู่ โดยยึดหลักการแลกเปลี่ยนที่ผู้วิจัยและผู้ถูกวิจัยจะมีฐานะเท่าเทียมกัน ใกล้เคียงกันในการสนทนาพูดคุย มีอิสระที่จะถามและตอบเท่า ๆ กัน นักวิจัยเชิงคุณภาพจะสร้างความสนิทสนมและความไว้วางใจกับผู้ถูกวิจัยจนกระทั่งไม่มีการแบ่งเป็นเขาเป็นเรา พร้อมทั้งผู้วิจัยจะไม่นำข้อมูลที่ได้จากผู้ถูกวิจัยไปใช้ในทางที่จะก่อให้เกิดความเสื่อมเสียแก่ผู้ถูกวิจัย

1.5 เป็นการศึกษาแบบเจาะลึกและใช้ระยะเวลาศึกษาชวนาน เพื่อให้สามารถเข้าใจในปรากฏการณ์ของสังคม ซึ่งมีความเป็นพลวัตอย่างต่อเนื่องครบถ้วนและลึกซึ้ง

1.6 การวิเคราะห์และการนำเสนอข้อมูลการวิจัยเชิงคุณภาพ จะเป็นลักษณะพรรณนาและบรรยายภาพของปรากฏการณ์ในภาพกว้างและลึกในทุกมิติของปรากฏการณ์ ในอีกขณะที่มีความสัมพันธ์เชื่อมโยงกันและกันของหน่วยต่าง ๆ นอกจากนั้น การวิจัยเชิงคุณภาพยังอธิบายหรือตีความภาพของปรากฏการณ์นั้นในเชิงการสร้างข้อสรุปหรือให้เหตุผลแบบอุปนัย (Inductive Reasoning) ซึ่งเป็นการสร้างข้อสรุปจากหลักฐานหรือข้อมูลเชิงรูปธรรมย่อยๆ ที่กระจัดกระจายหลากหลายกรณี รวบรวมมาอธิบายเป็นภาพรวมในเชิงนามธรรม ซึ่งไม่ใช่ตัวเลขทางสถิติ

นอกจากนี้ อมรา พงศาพิชญ์ (2537: 13-15) ยังได้สรุปลักษณะของงานวิจัยเชิงคุณภาพเพิ่มเติมอีกว่า งานวิจัยเชิงคุณภาพมีวัตถุประสงค์ที่จะอธิบายปรากฏการณ์ทางสังคม แต่ปรากฏการณ์ทางสังคมบางประการไม่สามารถอธิบายด้วยเหตุผลธรรมดาทั่วไปได้ นักวิจัยจึงพยายามทำความเข้าใจเกี่ยวกับชนบทรรมนิยมประเพณี วัฒนธรรม เพื่อนำมาอธิบายปรากฏการณ์ในสังคม งานวิจัยเชิงคุณภาพยังให้ความสำคัญกับการศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างสมาชิกในสังคม และปรากฏการณ์ทางสังคม การศึกษาระบบเครือข่ายหรือวิธระบบความสัมพันธ์อื่นๆ ช่วยอธิบายปรากฏการณ์บางสิ่งได้ดี นอกจากนี้ งานวิจัยเชิงคุณภาพยังมีลักษณะการศึกษาข้อมูลที่ต้องการจากแหล่งข้อมูลบุคคลที่เลือกสรรแล้วว่าเป็นผู้ที่รู้เรื่องนั้นๆ มี (Key Informant) วิธีการเก็บข้อมูลโดยการสัมภาษณ์แบบเจาะลึกและถามเฉพาะคนในเรื่องที่คนไม่รู้ข้อได้ว่าเป็นเทคนิคการวิจัยเชิงคุณภาพที่เป็นลักษณะเด่น

2. วิธีการวิจัยเชิงคุณภาพ

ก่อนที่จะดำเนินงานวิจัยเชิงคุณภาพ ผู้วิจัยควรศึกษาวิธีการวิจัยให้เข้าใจอย่างลึกซึ้ง เพื่อความเหมาะสมของการนำไปใช้ เพราะศาสตร์แต่ละศาสตร์คือการใช้วิธีการวิจัยต่างกันตามเนื้อหาความรู้ของศาสตร์นั้น ๆ นอกจากนั้น ยังต้องคำนึงถึงวัตถุประสงค์ของการวิจัยด้วย (สุภางค์ จันทวานิช, 2540: 21) ในเรื่องวิธีการวิจัยเชิงคุณภาพ ได้มีนักวิชาการหลายท่านเสนอแนะผลสรุปได้ดังนี้ (บุญธรรม กิจปรีดาบริสุทธิ์, 2535: 156-157; สุภางค์ จันทวานิช, 2540: 92-113; อมรา พงศาพิชญ์, 2537: 16-17; ล้วน สาธิตและอังคณา สาธิต, 2536: 224-225)

2.1 ลักษณะที่สำคัญของงานวิจัยเชิงคุณภาพคือ การเก็บข้อมูลที่ลึกซึ้งและรอบด้าน เรื่องที่ต้องการศึกษาเป็นเรื่องที่ต้องการรายละเอียด ถ้าลักษณะของข้อมูลที่ต้องการศึกษาที่ไม่สามารถได้มาด้วยการสำรวจ นักวิจัยจำเป็นต้องมองหาวิธีการให้ได้ข้อมูลด้วยการใช้วิธีสัมภาษณ์และสังเกต เพื่อให้งานวิจัยสามารถบรรลุวัตถุประสงค์ของการเข้าใจปรากฏการณ์และปัญหา

2.2. การเลือกกลุ่มตัวอย่าง การวิจัยเชิงคุณภาพจะเลือกกลุ่มตัวอย่างขนาดเล็กไม่เน้นการสำรวจคนจำนวนมาก ทั้งนี้เพื่อจะได้มองโครงสร้างในภาพรวมได้อย่างชัดเจน

2.3. การตั้งสมมติฐาน วิธีการวิจัยเชิงคุณภาพ นักวิจัยไม่นิยมตั้งสมมติฐาน มีแต่การตั้งปัญหาหรือประเด็นที่จะศึกษา โดยมีแนวคิดทฤษฎีที่เป็นกรอบแนวคิดโดยกว้าง ๆ สำหรับใช้เป็นแนวทางในการหาข้อมูลและสรุปผลการวิจัย หรือถ้าจะมีการตั้งสมมติฐานก็อาจปรับสมมติฐานได้ถ้าข้อมูลที่ได้นั้นชี้ให้เห็นว่า สมมติฐานที่ตั้งไว้ไม่สอดคล้องกับสภาพข้อเท็จจริง นอกจากนี้ สุภาวดี จันทวานิช (2540: 21) มีความเห็นเพิ่มเติมว่า การวิจัยเชิงคุณภาพสามารถสร้างสมมติฐานหรือทฤษฎีใหม่ ๆ ได้โดยการให้วิธีการวิจัยเชิงคุณภาพก่อน แล้วใช้วิธีการเชิงปริมาณมาช่วยทดสอบข้อความเชื่อนี้ได้

2.4. การเก็บรวบรวมข้อมูล ในการเก็บรวบรวมข้อมูลนั้น เครื่องมือที่สำคัญที่สุดในการวิจัยเชิงคุณภาพคือ ตัวนักวิจัยเอง นักวิจัยจะต้องออกภาคสนามและสัมผัสกับผู้ใช้ข้อมูลโดยตรง การเตรียมตัวนักวิจัยเข้าสู่สนามจึงเป็นเรื่องที่มีความสำคัญมาก นอกจากตัวนักวิจัยจะเป็นเครื่องมือสำคัญแล้ว ตัว สาทชนและอสังคณา สาทชน (2536: 224) ได้กล่าวเน้นถึงเครื่องมือวิจัยที่มีประโยชน์มากสำหรับการวิจัยเชิงคุณภาพคือ บันทึกภาคสนามของนักวิจัย ซึ่งเป็นการบันทึกรายละเอียดต่าง ๆ ที่นักวิจัยได้รับรู้ระหว่างการสังเกตและสัมภาษณ์ ส่วนวิธีการเก็บรวบรวมข้อมูลที่ใช้กันมากที่สุดในการวิจัยเชิงคุณภาพคือ การสังเกตและการสัมภาษณ์ โดยมีกให้การสังเกตแบบมีส่วนร่วม (Participant Observation) ซึ่งหมายถึงการสังเกตชนิดที่ผู้สังเกตเข้าไปใช้ชีวิตร่วมกับกลุ่มคนที่ถูกศึกษา มีการร่วมทำกิจกรรมด้วยกันและการสัมภาษณ์อย่างไม่เป็นทางการ (Informal Interview) หรือ การสัมภาษณ์แบบกลุ่มทั้งนี้ (Focus Group Interview or Discussion) ซึ่งเป็นการสนทนาระหว่างกลุ่มตัวอย่างกับนักวิจัย เพื่อให้ได้ข้อคิดเห็นที่เป็นประโยชน์ต่อการวิจัย นอกเหนือจากการสังเกตและสัมภาษณ์แล้ว มีข้อมูลบางอย่างที่ไม่สามารถหาได้จากการเก็บข้อมูลในภาคสนาม แต่สามารถให้ข้อมูลจากเอกสารได้ เช่น ข้อมูลเชิงฐานที่เกี่ยวกับเรื่องในอดีต ข้อมูลเกี่ยวกับสถิติต่าง ๆ เป็นต้น

2.5. การตรวจสอบข้อมูล เป็นขั้นตอนสำคัญขั้นตอนหนึ่งในวิธีการวิจัยเชิงคุณภาพ เพราะมันมีการสงสัยว่าข้อมูลของการวิจัยเชิงคุณภาพนั้นมีความเชื่อถือได้เพียงใด ดังนั้น การแสดงถึงวิธีการตรวจสอบข้อมูลในการวิจัยจะทำให้ข้อมูลมีความน่าเชื่อถือ สำหรับวิธีการตรวจสอบข้อมูลนั้นสามารถทำได้ตั้งแต่ตอนเก็บข้อมูล เป็นการตรวจสอบทันทีในสนามและยังสามารถทำการตรวจสอบได้เป็นระยะ ๆ เพื่อดูว่าคำตอบที่ได้มาสอดคล้องกับบริบทของชุมชนนั้น ๆ สอดคล้องกับข้อมูลที่มีอยู่ และสอดคล้องกับข้อสังเกตของนักวิจัยหรือไม่ กรณีที่คิดว่าคำตอบหรือข้อมูลนั้นไม่น่าเชื่อถือ นักวิจัยต้องศึกษาหาข้อมูลเพิ่มจากแหล่งอื่น ๆ ที่มีอยู่เพื่อให้ข้อมูลที่ได้รับความหมายมากขึ้น วิธีการทดสอบนี้คือการตรวจสอบแบบ “สามเส้า” (Triangulation) เช่น การตรวจสอบข้อมูลจากแหล่งข้อมูลที่แตกต่างกัน

บุคคลที่ต่างกัน วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูลที่ต่างกัน สถานที่ต่างกัน เวลาต่างกัน หรือผู้เก็บข้อมูลที่ต่างกัน รวมทั้งการตรวจสอบข้อมูลกับเจ้าของข้อมูลคนสำคัญ ๆ ก่อนนำไปเผยแพร่

2.6 การวิเคราะห์ข้อมูล นักวิจัยจะต้องวิเคราะห์ข้อมูลในขณะที่เก็บข้อมูลในภาคสนาม เพื่อตรวจสอบว่า ข้อมูลถูกต้องหรือไม่ มีสมมติฐานใดที่ควรศึกษาหาข้อมูล ดังนั้นนักวิจัยจึงต้องมีพื้นฐานความรู้ทางทฤษฎีและระเบียบวิธีการวิจัยเป็นอย่างดี เพื่อการตีความและหาความหมายของข้อมูลโดยใช้หลักตรรกวิทยาแบบอุปนัย (Induction)

2.7 การเขียนรายงาน วิธีการเขียนรายงานในการวิจัยเชิงคุณภาพใช้การบรรยายเชิงพรรณนาและอธิบายความสัมพันธ์และกระบวนการเกิดปรากฏการณ์ทางสังคมต่าง ๆ จากข้อมูลที่นักวิจัยเก็บรวบรวมได้และอธิบายความเชื่อมโยงกับทฤษฎีแนวคิด สมร พงศาพิชญ์ (2537: 17) ได้ให้ความเห็นเพิ่มเติมใบเรื่องการเขียนรายงานว่า เป็นการยากที่จะแยกการเก็บรวบรวมข้อมูล การวิเคราะห์ข้อมูล และการเขียนรายงานออกจากกันสำหรับการวิจัยเชิงคุณภาพ เพราะนักวิจัยจำเป็นต้องตรวจสอบข้อมูลอยู่เสมอ เพื่อวิเคราะห์แนวคิดของตนเองและคนในชุมชน ดังนั้น นักวิจัยบางคนจึงเขียนรายงานตั้งแต่อยู่ในชุมชน

3. การจัดสนทนากลุ่ม

การจัดสนทนากลุ่ม (Focus Group Interview) เป็นการรวบรวมข้อมูลแบบหนึ่งของการศึกษาวิจัยเชิงคุณภาพ ซึ่งมีสาระสำคัญโดยสรุปจากสื่อเขียนของ ภานี วงศ์เอก (2533: 398-414) และ David L. Morgan (1986) เกี่ยวกับวิธีการศึกษาแบบการจัดสนทนากลุ่มได้ดังนี้

การจัดสนทนากลุ่ม เป็นการจับกลุ่มสนทนาซึ่งมีประเด็นปัญหาที่เฉพาะเจาะจงในการสนทนาแต่ละครั้งโดยมีข้อสมมติฐานว่าการกระตุ้นให้คนหันมาสนใจในสิ่งเดียวกัน แสดงความคิดเห็นร่วมกัน ในลักษณะที่เป็นการเคลื่อนไหวภายในกลุ่ม (Group Dynamics) จะทำให้ทราบถึงปฏิกิริยาได้ตอบของคนได้อย่างละเอียดลึกซึ้ง ซึ่งการกระตุ้นสามารถทำได้หลายวิธี เช่น การให้ภาพถ่ายวิดีทัศน์ ภาพยนตร์ ฟังวิทยุ เทป อ่านบทความ หนังสือ การอยู่ร่วมในเหตุการณ์ เป็นต้น เพื่อให้เกิดการเคลื่อนไหวภายในกลุ่ม

การจัดสนทนากลุ่มเป็นการสนทนาขึ้นระหว่างผู้สัมภาษณ์กับผู้ให้สัมภาษณ์เป็นกลุ่มประมาณ 6-12 คน โดยมีผู้ดำเนินการสนทนาเป็นผู้จุดประเด็นการสนทนา เพื่อเชิญให้ผู้เข้าร่วมสนทนาแสดงความคิดเห็นต่อการสนทนาให้ได้กว้างขวางลึกซึ้งที่สุดเท่าที่จะทำได้ โดยจัดบรรยากาศการสนทนาในลักษณะเปิดกว้างให้ผู้เข้าร่วมสนทนาได้แสดงความคิดเห็น วิทยากรวิจารณ์ พุดขุน

ได้ตอบ ซักถามซึ่งกันและกัน รวมทั้งผู้ดำเนินการสนทนาคด้วย จากปฏิริยาโต้ตอบกันนี้จะเป็นสิ่งเร้า
ใจให้เกิดการสนทนาในระดับลึกยิ่งขึ้นในแต่ละประเด็น

นักวิจัยเก็บข้อมูลโดยการสังเกตพฤติกรรม บันทึกการโต้ตอบภายในกลุ่มโดยการจดบันทึก หรือ
เก็บเทปเทป เพื่อนำไปวิเคราะห์สถานการณ์ภายในกลุ่มว่าน่าจะได้อะไรมาได้น่าจะจากปฏิริยาภายใน
กลุ่ม หรือเป็นการทดสอบสมมติฐานที่มีอยู่เดิม

3.1 องค์ประกอบในการจัดสนทนากลุ่ม

3.1.1 บุคลากรที่เกี่ยวข้อง ประกอบด้วย

3.1.1.1 ผู้ดำเนินการสนทนา จะต้องเป็นผู้มีความต้องการและวัตถุประสงค์ของ
โครงการวิจัยเป็นอย่างดี เป็นผู้ที่มีพูดและฟังภาษาท้องถิ่นได้ มีบุคลิกดี มนุษยสัมพันธ์ดี สุภาพ
อ่อนน้อม บทบาทหน้าที่ของผู้ดำเนินการสนทนาได้แก่

- จัดเตรียมผู้เข้าร่วมสนทนาอย่างเป็นกันเอง แนะนำให้ทุกคนรู้จักกัน
เชิญให้ดื่มน้ำรับประทานของว่าง

- อธิบายให้ผู้เข้าร่วมสนทนาทราบถึงวัตถุประสงค์ในการเชิญมาร่วม
สนทนา ขอความร่วมมือโดยชี้แจงว่า ความคิดเห็นและประสบการณ์จากทุกคนจะเป็นประโยชน์ต่อ
งานวิจัย และขอให้แสดงความคิดเห็นโดยอิสระเสรี

- ขอความยินยอมจากผู้เข้าร่วมสนทนาในการบันทึกเสียง และการจด
บันทึกเพื่อใช้ในการวิจัย โดยผู้ดำเนินการสนทนาจะปกป้องสิทธิผู้ให้ข้อมูล รวมทั้งไม่บันทึกข้อความที่
ผู้เข้าร่วมสนทนาไม่ต้องการให้บันทึก เปิดโอกาสให้ผู้เข้าร่วมสนทนาซักถามผู้ดำเนินการสนทนาก่อน
เพื่อสร้างความมั่นใจ

- เปิดโอกาสให้ผู้เข้าร่วมสนทนามีอิสระ แสดงความคิดเห็นได้อย่างเสรี
เป็นธรรมชาติ มีความสละเนื่องในการสนทนา ไม่มีสิ่งใดมาขัดจังหวะ และไม่แสดงความคิดเห็นของ
ผู้ดำเนินการสนทนา

- ควรจะประมาณระยะเวลาที่จะใช้ในแต่ละประเด็นเอาไว้แต่ทั้งนี้
ผู้ดำเนินการสนทนาจะต้องไม่ทำให้ผู้เข้าร่วมกลุ่มมีความรู้สึกว่าถูกขัดบท นอกจากนั้น ควรหาวิธีไม่ให้
เกิดปัญหาจากการที่ผู้ให้เหตุผลที่สุดในกลุ่มใช้ความคิดเห็นครอบงำคนอื่นหรือพูดมากเกินไป พยายาม
ชักชวนให้ผู้ที่ยึดมั่นที่สุดได้ออกความคิดเห็นบ้าง

- เปิดโอกาสให้ผู้เข้าร่วมสนทนาซักถามข้อข้องใจอีกครั้ง เกี่ยวกับเรื่องที่
สนทนามาทั้งหมด และแจกซองสมนาคุณเพื่อแสดงความขอบคุณต่อผู้เข้าร่วมสนทนา

3.1.1.2 ผู้จัดบันทึกการสนทนา จะต้องพูดและฟังภาษาถิ่นได้ และจัดบันทึกอย่างมีประสิทธิภาพ บทบาทหน้าที่ของผู้จัดบันทึกมีดังนี้

- จัดบันทึกให้ได้สาระสำคัญ รวมทั้งบรรยากาศที่เกิดขึ้นในระหว่างการสนทนา เช่น การแสดงสีหน้า อากัปกิริยาท่าทาง เวียงของผู้เข้าร่วมสนทนา เป็นต้น

- ทำแผนผังการนั่งของผู้ร่วมสนทนาทุกคน พร้อมทั้งเขียนชื่อกำกับ และให้หมายเลขเพื่อสะดวกในการบันทึกแบบสืบ ๆ และการถอดเทป

- ทำหน้าที่จดบันทึกอย่างเต็มที่ ไม่ควรเข้าร่วมสนทนาด้วย ผู้จัดบันทึกควรเป็นผู้ถอดเทปด้วยตนเอง เพื่อนำมาประกอบกับสิ่งที่ได้จัดบันทึกไว้

3.1.1.3 ผู้ช่วย ทำหน้าที่ช่วยเหลือทั่วไป เช่น เตรียมสถานที่ บันทึกเสียง เปลี่ยนเทป อำนวยความสะดวกแก่ผู้ดำเนินการสนทนาและผู้จัดบันทึก คอยดูแล บริการเครื่องดื่ม และของขบเคี้ยว เป็นต้น

3.1.2 แนวทางในการสนทนากลุ่ม ควรจัดเตรียมแนวทางการสนทนากลุ่มและลำดับหัวข้อในการสนทนาที่ครอบคลุมวัตถุประสงค์ของการวิจัย แต่ควรคำนึงถึงความยืดหยุ่นได้ในการปฏิบัติ ตลอดจนการที่ผู้เข้าร่วมการสนทนาอาจจะหลีกเลี่ยงประเด็นต่าง ๆ ขึ้นมาเอง โดยผู้ดำเนินการไม่ได้คาดคิดมาก่อน ซึ่งสามารถนำมาใช้ประโยชน์ในการวิจัยได้

3.1.3 อุปกรณ์สนาม เช่น เครื่องบันทึกเสียง เทปเปล่า ด้านวิทยุ สมุดบันทึก และดินสอ

3.1.4 สิ่งเสริมสร้างบรรยากาศ เช่น เครื่องดื่ม ของขบเคี้ยว ของสมนาคขนาดเล็ก ๆ น้อย ๆ เพื่อแสดงออกถึงความมีน้ำใจของผู้ดำเนินการสนทนา และแสดงความขอบคุณผู้ร่วมสนทนาที่ได้สละเวลาร่วมการสนทนา

3.1.5 สถานที่และระยะเวลา ควรเป็นสถานที่ใกล้เคียงกับที่ทำการวิจัย อาจเป็นบ้าน ศาลา วัด โรงเรียน ไร่ไม้ ฯลฯ เป็นสถานที่ที่มีอากาศถ่ายเทสะดวก ไม่พลุกพล่าน ระยะเวลาในการสนทนาโดยทั่วไปไม่ควรเกิน 2 ชั่วโมงต่อ 1 กลุ่ม

3.2 ข้อดีและข้อจำกัดของการจัดสนทนากลุ่ม

3.2.1 ข้อดีของการจัดสนทนากลุ่ม การที่ผู้ดำเนินการสนทนาวิจัยได้ประสบกับความต้องการของการวิจัยเป็นอย่างดีทำให้สามารถแก้ไขความเข้าใจผิดต่าง ๆ ในประเด็นการสนทนาของผู้เข้าร่วมสนทนาได้ในทันที การเปิดโอกาสให้มีปฏิริยาโต้ตอบชกเถียงกันในเรื่องสาระอย่างกว้างขวางทำให้วิเคราะห์ประเด็นต่าง ๆ ได้ชัดเจนมากยิ่งขึ้น อีกทั้งยังเป็นการกระตุ้นการระดมความคิด การตีความหมายผิด หรือในกรณีที่ไม่ชัดเจนพอก็สามารถทำการซักถามเพื่อให้ชัดเจนได้

การแสดงความเห็นในลักษณะกลุ่มช่วยลดความกลัวว่า ความคิดเห็นของแต่ละคนจะเป็นเป้าหมายในการถูกบันทึกไว้ และการที่มีผู้ร่วมสนทนาเป็นกลุ่ม ทำให้ไม่ค่อยมีความรู้สึกขัดแย้งเหมือนกับการสัมภาษณ์รายบุคคล

3.2.2 ข้อจำกัดของการจัดสนทนากลุ่ม บุคคลใดบุคคลหนึ่งอาจครอบงำหรือผูกขาดการสนทนา ซึ่งผู้ดำเนินการจะต้องมีเทคนิคในการให้ความสำคัญ ให้ความสำคัญกับผู้ร่วมสนทนาคนอื่น ๆ อย่างทั่วถึงกัน นอกจากนี้ พฤติกรรมหรือความคิดเห็นบางอย่างอาจไม่ได้รับการเปิดเผยในการสนทนากลุ่ม การสัมภาษณ์ตัวต่อตัวอาจได้รับการเปิดเผยมากกว่า

งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

กองวิจัยทางการศึกษา กรมวิชาการ (2534) ได้ศึกษาสภาพความพร้อมในการจัดการเรียนการสอนวิชาพื้นฐานวิชาอาชีวพระตบมัธยมศึกษาตอนปลาย ผลการวิจัยในส่วนที่เกี่ยวกับหลักสูตรระดับท้องถิ่นพบว่า ในปีการศึกษา 2534 โรงเรียนที่พัฒนาหลักสูตรระดับท้องถิ่นมีเพียงร้อยละ 12.96 โดยเป็นลักษณะการปรับหลักสูตรให้เหมาะสมกับท้องถิ่นมีร้อยละ 89.03 ใช้หลักสูตรที่กรมวิชาการจัดทำไว้ร้อยละ 38.88 สรุปแนวทางของการจัดทำคือ สำรวจความต้องการและอาชีพของท้องถิ่น จัดทำแผนการสอน ปรับปรุงและนำไปใช้ ประเมินผลการใช้และแก้ไข โรงเรียนที่เคยจัดทำหลักสูตรระดับท้องถิ่นเองประเมินตนเองว่าประสบความสำเร็จน้อย อุปสรรคสำคัญคือ ขาดแนวทางผู้จัดทำหลักสูตร วิทยากร สถานประกอบการ ทรัพยากรท้องถิ่น และความนิยมของผู้ปกครองในการให้บุตรหลานเข้าเรียนวิชาชีพในท้องถิ่น แนวทางที่จะจัดทำหลักสูตรระดับท้องถิ่นให้มีประสิทธิภาพคือ ควรสำรวจข้อมูลในท้องถิ่น จัดตั้งคณะกรรมการจัดทำหลักสูตร และรวบรวมข้อมูลตั้งแต่ดำเนินการจนถึงการประเมินผลการใช้หลักสูตร นอกจากนี้กรมวิชาการควรให้การสนับสนุนด้วยการชี้แจงและอบรมครูให้รู้จักวิธีจัดทำหลักสูตรระดับท้องถิ่น

วรภรณ์ บางเอื้อง (2534) ศึกษาเรื่องสภาพและปัญหาการพัฒนาหลักสูตรในสอดคล้องกับความต้องการของท้องถิ่นของหน่วยงาน ในสังกัดสำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ ผลการวิจัยพบว่า ในด้านการศึกษาและวิเคราะห์หลักสูตร ทุกหน่วยงานในสังกัดสำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติมีการศึกษาทำความเข้าใจหลักสูตรในเนื้อหาที่ตรงกัน และมี การวิเคราะห์หลักสูตรเพื่อที่จะนำไปสู่การนำหลักสูตรไปใช้มากกว่าจะเป็นการวิเคราะห์หลักสูตรเพื่อที่จะปรับให้สอดคล้องกับความต้องการของท้องถิ่น ในด้านการพัฒนาหลักสูตรให้สอดคล้องกับความต้องการของท้องถิ่นพบว่า มีการดำเนินงานในลักษณะของการถ่ายทอดความรู้จากสำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติต้องไปตามลำดับจนถึงโรงเรียน กลุ่มประสบการณ์ที่ปรับให้

สอดคล้องกับความต้องการของท้องถิ่นส่วนใหญ่ได้แก่ กลุ่มการงานและพื้นฐานอาชีพ ซึ่งเป็นการปรับปรุงกิจกรรมการเรียนการสอนและกิจกรรมเสริมหลักสูตร ในด้านการบริหารการใช้หลักสูตรพบว่า มีการปฏิบัติงานที่รองรับกันมาเป็นลำดับในเรื่องของการจัดอบรมและการส่งบุคลากรเข้ารับการอบรมเกี่ยวกับการนำหลักสูตรไปใช้ มีการประชาสัมพันธ์หลักสูตร และการนิเทศติดตามผลการใช้หลักสูตร ส่วนปัญหาในการพัฒนาหลักสูตรให้สอดคล้องกับความต้องการของท้องถิ่นพบว่า ปัญหาส่วนใหญ่ ได้แก่ ทักษะในการพัฒนาหลักสูตรของบุคลากรที่เกี่ยวข้องและแหล่งความรู้

ศิริชัย อนันตผล (2534) ศึกษาวิจัยเรื่อง สภาพและปัญหาการพัฒนาหลักสูตรให้สอดคล้องกับความต้องการของท้องถิ่นในโรงเรียนมัธยมศึกษา สังกัดกรมสามัญศึกษา เขตการศึกษา 5 และการวิจัยพบว่า ด้านการพัฒนาหลักสูตรแม่บทได้รับการแนะนำจากศึกษานิเทศก์และการสนับสนุนจากโรงเรียนโดยให้ครูศึกษานำจากเอกสารหลักสูตร และในการศึกษาสำรวจรวบรวมข้อมูลของท้องถิ่น ได้ดำเนินการโดยวิธีศึกษาจากเอกสารและวิธีการสัมภาษณ์ ส่วนการวิเคราะห์ข้อเสนอแนะทางการศึกษามีส่วนร่วมในการให้ข้อมูลเกี่ยวกับความสนใจ ความสนใจ และความถนัดของนักเรียน ในด้านการพัฒนาหลักสูตร/รายวิชาตามลักษณะต่างๆ มีการเสนอแนะและสนับสนุนให้ปรับปรุงกิจกรรมการเรียนการสอนหรือกิจกรรมเสริม ปรับหรือเพิ่มเติมรายละเอียดของเนื้อหา เนื้อหาให้ปรับปรุงเพิ่มเติมสื่อที่มีอยู่แล้ว และจัดทำสื่อการเรียนขึ้นมาใหม่ ทุกลักษณะมีการดำเนินการ ยกเว้นการจัดทำเนื้อหา/รายวิชาใหม่ ส่วนปัญหาในด้านต่างๆ พบว่า ส่วนใหญ่ขาดเอกสารที่เสนอแนะแนวทางในการพัฒนาหลักสูตรให้สอดคล้องกับความต้องการของท้องถิ่น และทางศึกษานิเทศก์ให้คำแนะนำ

กองวิจัยทางการศึกษา กรมวิชาการ (2535) ได้ศึกษาลักษณะการจัดทำรายวิชาที่เหมาะสมกับท้องถิ่นของโรงเรียนมัธยมศึกษา โดยศึกษากิจการและวิชาการของโรงเรียนมัธยมศึกษาซึ่งประกอบด้วยผู้บริหาร/ผู้ช่วยฝ่ายวิชาการ-ครูพิเศษ ครูแนะแนว และหัวหน้าหมวดทุกหมวดวิชา ศึกษาพื้นที่ที่รับผิดชอบเกี่ยวกับการพัฒนาหลักสูตรของหน่วยงานศึกษานิเทศก์ บุคลากรในโรงเรียนมัธยมศึกษาที่เป็นกรณีศึกษาซึ่งประกอบด้วยผู้รับผิดชอบการพัฒนาหลักสูตรของโรงเรียน ครูผู้สอนรายวิชาท้องถิ่น และนักเรียนที่กำลังเรียนรายวิชาท้องถิ่น โดยวิธีการสัมภาษณ์ สดุดถาม และสำรวจ ผลการวิจัยด้านสภาพการดำเนินการการจัดทำหลักสูตรท้องถิ่นพบว่า โรงเรียนมัธยมศึกษาที่จัดทำหลักสูตรท้องถิ่นตามหลักสูตรมัธยมศึกษาตอนต้น พ.ศ. 2521 และหลักสูตรมัธยมศึกษาตอนปลาย พ.ศ. 2524 ได้จัดทำหลักสูตรวิชาอาชีพท้องถิ่นในลักษณะคู่มือครูมากที่สุด รองลงมาคือ หนังสืออ่านเพิ่มเติม หนังสือเรียน และหลักสูตร ส่วนโรงเรียนที่พัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นตามหลักสูตรมัธยมศึกษา ฉบับปรับปรุง พ.ศ. 2533 นั้น หน่วยงานศึกษานิเทศก์ประจำเขตการศึกษาได้พัฒนาหลักสูตรร่วมกับโรงเรียนร่วมพัฒนาการใช้หลักสูตรในลักษณะทำสื่อเสริม เพิ่มเติมรายละเอียดเนื้อหาในรายวิชาที่มีอยู่แล้ว และจัดกิจกรรมเสริมตามลำดับ ผู้รับผิดชอบการพัฒนาหลักสูตรของโรงเรียนมัธยมศึกษาที่เป็นกรณี

ศึกษาเห็นด้วยกับจุดเน้นของหลักสูตรที่เปิดโอกาสให้ท้องถิ่นพัฒนาหลักสูตรให้สอดคล้องกับความต้องการของท้องถิ่น แต่ต้องคำนึงถึงความพร้อมของโรงเรียนและชุมชนในด้านต่าง ๆ ด้วย

ด้านกระบวนการจัดทำรายวิชาท้องถิ่นพบว่า โรงเรียนมัธยมศึกษามีการดำเนินการจัดทำหลักสูตรในลักษณะศึกษาความต้องการและความจำเป็นในการจัดทำหลักสูตรท้องถิ่น จัดตั้งคณะทำงานซึ่งประกอบด้วยบุคลากรในท้องถิ่นและโรงเรียน พิจารณาและทบทวนหลักสูตร เสนอผู้เชี่ยวชาญ จังหวัดและเขตพิจารณา ปรับแก้จัดพิมพ์ เสนอเขตและกรมวิชาการเพื่อพิจารณาอนุมัติ ในการเรียนการสอนรายวิชาท้องถิ่นพบว่า ครูผู้สอนรายวิชาท้องถิ่นให้วิธีการสอนหลายวิธีและใช้วัสดุต่าง ๆ ทดสอบก่อนและหลังเรียน ทดสอบภาคทฤษฎีและภาคปฏิบัติ สังเกตการปฏิบัติงาน และพฤติกรรมกาเรียนของนักเรียน รวมทั้งประเมินการเรียนของนักเรียน ซึ่งได้แก่นักเรียนมากกว่าร้อยละ 60 มีความรู้ความสามารถในระดับปานกลาง นอกจากนี้นักเรียนมากกว่าร้อยละ 80 รู้สึกชอบเมื่อได้เรียนรายวิชาท้องถิ่น เพราะมีความรู้และประสบการณ์ตรงในการทำ งาน สามารถนำไปใช้ประโยชน์ในชีวิตประจำวันได้ มีรายได้ระยะเรียน สามารถช่วยเหลือผู้ปกครองได้ และหากไม่ประกอบอาชีพก็สามารถนำความรู้ไปเป็นพื้นฐานในการศึกษาต่อได้ ด้านปัญหาอุปสรรคที่โรงเรียนมัธยมศึกษาไม่จัดทำรายวิชาท้องถิ่นคือ โรงเรียนไม่มีความพร้อมทางด้านบุคลากร สถานที่ และวัสดุอุปกรณ์ โรงเรียนไม่ได้รับการนิเทศการจัดทำรายวิชาท้องถิ่นจึงไม่ทราบแนวทางและวิธีการจัดทำ ครูมีภาระในการสอนมากจึงไม่มีเวลาจัดทำ ไม่มีผู้เชี่ยวชาญในด้านข้อมูลท้องถิ่น นักเรียนไม่เห็นความสำคัญของรายวิชาท้องถิ่น และท้องถิ่นไม่มีสถานประกอบการเป็นที่น่าพอใจ

รุ่งฟ้า หิรัญวงศ์ (2535) ได้ทำการวิจัยเรื่องการศึกษาความรู้ในการพัฒนาหลักสูตรกลุ่มการทำงานและพื้นฐานอาชีพให้เหมาะสมกับสภาพและความต้องการของท้องถิ่นของครูชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 และ 6 ในโรงเรียนสังกัดสำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ เขตการศึกษา 6 ผลการวิจัยพบว่า ครูผู้สอนกลุ่มการทำงานและพื้นฐานอาชีพหมวดงานเลือกชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 และ 6 ร้อยละ 52.80 มีความรู้ในการพัฒนาหลักสูตรกลุ่มการทำงานและพื้นฐานอาชีพหมวดงานเลือกให้เหมาะสมกับสภาพและความต้องการของท้องถิ่นอยู่ในระดับที่ยังต้องปรับปรุง โดยเฉพาะในการปรับปรุงรายละเอียดของเนื้อหาและการจัดทำรายวิชาใหม่ ส่วนการปรับปรุงกระบวนการเรียนการสอน ครูผู้สอนมีความรู้ในระดับปานกลาง นอกจากนี้ผู้บริหารโรงเรียนให้ข้อมูลว่าครูในโรงเรียนมีการศึกษาหาความรู้ในการพัฒนาหลักสูตรจากหลักสูตรประถมศึกษาฉบับปรับปรุง และนำไปใช้ในการปรับปรุงกิจกรรมการเรียนการสอน ผู้บริหารส่งเสริมให้ปรับปรุงกิจกรรมการเรียนการสอนและกำหนดให้มีการปรับปรุงกิจกรรมการเรียนการสอนไว้ในแผนปฏิบัติงานของโรงเรียน ด้านปัญหาพบว่า มีปัญหาเกี่ยวกับการขาดงบประมาณในการพัฒนาหลักสูตร และครูขาดความเข้าใจในเอกสารหลักสูตร สำหรับความคิดเห็นของศึกษานิเทศก์พบว่า ศึกษานิเทศก์ได้ส่งเสริมในการปรับปรุงกิจกรรมการเรียน

การสอนและกำหนดการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนไว้ในแผนพัฒนาคุณภาพการศึกษาของจังหวัด ครูผู้สอนได้เริ่มเก็บข้อมูลพื้นฐานในการพัฒนาหลักสูตรเป็นบางส่วน แต่ยังไม่ได้จัดเก็บอย่างเป็นระบบ ด้านปัญหาพบว่า ส่วนใหญ่สถานการประถมศึกษาจังหวัดและสำนักงานการประถมศึกษาอำเภอไม่มีงบประมาณในการจัดอบรมสัมมนาครู และครูก็ยังไม่มีความเข้าใจในวิธีการเตรียมข้อมูลพื้นฐานในการพัฒนาหลักสูตร

อังกูล สมคะเนย์ (2535) ศึกษาเรื่องสภาพและปัญหาการนำภูมิปัญญาชาวบ้านมาใช้ในการพัฒนาหลักสูตรในโรงเรียนประถมศึกษา สังกัดสำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดอุบลราชธานี ประชากรและกลุ่มตัวอย่างได้แก่ ศึกษาในเขตสำนักงานการประถมศึกษาจังหวัด ศึกษาในเขตสำนักงานการประถมศึกษาอำเภอ/กิ่งอำเภอ ผู้บริหารโรงเรียน ครูวิชาการโรงเรียน ผลการวิจัยพบว่า ศึกษาในเขตสำนักงานการประถมศึกษา และครูวิชาการโรงเรียน ส่วนใหญ่เห็นด้วย และได้นำภูมิปัญญาชาวบ้านเกี่ยวกับการประกอบอาชีพท้องถิ่นมาใช้พัฒนาหลักสูตรในลักษณะการปรับปรุงการเรียนการสอนหรือกิจกรรมเสริม สำหรับปัญหาที่พบ ศึกษาในเขตสำนักงานการประถมศึกษา ครูวิชาการโรงเรียนส่วนใหญ่ระบุว่า ขาดงบประมาณ ไม่ได้รับการสนับสนุนด้านนโยบายและการนิเทศติดตามผล ตลอดจนไม่มีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับภูมิปัญญาชาวบ้านและการพัฒนาหลักสูตร

เพ็ญจันทร์ อนุวิภาส (2536) ได้ศึกษาวิจัยเรื่องสภาพและปัญหาของการพัฒนาหลักสูตรในโรงเรียนร่วมพัฒนาการใช้หลักสูตรสังกัดกรมสามัญศึกษา ผลการวิจัยพบว่า ด้านการสนับสนุนส่งเสริมการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น โรงเรียนส่วนใหญ่มีการสนับสนุนส่งเสริมโดยกำหนดนโยบาย จัดเตรียมบุคลากร จัดเตรียมสถานที่ จัดเตรียมงบประมาณ มีการจัดทำข้อมูลพื้นฐานเพื่อใช้ในการพัฒนาหลักสูตร มีการประชาสัมพันธ์หลักสูตร จัดทำวัสดุหลักสูตรไว้บริการแก่ครู แนะนำให้ครูใช้ทรัพยากรจากท้องถิ่น จัดให้มีการนิเทศติดตามผลและประเมินผลการปฏิบัติการสอนของครู โดยหัวหน้ากลุ่ม/หมวดวิชามีส่วนร่วมในการเตรียมการในแต่ละด้านด้วย ปัญหาด้านการสนับสนุนส่งเสริมการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นที่พบส่วนใหญ่ได้แก่ ความไม่พร้อมของโรงเรียนในด้านบุคลากร อาคารสถานที่ วัสดุอุปกรณ์ งบประมาณไม่เพียงพอ ครูขาดความรู้ความเข้าใจในการเก็บรวบรวมข้อมูล ขาดข้อมูลเกี่ยวกับแหล่งทรัพยากรท้องถิ่น และขาดความรู้และทักษะในการนิเทศ สำหรับการดำเนินการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น โรงเรียนส่วนใหญ่ส่งเสริมและดำเนินการโดยปรับกิจกรรมการเรียนการสอน ปรับหรือเพิ่มเติมเนื้อหา ปรับสื่อ จัดทำสื่อใหม่ ทุกลักษณะมีการดำเนินการทุกขั้นตอนการจัดทำเนื้อหา/รายวิชาใหม่ ด้านการเสนอขออนุมัติหลักสูตรพบว่า ส่วนใหญ่ยังไม่ได้นำเสนอส่วนปัญหาการดำเนินการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นพบว่า โรงเรียนขาดแหล่งค้นคว้าทางวิชาการ ขาดผู้นำแนวทางและขาดเอกสารในการค้นคว้า ครูไม่มีความรู้เกี่ยวกับการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น

กิตติพล ศิริสูตร (2537) ศึกษาเรื่องการนำภูมิปัญญาชาวบ้านมาใช้ในการพัฒนาหลักสูตรระดับท้องถิ่น ตามหลักสูตรประถมศึกษาพุทธทศกักราช 2521 (ฉบับปรับปรุง พ.ศ. 2533) ในโรงเรียนร่วมพัฒนาการใช้หลักสูตร สังเกตสำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดสุพรรณบุรี ประชากรที่ให้ศึกษาได้แก่ ผู้บริหารโรงเรียน ครูผู้สอน ศึกษานิเทศก์อำเภอ และปราชญ์ชาวบ้าน ผลการวิจัยพบว่า ศึกษานิเทศก์และผู้บริหารโรงเรียนส่วนใหญ่สนับสนุนและส่งเสริมให้ครูนำภูมิปัญญาชาวบ้านมาใช้ในการพัฒนาหลักสูตรระดับท้องถิ่นในลักษณะของการปรับปรุงกระบวนการเรียนการสอน ปรับปรุง เพิ่มรายละเอียดเนื้อหา ปรับปรุงและเลือกใช้สื่อการเรียนการสอน โดยการเชิญเจ้าของภูมิปัญญามามีส่วนร่วมในการพัฒนาหลักสูตรและใช้กิจกรรมการนิเทศโดยการให้คำปรึกษาแนะนำเป็นรายบุคคล ปัญหาที่พบ ครูผู้สอนส่วนใหญ่ระบุว่า ขาดงบประมาณและเอกสารในการค้นคว้า ผู้บริหารโรงเรียน และศึกษานิเทศก์ส่วนใหญ่ระบุว่า ไม่มีความรู้เกี่ยวกับการพัฒนาหลักสูตรระดับท้องถิ่น

กรมวิธาน (2539) ศึกษาเรื่องภูมิปัญญาท้องถิ่นกับการจัดเรียนการสอน ในระดับประถมศึกษาและมัธยมศึกษา โดยการศึกษาความคิดเห็นของศึกษานิเทศก์จังหวัด ศึกษานิเทศก์อำเภอ ผู้บริหารโรงเรียน และครูผู้สอนในโรงเรียนระดับประถมศึกษาและมัธยมศึกษาทั่วประเทศเกี่ยวกับสภาพและปัญหาการนำภูมิปัญญาท้องถิ่นไปใช้ในการจัดการเรียนการสอน ผลการวิจัยพบว่า ศึกษานิเทศก์ ผู้บริหารโรงเรียน และครูผู้สอนส่วนใหญ่ไม่ได้รับรวมความรู้และประสบการณ์ของชาวบ้านเพื่อใช้ในการจัดการเรียนการสอน ส่วนโรงเรียนที่ได้นำภูมิปัญญาชาวบ้านมาใช้ในการจัดการเรียนการสอนจะดำเนินการโดยการนำนักเรียนไปศึกษาและเรียนรู้จากแหล่งความรู้ในท้องถิ่น การนำเนื้อหาและกิจกรรมที่เกี่ยวกับความรู้และประสบการณ์ของชาวบ้านมาจัดกิจกรรมการเรียนการสอน การเชิญชาวบ้านมาเป็นวิทยากร ซึ่งในระดับประถมศึกษาส่วนใหญ่ดำเนินการในกลุ่มสร้างเสริมประสบการณ์ชีวิต กลุ่มสร้างเสริมลักษณะนิสัย และกลุ่มการงานและพื้นฐานอาชีพ ส่วนในระดับมัธยมศึกษาจะดำเนินการในวิชาสังคมศึกษา ภาษาไทย และการทำงานและพื้นฐานอาชีพ สำหรับปัญหาและอุปสรรคในการดำเนินการพบว่า โรงเรียนส่วนใหญ่ขาดการสนับสนุนด้านวัสดุอุปกรณ์และงบประมาณ ครูผู้สอนมีภารกิจมากและมีความรู้ในการนำความรู้และประสบการณ์ชาวบ้านไปใช้น้อย อีกทั้งวิทยากรท้องถิ่นมีความรู้ไม่ค่อยเกี่ยวกับการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน

ธวัชวิทย์ จุฑาบท (2539) ศึกษาเรื่องการทำเป็นงานพัฒนาหลักสูตรระดับท้องถิ่น กลุ่มการงานและพื้นฐานอาชีพ ชั้นประถมศึกษาปีที่ 5-6 ของสำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดศรีสะเกษ ผลการวิจัยพบว่า การจัดทำหลักสูตรระดับท้องถิ่นกลุ่มการงานและพื้นฐานอาชีพในระดับจังหวัดมีการแต่งตั้งคณะกรรมการ และศึกษาข้อมูลพื้นฐานก่อนการจัดทำหลักสูตร มีการเตรียมการโดยการให้ศึกษานิเทศก์อำเภอเป็นวิทยากรแกนนำในการจัดทำแนวการสอน ส่วนการจัดทำหลักสูตรท้องถิ่นระดับอำเภอมีการแต่งตั้งคณะกรรมการแต่ไม่มีการศึกษาข้อมูลพื้นฐาน ปัญหาที่พบคือ วิทยากร

ไม่เพียงพอ คณะกรรมการขาดความรู้ความเข้าใจในขั้นตอนการพัฒนาหลักสูตร ขาดงบประมาณสนับสนุน ความไม่ทั่วถึงและต่อเนื่องของการนิเทศติดตามผลการจัดทำหลักสูตรระดับท้องถิ่น สำหรับการนำหลักสูตรระดับท้องถิ่นสู่กลุ่มการงานและพื้นฐานอาชีพไปใช้ในโรงเรียนในด้านการแปลงหลักสูตรไปสู่การสอนพบว่า โรงเรียนมีการวางแผน ผู้บริหารส่งเสริมการจัดทำแผนการสอน/บทเรียน การสอน ด้านการจัดปัจจัยและสภาพต่าง ๆ ภายในโรงเรียนพบว่า มีการสำรวจความพร้อมและเตรียมบุคลากรโดยส่งเข้ารับการอบรม มีการนิเทศติดตามผลและการประเมินพันธกิจหลักสูตร ด้านการสอนของครูพบว่า มีการเตรียมการสอนและแจ้งจุดประสงค์ก่อนการสอนทุกครั้ง วัตถุประสงค์ส่วนใหญ่เน้นการปฏิบัติ มีเกณฑ์การเลือกให้เนื้อหาสอดคล้องกับเนื้อหาและเหมาะสมกับสภาพท้องถิ่น มีการจัดกิจกรรมเสริมหลักสูตรเป็นนิทรรศการแสดงผลงานนักเรียน มีการวัดผลโดยการตรวจผลงาน การสังเกตการปฏิบัติงาน และการทดสอบ ปัญหาที่พบคือ ขาดงบประมาณในการดำเนินการ ครูไม่มีเวลาเตรียมการสอนเนื่องจากสอนหลายวิชา ครูขาดความรู้ความเข้าใจในการจัดการเรียนการสอน ภาคปฏิบัติ และขาดแหล่งวิชาการค้นคว้าเทคนิคการสอนใหม่ ๆ

มณฑิชา ชนะสิทธิ์ (2539) ศึกษาเรื่องสภาพและปัญหาการพัฒนากฎหลักสูตรท้องถิ่นของโรงเรียนประถมศึกษาในโครงการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นโดยภูมิปัญญาชาวบ้าน ซึ่งเกิดสำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดสงขลา ผลการวิจัยพบว่า ในด้านการสร้างหลักสูตร โรงเรียนส่วนใหญ่มีแนวคิดของโครงการพัฒนาหลักสูตรในลักษณะของการศึกษาเพื่อการพัฒนาแบบยั่งยืน ซึ่งมีวัตถุประสงค์เพื่อให้เด็กเรียนเรียนรู้เรื่องการประกอบอาชีพโดยใช้ทรัพยากรในชุมชน โรงเรียนส่วนใหญ่พัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นโดยครูผู้สอนในกลุ่มการงานและพื้นฐานอาชีพ ระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ 5, 6 และในวิชาเลือกเสรีในระดับมัธยมศึกษาปีที่ 2 ในลักษณะการปรับปรุงกระบวนการเรียนการสอนและกิจกรรมเสริม และการปรับรายละเอียดของเนื้อหา ส่วนในด้านการนำหลักสูตรไปใช้พบว่า โรงเรียนส่วนใหญ่เชิญปราชญ์ชาวบ้านที่มีความรู้ในด้านการเกษตรมาเป็นวิทยากรในบางเนื้อหา สื่อการเรียนการสอนส่วนใหญ่เป็นของจริงที่ได้จากแหล่งทรัพยากรในชุมชน มีการวัดผลด้วยการสังเกต การประเมินผลโดยให้เกณฑ์การผ่านจุดประสงค์ ครูผู้สอนประเมินพันธกิจหลักสูตรอย่างไม่เป็นทางการ ผู้บริหารทำการนิเทศการสอนโดยให้คำปรึกษาและสังเกตการสอน สำหรับในด้านการประเมินผลหลักสูตรนั้น โรงเรียนส่วนใหญ่มีการปรับปรุงหลักสูตรโดยพิจารณาจากผลการปฏิบัติงานและผลงานของนักเรียน ปัญหาที่พบคือ ผู้บริหารไม่เห็นความสำคัญของโครงการ ขาดแคลนงบประมาณ ปราชญ์ชาวบ้านไม่มีเวลา กิจกรรมการเรียนการสอนใช้เวลานานกว่าที่กำหนด และครูผู้สอนไม่มีเวลาจัดทำแผนการสอน

กิตติวดี พันธ์สุวรรณ (2540) ได้ศึกษาสภาพ ปัญหา และความต้องการของผู้ที่อยู่ในสถานศึกษาและชุมชนในการจัดทำหลักสูตรท้องถิ่นที่เกี่ยวข้องกับการเลือกโคมนมของโรงเรียนประถมศึกษา

ได้กีดลำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดราชบุรี ผลการวิจัยพบว่า ในโรงเรียนระดับประถมศึกษาไม่เคยมีการจัดหลักสูตรที่เกี่ยวข้องกับการเลี้ยงโคนม เนื่องจากขาดบุคลากร ธารสารสถานที่งบประมาณ และผู้ปกครองส่วนใหญ่ต้องการให้บุตรหลานเรียนต่อในระดับสูง ผู้บริหาร ครูผู้สอน และนักเรียนส่วนใหญ่ต้องการให้มีการจัดหลักสูตรท้องถิ่นที่เกี่ยวข้องกับการเลี้ยงโคนม โดยผู้บริหารและครูผู้สอนให้เหตุผลว่านักเรียนจะได้นำความรู้ไปช่วยแบ่งเบาภาระของผู้ปกครอง และนักเรียนอาจจะนำความรู้ที่ได้รับไปประกอบอาชีพเลี้ยงโคนมต่อไปในอนาคต ส่วนนักเรียนให้เหตุผลว่าเป็นการเสริมสร้างความรู้และประสบการณ์ในการประกอบอาชีพเลี้ยงโคนม และนำความรู้ไปประกอบอาชีพเสริม เกษตรกรผู้เลี้ยงโคนมส่วนใหญ่ต้องการให้โรงเรียนในระดับประถมศึกษาจัดหลักสูตรท้องถิ่นที่เกี่ยวข้องกับการเลี้ยงโคนมให้แก่บุตรหลานของตน เพื่อจะได้มีความรู้มาช่วยพ่อแม่ในการดูแลโคนม

บุญเรือง ขจรศิลป์ ใจทิพย์ เชื้อรัตนพงษ์ และธวัช เมืองมืธธา (2540) ได้ศึกษาเกี่ยวกับสภาพ ปัญหา และความต้องการของชุมชน ผู้บริหารสถานศึกษา อาจารย์ผู้สอน และนักเรียน/นักศึกษาในอำเภอโพธารมเกี่ยวกับการพัฒนาหลักสูตรที่เอื้อต่อการพัฒนาการเลี้ยงโคนมผลการวิจัยพบว่า เกษตรกรส่วนใหญ่ประสบปัญหาเกี่ยวกับกาเลี้ยงโคนมโดยเฉพาะปัญหาจากโรคต่าง ๆ ที่เกิดกับโคนม จึงต้องการให้มีการจัดการเรียนการสอนเกี่ยวกับการเลี้ยงโคนมขึ้นเพื่อให้นักเรียนของเกษตรกรได้มีความรู้เกี่ยวกับการเลี้ยงโคนม สามารถช่วยแบ่งเบาภาระของครอบครัว ปศุสัตว์ให้บุตรหลานรักในอาชีพการเลี้ยงโคนม และสืบทอดอาชีพการเลี้ยงโคนมต่อไปในอนาคต ในด้านความต้องการของสถานศึกษาระดับระดับต่าง ๆ ในชุมชนพบว่า สถานศึกษาในทุกระดับต้องการให้มีการจัดการเรียนการสอนเกี่ยวกับการเลี้ยงโคนมขึ้นในโรงเรียน และนักเรียนนักศึกษาส่วนใหญ่ต้องการให้มีการจัดหลักสูตรและการเรียนการสอนเกี่ยวกับการเลี้ยงโคนมในโรงเรียน โดยเฉพาะในระดับประถมศึกษา ผลการศึกษาเกี่ยวกับปัญหาการจัดหลักสูตรการเรียนการสอนเกี่ยวกับการเลี้ยงโคนมที่พบคือ การขาดแคลนบุคลากรที่มีความชำนาญ การขาดแคลนวัสดุอุปกรณ์และงบประมาณในการจัดการศึกษา

บุญเรือง ขจรศิลป์ ใจทิพย์ เชื้อรัตนพงษ์ และธวัช เมืองมืธธา (2543) ได้จัดทำโครงการวิจัยเรื่อง กระบวนการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นที่เอื้อต่อการพัฒนาการเลี้ยงโคนม กรณีศึกษาจังหวัดราชบุรี ซึ่งเป็นโครงการที่พัฒนาและประเมินกระบวนการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นที่เอื้อต่อการเลี้ยงโคนม โดยเน้นในเรื่องความร่วมมือระหว่างโรงเรียน ชุมชน และองค์กรท้องถิ่นที่เกี่ยวข้อง ครูให้การสอนแบบบูรณาการโดยนักเรียนเป็นศูนย์กลาง มีการประเมินผลโดยใช้แฟ้มสะสมงาน กลุ่มตัวอย่างเป็นนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 โรงเรียนชุมชนวัดหนองโพและโรงเรียนวัดคลองกระเบื้อง ผู้บริหาร ครูผู้สอน ศึกษาพิเศษฯ คนในชุมชน และผู้แทนองค์กรท้องถิ่นที่มีส่วนร่วมในกระบวนการ

จัดการเรียนการสอน ใช้วิธีวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม ผลการวิจัยพบว่า กระบวนการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นโดยความร่วมมือของโรงเรียนและชุมชนเรื่อง “การเลี้ยงโคนม” นั้นประกอบด้วย 10 ขั้นตอนคือ 1) ศึกษาข้อมูลพื้นฐาน ความต้องการของบุคลากรและนักเรียนในโรงเรียน และคนในชุมชน ในการจัดทำหลักสูตรท้องถิ่นเรื่อง “การเลี้ยงโคนม” 2) พัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นเรื่อง “การเลี้ยงโคนม” โดยได้รับความร่วมมือจากผู้ในชุมชน บุคลากรในโรงเรียน ผู้เชี่ยวชาญการเลี้ยงโคนมจากกรมปศุสัตว์ และมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ 3) จัดเตรียมบุคลากรโดยจัดประชุมเชิงปฏิบัติการและพาบุคลากรที่เกี่ยวข้องไปศึกษาดูงานเกี่ยวกับการจัดการเรียนการสอนที่ใช้นักเรียนเป็นศูนย์กลางในรูปแบบต่าง ๆ และการประเมินโดยใช้แฟ้มสะสมงาน 4) ประชุมผู้ปกครองนักเรียนเพื่อชี้แจงวัตถุประสงค์ของโครงการและวิธีการจัดการเรียนการสอน รวมทั้งขอความร่วมมือจากผู้ปกครองในการจัดการเรียนการสอน 5) นำหลักสูตรท้องถิ่นเรื่อง “การเลี้ยงโคนม 1” และ “การเลี้ยงโคนม 2” ไปทดลองใช้ 6) ประเมินผลการนำหลักสูตรไปใช้ในระยะแรก 7) จัดประชุมติดตามผลการใช้หลักสูตรท้องถิ่นเรื่อง “การเลี้ยงโคนม 1” และ “การเลี้ยงโคนม 2” หลังจากจบการเรียนการสอนในภาคต้นและภาคปลาย โดยเชิญคนในชุมชน บุคลากรในโรงเรียน และผู้เชี่ยวชาญเพื่อหาแนวทางแก้ไขปรับปรุง 8) นำหลักสูตรท้องถิ่นเรื่อง “การเลี้ยงโคนม 1” และ “การเลี้ยงโคนม 2” ที่ได้รับการปรับปรุงแก้ไขฉบับใหม่ต่าง ๆ แล้วไปใช้ 9) ประเมินผลการใช้หลักสูตรที่มีต่อนักเรียน ครู ผู้บริหาร และคนในชุมชน และ 10) บุคลากรในโรงเรียนและคนในชุมชนปรับปรุงและพัฒนาหลักสูตรและดำเนินการจัดการเรียนการสอนอย่างต่อเนื่อง ในส่วนของประสิทธิภาพของกระบวนการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นเรื่อง “การเลี้ยงโคนม” ที่ผู้วิจัยพัฒนาขึ้นมาเห็นพบว่า คณะครูที่เข้าร่วมโครงการมีการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมการสอนโดยให้นักเรียนเป็นศูนย์กลางมากขึ้น ชุมชนและองค์กรท้องถิ่นเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการเรียนการสอน มีการประเมินผลโดยการใช้แฟ้มสะสมงานช่วยกระตุ้นให้นักเรียนมีความกระตือรือร้นในการปรับปรุงผลงานของตนเองให้ดีขึ้น นักเรียนมีความสามารถในการทำงานเป็นทีม มีความรู้เกี่ยวกับการเลี้ยงโคนมมากขึ้น มีคุณลักษณะและทักษะที่พึงประสงค์อยู่ในระดับดี มีความสุขในการเรียนและมีเจตคติต่ออาชีพการเลี้ยงโคนมดีขึ้น บุคลากรทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องมีความคิดเห็นต่อการนำหลักสูตรดังกล่าวมาใช้ว่ามีผลและเป็นประโยชน์ ซึ่งควรนำกระบวนการในลักษณะนี้ไปปรับใช้ในชุมชนอื่น โดยเนื้อหาของหลักสูตรนั้นจะเปลี่ยนแปลงไปตามสภาพ ปัญหา ความต้องการ และศักยภาพในการจัดหลักสูตรของแต่ละท้องถิ่น

จากการศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องทั้งต้นพบว่า การพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นซึ่งเป็นการนำหลักสูตรแม่บทไปสู่การปฏิบัติในห้องเรียนโดยการปรับ ขยาย และ/หรือสร้างหลักสูตรย่อยขึ้นมาเสริมหลักสูตรแม่บท เพื่อให้สอดคล้องกับสภาพปัญหาและความต้องการของท้องถิ่นนั้นมีความสำคัญมาก เพราะในแต่ละท้องถิ่นย่อมมีสภาพที่แตกต่างกัน อันมีผลต่อความต้องการและ

เอกลักษณ์ของแต่ละท้องถิ่น และในหลักสูตรแม่บทได้กำหนดจุดหมาย เนื้อหา และกิจกรรมอย่างกว้างๆ เพื่อให้ทุกคนได้เรียนรู้ด้วยคลึงกัน จึงจำเป็นต้องมีการพัฒนาหรือปรับหลักสูตรให้เหมาะสมกับสภาพและความต้องการของแต่ละท้องถิ่น เพื่อให้ให้นักเรียนได้เรียนรู้ชีวิตจริงในท้องถิ่นของตน และเกิดความรักความผูกพันกับท้องถิ่นของตน ตลอดจนเป็นการเปิดโอกาสให้ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการศึกษา ซึ่งเมื่อการมีส่วนร่วมของชุมชนเป็นกระบวนการที่สำคัญ โดยโรงเรียนควรผลักดันให้ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมนับตั้งแต่การคิด การกำหนดปัญหาและความต้องการของท้องถิ่นหรือชุมชน การวางแผนการพัฒนา การดำเนินงาน ตลอดจนการติดตามและประเมินผล เพื่อมุ่งหวังที่จะก่อให้เกิดการพัฒนาที่ยั่งยืน

ในการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นนั้น หลังจากที่มีการจัดตั้งคณะกรรมการเพื่อพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นแล้ว คณะกรรมการดังกล่าวต้องศึกษาและวิเคราะห์ข้อมูลพื้นฐาน โดยศึกษาวิเคราะห์ชุมชนเกี่ยวกับสภาพ ปัญหา และความต้องการของชุมชนหรือท้องถิ่น เพื่อให้หลักสูตรที่จะเกิดขึ้นเหมาะสมกับการเปลี่ยนแปลงและความต้องการของท้องถิ่น สำรวจสภาพและความต้องการของนักเรียนเพื่อให้หลักสูตรที่พัฒนาขึ้นสอดคล้องกับพัฒนาการทางด้านร่างกาย สติปัญญา และจิตใจ รวมทั้งสอดคล้องกับความสนใจและความต้องการของนักเรียน ศึกษาทำความเข้าใจในหลักสูตรแม่บท เพื่อพิจารณาว่ามีส่วนใดที่หลักสูตรเปิดโอกาสให้ท้องถิ่นเข้ามามีส่วนร่วม และจะต้องวิเคราะห์ลักษณะของโรงเรียน โดยศึกษาสภาพและปัญหาของโรงเรียนในด้านต่าง ๆ เช่น ทรัพยากร การบริหาร วัสดุอุปกรณ์ ความร่วมมือระหว่างบุคลากรภายในโรงเรียน ความร่วมมือระหว่างโรงเรียนกับชุมชนหรือท้องถิ่น เป็นต้น เพื่อให้ทราบว่าโรงเรียนมีความพร้อมหรือขาดแคลนในเรื่องใดบ้าง มีปัญหาและข้อจำกัดในการเรียนการสอนอะไร จะได้ใช้เป็นข้อมูลประกอบการพิจารณาตัดสินใจว่าจะพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นในลักษณะใดและเรื่องใดต่อไป ในการศึกษาข้อมูลพื้นฐานของโรงเรียนและชุมชนนั้น คณะผู้วิจัยอาจใช้วิธีการวิจัยเชิงคุณภาพควบคู่กับการวิจัยเชิงปริมาณ เพื่อช่วยให้สามารถทำความเข้าใจกับปรากฏการณ์ในสภาวะแวดล้อมและบริบทสังคมจากหลายแง่มุม และมองปรากฏการณ์ดังกล่าวให้เห็นเป็นภาพรวมได้ชัดเจนยิ่งขึ้น

การดำเนินวิจัยเรื่อง “การนำกระบวนการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นเรื่องการเมืองไทยไปประยุกต์ใช้ในอ่างบรบือ” ในระยะที่ 1 นี้จึงได้ศึกษาศึกษาสภาพและความต้องการของชุมชนและโรงเรียน เนื้อหาที่ควรนำมาจัดทำหลักสูตรท้องถิ่น และแนวทางการให้ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นและการจัดการเรียนการสอน โดยใช้วิธีการวิจัยเชิงปริมาณและการวิจัยเชิงคุณภาพ และมีกรอบแนวคิดในการวิจัยที่ได้จากการศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องต่าง ๆ ดังแสดงในตารางที่ 1

ตารางที่ 1 กรอบแนวคิดในการวิจัย

ปัญหาในการวิจัย	วัตถุประสงค์ของการวิจัย	เนื้อหาสาระที่ศึกษา	ผู้ให้ข้อมูล
1. โรงเรียนและชุมชนที่ได้รับการคัดเลือกในจังหวัดราชบุรี มีศักยภาพและความต้องการในการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นอย่างไร 1.1 สภาพและปัญหาของชุมชนเป็นอย่างไร 1.2 สภาพและปัญหาของโรงเรียนเป็นอย่างไร 1.3 ความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนกับชุมชนเป็นอย่างไร 1.4 โรงเรียนและชุมชนต้องการหลักสูตรท้องถิ่นอะไร 1.5 ความพร้อมของโรงเรียนและชุมชนในการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นเป็นอย่างไร	1. เพื่อศึกษาศักยภาพและความต้องการในการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นของโรงเรียนและชุมชนที่ได้รับการคัดเลือกในจังหวัดราชบุรี	1. ศักยภาพและความต้องการของโรงเรียนและชุมชน 1.1 สภาพและปัญหาของชุมชน 1) สภาพทั่วไปของชุมชน - ประวัติความเป็นมาของชุมชน - ลักษณะเศรษฐกิจ - ลักษณะสังคมและวัฒนธรรม - ศาสนาการท้องถิ่น - ภาวะผู้นำของชนในชุมชน 2) ปัญหาของชุมชน 1.2 สภาพและปัญหาของโรงเรียน 1) สภาพทั่วไปของโรงเรียน - ประวัติความเป็นมาของโรงเรียน - ข้อมูลพื้นฐานของบุคลากรในโรงเรียน - ข้อมูลพื้นฐานของนักเรียน - การบริหารจัดการภายในโรงเรียน - ภาวะผู้นำของบุคลากรในโรงเรียน - การจัดการเรียนการสอน - การจัดทำหลักสูตรท้องถิ่น 2) ปัญหาของโรงเรียน 1.3 ความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนกับชุมชน 1.4 ความต้องการหลักสูตรท้องถิ่นของโรงเรียนและชุมชน 1.5 ความพร้อมของโรงเรียน และชุมชนในการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น	- บุคลากรและนักเรียนในโรงเรียน - คนในชุมชน

ตารางที่ 1 กรอบแนวคิดในการวิจัย (ต่อ)

ปัญหาในการวิจัย	วัตถุประสงค์ของการวิจัย	เนื้อหาสาระที่ศึกษา	ผู้ให้ข้อมูล
2. เนื้อหาที่ควรนำมาจัดทำหลักสูตรท้องถิ่นของโรงเรียนและชุมชนที่ได้รับคัดเลือกควรเป็นเนื้อหาอะไร	2. เพื่อศึกษาเนื้อหาที่ควรนำมาจัดทำหลักสูตรท้องถิ่นของโรงเรียนและชุมชนที่ได้รับการคัดเลือกในจังหวัดราชบุรี	2.1 เนื้อหาที่ควรนำมาจัดทำหลักสูตรท้องถิ่น	- บุคลากรและนักเรียนในโรงเรียน - คนในชุมชน
3. แนวทางที่จะให้ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นและการจัดการเรียนการสอนในโรงเรียนเป็นอย่างไร	3. เพื่อศึกษาแนวทางการให้ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นและการจัดการเรียนการสอน	3. แนวทางการให้ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นและการจัดการเรียนการสอน	- บุคลากรในโรงเรียน - คนในชุมชน
4. โรงเรียนใดควรจะได้รับคัดเลือกเพื่อไปศึกษาต่อในระยที่ 2	4. เพื่อวิเคราะห์เปรียบเทียบประเด็นต่างๆ ระหว่างโรงเรียนและชุมชนในบริเวณต่าง ๆ เพื่อคัดเลือกโรงเรียนและชุมชนที่จะศึกษาต่อในระยที่ 2	4.1 ศักยภาพและความต้องการในการจัดทำหลักสูตรท้องถิ่น 4.2 เนื้อหาที่ควรนำมาจัดทำหลักสูตรท้องถิ่น 4.3 แนวทางการให้ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นและการจัดการเรียนการสอน	- บุคลากรและนักเรียนในโรงเรียน - คนในชุมชน

บทที่ 3

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ใช้วิธีการวิจัยเชิงปริมาณผสมผสานกับการวิจัยเชิงคุณภาพในลักษณะของการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม (Participatory Action Research) โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาคือสภาพและความต้องการในการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น เนื้อหาที่ควรนำมาจัดทำหลักสูตรท้องถิ่นของโรงเรียนและชุมชนที่ได้รับการคัดเลือกในจังหวัดราชบุรี รวมทั้งแนวทางการให้ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นและการจัดการเรียนการสอน

การคัดเลือกโรงเรียนและชุมชน

การคัดเลือกโรงเรียนและชุมชนในจังหวัดราชบุรีเพื่อที่จะนำมาศึกษาวิจัยในครั้งนี้ คณะผู้วิจัยได้ดำเนินการดังนี้

1. ประชุมปรึกษาหารือกับผู้ส่วนราชการการประถมศึกษาจังหวัดราชบุรี และศึกษานิเทศก์จังหวัดที่รับผิดชอบเกี่ยวกับการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น เพื่อที่แจ้งวัตถุประสงค์ของโครงการวิจัย และหาแนวทางในการรวบรวมข้อมูลเบื้องต้นในการคัดเลือกโรงเรียนและชุมชนในจังหวัดราชบุรี ซึ่งผลจากการประชุมในครั้งนี้ สรุปได้ว่าสำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดจะเลือกศึกษานิเทศก์อำเภอ/กิ่งอำเภอ มารับฟังคำชี้แจงเกี่ยวกับวัตถุประสงค์ และวิธีดำเนินการของโครงการวิจัยในการประชุมครั้งต่อไป

2. ประชุมชี้แจงวัตถุประสงค์ และวิธีดำเนินการของโครงการวิจัยให้กับศึกษานิเทศก์อำเภอ/กิ่งอำเภอ โดยมีผู้ช่วยผู้ส่วนราชการการประถมศึกษาจังหวัดราชบุรีเป็นประธานในที่ประชุม และคณะผู้วิจัยได้ขอความร่วมมือจากศึกษานิเทศก์ในการจัดเตรียมข้อมูลเบื้องต้นของแต่ละอำเภอ/กิ่งอำเภอว่า มีโรงเรียนและชุมชนใดบ้างในแต่ละอำเภอ/กิ่งอำเภอ ที่มีความเป็นไปได้ในการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น เพื่อที่จะได้นำมาพิจารณาร่วมกันอีกครั้งหนึ่งในที่ประชุมครั้งต่อไป

3. ประชุมปรึกษาหารือกับศึกษานิเทศก์จังหวัด และศึกษานิเทศก์อำเภอ/กิ่งอำเภอ เพื่อพิจารณาข้อมูลเบื้องต้นที่ศึกษานิเทศก์อำเภอ/กิ่งอำเภอนำเสนอเกี่ยวกับความเป็นไปได้ทั้งในด้านผู้บริหาร ครูในโรงเรียน และทรัพยากรท้องถิ่นที่สามารถนำมาพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น จากนั้นจึงคัดเลือกโรงเรียนโดยมีเกณฑ์ในการคัดเลือกคือ ผู้บริหารโรงเรียนมีความกระตือรือร้น ครูมีความซื่อสัตย์ซื่อตรงในการทำงาน ชุมชนที่อยู่ในเขตบริการของโรงเรียนมีทรัพยากรท้องถิ่นที่อาจจะนำมาจัดทำหลักสูตรท้องถิ่นได้ โรงเรียนและชุมชนไม่มีปัญหาขัดแย้งกันอย่างรุนแรง และศึกษานิเทศก์อำเภอ/กิ่งอำเภอ มีความสนใจและยินดีให้ความร่วมมือในการพัฒนาหลักสูตร

ท้องถิ่น และการจัดการเรียนการสอน ซึ่งผลการพิจารณาในรอบแรก ได้คัดเลือกไว้ 5 อำเภอ และ 1 กิ่งอำเภอ ได้แก่ อำเภอเมือง อำเภอวัดเพลง อำเภอบางแพ อำเภอปากท่อ อำเภอจอมบึง และกิ่งอำเภอบ้านคา

4. คณะผู้วิจัยโดยการนำของศึกษานิเทศก์จังหวัดเดินทางไปสำรวจสถานที่จริงและรวบรวมข้อมูลเพิ่มเติมจากโรงเรียนและชุมชนที่ได้รับการคัดเลือกในรอบแรกเพื่อประกอบการตัดสินใจ จากนั้นคณะผู้วิจัยพิจารณาคัดเลือกโรงเรียนและชุมชน โดยให้เกณฑ์การพิจารณาเพิ่มเติมจากเกณฑ์ดังกล่าวข้างต้นคือ งบประมาณ จำนวนนักเรียน และระยะเวลาที่ได้รับการจัดสรรให้ดำเนินโครงการวิจัย รวมทั้งระยะทางที่เดินทางไปยังโรงเรียนและชุมชนแต่ละแห่ง นอกจากนี้โรงเรียนที่ได้รับการคัดเลือกจะต้องเป็นโรงเรียนที่เปิดสอนในระดับประถมศึกษา และโรงเรียนขยายโอกาสที่เปิดสอนถึงระดับมัธยมศึกษาตอนต้น ซึ่งในแต่ละระดับการศึกษาของโรงเรียนที่ได้รับการคัดเลือกจะต้องมีเนื้อหาที่จะนำมาจัดทำหลักสูตรท้องถิ่นต่างกันเพื่อที่จะลดทอนคำถามของงานวิจัยในภาพรวมของทั้งโครงการว่า กระบวนการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นเกี่ยวข้องเชื่อมโยงกันสามารถนำไปใช้ได้ในด้านบริบท คือแต่ละระดับการศึกษา ต่างเนื้อหา และต่างสภาพแวดล้อมหรือไม่ อย่างไร ปกติแล้ว โรงเรียนและชุมชนที่ได้รับการคัดเลือก คือ โรงเรียนชุมชนวัดใหญ่ต้นโพธิ์และชุมชนต้นโพธิ์ ในอำเภอบางแพ โรงเรียนวัดสมานกิจและชุมชนวัดสมานกิจ ในอำเภอปากท่อ โรงเรียนบ้านนาโคกและชุมชนนาโคก ในกิ่งอำเภอบ้านคา โรงเรียนจอมราชและชุมชนบ้านแด่ม ในอำเภอจอมบึง

ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

ประชากรที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ ประกอบด้วยบุคลากรและนักเรียนในโรงเรียน 4 โรงเรียน และคนในชุมชน 4 ชุมชน ที่ได้รับการคัดเลือกในจังหวัดราชบุรี

การวิจัยในครั้งนี้คณะผู้วิจัยรวบรวมข้อมูลจากประชากรของบุคลากรและนักเรียนในโรงเรียน ยกเว้นคนในชุมชนทั้ง 4 ชุมชน คณะผู้วิจัยใช้วิธีการสุ่มตัวอย่างแบบเจาะจง โดยคณะผู้วิจัยได้สอบถามจากบุคลากรในโรงเรียนและผู้นำชุมชนในแต่ละชุมชนว่ามีบุคคลท่านใดที่จะให้ข้อมูลได้เป็นอย่างดี (Key Informant) ประชากรและกลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้มีดังนี้

1. ประชากรของบุคลากรและนักเรียนในโรงเรียน

บุคลากรและนักเรียนในโรงเรียนจาก 4 โรงเรียน ประกอบด้วย

1.1 บุคลากรและนักเรียนในโรงเรียนชุมชนวัดใหญ่ต้นโพธิ์ ได้แก่

1.1.1 ผู้บริหารโรงเรียน จำนวน 3 คน ซึ่งประกอบด้วยผู้อำนวยการโรงเรียน 1 คน และผู้ช่วยผู้อำนวยการโรงเรียน 2 คน

1.1.2 ครูผู้สอนชั้นประถมศึกษาปีที่ 1-6 จำนวน 23 คน

1.1.3 นักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 5-6 ปีการศึกษา 2542 จำนวน 157 คน

1.2 บุคลากรและนักเรียนในโรงเรียนวัดสมานกิจ ได้แก่

1.2.1 ผู้บริหารโรงเรียน จำนวน 1 คน คืออาจารย์ใหญ่

1.2.2 ครูผู้สอนชั้นประถมศึกษาปีที่ 1-6 จำนวน 8 คน

1.2.3 นักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 5-6 ปีการศึกษา 2542 จำนวน 26 คน

1.3 บุคลากรและนักเรียนในโรงเรียนบ้านนาโศภน ได้แก่

1.3.1 ผู้บริหารโรงเรียน 2 คน ซึ่งประกอบด้วย อาจารย์ใหญ่ จำนวน 1 คน และผู้ช่วยผู้อำนวยการโรงเรียน จำนวน 1 คน

1.3.2 ครูผู้สอนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1-3 จำนวน 7 คน

1.3.3 นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1-3 ปีการศึกษา 2542 จำนวน 84 คน

1.4 บุคลากรและนักเรียนในโรงเรียนจอมราช ได้แก่

1.4.1 ผู้บริหารโรงเรียน จำนวน 2 คน ซึ่งประกอบด้วยผู้อำนวยการโรงเรียน 1 คน และผู้ช่วยผู้อำนวยการโรงเรียน 1 คน

1.4.2 ครูผู้สอนระดับมัธยมศึกษาปีที่ 1-3 จำนวน 12 คน

1.4.3 นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1-3 ปีการศึกษา 2542 จำนวน 193 คน

2. กลุ่มตัวอย่างของคนในชุมชน

กลุ่มตัวอย่างคนในชุมชนจาก 4 ชุมชน ประกอบด้วย

2.1 คนในชุมชนคันโพธิ์ ได้แก่

2.1.1 กำนันและผู้ใหญ่บ้าน รวมจำนวน 8 คน

2.1.2 บุคลากรจากหน่วยงานราชการในท้องถิ่นจำนวน 5 คน ได้แก่ ศึกษาธิการอำเภอ หัวหน้าสถานีตำรวจ และปลัดเทศบาล

2.1.3 สมาชิกสภาเทศบาล จำนวน 8 คน

2.1.4 กรรมการโรงเรียน จำนวน 4 คน

2.1.5 ผู้ปกครองนักเรียน จำนวน 3 คน

2.1.6 ผู้รู้ในชุมชน จำนวน 6 คน

2.1.7 เจ้าอาวาสวัดใหญ่สันโพธิ์ 1 รูป

2.2 คนในชุมชนวัดสมานกิจ ได้แก่

2.2.1 กำนันและผู้ใหญ่บ้าน รวมจำนวน 2 คน

2.2.2 บุคลากรจากหน่วยงานราชการในท้องถิ่นจำนวน 3 คน ได้แก่
ศึกษานิเทศก์อำเภอ 2 คน และเกษตรอำเภอ 1 คน

2.2.3 สมาชิกองค์การบริหารส่วนตำบลท่ากระทุ่ม จำนวน 4 คน

2.2.4 กรรมการโรงเรียน จำนวน 1 คน

2.2.5 ผู้ปกครองนักเรียน จำนวน 2 คน

2.2.6 ผู้รู้ในชุมชน จำนวน 3 คน

2.2.7 ผู้เฒ่าผู้แก่ในชุมชนที่ชาวบ้านให้เกียรติรับนับถือจำนวน 1 คน

2.2.8 เจ้าอาวาสวัดสมานกิจ จำนวน 1 รูป

2.3 คนในชุมชนนาโค ได้แก่

2.3.1 กำนันและผู้ใหญ่บ้าน รวมจำนวน 2 คน

2.3.2 บุคลากรจากหน่วยงานราชการในท้องถิ่น คือ ศึกษานิเทศก์อำเภอ
จำนวน 2 คน

2.3.3 สมาชิกองค์การบริหารส่วนตำบลนาโค จำนวน 2 คน

2.3.4 กรรมการโรงเรียน จำนวน 2 คน

2.3.5 ผู้ปกครองนักเรียน จำนวน 2 คน

2.3.6 กรรมการชุมชน จำนวน 2 คน

2.3.7 ผู้รู้ในชุมชน จำนวน 3 คน

2.3.8 พระสงฆ์ที่ได้รับการมอบหมายจากเจ้าอาวาสวัดบ้านนาโคให้เป็นผู้ให้
การสัมภาษณ์ จำนวน 1 รูป

2.4 คนในชุมชนบ้านแถม ได้แก่

2.4.1 สารวัตรกำนันและผู้ใหญ่บ้าน รวมจำนวน 3 คน

2.4.2 บุคลากรจากหน่วยงานราชการในท้องถิ่นจำนวน 3 คน ได้แก่
ศึกษานิเทศก์อำเภอ 2 คน และเกษตรอำเภอ 1 คน

2.4.3 ประธานสภาองค์การบริหารส่วนตำบล จำนวน 1 คน

2.4.4 กรรมการโรงเรียน จำนวน 1 คน

2.4.5 ผู้ปกครองของนักเรียน จำนวน 2 คน

2.4.6 ผู้รู้ในชุมชน จำนวน 2 คน

2.4.7 เจ้าอาวาสวัดบ้านแดน จำนวน 1 รูป

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

เครื่องมือที่ใช้ในการรวบรวมข้อมูลครั้งนี้ประกอบด้วย

1. แบบสัมภาษณ์แบบกึ่งโครงสร้าง (Semi-structured Interview Form) เป็น
แบบสัมภาษณ์ที่ประกอบด้วยประเด็นคำถามที่เป็นเพียงแนวทางในการสัมภาษณ์ ผู้สัมภาษณ์
สามารถปรับเปลี่ยนเพิ่มเติมได้เพื่อให้เกิดความชัดเจนของคำตอบมากขึ้น คณะผู้วิจัยได้ใช้
แบบสัมภาษณ์ 2 ฉบับ ดังนี้

1.1 แบบสัมภาษณ์สำหรับบุคลากรในโรงเรียน แบบสัมภาษณ์สำหรับบุคลากร
ในโรงเรียน ประกอบด้วยประเด็นคำถามที่เกี่ยวกับสภาพทั่วไปของผู้ให้สัมภาษณ์ สภาพทั่วไปและ
ปัญหาของชุมชน สภาพทั่วไปและปัญหาของโรงเรียน ความต้องการหลักสูตรท้องถิ่นของโรงเรียน
ความพร้อมของโรงเรียนในการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น ความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนกับชุมชน
และแนวทางการให้ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นและการจัดการเรียน
การสอน

1.2 แบบสัมภาษณ์สำหรับคนในชุมชน แบบสัมภาษณ์สำหรับคนในชุมชน
ประกอบด้วยประเด็นคำถามที่เกี่ยวกับสภาพทั่วไปของผู้ให้สัมภาษณ์ สภาพทั่วไปและปัญหาของ
ชุมชน ความต้องการในการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นของชุมชน ความพร้อมของชุมชนในการพัฒนา
หลักสูตรท้องถิ่น ความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนกับชุมชน และแนวทางการให้ชุมชนเข้ามามี
ส่วนร่วมในการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นและการจัดการเรียนการสอน

2. แบบสอบถาม (Questionnaire) แบบสอบถามเป็นเครื่องมือที่ใช้สำหรับสอบถาม
นักเรียน ซึ่งแบ่งเป็น 2 ตอน คือ ตอนที่หนึ่งเป็นข้อมูลทั่วไปของนักเรียน ซึ่งเป็นแบบตรวจสอบ
รายการ (Check List) และเติมคำในช่องว่าง ตอนที่สองเป็นเรื่องราวในท้องถิ่นที่นักเรียนสนใจ
และต้องการเรียน ซึ่งมีลักษณะเป็นแบบสอบถามชนิดปลายเปิด

3. คณะผู้วิจัย เนื่องจากการวิจัยครั้งนี้ใช้การวิจัยเชิงคุณภาพประกอบกับการวิจัยเชิงปริมาณ ดังนั้นคณะผู้วิจัยจึงเป็นเครื่องมือในการเก็บรวบรวมข้อมูล

4. อุปกรณ์ในการบันทึกข้อมูล นอกเหนือจากเครื่องมือดังกล่าวแล้วข้าพเจ้าคณะผู้วิจัยยังใช้สมุดบันทึกข้อมูลภาคสนาม เครื่องบันทึกเสียง และกล้องถ่ายรูปเป็นเครื่องมือช่วยในการเก็บรวบรวมข้อมูลด้วย

การสร้างเครื่องมือวิจัย

การสร้างเครื่องมือแบบสัมภาษณ์และแบบสอบถามที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ คณะผู้วิจัยได้ดำเนินการตามขั้นตอน ดังนี้

1. ศึกษาเอกสาร ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องเพื่อกำหนดกรอบแนวคิดในการวิจัย ดังตารางที่ 1
2. สร้างเครื่องมือให้ครอบคลุมประเด็นสำคัญตามกรอบแนวคิดที่วางไว้
3. นำแบบสัมภาษณ์และแบบสอบถามไปทดสอบใช้กับบุคลากรในโรงเรียน คนในชุมชน และนักเรียนเพื่อตรวจสอบความเข้าใจ และความชัดเจนของภาษา
4. นำแบบสัมภาษณ์และแบบสอบถามมาแก้ไขปรับปรุงให้มีความสมบูรณ์ยิ่งขึ้น และพร้อมที่จะนำไปใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูลต่อไป

การรวบรวมข้อมูล

ในการวิจัยครั้งนี้ คณะผู้วิจัยได้ใช้วิธีการวิจัยทั้งเชิงปริมาณและเชิงคุณภาพ จึงใช้การเก็บรวบรวมข้อมูลหลายวิธีเพื่อให้ได้ข้อมูลที่ครบถ้วน ครบรอบด้าน และสามารถตอบปัญหาการวิจัยได้ ดังนี้ ในการวิจัยเชิงคุณภาพนั้น คณะผู้วิจัยคือเครื่องมือการวิจัย และเนื่องจากคณะผู้วิจัยไม่ทำงานในชุมชน จึงต้องมีการเตรียมตัวเพื่อลงสนาม และสร้างความคุ้นเคยกับคนในชุมชน โดยคณะผู้วิจัยได้เปิดแผนบทนำของตนเอง และเข้าร่วมกิจกรรมต่าง ๆ ของชุมชน รวมทั้งได้สัมผัสวิถีชีวิตไปพักอยู่ในชุมชนเป็นระยะ ๆ ตั้งแต่เดือนมีนาคม พ.ศ. 2542 จนถึงเดือน มกราคม พ.ศ. 2543

วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูลที่คณะผู้วิจัยใช้ในการวิจัยครั้งนี้ มีรายละเอียดดังนี้

1. การศึกษาข้อมูลจากเอกสาร (Documentary Study) ใช้ในการรวบรวมข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับชุมชนและโรงเรียน โดยคณะผู้วิจัยศึกษาเอกสารเฉพาะในส่วนที่มีการเชื่อมโยงถึงข้อมูลที่เป็นประโยชน์ต่อการวิจัยครั้งนี้ และข้อมูลที่ได้รับการกล่าวถึงในการสัมภาษณ์ ซึ่งสามารถจำแนกเอกสารที่ศึกษาออกเป็น 4 กลุ่ม ดังนี้

1.1 เอกสารเกี่ยวกับประวัติความเป็นมาของชุมชนและโรงเรียน ได้แก่ อาจารย์อานุกรณ์ อนุสรณ์กลุ่มเกษตรทำนาต้นโพธิ์ เอกสารแนะนำโรงเรียน

1.2 เอกสารเกี่ยวกับสภาพปัจจุบันของชุมชนและโรงเรียน ได้แก่ ข้อมูลพื้นฐานของโรงเรียน ธรรมนูญโรงเรียน แผนปฏิบัติงานของโรงเรียนประจำปีการศึกษา 2542 เอกสารประชาสัมพันธ์โรงเรียน คำสั่งแต่งตั้งคณะกรรมการของโรงเรียน รายงานการสำรวจวิถีชุมชน ข้อมูลพื้นฐานของชุมชนที่อานันท์ และ/หรือองค์การบริหารส่วนตำบลจัดทำขึ้น

1.3 เอกสารของหน่วยราชการที่เกี่ยวข้องกับชุมชนและโรงเรียน ได้แก่ แผนปฏิบัติงานของเทศบาล ภูมิปัญญาท้องถิ่นบวรเทพ หนังสือเสริมประสบการณ์เรื่อง “จิตสานบ้านต้นโพธิ์” เอกสารเกี่ยวกับประเพณีกินข้าวหลอ ประเพณีเวียนเจดีย์

1.4 เอกสารที่เกี่ยวข้องกับกิจกรรมต่าง ๆ ของชุมชนและโรงเรียน ได้แก่ คำสั่งแต่งตั้งคณะกรรมการจัดงานของเทศบาล คำสั่งแต่งตั้งคณะกรรมการของโรงเรียน

2. การสังเกตแบบไม่มีส่วนร่วม (Non-participant Observation) คณะผู้วิจัยเข้าร่วมกิจกรรมของชุมชนและโรงเรียนโดยเปิดแบบบทบาทการเป็นนักวิจัย และใช้วิธีการสังเกตร่วมกับการสัมภาษณ์เพื่อศึกษาสภาพแวดล้อมและข้อมูลอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้องกับผู้ให้สัมภาษณ์ นอกจากนั้น คณะผู้วิจัยยังใช้การสังเกตเป็นเครื่องมือในการตรวจสอบความถูกต้องของข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์ หลังจากการสังเกต คณะผู้วิจัยจดบันทึกข้อมูลที่ได้จากการสังเกตโดยละเอียด ซึ่งคณะผู้วิจัยได้ทำการสังเกตเกี่ยวกับเรื่องต่าง ๆ ดังนี้

2.1 สภาพการดำเนินชีวิต รวมทั้งความสัมพันธ์และความร่วมมือในการจัดกิจกรรมต่าง ๆ ของคนในชุมชน โดยการสังเกตการดำเนินชีวิตโดยทั่วไปของคนในชุมชน การสังเกตกิจกรรมสำคัญต่างๆที่เกิดขึ้นในชุมชน เช่น กิจกรรมทางศาสนา เพื่อให้เกิดความเข้าใจถึงวิถีชีวิตของคนในชุมชน

2.2 ความสัมพันธ์ของบุคลากรในโรงเรียน รวมทั้งความร่วมมือของบุคลากรในโรงเรียนในการจัดกิจกรรมต่าง ๆ

2.3 ความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนและชุมชนรวมทั้งความร่วมมือระหว่างคนในชุมชนและบุคลากรในโรงเรียนในการจัดกิจกรรมที่มีความเกี่ยวข้องสัมพันธ์กัน เช่น การจัดกิจกรรมวันเด็กของโรงเรียน การจัดกิจกรรมวันกีฬาของชุมชนและโรงเรียน เป็นต้น

3. การสัมภาษณ์ (Interview) การวิจัยครั้งนี้ใช้ทั้งการสัมภาษณ์แบบกึ่งทางการ (Semi-formal Interview) และการสัมภาษณ์แบบไม่เป็นทางการ (Informal Interview) สำหรับการสัมภาษณ์แบบกึ่งทางการนั้น ดำเนินการสัมภาษณ์บุคลากรในโรงเรียนและคนในชุมชน โดยให้แบบสัมภาษณ์แบบกึ่งโครงสร้าง ซึ่งคำถามที่ใช้จะเป็นเพียงแนวทางในการสัมภาษณ์ เพื่อศึกษาศักยภาพและความต้องการของโรงเรียนและชุมชนในประเด็นดังต่อไปนี้ สภาพและปัญหาของ

ชุมชนและโรงเรียน ความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนกับชุมชน ความต้องการหลักสูตรท้องถิ่นของโรงเรียนและชุมชน ความพร้อมของโรงเรียนและชุมชนในการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น เนื้อหาที่ควรนำมาจัดทำหลักสูตรท้องถิ่น และแนวทางการให้ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นและการจัดการเรียนการสอน คณะผู้วิจัยสามารถดัดแปลงข้อคำถามโดยให้คงความหมายเดิมและไม่จำเป็นต้องเรียงข้อคำถามเพื่อให้การสัมภาษณ์มีความต่อเนื่องเป็นเรื่องเดียวกัน สำหรับการสัมภาษณ์แบบไม่เป็นทางการ คณะผู้วิจัยใช้วิธีการนี้ในขณะทำการสังเกตหรือร่วมกิจกรรมที่โรงเรียนและชุมชนดำเนินการอยู่ เพื่อให้ได้รายละเอียดของข้อมูลเพิ่มขึ้น รวมทั้งเป็นการตรวจสอบความถูกต้องของข้อมูลที่ได้นำก่อนด้วย

คณะผู้วิจัยมีขั้นตอนในการดำเนินการสัมภาษณ์ ดังนี้

3.1 ขั้นตอนการสัมภาษณ์

3.1.1 ก่อนลงสนามเพื่อรวบรวมข้อมูลโดยการสัมภาษณ์ คณะผู้วิจัยได้เริ่มต้นทำความคุ้นเคยกับครูผู้สอนคนใดคนหนึ่งในแต่ละโรงเรียน ซึ่งได้สังเกตแล้วว่าเป็นผู้มีความเอื้อเฟื้อต่อผู้อื่น และรู้จักกับคนในชุมชนเป็นอย่างดี รวมทั้งเป็นที่ถนอมรักของคนในชุมชน คณะผู้วิจัยได้ติดต่อขอเอกสารข้อมูลที่จะเป็นประโยชน์ต่อการวิจัยจากครูผู้สอนดังกล่าว ขอร้องให้ครูผู้สอนช่วยแนะนำคณะผู้วิจัยให้เป็นที่รู้จักของคนในชุมชนถึงรวมทั้งผู้นำชุมชน และผู้ใหญ่ในชุมชน ตลอดจนพาคณะผู้วิจัยเข้าร่วมกิจกรรมต่าง ๆ ของชุมชนด้วย

3.1.2 เมื่อทราบว่าผู้ให้ข้อมูลที่จะไปสัมภาษณ์เป็นใครแล้ว คณะผู้วิจัยได้ศึกษาข้อมูลพื้นฐานบางประการของผู้ให้ข้อมูล จากนั้นจึงนัดหมายวัน เวลาในการสัมภาษณ์ สำหรับการสัมภาษณ์บุคลากรในโรงเรียนนั้น คณะผู้วิจัยใช้วิธีนัดหมายกับผู้บริหารและครูผู้สอนโดยตรง แต่การสัมภาษณ์คนในชุมชนนั้นมิใช่ครูผู้สอนที่เป็นคนในชุมชนเป็นผู้นัดหมายเวลาให้ในบางกรณี

3.1.3 ศึกษาประเด็นคำถามที่ใช้ในการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูล เตรียมและศึกษาวิธีใช้เครื่องบันทึกเสียง เตรียมสมุดลงบันทึกและอุปกรณ์ต่าง ๆ ให้พร้อมก่อนดำเนินการสัมภาษณ์

3.2 ขั้นตอนการสัมภาษณ์

3.2.1 คณะผู้วิจัยเริ่มทำการสัมภาษณ์บุคลากรในโรงเรียนก่อน โดยมีหนังสืออย่างเป็นทางการจากหัวหน้าโครงการวิจัย เพื่อขออนุญาตผู้บริหารโรงเรียนทำการสัมภาษณ์บุคลากรต่างๆ ในโรงเรียน

3.2.2 ก่อนการสัมภาษณ์คณะผู้วิจัยจะสนทนาสังสร้างควมคุ้นเคยกับผู้ให้สัมภาษณ์ แจ้งวัตถุประสงค์ของการสัมภาษณ์ อธิบายเหตุผลที่ต้องใช้เครื่องบันทึกเสียง และขออนุญาตใช้เครื่องบันทึกเสียงในขณะสัมภาษณ์ รวมทั้งแจ้งให้ทราบว่าข้อมูลต่างๆ ที่บันทึกเสียงไว้

คณะผู้วิจัยจะเก็บเป็นความลับ หากผู้ให้สัมภาษณ์คนใดไม่สบายใจที่จะให้บันทึกเสียงในช่วงใด คณะผู้วิจัยจะไม่บันทึก

3.2.3 ในขณะสัมภาษณ์ คณะผู้วิจัยใช้วิธีการพูดคุยสนทนากับผู้ให้สัมภาษณ์ไว้โดยไม่ถือแบบสัมภาษณ์แต่ใช้วิธีจำประเด็นข้อคำถามไว้ การตั้งประเด็นคำถามไม่จำเป็นต้องเรียงตามลำดับของข้อคำถามในแบบสัมภาษณ์ แต่ขึ้นอยู่กับเนื้อเรื่องที่กำลังสนทนากันอยู่ คณะผู้วิจัยได้พยายามเชื่อมโยงการสัมภาษณ์ เพื่อให้ได้คำตอบตรงตามประเด็นที่ต้องการ นอกจากนี้ คณะผู้วิจัยยังได้จดบันทึกข้อมูลในขณะสัมภาษณ์ด้วย

3.3 ขั้นตอนหลังการสัมภาษณ์

3.3.1 คณะผู้วิจัยหาเวลาหลังการสัมภาษณ์เพื่อจดรายละเอียดเกี่ยวกับสิ่งที่ได้บันทึกในขณะสัมภาษณ์ ข้อสังเกตต่าง ๆ ที่ได้จากการสัมภาษณ์ ปฏิกริยาของผู้ให้สัมภาษณ์และการให้ข้อมูล รวมทั้งความคิดเห็นของคณะผู้วิจัยที่ได้จากการสัมภาษณ์

3.3.2 สืบถามวนเทปที่ทำการบันทึกเสียงไว้ จดวัน เวลาและชื่อของผู้ให้สัมภาษณ์ลงในเทปแต่ละม้วน เพื่อไม่ให้เกิดความสับสนเมื่อนำมาฟังอีกครั้งในช่วงวิเคราะห์ข้อมูล

4. การจัดสนทนากลุ่ม คณะผู้วิจัยได้ร่วมสนทนากลุ่มกับผู้บริหารโรงเรียน ครูผู้สอนที่โรงเรียนมอบหมายให้มาร่วมสนทนา และผู้นำชุมชนทั้งที่เป็นทางการและไม่เป็นทางการ เพื่อชี้แจงวัตถุประสงค์ของโครงการวิจัย นำเสนอผลการวิเคราะห์ข้อมูลเกี่ยวกับข้อมูลพื้นฐานของโรงเรียนและชุมชนที่ได้จากการสัมภาษณ์และการสังเกตเพื่อตรวจสอบความถูกต้อง และขอข้อมูลย้อนกลับหรือข้อเสนอแนะเพิ่มเติม และร่วมกันหาข้อสรุปถึงความเป็นไปได้ในการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น และการจัดการเรียนการสอนที่เน้นการมีส่วนร่วมของชุมชน โดยขอให้ผู้เข้าร่วมสนทนาระบุเนื้อหาที่ควรนำมาจัดทำหลักสูตรท้องถิ่น และชื่อของผู้รู้ในชุมชนที่สามารถมาเป็นวิทยากรหรือมีส่วนร่วมในการจัดการเรียนการสอน

5. การใช้แบบสอบถาม คณะผู้วิจัยดำเนินการใช้แบบสอบถามกับนักเรียนในโรงเรียนที่ได้รับการคัดเลือกทั้ง 4 แห่ง เพื่อสอบถามความต้องการ หรือความสนใจของนักเรียนที่จะเรียนเพิ่มเติมเกี่ยวกับเรื่องต่าง ๆ ของท้องถิ่น ในการดำเนินการใช้แบบสอบถามนักเรียนนั้น คณะผู้วิจัยได้แจ้งให้ผู้บริหารโรงเรียนทราบล่วงหน้าเพื่อเป็นการขออนุญาตดำเนินการ แต่ไม่ได้แจ้งกำหนดเวลาที่แน่นอนล่วงหน้า เนื่องจากคณะผู้วิจัยไม่ต้องการให้โรงเรียนมีการเตรียมตัวให้นักเรียนในการตอบแบบสอบถาม เพื่อที่จะได้ข้อมูลที่ถึงความต้องการของนักเรียนอย่างแท้จริง การรวบรวมข้อมูลจากนักเรียนในแต่ละโรงเรียนนั้น คณะผู้วิจัยให้นักเรียนที่เป็นประชากรเป้าหมายในแต่ละโรงเรียนตอบแบบสอบถามในเวลาเดียวกัน

การตรวจสอบข้อมูล

ในการตรวจสอบข้อมูล คณะผู้วิจัยใช้วิธีการตรวจสอบข้อมูลเชิงคุณภาพ ดังนี้

1. คณะผู้วิจัยทำการตรวจสอบข้อมูลในระหว่างการเก็บรวบรวมข้อมูลเป็นการตรวจสอบทันทีในสนาม โดยใช้วิธีการตรวจสอบแบบสามเส้าด้านวิธีรวบรวมข้อมูล (Methodological Triangulation) ทั้งจากการศึกษาเอกสาร การสัมภาษณ์ และการสังเกต เพื่อให้ได้ข้อมูลที่มีความถูกต้อง (Denzin 1970 อ้างใน สุภาภรณ์ จันทวานิช, 2540)

2. คณะผู้วิจัยทำการตรวจสอบข้อมูลเรื่องเดียวกันจากแหล่งข้อมูลบุคคลที่ต่างกัน เป็นการตรวจสอบแบบสามเส้าด้านข้อมูล (Data Triangulation) เพื่อทำการตรวจสอบว่าเมื่อบุคคลที่ให้ข้อมูลเปลี่ยนไปข้อมูลจะยังคงเหมือนเดิมหรือไม่ (Denzin, 1970 อ้างใน สุภาภรณ์ จันทวานิช, 2540)

3. การตรวจสอบข้อมูลกับผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informants) โดยคณะผู้วิจัยนำข้อมูลที่ได้วิเคราะห์แล้วไปให้ผู้ให้ข้อมูลสำคัญของโรงเรียนและชุมชนอ่าน เพื่อตรวจสอบความถูกต้องของข้อมูล ซึ่งผู้ให้ข้อมูลสำคัญสามารถปรับแก้ไขข้อมูลให้ถูกต้องได้

การวิเคราะห์ข้อมูล

สำหรับการวิจัยครั้งนี้ คณะผู้วิจัยได้ใช้วิธีการวิเคราะห์ข้อมูลดังนี้

1. ข้อมูลสถานภาพของผู้ให้สัมภาษณ์และผู้ตอบแบบสอบถาม ใช้วิธีการแจกแจงความถี่ และหาค่าร้อยละ

2. ข้อมูลที่ได้จากแบบสอบถามกับนักเรียนเกี่ยวกับความสนใจเรื่องราวของท้องถิ่นที่นักเรียนต้องการให้นำมาเรียนเพิ่มเติมในโรงเรียนนั้น ผู้วิจัยใช้วิธีวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis) การแจกแจงความถี่ และหาค่าร้อยละ

3. ข้อมูลที่ได้จากการศึกษาเอกสาร การสังเกต การสัมภาษณ์ และการสนทนากลุ่ม ใช้วิธีวิเคราะห์เนื้อหา และวิธีวิเคราะห์แบบอุปนัย (Analytic Induction) โดยนำข้อมูลมานำเสนอ และจำแนกออกเป็นระบบ จากนั้นนำมาตีความหมาย เชื่อมโยงความสัมพันธ์ และสร้างข้อสรุปจากข้อมูลต่างๆ ที่รวบรวมได้

บทที่ 4

ผลการวิจัย

ผลที่ได้จากการวิจัยในครั้งนี้ คณะผู้วิจัยได้นำเสนอเป็น 3 ตอนดังนี้

ตอนที่ 1 ศึกษาภาพและความต้องการของชุมชนและโรงเรียน

ตอนที่ 2 เน้นหาที่ควรนำมาจัดทำหลักสูตรท้องถิ่น

ตอนที่ 3 แนวทางการให้ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นและการจัดการเรียนการสอน

ตอนที่ 4 การวิเคราะห์เปรียบเทียบระหว่างโรงเรียนและชุมชนที่อยู่ในบริเวณที่ตัวกัน

ศึกษาภาพและความต้องการของชุมชนและโรงเรียน

1. สภาพและปัญหาของชุมชน

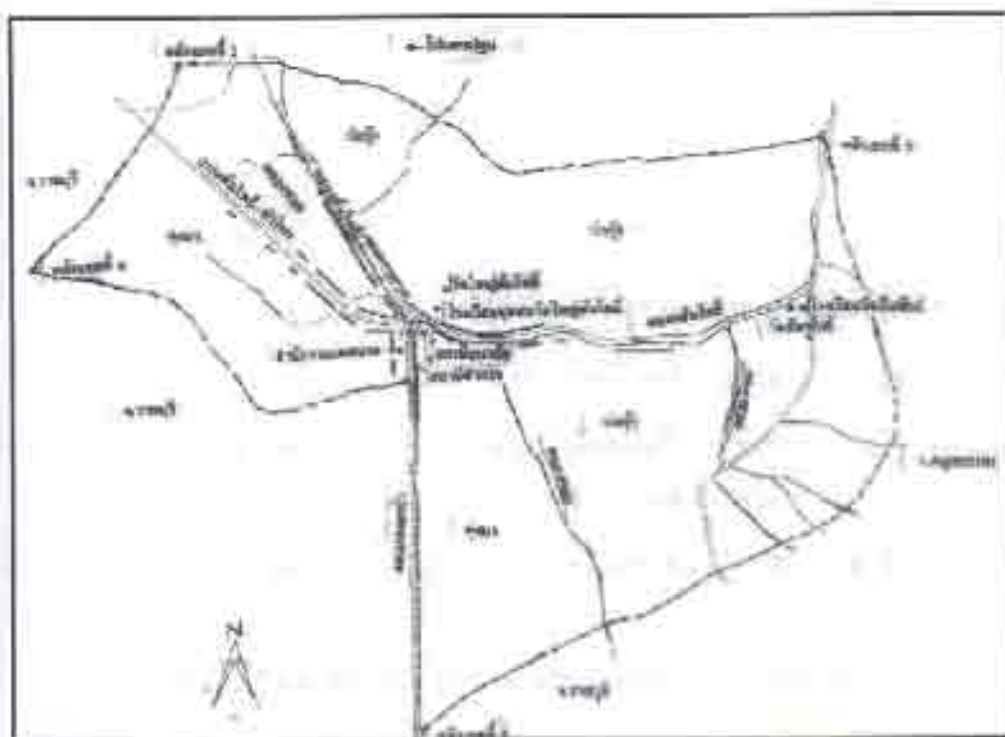
1.1 สภาพทั่วไปของชุมชน

1.1.1 สภาพทั่วไปของชุมชนต้นโพธิ์

1.1.1.1 ที่ตั้งของชุมชนต้นโพธิ์

ชุมชนต้นโพธิ์หรือตำบลต้นโพธิ์อยู่ในอำเภอลำปางแพ จังหวัดราชบุรี มีระยะทางห่างจากกรุงเทพฯ ประมาณ 80 กิโลเมตร เป็นชุมชนที่มีเขตติดต่อกับจังหวัดนครปฐมและจังหวัดสมุทรสาคร ตั้งอยู่บนที่ราบลุ่มที่อุดมสมบูรณ์และปลอดจากภัยธรรมชาติ ซึ่งเป็นสิ่งที่ชาวต้นโพธิ์ภาคภูมิใจเป็นอย่างมาก และรู้สึกชื่นชมในบรรพบุรุษของตนที่รู้จักเลือกตั้งถิ่นฐานในที่เช่นนี้ ดังที่คนในชุมชนกล่าวถึงเรื่องนี้ว่า “...ที่นี่ไม่เคยน้ำท่วม ไม่เคยแห้งแล้ง ปู่ย่าตายายรู้จักเลือกที่ท่ามาหากิน...”

บ้านเรือนของชาวต้นโพธิ์ตั้งเรียงรายอยู่ริมแหล่งน้ำ โดยเฉพาะริมคลองต้นโพธิ์ซึ่งเป็นคลองสายหลักของตำบล พื้นที่ส่วนใหญ่ของชุมชนนับแต่เดิมเป็นท้องทุ่งนา ในปัจจุบันพื้นที่นาดังกล่าวส่วนใหญ่ได้เปลี่ยนเป็นเนื้อเลี้ยงกุ้งก้ามกราม ดังแสดงที่ตั้งของชุมชนในภาพที่ 1

ภาพที่ 1 ที่ตั้งของชุมชนตันโพธิ์

1.1.1.2 ประวัติความเป็นมาของชุมชน

ชุมชนตันโพธิ์มีประวัติความเป็นมาช้านาน โดยเริ่มมีการตั้งถิ่นฐานอยู่ในบริเวณที่สูงที่ชื่อว่า “โคกพลับ” (โคก หมายถึงบริเวณที่เป็นที่สูง) มาตั้งแต่สมัยก่อนประวัติศาสตร์ ซึ่งปัจจุบันบริเวณโคกพลับนี้อยู่ห่างจากชุมชนตันโพธิ์ประมาณ 3 กิโลเมตร และต่อมาบรรพบุรุษของชาวตันโพธิ์ได้อพยพมาตั้งถิ่นฐานในบริเวณที่ตั้งชุมชนปัจจุบันอย่างถาวรเมื่อประมาณ 300 ปี ดังจะเห็นได้จากหลักฐานที่เป็นโบราณสถานในวัดใหญ่ตันโพธิ์ คือ กุฎคูต หรือวิหารอุต (เป็นโบสถ์โบราณที่มีประตูทางเข้าออกเพียงด้านเดียว) ซึ่งมีอายุประมาณ 280 ปี ในระยะแรกของการอพยพมาที่ชุมชนตันโพธิ์นั้น ชาวบ้านได้ตั้งถิ่นฐานอยู่บริเวณรอบ ๆ วัดใหญ่ตันโพธิ์และริมคลองตันโพธิ์เท่านั้น (ซึ่งได้แก่ บริเวณหมู่ที่ 6 และหมู่ที่ 7 ในปัจจุบัน) แต่ต่อมาเมื่อมีจำนวนคนเพิ่มมากขึ้น จึงได้ขยายพื้นที่ในการตั้งบ้านเรือนอย่างที่เป็นอยู่ในปัจจุบัน ดังเช่นที่ผู้เฒ่าอายุ 80 ปีท่านหนึ่งในหมู่บ้านเล่าให้ผู้วิจัยฟังว่า “เมื่อ 70 ปีที่แล้ว ชาวตันโพธิ์ยังทำนากันอยู่ริมชลบึง (หมายถึงคลองตันโพธิ์) เท่านั้น พื้นที่บริเวณอื่น ๆ ที่ไกลออกไปเพิ่งได้รับการถากถางเป็นไร่นาเมื่อไม่นานมานี้เอง เพราะคนในชุมชนมีจำนวนมากขึ้น...”

ในชุมชนต้นโพธิ์ นอกจากมีชาวต้นโพธิ์ดั้งเดิมที่ย้ายถิ่นฐานมาจากบริเวณโคกพลับแล้ว ยังมีชาวจีนซึ่งเป็นชนชาติอื่นเพียงชนชาติเดียวที่เข้ามาค้าขาย ประคองอาชีพเลี้ยงสัตว์ และตั้งถิ่นฐานอยู่ในชุมชนนี้มานาน ปัจจุบันชุมชนต้นโพธิ์มีประชากรประมาณหนึ่งหมื่นคนเศษ ได้รับการยกฐานะจากสุขาภิบาลเป็นเทศบาลตำบล และมีการเลือกตั้งสมาชิกเทศบาลครั้งแรกเมื่อวันที่ 4 กรกฎาคม 2542 ซึ่งก่อนที่จะได้รับการยกฐานะเป็นเทศบาลตำบลนั้น ผู้นำท้องถิ่นคือกำนันและผู้ใหญ่บ้านจาก 11 หมู่บ้าน แต่ตำแหน่งกำนันและผู้ใหญ่บ้านจะถูกยกเลิกหมดภายใน 5 ปี หลังจากชุมชนนี้เป็นเทศบาลตำบล ผู้นำท้องถิ่นปัจจุบันหรือสมาชิกเทศบาลที่ได้รับการเลือกตั้งมีจำนวนทั้งหมด 12 คน ทำหน้าที่ในการบริหารงานพัฒนาท้องถิ่นโดยมีนายกเทศมนตรีเป็นผู้นำ

1.1.1.3 ลักษณะเศรษฐกิจของชุมชน

ชาวต้นโพธิ์ดั้งเดิมเป็นชาวนา มีอาชีพหลักคือการทำนา จนในช่วงปี พ.ศ. 2520-2539 การทำนาเริ่มเป็นอาชีพที่ทำแล้วขาดทุน ชาวนาส่วนใหญ่จึงเปลี่ยนไปประกอบอาชีพอื่น ปัจจุบันชาวต้นโพธิ์ส่วนใหญ่มีอาชีพหลักคือรับจ้าง โดยเฉพาะการรับจ้างลากกุ้ง (การจับกุ้งขึ้นจากบ่อ) และรองลงมาคืออาชีพรับจ้างในโรงงานอุตสาหกรรมที่อยูใกล้เคียงกับชุมชนต้นโพธิ์ ชาวนาที่ยังคงประกอบอาชีพทำนามีเพียงประมาณร้อยละ 20 ของจำนวนครัวเรือนทั้งหมด

ในชุมชนต้นโพธิ์ ชาวนาส่วนใหญ่คือประมาณร้อยละ 10 ของจำนวนครัวเรือนได้เปลี่ยนมาทำอาชีพเลี้ยงกุ้งก้ามกราม ซึ่งเป็นอาชีพที่ทำรายได้ให้กับเจ้าของกิจการ ดังจะเห็นได้จากบ่อเลี้ยงกุ้งขนาด 8-10 ไร่ ยังไม่เกิดปัญหาอะไร จะจับกุ้งขายได้ประมาณ 7 ครั้งต่อปี ทำรายได้ปีละประมาณแสนกว่าบาท แต่เนื่องจากอาชีพนี้ต้องมีเงินลงทุนสูง และสามารถเลี้ยงได้เฉพาะบริเวณที่มีการผ่านน้ำได้เท่านั้น และถ้าเกิดปัญหากุ้งตายก่อนนำไปขาย ย่อมเกิดปัญหาการขาดทุนอย่างมากเช่นกัน ดังนั้น จึงมีคนทำอาชีพเลี้ยงกุ้งก้ามกรามน้อย อย่างไรก็ตาม อาชีพเลี้ยงกุ้งก้ามกรามของชาวต้นโพธิ์เป็นสาเหตุที่ทำให้คนในชุมชนจำนวนมากในปัจจุบันมีอาชีพหลักคือรับจ้างลากกุ้ง เพราะเป็นอาชีพที่มีงานทำแทบทุกวัน ได้รับค่าจ้างครั้งละ 70 บาทโดยทำงานเพียงครึ่งวันเช้า และนายจ้างยังเลี้ยงอาหารด้วย ชาวต้นโพธิ์อีกส่วนหนึ่งว่า "ชาวต้นโพธิ์นั้น ถ้าไม่ขี้เกียจ ไม่มีวันอดตาย เพราะมีงานให้ทำทุกวัน" คือลากกุ้งนั่นเอง แต่ในภาวะเศรษฐกิจที่ค่าครองชีพสูงขึ้นมากในปัจจุบัน ชาวต้นโพธิ์ส่วนใหญ่มีความเห็นว่า ควรทำอาชีพอื่น ๆ เสริมรายได้จึงจะสามารถดำรงชีวิตอยู่ได้โดยไม่เดือดร้อน สำหรับอาชีพรองของชาวต้นโพธิ์เป็นอาชีพรับจ้างในโรงงานอุตสาหกรรมนั้น เนื่องจากมีโรงงานในเขตที่อยู่ใกล้ ๆ กับชุมชนต้นโพธิ์ เช่น มหาชัย บ้านแพ้ว สมุทรสงคราม เป็นต้น และโรงงานเหล่านั้นจะมีรองรับคนงานถึงชุมชน คนส่วนใหญ่ที่มีอาชีพดังกล่าวจะเป็นคนหนุ่มสาวในชุมชน รายได้จากการรับจ้างในโรงงานอุตสาหกรรมจะเป็นแบบรายวันตามอัตราค่าแรงขั้นต่ำของกรมแรงงาน อย่างไรก็ตาม อาชีพรับจ้างในโรงงานอุตสาหกรรมเริ่มมีรายได้น้อยลง เนื่องจากโรงงาน

บางแห่งประสบปัญหาขาดทุนมากขึ้น หรือมียอดขายน้อยลงอันเป็นผลจากปัญหาทางเศรษฐกิจของประเทศไทยในสภาวะวิกฤติทางเศรษฐกิจ หรือยุค I.M.F. (International Monetary Fund) ทำให้โรงงานบางแห่งต้องจัดสรรแรงงานให้คนงานทำงานแบบวันเว้นวันบ้างหรือทำงานเดือนละ 10-15 วัน เพื่อลดค่าใช้จ่ายและลดการผลิต

หาแรงงานหนึ่งซึ่งมีไม่มากนักเปลี่ยนจากทำนาไปทำอาชีพเพาะเห็ดเลี้ยงปลา และมีชาวนาหลายคนได้ขายที่ดินให้กับนายทุน ซึ่งปัจจุบันที่ดินที่นายทุนซื้อไว้โดยมีโครงการจะพัฒนาที่ดินให้เป็นบ้านจัดสรรและนิคมอุตสาหกรรม ได้กลายเป็นที่รกร้างประมาณ 1,400 ไร่ ชาวนาบางคนกลับไปเช่าที่ดินจากนายทุนทำนา หรือทำเกลือตากปลา

ดังนั้นถ้าจะกล่าวถึงภาวะเศรษฐกิจโดยรวมของชาวดันโพธิ์ในปัจจุบัน ชาวดันโพธิ์ส่วนใหญ่มีฐานะปานกลาง มีชาวดันโพธิ์ที่มีฐานะดีจำนวนไม่มาก มีคนจนส่วนหนึ่งที่ยังต้องหาเช้ากินค่ำ และจากจำนวนประชากรในชุมชนที่เพิ่มสูงขึ้น ทำให้ชาวดันโพธิ์ต้องออกไปทำงานนอกท้องถิ่นเพราะอาชีพในชุมชนมีไม่เพียงพอที่จะรองรับได้ อย่างไรก็ตาม เรื่องการพัฒนาอาชีพของคนในท้องถิ่นนับเป็นเรื่องหนึ่งที่อยู่ในความห่วงใยของผู้ปกครอง จนถึงขั้นที่ผู้ปกครองบางคนหนึ่งได้กล่าวว่า “...กำลังปรึกษากันอยู่เรื่องที่จะให้คนในชุมชนไปฝึกทำเครื่องจักสานที่บ้านไปโดยให้เส้นพลาสติก เพราะที่นั่นเขาจัดหาตลาดให้ ในชุมชนเราก็มีฝีมือเรื่องนี้อยู่แล้ว...”

1.1.1.4 ลักษณะทางสังคมและวัฒนธรรม

1) ด้านครอบครัว สภาพครอบครัวของชาวดันโพธิ์ดั้งเดิมนั้น ส่วนใหญ่มีลักษณะเป็นครอบครัวเดี่ยว เนื่องจากตามประเพณีเมื่อลูกจะแต่งงาน มักมีการปลูกเรือนหอใหม่ที่เป็นบ้านเรือนไทยแยกไปอยู่ต่างหากจากพ่อแม่ เรือนหอใหม่จะเป็นส่วนหนึ่งของคำสินสอด และอาจปลูกอยู่ในบริเวณเดียวกับบ้านของพ่อแม่ฝ่ายหญิงหรือฝ่ายชายก็ได้ ซึ่งในเรื่องนี้มีผู้กล่าวว่า “...เป็นเรื่องที่บรรพบุรุษชาวดันโพธิ์คิดไว้ เมื่อลูกแต่งงานแล้วควรมีอิสระที่จะอยู่ด้วยกับตามลำพัง...” แต่ในปัจจุบัน ลักษณะครอบครัวส่วนใหญ่เป็นแบบครอบครัวขยาย เนื่องจากภาวะเศรษฐกิจทำให้ไม่สามารถเรียกคำสินสอดเป็นบ้านเรือนไทยเหมือนเช่นในอดีต และเมื่อแต่งงานแล้วมีลูก พ่อแม่ส่วนใหญ่มักไม่มีเวลาดูแลลูกได้ตลอดเวลา เพราะชาวดันโพธิ์ปัจจุบันส่วนใหญ่ประกอบอาชีพรับจ้าง ถ้าไปรับจ้างออกก็จะออกจากบ้านเช้ามาก ถ้าไปรับจ้างทำงานในโรงงาน กำหนดเวลาของการทำงาน อาจไม่แน่นอนและอาจต้องทำงานผลัดกลางคืน ถ้าเลี้ยงกุ้งเลี้ยงปลา ก็มีความจำเป็นต้องนอนเฝ้ากบ ที่มักอยู่ไกลจากบ้าน ทำให้ลูกต้องอยู่ในความดูแลของปู่ย่าตายาย ไม่สามารถแยกบ้านไปอยู่ตามลำพังได้เหมือนแต่ก่อน นอกจากนี้ ในเรื่องความสัมพันธ์ของคนในครอบครัว พบว่า ความสัมพันธ์ระหว่างพ่อแม่ลูกค่อนข้างห่างเหิน เนื่องจากพ่อแม่ส่วนใหญ่มีอาชีพรับจ้างทำให้ไม่มีเวลาอยู่

ใกล้ชิดลูก จึงให้อูกอยู่ในความดูแลของป้าสายาย ดังที่ครูในโรงเรียนชุมชนวัดใหญ่คันโพธิ์มักกล่าวกันว่า “พ่อแม่เลี้ยงลูกด้วยเงิน มากกว่าจะให้เวลาในการเอาใจใส่ดูแล...”

2) ด้านเชื้อชาติ ภาษา ศาสนา คนในชุมชนคันโพธิ์ส่วนใหญ่เป็นคนไทย มีเพียงชนชาติจีนซึ่งมีจำนวนไม่มากได้เข้ามาตั้งหลักแหล่ง ที่ๆที่โดยรอบชุมชนมีชนเชื้อชาติอื่น เช่น ลาว มอญ เขมร ฯลฯ ส่วนในเรื่องภาษานั้น ชาวคันโพธิ์มีภาษาท้องถิ่นของตนเอง สำเนียงการพูดจะสั้น ห้วน แต่หนักแน่น และเป็นคนพูดเสียงดัง สำเนียงท้องถิ่นของชาวคันโพธิ์นั้น คนส่วนใหญ่ได้ยินจะบอกว่าเสียงออกเพี้ยน ๆ แต่สำหรับชาวคันโพธิ์แล้วถือว่าเป็นสำเนียงที่พูดได้อย่างถูกต้องชัดเจน เช่น คำว่า “มัน” คนกรุงเทพฯจะพูดว่า “มัน” แต่ชาวคันโพธิ์จะออกเสียง “มัน” อย่างชัดเจน หากใครไปจากท้องถิ่นนาน ๆ แล้วกลับมาพูดสำเนียงไม่เหมือนเดิม จะถูกฮว่าหาว่า “ลัดจริง” นอกจากนี้ ในปัจจุบัน ชาวคันโพธิ์ยังคงใช้คำไทยโบราณ เช่น คำว่า “พ่อแม่” หมายถึง “ตา” และคำว่า “แม่คุณ” หมายถึง “ยาย” ซึ่งโดยทั่วไปเราใช้คำว่าตา/ยาย สำหรับเรียกผู้สูงอายุทุกคน และยังหมายถึง ตาซึ่งเป็นพ่อของแม่ และยายซึ่งเป็นแม่ของแม่อีกด้วย

ส่วนในด้านศาสนานั้น ชาวคันโพธิ์ทุกคนนับถือพุทธศาสนาและชอบทำบุญ เพราะเชื่อว่าจะทำให้เกิดความเจริญรุ่งเรืองในหน้าที่การงานของตนและเกิดความสุขในครอบครัว ดังจะเห็นได้จากชาวคันโพธิ์ส่วนใหญ่ใส่บาตรทุกวัน และมาทำบุญที่วัดใหญ่คันโพธิ์ซึ่งถือว่าเป็นวัดของชุมชนทุกวันพระจนกลายเป็นธรรมเนียมปฏิบัติ หรืออย่างเช่นที่คนสูงชันหนึ่งกล่าวกับผู้อื่นว่า “ทำบุญถือเป็นหน้าที่สำคัญของชาวคันโพธิ์ที่ต้องทำ เพื่อความเป็นสิริมงคล ความสบายใจในการออกไปทำงาน ในชีวิตประจำวัน...” นอกจากนี้ ชาวคันโพธิ์ส่วนใหญ่ยังมีความศรัทธาในพุทธศาสนามาก อย่างในวันสำคัญทางศาสนา เช่น งานทอดกฐิน งานเทศน์มหาชาติ วันเข้าพรรษา วันออกพรรษา ฯลฯ หรือในการแสดงความร่วมมือสร้างถาวรวัตถุใดๆ ของวัด ชาวคันโพธิ์จะมีความศรัทธามากและให้ความร่วมมือจนงานนั้นๆ สำเร็จลุล่วงเป็นอย่างดี ดังคำกล่าวของชาวคันโพธิ์ท่านหนึ่งที่ว่า “ศาลาการเปรียญที่มีเสามากมาย เพราะชาวบ้านเขาบริจาคเงินดีมาก เลยต้องทำเสาเท่าที่เขาบริจาค...”

3) ด้านวัฒนธรรม ประเพณี ชาวคันโพธิ์มีวัฒนธรรมและประเพณีเก่าแก่มากมาย บางอย่างได้สืบทอดมาหลายชั่วอายุคน บางอย่างก็ไม่มีให้เห็นแล้วในปัจจุบัน แต่มีผู้เฒ่าผู้แก่ในชุมชนหลายคนที่ยังสามารถจดจำเรื่องราวในอดีตและวัฒนธรรมประเพณีเก่าแก่ของชาวคันโพธิ์ได้ วัฒนธรรมประเพณีต่าง ๆ ของชุมชนคันโพธิ์จะพบว่ามักเกี่ยวข้องกับวิถีชีวิตของชาวบ้าน เนื่องจากสังคมดั้งเดิมของชาวคันโพธิ์เป็นสังคมชาวนา อาทิเช่น การลงแขกทำนา ประเพณีขึ้นอาสาซึ่งเป็นประเพณีที่ฝ่ายชายในสมัยก่อนจะสามารหื้อใช้ด้วยหว่านเพื่อมอบให้หญิงสาวที่ตั้งใจไปสู่ขอ หรือที่เรียกว่า “เครื่องจักสานอาสา” อันเป็นที่มาของเครื่องจักสานที่ประดิษฐ์งดงามและเป็นเอกลักษณ์

เฉพาะของชุมชนคันโพธิ์ ปัจจุบันชุมชนนี้ไม่มีประเพณีขึ้นสาสาแล้ว แต่มีบางคนไม่ยอมขายเครื่องจักรสานสาสาและยังคงเก็บรักษาไว้เพื่อให้เป็นมรดกแก่ลูกหลานตน เพราะผู้ที่มีฝีมือส่วนใหญ่ชราภาพมากแล้ว และจะหาคนมีฝีมือรุ่นใหม่สานได้เหมือนคนรุ่นเก่ายากมาก ดังที่คนขายท่านหนึ่งกล่าวกับผู้วิจัยว่า “...เคยมีฝรั่งมาตามทางสี่กั๊กท้องถื่น มาขอซื้อพาบ ให้ราคาเป็นหมื่นยังไม่ขายเลย เดียวลูกหลานเราจะไม่มีโอกาสได้เห็น...” นอกจากนี้ยังมีประเพณีเรือนไทยสาสา ซึ่งเป็นประเพณีที่ชาวบ้านจะร่วมแรงร่วมใจกันปลูกเรือนท่อนบ้านทรงไทยให้เสร็จภายในวันเดียวคือวันที่แต่งงาน และเรียกเรือนไทยนี้ว่า “เรือนไทยสาสา” ชาวคันโพธิ์ยังมีการละเล่นพื้นบ้านในเทศกาลต่าง ๆ เช่น การแข่งวิ่งสวน การเล่นเพลงพื้นบ้านที่เกี่ยวข้องกับวิถีชีวิตของชาวนา ถิ่นได้แก่ เพลงสงฟ้าง สบืออำพวน เพลงชักกระดาน เป็นต้น การเล่นเพลงพื้นบ้านเหล่านี้ไม่มีให้เห็นแล้วในปัจจุบันเช่นกัน

วัฒนธรรมและประเพณีของชาวคันโพธิ์ที่ยังคงสืบต่อกันมาจนถึงทุกวันนี้ได้แก่ ประเพณีแห่พ่อปู่ ซึ่งเป็นประเพณีที่จัดในวันสงกรานต์ โดยในวันนั้นชาวคันโพธิ์ทั้งหมู่บ้านจะมารวมกันที่ศาลพ่อปู่ บริเวณที่ติดกับวัดใหญ่คันโพธิ์ และจะพร้อมใจร่วมแห่ “พ่อปู่” หรือบางคนเรียกว่า “สาปู่” ซึ่งเป็นเทวอารักษ์ประจำท้องถิ่นไปรอบ ๆ หมู่บ้าน ชาวคันโพธิ์ตั้งแต่คว้งปู่ย่า ตา ยายเชื่อถือในความศักดิ์สิทธิ์ของ “พ่อปู่” มาก จึงเป็นที่เคารพสักการะและเป็นที่ยึดเหนี่ยวใจของชาวบ้านตลอดมา ประเพณีสำคัญอีกอย่างหนึ่งที่ชาวคันโพธิ์ได้สืบทอดกันมาจนถึงปัจจุบันคือ ประเพณีแข่งเรือยาว ซึ่งเป็นประเพณีดั้งเดิมที่เกี่ยวข้องกับชีวิตประจำวันของชาวคันโพธิ์ซึ่งให้เรือใบพาหนะ จะจัดเป็นประจำปีในวันที่วัดใหญ่คันโพธิ์มีงานทอดกฐิน ซึ่งจะมีทั้งคนในท้องถิ่นและคนจากถิ่นอื่นที่มาร่วมงานและแข่งเรือยาวเป็นจำนวนมาก สำหรับการละเล่นพื้นบ้านที่ยังคงสืบทอดกันมาจนถึงปัจจุบันได้แก่ การแข่งวิ่งสวน การชนไก่ ฯลฯ ซึ่งมักเล่นในช่วงเทศกาลต่าง ๆ เช่น งานแห่พ่อปู่ งานทอดกฐิน เป็นต้น และการละเล่นบางอย่างจะแฝงการพนันพอให้เกิดความสนุกสนาน

ชาวคันโพธิ์มีความภาคภูมิใจในวัฒนธรรมประเพณีท้องถิ่นของตนมาก โดยเฉพาะอย่างยิ่งเครื่องจักรสานซึ่งมาจากประเพณีขึ้นสาสาในสมัยก่อน เพราะเป็นเครื่องจักรสานที่มีรายละเอียด ประณีต และมีความเป็นเอกลักษณ์ไม่เหมือนที่อื่น ดังจะเห็นได้จากในปัจจุบันยังมีชาวคันโพธิ์หลายคนที่ยังคงใช้ตะกร้าจักสาน หรือหาบจักสานของชุมชนคันโพธิ์ในการจัดส่งสำรับข้าวหวานเพื่อไปทำบุญที่วัดถึงแม้จะมีคนรุ่นใหม่ใช้ปืนโตและกล่องพลาสติกกันมากขึ้นก็ตาม ปัจจุบันเครื่องจักสานของชุมชนคันโพธิ์เป็นที่ยอมรับและต้องการมากขึ้น จึงมีราคาสูงขึ้นและทำให้เยาวชนรุ่นหลังเห็นความสำคัญและคุณค่าของเครื่องจักสาน ผู้ที่มีฝีมือทางจักสานเริ่มมองเห็นคุณค่าในผลงานของตนและผลิตผลงานเผยแพร่มากขึ้น รวมทั้งมีการถ่ายทอดไปสู่ลูกหลาน นอกจากนี้โรงเรียนบางแห่งได้เชิญผู้ที่มีฝีมือในด้านนี้มาเป็นวิทยากรสอนให้นักเรียนที่สนใจ เพราะเครื่องจักสานของชุมชนกลายเป็นของมีราคาและสามารถนำไปประกอบอาชีพได้ในอนาคต

1.1.1.5 ทรัพยากรท้องถิ่นของชุมชน

ทรัพยากรท้องถิ่นของชุมชนที่มีประโยชน์ต่อการจัดการเรียนการสอน ได้แก่ ทรัพยากรบุคคล ทรัพยากรธรรมชาติ และทรัพยากรที่มนุษย์สร้างขึ้น ซึ่งมีรายละเอียดดังนี้

1) ทรัพยากรบุคคล ชุมชนต้นโพธิ์มีทรัพยากรบุคคลที่มีความรู้ในด้านต่าง ๆ หลายคน ซึ่งสภากาชาดธรรมอำเภอบางแพได้รวบรวมรายชื่อและประวัติบุคคลดังกล่าวไว้ในเอกสารที่ชื่อว่า “ภูมิปัญญาไทยท้องถิ่นบางแพ” โดยแบ่งเป็นภูมิปัญญาไทยในด้านต่าง ๆ ซึ่งในที่นี้จะขอยกตัวอย่างชาวต้นโพธิ์บางคนที่ได้รับการยอมรับว่ามีความรู้ความสามารถที่จะถ่ายทอดไปสู่เยาวชนรุ่นหลัง ๆ ได้ ดังนี้

ด้านเครื่องจักสานต้นโพธิ์ คนในชุมชนที่มีความรู้ความสามารถและมีมือดีเกี่ยวกับการจักสานมีประมาณ 10-15 คน มีผู้ที่ได้รับการระบุชื่อในเอกสารดังกล่าวข้างต้น และผู้ที่ไม่ได้ระบุชื่อไว้ ผู้ดังกล่าวส่วนใหญ่ยินดีที่จะถ่ายทอดความรู้ให้กับเยาวชนที่สนใจ

ด้านเพลงพื้นบ้าน ผู้ที่มีความสามารถทางด้านเพลงพื้นบ้านที่ได้รับการระบุชื่อในเอกสารดังกล่าวข้างต้นมี 4 คน ในจำนวนนี้มีผู้ที่ได้รับการกล่าวถึงจากคนในชุมชนมาก คือ นายอ้วน สกุลตั้ง ชาวบ้านสวนใหญ่มักเรียกว่า “ปู่อ้วน” เป็นผู้ที่ได้รับเกียรติบัตรจากสำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ ศูนย์สังคีตศิลป์ และธนาคารกรุงเทพ ที่ร่วมกันมอบให้ในฐานะที่ปู่อ้วนเป็นผู้ให้การสนับสนุนและจรรโลงวัฒนธรรมพื้นบ้าน สาขาท้องถิ่นบ้านภาคกลาง ปัจจุบันยังมีนิสิตนักศึกษามาพบปู่อ้วนที่บ้านเพื่อศึกษาเกี่ยวกับเพลงพื้นบ้านอยู่เสมอ และปู่อ้วนยินดีที่จะถ่ายทอดความรู้เกี่ยวกับเพลงพื้นบ้านแก่ผู้ที่สนใจทุกคน เพียงแต่ขอให้มาเยือนที่บ้านเพราะท่านมีอายุมากแล้วจึงไม่สะดวกที่จะเดินทาง

ด้านการละเล่นพื้นบ้าน มีคนในชุมชน 2 คนคือ นายแจ้ง บุญมาก และ นายเกิด มีทรัพย์ ที่ส่งเสริมการจัดกิจกรรมแข่งเรือยาวของหมู่บ้านจนสืบสานเป็นประเพณีที่ชาวต้นโพธิ์ต้องจัดให้มีขึ้นติดต่อกันเป็นประจำทุกปี นอกจากนี้ยังได้ช่วยฝึกซ้อมฝีพายเพื่อนำเรือยาวไปแข่งขันชิงถ้วยและถ้วยรางวัลอื่น ๆ ด้วย รวมทั้งมีแนวคิดที่จะอนุรักษ์ประเพณีการแข่งขันเรือยาวให้คงอยู่ในชุมชนนี้ตลอดไป

ด้านการเกษตร มีผู้ที่มีความสามารถเป็นที่ลุ่มริษะของคนในชุมชน คือ นายมัน สีนสง ซึ่งเป็นประธานกลุ่มเกษตรกรตำบลต้นโพธิ์ ได้จัดตั้งสหกรณ์ร้านค้าของกลุ่มเกษตรกรจนได้รับรางวัลดีเด่นระดับจังหวัดในด้านการบริหารงาน ปัจจุบันนายมันทำการเกษตรด้านการเลี้ยงปลา เป็นคนศึกษาหาความรู้ในเรื่องต่าง ๆ อยู่เสมอ และยินดีถ่ายทอดความรู้ที่มีอยู่เพื่อประโยชน์ต่อการศึกษา

2) ทรัพยากรธรรมชาติ ชุมชนต้นโพธิ์มีแหล่งทรัพยากรธรรมชาติที่มีคุณค่าและเป็นประโยชน์ต่อการจัดการเรียนการสอน เช่น ไม้ไผ่ ซึ่งยังมีอยู่เป็นจำนวนมากและหาได้ง่ายภายในชุมชนหรือที่อื่น ๆ สามารถนำมาใช้ประโยชน์ในการสอนทำเครื่องจักสาน นอกจากนั้นธรรมชาติภายในชุมชนต้นโพธิ์ ซึ่งได้แก่ ลำคลอง โลกต่าง ๆ ทั้งทุ่ง ฝินนาของชาวต้นโพธิ์ ล้วนเป็นประโยชน์ต่อการเรียนรู้เรื่องราวความเป็นมาตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบันของชาวต้นโพธิ์ได้เป็นอย่างดี โรงเรียนสามารถพานักเรียนออกไปสัมผัสกับธรรมชาติเหล่านั้นได้โดยตรง เพราะอยู่ไม่ไกลจากโรงเรียนมากนัก

3) ทรัพยากรที่มนุษย์สร้างขึ้น ชุมชนต้นโพธิ์มีวัดใหญ่ต้นโพธิ์ที่เป็นแหล่งศึกษาหาความรู้เกี่ยวกับประวัติศาสตร์ความเป็นมาของชุมชน มีปลัดทุ่ง (กักไป) ฝินนาที่สามารถให้นักเรียนได้เรียนรู้อาชีพและวิถีชีวิตของชาวต้นโพธิ์ซึ่งเป็นประโยชน์ต่อการจัดการเรียนการสอน และสามารถพานักเรียนออกไปศึกษาและได้รับประสบการณ์ตรงนอกห้องเรียน เพราะสถานที่ดังกล่าวอยู่ไม่ไกลจากโรงเรียนเท่าใดนัก

1.1.1.6 ภาวะผู้นำในชุมชน

ในชุมชนต้นโพธิ์มีผู้นำชุมชน 2 ลักษณะ ลักษณะที่หนึ่งคือ ผู้นำอย่างเป็นทางการ ซึ่งเป็นบุคคลที่มีตำแหน่งบอกความเป็นผู้นำหรือความเป็นหัวหน้าอย่างชัดเจน เช่น นายกเทศมนตรี กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน ฯลฯ อีกลักษณะหนึ่งคือ ผู้นำอย่างไม่เป็นทางการ ซึ่งเป็นบุคคลที่ไม่มีตำแหน่งผู้นำอย่างเป็นทางการ แต่มีความมุ่งมั่นที่จะทำประโยชน์ให้กับชุมชน และเป็นคนที่ชุมชนเชื่อถือและยกย่อง

1) ผู้นำชุมชนอย่างเป็นทางการ เนื่องจากชุมชนต้นโพธิ์ได้รับการยกฐานะเป็นเทศบาลและมีการเลือกตั้งสมาชิกเทศบาลเป็นครั้งแรกเมื่อวันที่ 4 กรกฎาคม 2542 ผู้นำชุมชนหรือผู้นำท้องถิ่นอย่างเป็นทางการในปัจจุบันคือนายกเทศมนตรี ส่วนกำนันและผู้ใหญ่บ้านถึงแม้ปัจจุบันยังเป็นผู้นำชุมชน แต่จะหมดวาระตามที่กำหนดไว้ในพระราชบัญญัติเทศบาล และไม่มี การเลือกตั้งใหม่ ปัจจุบันสมาชิกเทศบาลที่ได้รับการเลือกตั้งมีจำนวน 12 คน เป็นฝ่ายบริหาร 7 คน และฝ่ายตรวจสอบ 5 คน ผู้ที่ได้รับการเลือกตั้งเป็นนายกเทศมนตรีคือ นายสมศักดิ์ สิงหาราช มีอายุเพียง 35 ปีเท่านั้น โดยวัยวุฒิแล้วคนในชุมชนส่วนหนึ่งยังไม่ให้การยอมรับเท่าที่ควร โดยกล่าวว่า “ยังเด็ก ประสบการณ์น้อย จะทำงานสู้ผู้ใหญ่ได้อย่างไร...” ผลงานที่ปรากฏในเวลานี้นั้นมีน้อย ส่วนมากเป็นเรื่องการสร้างถนนภายในหมู่บ้าน และมีโครงการอีกมากมายที่ยังไม่ได้ดำเนินการ สำหรับในส่วนที่เกี่ยวข้องกับการจัดการศึกษายังไม่มีแผนงานที่ชัดเจน อย่างไรก็ตาม นายกเทศมนตรีเองได้ให้ความสำคัญกับโรงเรียนโดยเข้าร่วมกิจกรรมของโรงเรียนและให้เงินสนับสนุนกิจกรรมของโรงเรียน

ตั้งที่นายกเทศมนตรีได้กล่าวกับผู้วิจัยตอนมารวมงานลอยกระทงของโรงเรียนว่า “...เป็นเงินส่วนตัว เพราะเทศบาลไม่มีเงินจัดสรรให้ในเรื่องนี้...” นอกจากนี้ ยังเล่ากับผู้วิจัยถึงกรณีหนักใจของเด็ก ในชุมชนออกไปเรียนโรงเรียนเอกชนนอกเขตชุมชน ซึ่งแสดงว่านายกเทศมนตรีเอาใจใส่ในปัญหานี้ เช่นกัน สำหรับผู้นำชุมชนที่เป็นกำนันและผู้ใหญ่บ้านนั้น ยังให้ความช่วยเหลือดูแลลูกบ้านเหมือนปกติแม้จะลอบบาททางการบริหารเองแล้วก็ตาม ดังเช่นที่ผู้ใหญ่บ้านท่านหนึ่งกล่าวว่า “...ให้ชาวบ้านเขาไปติดต่อเทศบาลไม่สะดวกหรอก เพราะเขาทำงานตามเวลาราชการ ผู้เราไม่ได้บริการ 24 ชั่วโมง ตอนนี้ใครขอให้ช่วยอะไร ก็ยังช่วยเหลือกันอยู่...” นอกจากนี้ ผู้ใหญ่บ้านบางคนยังคงสนับสนุนกิจกรรมของโรงเรียนและชุมชนเช่นที่เคยปฏิบัติมา

ผู้นำชุมชนอย่างเป็นทางการอีกท่านหนึ่งคือ พ.ต.ท. ธัน ประเสริฐดี ซึ่งเป็นหัวหน้าสถานีตำรวจภูธรด่านสนันโพธิ์ ภายมาจากอำเภอโพธารามเมื่อวันที่ 1 เมษายน 2541 เพื่อเข้ามาปราบปรามยาเสพติดโดยตรง เป็นผู้ที่พยายามทำสิ่งที่เป็นประโยชน์ให้กับชุมชนต้นโพธิ์ จึงเป็นที่รักของคนในชุมชน ดังเช่นคนในชุมชนท่านหนึ่งกล่าวถึงด้วยความชื่นชมว่า “...สารวัตร (พ.ต.ท. ธัน) มีสติให้ มีแต่สร้าง...” นอกจากนี้ยังถามว่าทำให้ชาวบ้านเกิดความร่วมมือร่วมใจในการแก้ปัญหาของชุมชนหรือจัดกิจกรรมต่าง ๆ เพื่อชุมชน ดังจะเห็นได้จากในการจัดกิจกรรมเพื่อป้องกันยาเสพติดและให้คนในชุมชนมองเห็นพิษภัยจากยาเสพติด พ.ต.ท. ธัน จะให้เกิดมีคนในชุมชนด้วยการแต่งตั้งให้เป็นกรรมการโรงพัก ซึ่งประกอบด้วยผู้นำชุมชนและผู้ที่เป็นที่เคารพศรัทธาของคนในชุมชนจำนวน 25 คน เพื่อร่วมกันคิด ร่วมกันแก้ปัญหา ร่วมกันทำกิจกรรมต่าง ๆ ที่เป็นประโยชน์ต่อชุมชน จัดให้กลุ่มที่เป็นกรรมการโรงพักและกลุ่มแม่บ้านพึงบวรชายและสตรีได้สนใจในเรื่องเกี่ยวกับพิษภัยของยาเสพติด ทำให้ชุมชนเกิดความต้องการร่วมมือช่วยเหลือในการจัดกิจกรรมต่าง ๆ ตำรวจและคนในชุมชนเข้าใจและใกล้ชิดกันมากขึ้น เช่น เวลามีการจัดกีฬาให้กับเด็ก ๆ โดยใช้นิเวศน์โรงพัก ผู้ปกครองจะไปคอยดูแล บางทีจัดอาหารไปเลี้ยงเด็กด้วย เป็นต้น

พ.ต.ท. ธัน ยังเป็นผู้ที่เป็นนักพัฒนา ดังจะเห็นได้จากโรงพัก ปัจจุบันได้รับการพัฒนาปรับปรุงให้ดูสวยงาม เป็นระเบียบเรียบร้อย เป็นที่น่าดูสำหรับผู้นำให้บริการของโรงพัก มีการสร้างสนามกีฬาไว้เป็นที่สำหรับออกกำลังกาย เล่นกีฬา และในช่วงปิดเทอมมักใช้ในการจัดแข่งขันกีฬาให้กับเด็ก ๆ ในชุมชน นอกจากนี้ พ.ต.ท. ธัน ยังเป็นผู้ดำเนินการจัดงานฉลอง 72 พรรษา 5 ธันวาคมหาราชได้ยิ่งใหญ่กว่าระดับอำเภอ และนำเงินรายได้จากการจัดงานรวมทั้งเงินบริจาคของประชาชนมาสร้างสะพานเฉลิมพระเกียรติซึ่งเป็นสะพานเหล็กที่แข็งแรงสวยงามสำหรับคนเดินข้ามแทนสะพานไม้ที่มีสภาพทรุดโทรมมากแล้ว จากผลงานและกิจกรรมต่าง ๆ ที่พ.ต.ท. ธัน เป็นผู้ดำเนินการรวมถึงคนในชุมชนให้เข้ามาช่วยเหลือและพัฒนา จึงทำให้คนในชุมชนส่วนใหญ่ชื่นชมและกล่าวเป็นเสียงเดียวกันว่า “...[พ.ต.ท. ธัน] ยอดมาก เป็นคนเก่ง เป็นคนทำจริง เป็น

นักพัฒนา..." ในปัจจุบัน พ.ต.ท. ล้น ไม่ได้อยู่ที่ชุมชนต้นโพธิ์แล้ว เพราะเพิ่งย้ายให้ไปช่วยเหลืออำเภอหนึ่งในจังหวัดราชบุรี

2) ผู้นำชุมชนอย่างไม่เป็นทางการ เนื่องจากชุมชนต้นโพธิ์เป็นชุมชนใหญ่ และคนในชุมชนส่วนใหญ่เป็นคนรักท้องถิ่น จึงมีผู้นำชุมชนอย่างไม่เป็นทางการที่มีความรู้ความสามารถและมุ่งมั่นในการพัฒนาท้องถิ่นหลายคน ดังที่มีคนในชุมชนท่านหนึ่งกล่าวว่า "...ชุมชนต้นโพธิ์เป็นชุมชนที่มีคนเก่ง คนมีความสามารถมาก และยังเป็นชุมชนที่มีการแข่งขันสูง จึงเกิดลักษณะผู้นำขึ้นกับหลาย ๆ คน และมีอยู่ทั่วไปในชุมชน..." อย่างไรก็ตาม บุคคลที่ได้รับการกล่าวถึงและเป็นที่น่าเชื่อถือและศรัทธาของคนในชุมชนคือ นายมัน สีนตง เนื่องจากเป็นผู้ที่มีความรู้เกี่ยวกับเรื่องราวหรือประวัติศาสตร์ความเป็นมาของชุมชนอย่างมาก มีความรักความผูกพันกับท้องถิ่นและพยายามทำประโยชน์เพื่อชุมชนต้นโพธิ์ ดังจะเห็นได้จากนายมันได้ศึกษาค้นคว้าเกี่ยวกับประวัติศาสตร์ความเป็นมาของชุมชน ตลอดจนวิถีชีวิตของชาวต้นโพธิ์ตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน และจัดพิมพ์เป็นเอกสารเมื่อปี พ.ศ. 2539 ชื่อว่า "อนุสรณ์กลุ่มเกษตรกรทำนาต้นโพธิ์ อายุครบ 20 ปี" และในขณะนั้นกำลังรวบรวมเรื่องราวและประวัติศาสตร์ความเป็นมาของทำนบและหมู่บ้านมาตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน เนื่องจากชุมชนต้นโพธิ์ได้รับการยกฐานะเป็นเทศบาล ตำแหน่งกำนันผู้ใหญ่บ้านรุ่นปัจจุบันจึงเป็นรุ่นสุดท้าย ข้อมูลจากเอกสารดังกล่าวจึงมีคุณค่าทั้งสำหรับเยาวชนรุ่นหลัง ๆ จะได้ใช้ประโยชน์ในการศึกษาค้นคว้า และทราบความเป็นมาของบรรพบุรุษที่ได้ทำคุณประโยชน์ไว้แก่ชุมชน ดังนั้น นายมันจึงเป็นผู้ที่มีความรู้ลึกซึ้งในเรื่องของท้องถิ่น แสดงว่ามีความรัก และความผูกพันต่อท้องถิ่นมาก..." นอกจากนี้ นายมันยังทำประโยชน์ให้กับชุมชนอีกหลายอย่าง เช่น เป็นประธานกลุ่มเกษตรกรทำนาต้นโพธิ์ที่ริเริ่มการจัดตั้งสหกรณ์ร้านค้าของกลุ่มกัน และบริหารงานจนได้รับรางวัลในระดับจังหวัด เป็นที่ปรึกษาในเรื่องต่าง ๆ ให้กับคนในชุมชน ดังเช่นมีชาวต้นโพธิ์ท่านหนึ่งกล่าวว่า "...เป็นคนที่มีความตั้งใจจริงในการที่จะทำในสิ่งที่เห็นประโยชน์ต่อชุมชน และสามารถเข้าร่วมกิจกรรมได้กับคนทุกกลุ่ม..."

1.1.1.7 ความสัมพันธ์และความร่วมมือของคนในชุมชน

คนในชุมชนต้นโพธิ์มีความสัมพันธ์กันแบบเครือญาติ ถ้านับญาติย้อนไปอิงบรรพบุรุษของแต่ละบ้านแล้ว จะสามารถย้อนไปถึงต้นสกุลเพียงไม่กี่นามสกุล เพราะมีบางยุคที่พี่น้องท้องเดียวกันตั้งนามสกุลใหม่คนละนามสกุล ทำให้เกิดนามสกุลแตกออกไปอย่างหลากหลาย ทั้งที่เป็นพี่น้องพ่อแม่เดียวกัน ถึงแม้ว่าปัจจุบันสังคมของชาวต้นโพธิ์ขยายตัวมากขึ้น ความห่างเหินระหว่างหมู่บ้านมีมากขึ้น แต่สำหรับชาวต้นโพธิ์ในหมู่บ้านหนึ่ง ๆ ยังคงเป็นญาติกันเกือบทั้งหมดดังจะเห็นได้จากเมื่อมีการจัดงานขึ้นที่บ้านใด จะมีญาติพี่น้องมาช่วยงานกันเกือบทั้งหมู่บ้าน บางหมู่บ้านยัง

มีแนวคิดเกี่ยวกับการแต่งงานว่า จะแต่งงานกันกับคนในหมู่บ้านของตัวเองเท่านั้น จะไม่ยอมให้อุทฺทลงานแต่งงานข้ามหมู่บ้านเพื่อจะได้คงลูกหลานในหมู่บ้านเครือญาติเดียวกัน

คนในชุมชนต้นโพธิ์มีความสัมพันธ์และร่วมมือในการจัดกิจกรรมต่าง ๆ ของชุมชนเป็นอย่างดี เนื่องจากคนในชุมชนต้นโพธิ์มีความสัมพันธ์กันแบบเครือญาติ และประการสำคัญคือคนในชุมชนนี้เป็นคนรักท้องถิ่น ถึงกับมีการกล่าวกันว่า “...ถ้าชาวต้นโพธิ์จากกันไป 10 ปีไม่กลับมา แสดงว่าตายไปแล้ว...” เพราะโดยปกติชาวต้นโพธิ์ที่ออกไปทำงานยังท้องถิ่นอื่นมักจะต้องกลับมาเยี่ยมบ้านเสมอ อย่างน้อยในช่วงงานเทศกาลต่าง ๆ เกษคนไปทำงานที่อื่นไม่ได้มานต้องกลับมาทำงานที่บ้าน เพราะรู้สึกถึงความอบอุ่นใจที่ได้กลับบ้าน ดังนั้นกิจกรรมใดที่เป็นกิจกรรมของท้องถิ่นจึงมักได้รับความร่วมมือเป็นอย่างดี และให้ความช่วยเหลือเท่าที่กำลังความสามารถของแต่ละคนจะทำได้ โดยถือว่าได้ทำประโยชน์ให้กับท้องถิ่นของตน กิจกรรมสำคัญที่สามารถมองเห็นความร่วมมือของคนในชุมชนได้อย่างชัดเจนคือ กิจกรรมที่วัดเป็นผู้ริเริ่มและกิจกรรมที่ชาวต้นโพธิ์ร่วมมือกันป้องกันและแก้ไขปัญหของชุมชนคือ ปัญหายาเสพติด

สำหรับความร่วมมือในกิจกรรมของวัดนั้น ส่วนใหญ่เป็นลักษณะการบริจาคเงินทำบุญในงานต่าง ๆ เช่น งานทอดกฐิน งานปลูกสิ่งก่อสร้างในวัด หรือบริจาคสิ่งของสำหรับสอยดาวเพื่อหาเงินเข้าวัดในลักษณะงานกาชาด เป็นต้น ชาวต้นโพธิ์จะให้ความร่วมมือเป็นอย่างดีเพราะยังเห็นความสำคัญของการทำบุญอย่างมาก ดังที่มีครูท่านหนึ่งกล่าวว่า “...ถ้าวัดจะสร้างสิ่งก่อสร้างใดอีกมูลค่า 50 ล้าน ในฐานะของคนต้นโพธิ์แล้ว 3 ปีก็น่าจะประสบความสำเร็จ...”

ส่วนความร่วมมือในเรื่องการป้องกันและแก้ปัญหาที่เกิดขึ้นในชุมชนนั้น ชุมชนต้นโพธิ์มีปัญหามากที่สุดคือปัญหายาเสพติด จนมีผู้กล่าวว่า “...ยาพิษเหมือนยาพิษที่ออฟฟิเช่” ซึ่งในเรื่องนี้ชาวต้นโพธิ์ได้ร่วมมือกับพ.ต.ท. กับ หัวหน้าสถานีตำรวจตำบลโพธิ์ร่วมกันคิด ร่วมกันแก้ปัญหาทั้งการ โดยจัดตั้งเป็นคณะกรรมการเฝ้าระวัง และเน้นที่การป้องกันไม่ให้เยาวชนเข้าไปยุ่งเกี่ยวกับยาเสพติดโดยการส่งเสริมให้เยาวชนเล่นกีฬาและมีการจัดแข่งขันกีฬามกีฬาสีบริเวณโรงพักในช่วงปิดเทอม ซึ่งในวันที่มีการจัดแข่งขันกีฬานั้น ชาวต้นโพธิ์จะจัดหาอุปกรณ์การแข่งขัน และรางวัลสำหรับทีมผู้ชนะ ส่วนกลุ่มแม่บ้านจะจัดอาหารและขนมมาเลี้ยงเล็กทั้งที่เป็นนักศึกษาและกองเชียร์

ความสำเร็จในการจัดกิจกรรมและ/หรือความร่วมมือในการแก้ปัญหาต่าง ๆ นั้น เนื่องจากคนในชุมชนต้นโพธิ์ส่วนใหญ่เป็นคนรักท้องถิ่น ไม่มีกลุ่มอิทธิพลหรือนักเลงในชุมชน และมักพูดกันด้วยเหตุผลด้วยผล ดังนั้น แม้ว่าบางครั้งจะมีปัญหาที่ขัดแย้งกันในชุมชนจึงพยายามช่วยกันพูดและหาข้อสรุปด้วยเหตุผลที่คิดว่าเป็นประโยชน์ต่อชุมชน และเป็นที่พอใจของทุกฝ่ายไม่เคยมีกรณีพิพาทรุนแรง ดังที่คนในชุมชนกล่าวกับผู้วิจัยว่า

คนในชุมชน 1: ...ชุมชนนี้ไม่เคยมีการฉีดยาและกินอย่างรุนแรง ไม่เคยมีการฉีดยาฉีดยาเป็นตะกั่ว ไม่เคยมีคดีอาชญากรรมที่เกิดขึ้นเพราะคนในชุมชนด้วยกันเอง...

คนในชุมชน 2: ...ที่ดินโพธิ์นี้ไม่มีกลุ่มอิทธิพลใด ๆ สามารถครอบงำได้ คือที่นี่ไม่มีเจ้าพ่อ ไม่มีนักเลงเจ้าอื่น...

คนในชุมชน 3: ...[ในการนี้ที่มีปัญหาขัดแย้งกัน] ทุกฝ่ายจะช่วยกันไกล่เกลี่ยและหาข้อสรุปเป็นข้อยุติด้วยเหตุผลที่ทุกฝ่ายพอใจ...

1.1.2 สภาพทั่วไปของชุมชนท่ากระทุ่ม

1.1.2.1 ที่ตั้งของชุมชนท่ากระทุ่ม

ชุมชนท่ากระทุ่มอยู่ในอำเภอบางบาล ซึ่งตั้งอยู่ทางตอนใต้ของจังหวัดราชบุรี โดยอยู่ทางทิศตะวันตกเฉียงเหนือของที่ว่าการอำเภอบางบาลเป็นระยะทาง 8 กิโลเมตร มีเนื้อที่ประมาณ 54,131 ตารางกิโลเมตร หรือ 13,450 ไร่ เป็นพื้นที่การเกษตร 10,399 ไร่ เป็นพื้นที่อยู่อาศัยและภูเขา 3,051 ไร่ มีแหล่งน้ำธรรมชาติ คือ ลำห้วยมาก 1 สาย ภูมิประเทศส่วนใหญ่เป็นที่ราบลุ่ม อยู่ในเขตพื้นที่ชลประทาน ตำบลท่ากระทุ่ม

1.1.2.2 ประวัติความเป็นมาของชุมชน

ชุมชนท่ากระทุ่ม แบ่งการปกครองเป็น 8 หมู่บ้าน คนในชุมชนประกอบด้วยคนไทยที่มีเชื้อสายไทย ลาว และเขมร โดยส่วนใหญ่เป็นคนเชื้อสายไทย ยกเว้นหมู่ 3 เป็นคนไทยเชื้อสายลาว และหมู่ 2 เป็นคนไทยเชื้อสายเขมร คนไทยที่มีเชื้อสายลาวและเขมรนี้ไม่ปรากฏหลักฐานว่าอพยพเข้ามาอยู่ในชุมชนท่ากระทุ่มตั้งแต่เมื่อใด การสื่อสารกันในกลุ่มบางหมู่บ้านมีการใช้ภาษาลาว เมื่อต้องพูดอย่างเป็นทางการจะใช้ภาษาไทยภาคกลาง ปัจจุบันตำบลท่ากระทุ่ม มีประชากร 5,463 คน เป็นชาย 2,673 คน หญิง 2,790 คน มีครัวเรือน 1,071 ครัวเรือน มีสมาชิกองค์การบริหารส่วนตำบล (อบต.) ทั้งสิ้น 24 คน โดยมีกำนันตำบลท่ากระทุ่มชื่อ อภิชาติ มณีรัตน์ (นามสมมติ) เป็นประธาน

1.1.2.3 ลักษณะเศรษฐกิจ

คนในชุมชนส่วนใหญ่มีฐานะปานกลาง อาชีพหลักคือการทำนา ทำสวนผลไม้ เช่น ฝรั่งและชมพู่ ปลูกพืชผักสวนครัว เช่น ตะขบ บวบ มะเขือ ข่า ตะไคร้ปดี้ ถั่วฝักยาว มะระ แตงกวา อาชีพรอง คือ รับจ้างทั่วไปและค้าขาย แต่ก่อนคนในชุมชนทำอาชีพสวนผลไม้ (ภาษาในท้องถิ่นว่าด้วยไม้ไผ่) แต่ปัจจุบันไม่ค่อยมีคนทำเนื่องจากขาดแคลนไม้ไผ่ บางหมู่บ้าน เช่น หมู่ 5 ตำบล

ทุ่งหลวง พื้นที่ทำนาค่อนข้างน้อย แต่จะมีการปลูกผักกันแทบทุกบ้าน และมีกลุ่มแม่บ้านร่วมกันทำมะม่วงทองและพืชผักดองอื่น ๆ นอกจากนี้คนในชุมชนยังไปทำงานรับจ้างตามโรงงานอาหารทะเล กุ้ง ปลา ที่จังหวัดสมุทรปราการโดยจะมีรถมารับไป

1.1.2.4 ลักษณะสังคมและวัฒนธรรม

คนในชุมชนมีทั้งคนไทยที่มีเชื้อสายไทย ลาว และเขมร ลักษณะความเป็นอยู่ของคนในชุมชนจะอยู่ร่วมกันแบบเครือญาติ ไปมาหาสู่ช่วยเหลือซึ่งกันและกัน ลักษณะครอบครัวส่วนใหญ่เป็นครอบครัวขยาย คือแต่งงานแยกครอบครัวแต่ยังคงนิยมปลูกบ้านเรือนอยู่ในบริเวณเดียวกันกันพ่อแม่โดยไม่ว่างเว้นกัน จึงทำให้ลักษณะของคนในชุมชนคนหนึ่งกล่าวว่า “...ที่นี่แต่งงานไปแล้วแยกบ้าน แต่ก็ยังอยู่ใกล้ ๆ กันเอง... เราช่วยกันมีงานอะไรเราก็จะพากันไปช่วย ไม่ว่าจะเป็นงานแต่งงาน งานบวช บ้านใครมีงาน เราก็จะช่วยเหลือ ถ้าไปไม่ได้ก็จะฝากของไปช่วย”

ชุมชนท่ากระทุ่มไม่มีวัดธรรมช้อยที่เป็บวัดธรรมเฉพาะของชุมชน มีแต่วัดธรรมที่สอดคล้องกับวัฒนธรรมใหญ่ อันเป็นประเพณีไทย เช่น วันสงกรานต์ วันขึ้นปีใหม่ วันสำคัญทางพุทธศาสนา ซึ่งมีวัดสมานกิจเป็นศูนย์กลางที่ชาวบ้านมาร่วมกันทำบุญ ครัวประกอบกิจกรรมอื่นๆ เพราะเป็นวัดที่เก่าแก่ และชาวบ้านให้ความเคารพนับถือเจ้าอาวาสเป็นอย่างมาก สภาพชุมชนที่มีคนที่ย้ายเข้ามาอยู่เพิ่มขึ้น คนในชุมชนได้ให้ข้อสังเกตถึงการเปลี่ยนแปลงในชุมชนที่เกิดขึ้นว่า “ความเชื่อเพื่อเมื่อเมื่อแผ้วถางพิจารณาตามทุกสมัยก็ได้อยู่ แต่ต่างเทียบกับสมัยก่อนก็ลดลง”

ความนิยมของคนในชุมชนเกี่ยวกับการศึกษา ครูใบโรงเรียนได้กล่าวถึงความนิยมของคนในชุมชนที่ส่งลูกหลานไปเรียนในตัวเมือง และเปรียบเทียบคุณภาพการศึกษาของชุมชนกับในตัวเมืองว่า “เลิกตอน 3-4 วิชา มาฝากเรียนกันละ พอเข้าสู่มหาวิทยาลัย เข้า ป. 1 ได้ไปฉลาด (เข้าไปเรียนในตัวเมือง) เป็นแพชั่น จะต้องแข่งกันว่าถูกผิดเรียนฉลาด ซึ่งผมพูดได้ว่าฉลาดกับเรานี้พอกัน ดีกว่าด้วยซ้ำ ความตั้งใจ ความดูแลใกล้ชิด เพราะเด็กเราน้อยกว่า”

1.1.2.5 ทรัพยากรท้องถิ่น

ชุมชนท่ากระทุ่ม มีทรัพยากรธรรมชาติ ทรัพยากรที่มนุษย์สร้างขึ้น และทรัพยากรบุคคลที่เอื้อต่อการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นดังนี้

1) ทรัพยากรธรรมชาติ ทรัพยากรธรรมชาติที่มีอยู่ในชุมชน ได้แก่ ดินที่อุดมสมบูรณ์และมีแหล่งน้ำธรรมชาติจากลำห้วยผาก 1 สาย

2) ทรัพยากรที่มนุษย์สร้างขึ้น ประกอบด้วยแหล่งน้ำ หน่วยธุรกิจ อุปกรณ์การสื่อสารภายในหมู่บ้าน และเส้นทางคมนาคม ซึ่งมีรายละเอียดดังนี้

ก. แหล่งน้ำ

- คลองชลประทาน	9	แห่ง
- สระน้ำสาธารณะ/บุคคล	114	แห่ง
- บ่อน้ำตาล	23	แห่ง
- ดึงเก็บน้ำ	12	แห่ง
- บ่อน้ำตื้น	71	แห่ง

จ. หน่วยธุรกิจ

- โรงสี	4	แห่ง
- ฟาร์มไก่	6	แห่ง
- ฟาร์มสุกร	7	แห่ง
- โรงงานอุตสาหกรรม	3	แห่ง
- ร้านค้า	41	แห่ง
- ปั๊มน้ำมันแบบหลอด	13	แห่ง

ค. การสื่อสารสารในหมู่บ้าน

- ที่อ่านหนังสือพิมพ์ประจำหมู่บ้าน	7	แห่ง
- หอกระจายข่าว	2	แห่ง
- เสียงตามสาย	6	แห่ง

4. การคมนาคม

- ถนนลาดยางลาดเพชรเกษม-เขาแก้ว ซึ่งตัดผ่านหมู่ที่ 1, 3 และ 8 เป็นระยะทางประมาณ 6 กิโลเมตร
- ถนนลูกรังเชื่อมถึงทุกหมู่บ้าน และถนนลูกรังภายในหมู่บ้าน

(ที่มา: เอกสารสรุปสภาพทั่วไปขององค์การบริหารส่วนตำบลท่ากระทุ่ม)

จากข้อมูลดังกล่าวข้างต้นพบว่าทรัพยากรที่มนุษย์สร้างขึ้นในชุมชนตำบลท่ากระทุ่มนี้ มีการสร้างแหล่งน้ำเพิ่มเติมจากแหล่งน้ำธรรมชาติ เช่น บ่อน้ำตาล สระน้ำที่ขุดขึ้น ดึงเก็บน้ำ คลองชลประทาน เป็นต้น ในด้านอาชีพมีโรงสี ฟาร์มไก่ และฟาร์มสุกร ในด้านการติดต่อและการเดินทางมีการสื่อสารและแหล่งติดตามข่าวสารภายในหมู่บ้าน มีการคมนาคมที่สะดวก เมื่อต่อการประกอบอาชีพการเกษตรของคนในชุมชน

3) **ทรัพยากรบุคคล** เนื่องจากคนในชุมชนส่วนใหญ่ประกอบอาชีพทำนา ทำสวน จึงมีผู้รู้เกี่ยวกับการเกษตรเป็นจำนวนมาก ผู้ที่ประสบความสำเร็จในการทำนา ทำสวน และบุคคลในชุมชนให้การยอมรับว่าเป็นผู้มีความรู้ความสามารถมีดังนี้

บุคคลที่มีความรู้ความสามารถในเรื่องข้าว การทำนา การนำเทคโนโลยีสมัยใหม่เข้ามาใช้เพื่อประหยัดแรงงาน มีการพัฒนาผลองปลูกข้าวพันธุ์ต่าง ๆ เพื่อให้ข้าวที่ผลิตได้มีคุณภาพดีขึ้น คือ **อาจารย์ศักดิ์สิทธิ์ จันทร์ส่อง** อดีตครูโรงเรียนวัดสมานกิจ ซึ่งลาออกจากราชการในโครงการเกษียณก่อนกำหนด เมื่อปี พ.ศ. 2542 เมื่อครั้งยังปฏิบัติราชการครูอยู่ในโรงเรียนวัดสมานกิจถือได้ว่าเป็นหลักสำคัญของโรงเรียน เป็นคนที่มีความคิดก้าวหน้า กระตือรือร้นที่จะเรียนรู้สิ่งใหม่ๆ ตั้งใจให้สัมภาษณ์ของอาจารย์ศักดิ์สิทธิ์ในเรื่องการนำคอมพิวเตอร์มาใช้ว่า “ผมสนใจค้นคว้า ทดลองศึกษาด้วยตนเอง และไม่นับว่ามาใกล้ครูในโรงเรียนใช้ แต่ก็ใช้ได้นิดเดียวจริง ๆ แล้วควรควรจะพัฒนาตนเองในด้านการสอน ไม่จำเป็นต้องไปถามใคร”

อาจารย์ศักดิ์สิทธิ์ เป็นผู้ริเริ่มโครงการทำข้าวซ้อมมือขึ้นเมื่อต้นปีการศึกษา 2541 และพัฒนาโครงการ ในช่วงเดือนกันยายน 2541 ได้ปรับปรุงพัฒนาเครื่องสีข้าว และกระบวนการผลิตใหม่ โดยประดิษฐ์ครกกระเดื่องใช้จักรยานถีบ ทำเครื่องร่อนแยกข้าวแบบจักรยานใช้ภายในโรงเรียนจนประสบผลสำเร็จ สามารถผลิตข้าวซ้อมมือได้อย่างรวดเร็ว ประหยัดเวลา และแรงงาน ข้าวแตกหักก็น้อยลง นอกจากสถานภาคปฏิบัติแล้วอาจารย์ศักดิ์สิทธิ์ยังได้นำเนื้อหาการทำข้าวซ้อมมือเข้ามาบูรณาการสอนในชั้นเรียนหลายวิชาด้วยกัน เช่น วิทยาศาสตร์ คณิตศาสตร์ เป็นต้น ในภาพรวมแล้ว อาจารย์ศักดิ์สิทธิ์เป็นบุคคลที่มีความรู้ความสามารถทั้งทางวิชาการ และยังมีความสามารถในการสร้างความบันเทิงได้เป็นอย่างดี จากเหตุการณ์วันเด็ก ปี พ.ศ.2543 อาจารย์ศักดิ์สิทธิ์เข้ามาช่วยเหลือเป็นพิธีกรดำเนินรายการบนเวทีการแสดงของเด็กๆ และการดำเนินรายการนำเกมส์ สามารถสร้างความสนุกสนานให้เพิ่มขึ้นได้

บุคคลที่มีความรู้ความสามารถในด้านการทำสวนฝรั่ง และชมพู คือ **นายบำรุง แสงวา** อดีตผู้ใหญ่บ้าน ประกอบอาชีพทำสวนฝรั่งและชมพู ในพื้นที่ 20 ไร่ อยู่ห่างจากโรงเรียนวัดสมานกิจประมาณ 1 กิโลเมตร ประสบความสำเร็จจากการประกอบอาชีพและได้รับรางวัลเกษตรกรดีเด่นด้านการปลูกฝรั่ง ในปี พ.ศ. 2539 จากสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ นายบำรุงได้กล่าวถึงงานของตนว่า

ผมทำสวนชมพูกับฝรั่งตามโครงการของในหลวงเขาให้ชาวเขาลดพื้นที่นาทำไร่นาสวนผสม ผมก็ทำ ทำมาก็ไม่ได้ตั้งใจว่าจะได้รับรางวัลก็ทำกันไป พลลื

เกษตรอำเภอเขาหัวช้าง ทางเกษตร พัฒนากรก็มาดูปรากฏว่าฝนได้ที่ 1 ของ
จังหวัดก็ได้รับโล่จากพระเทพฯ...

ปัจจุบันนายบำรุงเป็นกรรมการโรงเรียนของโรงเรียนวัดสมานกิจ จึง
มีบทบาทในการร่วมให้คำปรึกษา และแสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับการดำเนินงานของโรงเรียนวัด
สมานกิจอยู่เสมอ นายบำรุงกล่าวถึงบทบาทของตนว่า “ตอนนี้เป็นการร่วมโรงเรียนอยู่ด้วยทุกครั้ง
ครูเราจะมีหนังสือมาให้ไปประชุมจัดงานวันเด็ก วันปีใหม่ เราก็ไปทุกครั้งช่วยโรงเรียนเขาหา
พวงมาลัยบ้าง จัดงานบ้าง...”

บุคคลที่มีความรู้ความสามารถทางด้านการทำ **ข้าวหอมมะลิ** คือ
นายอยู่ ทองอิน แพทย์ประจำตำบลท่ากระทุ่ม ปัจจุบันประกอบอาชีพเสริมทำข้าวหอมมะลิและเป็น
ประธานกลุ่มเกษตรกรที่สีข้าวแบบโบราณ บ้านอยู่ห่างจากโรงเรียนวัดสมานกิจประมาณ 3 กิโลเมตร
ปัจจุบันได้มีการแลกเปลี่ยนด้านเทคนิคการทำข้าวหอมมะลิกับทางโรงเรียนวัดสมานกิจอยู่บ้าง จึง
สามารถที่จะเข้ามาให้ความช่วยเหลือกับทางโรงเรียนในโครงการข้าวหอมมะลิเพื่อให้ได้ข้าวหอมมะลิที่มี
คุณภาพดีขึ้น

บุคคลที่กล่าวมาข้างต้นถือได้ว่าเป็นผู้รู้ในท้องถิ่นของชุมชน
ชาวบ้านให้การยอมรับว่าประสบความสำเร็จในการประกอบอาชีพด้านการเกษตร และสามารถเป็น
ผู้ให้คำแนะนำปรึกษาแก่คนในชุมชนและบุคลากรโรงเรียนเกี่ยวกับการเกษตรได้

สรุปได้ว่า ทรัพยากรในท้องถิ่นของชุมชนท่ากระทุ่มมีความอุดม
สมบูรณ์ ถ้าโรงเรียนนำการเกษตรมาพัฒนาเป็นหลักสูตรท้องถิ่นก็สามารถที่จะใช้ทรัพยากรในท้องถิ่น
ที่มีอยู่ให้เกิดประโยชน์ในการจัดการเรียนการสอนได้ เช่น มีหอกระจายข่าว เมื่อตามสายของหมู่บ้าน
ที่สามารถให้นักเรียนพูดเรื่องเทคนิคเกี่ยวกับการเกษตรที่เรียนมาจากโรงเรียน เพื่อให้นักเรียนมีความกล้า
ที่จะแสดงออกในสิ่งที่ถูกต้อง อีกทั้งยังเป็นประโยชน์แก่คนในชุมชนที่ได้ฟัง และอาจจะนำเทคนิค
ดังกล่าวไปใช้กับสวนผลไม้ หรือที่นาของตน หรืออาจบุคคลที่ประสบความสำเร็จในอาชีพจนได้รับ
รางวัลเกษตรกรดีเด่นอย่างนายบำรุง เข้ามาเป็นวิทยากรในโรงเรียนว่าทำอย่างไรจึงประสบความสำเร็จ
ในอาชีพการเกษตร เป็นต้น

1.1.2.6 ภาวะผู้นำในชุมชน

ชุมชนท่ากระทุ่มมีผู้นำอย่างเป็นทางการ คือ กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน ส่วนผู้นำ
อย่างไม่เป็นทางการคือ เจ้าอาวาสวัดสมานกิจ

1) ผู้นำชุมชนอย่างเป็นทางการ ได้แก่ **กำนันอภิชาติ มณีรัตน์** อายุ
37 ปี จบการศึกษาระดับปริญญาตรี ปรารถนาจบการศึกษาระดับปริญญาโท และทำงานเป็นผู้ช่วย

ผู้อำนวยการโรงเรียนหนึ่งที่มีชื่อเสียงในตำบลท่ากระทุ่ม กำเนิดประกอบอาชีพเกษตรกรรมและมีกิจการ
สวนผลไม้ โดยส่งหิ้วและวัสดุให้ชาวบ้านสานหูก และนำส่งตลาด เดิมเป็นผู้ใหญ่บ้านหมู่ที่ 3 ก่อนที่จะ
ได้รับคัดเลือกเป็นกำนันตำบลท่ากระทุ่ม เมื่อปี พ.ศ. 2539 ปัจจุบันจึงเป็นกำนันควบคู่กับตำแหน่ง
ผู้ใหญ่บ้านหมู่ที่ 3 ด้วย นอกจากนี้ยังได้รับการเลือกให้เป็นประธานองค์การบริหารส่วนตำบล(อบต.)
ชาวบ้านให้การยอมรับนับถือกำนันแม้ว่าอายุจะน้อย ซึ่งเห็นได้จากความเป็นผู้นำในหลาย ๆ ตำแหน่ง

กำนันเป็นคนที่ให้ความสนใจด้านการศึกษาพอสมควร จะเห็นได้
จากการจัดระบบประมาณขององค์การบริหารส่วนตำบลสำหรับการสนับสนุนด้านการศึกษา โดย
องค์การบริหารส่วนตำบลจะเน้นการพัฒนาสาธารณูปโภคที่มองเห็นเป็นรูปธรรมเป็นลำดับแรกก่อนที่จะ
พัฒนาการศึกษา ดังคำกล่าวของกำนันที่ว่า

อบต. ยินดีให้การสนับสนุนทุกอย่าง เราทำเพื่อชุมชน เพื่ออาชีพ ความมั่นคง
ความเป็นอยู่ของราษฎร ไม่ใช่จะพัฒนาแค่สาธารณูปโภคขั้นพื้นฐาน ดิน น้ำ
ถนน รถไฟ ที่แรกสุดจะต้องดำเนินการตรงนี้ก่อน หลังจากอยู่ตัว การพัฒนา
หลักสูตรจะตามมา ทางอบต.ยินดีจัดสรรงบประมาณให้มีงบประมาณให้

องค์การบริหารส่วนตำบลมีงบประมาณให้กับโรงเรียนในตำบล
ท่ากระทุ่ม โรงเรียนละ 5,000-15,000 บาท โดยโรงเรียนวัดสมานกิจได้เขียนโครงการข้าวหอมมะลิ
เพื่อขอใช้งบประมาณในส่วนนี้ สมาชิกองค์การบริหารส่วนตำบลได้ร่วมกันพิจารณาให้งบอุดหนุน
จำนวน 15,000 บาท เนื่องจากเห็นว่าเป็นโครงการที่มีความต่อเนื่องและจะเป็นประโยชน์ต่อลูกหลาน

ผู้นำอย่างเป็นทางการอีก 2 ท่าน คือ นายอาจ จันทร์ส่อง
ผู้ใหญ่บ้านหมู่ที่ 4 ตำบลท่ากระทุ่ม และ นายสำราญ ทิมทอง ผู้ใหญ่บ้านหมู่ที่ 5 ตำบลท่ากระทุ่ม
บุคคลทั้งสองนี้เป็นผู้ใหญ่บ้านในหมู่บ้าน ที่อยู่ในเขตบริการของโรงเรียนวัดสมานกิจ แต่ไม่มีบทบาท
ในการจัดการศึกษามากนัก ทั้งสองท่านมุ่งเน้นที่จะพัฒนาสาธารณูปโภค เช่น ไฟฟ้า ประปา ใน
หมู่บ้านมากกว่าที่จะพัฒนาการศึกษาเพราะเห็นว่าเป็นเรื่องทองคง แต่ที่อินตี่ที่จะให้ความร่วมมือกับ
โรงเรียนวัดสมานกิจ ถ้าโรงเรียนขอความร่วมมือในการจัดกิจกรรมของโรงเรียน เนื่องจากผู้ใหญ่บ้าน
ทั้งสองท่านนี้เป็นการรวมการโรงเรียนวัดสมานกิจ ดังคำให้สัมภาษณ์ของผู้ใหญ่บ้านท่านหนึ่งกล่าวว่า
“เป็นการรวมการโรงเรียนอยู่ แต่ก็ไม่ค่อยรู้เรื่องเท่าไรหรอก แล้วแต่ครูเขาจัดการ... เราก็เห็นดีด้วย
บางทีก็ต้องเข้าไปประชุม ช่วยเขาจัดการวันเด็กทุกปี”

2) ผู้นำชุมชนอย่างไม่เป็นทางการ ได้แก่ พระครูสีล เจ้าอาวาสวัด
สมานกิจ เป็นผู้ที่ชาวบ้านและครูในโรงเรียนวัดสมานกิจให้ความเคารพนับถือเป็นอย่างมาก ถือได้ว่า
เป็นผู้นำอย่างไม่เป็นทางการ เป็นศูนย์รวมจิตใจของชุมชนและมีบทบาทต่อชุมชนและโรงเรียน ดังที่มี

คนในชุมชนคนหนึ่งกล่าวว่า “...เงินตรงนี้ได้มาจากท่านพระครูเล็ก ได้ออกความคิดเห็น และได้แรงใจจากชาวบ้าน หลวพ่อนี้เวลาออกความคิดเห็นอะไรแล้วชาวบ้านก็จะทำตาม”

เจ้าอาวาสได้ให้ความช่วยเหลือมาตั้งแต่แรกเริ่มสร้างโรงเรียน โดยโรงเรียนอยู่ภายใต้การอุปถัมภ์ของวัด ไร่ที่ของวัด เจ้าอาวาสมีความสัมพันธ์อันยาวนานกับโรงเรียน เจ้าอาวาสได้กล่าวถึงความผูกพันกับโรงเรียนว่า “เกิดที่นี่ โตที่นี่ บวชที่นี่ อาตมาถือว่าโรงเรียนนี้เป็นที่ลูกหลานมาเรียนกัน อาตมาบุญเกิดตั้งแต่เกิด ป. 6 แล้ว ไม่มีปัญหากับผู้บริหารเลย”

เจ้าอาวาสได้แสดงความห่วงใยโรงเรียน และการทุ่มเทเอาใจใส่ของผู้บริหารวัดโรงเรียน เมื่อมีการโยกย้ายสาธุการใหญ่คนใหม่เข้ามา เจ้าอาวาสได้กล่าวว่า “...สภาพการขาดคนจะพูดเลยว่า ขอร้องว่าอยู่ที่นี้อย่าไปเป็นประธานกลุ่มโรงเรียน เพราะจะไม่มีเวลาให้โรงเรียน” เจ้าอาวาสรู้จักผู้บริหารโรงเรียนวัดสมานกิจตั้งแต่คนแรกถึงคนปัจจุบันซึ่งมีทั้งหมด 7 คนที่เข้ามาเป็นผู้บริหารโรงเรียน และมีอิทธิพลต่อการดำเนินงานของโรงเรียนดังคำกล่าวของครูในโรงเรียนท่านหนึ่งว่า “ถ้าผู้บริหารโรงเรียนคนไหนเข้ากับเจ้าอาวาสไม่ได้ ก็จะไม่อยู่บริหารโรงเรียนวัดสมานกิจอย่างแน่นอน”

1.1.2.7 ความสัมพันธ์และความร่วมมือของบุคคลในชุมชน

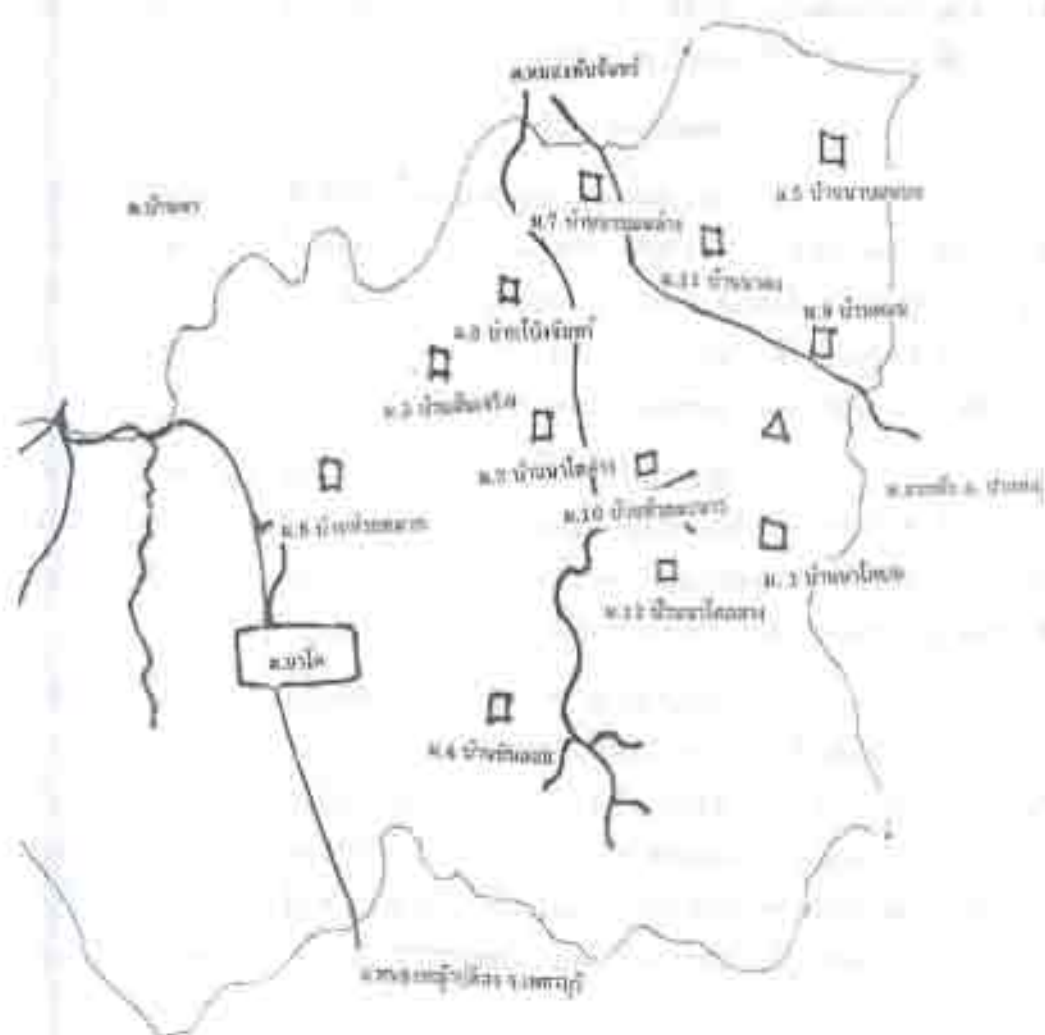
ชาวบ้านในชุมชนมีความสัมพันธ์ต่อกันสูงเครือญาติ ซึ่งพาลูกพี่กับเมื่อชุมชนจัดกิจกรรมจะให้ความร่วมมือเป็นอย่างดี โดยส่วนใหญ่จะเป็นกิจกรรมทางศาสนา เช่น วัดสมานกิจจัดการสอนปริยัติธรรมขึ้น ทำให้มีพระจากวัดต่างๆ เข้ามาเรียนในวัดจำนวนมากกว่าปกติ มีความจำเป็นในด้านอาหารสำหรับพระที่มีจำนวนมากขึ้น เมื่อชาวบ้านทราบก็จะนำสิ่งของไปถวายกันนำอาหารคาวหวานมาถวายพระสลับกันไปครอบครัวละ 1 อย่าง แบ่งเป็นอาหารคาวบ้าง อาหารหวานบ้าง ครั้งละ 5 ครอบครัว ดังคำให้สัมภาษณ์ของบุคคลในชุมชนท่านหนึ่งกล่าวว่า “ถ้าช่วงนี้ จะมีพระจากที่อื่นเข้ามาเรียนที่วัดนี้ (วัดสมานกิจ) เราก็จะช่วยกันทำกับข้าวมาถวายท่าน บ้านละ 1 อย่างวันละ 5 บ้าน เวียนกันไป”

เมื่อบ้านใครมีงาน ไม่ว่าจะเป็นงานแต่งงาน ขึ้นบ้านใหม่ บวชนาค งานศพ ชาวบ้านก็จะพากันไปช่วยงาน นอกจากนั้นก็กิจกรรมอื่น ๆ ที่ทำร่วมกัน เช่น กิจกรรมวันพ่อ วันแม่ ที่คนในชุมชนร่วมกันจุดเทียนธูปถวายพระพร และกิจกรรมกีฬาฟุตบอลของตำบล ดังคำให้สัมภาษณ์ของคนที่อยู่ในชุมชนท่านหนึ่งว่า “ไม่มีประเพณีอะไรที่ทำกันทำไรหรอก...จะมีกีฬามหาสนุกของตำบล จัดกันทุกปี ร่วมกันหลาย ๆ ฝ่าย ทั้งทางอำเภอ ทางตำบล โรงเรียน และก็ตำรวจ ชาวบ้านก็จะไปเชียร์แข่งกัน สนุกดี”

1.1.3 สภาพทั่วไปของชุมชนนาโค

1.1.3.1 ที่ตั้ง

ชุมชนนาโคอยู่ในตำบลนาโค ซึ่งตั้งอยู่ในพื้นที่ตามแนวตะเลงชายแดน ไทยและเมียนมาร์ ตำบลนาโคประกอบด้วย 12 หมู่บ้าน มีเนื้อที่ประมาณ 346,031 ไร่ มีประชากร ทั้งหมด 4,876 คน เป็นชาย 2,381 คน เป็นหญิง 2,495 คน จำนวนบ้าน 1,229 หลังคาเรือน (ข้อมูลระดับอำเภอ ถึงอำเภอน่าน จังหวัดน่าน ฉบับที่ 2) ดังแผนที่ที่ตั้งของชุมชนในภาพที่ 2

ภาพที่ 2 ที่ตั้งของชุมชนนาโคบน

1.1.3.2 ประวัติความเป็นมาของชุมชน

ชุมชนนาโคตแต่เดิมเป็นบริเวณที่ชาวกะเหรี่ยงโพล่งอาศัยอยู่ ตามประวัติศาสตร์แล้วบรรพบุรุษของชาวกะเหรี่ยงอพยพมาจากทวาย ซึ่งมีการอพยพเข้ามาในประเทศไทยหลายครั้งอันเนื่องมาจากในช่วงต้นกรุงรัตนโกสินทร์ รัชกาลที่ 1 ได้เสด็จไปตีทวาย ทำให้มีการเลื่อนไหลของประชาชนทวายมาตั้งเวียงบุรีและเพชรบุรี ต่อมาในสมัยที่อังกฤษยึดพม่าตอบโต้ซึ่งรวมถึงทวายได้ ชาวกะเหรี่ยงจึงอพยพเข้ามาในประเทศไทยอีกครั้งหนึ่ง การอพยพดังกล่าวตรงกับสมัยรัชกาลที่ 4 ช่วงเหตุการณ์ไทยกับอังกฤษเริ่มปักเขตแดน สำหรับในประวัติศาสตร์พม่าในช่วงที่อังกฤษเริ่มปกครองพม่าตอบโต้ได้ บริเวณนี้จึงเป็นแหล่งที่ชาวกะเหรี่ยงอยู่มาแต่เดิม ต่อมาจึงได้มีชาวไทยเชื้อสายไทยและเชื้อสายจีน อพยพเข้ามาอยู่ในภายหลัง

1.1.3.3 ลักษณะเศรษฐกิจ

สภาพเศรษฐกิจของชุมชนดั้งเดิมที่เป็นชาวไทยเชื้อสายกะเหรี่ยงเป็นการทำไร่บนพอกินพอใช้ โดยปลูกข้าวไร่ตามเนินเขา และระหว่างช่องว่างของต้นข้าวมีการปลูกพืชอื่นแซมไปด้วยแบบผสมผสาน ดังที่กรรมการชุมชนท่านหนึ่งกล่าวว่า “กะเหรี่ยงพื้นเพ จริง ๆ ที่เขาทำข้าว ส่วนใหญ่เขาจะอยู่ตามป่าดงเขา ไร่ไร่เป็นลักษณะเนินเขาน้ำขัง ตามไหล่เขาบ้าง การปลูกเขาจะใช้เลียม มีบางคนหว่าน หวีลพอกดพามหลุม” พืชที่ปลูกส่วนใหญ่เป็นไร่ข้าว

ต่อมาได้มีคนเชื้อสายอื่นๆเข้ามาจับจองพื้นที่เพื่อทำการเกษตรในเชิงการค้า ประกอบกับการเปลี่ยนแปลงของสังคม และเศรษฐกิจ ทำให้ชาวกะเหรี่ยงต้องเปลี่ยนแปลงแนวทางการประกอบอาชีพของตนโดยเปลี่ยนจากการทำไร่ข้าวมาเป็นไร่ข้าวโพด มันสำปะหลัง สับปะรด และการเกษตรอื่น ๆ ตามความต้องการของตลาด

ปัจจุบันเกษตรกรชาวไร่สับปะรดประสบภาวะขาดทุน เนื่องจากสับปะรดราคาตกต่ำ นอมิลที่ขายได้ราคาไม่คุ้มกับการลงทุน ดังที่มีเกษตรกรท่านหนึ่งกล่าวว่า “แต่ก่อนสับปะรดกิโลละ 3-4 บาท แต่เดี๋ยวนี้ 1.40 บาท ไม่คุ้มกับค่าปุ๋ยค่ายา” นอกจากนี้คนในชุมชนได้กล่าวถึงความช่วยเหลือจากเกษตรกรต่างประเทศว่า เกษตรอำเภอนี้ก็ไม่อาจแก้ไขปัญหาระยะราคาตกต่ำได้ว่า “...เขาให้ความช่วยเหลือทุกอย่าง แต่บางครั้งมันก็ไม่สมดุลกัน... คือมันไม่สมราคาที่เราวางไว้... ก่อนนี้ราคาสับปะรดแพงปลูกกันทุกบ้านแฮะ ผลออกมาจริง ๆ แล้ว ราคาก็ไม่มี ในเมื่อราคาไม่มีก็แยเออที่นี้”

ด้วยเหตุนี้เกษตรกรบางรายจึงจำเป็นต้องอาศัยการกู้ยืมเงินจากธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตร โดยคนในชุมชนคนหนึ่งกล่าวว่า “คนในชุมชนส่วนใหญ่เป็นลูกหนี้ ธกส. เป็นสมาชิก ธกส. 70-80 เปอร์เซ็นต์” สำหรับเกษตรกรบางคนไม่กล้า

เสียงที่จะลงทุน จะให้ผู้อื่นเข้าพื้นที่ทำการเกษตรของตน จากปัญหาลาผลผลิตทางเกษตรตกต่ำ ดังกล่าวนี้นี้ ครูใบโรงเรียนบางท่านมองว่าเป็นสาเหตุที่ทำให้ผู้ที่ทำอาชีพเกษตรกรรมเป็นหลักต้องประสบปัญหาโดยกล่าวว่า “คนในชุมชนมีฐานะยากจน ซึ่งส่วนใหญ่จะเป็นชาวไทยเชื้อสายกะเหรี่ยง ส่วนคนเชื้อสายไทยและคนเชื้อสายจีนจะมีฐานะปานกลาง ถึงขั้นร่ำรวย”

สำหรับสาเหตุความยากจนของชาวกะเหรี่ยงนั้น อาจารย์ใหญ่โรงเรียนนาโบบน ได้วิเคราะห์ว่าน่าจะเกิดมาจาก การประกอบอาชีพและลักษณะนิสัยที่เรียบง่ายของชาวกะเหรี่ยงทั้งในอดีตและปัจจุบันว่า

...รับจ้างมีง หาเช่ากินค่า ซึ่งจะกินพ่อค้า เป็นคนหบดี เป็นนักธุรกิจ ก่อนอ้างจะยาก สาเหตุที่ค่อนข้างจะยากเท่าที่ผมศึกษาดู เป็นเพราะการเป็นอยู่ของเขา ยังไม่พัฒนาเท่าที่ควร จึงยังไม่ได้ยกฐานะของตนเองขึ้น ความรู้ว่าจะมีส่วน การศึกษาอาจจะมีส่วน แล้วยังนิสัยของเขา เขาไม่ชอบความสะอาด ฟุ้งเพื่อเขาจะเข้าไปลึก ๆ ไปปลูกผักเลี้ยงสัตว์ ไปอยู่เฉย ๆ ทำมาหากิน

ในสมัยที่ดินมีราคาดี ได้มีผู้สนใจซื้อที่ดินจากชาวกะเหรี่ยง ซึ่งคนในชุมชนได้กล่าวว่า “...คนกะเหรี่ยงบางคนจนตาชั่งก็ยังไม่เคยเห็นเงินหมื่น แต่พอเห็นก็ขาย” การกระทำนี้ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงสถานภาพจากเดิมเป็นเจ้าของที่ดินมาเป็นลูกจ้าง โดยครูใบโรงเรียนได้ให้ข้อมูลว่า “ตอนสมัยที่ดินบูมเขาก็ขาย ก็มีคนที่ซื้อจับจองเป็นรีสอร์ท คนกะเหรี่ยงเดิม ๆ ก็กลายเป็นคนรับจ้างบางคนก็เป็นคนจับ มาซื้อไร่” การที่ชาวกะเหรี่ยงซึ่งครั้งหนึ่งเคยเป็นเจ้าของที่ดินแต่ต่อมากลายเป็นคนรับจ้างนั้น เนื่องมาจากสภาพการใช้จ่ายเงินอย่างฟุ่มเฟือยดังที่อาจารย์ใหญ่ได้กล่าวถึงสภาพที่เกิดขึ้นว่า

พอได้สวดสังค์ เขาไม่ทำงาน รดเค็มไปหมดแหละ บางบ้านมี 3 คัน 4 คัน มีรถยนต์ รถเครื่อง ได้เงินมาก็เที่ยว อยากจะได้ฮักก็ไปด้อม ๆ มา ...ก็กิน เที่ยว ...ที่ไม่เคยไปก็ไปตามบาร์ตามคลับ สิ้นที่จะมาพัฒนาสภาพความเป็นอยู่ของคนบ้านช่องบางที่ยังไม่ทันปลูกไปอยู่ยร่อออกมาแล้ว ไม่นานรถหายไปแล้วถูกยึด

1.1.3.4 ลักษณะสังคมและวัฒนธรรม

ชุมชนนี้แต่เดิมมีคนไทยเชื้อสายกะเหรี่ยงโพสงอาศัยอยู่ก่อนโดยบรรพบุรุษอพยพมาจากทวาย ต่อมาเมื่อผู้ย้ายถิ่นเข้ามาทำมาหากิน ทำให้ในปัจจุบันมีผู้คนหลายเชื้อสายอาศัยอยู่ร่วมกัน มีทั้งเชื้อสายไทย จีน กะเหรี่ยง มอญ ลาว และอื่น ๆ ทำให้ในระแวกหลังคนเชื้อสายกะเหรี่ยงกลายเป็นชนกลุ่มน้อยกลุ่มหนึ่งเท่านั้น ดังที่คนในชุมชนได้ประมาณว่า “เฉพาะในหมู่บ้าน มีคนเชื้อสายกะเหรี่ยง 40 เปอร์เซ็นต์ แต่ถ้าทั้งตำบลก็คงจะไม่ถึง มีแค่ 1 ใน 10 เท่านั้น”

แม้ว่าในชุมชนนี้จะมีคนหลายเชื้อสายอยู่ร่วมกัน แต่คนในชุมชนก็ยังเข้ากันได้ดี มีความสัมพันธ์กันแบบเครือญาติ อันเนื่องมาจากคนส่วนใหญ่มักจะแต่งงานกับคนในชุมชนเดียวกัน เมื่อลำดับญาติแล้วจะพบว่า แต่ละครอบครัวมีความเกี่ยวดองกันคนในชุมชนจึงรู้จักกันดี ลักษณะสังคมเกาะเหวี่ยง อยู่กันแบบครอบครัวเดี่ยว ปกติคู่สมรสจะตั้งครัวเรือนของตนเองภายหลังที่ได้พักอาศัยอยู่กับพ่อแม่ฝ่ายหญิง โดยจะแยกครอบครัวออกไปปลูกสร้างบ้านในพื้นที่ใกล้ ๆ กับ พ่อแม่ บ้านที่สร้างขึ้นจะเป็นบ้านขนาดเล็ก ภายหลังมีบุตรแล้วจึงสร้างบ้านใหญ่ขึ้น

ลักษณะเด่นของชุมชนประการหนึ่งคือ คือพัฒนาธรรมชาชาวไทยตะนาวศรี จากการที่ชุมชนนี้เป็นชุมชนของชาวไทยเชื้อสายกะเหรี่ยงเมี้ยนเข้ามาจึงทำให้มีลักษณะเด่นทางด้านศิลปวัฒนธรรมชาวไทยตะนาวศรี หรือไทยกะเหรี่ยง อันได้แก่ ประเพณีกินข้าวพอก (เลี้ยงมีดอง) การไหว้ผ่าคุดต้นไม้ใหญ่ประจำหมู่บ้าน การเวียนเจดีย์ การตีฝั้นชิงฉะวักษ์ การปลูกบ้าน การใส่แมลงลือควินบุหรี การทอดผ้ากะเหรี่ยง ฯลฯ

ถึงแม้ว่าในปัจจุบันจะมีคนไทยเชื้อสายกะเหรี่ยงในชุมชนนี้ไม่มากนัก และผู้สืบทอดศิลปวัฒนธรรมและขนบธรรมเนียมประเพณีจะมีเพียงผู้เฒ่าผู้แก่ที่เหลืออยู่ก็ตาม แต่เมื่อถึงวันงานเทศกาลสำคัญ ชาวไทยเชื้อสายกะเหรี่ยงที่ไปทำงาน หรือไปตั้งถิ่นฐานที่อื่นจะเดินทางกลับบ้านเกิดของตน รวมไปถึงชาวไทยกะเหรี่ยงในพื้นที่ใกล้เคียงก็จะมาร่วมงานกันล่องพร้าวหรือรำ สำหรับคนเชื้อสายอื่นๆ ก็ให้การส่งเสริมประเพณีดังกล่าวด้วย ดังที่บุคคลในชุมชนคนหนึ่งกล่าวถึงการประชุมเตรียมการจัดงานเทศกาลว่า “กรรมการที่คุยด้วยส่วนใหญ่ก็เป็นคนไทยทั้งนั้น เขาก็ไม่ว่าอะไร...ที่เราเคยถือว่าวันที่ ๘ เดือน ๑ เป็นวันกินข้าวพอก...คนเมอญก็มาร่วมด้วย”

1.1.3.5 ทริพยากรท้องถิ่น

ชุมชนนาโคมีทั้งทรัพยากรธรรมชาติ ทรัพยากรที่สร้างขึ้นและทรัพยากรบุคคลที่เอื้อต่อการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น ดังนี้

1) ในด้านทรัพยากรธรรมชาติ คนในชุมชนได้กล่าวถึงทรัพยากรในชุมชนของตนว่า “...พูดถึงสภาพสิ่งแวดล้อม ทิวทัศน์นี้มีมากเลย แต่จะมีในหมู่ 4 จะมีน้ำตก มีบ่อน้ำร้อน ...จะมีศาลูกามะด้นอยู่ ...แต่หมู่นี้เป็นแค่ทางผ่าน” สภาพชุมชนยังมีป่าไม้ที่อุดมสมบูรณ์ เป็นป่าเขตร้อนขึ้นมีความหลากหลายของพืชพันธุ์และสัตว์ต่างๆ ปะกอบไปด้วยพืชสมุนไพรมากกว่า 200 ชนิด เช่น ส้มสุกตูหนึ่ง เจ็ดนางครวญ ข้าวเย็นเหินข้าวเย็นใต้ กำลิ่งวัวเถลิง สบู่เลือด เป็นต้น ซึ่งสมุนไพรบางชนิดได้จดทะเบียนไว้ในตำรายาสมุนไพรแล้ว แต่สมุนไพรบางชนิดเป็นเพียงการรู้จักและเป็นชื่อที่เรียกต่าง ๆ กันมาเท่านั้น สิ่งที่คนในชุมชนบางคนมีความห่วงใยคือ การขาดสมุนไพรจำนวนมากที่อาจจะทำให้สมุนไพรบางชนิดสูญสิ้นไป เช่น สบู่เลือด ข้าวเย็นเหินข้าวเย็นใต้ ฯลฯ

จะมีตัวแทนจากวัดแห่งหนึ่งในจังหวัดนครปฐมเข้ามาซื้อจากคนในชุมชนไปทำยารักษาโรคเป็นประจำ ซึ่งคนในชุมชนบอกว่า “ตรงนี้ถือเป็น วิทยาทานเราคงจะไม่หวง แต่บางทีซื้อไปเป็นคินรถเลข ไม่ทราบว่าเขาจะเอาไปทำอะไร ชาวบ้านเราก็เอาไปขายก็ไล่ละ 5 บาท 10 บาท หรือ 14 บาท เขา ขุดขาย ๆ มันจะหมดแล้ว” การที่คนในชุมชนบางคนนำเอาพืชสมุนไพรที่มีอยู่ในป่าละเมาะตามสวนบ้าน แหล่งนี้ออกไปขายจำนวนมากภายในเวลาถูกให้กินเพื่อค้าคนกลางที่มาจับซื้อ ทำให้คนในชุมชนบางคน เห็นว่าถ้าหากปล่อยให้เป็นอย่างนี้ต่อไปพืชสมุนไพรอาจจะหมดไปจากผืนป่าแห่งนี้

2) ในด้านทรัพยากรที่มนุษย์สร้างขึ้น ชุมชนนาโคมิทริทชากรที่ มนุษย์สร้างขึ้น เช่น บ้านเก่ากะเหรี่ยงที่ชุมชนสร้างไว้ในบริเวณวัดเก่ากะเหรี่ยง และมีเครื่องมือใช้ของเก่า ของชาวกะเหรี่ยงที่ผู้นำหมู่บ้านยังคงเก็บรักษาไว้อีกจำนวนหนึ่ง เพื่อเป็นตัวอย่างให้คนรุ่นหลังได้ ศึกษา ซึ่งโรงเรียนสามารถพานักเรียนไปศึกษาหาความรู้เกี่ยวกับประวัติชุมชน และด้านอื่น ๆ ได้

นอกจากนี้ชุมชนยังเคยได้รับทราบอนุเคราะห์จากหน่วยงานราชการ ในการฝึกอาชีพต่าง ๆ เช่น การทำดอกไม้อินทรีย์ สวนแข่ง ทอผ้าไทย และหน่วยงานต่าง ๆ ได้จัดหา อุปกรณ์ต่าง ๆ มาให้ชุมชน เช่น เครื่องทอผ้าไทย ฯลฯ แต่เมื่อตอนจบหลักสูตรแล้วไม่มีการสานต่อกับ ปรกอบกักไม่มีตลาดรองรับผลผลิตของชุมชน จึงทำให้โครงการต่าง ๆ หยุดชะงักลง เครื่องมือและ อุปกรณ์ต่าง ๆ จึงถูกเก็บไว้ไม่ได้ใช้ประโยชน์อีก เครื่องมืออุปกรณ์เหล่านี้โรงเรียนยังไม่ได้นำมาใช้ในการ จัดการเรียนการสอนเลย แต่ถ้าหากโรงเรียนต้องการจะนำเอาทรัพยากรเหล่านี้มาใช้ให้เกิด ประโยชน์ต่อการจัดการเรียนการสอนแล้ว ชุมชนก็ยินดีที่จะให้นำมาใช้ได้

3) ในด้านทรัพยากรบุคคล ชาวไทยเชื้อสายกะเหรี่ยงได้พยายาม รักษาศิลปวัฒนธรรมและขนบธรรมเนียมประเพณีประจำท้องถิ่นของตนไว้จนถึงปัจจุบัน ทรัพยากร บุคคลส่วนใหญ่จะเป็นผู้เฒ่าผู้แก่ที่มีอายุเพียงไม่กี่ท่าน แต่ก็ยังสามารถถ่ายทอดความรู้ที่มีอยู่ให้ ลูกหลานสืบทอดได้ดังนี้

ทรัพยากรบุคคลที่มีความรู้เรื่องประวัติชุมชน และดนตรี ชาวกะเหรี่ยง ได้แก่ นายปี ดงอ็ก นายเดช ป่าใหญ่ นายระอ่ำ ปะเรน นายสมพงษ์ กระเชอ น้าอกร วิกน้ำ และนายศรี ปางไม้ เป็นต้น

ทรัพยากรบุคคลในด้านการทำผ้ากะเหรี่ยง มีคนทอผ้าได้ค่อนข้าง น้อยเนื่องจากการทอผ้ากะเหรี่ยงต้องอาศัยความชอบ และความตั้งใจในการทำทอผ้าสูง เพราะการทำผ้า กะเหรี่ยงมีความประณีตใช้เวลาทอผ้าผืนหนึ่งนานมาก อีกทั้งการเรียนรู้อีกต้องใช้เวลานานเช่นกัน ผู้รู้ ท่านหนึ่งกล่าวว่า

...ถ้าเป็นคนกะเหรี่ยง เขาจะมีผ้ากะเหรี่ยงแค่ 2 ชุดหรือ 3 ชุด พ่อแม่ก็ต้องจะเริ่มทอผ้าขาว พอลูกออกมาเขาจะไปทำไร่ แต่ตอนเย็นเขาก็จะมาทอ ถ้าผ้าจะเสร็จลูกก็โต เด็กจะรู้ว่าผ้าที่แม่ทอนี้เป็นของตัวเอง ก็จะมีผลความผูกพัน เด็กจะดูจากแม่ พอคลุกกับแม่ พ่อเป็นสาวเขาก็ทอของเขาเอง...

ดังนั้นผู้ที่มีความสามารถด้านการทอผ้ากะเหรี่ยงในชุมชนจึงมีอยู่เพียงไม่กี่คนซึ่งได้แก่ นางอนงค์ ทอเขียน นางสะอาด ผ่างาม เป็นต้น

ทรัพยากรบุคคลที่มีความสามารถด้านสมุนไพรกว่า 200 ชนิดและสามารถนำสมุนไพรต่าง ๆ มารักษาโรคในเบื้องต้นได้ทั้งในระดับชาวบ้าน แต่ยังไม่มีความรู้ในเรื่องนี้อย่างถ่องแท้ โดยคนในชุมชนบอกว่า “...บางครั้งเราก็ไม่รู้ตัวหาว่ามันจะแก้โรคชนิดไหนได้ อยากจะให้นักวิชาการหรือนายแพทย์ไปวินิจฉัยดู...” ทรัพยากรบุคคลที่มีความสามารถด้านสมุนไพรที่กล่าวมา ได้แก่ นายทอง ไพรวังว้า นายใจ คงใหญ่ และ นายบอย เฒะอู เป็นต้น

ทรัพยากรบุคคลที่กล่าวมามีเกือบทุกคนเป็นผู้เฒ่าผู้แก่ที่มีอายุมากกว่า 60 ปี ส่วนใหญ่พูดภาษาไทยได้ไม่ชัด บางคนเช่น นายสมพงษ์มีที่พักอาศัยและทำไร่อยู่บนนา บางคนก็ย้ายไปอยู่ที่อื่น เช่น นางสาวสะอาดย้ายไปอยู่หมู่บ้านอื่นที่ไกลออกไป ดังนั้นในการที่จะเชิญทรัพยากรบุคคลมาให้ความรู้แก่นักเรียนนั้นจำเป็นต้องอาศัยการติดต่อประสานงาน การอำนวยความสะดวกในการเดินทางและการใช้สอยแปล

1.1.3.6 ภาวะผู้นำในชุมชน

ชุมชนนาโคมีผู้นำที่ชาวบ้านให้การยอมรับ โดยมีทั้งผู้นำดั่งเป็นทางการ คือ กำนันและผู้ใหญ่บ้าน และผู้นำอย่างไม่เป็นทางการ คืออดีตกำนัน ซึ่งมีข้อมูลพื้นฐานดังนี้

1.) ผู้นำชุมชนอย่างเป็นทางการ นายโพธิ์ เป็นกำนันตำบลนาโคที่ดำรงตำแหน่งมาตั้งแต่ ปี พ.ศ. 2537 จนถึงปัจจุบัน กำนันเป็นคนเชื้อสายไทย ย้ายถิ่นฐานเข้ามาอยู่ตำบลนาโคตั้งแต่ปี พ.ศ. 2522 มีอาชีพหลักทำไร่สัปดาห์ละ 2 ไร่ ปลูกข้าวไร่แบบทอสร้าง มีฐานะร่ำรวยเป็นบุคคลที่มีความสนใจและให้การช่วยเหลือชุมชนในตำบลนาโคโดยตรง กำนันดำรงตำแหน่งประธานกรรมการโรงเรียนทุกโรงเรียนในตำบลนาโครวมถึงโรงเรียนบ้านนาโคบนด้วย กำนันให้การสนับสนุนด้านการจัดการเรียนการสอนอย่างสม่ำเสมอ บริจาคเงิน แร่ขงาน และสิ่งอื่น ๆ ที่โรงเรียนขอความช่วยเหลือ เช่น ให้องค์กรนำรถแบคโฮมาปรับถมที่ดินให้กับทางโรงเรียนก่อนสร้างอาคารเรียน เนื่องจากที่ดินของโรงเรียนมีสภาพเป็นเนินสูงต่ำไม่เสมอกัน การดำเนินการดังกล่าวไม่คิดค่าใช้จ่ายกับทางโรงเรียนเลย นอกจากนี้ ยังร่วมกับคณะกรรมการโรงเรียนสร้างสนามบาสเกตบอลให้กับโรงเรียน เป็นต้น ครูในโรงเรียนกล่าวถึงกำนันว่า “เขาเป็นคนที่ช่วยเหลือสังคม

และจนเจ็ดสังคม โดยที่ไม่มีความคิดว่าส่วนตัวต้องนำก่อนส่วนรวม ผมคิดว่าเขาช่วยส่วนรวมดี เพราะว่าขออะไรเขาก็ยินดี”

ผู้นำอีกท่านหนึ่งคือ นายสร ผู้ใหญ่บ้านหมู่ที่ 1 เป็นคนไทยเชื้อสายกะเหรี่ยง อาศัยอยู่บ้านนาโคบน ตำบลนาโคมตั้งแต่เกิด สำเร็จการศึกษาหลักสูตรประกาศนียบัตรวิชาชีพ (ปวช.) เป็นคนที่ชุมชนทั้งในหมู่บ้านนาโคบนและหมู่บ้านใกล้เคียงให้การยอมรับว่ามีความรู้ความสามารถ สนใจ ดูแลเอาใจใส่สมาชิกในหมู่บ้านอย่างทั่วถึง เป็นบุคคลที่มีความต้องการและพยายามฟื้นฟูอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมชาวไทยพวนมาช้านาน ซึ่งครูในโรงเรียนกล่าวว่า “เขาเป็นคนมีความรู้” ส่วนคนในชุมชนได้กล่าวถึงผู้ใหญ่บ้านว่า “เขาเป็นนักพัฒนาดี ผู้ใหญ่คนนี้เขาทำงานจริงจังแล้วการทำงานเขาดี เรื่องความรู้อะไรจะลึกว่าผู้ใหญ่คนอื่น” นายสร ดำรงตำแหน่งกรรมการโรงเรียนบ้านนาโคบนให้การสนับสนุน และช่วยเหลือโรงเรียนในทุกด้านที่โรงเรียนขอความร่วมมือมา เช่น ประสานกับคนในชุมชนให้ช่วยบริจาคแรงงานสร้างโรงอาหารให้กับโรงเรียนบ้านนาโคบน นอกจากนี้แล้วนายสรยังเคยเป็นวิทยากรให้ความรู้ในงานวิชาช่างไฟฟ้า แก่นักเรียนด้วย

2) ผู้นำชุมชนอย่างไรไม่เป็นทางการ คือ นายเดช อดีตกำนันตำบลนาโค เป็นคนไทยเชื้อสายกะเหรี่ยง อาศัยอยู่บ้านนาโคบน มาตั้งแต่เกิด และเป็นบิดาของนายสร ผู้ใหญ่บ้านหมู่ที่ 1 นายเดชเป็นผู้อาวุโสที่ชุมชนให้การยอมรับและเชื่อถือมาโดยตลอด เป็นบุคคลที่ครูในโรงเรียนเคารพและคนในชุมชนมีความเห็นว่า อดีตกำนันเป็นคนมีวิสัยทัศน์ไกล รักความก้าวหน้า แม้จะจบการศึกษาเพียงประถมศึกษาปีที่ 2 แต่ได้พยายามส่งลูกให้เรียนจนถึงระดับประกาศนียบัตรวิชาชีพและปริญญาตรี ซึ่งครูในโรงเรียนอีกคนหนึ่งกล่าวว่า “ในหมู่บ้านนี้ อำเภุน่าอยู่แล้ว รุ่น 20 กว่าไปแล้ว จะมีคนมีความรู้สูงไม่กี่คน ก็มีลูกกำนันนี่แหละที่ได้เรียนต่อ เพราะกำนันเขาสนใจ รักความก้าวหน้า” นอกจากนี้แล้วอดีตกำนันเดชยังมีความเสียสละเข้าร่วมกิจกรรมกับโรงเรียนอย่างสม่ำเสมอ

1.1.4 สภาพทั่วไปของชุมชนบ้านแค้น

1.1.4.1 ที่ตั้งของชุมชนบ้านแค้น

ชุมชนบ้านแค้นอยู่ในตำบลบ้านแค้น ซึ่งประกอบด้วย 13 หมู่บ้าน มีเนื้อที่ประมาณ 129.505 ตารางกิโลเมตร ตั้งอยู่ห่างจากที่ว่าการอำเภอจอมบึงประมาณ 30 กิโลเมตร ตอนล่างของตำบลเป็นพื้นที่ราบลุ่มเหมาะแก่การทำนา ส่วนบริเวณรอบนอกเป็นที่ราบสูงสลับกับเนินเขาเหมาะแก่การปลูกพืชไร่และเลี้ยงสัตว์ มีแม่น้ำลำภาที่ไหลผ่าน 4 หมู่บ้าน และ ลำน้ำห้วยท่าช้างไหลผ่าน 4 หมู่บ้าน ชุมชนบ้านแค้นมีที่ตั้งอยู่ระหว่างรอยต่อของจังหวัดราชบุรี และกาญจนบุรี ดังนั้นที่โดยสังเขปของตำบลบ้านแค้นในภาพที่ 3

ภาพที่ 3 แผนที่โดยสังเขปตำบลบ้านดั้น

1.1.4.2 ประวัติความเป็นมาของชุมชน

ชุมชนนี้แต่เดิมเป็นชุมชนของคนเผ่าล้าน และเคยถูกกำหนดให้เป็นพื้นที่สีชมพู แต่เมื่อมีการจัดตั้งหมู่บ้านอาสาชองถิ่นและพัฒนาหมู่บ้าน (อปท.) พื้นที่สีชมพูก็เลิกล้มไป ตั้งจะเห็นได้จากคำให้สัมภาษณ์ของคณะกรรมการซึ่งอยู่ในชุมชนนี้มานานกว่า 30 ปี ว่า

พื้นที่แต่เดิมเป็นป่า และมีพวกเผ่าเข้ามาจับจองจัดตั้งเป็นชุมชนเผ่าต่าง
เดิมต้องไปขึ้นอยู่กับบ้านหิบนะโกเขตราชบุรี เป็นเขตติดต่อกับพม่ามี
เทือกเขาตะนาวศรีกั้น พื้นที่แถบนี้เคยเป็นพื้นที่ลุ่มพญู จึงมีการจัดตั้งเป็น
หมู่บ้านอพยพ. ก็เลิกล้มไป [พื้นที่ลุ่มพญูหมดไป] คนที่มาอยู่หลัง ๆ ก็จะมา
จากตำบลนั้น อำเภอนี้ จังหวัดนั้น มาซื้อที่จากพวกเผ่าต่าง

ต่อมาเมื่อชุมชนขยายตัวใหญ่ขึ้น ได้รับการจัดตั้งเป็นหมู่บ้าน เรียกว่า
หมู่บ้านบ้านแต้ม ปัจจุบันมีจำนวนหมู่บ้าน 13 หมู่บ้าน

1.1.4.3. ลักษณะเศรษฐกิจ

ตำบลบ้านแต้มในอดีตเป็นชุมชนมาดำนมาก่อน เมื่อมีการขยายชุมชน
ขึ้นทำให้บริเวณป่าถูกทำลาย จนกระทั่งพื้นที่ป่าเกือบจะหมดไป ในปัจจุบันแทบจะไม่หลงเหลือสภาพ
ของป่าไม้อะไรมาก ปัจจุบันคนในชุมชนมีอาชีพหลักทำการเกษตร โดยเน้นการปลูกมันสำปะหลัง อ้อย
ปลูกไม่ขึ้นต้น ได้แก่ ขนุน มะม่วง และปลูกผัก ซึ่งมีคุณลุงท่านหนึ่งได้เล่าให้ฟังว่า “ในช่วงแรกที่เขา
เปิดป่า เขาก็ปลูกมัน ปลูกอ้อยกันมานานแบบนี้เลย” คนในชุมชนอีกท่านหนึ่งกล่าวว่า “ทำไร่มัน
ไม่ขึ้นต้น มะม่วง ขนุน” ผู้นำชุมชนท่านหนึ่งกล่าวว่า “คนแถวนี้ทำพืชไร่ ทำมะม่วง ขนุน...”
ครูท่านหนึ่งให้สัมภาษณ์ว่า “ส่วนใหญ่คนแถวนี้ก็ทำไร่ ปลูกผักสวนครัว” ส่วนอาชีพการ ได้แก่
การรับจ้างในการเกษตรกรรม ค้าขาย และเลี้ยงสัตว์ ผู้ร่วมสนทนากลุ่มท่านหนึ่งกล่าวว่า “ส่วนใหญ่
จะมีอาชีพเกษตรมากที่สุด ทำไร่อ้อย ไร่มัน อีกรายหนึ่งก็อาชีพจ้าง” คนในชุมชนส่วนใหญ่มีฐานะ
ยากจน รายได้เฉลี่ยประมาณครอบครัวละ 15,000 บาท/ปี (องค์การบริหารส่วนตำบลบ้านแต้ม
(นามสมมุติ), 2542 : 2) ดังคำกล่าวของผู้ให้สัมภาษณ์ในเรื่องนี้ว่า “ค่อนข้างจน พอมีเงินใช้ไปวัน ๆ
ไม่มีเงินเก็บ” อีกท่านหนึ่งได้กล่าวว่า “มันเป็นส่วนเยอะ เป็นหนี้ธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์
(ธกส.) เกือบทุกหลังคาเรือน” และผู้ร่วมสนทนากลุ่มท่านหนึ่งกล่าวว่า “...ในท้องถิ่นนี้สภาพ
ความเป็นอยู่จะยากจน รายได้ต่อปีไม่เก็บ 30,000 บาท” และจากคำบอกเล่าของผู้นำชุมชนท่านหนึ่ง
ได้กล่าวว่า “ถ้ารวมทั้งตำบลจะมองว่าคนจนมากกว่า บางคนไม่มีที่ดินแต่บ้านอยู่ประมาณ 50๙ ขึ้นไป”
ผู้นำชุมชนอีกท่านหนึ่งได้กล่าวว่า “คนที่ปลูกมะม่วง ขนุน และ ๆ ปีหนึ่งก็จะได้ประมาณ 200,000
-300,000 บาท”

1.1.4.4. ลักษณะสังคมและวัฒนธรรม

คนส่วนใหญ่ในชุมชนนี้เป็นคนไทยเชื้อสายจีน พูดภาษาไทย นับถือ
ศาสนาพุทธ มีส่วนน้อยที่นับถือศาสนาคริสต์ เทศกาลที่สำคัญของชุมชนคือวันตรุษจีน ซึ่งที่ครูท่าน
หนึ่งได้บอกกับคณะผู้วิจัยว่า “คนแถวนี้เป็นคนไทยเชื้อสายจีน พูดภาษาไทย วันตรุษจีนโรงเรียนจะ

ปิดเลข 3 วัน สารทจีนก็หยุด ส่วนใหญ่นับถือศาสนาพุทธ ส่วนประเพณีประจำท้องถิ่นไม่ค่อยมีที่แตกต่าง (เหมือนกับชุมชนทั่วไป) แต่ที่ชัดคือวันตรุษจีน” สาเหตุที่โรงเรียนจำเป็นต้องปิดเพราะเด็กนักเรียนไม่มาโรงเรียน ซึ่งมีบุคคลในชุมชนให้ข้อมูลว่า “มันไม่ใช่จีนก็เหมือนจีน บ้านนี้ทำบ้านโน้นก็ทำ ทำกันหมดเลย พอที่บ้านมีงานทำอะไรกินกัน มีขนมกินเด็กก็ไม่ไปโรงเรียน เด็กคนไหนไป คนนั้นก็ไม่ได้ไปไหนเลย โรงเรียนก็ไม่เรียน...” ลักษณะสังคมอยู่กับแบบครอบครัวเดี่ยว คือเมื่อแต่งงานแล้วจะแยกบ้านมาอยู่กับตามล้าพี่พ่อ แม่ ลูก จะไม่ค่อยมีความอยู่กับปู่ย่าตายาย ยกเว้นถ้าในกรณีที่พ่อแม่ไปทำงานต่างถิ่น จะนำลูกไปให้ปู่ย่าหรือตาายเป็นคนดูแลแทน คนในชุมชนท่านหนึ่งให้สัมภาษณ์ว่า “คนที่มีส่วนใหญ่อยู่กับเป็นครอบครัวเล็ก คืออยู่กับพ่อ แม่ ลูก” หรือจากคำให้สัมภาษณ์ของคนในชุมชนอีกท่านหนึ่งได้กล่าวว่า “เท่าที่เห็นก็จะอยู่บ้านใครบ้านมันอาจจะมีการที่อาศัยรวมอยู่กับพ่อแม่ แต่น้อยมาก” การใช้เวลาร่วมของคนในชุมชนคือการพักผ่อน เนื่องจากตอนกลางวันออกไปทำไร่ตอนเย็นกลับมากินอาหารเย็น พักผ่อนดูโทรทัศน์ ดังคำกล่าวของคนในชุมชนท่านหนึ่งว่า “ถึบมกก็อานบ่กักรั่วแล้ว ก็ดูทีวี พักผ่อนกัน”

ลักษณะเด่นของชุมชนคือการทำการเกษตร ทั้งที่เป็นเกษตรพืชไร่ ปศุสัตว์ ผักสวนครัว ส่วนการเลี้ยงสัตว์พรมีบ้าง การทำสวนผลไม้ที่เริ่มจะได้รับความนิยมจากคนในชุมชน เนื่องจากมีคนในชุมชนที่ประสบความสำเร็จในการปลูกไม้ผลประเภทมะม่วง สามารถส่งผลผลิตออกต่างประเทศได้ ชุมชนนี้จึงถือได้ว่าเป็นชุมชนเกษตรกรรมโดยแท้จริง ดังจะเห็นได้จากคำให้สัมภาษณ์ของอาจารย์ท่านหนึ่งว่า “ถ้ามองตำบลบ้านแต้มีอะไร ก็ต้องไร่ล้อย ไร่มัน” อีกท่านได้กล่าวว่า “ส่วนใหญ่คนแถวนี้ก็ทำไร่ ปลูกผักสวนครัว” หรือจากคนในชุมชนเองได้กล่าวว่า “ที่เด่นๆคือเกษตร” หรือจากคำพูดของเกษตรท่านหนึ่งว่า “พื้นที่ตำบลนี้เป็นเกษตรทั้งตำบล ทำไร่ล้อย ไร่มัน ปลูกผัก”

1.1.4.5 ทรัพยากรท้องถิ่น

ชุมชนบ้านแต้มีทั้งทรัพยากรธรรมชาติ ทรัพยากรที่มนุษย์สร้างขึ้น และทรัพยากรบุคคลที่เกื้อต่อการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นดังนี้

1) ทรัพยากรธรรมชาติ ชุมชนบ้านแต้มีแหล่งทรัพยากรธรรมชาติที่มีคุณค่า และเป็นประโยชน์ต่อการจัดการเรียนการสอนวิชาเกษตร คือ ทรัพยากรดินที่เหมาะสมแก่การทำการเกษตร คือมีทั้งพื้นที่ที่สภาพของดินเป็นดินร่วนปนทรายเหมาะสมแก่การปลูกพืชไร่ ได้แก่ มันสำปะหลัง อ้อย เป็นต้น แต่แหล่งน้ำไม่ค่อยมี ต้องอาศัยแหล่งน้ำตามธรรมชาติคือจากน้ำฝนและน้ำบาดาล และมีทั้งพื้นที่ที่สภาพของดินสามารถปลูกผักได้และมีแหล่งน้ำมากพอ ผักที่ปลูก เช่น ผักกั ผัก ถั่วฝักยาว เป็นต้น

2) ทรัพยากรที่มนุษย์สร้างขึ้น เนื่องจากชุมชนบ้านแค้นมีทรัพยากร
ดินที่เหมาะสมแก่การทำการเกษตร ดังนั้นทรัพยากรที่มนุษย์สร้างขึ้นในชุมชนนี้คือ ไร่ส้มสำหรับ
ไร่ส้ม สวนผัก สวนมะม่วง สวนขนุน ซึ่งทรัพยากรเหล่านี้ยังไม่ไกลจากโรงเรียนมากนัก และเจ้าของ
ไร่หรือเจ้าของสวนยินดีที่จะให้ความร่วมมือในการถ่ายทอดความรู้ให้แก่นักเรียน โดยยินดีไปเป็น
วิทยากรที่โรงเรียนหรือส่งนักเรียนมาเรียนที่สวน ดังคำกล่าวของคนในชุมชนท่านหนึ่งว่า “คนใน
ชุมชนยินดีให้ความร่วมมือกับโรงเรียนแน่นอน ให้คำแนะนำได้แน่นอน” และครูในโรงเรียนท่านหนึ่ง
กล่าวว่า “ถ้าจะพานักเรียนไปดูสวนผลไม้ของคนในชุมชน ที่น่าจะทำได้โดยประสานงานกับผู้ปกครอง
เด็ก”

3) ทรัพยากรบุคคล ชุมชนบ้านแค้นมีคนในชุมชนที่มีพรสวรรค์
และประสบความสำเร็จในด้านการเกษตรที่เป็นที่ยอมรับของคนในชุมชน และยินดีที่จะให้
ความร่วมมือในการถ่ายทอดความรู้ให้แก่นักเรียนดังต่อไปนี้

บุคคลที่มีความสามารถในการทำสวนผลไม้ในลักษณะของ
สวนผสมที่ไม่ใช้สารเคมีแต่ใช้หลักการของความสมดุลทางธรรมชาติ คือ นายประเสริฐ บริสุทธิ์ ซึ่ง
ท่านเล่าให้คณะผู้วิจัยฟังว่า

ผมไม่ใช้ยาพวกปุ๋ย อย่างหญ้านี้ผมก็ไม่ใช้ยาฉีด บางชนิดผมจะให้ตัดแล้วทำ
เป็นปุ๋ยวิธียังไป เราใช้กรรมวิธีรักษาธรรมชาติ ความสมดุล ผมพูดยาวไป
เอาหมดแสดงมาเสียง มันจะได้กินพวกใช้ผีเสื้อที่มาทำสาธิต มดแดงชอบกิน
ของสด ผมก็เอาระดุกหมูมาทิ้งไว้ตามโคนต้น ต้นนี้ไม่มี (ไม่มีมดแดง) ก็เอา
[กระดุกหมู] มาไว้ที่โคนนี้และมัน (มดแดง) จะวิ่งไปขึ้นต้นนี้เอง ใบสมัยก่อน
เขาบอกว่ามันต้องเผ้านะม่วงและมะม่วงที่มีมันตแดงจะไม่มีหนอนกิน
- ผมใช้วิถีทางธรรมชาติ

ครูท่านหนึ่งได้กล่าวถึงความสามารถของทรัพยากรบุคคลท่านนี้
ไว้ว่า “พี่เสริฐเขามีวิธีการ ที่ตรงนั้นผมเคยเลื่องไว้อยู่ มันไม่น่าจะปลูกอะไรได้ แต่ก็ทำจนประสบ
ความสำเร็จ แต่ก่อนฟังตรงนั้นมันไม่ดี เป็นทงหญ้าคา แยกแยะ...”

บุคคลที่มีความสามารถในการทำสวนมะม่วง คือ นายมนเทพ
สมบูรณ์ นายหินกร สุกสว่าง และนายสร้าง แจ่มแจ้ง นายมนเทพ ดำรงตำแหน่งผู้ใหญ่บ้าน และ
รองประธานชมรมผู้ปลูกมะม่วงของจังหวัดราชบุรี ซึ่งเป็นชมรมที่รวมตัวกันส่งมะม่วงออกต่างประเทศ
ได้แก่ ประเทศมาเลเซีย สิงคโปร์ แคนาดา และฮ่องกง คนในชุมชนได้พูดถึงบุคคลเหล่านี้ว่า

คนในชุมชน 1: ถ้าเรื่องทำอะไรให้มะม่วงออกลูกนอกฤดูและไม่มี
เก็บเก็บขายอะไรต้องถาม ผู้ใหญ่บ้านมณฑล...

คนในชุมชน 2: ผู้ใหญ่บ้านมณฑลเห็นมะม่วงจะรู้เลขว่ามีมะม่วงพันธุ์
นั้นพันธุ์นี้ รู้จักเลย

คนในชุมชน 3: คนที่ประสบความสำเร็จในเรื่องมะม่วงก็มี ผู้ใหญ่บ้าน
มณฑล คุณพันแก้ว คุณสังวาลย์

คนในชุมชน 4: เรื่องมะม่วงไปหาผู้ใหญ่บ้านมณฑลได้เลย เพราะเขาทำส่ง
ออก เขาเกษตรโดยตรง

บุคคลที่มีความสามารถในด้านพืชไร่ ได้แก่ สารวัตรกำนันพงษ์ศักดิ์
ห่มตัน นายแสง เสียงดี และนายพล พริ้งพริ้ม ทั้ง 3 ท่านนี้จัดได้ว่าเป็นคนเก่งในเรื่องอ้อย
ดังคำกล่าวของคนในชุมชนท่านหนึ่งว่า “คนที่จัดได้ว่าเป็นผู้รู้ในเรื่องการเกษตร โดยเฉพาะในเรื่อง
อ้อยก็มีสารวัตรกำนัน นายแสง และนายพล

1.1.4.6 ภาวะผู้นำในชุมชน

ชุมชนบ้านเด่นมีผู้นำอย่างเป็นทางการ ซึ่งเป็นผู้นำชุมชนโดยตำแหน่ง
ที่ได้รับการแต่งตั้งอย่างเป็นทางการ ได้แก่ กำนัน สารวัตรกำนัน ผู้ใหญ่บ้าน และผู้นำชุมชนอย่าง
ไม่เป็นทางการ ซึ่งเป็นผู้ที่ได้รับการยอมรับและเชื่อถือจากคนในชุมชนว่าเป็นผู้ที่มีส่วนช่วยใน
การพัฒนาความเจริญให้แก่ชุมชน ข้อมูลพื้นฐานของผู้นำชุมชนดังกล่าวมีดังต่อไปนี้

1) ผู้นำชุมชนอย่างเป็นทางการ ได้แก่ กำนันลิขิต สุกสว่าง ซึ่งเป็น
ลูกชายของอดีตกำนัน กำนันลิขิตเป็นผู้ที่มีภาระกิจนอกพื้นที่ค่อนข้างมาก ทำให้ไม่ค่อยมีเวลาว่างจะ
ตามหาตัวกำนันได้ยาก ดังนั้นกำนันลิขิตจึงมอบหมายให้สารวัตรกำนันพงษ์ศักดิ์ เป็นผู้ดูแลแทนใน
ทุก ๆ เรื่อง อาจารย์ท่านหนึ่งซึ่งเป็นเพื่อนกับกำนันลิขิตเล่าว่า “เคยเห็นหน้าเขามั๊ย เจอยาก เรายาคู
แบบนี้นานไม่ได้ มันไปเลย.. ถ้าจะคุยต้องคุยไม่นาน” เมื่อกำนันไม่ค่อยมีเวลาอยู่ในชุมชนมากนัก
ดังนั้นภาวะหน้าที่ความรับผิดชอบต่อชุมชนแห่งนี้ ส่วนมากจะเป็นหน้าที่ของสารวัตรกำนันพงษ์ศักดิ์
จะสังเกตได้จากเมื่อมีปัญหาเกิดขึ้นในชุมชน ชาวบ้านจะมาปรึกษาหรือขอคำแนะนำจากสารวัตรกำนัน
ดังคำกล่าวของคนในชุมชนท่านหนึ่งว่า “เวลามีปัญหาอะไร ก็ปรึกษาสารวัตรเขาได้” จึงถือได้ว่า
สารวัตรกำนันพงษ์ศักดิ์เป็นผู้นำอย่างไม่เป็นทางการทั้งในระดับตำบลและระดับหมู่บ้าน (หมู่ 3)

สารวัตรกำนันพงษ์ศักดิ์ ห่มตัน อายุ 50 ปี เป็นสารวัตรกำนัน
มาแล้ว 16 ปี กำลังศึกษาในระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย (การศึกษานอกโรงเรียน) มีอาชีพหลัก

ทำไร่อ้อย มันสำปะหลัง อาชีพรองคือ ขายโคงศพ สารวัตรกำนันพชรศักดิ์ดี เป็นบุคคลที่ให้การสนับสนุนกิจกรรมต่างๆ ทั้งโรงเรียนจอมราชผาโดยตลอด และดำรงตำแหน่งประธานกรรมการโรงเรียนจอมราช นอกจากนี้ ยังได้รับความนับถือและไว้วางใจจากคนในชุมชนให้ดำรงตำแหน่งอื่น ๆ อีกมากมาย เช่น ประธานลูกเสือชาวบ้าน ประธานสหกรณ์การเกษตรปฏิรูปที่ดินจอมบึง 1 ประธานชุมชนร่วมกับการปิโตรเลียมแห่งประเทศไทย (ปตท.) พัฒนา และตัวแทนเครือข่ายพันธมิตรนครสวรรค์เพื่อการเกษตรและสหกรณ์ เป็นต้น

นายเฮง เสียงดี เป็นผู้ใหญ่บ้านหมู่ 13 อายุ 43 ปี เป็นคนจังหวัดนครปฐม มาอยู่ในชุมชนนี้ประมาณ 20 ปี มีอาชีพทำไร่อ้อย ผู้ใหญ่เองเป็นผู้นำที่ลาคุณอ้อย แต่มีความรู้ความสามารถมากจนเป็นที่ยอมรับของคนในชุมชน ผู้ใหญ่เฮงเคยได้รับเลือกให้เป็นสมาชิกองค์การบริหารส่วนตำบล ตัวแทนของหมู่ 3 และเมื่อวันที่ 11 กันยายน 2542 ได้รับความไว้วางใจจากคนในหมู่บ้าน แต่งตั้งให้เป็นผู้ใหญ่บ้านหมู่ 13 โดยปราศจากคู่แข่ง ท่านเล่าให้ฟังว่า “ที่เข้ามาเป็นผู้ใหญ่บ้านก็ไม่ได้ตั้งใจอะไรมากมาย คือเรามาอยู่นี้ ชาวบ้านเขาก็ศรัทธา จังหวะแล้วก็ได้เป็นมาทางนี้ ไม่มีคู่แข่ง เขาเลือกมา อยู่ๆ เขาก็ให้เราเป็นเลข ถ้าพูดถึงความสนใจถึงเรื่องการทำไร่อยู่” นอกจากนี้ผู้ใหญ่เฮง ได้มีส่วนร่วมในกิจกรรมของโรงเรียนจอมราช ทั้งในฐานะที่เป็นตัวแทนของคนในชุมชน เป็นผู้ปกครองของนักเรียน และดำรงตำแหน่งเป็นกรรมการโรงเรียนอีกหนึ่งตำแหน่ง

นายพล พรังพริ้ง เป็นประธานสภาองค์การบริหารส่วนตำบลบ้านเดิม อายุ 43 ปี ศึกษาระดับ 3 ปี วุฒิการศึกษาสูงสุดระดับประถมศึกษาปีที่ 4 เป็นคนจังหวัดนครปฐม แต่มาอยู่ที่ตำบลบ้านเดิมประมาณ 32 ปีแล้ว อาชีพหลักทำไร่อ้อย นอกจากจะเป็นประธานสภาองค์การบริหารส่วนตำบลแล้ว ยังเป็นกรรมการหมู่บ้าน และเป็นผู้ที่มีความสามารถพิเศษด้านการเกษตรโดยเฉพาะในเรื่องอ้อย

2) ผู้นำชุมชนอย่างไม่เป็นทางการ ได้แก่ พระครูมอ ซึ่งเป็นเจ้าอาวาสวัดบ้านเดิม เป็นบุคคลที่คนในชุมชนให้ความเคารพนับถือ เพราะเป็นพระนักพัฒนาที่ไม่เพียงแต่พัฒนาสภาพแวดล้อมภายในวัดเท่านั้น แต่ยังมีส่วนช่วยพัฒนาความรู้และจิตใจของคนในชุมชน ดังจะเห็นได้จากทางวัดได้เปิดสอนวิชาการเบญจสิริสำหรับพระและสามเณร โดยมีท่านพระครูเป็นคนสอนเองร่วมกับพระรูปอื่น ๆ นอกจากนี้พระครูมอยังรับผิดชอบโครงการของฝ่ายธรรมทูตซึ่งปฏิบัติหน้าที่ในการออกเทศนาอบรมนักเรียนหรือบุคคลทั่วไป หรือจัดพระไปบรรยายธรรมะในโรงเรียน เป็นต้น การพัฒนาสภาพแวดล้อมภายในวัดนั้น คณะผู้วิจัยสังเกตเห็นว่า วัดมีบริเวณพื้นที่กว้างมาก อยู่ติดภูเขา ซึ่งเป็นพื้นที่ญาติโยมซื้อถวายและขณะนี้พื้นที่บางส่วนกำลังอยู่ในช่วงของการก่อสร้าง โดยกำลังจะสร้างศาลาวัด สร้างห้องน้ำ สร้างโรงงาน กุฏิพระ เป็นต้น ท่านพระครูได้ออกกับคณะผู้วิจัยว่า “เห็นทุกภาพทุกสถานก็โหมทำบุญ เราไม่ได้เอาไปไหน บำเพ็ญสร้างจริง เราทำมา

หลายอย่างแล้ว กุฎิ ห้องน้ำ ศาลา” และพื้นที่อีกส่วนจะทำเป็นสวนผลไม้ เช่น ทุเรียน มะม่วง น้อยหน่า และไม้ยืนต้น เช่น ยางพารา ซึ่งจะมีพ่อค้าเข้ามาจับซื้อ ผลผลิตถึงในวัด และยังมีพลแจกให้แก่ญาติโยมที่มาทำบุญที่วัดอีกด้วย ดังที่ท่านพระครูได้เล่าให้ฟังว่า “...เวลาขุดมันสุก ญาติโยมมาเที่ยววัดมาทำบุญก็คัดแจกญาติโยม สำหรับมะม่วง ญาติโยมจะเก็บยกบ่มไว้ เวลาที่มีงานก็นำออกมา” นอกจากนี้ ทางวัดยังมีอุปกรณ์มากพอที่จะให้ชาวบ้านหรือคนทั่วไปยืมไปได้ อาทิเช่น โต๊ะ เก้าอี้ และ ถ้วยชาม เป็นต้น

นางสมศรี จิตงาม เป็นคนในชุมชนที่บุคลากรในโรงเรียนยอมรับว่าเป็นบุคคลที่เห็นความสำคัญของการศึกษาและให้การสนับสนุนทางด้านการศึกษาในทุก ๆ เรื่องที่โรงเรียนขอไป และเป็นคนที่คนในชุมชนให้การยอมรับให้เป็นผู้นำในการทำกิจกรรมต่าง ๆ ของชุมชน เมื่อเวลาที่มีการประชุมหรืออบรมสำหรับชาวบ้าน คุณสมศรีมักจะได้รับเลือกให้เป็นคนแสดงความคิดเห็น และเป็นผู้นำในการทำกิจกรรมต่าง ๆ ครุฑท่านหนึ่งได้พูดถึงคุณสมศรีไว้ว่า

คุณสมศรี เป็นแม่ค้าที่ฉลาด เขาก็เป็นคนที่อยู่ที่นี่มานาน ให้ความช่วยเหลือโรงเรียนดี ห้องสมุดเขาก็ให้เงินมาซื้อโต๊ะหมู่บูชา เวลาที่มีกิจกรรมในโรงเรียนที่จะเชิญเขามานำถวาย เขาพูดได้ เขาจะมีแม่คิดให้กันเด็กแยกแยะ บ้านเขาเกิดจากศูนย์ (ไม่มีเงินมาก เหมือนในปัจจุบัน) จ้าง ๆ นะ จากไม่มีอะไรเลยจนกระทั่งปัจจุบันมีเงินเป็นแสนเป็นล้าน... เขาเป็นคนเอื้อเฟื้อต่อส่วนรวมดี ยังไปขอความร่วมมือเขาจะชอบมาก

1.1.4.7 ความสัมพันธ์และความร่วมมือของคนในชุมชน

ความสัมพันธ์และความร่วมมือของคนในชุมชนเป็นลักษณะของภาวะพึ่งพาอาศัยช่วยเหลือซึ่งกันและกัน ซึ่งจะเห็นได้จากครุฑท่านหนึ่งซึ่งเป็นคนในท้องถิ่นนี้ได้ให้สัมภาษณ์ว่า “...คนแถวนี้ ช่วยเหลือกันดี เช่น งานบวช ทำบุญบ้าน เมาศพ เขาก็จะไปช่วยเหลือกัน เหตุทะเลาะวิวาทจะมีแต่ในกลุ่มวัยรุ่น” และครุฑอีกท่านหนึ่งที่ไม่ใช่เป็นคนในชุมชน แต่อยู่ในชุมชนนี้มานานกล่าวว่า “ชุมชนเขาดี เขาช่วยเหลือกันดี” ส่วนคนในชุมชนท่านหนึ่งกล่าวว่า “ความสัมพันธ์ของคนในชุมชนก็ดีนะ เรื่องการทะเลาะเบาะแว้งไม่มี นักเลงไม่มี”

1.2 ปัญหาของชุมชน

1.2.1 ปัญหาของชุมชนคันไถ

ชุมชนคันไถมีปัญหาภายในชุมชนที่ชาวคันไถให้ความสำคัญหลายเรื่อง ปัญหาที่ปรากฏเด่นชัด ได้แก่ ปัญหาสังคมในเรื่องยาเสพติดและการรุกรานที่ดินสาธารณะ รวมทั้งปัญหาเศรษฐกิจภายในชุมชน โดยมีรายละเอียดของปัญหาและการแก้ไขปัญหที่เกิดขึ้นดังนี้

1.2.1.1 ปัญหาสังคม

1) ปัญหาอาสัพยัคฆ์ ปัญหานี้เป็นปัญหาที่ชาวต้นโพธิ์ให้ความสำคัญมาก เพราะเป็นปัญหาที่กำลัณพระภาคไปทั่วประเทศขณะนี้ และชุมชนต้นโพธิ์เป็นชุมชนหนึ่งที่กำลัณประสบปัญหานี้อย่างมากเช่นกัน แต่ไม่ปรากฏว่าในชุมชนมีแหล่งผลิตหรือแหล่งขายสำกรใหญ่ ปัญหาอาสัพยัคฆ์นี้ได้รับการแก้ไขเสมอมาและสามารถแก้ไขปัญหานี้ให้อดน้อยลง โดยมีพ.ด.ท. อันสารวัตรตำรวจตำบลต้นโพธิ์เป็นผู้นำในการจัดกิจกรรมต่างๆ ที่จะแก้ไขปัญหานี้ โดยได้รับความร่วมมืออย่างดีจากคนในชุมชน เช่น ให้นักเรียนช่วยเขียนแหล่งขายสำกรให้กับตำรวจ การป้องกันโดยการให้ป้าयरณรงค์ การจัดบรรรชาในโรงเรียนให้นักเรียนได้รู้ถึงโทษภัยอาสัพยัคฆ์ การจัดกิจกรรมส่งเสริมกีฬาสำหรับเยาวชนเพื่อป้องกันไม่ให้เยาวชนหันไปหาอาสัพยัคฆ์ การจัดรวมกลุ่มแม่บ้านให้มาช่วยัดทัศนัเกี่ยวกับพิษภัยของอาสัพยัคฆ์ เพื่อจะได้ตระหนักถึงปัญหาและจะได้ช่วยกันเป็นแกะแสดแจ้งข่าวสำกรให้ทางตำรวจ เก็บค้น ปัจจุบันปัญหาในเรื่องของอาสัพยัคฆ์ถึงแม้จะอดน้อยลง แต่ยังคงเป็นปัญหาที่ชุมชนยังให้ความสำคัญ

2) ปัญหาการรูล้ำที่ดินสาธารณะ ปัญหาการรูล้ำที่ดินสาธารณะ หมายถึง ที่ดินของราชการที่เคยเป็นที่กร้างว่างเปล่า แต่ชาวบ้านได้เข้าไปอาศัยอยู่เนื่องจากราชการยังไม่ได้นำมาใช้ประโยชน์อะไร ได้สร้างบ้านและสิ่งก่อสร้างต่าง ๆ ลุ่มมาเป็นเวลานาน จึงเกิดความรู้สึกเป็นเจ้าของและไม่ต้องกร้างอยู่ เมื่อทางราชการต้องการใช้ประโยชน์จากพื้นที่ดังกล่าว ปัญหาที่ตามมาคือ การฟ้องร้องเป็นคดีความกันในเรื่องการรูล้ำที่ดินสาธารณะของชาวต้นโพธิ์ซึ่งเกิดขึ้นอยู่เสมอ จนกล่าวกันว่า “ชาวต้นโพธิ์มีคดีขึ้นโรงขึ้นศาลมากที่สุดเ็นจังหวัดราชบุรี” ซึ่งล้วนเป็นคดีที่เกี่ยวกับการรูล้ำที่ดินสาธารณะเกือบทั้งสิ้น ปัญหาในเรื่องนี้อยู่ในความรับผิดชอบของเทศบาลซึ่งพยายามแก้ไขปัญหานี้ให้อดน้อยลง และได้พยายามชี้แจงทำความเข้าใจให้เกิดการประนีประนอมกับคนในชุมชน

1.2.1.2 ปัญหาเศรษฐกิจ

สำหรับปัญหาเศรษฐกิจนับว่าเป็นปัญหาสำคัญปัญหาหนึ่งของชุมชนต้นโพธิ์ เนื่องจากคนในชุมชนส่วนใหญ่ประกอบอาชีพรับจ้างเป็นหลัก โดยเฉพาะการลากทุ้ง ถึงแม้จะเป็นอาชีพที่มีงานให้ทำทุกวัน แต่ในภาวะที่ค่าครองชีพสูงขึ้นในปัจจุบัน รายได้จากการลากทุ้งเฉลี่ยจะ 70 บาทจึงไม่เพียงพอที่จะเลี้ยงครอบครัว นอกจากนี้ยังมีคนในชุมชนส่วนหนึ่งที่ฐานะยากจนมาก มีรายได้ไม่พอที่จะเลี้ยงครอบครัว จึงหันมาทำอาชีพที่ก่อให้เกิดเป็นปัญหาสังคม คือ การขายยาบ้า อย่างไรก็ตาม ปัญหารายได้ไม่เพียงพอของคนในชุมชนนี้เป็นเรื่องที่หลายฝ่ายในชุมชนเห็นความสำคัญและอยู่ในระหว่างการดำเนินการแก้ไข โดยพยายามหาอาชีพอื่นรองรับ เช่น การนำความรู้

ความสามารถของคนในชุมชนที่เกี่ยวกับเครื่องจักสานมาพัฒนาให้เป็นอาชีพที่ทำรายได้ให้กับคนในชุมชนโดยใช้หวายพลาสติกแทนหวายธรรมชาติ ซึ่งในเรื่องนี้มีโรงงานที่บ้านโป่งให้การอบรมในเรื่องรูปแบบผลิตภัณฑ์ และรองรับเรื่องตลาด แต่ในการอบรมใช้เวลา 40 วันนั้น ทางชุมชนต้องเสียค่าใช้จ่ายในการเดินทางเองรวมทั้งค่าอาหาร ดังนั้น ทางชุมชนจึงต้องดำเนินการหาเงินสนับสนุนในเรื่องนี้ก่อน ซึ่งถ้าโครงการนี้ประสบความสำเร็จ คนในชุมชนส่วนใหญ่เห็นว่าจะทำให้ชาวบ้านพอมีอาชีพรองรับมากขึ้น และเป็นหนทางหนึ่งที่ทำให้คนในชุมชนมีรายได้พอเพียงต่อการดำรงชีวิตอยู่ในภาวะเศรษฐกิจปัจจุบัน

1.2.2 ปัญหาของชุมชนท่ากระทุ่ม

ชุมชนท่ากระทุ่มมีปัญหาที่สำคัญหลายเรื่องได้แก่ ปัญหาด้านเศรษฐกิจ ปัญหาด้านสังคม วัฒนธรรม และปัญหาด้านทรัพยากรท้องถิ่น

1.2.2.1 ปัญหาด้านเศรษฐกิจ

ปัญหาสำคัญของชุมชนท่ากระทุ่ม คือ ปัญหาความยากจน ชาวบ้านส่วนใหญ่มีอาชีพทำนาแต่พื้นที่ 40 ไร่หรือ 5 ไร่ เป็นนาเช่า บุคคลในชุมชนมีรายได้มีน้อยจึงทำให้สัมพันธภาพของบุคคลในชุมชนที่กล่าวว่า “ฐานะของชาวบ้านที่นี่จะไม่ดีหรอก แต่พอมีพอกิน ถึงค่อนข้างจะมีเศษ...” ปัญหาการว่างงานในชุมชนท่ากระทุ่มไม่มีเนื่องจากชาวบ้านเมื่อหมดภาระหน้าที่จากการทำงาน ก็จะมาประกอบอาชีพวันจวนตัวไป สำหรับปัญหาที่ชาวบ้านเห็นว่าเป็นปัญหามาก คือ ปัญหาความล้มเหลวของโครงการต่าง ๆ และต้องไปประกอบอาชีพอื่น โดยชาวบ้านคนหนึ่งกล่าวว่า “ปัญหาหนัก ๆ เลยก็เรื่องอาชีพทำนา บางครั้งราคาข้าวราคาต่ำมาก.. ทำสวนผมไม่ก็ดูแลวัวอยู่ในสภาพเดียวกัน.. บางทีต้องไปรับจ้างก่อสร้างบ้าง สานเสื่อบ้าง”

1.2.2.2 ปัญหาด้านสังคมและวัฒนธรรม

ชุมชนท่ากระทุ่มมีปัญหาขาสงกัณ (ขาน้ำ) โดยที่ไม่มีทั้งผู้เสียและผู้ขาย ผู้เสียส่วนใหญ่เป็นวัยรุ่นที่ไม่ได้เรียนหนังสือ แม้ว่าปัญหาขาน้ำจะลดลงกว่าปีที่แล้วมากแต่ก็ยังคงมีอยู่ส่งผลให้เกิดปัญหาครอบครัวตามมา เนื่องจากผู้ปกครองที่เป็นผู้ขายขาน้ำต้องติดลูก ทำให้ไม่มีเวลาดูแลบุตรหลาน เด็กจึงขาดความอบอุ่น จึงทำให้สัมพันธภาพของคนในชุมชนถดถอยว่า

คนในชุมชน 1: ...อาชีพหลักก็ต้องเป็นทำนา ใบมวนส่วงนะครับ มวนมีลก็
...อาเสพดีติดแต่น้องลงแล้วนะ เพราะมีการปราบปรามที่เข้มงวดของ
เจ้าหน้าที่ ...กระทบมากกับเด็ก บางคนนี่พ่อแม่ไม่อยู่เลย ติดลูกหมด ...ต้อง
อยู่กับตาอาส มันเป็นการ...

คนในชุมชน 2: ...เด็กบางคนพ่อแม่ไม่อยู่ติดลูก เด็กที่พ่อแม่ติดลูกมีแทบ
ทุกห้อง ห้องละ 2-3 คน

นอกจากนี้ยังมีปัญหาครอบครัวแตกแยก ซึ่งคนในชุมชนคนหนึ่ง
กล่าวว่า “...แม่อีกมีลูกใหม่ เด็กก็ต้องไปอยู่กับพ่อใหม่ พ่อพ่อเก่าออกมา (จากลูก) ก็มีแม่ใหม่ เด็กก็มี
ปัญหากับพ่อเลี้ยง แม่เลี้ยง ...บางทีเด็กก็อยู่กับญาติ”

1.2.2.3 ปัญหาทรัพยากรท้องถิ่น

ปัญหาด้านทรัพยากรท้องถิ่นพบว่า ชุมชนมีปัญหาขาดแคลนน้ำไม่ได้ที่นำ
มาसानแล้ว ทำให้คนในชุมชนไม่สามารถทำอาชีพเสริมนี้ได้ต่อไป นอกจากนี้ยังมีปัญหาน้ำกร่อย
น้ำเค็ม ทำให้ขาดแคลนน้ำที่จะนำมาใช้ในการเกษตร ดังทำให้สัมภาษณ์ของบุคคลในชุมชนที่ว่า

คนในชุมชน 1: เมื่อก่อนसानแล้วกันแทบทุกบ้านมันแหละ แต่เดี๋ยวนี้ไม่
มันน้ำข สดก็ไม่ได้ เอาไม้เข้ามาลำบาก ก็เลยไม่ค่อยได้ทำ ที่ทำอยู่ก็วันจ้าว
เขา เขามิไม่มาให้เลย เราไปสานอย่างเดี๋ยวกางที่ก็สานแต่บู้ง...

คนในชุมชน 2: ผมกลัวอย่างเดียว เรื่องการเกษตรที่นี้ น้ำเค็ม แล้วใช้
ไม่ได้เลย ต้องใช้น้ำจากชลประทาน และน้ำจากบ่อที่เก็บไว้

1.2.3 ปัญหาของชุมชนนาโค

1.2.3.1 ปัญหาด้านเศรษฐกิจ

จากการสัมภาษณ์คนในชุมชน ครู สอดจนผู้นำชุมชนพบว่าปัญหา
เศรษฐกิจเป็นปัญหาที่สำคัญที่สุดของชุมชนนาโค เนื่องจากคนส่วนใหญ่ประกอบอาชีพเกษตรกรรม
เช่น ทำไร่สับปะรด มันสำปะหลัง ข้าว ข้าวโพด ซึ่ง เป็นต้น และประสบกับปัญหามลพิษการเกษตรมี
คุณภาพต่ำของ ราคาตกต่ำ ทำให้มีรายได้น้อย รายได้จากการขายผลผลิตต่ำ จึงต้องประสบภาวะ
ขาดทุนไม่มีเงินทุนหมุนเวียน ก่อให้เกิดภาวะหนี้สินต้องอาศัยการกู้ยืมเงินจากธนาคารเพื่อการเกษตร
และสหกรณ์การเกษตร และพนักงาน คนในชุมชนซึ่งเป็นกะเหรี่ยงไทกล่าวถึงปัญหาการทำมาหากินของ
ชาวกะเหรี่ยงว่า

คนในชุมชน 1: แอ่นนี้ตกงานกันเยอะ... ไม่มีทุน วันจ้าววันก็ไม่มีกิน หรือ
บางคนก็ไปหางานทำที่อื่น ก็ไปเดือน สองเดือน ก็กลับมาก็เงินหมดแล้ว

คนในชุมชน 2: ทางหน่วยงานบางครั้งก็ช่วยเหลือเหมือนกันนะ แต่พอ
ทำเข้าจริง ๆ แล้ว ผลงานมันไม่ออกมา อย่างพวกจิกสานทำไปบางครั้ง มัน
ก็ถูก มันไม่คุ้มกับการที่เสียเวลา ...หน่วยงานนะก็อยากจะให้ชาวบ้านอยู่ดี

กินดี แต่บางครั้งทำไปมันไม่ได้อย่างที่หวัง อย่างที่แรกทำดอกไม้จันทร์ พอทำไปข้ามาก็ไม่มีใครรับซื้อตลาดไม่ต้องการ ถ้าจะมีมันก็อยู่มาก ๆ เราก็สู้ทำไม่ได้ อย่างที่สองเลี้ยงอย่างร้าน मैंมันดั่ง เราก็ต้องไปซื้อร้านนั้น ของเราไม่มีชื่อเสียงเค้าก็ไม่ซื้อ มาสอน ๆ เสริมก็ไปเลย ไม่รู้ว่า ชาวบ้านจะหาตลาดที่ไหน เพราะบางครั้งการซื้อมันน้อยมาก ไม่เหมือนกับทางราชการเพราะทางราชการทุกอำเภอกลางจะติดต่อกันได้หมด

คนในชุมชนได้กล่าวถึงปัญหาทางเศรษฐกิจด้านเนื่องมาจากนิสัยไม่มีความอดทนในการทำนานของหนุ่มรุ่นใหม่ว่า “พวกหนุ่ม ๆ สาว ๆ ที่ออกจากโรงเรียนกันแล้ว เล้าทำงานกันไม่ทน คือ เล้ามาหาตางงานให้ไปช่วย เดือนละ 2000-4000 บาทก็มี เล้าทำงานกันไม่กี่ด ...บางคนทำบ้างไม่ทำบ้าง ไปวันจ่างวันก็หลุดไป 3-4 วัน อะไรอย่างนี้” ซึ่งสอดคล้องกับข้อสังเกตของครูในโรงเรียนคนหนึ่ง ที่กล่าวถึงการขาดความสนใจในการเรียนของเด็กระหว่างเรียนใหม่ที่เข้าเรียนในโครงการ “เกษตรเพื่อชีวิต” ในวิทยาลัยเกษตรกรรม ซึ่งรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาที่ผู้ปกครองยากจน หรืออยู่ในชนบทห่างไกล โดยนักเรียนจะได้รับการยกเว้นค่าเล่าเรียน มีบ้านพักในวิทยาลัย และมีเงินลงทุนให้คนละ 5,000 บาท เพื่อให้ปลูกพืช เลี้ยงสัตว์เป็นอาหารและขายเป็นรายได้ เข้าวินว่า

เคยติดตามนักเรียนที่จบ ม.3 จากโรงเรียนขยายโอกาสของเรามา เข้าไปเรียนระดับ ปวช. ปวส. เทคนิค อาชีวะ ในเขตราชบุรีหรือนครปฐม ส่วนมากนักเรียนจะเรียนไม่จบโดยเพราะ “เกษตรเพื่อชีวิต” เรียนแค่เทอม 1 เทอม 2 แล้วก็ออกไปทำงาน เด็กเข้ามาโครงการนี้ไปไม่รอดหนีออกมาทำงานเป็นลูกจ้างร้านซ่อม ร้านละโหล เขาต้องการเงินเดือนมากกว่า เขาต้องการออกไปทำงานไปสมุทรปราการไปเป็นดังเกณฑ์เสียขาย ...มีส่วนหนึ่งออกเพราะติดยา ออกเพราะต้องการไปทำงาน ออกมาแต่งงาน

ชาวกระเหรี่ยงบางคนได้วิเคราะห์ลักษณะนิสัยของคนในชุมชนซึ่งเป็นกระเหรี่ยงด้วยกันแล้วว่า

...พูดถึงคนกระเหรี่ยงแล้ว ทำไม่เป็น น้อยมากที่ทำมาหากินเป็น หรือว่าเค้าซื้อเสื้อผ้าทำ ผมก็มองไม่ออกเหมือนกัน ...ตัวอย่างก็คือ พ่อแม่เคยทำแล้ว ที่นี้พ่อแม่ตายไป พ่อลูกโตเค้าก็ทำไม่เป็น ...จะไปทำไร่ข้าวก็ไม่มีป่า ก็เงินเปลี่ยนและเริ่มเข้าเมืองไป ถ้าเป็นหญิงก็นำส่งสารไปเป็นเด็กเสิร์ฟ ไม่เหมือนคนจีน พอเกิดมาก็ค้าขายเป็น ...นิสัยของคนกระเหรี่ยงเขาเคยอยู่แบบซื้อขายไม่เป็น หาของป่าอยู่ไปวัน ๆ

ชาวเกาะเหวี่ยงบางคนกล่าวถึงสภาพความเป็นไป และปัญหาความไม่
เข้มแข็งของชุมชนเกาะเหวี่ยงว่า

...ชุมชนเกาะเหวี่ยงตอนนี้เป็นชุมชนที่ขาดแคลนคนทำงาน ขาดคนโบว้อ
กลวอคน คนแก่และเด็ก ๆ อยู่ตามลำพัง เพราะว่าชุมชนนี้การทำงานหนักเริ่ม
มีตเคื่อง คนมุ่งหน้าเข้าเมืองเพื่อหาเงินเดือนหารายได้เพื่อขังชีพ ชาวบ้าน
เหลือคนแก่กับเด็ก อยู่กับพวกขาดแคลน

1.2.3.2 ปัญหาการแสวงหาประโยชน์จากที่ดินและที่ทำกิน

จากการสัมภาษณ์คนในชุมชนบางคน ได้กล่าวถึงปัญหาเกี่ยวกับที่ดิน
สรุปได้ว่า มีผู้ขายที่ดินที่มีแม่น้ำร้อนซึ่งทางราชการถือว่าเป็นทรัพย์สินแผ่นดิน ใครจะเอามาเป็นสมบัติ
ไม่ได้แต่คนที่ขาย ขายไปนานแล้ว โดยผู้ซื้อเห็นประโยชน์ว่าบ่อน้ำร้อนคงนี้จะทำธุรกิจได้ จึงเป็นเรื่อง
กันกับชาวบ้าน นอกจากชาวบ้านจะมีปัญหากับนายทุนที่มาซื้อที่ดินเพื่อทำรีสอร์ทตากแห้งแล้วชาวบ้าน
ยังมีปัญหาเกี่ยวกับการถูกไล่ที่ทำกินอีกด้วย ดังข้อมูลจากการสัมภาษณ์คนในชุมชนว่า

[ที่] บางกะเซอ เด็กต้องลงมาเรียนลำบากมาก... มี 30 กว่าหลังคาเรือน ต้อง
เดินมาทุกวัน ไป-กลับ ...ตอนมีทางการต้องการผลักดันหมู่บ้านนี้ออกไป คือมัน
เป็นโครงการพื้นที่ตัวอย่างเฉลิมพระเกียรติ เป็นเขตอุทยาน ...ถ้าดูตามความ
เป็นธรรมชาติ พื้นที่อุทยานใครก็อยากได้ แต่บ้านเขาอยู่ก่อนแล้ว พอตอนหลัง
เจ้าหน้าที่บ้านเมืองเขาจะเอาออกไป ทำให้มีปัญหา

1.2.3.3 ปัญหาในด้านวัฒนธรรมของชาวเกาะเหวี่ยง

ปัญหาสังคมและวัฒนธรรมที่พบคือ คนรุ่นใหม่ไม่ได้สืบสานวัฒนธรรม
ชาวไทยตะนาวศรีอย่างจริงจัง เช่น การแต่งกาย บุคคลในชุมชนคนหนึ่งกล่าวว่า "... ปัจจุบันจะเห็น
แต่รูปเก่า ๆ ในหนังสือ หรือมีแต่ผู้หญิงที่คงเห็นอยู่ในช่วงมีเทศกาลงาน ...ถ้าเป็นคนหนุ่มสาวก็จะ
เป็นพวกที่เวลาจะแสดง นอกนั้นก็จะเป็นคนแก่ ๆ ที่เขาจะใส่..." นอกจากนี้แล้วการทอดผ้ากระเหวี่ยง
ในปัจจุบันมีคนทำใส่ไม่มากนัก "...คนที่ทอได้ก็เหลืออยู่แค่คนสองคนเท่านั้น แล้วยกทอแล้วไม่คุ้ม..."
เพราะการทอดผ้ากระเหวี่ยงต้องอาศัยเวลาในการทอผ้าผืนหนึ่งนานมาก ต้องอาศัยฝีมือการทอที่ประณีต
ต้นทุนในการทอผ้าหนึ่งผืนสูง สำหรับราคาของผ้าทอกระเหวี่ยงนั้นบุคคลในชุมชนบอกว่า 4,000-
5,000 บาท คนรุ่นใหม่จึงซื้อเสื้อผ้าทั่วไปใส่ เพราะว่าสะดวกและถูกกว่า

สำหรับด้านดนตรีพื้นบ้าน คนที่เล่นได้คือคนเฒ่าคนแก่ ส่วนคนรุ่นใหม่
เล่นไม่ได้แล้ว เพราะการเล่นดนตรีกระเหวี่ยงนั้น ต้องอาศัยความรักความสนใจอย่างจริงจังจึงจะ

สามารถเรียนได้ ซึ่งบุคคลในชุมชนบอกว่า “การเรียนดนตรีที่บ้านได้อาศัยการเล่นส่งๆ กับ ใบตัด ที่เขาเล่นเป็นกัน เขาจะเริ่มจากที่เขาฟังกันทุกวันแล้วจะเกิดความรู้” ในตัวบทฯ คนในชุมชน กล่าวไว้ “เด็กจะไม่ค่อยพูดภาษาละเอียดยะ จะพูดไทยหมด เกะกะไม่รู้เรื่อง บางคนไม่รู้ แต่พูดให้เขา ฟังคำก็เข้าใจแต่พูดตอบไม่ได้” และได้เปรียบเทียบกับในสมัยที่ตนเป็นเด็กว่า “...สมัยก่อนตอนเป็น เด็กต้องบังคับให้พูดไทย เขาก็เรียนหนังสือไม่เป็น ...”

จากประเด็นข้างต้น จะเห็นได้ว่าศิลปวัฒนธรรมชาวไทยตะวันตกใน ปัจจุบันมีผู้สืบทอดน้อยมาก โดยเฉพาะคนรุ่นใหม่จะพูดภาษาละเอียดยะไม่ได้ ทักษะไม่เป็น และเล่น ดนตรีพื้นบ้านไม่เป็นเลย ดังนั้นหากไม่ฟื้นฟูอนุรักษ์ไว้แล้วในอนาคตข้างหน้าศิลปวัฒนธรรมชาวไทย ตะวันตกก็จะขาดผู้สืบทอด และสูญหายไปเป็นที่สุด

1.2.3.4 ปัญหาสุขภาพ

เนื่องจากชุมชนนี้มีพื้นที่เป็นป่าเขา ครัวเรือนจึงได้ก่อสร้างถึงสภาพ ปัญหาสุขภาพซึ่งสืบเนื่องมาจากลักษณะการเป็นพื้นที่ป่าว่า “...เป็นเขตพื้นที่ภูเขาสูง ที่มีฤดูร้อน ป่วย เป็นโรคมาลาเรียกันเยอะ มาลาเรียเป็นแล้วถ้ารักษาไม่ต่อเนื่องมันก็ไม่หาย มันจะเรื้อรังอยู่ เด็กก็จะ ป่วย บางครั้งขาดเรียนไปหลายวัน มันเป็นป่า จึงควบคุมไม่ได้” ครุฑวงตนได้กล่าวถึงสภาพของเด็ก บิดเรียนที่ป่วยเป็นมาลาเรียว่า “...อยู่บ้านไม่มีพ่อ แม่ (ไปไร่) ...เขาไม่สบายเป็นมาลาเรีย เขาก็ทิ้งมา โรงเรียน เพราะอย่างนั้นเลยก็ไม่มาเรียน ตอนกลางวันเขาก็นอนที่โรงพยาบาล” นอกจากนี้ยังมีครูใน โรงเรียน 2 คนที่เคยเป็นไข้มาลาเรียเช่นกัน

ในพื้นที่ยังมีปัญหาเกี่ยวกับไข้เลือดออก ส่วนมากจะเป็นกับคนที่ขึ้นป่า หลาย ๆ วัน รวมทั้งยังมีปัญหาสุขภาพด้านอื่น ๆ ซึ่งอาจารย์ใหญ่ได้วิเคราะห์สภาพและสาเหตุของ ปัญหาว่า

...โรคป่าคนกกระเจอกก็มีเยอะ ขาดสารอาหาร น้ำหนักต่ำกว่าเกณฑ์ ส่วนสูง ต่ำกว่าเกณฑ์มีเยอะ เวลาเจ็บไข้ได้ป่วยก็ปล่อยชมน้อยอย่างนั้น ที่ปล่อยชมนี่ ก็เพราะว่าเขาอาจจะมียาหลายอย่าง การคมนาคมก็ลำบาก ก็หาซื้อยา ไก่บ้านมารับประทาน ปัญหาเศรษฐกิจก็มีส่วน เขาอาจจะกลัวไป โรงพยาบาลแล้วจะต้องเสียสตางค์ ที่มันมีบัตรหลายอย่างที่เขารับสิทธิ ตรงนี้ แต่เขาขาดคนประสานงานหรือไม่ได้ออกมาถามไถ่ ซึ่งบางทีผู้ใหญ่ บ้านก็กระจายข่าวได้ไม่เต็มที่

ครูในโรงเรียนได้กล่าวถึงปัญหาสุขภาพของนักเรียนอันสืบเนื่องมาจาก
ทุพโภชนาการว่า

...ส่วนมากเป็นเรื่องอาหารการกินไม่ค่อยดี ผู้ปกครองไม่ค่อยให้ความสนใจ
มีผลต่อสุขภาพ ดูแลไม่ทั่วถึง เข้มงวดแม่ไปไร่ ...ไม่มีความรู้ว่าจะทำอะไร
จะให้ลูกกิน ...ชุมชนที่นี้ความรู้อะไรและประสบการณ์เขายังไม่รู้ว่าจะทำอะไร
เราต้องให้เขา ทำยังงั้นๆ เขาจะเข้าใจ

1.2.3.5 ปัญหาสุขภาพจิต

ชุมชนนี้แต่เดิมมีปัญหาสุขภาพจิตแต่ปัจจุบันสภานักบวชลงขันเนื่องมาจาก
สาเหตุความเป็นมาคือที่อาจารย์ใหญ่ได้กล่าวถึงสภาพปัญหาสุขภาพจิตในชุมชน และกระบวนการ
จัดการหลากหลายวิธีว่า

...ตอนนี้รู้สึกจะเบาบางลงเยอะ เพราะแต่ละหมู่บ้านจะมีมาตรการเข้มงวด
กวัดกันเอาไว้เวลาจึง...ส่วนใหญ่ที่คนในหมู่บ้านดูแลกันเอง ผู้ใหญ่บ้าน
ผู้ช่วยช่วยกันดูแลเป็นหูเป็นตา แล้วเขาจะมีประชุมพบปะกันบ่อย แล้วก็
ประสานรวมกันยกหน่วยงานต่าง ๆ ก็เท่ากับทำให้มันเบาบางลง คือที่มีส่วนที่
จะให้น่าพวกรู้ว่านั่นมีปัญหา มีอันตรายขนาดไหน ก็มากี่ช่วยได้ แล้วก็เขา
อาจจะเห็นจากของจริง เมื่อไม่นานมานี้ก็มีผู้ค้ารายหนึ่งถูกจับหลายเม็ด
4,000 กว่าเม็ด แล้วก็โดนข้อหาจำคุก ...ก็ถูกจับ ประกันตัวออกมาที่มี
คนมาคุ้มกันเขาเป็นคู่เพราะกลัวจะเอาเรื่องเขาไปเปิดโปง อยากจะปิดปาก
ผลสุดท้ายกดดันมากก็กินยาตายไปเลย เนี่ยแล้ว (ชาวบ้าน) ได้เห็นสภาพ
ความเป็นจริงเป็นรูปธรรมแล้วว่ะ ถ้าเขาทำงานชนิดนี้เลิกไม่ได้ละ ขึ้นหลัง
เสือแล้วลงไม่ได้

สำหรับปัญหาสุขภาพจิตในโรงเรียน ครูในโรงเรียนได้กล่าวถึง การรู้จักเด็ก และดูแลอย่าง
ใกล้ชิดทำให้โรงเรียนมีปัญหาเรื่องนี้บ่อยว่า “กลุ่มเสี่ยงต่อสุขภาพจิต ก็ว่ามีน้อย เพราะเด็กของเรา
เราเป็นส่วนมาก เรารู้จักเหมือนลูกเหมือนหลาน”

1.2.4 ปัญหาของชุมชนบ้านเดิม

ชุมชนบ้านเดิมมีปัญหาที่สำคัญหลายเรื่อง ได้แก่ ปัญหาด้านเศรษฐกิจ ปัญหาด้าน
สังคมในเรื่องของยาเสพติด ปัญหาที่เกี่ยวข้องกับการประกอบอาชีพของคนในชุมชนโดยมีรายละเอียดของปัญหาดังต่อไปนี้

1.2.4.1 ปัญหาด้านเศรษฐกิจ

ปัญหาที่สำคัญของชุมชนบ้านแค้นคือปัญหาความยากจนของคนในชุมชน เนื่องจากคนในชุมชนส่วนใหญ่ประกอบอาชีพเกษตรกรรม คือทำไร่มันสำปะหลัง และไร่อ้อย มีปัญหาเกี่ยวกับราคาผลผลิตตกต่ำ และคนในชุมชนส่วนใหญ่ไม่ได้เป็นเจ้าของไร่เอง แต่จะจ้างทำไร่หรือทำการเกษตรอื่น ๆ มากกว่า ทำให้มีรายได้น้อย มีคนบางกลุ่มที่พอจะมีที่ของตัวเองแต่ก็ไม่มีเงินลงทุนทำไร่ ต้องไปกู้ยืมเงินจากธนาคารเพื่อการเกษตร (ธกส.) หรือ สหกรณ์ออมทรัพย์ของหมู่บ้าน หรือไปกู้ยืมของจากญาติๆ ญาติเช่น ปู่ รดใด เป็นต้น และเมื่อผลผลิตออกมาหักหนี้กันไปดังทำให้สัมภาษณ์ของครูท่านหนึ่งว่า “เขาไม่มีทุน พอเวลาทำไร่ก็ไปกู้เงินมา และพอเวลาทำแล้วได้เงินมาก็ต้องเอาไปใช้หนี้เขา ส่วนมากจะไปกู้ ธกส. ก็เอาไปใช้เขา และก็กู้มาใช้สิคะ มันเป็นหนี้ที่ไม่มีวันหมด...” คนในชุมชนท่านหนึ่งกล่าวถึงเศรษฐกิจของคนในชุมชนว่า “ถ้ารวมทั้งตำบล คนจนจะมากกว่า บางคนไม่มีที่ มีแต่บ้านอยู่ คนจนที่นี่มากกว่า 50 เปอร์เซ็นต์... ยังไม่มีคนรวยที่จะรวยจนเหลือ มีประมาณ 3 เปอร์เซ็นต์ ที่จัดว่าเป็นคนรวย... ทุกวันนี้ก็มีแต่ปัญหาเรื่องทรัพย์สินจาง เราไม่ได้ร่ำรวยอะไร ไม่มีเงินทองใช้ ดันนี่ถือว่าเป็นปัญหาประเด็นที่หนึ่งเลย”

1.2.4.2 ปัญหาด้านสังคม

ปัญหาในด้านสังคมที่ต้องแก้ไขอย่างเร่งด่วน คือปัญหาสุขภาพจิตติดอาบ่าเป็นปัญหาที่เพิ่งจะเข้ามาในชุมชนนี้เมื่อ 2-3 ปีที่ผ่านมา โดยบุคคลในท้องถิ่นนี้เองที่ไปทำงานที่อื่นเป็นผู้นำเข้ามา ซึ่งคนในชุมชนท่านหนึ่งได้เล่าให้คณะผู้วิจัยฟังว่า “...อยากให้แก้คือยาบ้า... เป็นเด็กที่ออกจากโรงเรียนไปแล้ว เมื่อออกไปทำงานอย่างสมมุติว่าผมไปทำงาน เขาก็เขาแรงงาน ให้งานนอกเวลา ที่นี้ก็กินน้ำเข้าไป ก็ไม่รู้เขาใส่ยา” และอีกทางคือจากผู้ใช้แรงงานจากภาคอีสาน ซึ่งในแต่ละปี ช่วงการเก็บเกี่ยวผลผลิต พวกเจ้าของไร่ที่พอจะมีเงินจะจ้างแรงงานจากภาคอีสานมาทำงาน ซึ่งในจำนวนคนเหล่านี้ อาจจะมีบางคนที่ยาเสพติดติดเข้ามา ดังเช่นคำกล่าวของคนในชุมชนท่านหนึ่งว่า “พวกเจ้าของไร่ที่เขาจ้างมา เขาก็จ้างคนงานจากภาคอีสานมาทำงาน พวกนี้บางคนก็ติดยามาแล้ว ก็อาจจะนำเข้ามา”

1.2.4.3 ปัญหาที่เกี่ยวข้องกับการประกอบอาชีพ

คนในชุมชนส่วนใหญ่ประกอบอาชีพทางการเกษตร ดังนั้นปัญหาที่เป็นอุปสรรคต่อการประกอบอาชีพของคนในชุมชนก็คือปัญหาที่เกี่ยวข้องกับดินฟ้าอากาศ เพราะชุมชนบ้านแค้นทำการเกษตรโดยอาศัยน้ำฝน ไม่มีชลประทาน ดินเป็นดินร่วนปนทราย เมื่อมีฝนตกน้ำก็จะซึมผ่านดินได้อย่างรวดเร็ว ถ้าฝนไม่ตกก็ไม่มีน้ำกินและน้ำใช้ ดังคำกล่าวของคนในชุมชนท่านหนึ่งว่า “ปัญหาดินฟ้าอากาศ เวลาฝนตกน้ำจะท่วม แต่ไม่ชั่ง เวลาฝนไม่ตกก็แล้งไปเลย น้ำแห้ง

น้ำกินก็ไม่ค่อยดี...” นอกจากนั้นเกษตรกรยังขาดความรู้ในเรื่องหลักการปฏิบัติตามทฤษฎีที่ถูกต้อง เช่นจากคำบอกเล่าของผู้นำชุมชนท่านหนึ่งว่า “ชาวบ้านเขาทำไม่ถูกวิธี คือ ไม่ใส่ปุ๋ยตามทฤษฎีที่เขาให้มา เขาตั้งไว้ว่า 3 เดือนเราจะให้ปุ๋ยครั้งหนึ่ง เขาไม่ให้อย่างนั้นให้หนเดียวก็พอ ทำให้ได้ผลผลิตน้อยกว่าที่ควรจะเป็น”

2. สภาพและปัญหาของโรงเรียน

2.1 สภาพทั่วไปของโรงเรียน

2.1.1 สภาพทั่วไปของโรงเรียนชุมชนวัดใหญ่คันโพธิ์

2.1.1.1 ที่ตั้งของโรงเรียน

โรงเรียนชุมชนวัดใหญ่คันโพธิ์ ตั้งใกล้สำนักงานการประถมศึกษาอำเภอนางแล จังหวัดราชบุรี ตั้งอยู่ที่หมู่ 6 ตำบลคันโพธิ์ อำเภอนางแล จังหวัดราชบุรี อยู่ห่างจากสำนักงานการประถมศึกษาอำเภอนางแลเป็นระยะทางประมาณ 10 กิโลเมตร โรงเรียนมีพื้นที่ 6 ไร่ 10 ศอก ทิศเหนือและทิศใต้ติดกับบริเวณที่เป็นชุมชน ทิศตะวันตกเฉียงใต้ติดกับคลองคันโพธิ์ซึ่งเป็นคลองสายหลักของชุมชน และทิศตะวันออกเฉียงเหนือติดกับวัดใหญ่คันโพธิ์ โรงเรียนชุมชนวัดใหญ่คันโพธิ์ ตั้งอยู่ในบริเวณที่เป็นเขตชุมชนหนาแน่น จึงอยู่ไม่ห่างไกลจากหน่วยงานราชการ เช่น สถานีตำรวจ สถานีอนามัย สำนักงานเทศบาล สถานีดับเพลิง เป็นต้น ดังแสดงในภาพที่ 4

ภาพที่ 4 ที่ตั้งของโรงเรียนชุมชนวัดใหญ่คันโพธิ์

2.1.1.2 ประวัติความเป็นมาของโรงเรียน

โรงเรียนชุมชนวัดใหญ่ต้นโพธิ์เริ่มก่อตั้งในวัดใหญ่ต้นโพธิ์ เป็นสถานศึกษาแห่งแรกของชาวสันโพธิ์ คนในชุมชนมักส่งบุตรหลานเข้ามาเรียนรู้อาณาวิชาทางกับพระสงฆ์ อุบลสถานชาวต้นโพธิ์ในสมัยนั้นได้เรียนวิชาการที่เทียบเท่าการศึกษาในครูล่วง เพราะเจ้าอาวาสสมัยแรก ๆ นั้น เอาใจใส่และส่งเสริมทางด้านการศึกษาเป็นอย่างดี จนกระทั่งมีการประกาศพระราชบัญญัติประถมศึกษาเมื่อปี พ.ศ. 2464 จึงได้จัดตั้งเป็นโรงเรียนประชาบาลและมีการจัดการเรียนการสอนตามระเบียบแบบแผน ในระยะแรกถึงคงใช้ศาลาการเปรียญของวัดใหญ่ต้นโพธิ์เป็นสถานที่เรียนแทนการเรียนตามกฎกระทรวง ต่อมาเมื่อมีนักเรียนมากขึ้นและสถานที่เรียนไม่เพียงพอ คนในชุมชนซึ่งเห็นความสำคัญของการศึกษา จึงร่วมมือกันสร้างอาคารเรียน และให้ความช่วยเหลือสนับสนุนพัฒนาโรงเรียนมาโดยตลอด จนถึงมีการศึกษา 2521 โรงเรียนวัดใหญ่ต้นโพธิ์ได้ยกมาตรฐานขึ้นเป็นโรงเรียนชุมชนมีชื่อว่า “โรงเรียนชุมชนวัดใหญ่ต้นโพธิ์” ในปัจจุบันโรงเรียนนี้มีพื้นที่รวม 6 ไร่ มีอาคารเรียน 5 หลังซึ่งรวมห้องเรียนทั้งสิ้น 42 ห้อง มีโรงอาหาร 1 หลัง อาคารเล่นกีฬา 1 หลัง และอาคารห้องสมุด 1 หลัง นอกจากนั้นยังมีศาลาทำมา สยามกีฬาซึ่งเป็นสนามปูน และมีบ้านพักครูจำนวน 8 หลังซึ่งปัจจุบันไม่มีครูอยู่บ้านพัก นอกจากมีผู้อำนวยการและภารโรง ดังแสดงในภาพที่ 5

ภาพที่ 5 แผนที่โรงเรียนชุมชนวัดใหญ่ต้นโพธิ์

โรงเรียนชุมชนวัดใหญ่ต้นโพธิ์เป็นโรงเรียนในโครงการปฏิรูปการศึกษา เป็นโรงเรียนนำร่องการนิเทศภายใน และเป็นโรงเรียนเครือข่ายวิทยากรสาขาภาษาไทย โรงเรียนเคย

ได้รับการประเมินและพิจารณาให้ผ่านเกณฑ์ระดับเขตการศึกษาในการคัดเลือกสถานศึกษาจากเขตการศึกษา ๕ เพื่อรับรางวัลพระราชทาน ระดับประถมศึกษาขนาดใหญ่ ประจำปีการศึกษา 2541 ส่วนผู้บริหาร ครู และนักเรียนในโรงเรียนได้รับรางวัลหลายคน เช่น อาจารย์สาทร คงสินธุ์ ผู้อำนวยการโรงเรียนได้รับการคัดเลือกให้รับรางวัลครูสภาเมื่อปี พ.ศ. 2541 โครงการบุคลากรดีเด่น ปีประถมศึกษา ระดับเขตการศึกษา ๕ และได้รับเกียรติบัตรในฐานะเป็นผู้อำนวยการโรงเรียนประถมศึกษาที่พัฒนาระบบการนิเทศภายในโรงเรียนได้ตามมาตรฐานปี พ.ศ. 2542 อาจารย์อภยาญ์ สารณา ได้รับการคัดเลือกให้รับรางวัลครูสภา ปี พ.ศ. 2541 ประเภทครูผู้สอนระดับประถมศึกษา ระดับเขตการศึกษาและรับเข็มสดุดีจิตวิญญาณครูระดับประเทศ อาจารย์สมิตตา กุญญ์ ได้รับการคัดเลือกให้รับรางวัลครูสภา ปี พ.ศ. 2541 ประเภทครูผู้สอนก่อนประถมศึกษา ระดับจังหวัด และครูในโรงเรียน 22 คน ได้รับเกียรติบัตรในฐานะครูผู้สอนที่เตรียมการสอน สอน วัดและประเมินผล การเรียนได้อย่างถูกต้องเหมาะสมในโครงการนิเทศภายในโรงเรียนประถมศึกษา ปี พ.ศ. 2542 ส่วนนักเรียนที่ได้รับรางวัล ได้แก่ เด็กหญิงวรรณดี จันทร์ดี นักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ได้รับการคัดเลือกจากสำนักงานศึกษาธิการอำเภอบางแพ ให้รับรางวัลพระราชทานปี พ.ศ. 2541

2.1.1.3 ข้อมูลพื้นฐานของบุคลากร

ในปีการศึกษา 2542 โรงเรียนมีผู้บริหาร ผู้ช่วยผู้บริหาร และครูจำนวน 32 คน เป็นชายจำนวน 12 คน และหญิงจำนวน 20 คน มีนักการภารโรงชายซึ่งเป็นลูกจ้างประจำจำนวน 2 คน มีคนครัวหญิงซึ่งเป็นลูกจ้างรายวันจำนวน 2 คน บุคลากรส่วนใหญ่คือ 26 คนสำเร็จการศึกษาระดับปริญญาตรี (ทั้งในจำนวนนี้กำลังศึกษาระดับปริญญาโท จำนวน 3 คน) และสำเร็จการศึกษาต่ำกว่าระดับปริญญาตรีจำนวน 6 คน สำหรับผู้จบการศึกษาในระดับปริญญาตรีแบ่งตามวิชาเอกดังนี้ วิชาเอกประถมศึกษาจำนวน 5 คน คหกรรมจำนวน 1 คน พละศึกษามีจำนวน 3 คน ภาษาไทย สังคมศึกษา และอุตสาหกรรม วิชาเอกละ 2 คน คณิตศาสตร์และบริหาร วิชาเอกละ 1 คน ผู้บริหารโรงเรียนมีตำแหน่งผู้อำนวยการระดับ ๘ ผู้ช่วยผู้บริหารทั้ง 3 คนมีตำแหน่งผู้ช่วยผู้อำนวยการระดับ 7 ครูส่วนใหญ่ (จำนวน 26 คน) มีตำแหน่งอาจารย์ 2 ระดับ 7 ส่วนอีก 4 คน มีตำแหน่งอาจารย์ 2 ระดับ 6 ครูทุกคนนอกจากมีงานประจำเกี่ยวกับการจัดการเรียนการสอนในระดับชั้นที่รับผิดชอบแล้ว ยังต้องรับผิดชอบงานพิเศษทางนักกคนละ 1 งาน รายละเอียดดังแสดงในตารางที่ 3 นอกจากนี้ บุคลากรในโรงเรียนส่วนใหญ่เป็นคนท้องถิ่น มีอายุราชการอยู่ที่โรงเรียนนี้มากกว่า 10 ปี และไม่คิดที่จะโยกย้ายไปอยู่โรงเรียนอื่น

ในโรงเรียนชุมชนวัดใหญ่คันโพธิ์ ครูจะรับผิดชอบสอนเป็นรายชั้นซึ่งมีจำนวน 26 คน ดังนี้

ชั้นอนุบาล 1	มีห้องเรียน 3 ห้อง	จำนวนครูที่รับผิดชอบรวม 3 คน
ชั้นอนุบาล 2	มีห้องเรียน 3 ห้อง	จำนวนครูที่รับผิดชอบรวม 3 คน
ชั้นประถมศึกษาปีที่ 1	มีห้องเรียน 3 ห้อง	จำนวนครูที่รับผิดชอบรวม 4 คน
ชั้นประถมศึกษาปีที่ 2	มีห้องเรียน 3 ห้อง	จำนวนครูที่รับผิดชอบรวม 4 คน
ชั้นประถมศึกษาปีที่ 3	มีห้องเรียน 3 ห้อง	จำนวนครูที่รับผิดชอบรวม 4 คน
ชั้นประถมศึกษาปีที่ 4	มีห้องเรียน 3 ห้อง	จำนวนครูที่รับผิดชอบรวม 4 คน
ชั้นประถมศึกษาปีที่ 5	มีห้องเรียน 2 ห้อง	จำนวนครูที่รับผิดชอบรวม 3 คน
ชั้นประถมศึกษาปีที่ 6	มีห้องเรียน 3 ห้อง	จำนวนครูที่รับผิดชอบรวม 3 คน

ส่วนครูอีกหนึ่งคนไม่ได้สอนชั้นใดชั้นหนึ่งเพียงชั้นเดียว แต่สอนชั้นประถมศึกษาปีที่ 2 3 และ 4 ใน วิชาภาษาไทย สุขศึกษา และการแนะแนว

ตารางที่ 2 ข้อมูลบุคลากรของโรงเรียนชุมชนวัดใหญ่คันโพธิ์

ชื่อ-นามสกุล	คุณวุฒิ		หน้าที่รับผิดชอบ		คนใน ห้องเรียน
	วุฒิการ ศึกษา	วิชาเอก	งานประจำ	งานพิเศษ	
1. นายสาทร คงสินธุ์	พ.บ.	เกษตร	ผอ.ร.	-	-
2. นายประสาธน์ ช่างจันทร์	กศ.บ.	ประถม	คส.มอ.	-	-
3. นายทักสา มีฤทธิ์	กศ.บ.	สุขศึกษา	ผช.มอ.	-	↑
4. นางเนตตา ภู่อู่	ค.บ.	อุตสาหกรรม	อนุบาล 1	อาหารกลางวัน	↑
5. นางพิศนา เมลาวัลย์	กศ.ม.	สุขศึกษา	อนุบาล 1	อาหารกลางวัน	-
6. นางรัชดา แก้วเกาะ	พ.ด.	-	อนุบาล 1	อาหารกลางวัน	-
7. นางระเบียบ นพพรพวง	ค.บ.	ทองศึกษา	อนุบาล 2	อาหารกลางวัน	↑
8. น.ส.ปัญญา อธิติ	พ.กศ.	-	อนุบาล 2	อาหารกลางวัน	↑
9. นางสุภาพร นันท์	ป.กศ.	-	อนุบาล 2	อาหารกลางวัน	↑
10. นางฉวีวรรณ สนิทใหม่	ศษ.บ.	สังคมศึกษา	ประถม 1	อาหารกลางวัน	-
11. นางเนรมิตร ด่านสา	ศษ.บ.	ประถมศึกษา	ประถม 1	อาหารกลางวัน	-
12. นางอมรา ผาสุก	ค.บ.	สหกรรม	ประถม 1	อาหารกลางวัน	↑
13. นางณัฏฐา สายใจ	ศษ.บ.	ประถมศึกษา	ประถม 1	อาหารกลางวัน	-
14. นางสุนารี ศรีกุลเสียว	ค.บ.	ภาษาไทย	ประถม 2	งานพิเศษ	-
15. นางพิชชา นิกคำ	ค.บ.	สหกรรม	ประถม 2	ธุรการ/การเงิน	↑
16. นางแก้วดี คำวงอินดี	ค.บ.	ประถมศึกษา	ประถม 2	วิชาการ	-

↑ หมายถึง เป็นคนในห้องเรียน

ตารางที่ 2 ข้อมูลบุคลากรของโรงเรียนชุมชนวัดใหญ่ต้นโพธิ์ (ต่อ)

ชื่อ-นามสกุล	คุณวุฒิ		หน้าที่รับผิดชอบ		คนในท้องถิ่น
	วุฒิการศึกษา	วิชาเอก	งานประจำ	งานพิเศษ	
17. นายชาญชัย นาคคำ	ศษ.บ.	อุตสาหกรรม	ประถม 2	หนังสือพิมพ์ชุมชน	↓
18. นางวรรณวิไล มีบุญ	ศ.บ.	คหกรรม	ป.2,3,6	กิจการนักเรียน	↓
19. นายพรศักดิ์ หน้ำศาลา	ศ.บ.	คณิตศาสตร์	ประถม 3	วัดกล	↓
20. นายชาติ ผาสุก	ศษ.บ.	ประถมศึกษา	ประถม 3	กศ.พร. เอกลักษณ์ไทย	↓
21. นางใจแก้ว วรรณสถิต	ศ.บ.	ประถมศึกษา	ประถม 3	วิชาการ	↓
22. นายสงพจน์ ไหวสน์	ศ.บ.	บริหาร	ประถม 3	หน.บุคลากร	↓
23. นางนาราท มีฤกษ์	ศ.บ.	-	ประถม 4	อนามัย	↓
24. นางนาราท ธารอง	ศษ.บ.	ประถมศึกษา	ประถม 4	จนท.พิเศษ	↓
25. นางนงนุช หน้ำศาลา	ศ.บ.	คหกรรม	ประถม 4	อนามัย	↓
26. นายสุริยา อนุมใจ	ศ.บ.	สังคมศึกษา	ประถม 4	สิ่งแวดล้อม	↓
27. นายสุภรณ์ ปะดิษฐ์	ศ.บ.	คหกรรม	ประถม 5	พยาบาล	↓
28. นายชูใจ ร่วมเจริญ	ศ.บ.	ภาษาไทย	ประถม 5	บรรณารักษ์	-
29. นายพุทธกร มีนละ	ศ.บ.	พลศึกษา	ประถม 5	หน.กลางตอนต.	↓
30. น.ส.สำเนะ ปิกษา	พ.ศศ.	-	ประถม 6	สหกรณ์ รร.	↓
31. นายอาจหาญ ดำรงค์	ศษ.บ.	ประถมศึกษา	ประถม 6	หน.วิชาการ	↓
32. นายพนพจน์ งามดวง	ปวช.	-	ประถม 6	เงินเดือน	↓

↓ หมายถึง เป็นคนในท้องถิ่น

2.1.1.4 ข้อมูลพื้นฐานของนักเรียน

ปัจจุบันโรงเรียนชุมชนวัดใหญ่ต้นโพธิ์เปิดสอนตั้งแต่ระดับชั้นอนุบาล 1 ถึงประถมศึกษาปีที่ 6 ในปีการศึกษา 2542 โรงเรียนมีนักเรียนทั้งหมด 871 คน โดยมีนักเรียนระดับชั้นอนุบาล 1-2 จำนวน 208 คน และนักเรียนระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ 1-6 จำนวน 663 คน รายละเอียดดังแสดงในตารางที่ 3 นอกจากนี้ ผู้ปกครองของนักเรียนส่วนใหญ่มีฐานะปานกลาง และมีอาชีพรับจ้าง ทำให้นักเรียนส่วนใหญ่อยู่ในความดูแลของปู่ย่าตายาย

ตารางที่ 3 ข้อมูลพื้นฐานของนักเรียนโรงเรียนชุมชนวัดใหญ่คันโพธิ์

ชั้นเรียน	จำนวนห้องเรียน (ปีการศึกษา 2542)	จำนวนนักเรียน (ปีการศึกษา 2542)
อนุบาล 1	3 ห้อง	101 คน
อนุบาล 2	3 ห้อง	107 คน
ประถมศึกษาปีที่ 1	3 ห้อง	104 คน
ประถมศึกษาปีที่ 2	3 ห้อง	124 คน
ประถมศึกษาปีที่ 3	3 ห้อง	104 คน
ประถมศึกษาปีที่ 4	3 ห้อง	100 คน
ประถมศึกษาปีที่ 5	2 ห้อง	84 คน
ประถมศึกษาปีที่ 6	3 ห้อง	87 คน
รวม	23 ห้อง	811 คน

2.1.1.5 การบริหารจัดการภายในโรงเรียน

โรงเรียนชุมชนวัดใหญ่คันโพธิ์เป็นโรงเรียนขนาดใหญ่ มีการบริหารจัดการภายในโรงเรียนโดยแบ่งเป็น 6 งาน โดยผู้ช่วยผู้อำนวยการประจำ คณะจันทร์ มีหน้าที่รับผิดชอบ 3 งาน คือ งานวิชาการ งานกิจการนักเรียน งานอาหารสถานที่ ผู้ช่วยผู้อำนวยการศึกษา มีฤกษ์ รับผิดชอบอีก 3 งานคือ งานบุคลากร งานธุรการการเงินและพัสดุ และงานสัมพันธ์ชุมชน ในขณะที่งานซึ่งมีหัวหน้าดูแลโดยตรงมีแสดงในภาพที่ ๖ การบริหารงานของโรงเรียนชุมชนวัดใหญ่คันโพธิ์

ภาพที่ 6 การบริหารงานของโรงเรียนชุมชนวัดใหญ่ต้นโพธิ์

ลักษณะงานภายในโรงเรียนชุมชนวัดใหญ่ต้นโพธิ์ ทั้ง 6 งานมีดังนี้

1) งานวิชาการ เป็นงานดูแลเกี่ยวกับการใช้หลักสูตร การวางแผน การวัดและประเมินผล การนิเทศภายใน สื่อการเรียนการสอน การจัดการเรียนการสอน หัดลงปฏิบัติ การ และหลักสูตรท้องถิ่น มีอาจารย์สาธิตพงษ์ คำวงแก้ว เป็นหัวหน้ารับผิดชอบ

2) งานกิจการนักเรียน เป็นงานดูแลเกี่ยวกับนักเรียนตามพระราชบัญญัติการศึกษา เช่น งานรับนักเรียน งานจัดทำทะเบียนนักเรียน งานจัดบริการให้นักเรียน งานส่งเสริมและงานเสริมสร้างนักเรียนในด้านต่าง ๆ มีอาจารย์พุทธรังค์ มั่นคง เป็นหัวหน้ารับผิดชอบ

3) งานอาคารสถานที่ เป็นงานดูแลเกี่ยวกับสถานที่ของโรงเรียนทั้งในด้านการจัด การใช้ การบำรุงรักษา การควบคุมดูแล และประเมินการใช้สถานที่ มีอาจารย์พุทธรังค์ มั่นคง เป็นหัวหน้ารับผิดชอบ

4) งานบุคลากร เป็นงานเกี่ยวกับการจัดวางตัวบุคลากร งานทะเบียน ประวัติ การรักษาวินัย การประเมินผลการทำงาน งานสวัสดิการ และงานพัฒนาบุคลากร มีอาจารย์สรพงษ์ นิวัฒน์ เป็นหัวหน้ารับผิดชอบ

5) งานธุรการ การเงิน และพัสดุ เป็นงานเกี่ยวกับงานสารบรรณ งานทะเบียนและรายงาน งานรักษาความปลอดภัย งานประชาสัมพันธ์ งานการเงินต่าง ๆ การจัดซื้อ จัดจ้าง การควบคุมพัสดุ มีอาจารย์พิชรา นักร้อง เป็นหัวหน้ารับผิดชอบ

6) งานสัมพันธ์ชุมชน เป็นงานเกี่ยวกับการให้บริการชุมชน งานรับความช่วยเหลือ งานกรรมการโรงเรียน งานเสริมสร้างความเป็นน้ำหนึ่งใจเดียวกันชุมชน งานชมรมมูลนิธิ และงานประชาสัมพันธ์ มีอาจารย์ชาญชัย นักร้อง เป็นหัวหน้ารับผิดชอบ

สำหรับการแบ่งความรับผิดชอบของครู มีการแบ่งการสอนเป็นสายชั้น ในแต่ละสายชั้นจะมีหัวหน้าสายชั้นเป็นผู้ดูแลรับผิดชอบการจัดการเรียนการสอน รวมทั้งการพิจารณาความดีความชอบของครูในสายชั้นของตนเพื่อเสนอให้ผู้บริหารพิจารณาในแต่ละปีด้วย

2.1.1.6 ภาวะผู้นำภายในโรงเรียน

ในโรงเรียนชุมชนวัดใหญ่คันโพธิ์มีผู้นำ 2 ประเภทคือ ผู้นำอย่างเป็นทางการซึ่งได้แก่ผู้อำนวยการโรงเรียน และผู้นำอย่างไม่เป็นทางการซึ่งได้แก่ อาจารย์พุทธทการ และอาจารย์ภางหาญ ดังรายละเอียดต่อไปนี้

1) ผู้นำอย่างเป็นทางการ ผู้อำนวยการโรงเรียนเป็นผู้บริหารที่กระจายอำนาจความรับผิดชอบให้กับครูภายในโรงเรียน ดังจะเห็นได้จากถ้อยคำมอบหมายให้หัวหน้าสายชั้นดูแลกันเองรวมถึงการพิจารณาความดีความชอบ เพื่อแก้ปัญหาความไม่ยุติธรรมในการตัดสินพิจารณา ดังเช่นคำกล่าวของครูท่านหนึ่งที่ว่า “...ผอ.กระจายอำนาจให้หัวหน้าสายชั้นดูแลกันเอง มีความเป็นประชาธิปไตยและมีความคิดสร้างสรรค์...” นอกจากนี้ ผู้อำนวยการโรงเรียนเอาใจใส่ต่อการพัฒนาโรงเรียนในด้านอาคารสถานที่ และมักให้การสนับสนุนนโยบายหรือโครงการของอำเภอเพื่อให้โรงเรียนได้รับการพัฒนาในด้านกายภาพ เช่น ห้องสมุด ห้องปฏิบัติการต่าง ๆ อย่างไรก็ตาม ผู้อำนวยการโรงเรียนยังไม่เด็ดขาดในการตัดสินใจแก้ปัญหาบางประการที่เกิดขึ้นในโรงเรียน เช่น ปัญหาครูในโรงเรียนสาย แต่ใช้วิธีการแก้ปัญหาด้วยการมีนักเรียนขึ้นมาทำหน้าที่แทนเมื่อครูเวรมาสาย

สำหรับในด้านการสร้างความสัมพันธ์กับชุมชนซึ่งนับว่า เป็นเรื่องสำคัญนั้นพบว่า ผู้บริหารมีความสัมพันธ์กับชุมชนน้อย โดยมอบภาระด้านนี้ให้กับบุคลากรในโรงเรียนที่เป็นคนในชุมชนเป็นผู้ประสานสัมพันธ์กับชุมชนแทน ดังเช่นที่ครูหลายคนกล่าวถึงเรื่องนี้อย่างสอดคล้องกันว่า

ครู 1: ...มอ.มีความสัมพันธ์กับชุมชนน้อย...

ครู 2: ...มอ.มีความสัมพันธ์กับคนในชุมชนน้อย... บางทีมีงานศพ เจ้าภาพ
บริจาคเงิน มอ.ยังไม่ไปเลย...

ครู 3: ...มอ.ไม่ค่อยให้ความสำคัญกับความสัมพันธ์ชุมชน...

ครู 4: ...มอ.จะทำความรู้จักเฉพาะผู้นำชุมชนและกรรมการโรงเรียนตาม
หน้าที่เท่านั้น...

ครู 5: ...ครูในโรงเรียนบางคนยังมีความสัมพันธ์กับชุมชนมากกว่ามอ.
เสียอีก...

2) ผู้นำชุมชนไม่เป็นทางการ ผู้นำกลางไม่เป็นทางการในโรงเรียนที่
ครูให้ความสำคัญ คือ อาจารย์ยุทธการ และอาจารย์อภยาญ อาจารย์ยุทธการเป็นครูอาวุโสที่สามารถ
ประสานสัมพันธ์ให้เกิดความไว้วางใจในการดำเนินงานของครูในโรงเรียน รวมทั้งความไว้วางใจของ
โรงเรียนกับชุมชน เป็นคนใจเย็น ไม่ส่อเสียด มีน้ำใจต่อเพื่อนร่วมงาน และสามารถแก้ปัญหาต่าง ๆ
ของครูในโรงเรียนไม่ว่าจะเป็นเรื่องงานหรือเรื่องส่วนตัว จนเป็นที่ยอมรับจากผู้นำอีกของครูในโรงเรียน
ดังเช่นที่ครูหลายคนกล่าวถึงอาจารย์ยุทธการไว้ดังนี้

ครู 1: ...มีลักษณะเป็นผู้ประสานสัมพันธ์ภายในโรงเรียน (เป็นผู้ใหญ่) และ
สามารถแก้ปัญหาให้กับน้อง ๆ ได้เสมอ แม้จะเป็นเรื่องส่วนตัวก็ตาม...

ครู 2: ...เป็นตัวกลางในการเชื่อมประสานความขัดแย้งจากหนักให้
เป็นเบา...

ครู 3: ...เป็นกลาง... ถ้าเป็นผู้ดำเนินการทำอะไรจะได้รับความร่วมมือมาก...

ครู 4: ...เป็นคนใจเย็นถ้าใครไปปรึกษาและให้ความช่วยเหลือได้จะ
ช่วยเหลือเอง...

ครู 5: ...ไม่มีใครเกลียดครูยุทธการ สามารถพูดแทนครูได้ทุกฝ่ายจึง
สามารถเป็นตัวแทนในการเสนอเรื่องต่างๆ กับ มอ. ...

ครู 6: ...เป็นผู้สามารถประสานสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนและชุมชนได้เป็น
อย่างดี...

ส่วนอาจารย์อาจหาญนั้นมีอิสระความเป็นผู้นำทางวิชาการและเป็นผู้ที่มีความสามารถทางด้านวิชาการสูงมาก เคยได้รับรางวัลครูสภา ปี พ.ศ. 2541 ประเภทครูผู้สอนระดับประถมศึกษา ระดับเขตการศึกษา และได้รับเข็มสดุดีเชิดชูเกียรติระดับประเทศ อาจารย์อาจหาญจึงเป็นครูวิชาการของโรงเรียนที่ได้รับการยอมรับจากครูผู้สอนคนอื่นๆ เป็นอย่างมาก โดยเฉพาะในด้านความรู้ความสามารถทางวิชาการ ดังจะเห็นได้จากการสัมภาษณ์ครูที่ส่วนใหญ่มีความเห็นสอดคล้องกันว่าอาจารย์อาจหาญเป็นครูที่ซื่อสัตย์สุจริต และทุ่มเทให้กับการเรียนการสอนมากดังนี้

ครู 1: ...เป็นครูดีเด่นทางด้านภาษาไทยที่ได้รางวัลมาด้วยการทำผลงานโดดเด่นจริง...

ครู 2: ...เป็นคนขยัน ซื่อสัตย์มาก เสียสละและทุ่มเทให้กับงานสอนอย่างจริงจัง...

ครู 3: ...เป็นครูที่รัก เก่ง และเมตตา...

ครู 4: ...เป็นคนเก่ง เป็นครูดีเด่น เป็นคนมีความสามารถทางวิชาการ...

2.1.1.7 การจัดการเรียนการสอน

ลักษณะการจัดการเรียนการสอนส่วนใหญ่เป็นแบบประจำชั้นโดยเฉพาะชั้นอนุบาล สำหรับชั้นประถมศึกษาปีที่ 1-4 มีครูสอนประจำชั้น ยกเว้น ชั้นตรี ๖ วิชาชั้นประถมศึกษาปีที่ 5-6 มีลักษณะการสอนประจำวิชา คนละ 2-3 วิชาซึ่งจะสอนนักเรียนทุกห้องยกเว้นที่ลู่ในหอรวมวันพฤหัสบดี และเนื่องจากโรงเรียนเข้าโครงการปฏิรูปการศึกษาของกระทรวงศึกษาธิการ จึงมีห้องปฏิบัติการพิเศษ 3 ห้อง คือ ห้องปฏิบัติการทางภาษา ห้องปฏิบัติการคอมพิวเตอร์ และห้องปฏิบัติการทางวิทยาศาสตร์ ครูส่วนใหญ่ใช้ประโยชน์จากห้องปฏิบัติการไม่เต็มที่ เนื่องจากครูขาดความรู้ความเข้าใจการสอนในห้องปฏิบัติการดังกล่าว

ในเรื่องวิธีการจัดการเรียนการสอนของครู ส่วนใหญ่ยังคงใช้วิธีการจัดการเรียนการสอนแบบเน้นเนื้อหา และคิดแบบเรียนเป็นหลักในการสอน ดังจะเห็นได้จากครูส่วนใหญ่สอนอยู่แต่ในห้องเรียน ถือหนังสือแบบเรียนและยืนบรรยายหน้าชั้นเรียน บางครั้งครูเขียนบนกระดานดำให้นักเรียนเขียนตาม หรือครูอ่านหนังสือให้นักเรียนอ่านตาม ซึ่งภาพที่เห็นเป็นการสอนแบบเน้นครูเป็นศูนย์กลาง ไม่ครูทางคนเท่านั้นที่เริ่มมีการบูรณาการการเรียนการสอน และให้นักเรียนรู้จักคิดแก้ปัญหาด้วยตัวเอง เช่น ในการสอนวิชาภาษาไทย ครูท่านหนึ่งกำหนดให้นักเรียนจัดกลุ่มวางแผนในการทำนม 1 อย่าง และจัดทำกันเองตามที่วางแผนไว้ ดังนั้นในวันที่มีการเรียนการสอน

ครูจะไม่ทราบว่าการชมในวันนั้นมีอะไรไป นอกจากจะมีนักเรียนมาปรึกษาตนก่อนหรือเมื่อนักเรียนทำเสร็จเรียบร้อยแล้วพร้อมกันรายงานการดำเนินงาน ในการนี้นักเรียนจะได้เรียนรู้เกี่ยวกับการจัดการและการทำงานร่วมกันทั้งด้านการวางแผนและการปฏิบัติจริง นอกจากนี้ โรงเรียนยังได้พยายามที่จะจัดการเรียนการสอนตามความต้องการของนักเรียน ดังจะเห็นได้จากโรงเรียนชุมชนวัดใหญ่ต้นโพธิ์ที่มีเครื่องดนตรีไม่เพียงพอและไม่มีครูที่สามารถสอนดนตรีไทยได้ แต่เมื่อมีกลุ่มนักเรียนสนใจที่จะเรียนดนตรีไทย โรงเรียนจึงติดต่อประสานงานกับโรงเรียนวัดกลางแดด ซึ่งเป็นโรงเรียนในเครือข่ายวิทยากรดนตรี-กีฬา มีครูผู้สอนที่มีความสามารถ และมีเครื่องดนตรีไทยพร้อม โรงเรียนชุมชนวัดใหญ่ต้นโพธิ์กับโรงเรียนวัดกลางแดด จึงให้นักเรียนไปเรียนดนตรีไทยที่โรงเรียนวัดกลางแดด โดยของบุดหนุนจากทางราชการเป็นค่าพาหนะ

2.1.1.8 การพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นของโรงเรียน

สำหรับการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นของโรงเรียนนั้น โรงเรียนได้ส่งครูเข้ารับการอบรมในปีการศึกษา 2540 จำนวน 2 คน คือ อาจารย์อัมรา ผาสุก และอาจารย์อานาจ ในปีการศึกษา 2542 สำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดราชบุรีมีนโยบายสนับสนุนให้ทุกอำเภอในจังหวัดพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น โดยจัดอบรมเรื่องดังกล่าวให้กับครูและศึกษานิเทศก์อำเภอที่สำนักงานการประถมศึกษาจังหวัด โรงเรียนจึงให้สาธิตสมรรถนะรับการอบรมในเรื่องนี้อีกครั้งหนึ่ง ซึ่งหลังจากการอบรมดังกล่าว โรงเรียนได้ลงดำเนินการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นอย่างเป็นรูปธรรม

โรงเรียนชุมชนวัดใหญ่ต้นโพธิ์เคยดำเนินการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นด้านการจัดทำสื่อการเรียนการสอนที่ใหม่ การปรับเนื้อหาและการปรับกิจกรรมการเรียนการสอน โดยมีรายละเอียดในการดำเนินการจัดทำดังนี้

1) การจัดทำสื่อการเรียนการสอนที่ใหม่ ครูที่ได้รับการอบรมจากจังหวัดทั้งสองคนดำเนินการจัดทำหนังสือเสริมประสบการณ์ชื่อว่า “จักสานบ้านต้นโพธิ์” เพื่อใช้ในการสอนกลุ่มสร้างเสริมประสบการณ์ชีวิตและกลุ่มการทำงานพื้นฐานอาชีพ ระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ 5-6 หนังสือดังกล่าวเป็นเรื่องราวเกี่ยวกับวิถีชีวิต และความเป็นอยู่ของชาวต้นโพธิ์ที่ผูกพันกับเครื่องจักสานโดยเฉพาะเครื่องจักสานอสา อันเป็นลักษณะพิเศษที่มีเฉพาะในท้องถิ่นต้นโพธิ์ ตลอดจนความสำคัญของเครื่องจักสาน ขั้นตอนและวิธีการทำเครื่องจักสาน คุณค่าของเครื่องจักสาน และการอนุรักษ์เครื่องจักสานให้คงอยู่ ข้อมูลในหนังสือเสริมประสบการณ์เล่มนี้ได้ข้อมูลจากผู้ในท้องถิ่น ทำเสร็จเมื่อเดือนสิงหาคม 2540 และส่งให้สำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดราชบุรีเพื่อพิจารณาจัดพิมพ์ แต่เนื่องจากสำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดราชบุรีมีงบประมาณจำกัด จึงพิจารณาจัดพิมพ์หนังสือเสริมประสบการณ์ของอำเภออื่นเพียงอำเภอเดียวเท่านั้น ส่วนหนังสือเสริม

ประสบการณ์เรื่อง “จักสานบ้านสันโท้ง” ยังไม่ได้จัดพิมพ์และไม่ได้นำมาใช้ประโยชน์ในการจัดการเรียนการสอนเลย

2) การปรับเนื้อหาและการปรับกิจกรรมการเรียนการสอนในกลุ่ม การงานพื้นฐานอาชีพ โรงเรียนชุมชนวิศใหญ่ต้นโพธิ์มีการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นในกลุ่มวิชาการงาน และพื้นฐานอาชีพ ชั้นประถมศึกษาปีที่ 5-6 โดยเป็นวิชาที่นักเรียนสามารถเลือกเรียนได้ตามความสนใจประมาณกลุ่มละ 20 คน โรงเรียนได้นับหมายให้อาจารย์สมัครเป็นผู้รับผิดชอบจัดทำ กำหนดการสอน และมอบหมายให้อาจารย์ผู้ใจ ร่วมเจริญ เป็นผู้ดูแลเกี่ยวกับการเชิญวิทยากรและการจัดการเรียนการสอน โรงเรียนได้พัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นในลักษณะการปรับเนื้อหาและปรับ กิจกรรมการเรียนการสอนให้สอดคล้องกับสภาพของท้องถิ่นเรื่อง “วิธีการจักสาน” โดยเชิญวิทยากรท้องถิ่นเข้ามาช่วยสอนในโรงเรียน 2 ท่าน คือ ป้าพา และป้าเก็ด และโรงเรียนจัดค่าตอบแทนให้ตามระเบียบราชการ โรงเรียนได้จัดสอนวิชานี้ 2 ภาคการศึกษาแล้ว โดยชุมชนไม่ได้มีส่วนร่วมในการวางแผน หรือร่วมคิดร่วมทำเกี่ยวกับหลักสูตรท้องถิ่นและการจัดการเรียนการสอน นอกจากได้รับเชิญมาเป็นวิทยากรเท่านั้น และวิทยากรท้องถิ่นก็ขาดการประสานงานในการถ่ายทอดความรู้และทักษะให้แก่นักเรียน จึงจะเห็นได้ในเวลาที่นักเรียนมีปัญหาหรือทำไม่ได้ วิทยากรจะทำให้เพื่อจะได้ผ่านขั้นตอนที่ยกตวงนั้นไป

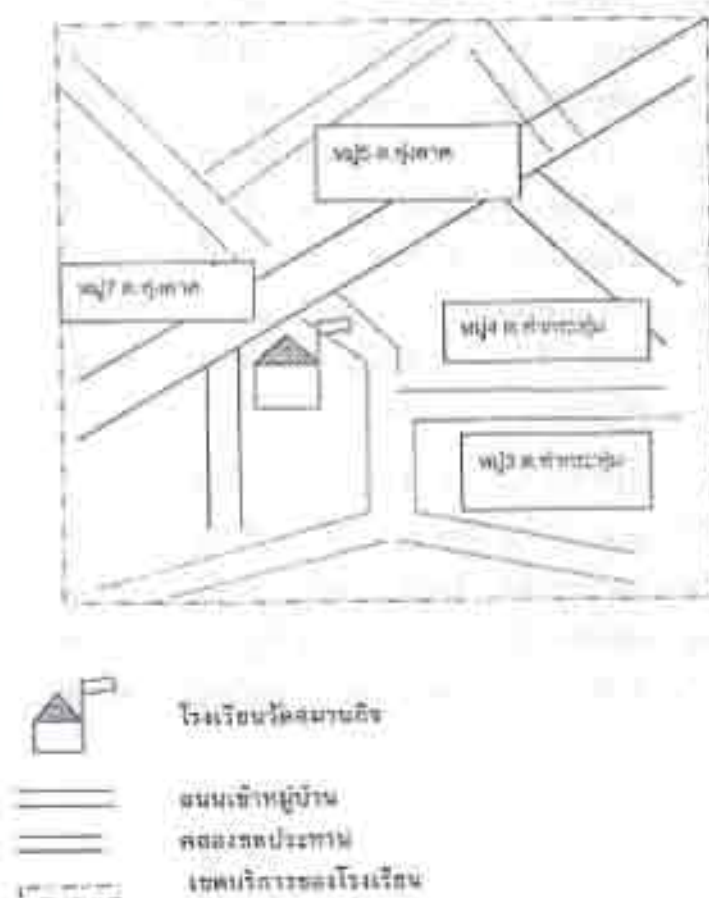
2.1.1.9 ความสัมพันธ์และความร่วมมือของบุคลากรในโรงเรียน

ครูส่วนใหญ่เป็นคนท้องถิ่นและเป็นญาติกัน จึงจะเห็นได้จากเป็นสมาชิก ภรรยา 4 คู่ และเป็นญาติพี่น้องกันประมาณ 10 คน แต่ในเรื่องความสัมพันธ์ของครูในโรงเรียนนั้น มีความแตกแยกกันเป็นกลุ่ม ๆ ทั้งนี้เพราะมักมีปัญหากระทบกระทั่งในเรื่องส่วนตัวอยู่เสมอ ดังที่มีครูท่านหนึ่งกล่าวว่า “ครูในโรงเรียนไม่ค่อยมีความสามัคคีกัน ไม่มีความจริงใจ” บทสนทนาว่า “กลุ่มหลายโรงเรียนไม่เคยเห็นที่ไหนมีปัญหาในเรื่องครูเหมือนกับที่นี่เลย” อย่างไรก็ตาม ถึงแม้ความสัมพันธ์ของครูส่วนใหญ่มีความขัดแย้งและแตกแยกกันเป็นกลุ่มๆ แต่เวลาที่โรงเรียนมีการจัดกิจกรรมใด ๆ ก็ตาม ครูส่วนใหญ่ก็ให้ความร่วมมือในการทำงาน ดังที่ครูท่านหนึ่งกล่าวกับผู้วิจัยว่า “ไม่ว่าโรงเรียนจะจัดกิจกรรมใด ครูจะให้ความร่วมมือกันเป็นอย่างดี” ทั้งนี้เนื่องจากครูส่วนใหญ่ คิดว่าเป็นหน้าที่ที่ครูต้องทำและมองเห็นประโยชน์ของส่วนรวม ดังนั้นเมื่อมีการจัดกิจกรรมใด ๆ ในโรงเรียน ครูจึงให้ความร่วมมือในการทำงาน ซึ่งกิจกรรมของโรงเรียนที่ทำให้มองเห็นถึงความร่วมมือของครูได้อย่างชัดเจนคือ การจัดงานลอยกระทง การจัดงานวันเด็ก และการจัดงานแข่งเรือยาว เป็นต้น

2.1.2 สภาพทั่วไปของโรงเรียนวัดสมานกิจ

2.1.2.1 ที่ตั้งของโรงเรียน

โรงเรียนวัดสมานกิจ ตั้งอยู่ที่หมู่ 4 ตำบลท่ากระทุ่ม อำเภอปากท่อ จังหวัดราชบุรี โรงเรียนตั้งอยู่ติดกันกับวัดสมานกิจ โดยมีถนนเข้าหมู่บ้านผ่านหน้าโรงเรียน และมีคลองชลประทานอยู่ไกลออกไปทางด้านหลังโรงเรียน พื้นที่ในเขตบริการของโรงเรียนประกอบด้วย หมู่ 3 4 5 และ 7 ดังภาพที่ 7

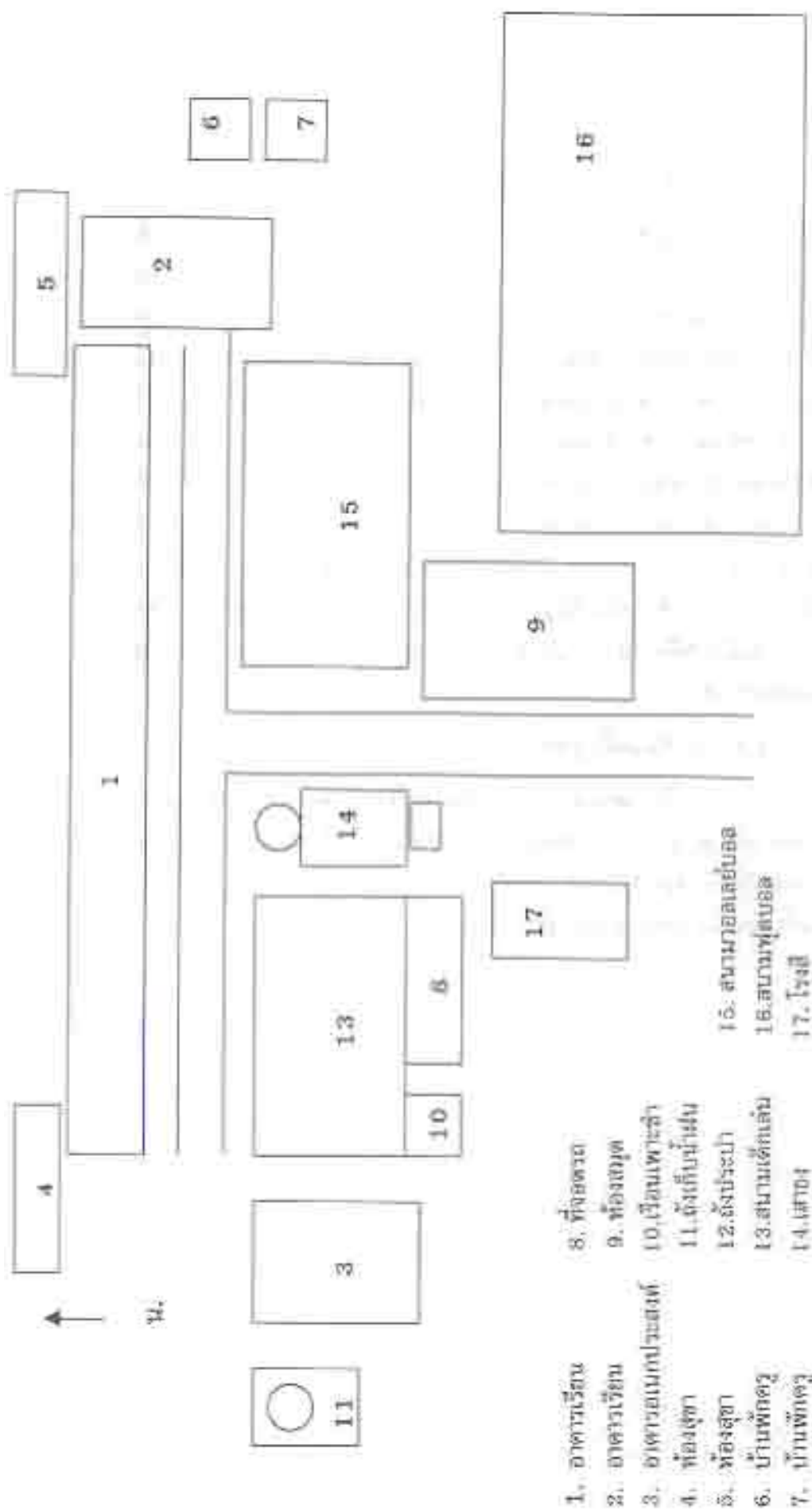

ภาพที่ 7 แผนที่แสดงเขตบริการของโรงเรียนวัดสมานกิจ

2.1.2.2 ประวัติความเป็นมาของโรงเรียน

โรงเรียนวัดสมานกิจ เปิดทำการสอนเมื่อวันที่ 24 พฤษภาคม 2482 สถานที่เรียนใช้ศาลาการเปรียญวัดสมานกิจ เปิดทำการสอนตั้งแต่ชั้นเตรียมประถม-ชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 ต่อมาในปี พ.ศ. 2517 พระครูเล็ก เจ้าอาวาสวัดสมานกิจได้ประชุมคณะกรรมการการศึกษา มีมติให้ขยายการศึกษาถึงชั้นประถมศึกษาปีที่ 7 ในปีการศึกษา 2522 ได้เปิดสอนระดับชั้นประถมศึกษา 1 ห้องเรียนและมีการพัฒนาขึ้นตามลำดับ โรงเรียนวัดสมานกิจมีคำขวัญของโรงเรียนว่า “สามัคคี มีวินัย ใฝ่คุณธรรม วิชาการล้ำเลิศ เป็นผู้บำเพ็ญ พัฒนากุศล” โรงเรียนวัดสมานกิจเคยมีชื่อเสียงเด่นในด้านกีฬาวอลเลย์บอล ในปี พ.ศ. 2536 โรงเรียนได้ด้วยพระราชทานของสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ ในรุ่นอายุ 12 ปี และได้ไปทำการแข่งขันกระชับมิตรที่ประเทศฟิลิปปินส์ หลังจากนั้นได้นำศิษย์เก่าและศิษย์ปัจจุบันมารวมกันทำการแข่งขัน ได้รับรางวัลชนะเลิศเป็นแชมป์แห่งประเทศไทยในรุ่นอายุ 14 ปี นอกจากนี้จากด้านกีฬาแล้วโรงเรียนยังได้จัดทำโครงการข้าวซ้อมมือโดยร่วมกับเกษตรอำเภอปากช่องขึ้นในปีการศึกษา 2541 เพื่อฝึกอาชีพให้กับนักเรียนเพื่อแก้ไขปัญหาคาความยากจนและขาดแคลนทุนทรัพย์ในการศึกษา รวมทั้งการแก้ไขปัญหานักเรียนมีการละเลยโภชนาการและขาดแคลนอาหารกลางวันโดยทำข้าวซ้อมมือส่งโครงการอาหารกลางวันของโรงเรียนและจำหน่ายให้กับประชาชนทั่วไป ซึ่งโครงการนี้ได้รับความสนใจจากประชาชนทั่วไปเป็นอย่างมาก ทำให้โรงเรียนวัดสมานกิจเป็นที่รู้จักของคนในจังหวัด

โรงเรียนวัดสมานกิจ ปัจจุบันอยู่ในกลุ่มโรงเรียนท่ากระทุ่ม-ชุมไผ่ เปิดทำการสอน ตั้งแต่ชั้นอนุบาล 1-ชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 จำนวน 8 ห้องเรียน มีอาคารเรียนแบบ ป.1ก. จำนวน 2 หลัง 10 ห้องเรียน แบ่งเป็นห้องเรียน 8 ห้องเรียน ห้องปฏิบัติการพหุภาษา 1 ห้อง ห้องปฏิบัติการทางวิทยาศาสตร์ 1 ห้อง หออาหารห้องสมุด 1 หลัง และอาคารเล่นกีฬาประเพณี 1 หลัง เนื้อที่รวมทั้งสิ้น 10 ไร่ 2 งาน ตั้งแผนผังแสดงบริเวณโรงเรียนในภาพที่ 8

ภาพที่ 8 แผนที่บริเวณโรงเรียนวัดสมานทิพย์

2.1.2.3 ข้อมูลพื้นฐานของบุคลากร

ในปีการศึกษา 2542 โรงเรียนวัดสมานกิจมีจำนวนนักเรียนรวม 151 คน ภารโรง 1 คน มีจำนวนครูทั้งสิ้น 9 คน รวมอาจารย์ใหญ่ เป็นครูชาย 3 คน ครูหญิง 6 คน สำเร็จการศึกษาระดับปริญญาตรี 6 คน สุนุปริญญา 3 คน มีอายุระหว่าง 34-48 ปี มีครูที่เป็นคนในท้องถิ่น 5 คน คือ อาจารย์สวาท จันทร์ส่อง อาจารย์อรทัย พรหมเดช อาจารย์เสนา ช่างทอง อาจารย์จริญ ช่างทอง และอาจารย์ประพันธ์ จันทร์ส่อง ครูที่เป็นคนนอกพื้นที่คือ อาจารย์ระไพ สบายดี อาจารย์ชลธิรา จำปาทอง อาจารย์นวลจันทร์ โคตรแพ และอาจารย์ไพรัช เจริญผลดา ซึ่งเป็นอาจารย์ใหญ่ในโรงเรียนนี้มีครูที่เป็นสามีภรรยาด้วยกันอยู่ 1 คู่ คืออาจารย์ จริญ และอาจารย์เสนา และมีครูที่เป็นญาติกันคืออาจารย์สวาทเป็นพี่สะใภ้ของอาจารย์ประพันธ์ ครูทุกคนในโรงเรียนมีประสบการณ์ด้านการสอนมากกว่า 10 ปี มีครูที่สอนในโรงเรียนวัดสมานกิจเกิน 10 ปี 7 คนยกเว้น อาจารย์ใหญ่เข้ามาในราชการที่โรงเรียนวัดสมานกิจได้ 3 ปี และ อาจารย์ชลธิชาวันรัตการที่โรงเรียนวัดสมานกิจ 5 ปี ไม่มีครูที่มีความรู้และประสบการณ์ในการจัดทำหลักสูตรท้องถิ่นมากนัก ดังแสดงรายละเอียดไว้ตามตารางที่ 4

2.1.2.4 ข้อมูลพื้นฐานของนักเรียน

โรงเรียนวัดสมานกิจมีนักเรียนในปีการศึกษา 2542 จำนวน 151 คน แบ่งเป็น ชาย 69 คน หญิง 82 คน เปิดสอนระดับชั้นอนุบาล 1 ชั้นประถมศึกษาปีที่ 8 ชั้นละ 1 ห้องเรียน รวมทั้งสิ้น 8 ห้องเรียน มีจำนวนนักเรียนที่มาจากครอบครัวแตกแยกอยู่ 1 ใน 5 ของจำนวนนักเรียนทั้งหมด ดังแสดงรายละเอียดไว้ตามตารางที่ 5

ตารางที่ 4 ข้อมูลพื้นฐานของบุคลากรโรงเรียนวัดสมานถึก

ชื่อ-สกุล	อายุ	อายุราชการ	ระดับการศึกษา	หน้าที่ความรับผิดชอบ	เป็นต้นในท้องถิ่น	ความรู้และประสบการณ์ในการจัดทำบัญชีท้องถิ่น
นายโพธิ์ เจริญผล	35	30	ปริญญาตรี	- มาตรฐานบัญชี - ภาษีเงินได้บุคคลธรรมดา	-	ไม่มี
นางสาว ปิ่นนารัตน์	46	27	ปริญญาตรี	- มาตรฐานบัญชีส่วนบุคคล - ภาษีเงินได้บุคคลธรรมดา - ภาษีเงินได้ธุรกิจ	+	ไม่มี
นายสมชาย ชัยมงคล	40	32	ปริญญาตรี	- มาตรฐานบัญชีส่วนบุคคล - ภาษีเงินได้บุคคลธรรมดา	+	ไม่มี
นายประไพ สมานดี	40	19	ปริญญาตรี	- มาตรฐานบัญชีส่วนบุคคล - ภาษีเงินได้บุคคลธรรมดา	-	ไม่มี
น.ส. ธนิตา จำปาทอง	37	16	ปริญญาตรี	- มาตรฐานบัญชีส่วนบุคคล - ภาษีเงินได้บุคคลธรรมดา	-	ไม่มี
นายประพันธ์ จันทะน้อย	42	23	ปริญญาตรี	- มาตรฐานบัญชีส่วนบุคคล - ภาษีเงินได้บุคคลธรรมดา	+	ไม่มี
นายบุญจันทร์ ไตรผล	34	13	ปริญญาตรี	- มาตรฐานบัญชีส่วนบุคคล - ภาษีเงินได้บุคคลธรรมดา	-	ไม่มี
นางสาวกัญญา พรหมดี	46	27	ปริญญาตรี	- มาตรฐานบัญชีส่วนบุคคล - ภาษีเงินได้บุคคลธรรมดา	+	ไม่มี
นายเจริญ จันทะ	43	22	ปริญญาตรี	- มาตรฐานบัญชีส่วนบุคคล - ภาษีเงินได้บุคคลธรรมดา	+	ไม่มี

† หมายถึงเป็นต้นในท้องถิ่น

ตารางที่ 5 ข้อมูลพื้นฐานของนักเรียนโรงเรียนวัดสมานกิจ

ชั้นเรียน	จำนวน ห้องเรียน	จำนวนนักเรียน ปีการศึกษา 2542	จำนวนนักเรียนที่ครบถ้วนเกณฑ์	
			จำนวน	ร้อยละ
อนุบาล 1	1	20	5	25.00
อนุบาล 2	1	35	4	11.43
ประถมศึกษาปีที่ 1	1	13	5	41.67
ประถมศึกษาปีที่ 2	1	20	3	15.00
ประถมศึกษาปีที่ 3	1	21	4	19.05
ประถมศึกษาปีที่ 4	1	15	5	33.33
ประถมศึกษาปีที่ 5	1	13	6	46.15
ประถมศึกษาปีที่ 6	1	13	1	6.87
รวม	8	151	33	21.28

2.1.2.5 การบริหารจัดการ

โรงเรียนแบ่งการบริหารงานออกเป็น 8 งาน ตามความสามารถของแต่ละคน การบริหารงานของโรงเรียนวัดสมานกิจ นอกจากจะประกอบด้วยบุคลากรในโรงเรียนแล้ว ก็มีการรวมการโรงเรียนและเจ้าอาวาสวัดสมานกิจเป็นผู้ให้คำปรึกษาและสนับสนุนการดำเนินงานของโรงเรียน มีสภานักเรียนเป็นผู้ร่วมให้ความคิดเห็น และมีคณะกรรมการโรงเรียนฝ่ายผู้ปฏิบัติงาน ดังแสดงไว้ตามภาพที่ 8

การบริหารงานภายในโรงเรียน มีแผนแบ่งหน้าที่ความรับผิดชอบออกเป็น 8 งาน โดยแต่ละงานมีผู้รับผิดชอบ ซึ่งผู้บริหารพิจารณาตามความสามารถของแต่ละบุคคล ดังนี้

1) งานวิชาการ เป็นงานเกี่ยวกับการสอนซ่อมเสริม การผลิตสื่อการสอน ห้องสมุด การนิเทศแบบเพื่อนชี้ข้อผิดพลาดหรือการนิเทศแบบเพื่อนช่วยเหลือกัน เป็นต้น ผู้รับผิดชอบคือ อาจารย์ประไพ และอาจารย์นวลจันทร์

2) งานบุคลากร เป็นงานเกี่ยวกับการบริหารและพัฒนาบุคลากร ผู้รับผิดชอบคือ อาจารย์ไพรัช ซึ่งเป็นอาจารย์ใหญ่

3) งานกิจการนักเรียน เป็นงานเกี่ยวกับการจัดกิจกรรมต่าง ๆ ของโรงเรียน ได้แก่ กิจกรรมสหกรณ์ สุนัขมิชโรงเรียน ปัจฉินนิเทศ ส่งเสริมประชาธิปไตย ขวัญสัมพันธ์ เป็นต้น ผู้รับผิดชอบคือ อาจารย์ช่ออิชยา อาจารย์จรัสญ และอาจารย์เสนา

4) งานธุรการ เป็นงานเกี่ยวกับงานสารบรรณ จัดหาทุนการศึกษา การรักษาความปลอดภัย การปรับปรุงเอกสาร วัสดุ เป็นต้น ผู้รับผิดชอบคือ อาจารย์อรรถิ์ อาจารย์ สวาท และ อาจารย์เสนา

5) งานอาคารสถานที่ เป็นงานเกี่ยวกับการปรับปรุงซ่อมแซม อาคารเรียน ห้องเรียน และบริเวณโรงเรียน ผู้รับผิดชอบคือ อาจารย์ประพันธ์

6) งานสัมพันธ์ชุมชน เป็นงานเกี่ยวกับการประชาสัมพันธ์กิจกรรม ของโรงเรียนให้กับชุมชน และเป็นผู้ประสานความร่วมมือระหว่างโรงเรียนกับชุมชน ผู้รับผิดชอบคือ อาจารย์สวาท

จากการสัมภาษณ์อาจารย์ใหญ่เกี่ยวกับแนวทางการวางตัวบุคลากรใน โรงเรียน อาจารย์ใหญ่ได้มีการมอบหมายงานโดยคำนึงถึงคุณลักษณะ ความสามารถ และความเป็น คนในท้องถิ่นให้เหมาะสมกับงาน เช่น งานวิชาการ อาจารย์นวลจันทร์เป็นผู้ที่สนใจงานด้านวิชาการ และมักจะได้รับมอบหมายเกี่ยวกับงานด้านวิชาการอย่างสม่ำเสมอ ส่วนอาจารย์ประไพมีหน้าที่ รับผิดชอบให้ดูแลงานวิชาการ วิชาภาษาไทยของกลุ่มโรงเรียนท่ากระทุ่ม-จุ่มไผ่ อาจารย์ทั้งสองท่าน จึงได้รับการมอบหมายให้ทำหน้าที่ในงานวิชาการ นอกจากนี้ งานบางอย่างไม่มอบหมายไปแล้วระยะ หนึ่งแล้วก็ต้องมีการปรับเปลี่ยนตัวบุคลากร อาจารย์ใหญ่ได้กล่าวถึงเหตุผลการปรับเปลี่ยนว่า “...กิจกรรมของนักเรียนทุกด้านเดิมเราให้อาจารย์เสนาเป็นหัวหน้าอยู่ เพราะอาจารย์เสนามี ทีมดี และแนวดี แต่ในช่วงหนึ่ง อาจารย์เสนาไม่ค่อยอยู่ก็เลยต้องเปลี่ยนคน จำเป็นต้องหาคนที่อยู่กับ นักเรียนเป็นหลัก อาจารย์ขออภัยที่คำสั่งที่จะจัดกิจกรรมและก็อยู่กับนักเรียนมากเกินไป” งาน บางอย่างเช่น งานพิเศษต้องคำนึงถึงคุณลักษณะพิเศษบางประการ อาจารย์ใหญ่ได้กล่าวถึงคุณลักษณะ เฉพาะของอาจารย์ท่านว่า “อาจารย์เสนาดูแลเรื่องพิธีการเพราะเป็นคนละเอียดถี่ถ้วน เพราะฉะนั้น ทุกอย่างจะไม่มีการเร่งรีบ จัดการเรียบร้อยถูกต้อง” ในด้านงานช่าง “อาจารย์ประพันธ์เป็นผู้ที่มี ความสามารถทางช่าง สามารถดูแลซ่อมแซมอาคารสถานที่ได้บ้าง” ในด้านสัมพันธ์ชุมชน “อาจารย์ สวาทเป็นคนในท้องถิ่นที่มีความสนิทสนมกับชาวบ้านเป็นอย่างดี เพราะฉะนั้นจะประสานงานระหว่าง โรงเรียนและชุมชนได้ดี”

อาจารย์ใหญ่กล่าวถึงปัญหาการวางตัวบุคคลซึ่งมีครุต้องการเปลี่ยนงาน และผลงานลงจากเดิมว่า “...ก็มีเหมือนกันเหมือนกันว่าอยากจะเปลี่ยนงานว่ามันหนักเกินไป ก็เราอยู่กับ คนนี้ ก็ไม่รู้จักผลึกอย่างไร การงานมันตกตัวอยู่แล้ว ก็เพียงแต่บอกว่าเปลี่ยนได้ แต่คงจะผลงานไม่ ได้” อย่างไรก็ตาม อาจารย์ใหญ่ได้เปิดโอกาสให้มีการเลือกก่อนและดูตามความเหมาะสมโดยกล่าวว่า “...จะต้องพิจารณาสิ่งการค่าๆ เพราะเราจะดูความสามารถเป็นหลัก จะเอาผู้ใหญ่นายอยู่ฝ่ายอาคาร ไม่เหมาะสม”

2.1.2.6 ภาวะผู้นำภายในโรงเรียน

1) ผู้นำอย่างเป็นทางการ

อาจารย์ไพรัช ดำรงตำแหน่งอาจารย์ใหญ่ อายุ 46 ปี เข้ามาบริหารโรงเรียนแห่งนี้เมื่อปีพ.ศ. 2540 มีประสบการณ์ในการบริหารในโรงเรียนนี้มา 3 ปี เป็นผู้บริหารที่มีความเป็นประชาธิปไตย พึงเสียงส่วนใหญ่แต่ก็มีการตัดสินใจที่เด็ดขาดในบางครั้ง เช่น การพิจารณาสั่งการมอบหมายให้รับผิดชอบงานด้านอาคารสถานที่ซึ่งไม่มีผู้ใดสมัครใจที่จะรับผิดชอบ อาจารย์ใหญ่ยินดีให้การสนับสนุนครูในโรงเรียนให้มีความก้าวหน้า กระตุ้นให้ครูเข้าร่วมการประชุมครูดีเด่น ดังเห็นได้จากคำพูดของอาจารย์ใหญ่ที่กล่าวว่า “ผมจะใช้วิธีจุดประกายให้เขา... แล้วเขาก็ขานรับกันดี กระทั่งได้รับที่จะพัฒนาเข้าประกวดครูดีเด่น...” และถ้าใครมีแนวความคิดที่จะพัฒนาการเรียนการสอน ดำเนินการโครงการใด ๆ ขึ้นในโรงเรียนถ้าอาจารย์ใหญ่มองเห็นว่ามีประโยชน์กับนักเรียนก็จะให้การสนับสนุนอย่างเต็มที่โดยกล่าวว่า

ที่จริง ครูที่นี้มีความสามารถนะ อยู่ที่เราจะเลือกที่จะดึงออกมาใช้ ผมไม่เคยคิด ถ้าใครอยากทำโครงการอะไรที่มีประโยชน์กับนักเรียน ผมบอกเขาเลย ขาดอะไรมา ต้องการอะไร เรายิ่งให้เข้าไปประสานกับ สปอ. (สำนักงานการประถมศึกษาอำเภอปากท่อ) ให้ตลอด...

ลักษณะผู้บริหารตามสายตาของครูบางท่านมีความเห็นทำให้กำลังใจดีโดยกล่าวว่า “อาจารย์ใหญ่คนนี้ ถ้าเราคิดสร้างสรรค์งานอะไรขึ้นมาที่อื่นดีเปิดไฟเขียว สนับสนุนให้กำลังใจ บางทีก็ดูให้เราทำ บอกว่าดูแล้วว่าเราต้องทำได้” อย่างไรก็ตามครูบางท่านมีความเห็นว่าอาจารย์ใหญ่จะรับฟังความคิดเห็นของครูเพื่อไม่ให้เกิดความขัดแย้งโดยกล่าวว่า “ผู้บริหารคนนี้ตามใจทุกคนไม่คิดเพื่อตนเองคนเดียว บางครั้งก็ต้องหย่อน ๆ ก็ทำเพื่อโรงเรียน แต่บางครั้งก็ต้องมีการร่วมมือจากคนอื่น ใช้ความคิดของตนเองเป็นใหญ่ไม่ได้”

นอกจากนี้อาจารย์ไพรัชยังจัดได้ว่าเป็นผู้บริหารที่มีความสามารถ ในด้านประชาสัมพันธ์ ทำให้โรงเรียนเป็นที่รู้จักของบุคคลทั่วไป เช่น เมื่ออาจารย์ศักดิ์อิทธิเริ่มโครงการทำซุ้มมื่อขึ้นมาก็จะให้การสนับสนุนโดยการให้คำปรึกษา หาเงินงบประมาณมาสนับสนุนโครงการและผลักดันโครงการซุ้มมื่อให้เป็นที่รู้จักของบุคคลทั่วไป โดยนำผลงานนักเรียนออกแสดงในวันมะม่วงทองอำเภอปากท่อ ส่งผลให้ได้รับความสนใจเป็นอย่างมากมีรายการโทรทัศน์หลายรายการให้ความสนใจนำเสนอ ในสายตาของศึกษานิเทศก์สำนักงานปากท่อมองว่าอาจารย์ใหญ่เป็นบุคคลที่มีความสามารถมากเอจริงเอจิง จึงคำให้สัมภาษณ์ของศึกษานิเทศก์ท่านหนึ่งกล่าวว่า

การที่โรงเรียนวัดสมณกิจเป็นที่รู้จัก มันเริ่มตั้งแต่ผู้บริหารสามารถนำได้เรื่องซุ้มมื่อจะออกโชว์บ่อย ๆ เช่น งานตลาดนัดนักเรียน และเรื่องอาหารเช้า 100 เปอร์เซ็นต์ ตอนนี้มีอาหารเช้าเพียงโรงเรียนเดียวในจังหวัด

ผู้บริหารให้กำลังใจสนับสนุนอาจารย์ในโรงเรียน เป็นคนที่จริงจัง ปฏิบัติตัว
ดีอย่างนี้ต้องชม มีบุคลิกภาพส่วนตัวนิ่งเฉย แต่เป็นคนมีความคิดทาง
วิชาการ ตั้งใจ และก็ปรับตัวขึ้นเรื่อย ๆ ในโลกกว้าง

ในระยะเวลาอันใกล้นี้ผู้บริหารยังไม่ได้มีความคิดที่จะโยกย้าย
เนื่องจากระยะทางจากบ้านมาถึงโรงเรียนเพียง 10 กิโลเมตร ประกอบกับมีรถยนต์ส่วนตัวทำให้
การเดินทางสะดวก และมีแนวคิดที่จะพัฒนาปรับปรุงโรงเรียนวัดสมานกิจให้มีความก้าวหน้า
ทันสมัยได้ใช้เทคโนโลยีสมัยใหม่อย่างอินเทอร์เน็ตที่ติดเทียมกับนักเรียนที่เรียนในตัวเมือง

2) ผู้นำอย่างไม่เป็นทางการ

ในอดีตอาจารย์ใหญ่และครูส่วนใหญ่จะให้ความสำคัญและ
ยอมรับในความสามารถของอาจารย์ที่ศึกษดีเป็นพิเศษเป็นอย่างมาก และถือเป็นบุคคลที่มีบทบาทมากใน
โรงเรียน เนื่องจากมีความสามารถและเป็นคนในท้องถิ่น เมื่ออาจารย์ที่ศึกษดีออกเกษียณก่อน
กำหนดออกไปขณะนี้ยังไม่มีครูคนใดที่มีบทบาทเด่นชัดมากเท่าที่ควร แต่ก็มีอาจารย์สาวซึ่งเป็น
ภรรยาของอาจารย์ที่ศึกษดีที่ครูส่วนใหญ่รับฟังความคิดเห็นเพราะเป็นครูอาวุโสทำให้เป็นที่
นับถือของครูในโรงเรียน

สำหรับผู้ที่มีส่วนในโรงเรียนตามสายตาของครูและอาจารย์
นั้น ต่างก็มีความเห็นว่าเจ้าอาวาสเป็นผู้ที่มีอำนาจ ดังที่อาจารย์ใหญ่ได้กล่าวว่า “ที่มีเจ้าอาวาสมี
อำนาจมากขออะไรก็ต้องทำ เมื่อย้ายเข้ามาอยู่โรงเรียนนี้เจ้าอาวาสบอกเลยว่าอาจารย์ใหญ่ห้ามเล่น
การเมืองนะ ห้ามเป็นประธานกลุ่มโรงเรียน ไม่เงินไม่อยู่โรงเรียนเลย...ใจเราก็ไม่อยากจะเล่นการเมือง
อยู่แล้ว ไปวิ่งตะลอน ๆ โดยที่บ้านเราก็ยังไม่ดี ผมก็รับปากท่าน” อย่างไรก็ดีท่าน อาจารย์ใหญ่ก็ได้
พยายามใช้เครือข่ายสังคมให้เกิดความยอมรับและการตามอำนาจจากเจ้าอาวาสโดยลงมือจัดการ
เข้ามาในพื้นที่ว่า “บ้านผมติดกับวัดเจ้าคณะจังหวัด ก่อนที่ผมจะมา ผมขอให้ เจ้าคณะจังหวัด
ลงมณอก(เจ้าอาวาส) ว่าเขาจะมากอยู่นะ คุณแม่ให้ดี ๆ ด้วย เจ้าอาวาสก็รับคำทำให้จุดที่เขาจะกด
บาทมดไป”

2.1.2.7 การจัดการเรียนการสอน

บุคลากรส่วนใหญ่ยังยึดรูปแบบการเรียนการสอนแบบเดิมที่ยึดครู
เป็นศูนย์กลาง มีเพียงอาจารย์ประไพซึ่งรับผิดชอบสอนชั้นประถมศึกษาปีที่ 2 และอาจารย์
นวลจันทร์ซึ่งรับผิดชอบสอนชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 ที่มีรูปแบบการเรียนการสอนที่เด็กเป็น
ศูนย์กลางแต่ทำเป็นแบบวิชาเท่านั้น ยังไม่ได้ดำเนินการแบบเต็มรูปแบบ โดยเริ่มให้เด็กได้มีส่วน
ในการวางแผนการเรียนเอง และเปิดโอกาสกระตุ้นให้เด็กได้รู้จักคิดไม่เวียนโตยการท่องจำเพียง
อย่างเดียว อาจารย์ประไพได้ดำเนินการสอนวิชาสร้างเสริมประสบการณ์ชีวิตเรื่องโรงเรียนของตน
โดยให้เด็กนักเรียนแบ่งกลุ่มออกไปสำรวจรอบ ๆ โรงเรียน และทำการบันทึกลงในใบงานพร้อมทั้ง

ให้นักเรียนมีโอกาสที่จะประเมินตนเองร่วมกับการประเมินของครูว่ามีความพอใจในผลงานครั้งนี้
ของตนเพียงใด

2.1.2.8 การจัดทำหลักสูตรท้องถิ่น

โรงเรียนวัดสมานกิจไม่เคยมีการจัดทำหลักสูตรท้องถิ่นมาก่อน มี
เพียงอาจารย์ศักดิ์สิทธิ์ที่พัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นเรื่อง การทำข้าวซ้อมมือในลักษณะการปรับ
รายละเอียดของเนื้อหาและนำมาบูรณาการในชั้นเรียน ระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ ๕ ในวิชา
ภาษาไทย คณิตศาสตร์ ภาษาอังกฤษ กลุ่มการทำงานและพื้นฐานอาชีพ ดังตัวอย่างจากบันทึก
การสอนของครู ผู้สอนในภาพที่ 10

แบบบันทึกโครงการข้าวซ้อมมือ	
การทวนข้าวพันธุ์ข้าวหอมสุพรรณบุรี	

กำหนดการ	วันพฤหัสบดีที่ ๒๕ กุมภาพันธ์ ๒๕๔๒
พื้นที่นา	หมู่ที่ ๔ ต.ท่ากระทุ่ม อ. ปากท่อ จ.ราชบุรี
ผู้บันทึก	นักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ ๕
วิธีดำเนินการ	- นำเมล็ดพันธุ์ข้าวหอมสุพรรณบุรี จำนวน 15 ถัง คลุกกับปูนขาวในอัตราส่วน 1 : 10 แล้ว โรยในน้ำ ประมาณ 15 - ๒๔ ชม. (๒๒ ก.พ. ๒๕๔๒ เวลา 18.00 น.) - นำเมล็ดพันธุ์ข้าว ขึ้นจากน้ำมาวางไว้ในที่ร่มหรือใต้ต้นไม้ เพื่อให้เมล็ดข้าวระคาย ซึ่งใช้เวลา ประมาณ ๒๔ ชั่วโมง - นำเมล็ดพันธุ์ข้าว ที่เริ่มผลไปหว่านในนาข้าวในอัตราไร่ละ ๒.๕ ถัง - วิธีการหว่านข้าวสามแถว ไม่ทำซ้อน และเป็นการช่วยให้ใช้เมล็ดพันธุ์ให้ผลผลิตกับพื้นที่นา วิทยาศาสตร์ - มีเมล็ดข้าวพันธุ์ข้าวหอมสุพรรณบุรี จำนวน ๓ กระสอบขนาด 7 ถัง ต้องการหว่านลงใน พื้นที่นา จำนวน ๖ ไร่ ๒ งาน ในอัตราไร่ละ ๒.๕ กิโลกรัม จะต้องใช้ข้าวเปลือกจำนวนเท่าไรและ เมล็ดพันธุ์ข้าวอีกกี่กิโลกรัม ให้นักเรียนแสดงวิธีการคิดคำนวณให้ชัดเจน - ถ้าต้องการปลูกอีกไม่ให้เป็นแนวขวางระยะห่างระหว่างแถว ๕ เมตรจะต้องใช้หว่านกี่คัน วิทยาศาสตร์อังกฤษ - คิดค่าเสียหายจากการทำขี้เถ้ารวมการทวนข้าว จำนวน 10 ค่า - แต่ผลประโยชน์จากการทำขี้เถ้ารวมการทวนข้าว ๕ ประโยชน์
วิชา สปช.	ให้นักเรียนเขียนรายงานเรื่องวิธีการทำนาข้าว
วิชาภาษาไทย	ให้นักเรียนเรียงความเรื่องการทำนาข้าว
วิชากลุ่มการทำงานพื้นฐานอาชีพ	ให้นักเรียนเปรียบเทียบการหว่านแบบเปิดลำกับการหว่านแบบพรวนน้ำ

ภาพที่ 10 แบบบันทึกโครงการข้าวซ้อมมือเรื่อง การทวนข้าว

2.1.2.9 ความสัมพันธ์และความร่วมมือของบุคลากรในโรงเรียน

บุคลากรในโรงเรียนโดยส่วนรวม มีความสัมพันธ์ที่ดีต่อกัน รับประทานอาหารกลางวันร่วมกันทุกวัน ยกเว้นอาจารย์ประพันธ์ ซึ่งเป็นน้องชายอาจารย์ศักดิ์สิทธิ์ ทุกกลางวันต้องกลับไปรับประทานอาหารที่บ้านเนื่องจากบ้านอยู่ใกล้โรงเรียน มีอุปกรณ์สัปดาห์น้อย เวลาทำงานจะชงกาแฟอยู่แต่ในห้องไม่ออกมาพูดคุยกับใคร แต่เมื่ออาจารย์ใหญ่มอบหมายให้รับผิดชอบงานก็สามารถปฏิบัติได้เป็นอย่างดี เริ่มเข้ามาดูแลโครงการข้าวซ้อมมือแทนอาจารย์ศักดิ์สิทธิ์ ครั้งแรกที่รับผิดชอบคือการนำนักเรียนมาแสดงผลงาน สาธิตการทำข้าวซ้อมมือ และจำหน่ายในงานวันอาหารโลกที่มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ ผู้วิจัยสังเกตเห็นอาจารย์ประพันธ์มีความตั้งใจและมีความสุข กระตือรือร้นที่จะทำงาน สามารถควบคุมเด็กได้เป็นอย่างดี อีกทั้งความสัมพันธ์ส่วนตัวกับเพื่อนร่วมงานมีมากขึ้นกว่าเมื่อครั้งที่ผู้วิจัยได้พบกับอาจารย์ประพันธ์ในระยะแรกๆ มีการพูดจาหยอกล้อกับเพื่อนครู ปัจจุบันอาจารย์ประพันธ์ริเริ่มโครงการปลูกผักปลอดสารพิษขึ้นในโรงเรียนเพิ่มขึ้น ซึ่งอาจารย์ใหญ่ให้การสนับสนุน ส่วนครูท่านอื่นๆ นั้นมีความร่วมแรงร่วมใจร่วมกันทำงานของโรงเรียนให้สำเร็จไปได้ด้วยดี เมื่อมีการประชุมหารือการทำงานหากมีการขัดแย้งขึ้น จะมีฝ่ายที่ยอมประนีประนอมเพื่อให้การทำงานนั้นสำเร็จ มีคนในชุมชนและบุคลากรในโรงเรียนหลายคนให้สัมภาษณ์กับผู้วิจัยเกี่ยวกับความสัมพันธ์และความร่วมมือของบุคลากรในโรงเรียนว่า

ครู 1: ผมว่าบุคลากรที่นี่ซึ่งแกร่งแล้วก็คุยกันได้ เป็นคนรุ่นราวคราวเดียวกัน...อายุต่างกันไม่มาก ในโรงเรียนไม่มีปัญหาตรงนี้ สมัยกับ ขึ้นอยู่กับผู้บริหารว่ามีทิศทางไปทางไหน ต้องฟังเหตุผล คือถ้าผู้บริหารไม่มีเหตุผลก็อยู่ไม่ได้...ที่ผ่านมาก็มีเพ่งย้ำออก เรายึดรวมตัวกันไม่หย่ากให้เลย

ครู 2: ครูก็สามัคคีกันดี เพราะว่าในคนที่้องที่ มันก็เหมือนญาติกับ มีคนที่อยู่ใกล้ที่สุด ก็คืออยู่ในอำเภอเมือง แต่เขาก็อยู่ที่นั่นหลายปีแล้ว

ครู 3: ที่นี้เราอยู่กับแบบพี่น้องมาตั้งแต่ไหนแต่ไรแล้ว มีอะไรก็ช่วยกัน อย่างสมมติว่างานวิชาการ งานอะไร ก็จะกระจายช่วยกันทำ คนละ 2 ชุด 3 ชุด ไม่ได้ปล่อยตัวใครตัวมัน ช่วยกันทำ อย่างเรามีงานกีฬา ต้องตั้งตั้งแต่ 3 ถึง 4 คนบ้านใกล้ก็มาก่อน ช่วยเหลือกัน"

ความร่วมมือของบุคลากรในโรงเรียนวัดสมานกิจ ที่ร่วมแรงร่วมใจ มีความสามัคคีกันทำจนประสบความสำเร็จเป็นที่ยอมรับของบุคคลภายนอกโรงเรียน ดังคำกล่าวของบุคคลในชุมชนท่านหนึ่งกล่าวว่า "ถ้าโรงเรียนวัดสมานกิจเข้าแข่งขันในอะไรแล้ว มักจะไม่มีโรงเรียนไหนต้องการเข้าแข่งขันด้วย เนื่องจากชัยชนะมักจะตกมาที่โรงเรียนวัดสมานกิจเสมอ"

2.1.3 สภาพทั่วไปของโรงเรียนบ้านนาโคบน

2.1.3.1 ที่ตั้งของโรงเรียน

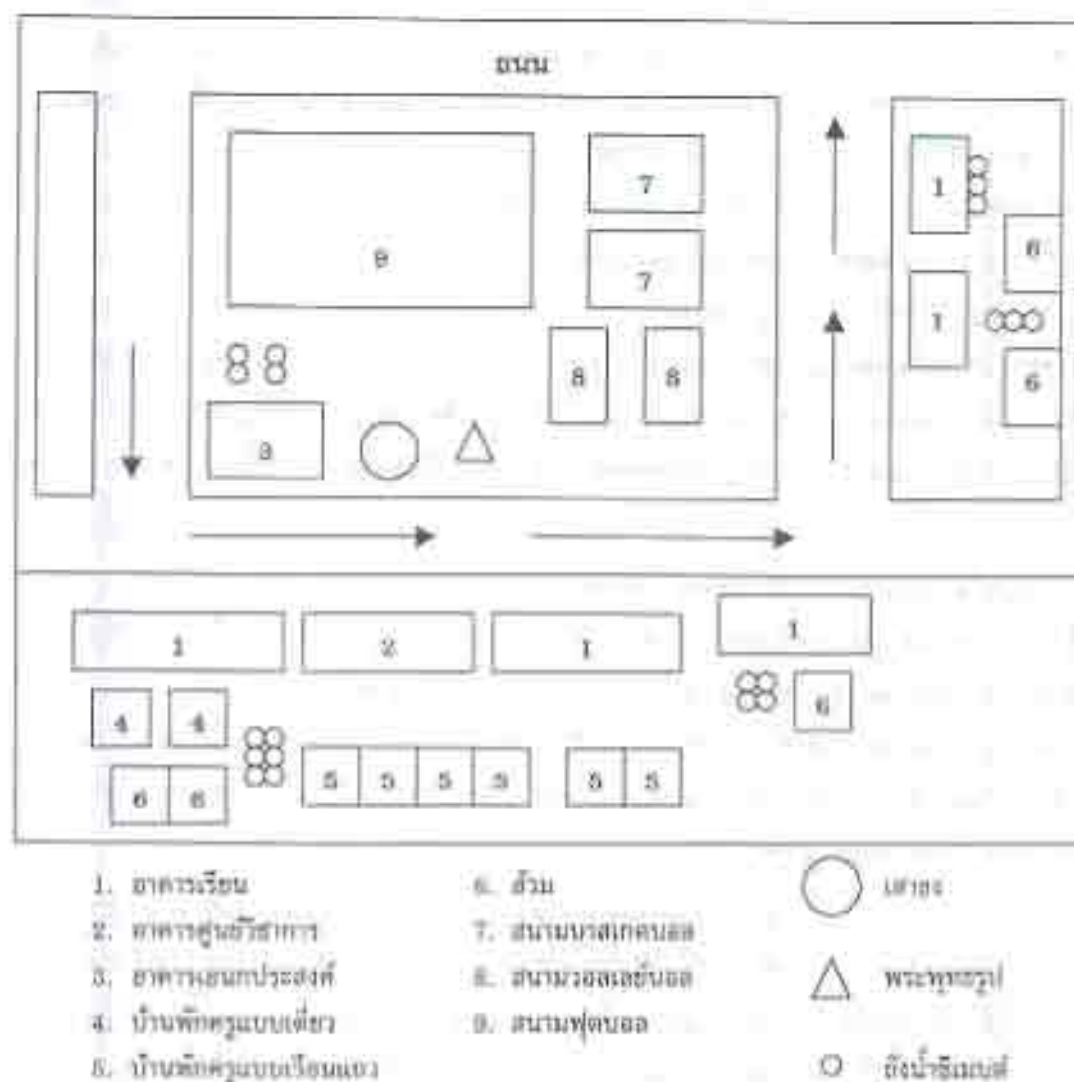
โรงเรียนบ้านนาโคบนตั้งอยู่ที่ตำบลนาโคก อำเภอบ้านคา จังหวัดราชบุรี เป็นโรงเรียนสังกัดสำนักงานการศึกษาธิการอำเภอบ้านคา หมู่บ้านที่อยู่ในเขตบริการของโรงเรียน คือ หมู่ที่ 1 บ้านนาโคบน หมู่ที่ 2 บ้านนาโคล่าง หมู่ที่ 5 บ้านนาบอนบน หมู่ที่ 9 บ้านดอน หมู่ที่ 10 บ้านห้วยมะนาว และหมู่ที่ 12 บ้านนาโคล่าง ดังแสดงในภาพที่ 11

2.1.3.2 ประวัติความเป็นมาของโรงเรียน

โรงเรียนบ้านนาโคบนเริ่มก่อตั้งขึ้นเมื่อปีพ.ศ. 2507 โดยกองกำกับการตำรวจตระเวนชายแดนเขต 7 มีชื่อเดิมว่า “โรงเรียนตำรวจตระเวนชายแดน” ในเวลานั้น มีอาคารเรียนแบบส้วนเองเพียง 1 หลัง ซึ่งมี 3 ห้องเรียน ต่อมาในวันที่ 4 พฤษภาคม 2521 ได้โอนมาสังกัดองค์การบริหารส่วนจังหวัด กระทรวงมหาดไทย จึงได้เปลี่ยนชื่อเป็น “โรงเรียนบ้านนาโคบน” เพื่อให้สอดคล้องกับชื่อของหมู่บ้านที่โรงเรียนตั้งอยู่ และได้รับการจัดสรรงบประมาณให้ก่อสร้างอาคารเรียนจำนวน 1 หลัง ซึ่งมี 4 ห้องเรียน บ้านพักครูจำนวน 1 หลัง และส้วมอีกจำนวน 1 หลัง โรงเรียนปัจจุบันมีอาคารเรียน 5 หลัง อาคารศูนย์วิชาการ 1 หลัง อาคารเล่นกีฬา 1 หลัง บ้านพักครูแบบเดี่ยว 2 หลัง บ้านพักครูแบบเรือนแถว 2 หลัง และส้วมอีก 5 หลัง ดังแสดงในภาพที่ 12

ภาพที่ 11 โรงเรียนบ้านนาโดนและพื้นที่เขตบริการ

ภาพที่ 12 แผนผังโรงเรียนบ้านนาโหล่น

ในวันที่ 1 ตุลาคม พ.ศ. 2523 โรงเรียนบ้านนาโคบนได้ออมา
สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ กระทรวงศึกษาธิการ ตามพระราช
บัญญัติโอนกิจการการบริหารโรงเรียนประถมศึกษาขององค์การบริหารส่วนจังหวัดและโรงเรียน
ประถมศึกษาของกรมสามัญศึกษาเป็นของสำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ
กระทรวงศึกษาธิการ และต่อมาในวันที่ 14 พฤษภาคม 2534 โรงเรียนได้รับการพิจารณาจาก
คณะกรรมการการศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรมจังหวัด (ศส.วจ.) ให้เป็นโรงเรียนในโครงการ
ขยายโอกาสทางการศึกษา ตามนโยบายเร่งด่วนของกระทรวงศึกษาธิการ และเป็นโรงเรียนขยาย
โอกาสทางการศึกษาเพียงแห่งเดียวในตำบลนาโค นอกจากนี้ โรงเรียนบ้านนาโคบนยังได้รับการ
พิจารณาจากสำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดให้เป็นโรงเรียนในโครงการปฏิรูปการศึกษา โดย
เริ่มดำเนินการตามแนวทางการปฏิรูปการศึกษาที่ได้กำหนดเป็นนโยบาย ตั้งแต่ปีการศึกษา 2539

ในปี พ.ศ. 2540 กระทรวงมหาดไทยได้ประกาศแบ่งพื้นที่เขต
อำเภอสามเงา และจัดตั้งใหม่กิ่งอำเภอบ้านคาซึ่งประกอบด้วย 3 ตำบล คือ ตำบลบ้านคา ตำบล
นาโค และตำบลหนองพันจันทร์ ดังนั้น สำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดราชบุรีจึงจัดตั้ง
สำนักงานการประถมศึกษากิ่งอำเภอบ้านคาเมื่อวันที่ 1 ตุลาคม 2540 และให้โรงเรียน
บ้านนาโคบนย้ายมาสังกัดสำนักงานการประถมศึกษากิ่งอำเภอบ้านคาตั้งแต่นั้นเป็นต้นมา ปัจจุบัน
โรงเรียนบ้านนาโคบนได้จัดการศึกษาเป็น 3 ระดับ คือ ระดับก่อนประถมศึกษา ระดับประถม
ศึกษา และระดับมัธยมศึกษาตอนต้น

สำหรับตำแหน่งผู้บริหารโรงเรียนบ้านนาโคบน ในปี พ.ศ. 2531 ได้
เปลี่ยนตำแหน่งจาก “ครูใหญ่” เป็น “อาจารย์ใหญ่” และสามารถมีตำแหน่ง “ผู้ช่วยอาจารย์
ใหญ่” เพื่อช่วยงานบริหารโรงเรียน และในปี พ.ศ. 2538 สำนักงานคณะกรรมการข้าราชการครู
(ก.ค.) อนุมัติการเปลี่ยนแปลงตำแหน่งผู้บริหารโรงเรียนจาก “อาจารย์ใหญ่” เป็น “ผู้อำนวยการ
โรงเรียน” หรือที่เรียกกันว่า “ผอ.อยู่ยาก” ซึ่งเป็นตำแหน่งที่ ก.ค. ให้กับผู้บริหารที่ดำรงตำแหน่ง
อาจารย์ใหญ่ในโรงเรียนที่มีจำนวนนักเรียนไม่ถึง 500 คน แต่ได้ทำผลงานทางวิชาการ ดังนั้น
ตำแหน่งผู้อำนวยการโรงเรียนประเภทนี้ (ผอ.อยู่ยาก) จึงเป็นตำแหน่งเฉพาะบุคคลหรือตำแหน่ง
ที่ติดตัวผู้บริหารคนนั้นไม่ว่าจะโยกย้ายไปอยู่ที่โรงเรียนใดก็ตาม ซึ่งจะแตกต่างจากตำแหน่ง
ผู้อำนวยการโรงเรียนโดยทั่ว ๆ ไปที่เป็นตำแหน่งในโรงเรียนขนาดใหญ่ คือมีจำนวนนักเรียนมาก
กว่า 501 คนขึ้นไป และเมื่อมีผู้ย้ายมาดำรงตำแหน่งผู้บริหารในโรงเรียนขนาดใหญ่นี้ครั้งใด
ผู้บริหารคนนั้น ๆ จะมีตำแหน่งผู้อำนวยการโรงเรียนทุกคน แต่สำหรับตำแหน่ง “ผอ.อยู่ยาก”
นั้น หากมีอาจารย์ใหญ่คนใดมาดำรงตำแหน่งแทน “ผอ.อยู่ยาก” ที่ย้ายไป จะมีตำแหน่ง
อาจารย์ใหญ่เหมือนเดิม ผู้บริหารโรงเรียนบ้านนาโคบนคนปัจจุบันดำรงตำแหน่ง “อาจารย์ใหญ่”
เนื่องจากผู้บริหารโรงเรียนที่ดำรงตำแหน่งผู้อำนวยการโรงเรียน (ผอ.อยู่ยาก) คนเดิมได้ย้ายไป
อยู่โรงเรียนอื่น

ส่วนตำแหน่งผู้ช่วยผู้บริหารโรงเรียนบ้านนาโคบนนั้น เมื่อผู้บริหารโรงเรียนได้เปลี่ยนตำแหน่งเป็นผู้อำนวยการโรงเรียน (ผอ.อุ้งยา) ผู้ช่วยผู้บริหารที่ดำรงตำแหน่ง “ผู้ช่วยอาจารย์ใหญ่” มาก่อนจะดำรงตำแหน่ง “ผู้ช่วยผู้อำนวยการโรงเรียน” ด้วย และเป็นตำแหน่งเฉพาะบุคคลเช่นเดียวกับ “ผอ.อุ้งยา” ในปัจจุบันผู้ช่วยผู้อำนวยการโรงเรียนยังไม่ได้ย้ายไปโรงเรียนอื่น ดังนั้นในโรงเรียนบ้านนาโคบนจึงมีผู้บริหารโรงเรียนดำรงตำแหน่ง “อาจารย์ใหญ่” ส่วนผู้ช่วยผู้บริหารโรงเรียนดำรงตำแหน่ง “ผู้ช่วยผู้อำนวยการโรงเรียน”

2.1.3.3 ข้อมูลพื้นฐานของบุคลากร

ในปีการศึกษา 2542 โรงเรียนบ้านนาโคบนมีผู้บริหารโรงเรียน ผู้ช่วยผู้บริหารโรงเรียน และครูรวมทั้งหมด 17 คน เป็นหญิง 13 คน และชาย 4 คน บุคลากรส่วนใหญ่คือ 15 คนสำเร็จการศึกษาในระดับปริญญาตรี ที่เหลืออีกสองคนสำเร็จการศึกษาในระดับปริญญาโท 1 คน และระดับต่ำกว่าปริญญาตรีอีก 1 คน ผู้บริหารโรงเรียนคนปัจจุบันดำรงตำแหน่ง “อาจารย์ใหญ่” ระดับ 7 ประมาณ 1 ปี ส่วนผู้ช่วยผู้บริหารโรงเรียนดำรงตำแหน่งผู้ช่วยอาจารย์ใหญ่โรงเรียนบ้านนาโคบนประมาณ 7 ปี (ระหว่างปี พ.ศ. 2531-2537) และปัจจุบันดำรงตำแหน่ง “ผู้ช่วยผู้อำนวยการโรงเรียน” ระดับ 7 ประมาณ 4 ปี (ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2538 ถึงปัจจุบัน) ในจำนวนครูผู้สอน 15 คน ครูที่มีตำแหน่งอาจารย์ 1 ระดับ 4 มีจำนวน 6 คน ตำแหน่งอาจารย์ 2 ระดับ 6 และอาจารย์ 2 ระดับ 7 อย่างละ 4 คน และอาจารย์ 1 ระดับ 5 อีก 1 คน

ในจำนวนบุคลากรทั้งหมด 17 คน มีครูที่อยู่บ้านพักครูของโรงเรียน 13 คน อยู่ที่บ้านพักของกลุ่มโรงเรียนซึ่งอยู่ไม่ไกลจากโรงเรียน 2 คน พักอยู่ในหมู่บ้าน 1 คน และพักอยู่ต่างอำเภอซึ่งไม่ไกลจากโรงเรียน 1 คน ในโรงเรียนจะมีครูที่เป็นคนในท้องถิ่นเพียงคนเดียวและมีเชื้อสายไทยกะเหรี่ยง มีครู 2 คนที่ไม่ใช่คนในท้องถิ่น แต่เพิ่งเข้ามาในชุมชนเมื่อเร็ว ๆ นี้และจะย้ายออกจากบ้านพักครู ครูส่วนใหญ่จึงมีใช้คนในท้องถิ่นและต้องการย้ายไปสอนในโรงเรียนอื่นที่อยู่ใกล้บ้าน ในเรื่องการระดมของครูพบว่า ครูส่วนใหญ่จะรับมีประสบการณ์เป็นรายวัน มีครู 3 คนที่จะรับมีประสบการณ์เป็นรายวิชาคือ ครูคนหนึ่งสอนวิชาภาษาอังกฤษตั้งแต่ระดับประถมศึกษาปีที่ 1 ถึงมัธยมศึกษาปีที่ 3 อีกคนหนึ่งสอนวิชาวิทยาศาสตร์ระดับมัธยมศึกษาปีที่ 1-3 และอีกคนหนึ่งสอนวิชางานบ้านตั้งแต่ระดับประถมศึกษาปีที่ 3 ถึงมัธยมศึกษาปีที่ 3 ครูทุกคนนอกจากมีงานสอนในชั้นที่รับผิดชอบแล้ว ยังต้องรับผิดชอบงานพิเศษเช่นมีลูกคนละ 1 งาน รายละเอียดดังแสดงในตารางที่ 6 นอกจากนี้ ครูส่วนใหญ่ไม่มีความรู้และประสบการณ์และ/หรือการเข้ารับการอบรมเกี่ยวกับการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น มีอาจารย์ศักดิ์ อธิชาเพียงคนเดียวที่เขามีประสบการณ์ในการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นร่วมกับสำนักงานการประถมศึกษากิ่งอำเภอบ้านคา แต่ยังไม่เข้าใจในเรื่องการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นดีเท่าที่ควร

ตารางที่ 6 ข้อมูลบุคลากรของโรงเรียนบ้านนาโคก

ชื่อ-นามสกุล	คุณวุฒิ		หน้าที่รับผิดชอบ		คนใน ท้องถิ่น
	วุฒิการศึกษา	วิชาเอก	งานประจำ	งานพิเศษ	
1. นายรัตน มากทวีทรัพย์	ป.ตรี	บริหาร	ผู้บริหาร	-	-
2. นางวรรณ ทองคำ	ป.ตรี	ประถม	ผู้ช่วยผู้บริหาร	-	-
3. นางภา สว่างทิพย์	ป.ตรี	สหกรณ์	ประถม 3	สหกรณ์	-
4. น.ส.ภาณี สุตสาร	ป.ตรี	สังคม	มัธยม 2	ลูกเสือ	-
5. น.ส.ดวงแก้ว ยสธิ่ง	ป.ตรี	บริหาร	ประถม 5	แนะแนว	-
6. น.ส.กร รักษ์มณี	ป.ตรี	ภูมิศาสตร์	ประถม 6	วิชาการ	-
7. นางจิรา วุฒิกุล	ป.ตรี	คหกรรม	มัธยม 1	พัสดุ	-
8. น.ส.วดี ไกรอินทร์	ป.ตรี	ปฐมวัย	อนุบาล 1	วิชาการ	-
9. น.ส.ศิริทิพย์ อิกทอนภัก	ป.ตรี	คหกรรม	ประถม 1	อนามัย	-
10. นางดีพร้อม รักษะ	ป.ตรี	อนุบาล	อนุบาล 3ชั้น	พัสดุ	-
11. นายฉาบ เพิ่มพูนวงศ์	ป.ตรี	พลศึกษา	มัธยม 3	การเงิน	†
12. นายพิทักษ์ ศรีเมือง	ป.ตรี	พลศึกษา	ประถม 4	ประชาสัมพันธ์ชุมชน	-
13. น.ส.นพรัตน์ เจริญมั่น	ป.ตรี	ศิลปศึกษา	อนุบาล 2	ประชาสัมพันธ์	-
14. น.ส.ท่านิง นสพรพระ	ป.โท	โสต	อังกฤษ (ป.1-ม.3)	ห้องสมุด	-
15. นายศักดิ์ ลือชา	ป.ตรี	วิทยาศาสตร์	วิทยาศาสตร์ (ม.1-ม.3)	อาคารสถานที่	-
16. นางอมรา อุตมสุข	ป.ตรี	เกษตร	งานบ้าน (ป.3-ม.3)	อาหารกลางวัน	-
17. นางสุวิจิต รัตนประทีป	พ.ม.	-	ประถม 2	การเงิน	-

† หมายถึง เป็นคนในท้องถิ่น

2.1.3.4 ข้อมูลพื้นฐานของนักเรียน

ปัจจุบันโรงเรียนบ้านนาโคกเปิดสอนตั้งแต่ระดับชั้นอนุบาล 3 ชั้นจนถึงมัธยมศึกษาปีที่ 3 ในปีการศึกษา 2542 โรงเรียนมีนักเรียนทั้งหมด 439 คน โดยมีนักเรียนระดับชั้นอนุบาล 3 พบ และอนุบาล 1-2 จำนวน 115 คน นักเรียนระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ 1-6 จำนวน 281 คน และนักเรียนระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1-3 จำนวน 93 คน

รายละเอียดดังแสดงในตารางที่ 7. นักเรียนในระดับมัธยมศึกษาตอนต้นส่วนใหญ่เป็นชาย สาคิดอยู่กับบิดามารดาซึ่งส่วนใหญ่มีเชื้อสายไทย รองลงมาคือเป็นชาวไทยเชื้อสายกะเหรี่ยง บิดามารดาของนักเรียนส่วนใหญ่มีอาชีพทำไร่ ทั้งคู่ไปด้วยกันและมีชีวิตอยู่

ตารางที่ 7 ข้อมูลพื้นฐานของนักเรียนโรงเรียนบ้านนาโคบน

ชั้นเรียน	จำนวนห้องเรียน (ปีการศึกษา 2542)	จำนวนนักเรียน (ปีการศึกษา 2542)
อนุบาล 3 ชาย	1 ห้อง	30 คน
อนุบาล 1	2 ห้อง	44 คน
อนุบาล 2	2 ห้อง	41 คน
ประถมศึกษาปีที่ 1	1 ห้อง	34 คน
ประถมศึกษาปีที่ 2	1 ห้อง	44 คน
ประถมศึกษาปีที่ 3	1 ห้อง	40 คน
ประถมศึกษาปีที่ 4	1 ห้อง	36 คน
ประถมศึกษาปีที่ 5	1 ห้อง	40 คน
ประถมศึกษาปีที่ 6	1 ห้อง	37 คน
มัธยมศึกษาปีที่ 1	1 ห้อง	39 คน
มัธยมศึกษาปีที่ 2	1 ห้อง	26 คน
มัธยมศึกษาปีที่ 3	1 ห้อง	28 คน
รวม	14 ห้อง	439 คน

2.1.3.5 การบริหารจัดการภายในโรงเรียน

การบริหารจัดการภายในโรงเรียนมีการแบ่งงานต่าง ๆ เป็น 8 งาน คือ งานวิชาการ งานบุคลากร งานกิจการนักเรียน งานอาคารสถานที่ งานสัมพันธ์ชุมชน และงานธุรการการเงินและพัสดุ ในแต่ละงาน ผู้บริหารได้แต่งตั้งครูที่ทำหน้าที่หัวหน้างานและครูที่รับผิดชอบโดยพิจารณาจากความสามารถ ครูทุกคนในโรงเรียนมีหน้าที่รับผิดชอบงานอย่างน้อย 1 งาน แต่บางคนรับผิดชอบมากกว่า 1 งาน เช่น อาจารย์วรเดช ทองคำ รับผิดชอบงานบุคลากร งานกิจการนักเรียน งานธุรการการเงินและพัสดุ อาจารย์อิทธิพร รักษ์สงขล รับผิดชอบงานอาคารสถานที่ งานสัมพันธ์ชุมชน และงานพัสดุ อาจารย์ภาณี อุดสาทะ รับผิดชอบงานวิชาการ และงานกิจการนักเรียน เป็นต้น ดังที่ครูในโรงเรียนท่านหนึ่งกล่าวกับผู้วิจัยว่า “...[ครู] ทุกคนมีงานหมด แต่อาจจะไปหนักที่ใครบางคน บางคนก็ได้งานเยอะ คือเขาเก่ง แล้วพอผู้บริหารเห็นว่าเขาเก่งก็ให้

ทำอีก” สำหรับการบริหารงานของโรงเรียนบ้านนาโคบนและผู้บริหารในงานต่าง ๆ ทั้ง 6 งาน ปรากฏในภาพที่ 13

ภาพที่ 13. การบริหารงานของโรงเรียนบ้านนาโคบน

2.1.3.6 ภาวะผู้นำภายในโรงเรียน

ในโรงเรียนบ้านนาโคบนมีผู้นำอย่างเห็นทางการ 2 คน คือ อาจารย์ใหญ่ และผู้ช่วยผู้อำนวยการโรงเรียน ดังรายละเอียดต่อไปนี้

อาจารย์วิรัตน์ มากทรัพย์ อาจารย์ใหญ่โรงเรียนบ้านนาโคบนเป็น ผู้บริหารโรงเรียนที่เน้นด้านวิชาการ เอาใจใส่และจริงจังในการทำงาน ติดตามงาน ทุคน้อย และ ยินดีให้คำแนะนำแก่ครูเวลาที่มีปัญหาในเรื่องงาน จึงทำให้ครูในโรงเรียนเกรงใจ ดังที่ครูให้ สัมภาษณ์กับผู้วิจัยว่า

ครู 1: ...ผู้บริหารดี เอาใจเรางาน เป็นคนที่ตามงาน

ครู 2: ...เราเห็นมา ทุกคนยังไม่รู้ใจ แล้วบุคลิกก็เป็นคนที่เฉย ไม่ค่อย พุด ใครก็ไม่ค่อยยกย่องเท่าไร แต่จริง ๆ แล้วแกไม่มีอะไร ถ้ามีปัญหาเข้าไป อารมณ์แกก็จะแนะนำให้

นอกจากนี้ ผู้บริหารยังเป็นผู้ที่มีลักษณะเป็นแบบประชาธิปไตย คือ เปิดโอกาสให้ครูในโรงเรียนแสดงความคิดเห็นและเป็นคนยอมรับฟังเหตุผล ดังจะเห็นได้จากการประชุมครูประจำเดือนของโรงเรียน ผู้บริหารจะซักถามติดตามงาน ให้ครูแสดงความคิดเห็นในเรื่องต่างๆ แล้วจะไม่ด่วนสรุปตามความคิดเห็นของตนเอง ผู้บริหารมักจะร่วมปรึกษารายการกับครูในโรงเรียน ดังจะเห็นได้จากหากมีงานด่วนที่ต้องรีบตัดสินใจ ไม่สามารถเรียกประชุมครูได้ ผู้บริหารจะเชิญครูที่รับผิดชอบในงานนั้นๆ มาร่วมปรึกษารายการและดำเนินงานให้ลุล่วง เปิดโอกาสให้ครูทุกคนทำงานอย่างเต็มความสามารถ เห็นที่ครูกล่าวถึงผู้บริหารโรงเรียนว่า

ครู 1: (ในการประชุมครู) ครูทุกคนมีโอกาสเสนอความคิดเห็นที่ละคน... ท่านจะไล่ถาม งานอะไรมีปัญหาอะไรบ้าง พอได้งานแล้วต่อไปก็โอ [ถาม] เป็นคน...

ครู 2: (ผู้บริหารจะไม่ใช่ผู้ตัดสินใจ [ครูส่วนใหญ่] ตกใจเอาก็เอา) คุณก็จบก็ยอมรับในหลักการและเหตุผลดังกล่าว

อาจารย์วรรณ ทดงคำ ผู้ช่วยผู้อำนวยการโรงเรียนซึ่งปฏิบัติงานอยู่ที่โรงเรียนนี้เป็นเวลานานเกือบ 20 ปี และดำรงตำแหน่งผู้ช่วยผู้บริหารโรงเรียนประมาณ 12 ปี เป็นบุคคลอีกท่านหนึ่งที่ครูในโรงเรียนให้การยอมรับและไว้วางใจ เป็นที่ปรึกษาของครูเวลาที่มีปัญหา ทั้งนี้เนื่องจากเป็นคนทำงานอยู่ในโรงเรียนนี้เป็นเวลานาน รวมทั้งมีมนุษยสัมพันธ์ที่ดีกับเพื่อนครูและชุมชน อย่างเช่นที่ครูท่านหนึ่งกล่าวว่า

...(อาจารย์วรรณ) เป็นที่ปรึกษาให้กับครูทุกคนในโรงเรียน และครูในโรงเรียนให้ความไว้วางใจ เวลามีปัญหาอะไรไม่กล้าคุยกับอาจารย์ใหญ่ก็จะปรึกษากับเขา แล้วเขาจะไปพูดกับอาจารย์ใหญ่ให้...

2.1.3.7 การจัดการเรียนการสอน

ครูส่วนใหญ่มีการจัดการเรียนการสอนที่เน้นครูเป็นศูนย์กลาง เช่น สอบโดยขึ้นอธิบายหน้ากระดานดำ แล้วให้นักเรียนอ่านตามและ/หรือทำแบบฝึกหัด ดังที่สังเกตได้จากการสอนวิชาคณิตศาสตร์ ครูอธิบายตามหนังสือและให้นักเรียนทำแบบฝึกหัด หรือในวิชาสังคมศึกษา ครูสอนตามหนังสือเรียนและให้นักเรียนทำรายงานหรือแบบฝึกหัด เป็นต้น

อย่างไรก็ตาม ในบางครั้งครูในโรงเรียนมีการจัดการเรียนการสอนที่เน้นนักเรียนเป็นศูนย์กลางเช่นกัน ดังจะเห็นได้จากการสังเกตและสัมภาษณ์ครูผู้สอนที่รับผิดชอบกลุ่มวิชาการงานและพื้นฐานอาชีพ พบว่า ครูสอนโดยคำนึงถึงความสนใจของนักเรียนและความสามารถของครู มักใช้วิธีสอนแบบสาธิต แล้วให้นักเรียนได้ลงมือปฏิบัติและบันทึกผลการปฏิบัติเอง รวมทั้งให้นักเรียนได้ฝึกแก้ไขปัญหาด้วยตนเองและรายงานผลการปฏิบัติแก่ครูและ

นักเรียนในชั้น ตั้งแผนครูท่านหนึ่งที่สอนการทำขนม ซึ่งเป็นวิชาหนึ่งในงานผลิตของกลุ่มวิชาอาชีพ ได้กล่าวกับผู้วิจัยว่า

...ก็ลองตามความสนใจของเด็ก อย่างเรื่องทำขนม จะถามว่าเด็กสนใจจะทำขนมอะไร เราก็เป็นผู้หาอุปกรณ์มาให้ สอนและให้เด็กได้ทำเอง ปฏิบัติเองทุกอย่าง แล้วให้นักเรียนสรุปว่ามีส่วนผสมอะไรบ้าง... ให้นักเรียนแต่ละกลุ่มทำเองแล้วก็จะจัดขึ้นตอนของตนเอง ถ้านักเรียนจะปรับปรุงอะไรเพิ่มเติม ก็ให้นักเรียนหาวิธีเอง เขาจะเรียนรู้ด้วยตนเอง...

หรือในวิชาสังคมศึกษา ครูผู้สอนบางคนให้นักเรียนศึกษาค้นคว้าด้วยตนเองและทำรายงานเป็นกลุ่มเสนอหน้าชั้น โดยครูจะมีหน้าที่จัดหาเอกสารประกอบการศึกษาค้นคว้าแก่นักเรียน ดังที่ครูให้สัมภาษณ์ดังนี้

ครู 1: ...จะใช้วิธีสอนรวมกันหลายอย่าง อย่างบางเรื่องที่เนื้อหาเยอะ ๆ ก็ให้นักเรียนไปหาและค้นคว้าด้วย

ครู 2: ...จะใช้สื่อ (ประกอบการสอน)... แล้วให้เด็กทำรายงานเป็นกลุ่ม เราก็จะให้นักเรียนไปหาหนังสือจากห้องสมุด แต่ที่นี้พอเข้าไปหนังสือไม่มี เราก็หาหนังสือเพิ่มเติมให้เขา

หรือในวิชาวิทยาศาสตร์ ครูผู้สอนจัดการเรียนการสอนที่เน้นทั้งครูและนักเรียนเป็นศูนย์กลาง ดังจะเห็นได้จากครูสอนโดยสาธิตให้นักเรียนดูให้เข้าใจก่อน แล้วให้นักเรียนลงมือปฏิบัติและแก้ไขปัญหาเอง ในระหว่างการเรียนรู้ ครูให้นักเรียนบันทึกและรายงานผลการปฏิบัติแก่เพื่อนนักเรียนในชั้น ดังที่ครูท่านหนึ่งเล่าว่า "ถ้ามีการทดลองอะไรอย่างนี้ จะสาธิตให้นักเรียนดูก่อนแล้วให้เด็กทำเอง..."

สำหรับการวัดและประเมินผล ครูทุกคนใช้วิธีการสังเกต การตรวจผลงาน และการทดสอบกลางภาคและปลายภาค โดยจะให้คะแนนเก็บจากภาคปฏิบัติเพื่อช่วยนักเรียนที่ทำผลการสอบปลายภาคไม่ดี ดังที่ครูกล่าวว่า

ครู 1: ...ตอนวัดผลที่ใช้อธิบสอบ แล้วบางครั้งเราก็สังเกตเขา (นักเรียน) จากงานที่เขาส่ง รายงานที่เขาเขียนมา แล้วก็ประเมินตรงรายงาน บางทีดูจากการที่เขานำเสนอหน้าห้องเรียน... เป็นคะแนนเก็บ...

ครู 2: ...ส่วนใหญ่จะดูจากสมุดงาน จะมีคะแนนให้ เป็นคะแนนเก็บ มีการสอบปลายภาค เด็กคนไหนที่แบบว่าเวลาสอบ ๆ ตก ก็จะมาคะแนนตรงนั้นมาช่วย ถือว่าเค้าตั้งใจเรียน ไม่เินเค้าจะเลิกถ้าตั้งใจ...

2.1.3.8 การพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นของโรงเรียน

ในระยะ 3 ปีที่ผ่านมาโรงเรียนบ้านนาโคบน ไม่เคยพัฒนาหลักสูตรให้สอดคล้องกับสภาพ ปัญหา และความต้องการของท้องถิ่น ส่วนมากจะจัดการเรียนการสอนในวิชาที่ระบุไว้ในหลักสูตรแกนบท ส่วนการจัดการเรียนการสอนในวิชาอาชีพหรือวิชาเลือกเสรีอื่นๆ โรงเรียนจะจัดสอนในวิชาที่ครูสามารถสอนได้เป็นหลัก ดังที่ครูท่านหนึ่งกล่าวว่า “...การเปิดวิชาเลือก (เสรี) เป็นการเปิดวิชาที่ครูสอนได้ แล้วก็ไม่ต้องยุ่งยากมาก”

2.1.3.9 ความสัมพันธ์และความร่วมมือของบุคลากรในโรงเรียน

ครูในโรงเรียนมีความสัมพันธ์ที่ดีต่อกันและให้ความร่วมมือช่วยเหลือซึ่งกันและกัน ทั้งนี้เนื่องจากในจำนวนครูทั้งหมด 17 คน มีครูเพียงคนเดียวที่มีบ้านพักอยู่ต่างอำเภอ ครูส่วนใหญ่อาศัยอยู่ที่บ้านพักครูของโรงเรียนและของกุ่มโรงเรียนจึงอยู่ไม่ไกลจากโรงเรียน ครูจึงมีเวลาพบปะพูดคุยกันหลังเลิกงาน และมีโอกาสรับประทานอาหารเย็นร่วมกันบ่อยๆ แม้แต่ครูบางคนที่มีครอบครัวแล้วยังมีเวลาสังสรรค์กันเพื่อนครูด้วยกัน จึงทำให้ครูมีความสนิทสนมกันมาก นอกจากนี้ยังไม่มีครูคนใดที่เกี่ยวข้องกันในลักษณะเครือญาติหรือเป็นสามีภรรยาด้วยกัน จึงทำให้ไม่มีการแบ่งพรรคแบ่งพวกและไม่มีปัญหาทะเลาะเบาะแว้ง ดังจะเห็นได้จากคำสัมภาษณ์ของครูท่านหนึ่งที่กล่าวว่า

...โรงเรียนบ้านนาโคบนไม่มีระบบครอบครัว (ไม่มีใครเป็น) สามีภรรยา ไม่มีระบบญาติพี่น้องกันเหมือนโรงเรียนอื่น ๆ... ถ้าเป็นอย่างนั้นมันมีปัญหาสูง แต่ที่นี่ไม่มี... ถ้ามีหลาย ๆ คู่บางครั้งมันก็อาจจะมีปัญหา เช่น การขอโทษ...

ในเรื่องความร่วมมือของครูในโรงเรียน พบว่า กิจกรรมหรืองานต่าง ๆ ของโรงเรียน เช่น กิจกรรมกีฬาสี งานวันเด็ก ฯลฯ ครูในโรงเรียนยินดีให้ความช่วยเหลือกันแม้ว่างานนั้นจะไม่เกี่ยวข้องกันงานที่ควรรับผิดชอบ เช่นที่ครูเล่าให้ผู้วิจัยฟังว่า

ครู 1: ...ในโรงเรียน ถ้าเป็นงานใหญ่ ทุกคนจะช่วยเหลือกัน...

ครู 2: ...ให้งานเขา (ครู) ไป เขาก็ทำกันทั้งนั้น... ถ้าหากว่าคนนั้นทำไม่ได้เต็มที่ คนอื่นก็ช่วยทำให้...

ผู้บริหารโรงเรียน: ...ถ้า (โรงเรียน) มีงานปุ๊บ เขา (ครู) จะทิ้งงานส่วนตัว แล้วมาทำงานตรงนี้ของโรงเรียน...

อย่างไรก็ตาม ในเรื่องการทำงานที่ต้องอาศัยความร่วมมือกันนั้น บางครั้งครูในโรงเรียนอาจมีความคิดเห็นที่ขัดแย้งหรือแตกต่างกัน แต่ส่วนมากจะขอมุมมองกันได้ด้วยเหตุผล และสามารถร่วมมือกันทำงานจนสำเร็จ ดังที่ครูกล่าวว่า

ครู 1: ผมมองว่าครูในโรงเรียนสามัคคีกันดีนะ ปัญหาที่มี ประชุมก็ทะเลาะกันปกติธรรมดา ออกมาก็หัวเราะคุยกันปกติ ทำงานก็ช่วยกันดี...

ครู 2: เวลาทำงานก็ไม่มีแบ่งกลุ่ม ส่วนใหญ่เขาจะจับกลุ่มกันดี คือเวลาทำงานอย่างสมมติเช่นเขียนกัน ความเห็นไม่ตรงกัน ก็มีบ้างนะ แต่ว่าไม่ถึงกับเป็นอารมณ์ พอเถียงกันแล้วก็เลิกแล้วกันไป

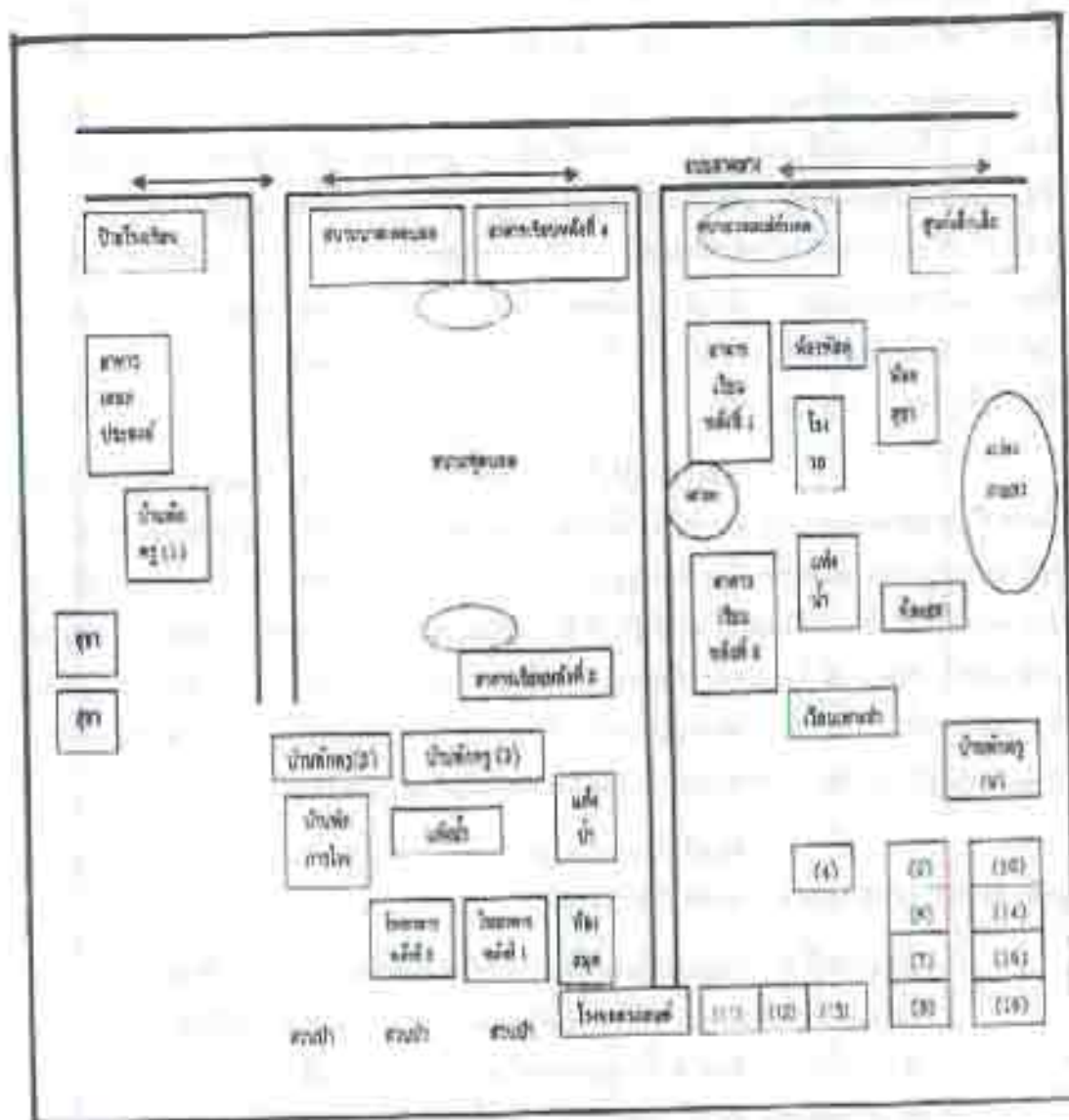
2.1.4 สภาพทั่วไปของโรงเรียนจอมราช

2.1.4.1 ที่ตั้งของโรงเรียน

โรงเรียนจอมราช ตั้งอยู่หมู่ที่ 3 ตำบลบ้านแถม อำเภอจอมบึง จังหวัดราชบุรี มีระยะทางห่างจากกลุ่มโรงเรียน 3 กิโลเมตร และห่างจากสำนักงานการประถมศึกษาอำเภอจอมบึง 25 กิโลเมตร

2.1.4.2 ประวัติความเป็นมาของโรงเรียน

โรงเรียนจอมราชเริ่มก่อตั้งเมื่อวันที่ 8 กรกฎาคม 2510 โดยสมเด็จพระราชชนนีศรีสังวาลย์ พระราชทานเงินจำนวน 50,000 บาท ประชาชนบริจาคสมทบอีกจำนวน 9,615 บาท พร้อมที่ดินเลขที่ดินจำนวน 15 ไร่ให้แก่โรงเรียน (ปัจจุบันมีที่ดิน 28 ไร่ 68 ตารางวา) กองกำกับการตำรวจตระเวนชายแดนเขต 7 ดำเนินการก่อสร้าง ต่อมาท้าวทองผลที่ 1 วิทยาพระองค์ คณะครูอำเภอจอมบึง และประชาชนชาวบ้านแถม ร่วมดำเนินการด้วย จนแล้วเสร็จเป็นอาคาร 3 ห้องเรียน และสมเด็จพระราชชนนีศรีสังวาลย์ทรงพระกรุณาเปิดป้ายโรงเรียนและทรงปลูกมะม่วงจำนวน 2 ต้นในโรงเรียนเมื่อวันที่ 17 กุมภาพันธ์ 2511 ในวันที่ 8 ตุลาคม 2511 กองกำกับการตำรวจตระเวนชายแดนได้มอบโรงเรียนให้องค์การบริหารส่วนจังหวัดเป็นผู้ดำเนินการต่อไป ในวันที่ 1 ตุลาคม 2523 โรงเรียนจอมราชได้โอนไปอยู่ในสังกัดสำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ วันที่ 1 มิถุนายน 2533 เริ่มดำเนินการโครงการนำร่องขยายโอกาสทางการศึกษาจนถึงระดับมัธยมศึกษาปีที่ 3 ตามโครงการของสำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ วันที่ 18 พฤษภาคม 2536 เปิดเรียนชั้นอนุบาล 1 จำนวน 1 ห้องเรียน โรงเรียนจอมราชเป็นโรงเรียนในโครงการปฏิบัติการศึกษาตั้งแต่ปีการศึกษา 2540 ปัจจุบันมีอาคารเรียน 4 หลัง อาคารเอนกประสงค์ 2 หลัง บ้านพักครู 4 หลัง บ้านพักครูเรือนเก่า จำนวน 3 หลัง มีครู 27 คน ภารโรง 1 คน ตั้งแผนผังแสดงบริเวณโรงเรียนจอมราชในภาพที่ 14

ภาพที่ 14 แผนผังบริเวณโรงเรียนจอมราช

โรงเรียนจอมราชเป็นโรงเรียนที่เน้นความสำคัญของด้านคุณธรรม สิ่งแวดล้อม ด้านพละนาฏศิลป์ และความสามารถในด้านการเรียน ดังจะเห็นได้จากปรัชญาของโรงเรียน ที่ระบุไว้ว่า “อดตา เพชร หิต เสือโฮ (การชนะใจตนเองได้เป็นสิ่งประเสริฐ)” และคำขวัญของโรงเรียน คือ “สุภาพดี เรียนเก่ง มีคุณธรรม รักสิ่งแวดล้อม” โรงเรียนจอมราชจัดให้ว่าเป็นโรงเรียนที่มีคุณภาพทั้งทางด้านวิชาการ ด้านกิจการนักเรียน ด้านกีฬา และด้านกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับชุมชนดังจะเห็นได้จากรางวัลต่าง ๆ ที่โรงเรียนได้รับดังต่อไปนี้ ด้านวิชาการ ได้รับรางวัลโรงเรียนดีเด่นขนาดใหญ่สำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดราชบุรีในปี พ.ศ. 2539 รางวัล

ห้องสมุดดีเด่นขนาดใหญ่สำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดราชบุรีในปี พ.ศ. 2540 รางวัลรองชนะเลิศแห่งภาพยนั 11 รางวัลรองชนะเลิศจัดสวนถาด งานวิชาการกลุ่มโรงเรียนมัธยมศึกษาจังหวัดราชบุรีในปี พ.ศ. 2541 ทางด้านกิจการนักเรียน ได้รับรางวัลโครงการอาหารกลางวันดีเด่น สำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดราชบุรีในปี พ.ศ. 2540 รางวัลกิจกรรมแนะแนวดีเด่นระดับจังหวัดในปี พ.ศ. 2541 พวงสัมพันธ์ ได้รับรางวัลชนะเลิศตะกร้อของรุ่น 15 ปี สำนักงานการประถมศึกษาอำเภอจอมบึงในปี พ.ศ. 2540 รางวัลชนะเลิศตะกร้อรุ่น 14 ปี สำนักงานป้องกันปราบปรามยาเสพติด รางวัลชนะเลิศตะกร้อรุ่น 15 ปี สำนักงานการประถมศึกษาอำเภอจอมบึง และรางวัลรองชนะเลิศตะกร้อรุ่น 12 ปี กรุงเทพมหานคร ศักดิ์กิจธรรมที่ เกี่ยวข้องกับชุมชน ได้รับรางวัลที่ 1 โครงการการศึกษาเพื่อพัฒนาชนบท (กศ.พช.) ระดับ จังหวัด ในปี พ.ศ. 2541

นอกจากนั้นโรงเรียนจอมราชยังมีบุคลากรที่มีความสามารถสร้างชื่อเสียงให้กับโรงเรียน อาทิเช่น นางสาวธัญญา ชื่นตรง ได้รับรางวัลครูผู้มีผลงานดีเด่นด้านการสอนระดับก่อนประถมศึกษา (รางวัลครูสภาจังหวัด) และครูวิจัยอรรถดีเด่นระดับกลุ่มโรงเรียน ปี พ.ศ. 2540 อาจารย์ณงค์ ศรีทอง ได้รับรางวัลครูผู้สอนวิชาวิทยาศาสตร์ดีเด่นระดับอำเภอ อาจารย์หิณี สกุลวงษ์ ได้รับรางวัลครูภาษาไทยดีเด่น (มุ่งประสบการณ์ทางภาษา) ระดับอำเภอ ปี พ.ศ. 2541 และ อาจารย์สุภัทรา ใจงาม ได้รับรางวัลครูผู้สอนภาษาอังกฤษดีเด่น ปี พ.ศ. 2540 เป็นต้น (แฟ้มสะสมงานของโรงเรียนจอมราช (นามสมมุติ), 2542: 16)

โรงเรียนจอมราชเป็นโรงเรียนที่มีชื่อเสียงทั้งในระดับอำเภอและใบ ระดับจังหวัด โดยมีพิกฐานิเทศที่ท่านหนึ่งได้กล่าวไว้

...โรงเรียนนี้เป็นศูนย์การเรียนรู้ของอาจารย์ในจังหวัดหลาย ๆ เรื่อง โดยเฉพาะอย่างยิ่งการสอนวิทยาศาสตร์แบบโครงงาน ครูดีเด่นระดับอำเภอที่รอบประเมินระดับจังหวัด มีครูอภิญญาดีเด่น ครูภาษาไทยดีเด่น ครูพลศึกษาดีเด่น ครูศิลปะดีเด่นในปี นี้ และที่แล้ว ๆ มากก็มีครูดีเด่นที่ส่งมาประเมินระดับ จังหวัดตลอด

นอกจากนี้ทางโรงเรียนยังจัดให้นักเรียนทุกคนกินอาหารฟรีและมีสมุดแจกฟรี ส่วนหนังสือจะให้ทุนเรียน ดังคำให้สัมภาษณ์ดังต่อไปนี้

ผู้บริหารโรงเรียน: ...นักเรียนไม่ต้องซื้อหนังสือเรียนเลย ทั้งหนังสือทั้งสมุด เราดำเนินการให้ทั้งหมด มาถึงปีนี้ตั้งแต่อนุบาลจนถึง ป.6 ไม่ต้องซื้อข้าวกิน มาโรงเรียนนี้เรามีอาหารให้กินครบทุกคน และถึงสามปีถึงมีขนมอีก 70 คน เราให้กินได้ เราดำเนินการโครงการอาหารกลางวันให้นักเรียนกินฟรีได้เลย

คนในชุมชน: ...มองว่าโรงเรียนเขาตีมากเลข พอใจ คือโรงเรียนนี้เขามี
อาหารกลางวัน มีเสื้อผ่านแจกให้เด็ก หนังสือให้ฟรี เรียกว่าโรงเรียนนี้เขา
ดีมากเรื่องนี้ เรื่องการเรียนก็ใช้ได้ ถ้าเทียบกับโรงเรียนแบบอื่นๆ ให้
ความรู้ดี...

2.1.4.3 ข้อมูลพื้นฐานของบุคลากร

ในปีการศึกษา 2542 โรงเรียนมีบุคลากรทั้งสิ้นจำนวน 27 คน ประกอบด้วยผู้อำนวยการโรงเรียน 1 คน ผู้ช่วยผู้อำนวยการโรงเรียน 1 คน อาจารย์ 2 จำนวน 14 คน อาจารย์ 1 จำนวน 9 คน ส่วนอีก 2 คนเป็นครูจ้างสอน ในจำนวนนี้มีผู้ศึกษาต่อ 1 คน ส่วนใหญ่จบการศึกษาระดับปริญญาตรี มีเพียงคนเดียวเท่านั้นที่จบการศึกษาระดับมัธยมศึกษาปีที่ 3 ลักษณะเด่นของโรงเรียนจอมราช คือครูส่วนใหญ่ได้ปฏิบัติงานตรงตามสาขาวิชาเอกที่เรียนมา ซึ่งโรงเรียนจอมราชมีครูที่สำเร็จการศึกษาตามสาขาวิชาเอกต่าง ๆ เกือบครบทุกสาขายกเว้นสาขาวิชาคณิตศาสตร์ ดังนั้นครูที่สอนในระดับมัธยมศึกษาจะสอนวิชาเฉพาะจากมัธยมศึกษาปีที่ 1 ถึงมัธยมศึกษาปีที่ 3 ผู้บริหารโรงเรียนก็สำเร็จการศึกษาระดับปริญญาเอกการบริหารการศึกษา ครูส่วนใหญ่ไม่ใช่คนในท้องถิ่น มีครูที่เป็นคนในท้องถิ่นเพียง 3 คนเท่านั้น ดังนั้นครูหลายคนมีความคิดที่จะย้ายโรงเรียน ในระยะ 3 ปีที่ผ่านมาครูส่วนใหญ่ไม่เคยได้รับการอบรมเกี่ยวกับการจัดทำหลักสูตรท้องถิ่น มีครูบางคนเท่านั้นที่เคยได้รับการอบรมเกี่ยวกับการสอนเรื่องท้องถิ่นของเราของจังหวัดราชบุรี ครูผู้สอนทุกคนนอกจากมีหน้าที่ การสอนที่ต้องรับผิดชอบแล้วยังมีงานที่ได้รับมอบหมายพิเศษอย่างน้อยคนละ 1 งาน ซึ่งได้นำเสนอไว้ในตารางที่ 8

ตารางที่ 8 ข้อมูลบุคลากรของโรงเรียนจอมราช

ชื่อ	ระดับการศึกษา	วิชาเอก	หน้าที่รับผิดชอบ		เป็นคนในท้องถิ่น
			งานประจำ	งานพิเศษ	
1. นายจำเริญ อีสัน	ปริญญาตรี	บริหารการศึกษา	ผอ.ร.ร.	-	-
2. นายอุเทน พรหมวง	ปริญญาตรี	พลศึกษา	ผอ.มอ.ร.ร. สอนชั้น ม.3	-	-
3. นางจำนิง บุตรสิทธิ์	ปริญญาตรี	เทคโนโลยีทางการเกษตร	สอนชั้น ป.4	งานโครงการพระราชดำริ	†
4. นายเฉลิม นิ่มนร	ปริญญาตรี	พลศึกษา	สอนระดับมัธยมศึกษา	ดูการ/การเงิน	-

† หมายถึงเป็นคนในท้องถิ่น

ตารางที่ 8 ข้อมูลบุคลากรของโรงเรียนจอมราช (ต่อ)

ชื่อ	ระดับ การศึกษา	วิชาเอก	หน้าที่รับผิดชอบ		เป็นคนใน ท้องถิ่น
			งานประจำ	งานพิเศษ	
5. นางอุทัย สุนทร	ปริญญาตรี	ภาษาไทย	สอนระดับมัธยมศึกษา	งานจัดรถจักรยาน ตระเวน	-
6. นาง ธนิตา พจนเมือง	ปริญญาตรี	สังคมศึกษา	สอนระดับมัธยมศึกษา	งานสัมพันธ์ ชุมชน	-
7. น.ส.วชิรพร เพ็งมงคล	ปริญญาตรี	สหกรรม	สอนระดับมัธยมศึกษา	งานพิเศษ	-
8. นายทรงพล มงคล	ปริญญาตรี	สังคมศึกษา	สอนระดับมัธยมศึกษา	งานโครงการพิเศษ	-
9. นางสุวิมล รักดีงาม	ปริญญาตรี	ดนตรี	สอนระดับมัธยมศึกษา	ประณม คณตรี งานอาคารสถานที่	-
10. นางอนงค์ ศรีทอง	ปริญญาตรี	วิทยาศาสตร์	สอนระดับมัธยมศึกษา	งานห้องวิชา งานวัดผล	-
11. น.ส.พรทิพย์ เรืองเมือง	ปริญญาตรี	วิทยาศาสตร์	สอนระดับมัธยมศึกษา	งานวิชาการ งานแผนงาน	†
12. น.ส.สุกัญญา ใจงาม	ปริญญาตรี	ภาษาอังกฤษ	สอนระดับมัธยมศึกษา	งานห้องปฏิบัติการ การภาษา	-
13. น.ส.สาธิตา สุขเปรม	ปริญญาตรี	ภาษาไทย	สอนระดับมัธยมศึกษา	งานกฎระเบียบ	†
14. น.ส.ศศิธร โพธิ์สา	ปริญญาตรี	สอนพิเศษ	สอนระดับมัธยมศึกษา	งานคอมพิวเตอร์	-
15. นางปราณี เลอสุข	ปริญญาตรี	การประณม ศึกษา	สอนชั้น อนุบาล 1	งานวิชาการอนุบาล งานสิ่งการสอน	-
16. นางวนิดา ชื่นตรง	ปริญญาตรี	การศึกษา ปฐมวัย	สอนชั้น อนุบาล 2	งานทะเบียน งานจริยธรรม งานวินัย	-
17. นางทิพย์ สุวรรณ	ปริญญาตรี	การประณม ศึกษา	สอนชั้น ป.1	งานอนามัย	-
18. นางศิริทวี สัมทอง	ปริญญาตรี	การประณม ศึกษา	สอนชั้น ป.1	งานอนามัย	-
19. นางศรีรัตน์ โชติศรี	ปริญญาตรี	การประณม ศึกษา	สอนชั้น ป.2	งานสหกรณ์	-

† หมายถึงเป็นคนในท้องถิ่น

ตารางที่ 8 ข้อมูลบุคลากรของโรงเรียนจอมราช (ต่อ)

ชื่อ	ระดับ การศึกษา	วิชาเอก	หน้าที่รับผิดชอบ		เป็นคนใน ท้องถิ่น
			งานประจำ	งานพิเศษ	
20. นางฉวีรัตน์ จิตกุล	ปริญญาตรี	การประถมศึกษา	สอนชั้น ป.3	วิชาการประถม	-
21. นางชาตรี บุญนาค	ปริญญาตรี	ศิลปศึกษา	สอนชั้น ป.3	งานวาดภาพระบาย สี (ตกแต่ง)	-
22. นายสมภาร บัวเพ็ง	ปริญญาตรี	เกษตรศาสตร์	สอนชั้น ป.4	งานวาดภาพระบาย สี (ซ่อมบำรุง)	-
23. นางวิพร เกตุกล้า	ปริญญาตรี	สหกรณ์	สอนชั้น ป.5	งานสหกรณ์	-
24. นางรจนา งามนที	ปริญญาตรี	การประถมศึกษา	สอนชั้น ป.6	งานส่งเสริมกีฬา (วอลเลย์บอล)	-
25. นายอานนต บุญนา	ปริญญาตรี	พลศึกษา	สอนระดับ มัธยมศึกษา ครูพิเศษ ประถมศึกษา	งานส่งเสริมกีฬา (ฟุตบอล, ตะกร้อ)	-
26. น.ส.สุติรา เทธิสมภณ	ปริญญาตรี	การประถมศึกษา	ศึกษาค้น	-	-
27. นางสมศรี วัฒน	มัธยม ศึกษา ปีที่ 3	-	ครูพิเศษ ประถมศึกษา	งานวาดภาพระบาย สี	-

2.1.4.4 ข้อมูลพื้นฐานของนักเรียน

โรงเรียนจอมราชเป็นโรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษาเปิดสอนตั้งแต่ระดับชั้นอนุบาล 1 ถึง มัธยมศึกษาปีที่ 3 ทุกระดับชั้นมีจำนวนห้องเรียนระดับชั้นละ 2 ห้อง ยกเว้นระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ 5-6 และระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 มี ห้องเรียนระดับชั้นละ 1 ห้อง โรงเรียนจอมราชมีจำนวนนักเรียนทั้งหมด 590 คน (โรงเรียนจอมราช (นามสมมุติ), 2542) ดังรายละเอียดในตารางที่ 9

ตารางที่ 9 ข้อมูลพื้นฐานของนักเรียนโรงเรียนจอมราช

ชั้น	จำนวนห้อง	จำนวนนักเรียน		
		ชาย	หญิง	รวม
อนุบาล 1	2	25	28	53
อนุบาล 2	2	20	27	47
ประถมศึกษาปีที่ 1	2	18	24	42
ประถมศึกษาปีที่ 2	2	31	29	60
ประถมศึกษาปีที่ 3	2	22	25	47
ประถมศึกษาปีที่ 4	2	30	31	61
ประถมศึกษาปีที่ 5	1	19	22	41
ประถมศึกษาปีที่ 6	1	27	19	46
มัธยมศึกษาปีที่ 1	1	26	24	50
มัธยมศึกษาปีที่ 2	2	43	41	84
มัธยมศึกษาปีที่ 3	2	29	30	59
รวม	19	290	300	590

คณะผู้วิจัยรวบรวมข้อมูลพื้นฐานของนักเรียนระดับมัธยมศึกษาโดยการส่งแบบสอบถาม นักเรียนในระดับมัธยมศึกษาปีที่ 1-3 มีจำนวนทั้งสิ้น 198 คน แต่ได้รับแบบสอบถามกลับมาจำนวน 171 ฉบับ คิดเป็นร้อยละ 85.93 จากแบบสอบถามพบว่านักเรียนระดับมัธยมศึกษาส่วนใหญ่เป็นนักเรียนหญิง (ร้อยละ 51.46) อาศัยอยู่กับบิดา-มารดา (ร้อยละ 86.96) บิดามีอาชีพทำไร่ (ร้อยละ 63.16) มารดามีอาชีพทำไร่ (ร้อยละ 61.99) นักเรียนที่มีพี่น้อง 3-4 คน มีจำนวนมากที่สุด (ร้อยละ 47.37) และส่วนใหญ่นักเรียนมีบิดา-มารดาอยู่ด้วยกัน (ร้อยละ 81.87)

2.1.4.5 การบริหารจัดการ

โรงเรียนจอมราชเป็นโรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษา มีการบริหารจัดการภายในโรงเรียนแบ่งออกเป็น 5 งาน โดยในแต่ละงานจะมีผู้รับผิดชอบดังนี้

1) งานวิชาการ เป็นงานเกี่ยวกับการทำแผนงาน และโครงการของโรงเรียนการสอน การจัดทำตารางสอน การจัดครู-อาจารย์เข้าสอน การพัฒนาการเรียนการสอน การอบรมสัมมนาและการวัดประเมินผลการเรียนรู้ หัวหน้ารับผิดชอบคือ อาจารย์พรวิ เรืองผล

2) งานการเงินและธุรการ เป็นงานเกี่ยวกับงบประมาณการใช้จ่าย ตามระเบียบกระทรวงการคลัง งานสารบรรณ งานประชาสัมพันธ์ และงานพัสดุครุภัณฑ์ หัวหน้า รับผิดชอบคือ อาจารย์เฉลิม มั่นคง

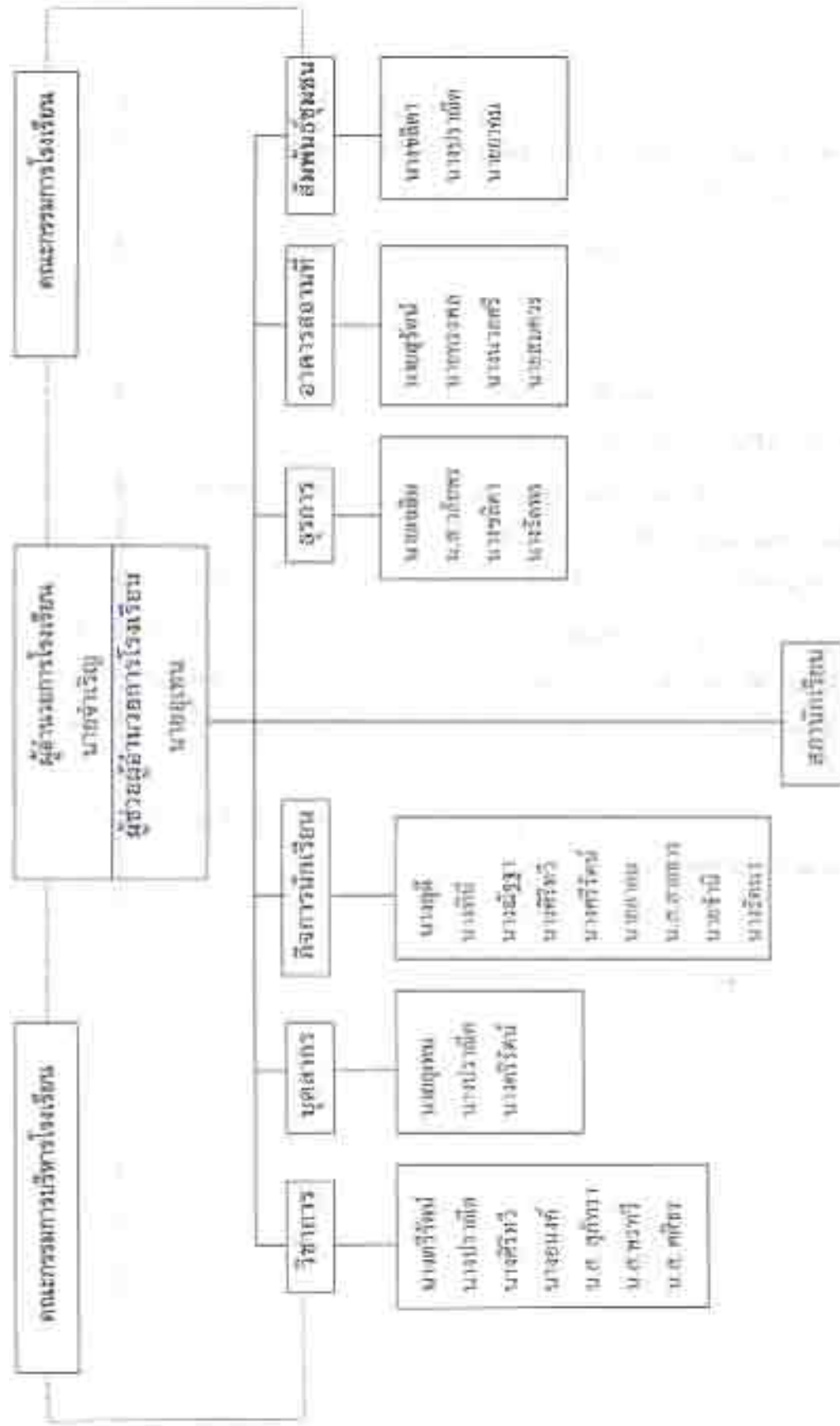
3) งานบุคลากร เป็นงานเกี่ยวกับการจัดวางตัวบุคคล งานทะเบียน ประวัติดูแล งานนิเทศ งานประเมินผลการปฏิบัติงาน งานสวัสดิการ และงานพัฒนาบุคลากร หัวหน้า รับผิดชอบคือ ผู้ช่วยผู้อำนวยการโรงเรียน

4) งานอาคารสถานที่ เป็นงานเกี่ยวกับการจัด การให้ การพัฒนาและ บำรุงรักษาอาคารสถานที่ในโรงเรียน หัวหน้ารับผิดชอบคือ อาจารย์สุวัฒน์ รักดีงาม

5) งานกิจการนักเรียน เป็นงานเกี่ยวกับการจัดการกับนักเรียนตาม พระราชบัญญัติการศึกษา เช่น การรับนักเรียน จัดทำทะเบียนต่างๆ การจัดบริการให้แก่นักเรียน และ การควบคุมความประพฤติและระเบียบวินัยของนักเรียน หัวหน้ารับผิดชอบคือ อาจารย์อุษิ สุนทรา

6) งานสัมพันธ์ชุมชน เป็นงานเกี่ยวกับการให้บริการชุมชนด้าน ต่าง ๆ ได้แก่ ด้านข่าวสาร ด้านส่งเสริมสุขภาพอนามัย ด้านส่งเสริมอาชีพ ด้านนันทนาการ และด้าน อาคารสถานที่ พัสดุครุภัณฑ์ งานเสริมสร้างความเข้าใจกับชุมชน หัวหน้ารับผิดชอบคือ อาจารย์ชัชชาติ ทองเมือง

การบริหารงานของโรงเรียนจอมราช แสดงให้เห็นถึงเงินจาก แผนภูมิการบริหารงานดังภาพที่ 1.5

[illegible]

2.1.4.6 ภาวะผู้นำภายในโรงเรียน

โรงเรียนจอมราชนิผู้นำอย่างเป็นทางการ 2 คน คือ ผู้อำนวยการโรงเรียนและผู้ช่วยผู้อำนวยการโรงเรียน สำหรับผู้นำอย่างไม่เป็นทางการนั้นไม่ปรากฏชัดเจนจากการสัมภาษณ์บุคลากรภายในโรงเรียนพบว่า มีครูผู้สอนเพียงท่านเดียวเท่านั้นที่กล่าวถึงผู้นำอย่างไม่เป็นทางการซึ่งเป็นครูผู้สอนระดับอนุบาลว่า “อาจารย์ปราณีได้อาจจะเป็นผู้นำได้ เพราะเป็นผู้ที่มีการวางแผนการทำงาน มีมนุษยสัมพันธ์ดี สอนหนังสือที่โรงเรียนนี้มานาน รู้จักกับผู้ปกครองเด็กเยอะ เข้ากับชุมชนได้ และเข้ากับครูได้ทุกคน”

ผู้อำนวยการโรงเรียน เป็นผู้บริหารโรงเรียนที่มีอายุ 44 ปี มีอายุราชการ 24 ปี จบการศึกษาระดับปริญญาตรี สาขาบริหารการศึกษา (ศศ.บ.) มีอาชีพรองทั่วไปและมีอาชีพเสริมหลายทางได้แก่ ทำไร่กุหลาบ ชื่อขายที่ดิน และเป็นตัวแทนของไทอสมุทประจวบ เป็นคนจังหวัดนครปฐม มีฐานะค่อนข้างยากจน แต่เป็นคนที่ยึดมั่นกับหลักธรรมที่ได้รับทุนการศึกษามาตลอดจนสามารถเรียนจบถึงขั้นระดับปริญญาตรี ผู้อำนวยการโรงเรียนสมรสกับน้องสาวของหัวหน้าหน่วยศึกษานิเทศก์ สำนักงานการประถมศึกษาอำเภอจอมบึง จึงมาตั้งรกรากอยู่ที่อำเภอจอมบึง ผู้อำนวยการโรงเรียนมีความสามารถพิเศษในเรื่องของการเกษตร เรื่องการย้ายโรงเรียนนั้นค่อนข้างยากเพราะดำรงตำแหน่งผู้อำนวยการความปริมาณงานของโรงเรียน ดังนั้นถ้าจะย้ายโรงเรียนต้องย้ายไปโรงเรียนที่มีปริมาณงานมากพอจึงจะย้ายได้ ซึ่งก็มีอยู่โรงเรียนเดียวในละแวกนั้นคือ โรงเรียนด่านทับตะโก ซึ่งเป็นโรงเรียนที่อยู่ในตำบลอื่นและอยู่ไกลจากบ้านพักมากกว่าโรงเรียนจอมราช ขณะนี้จึงไม่คิดที่จะย้าย

จากการสัมภาษณ์บุคลากรภายในโรงเรียนเกี่ยวกับภาวะผู้นำของผู้อำนวยการโรงเรียนพบว่า ผู้อำนวยการโรงเรียนเป็นผู้มีคุณลักษณะของผู้นำ คือเป็นผู้ที่มีความสามารถเป็นที่ยอมรับของผู้ใต้บังคับบัญชา มีเหตุผล และให้ความเอาใจใส่ต่อผู้ใต้บังคับบัญชา ดังจะเห็นได้จากคำกล่าวของบุคลากรภายในโรงเรียนหลายคนที่กล่าวถึงผู้อำนวยการโรงเรียนสอดคล้องกับดังต่อไปนี้

ครู 1: ท่านเป็นคนที่ไม่เก่งในเรื่องงาน ไม่ว่าจะเป็นงานเล็ก งานใหญ่ ท่านเข้าใจหมด ไม่ว่าในชุมชน ท่านสามารถเข้าไปคุยกับมัน โดยไม่คิดว่าเป็นผล

ครู 2: ผู้อำนวยการเป็นคนเก่ง ฉลาด เป็นคนชอบคนทำงาน เก่งในเรื่องของการทำงาน...

ครู 3: ผู้อำนวยการเป็นคนมีเหตุผลช่วยเหลือลูกน้องถ้ามีปัญหา เราจะช่วยเหลือให้และบางทีงานบางอย่างไม่ใช่ power (อำนาจ) พอที่จะขอแรง ผอ. ก็จะช่วยด้านนี้

ครู 4: ผอ. เอาใจใส่ลูกน้องดี คอยตักเตือนเวลาทำไม่ดี เวลาเราทำไม่ดีจะแนะนำเราอยู่ตลอด ไม่ปล่อยให้เราเดี้ยง ถ้าเรามีอะไรเราก็ไปปรึกษาท่านได้ บางทีครูไม่ถูกกับ ผอ. ก็จะไปคุยให้ ตอนหลังก็เคลียร์กันได้

ศึกษานิเทศก์: ผู้อำนวยการจะดูแลชีวิตความเป็นอยู่ของครู ใครมีปัญหาอะไร เขาจะดูแล เขาจะพูดตรง ๆ คุยกันตรง ๆ

ผู้อำนวยการโรงเรียนนอกจากเป็นผู้ที่ครูในโรงเรียนจอมราชส่วนใหญ่จะมีความรู้สึกที่ดีต่อความเป็นผู้นำของผู้บริหารโรงเรียนดังกล่าวแล้วข้างต้น แต่ยังมีครูบางคนที่มีทัศนคติเห็นว่าผู้อำนวยการโรงเรียนเป็นผู้ที่มีความเชื่อมั่นในตัวเองค่อนข้างสูง ก็คิดว่าตนเองเป็นหลัก ดังเช่นคำพูดของครูท่านหนึ่งได้กล่าวว่า “มีความเชื่อมั่นในตัวเองสูง ยึดตัวเอง มีการประชุมบ่อย ส่วนมากงานที่เกินแผนนโยบายจึงมาแยกมีการตัดสินใจมาเอง ครูมักมีโอกาสในการตัดสินใจมาก” และจากการสังเกตของคณะผู้วิจัยเองพบว่า ท่านจะไม่ปล่อยให้ผู้ใต้บังคับบัญชาแสดงความคิดเห็น ท่านจะตัดสินใจเอง ดังจะเห็นได้จากเหตุการณ์ในงานวันเด็กโรงเรียนซึ่งได้จัดกิจกรรมต่าง ๆ มากมายตั้งแต่ภาคเช้าเรื่อยมา ตอนภาคบ่ายจะมีการแข่งขันวงกลเล่ย์กลเล่ย์ระหว่างครูกับนักเรียน ซึ่งเริ่มการแข่งขันเมื่อเวลา 14.30 น. กรรมการผู้ตัดสินได้บอกตั้งแต่แรกว่าการแข่งขันจะมี 2 ชุด ถ้าเสมอกันจะแข่งอีก 1 ชุด แต่เห็นได้เพียงชุดเดียวท่านผู้อำนวยการก็เข้ามาถามว่าจะเล่นต่อหรือไม่เพราะต้องมีการแจกของขวัญสำหรับเด็กหลังจากการแข่งขันนี้ ซึ่งก็ไม่มีคำตอบจากครูท่านใดท่านผู้อำนวยการก็สรุปเลยว่าคุณนี่ดีกว่าแล้วให้เด็กไปเข้าแถวที่สนาม คณะผู้วิจัยได้เห็นพฤติกรรมของครูบางท่านที่ไม่ค่อยพอใจเพราะเกมการแข่งขันยังไม่ปรากฏผลสิทธิ์ที่ทีมของตน คณะครูและนักเรียนจึงมีการนัดหมายที่จะเล่นกันต่อหลังจากจบกิจกรรมแจกของให้เด็กเรียบร้อยแล้ว นอกจากนี้ ยังมีครูบางคนที่มีความเห็นว่าผู้บริหารโรงเรียนเป็นคนใจร้อน ใช้คำพูดที่รุนแรงทำให้ครูบางคนรับไม่ได้ ดังจะเห็นได้จากคำให้สัมภาษณ์ของครูท่านหนึ่งว่า “ผู้อำนวยการเป็นคนหง่ ฉลาดแต่ใจร้อน ต้องให้ได้ดังใจ เป็นคนทำร้ายแรง เสียงดังเดี๋ยวคิดเรื่องใจร้อน คำพูดของเขา เขาคิดว่าไม่แรง แต่มันแรงในความรู้สึกของลูกน้อง”

ผู้ช่วยผู้อำนวยการ เป็นผู้นำอย่างเป็นทางการอีกท่านหนึ่ง ผู้ช่วยผู้อำนวยการมีอายุ 45 ปี และมีอายุราชการ 21 ปี จบการศึกษาระดับปริญญาตรี สาขาพลศึกษา มีอาชีพรองทำไร่อ้อยและมีอาชีพเสริมคือเล่นดนตรี โดยท่านตีวงดนตรีมีเลดโหม่ร่วมกับเพื่อนครูด้วยกันไปแสดงตามงานต่าง ๆ เวลาผู้อำนวยการไม่อยู่ผู้ช่วยผู้อำนวยการสามารถปฏิบัติหน้าที่แทนผู้อำนวยการได้ทุกประการ นอกจากนั้น ยังช่วยสอนวิชาพลศึกษาในระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 อีกด้วย ผู้ช่วยผู้อำนวยการเป็นครูที่สอนอยู่ในโรงเรียนนี้มานานประมาณ 20 ปีพูดจาให้ความเคารพและไว้วางใจ มีมนุษยสัมพันธ์ดี ซึ่งมีครูท่านหนึ่งได้กล่าวถึงผู้ช่วยผู้อำนวยการว่า “เขามีอายุราชการเยอะ แต่เขาก็เป็นหลัก เขาดีและทุกคนก็ให้ความเคารพ” แต่มีบางครั้งที่ทำหน้าที่ตัดสินใจโดยไม่ขอความคิดเห็นจากครูท่านอื่น ๆ เลย ดังจะเห็นได้จากคำบอกเล่าของครู

ท่านหนึ่งว่า “...ในการจัดค่ายลูกเสือ ผู้ช่วยผู้อำนวยการจะวางแผนสร้างสรรค์ เว็บบร็อก โดยไม่ขอความคิดเห็นจากครูในโรงเรียนเลย...”

2.1.4.7 การจัดกาเรียนการสอน

โรงเรียนจอมราชมีการจัดครูเข้าสอนสองลักษณะคือในระดับประถมศึกษานิติ 1-4 ให้ครูสอนประจำชั้น แต่ในระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 จนถึงระดับมัธยมศึกษาปีที่ 3 ให้ครูสอนประจำวิชา เช่น ครูที่สอนวิชาสังคมศึกษาในระดับมัธยมศึกษาจะสอนวิชาสังคมศึกษาตั้งแต่ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1-3 และส่วนใหญ่จะได้สอนครบตามวิชาเอกที่เรียนมา วิธีการจัดการเรียนการสอนของครูนั้นจะเน้นการใช้กิจกรรมช่วยในการจัดการเรียนการสอน ดังเช่นที่อาจารย์ท่านหนึ่งได้ให้สัมภาษณ์ว่า “ที่จะเน้นกิจกรรมคือ ถ้าสอนขึ้นกระดานดำ เด็กจะไม่ฟังที่จะใช้เกม เพลง ฟังศัพท์จากเพลงและเขียนศัพท์ที่ได้ยินจากเพลง” นอกจากนี้ข้อมูลที่ให้จากการสัมภาษณ์แล้วคณะผู้วิจัยได้สังเกตเห็นว่า ในชั้นเรียนนักเรียนกำลังร่วมทำกิจกรรมซึ่งเป็นงานที่ต้องเก็บเข้าแฟ้มสะสมงาน อาจารย์อีกท่านหนึ่งกล่าวว่า “วิธีการสอนจะยึดเด็กเป็นศูนย์กลาง ถ้าเป็นเรื่องคำนวณจะสอนจะอธิบาย แต่ถ้าเป็นเรื่องที่เป็นเนื้อหาจะใช้ชุดการสอนไว้ในงานหมดเพื่อเก็บงานเข้าแฟ้ม...” ในบางวิชาเช่น วิชาภาษาอังกฤษและจิตศึกษามีการบูรณาการ ดังที่ครูผู้สอนวิชาจริยศึกษาได้กล่าวว่า “ผมไม่มีชุดคิดแบบเรียนคือ จะบูรณาการเรื่อง ๆ เช่น ผมสอนจริยธรรมไม่ได้สอนในตำราเลย ในตำราน่าเบื่อมาก ผมก็เลยใช้กิจกรรมมากกว่า...” แต่มีครูท่านหนึ่งให้ข้อมูลว่าสอนโดยใช้วิธีอธิบายควบคู่กันไปเพื่อให้เด็กเข้าใจเพิ่มมากขึ้น ครูท่านนั้นกล่าวว่า “พยายามทำตัวให้มันกันเองกับนักเรียนให้มากที่สุด พยายามให้เขารู้มากที่สุด อธิบายให้ทีมากที่สุด ถ้าไม่เข้าใจก็ต้องพยายามอธิบายให้เข้าใจ...” ส่วนการวัดและประเมินผลใช้วิธีการที่หลากหลาย ได้แก่ การใช้การสังเกตจากการปฏิบัติงานจริง ใช้แฟ้มสะสมงาน ใช้แบบทดสอบ หรือในบางวิชาจะเน้นแบบทดสอบในเชิงวิเคราะห์ ดังคำกล่าวของครูที่ให้สัมภาษณ์ว่า

ครู 1: ...ทางประเมิน เรามันให้ใช้ข้อสอบตามความจำเป็น มัธยมที่เรียนเสร็จแล้ว เราให้เขาไปสอบที่สนามจริงที่กลุ่มตั้งแต่ทำสนามเลย เพราะเขามีกินากันที่กลุ่ม เป็นกรรมการสอบ ผู้กำกับเส้น เป็นคนเก็บฟุตบอล เป็นคนเขียนแต้ม อย่างนี้ที่เราสนับสนุน

ครู 2: ...การประเมินใช้แบบสอบ สังเกตการทำสนามกลุ่ม

ครู 3: ...การประเมินก็จะไม่ให้เขาศูนย์แต่จะเป็นลักษณะปานกลาง ดีที่สุด เป็นข้อสอบเชิงวิเคราะห์มากกว่า โดยให้เขาค้นคว้าจากทีวี หนังสือพิมพ์

2.1.4.8 การจัดทำหลักสูตรท้องถิ่น

จากการสัมภาษณ์และการสนทนากลุ่มกับครูและผู้ช่วยผู้บริหารโรงเรียนพบว่า ครูในโรงเรียนบางคนเข้าใจว่าโรงเรียนเคยจัดทำหลักสูตรท้องถิ่นเกี่ยวกับวิชาชีพ โดยโรงเรียนได้เปิดสอนรายวิชาเลือกอิสระในระดับมัธยมศึกษาที่เกี่ยวกับงานวิชาชีพ ได้แก่ การตัดเย็บเสื้อผ้า ช่างไฟฟ้า การเลี้ยงปลา การทำอาหารว่าง และการผลิตของทำร้าย ซึ่งโรงเรียนเชิญวิทยากรภายนอกซึ่งเป็นคนในชุมชนเข้ามาช่วยสอน ดังจะเห็นได้จากคำกล่าวของครูและผู้ช่วยผู้อำนวยการโรงเรียนในการสัมภาษณ์และการสนทนากลุ่มดังนี้

ครู 1: เคยจัดในเรื่องของการตัดเย็บเสื้อผ้า เลี้ยงปลา

ครู 2: เคยมีช่างสอนตัดเสื้อผ้ามาสอน ให้ภูมิปัญญาชาวบ้านเมื่อ 3 ปีที่ผ่านมา และก็มีช่างไฟฟ้าเดินสายไฟ ทำบ่อเลี้ยงปลามาสอนในระดับมัธยม

ผู้ช่วยผู้อำนวยการโรงเรียน: ...ส่วนใหญ่ที่นี้จะเชิญผู้รู้ ภูมิปัญญาชาวบ้านเข้ามาเป็นวิทยากรพูด สมมุติว่าเราต้องการจะรู้เรื่องเย็บผ้าเราก็เชิญ ค่ะคงการจะรู้เรื่องทอผ้าเราก็นิมนต์พระภิกษุ เรามีคำขวัญให้ ตอนนี้ได้จบมาเรื่องการสอนดนตรีไทยแต่โรงเรียนเราไม่มีครู แต่มีภูมิปัญญาชาวบ้านที่สามารถสอนดนตรีไทยได้ ก็กำลังจะทำเรื่องจ้างเขามาสอน

วิชาเลือกอิสระที่โรงเรียนเปิดสอนนั้นจะเน้นวิชาที่เด็กสนใจ โดยสำรวจความสนใจลงมือเก็บก่อน ดังคำกล่าวของครูท่านหนึ่งว่า “ก่อนจะเชิญวิทยากรท้องถิ่นมาสอนจะสำรวจความสนใจของนักเรียนก่อน” สำหรับด้านการเกษตรซึ่งเป็นอาชีพหลักของคนในชุมชน โรงเรียนจอนนราษฎร์ไม่โดยพานักเรียนไปศึกษาหาความรู้ด้านการเกษตรจากชุมชน เนื่องจากโรงเรียนมีพื้นที่มากพอที่จะให้นักเรียนฝึกปฏิบัติภายในโรงเรียนได้ และโรงเรียนมีผู้รู้ทางการเกษตรที่สามารถถ่ายทอดให้นักเรียนได้ ดังจะเห็นได้จากคำกล่าวของผู้ช่วยผู้อำนวยการโรงเรียนในการสนทนากลุ่มที่ประกอบด้วยคณะกรรมการ คณาจารย์ และผู้นำชุมชนว่า

... การพานักเรียนไปชุมชนในท้องถิ่นและใช้หลักสูตรท้องถิ่น ผมค่อนข้างเคยว่าไม่ได้ปฏิบัติ เนื่องจากที่โรงเรียนมีสถานที่ที่ให้ปฏิบัติ หมายความว่าเรามีที่เยอะ และเรามีด้านการเกษตรที่สามารถรองรับความรู้เด็กได้ เช่น การเกษตร การปลูกพืชสวนครัวจะรับเราก็มีมีถาดน้ำ เราจะมีผักถาดน้ำ ส่วนพืชยืนต้น เช่น มะม่วง เราก็มีของเรา เราสามารถให้นักเรียนดูแล ให้เป็นเจ้าของต้นไม้ได้ และการเลี้ยงปลาเราก็มีสถานที่ เลยกลายเป็นว่าเราไม่ได้พาเด็กออกไปพบชุมชนเพื่อรับฟังความรู้จากท้องถิ่น

ดังนั้นถ้าพิจารณาตามนิยามของคำว่าหลักสูตรท้องถิ่นที่หมายถึง “มวลประสบการณ์ที่คนในสถานศึกษาและชุมชนร่วมกันจัดให้แก่ผู้เรียน ตามสภาพ ปัญหา

และความต้องการของท้องถิ่นนั้น ๆ” สรุปได้ว่า โรงเรียนจอนราชยังไม่ได้มีการจัดทำหลักสูตรท้องถิ่นตามนิยามดังกล่าว เนื่องจากโรงเรียนไม่ได้มีการสำรวจความต้องการของชุมชน เพียงแต่สำรวจความสนใจของนักเรียนเพียงอย่างเดียว และเนื้อหาวิชาที่โรงเรียนจัดโดยมีครูคนในชุมชนมาสอนนั้นก็เป็นเนื้อหาที่ไม่ใช่ลักษณะเด่นของชุมชน แต่เป็นเนื้อหาที่นักเรียนสนใจและมีคนในชุมชนเป็นส่วนน้อยที่อยู่ในเนื้อหานั้น ส่วนวิชาที่เกี่ยวข้องกับการเกษตรซึ่งเป็นลักษณะเด่นของชุมชนโรงเรียนกลับไม่ได้ใช้ประโยชน์ของคนในชุมชนเท่าที่ควร ชุมชนไม่ได้มีส่วนร่วมในการจัดการเรียนการสอนแต่อย่างใดด้วยเหตุผลว่า โรงเรียนมีครูที่เชี่ยวชาญในด้านการเกษตรอยู่แล้วและมีสถานที่ภายในโรงเรียนที่สามารถให้นักเรียนฝึกปฏิบัติภายในโรงเรียนได้ นอกจากนี้ การพานักเรียนไปศึกษานอกโรงเรียนก็ไม่สะดวกเนื่องจากแหล่งความรู้บางที่ก็อยู่ไกล อาจจะมีปัญหาเกี่ยวกับความปลอดภัยในการพานักเรียนไปซึ่งอาจจะเกิดอันตรายกับนักเรียนได้ และค่าใช้จ่ายในการพานักเรียนออกไปศึกษานอกสถานที่ก็ไม่มี ดังคำกล่าวของผู้ช่วยผู้อำนวยการโรงเรียนในการสนทนากลุ่มดังนี้ “...ปัญหาก็คือพวกการหาสถานที่ต่าง ๆ แล้วก็แหล่งความรู้บางที่มันก็อยู่ไกล ถ้าเกิดขนเด็กไปมันอาจจะเกิดอันตรายได้ ใช้วิธีเอาของเขามาทำของหนัก ไม่ใช่ยกของหนักไปหาของเบา และงบประมาณการใช้จ่ายต่าง ๆ ก็ไม่มี”

2.1.4.9 ความสัมพันธ์และความร่วมมือของบุคลากรในโรงเรียน

จากการสัมภาษณ์ครูผู้สอนและผู้บริหารโรงเรียนได้ข้อมูลที่สำคัญที่สอดคล้องกันว่า ครูในโรงเรียนมีความสัมพันธ์ค่อนข้างดี มีความสามัคคีกลมเกลียวกัน ไม่มีการทะเลาะวิวาทกัน ไม่มีการแบ่งพรรคแบ่งพวกกัน มีปัญหาที่สามารถแก้ไขกันได้ ด้านความร่วมมือในการทำกิจกรรมก็ช่วยเหลืองานกันดีและร่วมกันทำกิจกรรมตามภาระหน้าที่ที่ได้รับมอบหมาย ดังจะเห็นได้จากคำให้สัมภาษณ์ดังต่อไปนี้

ผู้บริหารโรงเรียน: ครูในโรงเรียนมีความสัมพันธ์ค่อนข้างดี ครูเราไม่ทะเลาะกันเป็นเรื่องเป็นราว ไม่พอใจกันบ้างนะมี ไม่ค่อยถูกชะตากันบ้างก็มี แต่ก็ยังคงกันข้าวรวมกัน อยู่บ้านพักใกล้กัน พยายามพูดอยู่เสมอว่าให้รักสามัคคีกัน

ครู 1: เป็นสิ่งหนึ่งที่ทำให้อยากอยู่ต่อไป เพราะว่าที่นี่ไม่มีแบ่งกลุ่มเป็นก๊ก ถ้าจัดสภาพห้องให้มีห้องพักครูก็อาจจะเกิดการแบ่งพวกได้ แต่มาอยู่ที่นี่เป็นแบบห้องใครห้องมัน พอถึงเวลาที่ทำงาน ว่างก็คือทำงานจะไม่ค่อยได้มีโอกาสมารวมกันสักเท่าไร นอกจากเวลาทานข้าว

ครู 2: ในโรงเรียนจะมีลักษณะเป็นกลุ่มก้อนดี รักใคร่กัน โดยเฉพาะจะอยู่บ้านพักครูด้วยกัน อาจจะทำให้มีความสามัคคี ช่วยเหลือกัน

ครู 3: ความสามัคคีของคณะครูที่นี่ดี มันเป็นสิ่งคนแบบชนบท ไม่ใช่ลักษณะตัวใครตัวมัน และอีกอย่างการอยู่บ้านพักทำให้ครูเขารักกัน ช่วยเหลือกันมันอบอุ่น เราทานข้าวด้วยกันตอนเย็น มีอะไรก็คุยกัน ห้องนี้มีปัญหาอย่างนี้เป็นครูที่ปรึกษาที่รับรู้ไว้ละ พี่บอกได้เลยที่อยู่ที่นี่แล้วสบายใจ ถึงมันจะไกลลูกแต่ก็ไม่ลำบาก อบอุ่น เพื่อนฝูงก็อบอุ่น

ครู 4: เวลาที่มีงานอะไรก็ช่วยเหลือกัน เช่น งานกีฬา ใครได้รับหน้าที่อะไรก็ทำตามหน้าที่ที่ได้รับมอบหมาย

ครู 5: ร่วมมือกันทุกอย่าง ขอให้อีก มีอะไรให้ไปชมก็ไปไม่ค่อยมีปัญหา

ครู 6: ด้านสภาพรวม ครูที่นี่กลมเกลียวกันดี

จากข้อมูลดังกล่าวแสดงถึงความสัมพันธ์อันดีของครูในโรงเรียน แต่สำหรับความสัมพันธ์ระหว่างกลุ่มผู้บริหารกับครูในโรงเรียนนั้น คณะผู้วิจัยพบว่า มีครูบางคนที่มีความเห็นว่าผู้อำนวยการโรงเรียนเป็นผู้ที่มีความเอาใจใส่ต่อลูกน้อง ช่วยเหลือลูกน้องเมื่อมีปัญหา และให้คำแนะนำตักเตือนตักเตือนจะเห็นได้จากคำกล่าวของครู ดังนี้

ครู 1: ผอ. เป็นคนมีเหตุผล ช่วยเหลือลูกน้องถ้ามีปัญหา ผอ.เขาจะช่วยเหลือให้และบางทีงานบางอย่างไม่ดี power (อำนาจ) พวกที่จะลงแรง ผอ.ก็จะช่วยดันนี่ให้

ครู 2: ผอ. เอาใจใส่ลูกน้องดี คอยตักเตือนเวลาทำไม่ดี เวลาเราทำไม่ดีจะแนะนำเราอยู่ตลอด ไม่ปล่อยให้เราเอง ถ้าเรามีอะไรเราก็ไปปรึกษาท่านได้ บางทีครูไม่ถูกกัน ผอ.ก็จะพูดให้ ตอนหลังก็เคลียร์กันได้

แต่ในขณะเดียวกันมีครูบางคนมีความรู้สึก ว่า ผู้อำนวยการและผู้ช่วยผู้อำนวยการโรงเรียนไม่ค่อยเปิดโอกาสให้ครูได้มีส่วนร่วมในการตัดสินใจ ดังจะเห็นได้จากคำกล่าวของครูท่านหนึ่งถึงผู้อำนวยการโรงเรียนว่า “มีความเชื่อมั่นในตัวเองสูง คิดตัวเอง มีการประชุมบ่อย ส่วนมากงานที่เป็นแนวนโยบายสิ่งมาเลข มีการตัดสินใจมาเลข ครูน้อยมีโอกาสนในการตัดสินใจน้อย” และครูอีกท่านหนึ่งกล่าวถึงผู้ช่วยผู้อำนวยการโรงเรียนว่า “..ในการจัดค่ายลูกเสือผู้ช่วยผู้อำนวยการจะวางแผนเสร็จสรรพ เรียบร้อย โดยไม่ขอความคิดเห็นจากครูในโรงเรียนเลย..” นอกจากนั้นครูบางคนยังมีความเห็นว่า ผู้อำนวยการโรงเรียนเป็นคนใจร้อน ใช้คำพูดที่รุนแรงทำให้ครูบางคนรับไม่ได้ ดังจะเห็นได้จากคำกล่าวของครูท่านหนึ่งว่า “ผู้อำนวยการเป็นคนแก่ ฉลาดแต่ใจร้อน ต้องให้ได้ดังใจ เป็นคนทำงานแก่ เสียอย่างเดียวคือเรื่องใจร้อน คำพูดของเขา เขาคิดว่าไม่แรง แต่มันแรงในความรู้สึกของลูกน้อง”

2.2 ปัญหาของโรงเรียน

2.2.1 ปัญหาของโรงเรียนชุมชนวัดใหญ่คันโพธิ์

จากการสัมภาษณ์ผู้บริหารโรงเรียน ครู นักเรียน และการศึกษาเอกสารของโรงเรียนชุมชนวัดใหญ่คันโพธิ์พบว่า โรงเรียนประสบปัญหาในเรื่องต่อไปนี้

2.2.1.1 ปัญหาด้านนักเรียน พบว่า ในจำนวนนักเรียนทั้งหมด 811 คน นักเรียนประสบปัญหาต่าง ๆ ดังนี้

1) ปัญหาความยากจน นักเรียนมีปัญหาความยากจนจำนวน 94 คน ในจำนวนนี้มีผู้ปกครองมีอาชีพรับจ้างทั้งสิ้น และมีรายได้ไม่เกินเดือนละ 3,000 บาท

2) ปัญหาด้านครอบครัว นักเรียนมีปัญหาด้านครอบครัวจำนวน 99 คน โดยส่วนใหญ่มีปัญหาการแยกทางกันของบิดามารดา รองลงมาได้แก่ ฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งเสียชีวิต ทอลึ่งลูก ติดคุก

3) ปัญหาภาวะทุพโภชนาการและสุขภาพ นักเรียนมีปัญหาภาวะทุพโภชนาการและปัญหาสุขภาพอื่น ๆ จำนวน 55 คน

4) ปัญหาความบกพร่องทางร่างกายและสติปัญญา นักเรียนมีปัญหาความบกพร่องทางร่างกายและสติปัญญารวม 14 คน โดยมีปัญหาทางด้านสติปัญญาจำนวน 10 คน มีความบกพร่องทางการได้ยินจำนวน 1 คน พิการทางร่างกายจำนวน 2 คน บกพร่องทางการเรียนรู้จำนวน 1 คน

สำหรับแนวทางในการแก้ปัญหาของนักเรียนดังกล่าวข้างต้น พบว่า โรงเรียนมีการจัดสรรทุนที่ได้รับการสนับสนุนจากมูลนิธิ หรือจากการบริจาคของชุมชนให้กับนักเรียนที่ประสบปัญหาเศรษฐกิจ ส่วนนักเรียนที่มีปัญหาความบกพร่องทางร่างกายและสติปัญญาจะได้รับการดูแลเป็นพิเศษจากครูที่ได้รับการอบรมในเรื่องดังกล่าวมาโดยเฉพาะ ส่วนปัญหาด้านครอบครัวที่มีผลทำให้นักเรียนขาดความอบอุ่นและขาดการดูแลเอาใจใส่จากผู้ปกครอง ดังเช่นที่ครูท่านหนึ่งกล่าวว่า “...นักเรียนขาดความเอาใจใส่ดูแลจากครอบครัว พ่อแม่ทำงานโรงงานบ้าง รับจ้างลากทุ่งบ้าง อยู่กับลูกไม่เป็นเวลา...” หรือครูอีกท่านหนึ่งกล่าวว่า “นักเรียนส่วนหนึ่งอยู่กับปู่ ย่า ตา ยาย ซึ่งมีลูกหลานใจมากกว่าพ่อแม่ ครูจะลงโทษเด็กด้วยการตีก็ไม่ยอม...” โรงเรียนได้พยายามแก้ปัญหาที่ด้วยการขอให้ครูช่วยเหลือเอาใจใส่และให้ความรักความเมตตาแก่นักเรียนที่มีปัญหา ซึ่งครูส่วนใหญ่ได้ให้ความร่วมมือเป็นอย่างดีและช่วยเหลือดูแลในยามที่นักเรียนเจ็บป่วย ดังเช่นที่ครูหลายท่านได้กล่าวถึงเรื่องนี้ว่า

ครู 1: ...เด็กที่นี้ถึงจะไม่สบายก็จะมาโรงเรียน เพราะอยู่บ้านไม่มีใครดูแล มาที่นี้ยังมีอาทิน ถ้าเป็นมากครูพาไปหาหมอเอง...

ครู 2: ...เคยมีนักเรียนคนหนึ่งเจ็บในจมูก ต้องพาไปหาหมอ อนามัยก็ช่วยเหลือไม่ได้ ไม่รู้ว่าอะไรอยู่ในจมูก พาไปโรงพยาบาลบางแพก็เครื่องมือนำไม่พอสองพาไปโรงพยาบาลบุรี ครูต้องเป็นธุระเองหมดทุกอย่าง ปกติถ้าเด็กเงินติดอยู่จนเป็นหนองแล้ว... สอบถามได้ความว่าแม่มาอาบน้ำเช็ดเอาก้อนหิน กรอกปาก แล้วหลุ่เข้าไปในจมูก...

ครู 3: ...ครูไม่ได้สอนหนังสืออย่างเดี๋ยวนะ เป็นสารพัด เป็นหนอที่ได้ เพราะงานอนามัยโรงเรียนครูก็ต้องทำ งานสารพัดอะไรหลายอย่าง ครูประชุมก็ต้องทำทั้งหมด และยังต้องสอนให้เด็กรู้จักใช้ชีวิตให้เป็นอีก เพราะปัจจุบันเด็กต้องเลี้ยงกัยเยอะ...

2.2.1.2 ปัญหาด้านบุคลากร พบว่า ปัญหาที่เกี่ยวกับบุคลากรในโรงเรียนที่เห็นได้ชัดเจนมีดังนี้

1) ปัญหาความขัดแย้งระหว่างครูภายในโรงเรียน ในโรงเรียนชุมชนวัดใหญ่ต้นโพธิ์ ครูมีปัญหาขัดแย้งกันซึ่งเป็นปัญหาที่มีมานานแล้วดังที่มีครูท่านหนึ่งกล่าวว่า "...ได้ยื่นเกี่ยวกับปัญหาความขัดแย้งของครูในโรงเรียนนี้ตั้งแต่ก่อนที่จะย้ายมาอยู่ที่นี้แล้ว..." ความขัดแย้งที่เกิดขึ้นมีทั้งปัญหาส่วนตัวที่มีระบบเครือข่ายเข้ามาเกี่ยวข้องและปัญหาเกี่ยวกับการทำงานในโรงเรียนอย่างเช่น ในการจัดกิจกรรมสหกรณ์ครูเคยมีความขัดแย้งจนถึงขั้นทะเลาะเบาะแว้งและทำร้ายร่างกายจนขึ้นศาล และมีการคัดสินทราวินัย

2) ปัญหาการมาโรงเรียนสายของครู ครูในโรงเรียนมีมาโรงเรียนสายซึ่งเป็นปัญหาที่ผู้บริหารพยายามแก้ไขแต่ยังไม่สามารถแก้ไขได้ ซึ่งมีผลทำให้บางห้องเรียนในช่วงเช้าไม่มีครูเข้าสอน

2.2.1.3 ปัญหาการจัดการเรียนการสอน สำหรับปัญหาเกี่ยวกับการจัดการเรียนการสอนนั้น พบว่า ครูส่วนใหญ่ยังจัดการเรียนการสอนแบบใช้ครูเป็นศูนย์กลาง มีการบรรยายหน้าชั้นเรียนโดยยึดแบบเรียนเป็นหลัก ให้นักเรียนจดตามสิ่งที่เขียนบนกระดานดำ หรืออ่านหนังสือโดยให้นักเรียนอ่านตาม ไม่มีการจัดกิจกรรมที่หลากหลายในห้องเรียน และมีการจัดกิจกรรมเสริมนอกห้องเรียนน้อยมาก โดยมีครูบางคนโศกเศร้าว่า "...ต้องสอนหลายวิชา... นักเรียนก็มาก จัดกิจกรรม [การเรียนการสอนที่หลากหลายและกิจกรรมเสริม] ลำบาก..."

2.2.1.4 ปัญหาการจัดการภายในโรงเรียน โรงเรียนชุมชนวัดใหญ่ต้นโพธิ์มี
ปัญหาการจัดการภายในโรงเรียน 2 เรื่อง เรื่องที่หนึ่งคือปัญหาการจัดครูเข้าสอน คือ ครูในโรงเรียน
แต่ละคนต้องรับผิดชอบการสอนหลายวิชาและโรงเรียนมีการจัดครูเข้าสอนไม่ตรงตามวุฒิการศึกษา
และความถนัดของครู จึงทำให้ครูไม่มีความรู้และประสบการณ์เพียงพอที่จะสอนนักเรียนในบางวิชา
ดังที่ครูท่านหนึ่งยกตัวอย่างว่า “...อย่างเช่นวิชาวิทยาศาสตร์ที่ให้เข้าไปใช้ในห้องปฏิบัติการ ไม่กล้าพา
เด็กไปใช้หรอก เกิดสารอะไรมันอันตรายก็ไม่รู้ ลูกเขาเป็นอะไรไป แยกเลย...” ในเรื่องนี้ทำให้มี
ผลกระทบต่อการจัดการเรียนการสอนที่ครูไม่สามารถสอนให้ได้ผลอย่างเต็มที่ ปัญหาอีกเรื่องหนึ่งคือ
ปัญหาการประชาสัมพันธ์โรงเรียน โรงเรียนขาดการประชาสัมพันธ์และการแจ้งข่าวสารการดำเนินงาน
หรือการพัฒนาในด้านต่าง ๆ ของโรงเรียนให้ชุมชนหรือผู้ปกครองทราบ ทั้งในรูปของสื่อสิ่งพิมพ์หรือ
การประชุมชี้แจง จึงจะเห็นได้จากโรงเรียนได้รับรางวัลหลายอย่างแต่ชุมชนไม่ทราบเรื่องเหล่านี้เลย
ซึ่งจะมีผลต่อการสร้างความเข้าใจอันดีและการขอความร่วมมือช่วยเหลือจากคนในชุมชน

2.2.2 ปัญหาของโรงเรียนวัดสมานกิจ

2.2.2.1 ปัญหาด้านนักเรียน จากการสำรวจข้อมูลพื้นฐานของนักเรียนพบว่า
นักเรียนมีปัญหาครอบครัวแตกแยกเป็นจำนวนมาก ทำให้โรงเรียนจำเป็นต้องให้การช่วยเหลือเพิ่มเติมเพื่อ
ดึงให้นักเรียนใช้เวลาส่วนใหญ่อยู่กับทางโรงเรียนเพื่อป้องกันปัญหาสุขภาพจิต เนื่องจากนักเรียน
บางส่วนไม่มีพ่อแม่และแม่ดูแลพ้องอาศัยอยู่กับญาติ ดังคำให้สัมภาษณ์ของอาจารย์ในโรงเรียนท่านหนึ่ง
กล่าวว่า “เด็กที่มีครอบครัวแตกแยกมาก... พ่อคิดทุกอย่าง แม่คิดทุกอย่าง นางที่คิดทั้งผู้ต้องอยู่กับยาย”

2.2.2.2 ปัญหาด้านบริหารจัดการ พบว่า โรงเรียนมีปัญหาการจัดครูเข้าสอน
ไม่ครบทุกระดับชั้นในบางสัปดาห์ เนื่องจากอาจารย์เสนาะมีการกิจต้องออกไปติดสินกับชาวบ้าน ๆ ทำให้มี
ชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 ซึ่งอาจารย์เสนาะรับผิดชอบสอนขาดครูเข้าสอน ผู้บริหารแก้ไขปัญหาดังกล่าวโดยจัดครู
เข้าสอนแทนสลับกันไป “อาจารย์เสนาะ มีการกิจต้องออกไปติดสินกับเขา ผมก็เลยต้องให้ครูสับกัน
เข้าไปช่วยสอนแทน”

2.2.2.3 ปัญหาด้านทรัพยากร โรงเรียนมีปัญหาปริมาณน้ำบาดาลที่ใช้ภายในโรงเรียน
เป็นน้ำกร่อยไม่สามารถใช้ในการเกษตรได้แต่อยู่ระหว่างทางดำเนินการขุดน้ำประปาเข้ามาในโรงเรียน
ดังคำกล่าวของกำนันที่รับว่า “แหล่งน้ำตรงนี้ บ่อน้ำบาดาลที่ว่าเป็นน้ำกร่อย น้ำเค็ม ผมได้ทำเรื่องไปทาง
กรมอนามัยแล้ว ขอประปาขนาดใหญ่มาให้ที่นี่ เช้าผมกรมอนามัยเขาขุดไปเรียบร้อยแล้ว”

2.2.2.4 ปัญหาด้านบุคลากร พบว่า บุคลากรในโรงเรียนวัดสมานกิจทุกคนไม่มี
ความรู้และประสบการณ์ในการจัดทำหลักสูตรท้องถิ่นมาก่อน อาจารย์ท่านหนึ่งได้ให้ความเห็น
เกี่ยวกับการอบรมว่า “หน่วยงานน่าจะจัดอบรมให้ความรู้เพิ่ม ควรทำในช่วงปีพิเศษ ...หรือวัน

เปิดเรียนก็ได้ให้ตรงกับวันเสาร์หรือถึงวันศุกร์สักวันก็ได้ แต่ (ที่เป็นอยู่) ไม่เป็นเช่นนั้น อย่างเช่น ครู ป. 1 ไปอบรม 6 วัน แล้วจะให้ใครมาสอนแทน ตรงนี้เป็นจุดสำคัญ”

2.2.2.5 ปัญหาการจัดการเรียนการสอน พบว่า ในโรงเรียนวัดสนามกึ่งมีครูบางส่วนที่ยังมีรูปแบบการเรียนการสอนที่เน้นครูเป็นศูนย์กลาง

2.2.2.6 ปัญหาต้นทุนลักษณะของนักเรียน อาจารย์ท่านหนึ่งได้กล่าวถึงความรู้สึกที่บั่นทอนกำลังใจของความเป็นครูว่า “ศิษย์เก่าที่นี้ออกไปแล้วไม่รู้จักครู ศิษย์ปัจจุบันเสาร์-อาทิตย์ ออกไปนอกโรงเรียนแล้วไม่รู้จักครู ขณะที่ไปโรงเรียนอื่น ๆ... เด็กเขาจะเข้ามาทักทายเด็กจะให้เกิดความคิดมาก ศิษย์เก่าของแคว้นที่ ๆ ข้าเป็นไม่รู้ไม่ชี้” อาจารย์ท่านนี้ได้วิเคราะห์สาเหตุของปัญหานี้ว่า

มันเนื่องมาจากผู้ปกครองอาจจะไม่ให้เกียรติครูเท่าไร... ถ้าเป็นครูในถิ่นตัวเองไม่มี ไม่มีคนให้เกียรติ แต่ต่างถิ่นมีคนให้การยกย่องนับหน้าถือหน้า เขานับหน้าบ่จะสบกับผมมา เมื่อตอนบวบวจุติวิ่งแถวผมไม่ได้อยู่ที่นี้ เขา (ผู้ปกครอง) ให้เกียรติผมนะ ที่นี้ พ่อแม่เด็ก หรือญาติผู้ใหญ่ เจอครูเขาจะเขี่ยก ฮึ่นนี้ ไอ้นี้ ลูกก็เขี่ย (คิดว่า) พ่อแม่เขายังเรือกได้ ทำไมเราจะต้องเคารพด้วย

2.2.3 ปัญหาของโรงเรียนบ้านนาโคบน

จากการสัมภาษณ์ผู้บริหารโรงเรียน ครู นักเรียน และการศึกษาของโรงเรียนบ้านนาโคบนพบว่า โรงเรียนประสบปัญหาในเรื่องต่าง ๆ ดังนี้

2.2.3.1 ปัญหาด้านบุคลากร โรงเรียนบ้านนาโคบนประสบปัญหาดังนี้

1) ปัญหาการขาดแคลนบุคลากร จากเกณฑ์ของสำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติที่ได้กำหนดอัตราส่วนครูต่อนักเรียนเท่ากับ 1 : 20 นั้น โรงเรียนนี้จะต้องมีบุคลากรจำนวน 22 คน แต่ในปัจจุบันโรงเรียนมีเพียง 17 คน โรงเรียนจึงขาดครูอีก 5 อัตรา ทำให้มีปัญหาอื่น ๆ เกิดขึ้น เช่น ครูบางคนสอนในวิชาที่ไม่ตรงกับความรู้ความสามารถหรือสาขาที่เรียนมา นักเรียนในชั้นเรียนมีจำนวนมากเกินไปเนื่องจากต้องแก้ปัญหาการขาดแคลนครูด้วยการรวมนักเรียน 2 ห้องในระดับชั้นเดียวกันไว้เป็นห้องเรียนเดียวกันจึงทำให้ครูดูแลนักเรียนไม่ทั่วถึง อย่างไรก็ตาม ปัญหาในเรื่องบุคลากรนี้โรงเรียนได้พยายามแก้ไขด้วยการรับนักศึกษาจากสถาบันราชภัฏมาฝึกสอน

2) ปัญหาภาระงานของครูที่มากเกินไป โรงเรียนบ้านนาโคบนถึงประสบปัญหาเรื่องภาระงานของครูที่มีมากเกินไปทำให้ทำงานไม่มีประสิทธิภาพเท่าที่ควร จะเห็นได้จากครูทุกคนนอกจากจะมีการสอนเต็มที่แล้ว ยังต้องรับผิดชอบงานบริหารของโรงเรียนทั้งทางคนรับผิดชอบมากกว่า 1 งาน เช่น อาจารย์ภารับผิดชอบงานวิชาการและงานกิจการนักเรียน อาจารย์ดีพร้อมรับผิดชอบงานอาคารสถานที่และงานธุรการกับการเงิน เป็นต้น ซึ่งงานดังกล่าวมักจะมีงานหรือโครงการด่วนซึ่งหน่วยเหนือต้องการให้โรงเรียนทำให้เสร็จทันเวลาอยู่เสมอจึงทำให้ครูบางคนต้องทิ้งงานสอนเพื่อทำงานดังกล่าว บางครั้งครูมีเวลาไม่พอมองงานจึงมีข้อผิดพลาดต่าง ๆ และเกิดความเครียดในการทำงาน ดังที่ครูท่านหนึ่งกล่าวกับคณะผู้วิจัยว่า “...อย่างเข้านี้มันแล้วงานด่วนให้เสร็จภายในเย็นนี้ บางทีงานสอนเราก็ต้องชะงักไว้ งานทุกอย่างจึงรวนไปหมด...”

3) ปัญหาการขาดความรู้ความเข้าใจในเรื่องการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น บุคลากรในโรงเรียนบ้านนาโคบนไม่เคยได้รับการอบรมเกี่ยวกับการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นมาก่อน ครูส่วนใหญ่จึงไม่มีความรู้ความเข้าใจในเรื่องดังกล่าว ดังที่ครูได้ให้สัมภาษณ์กับคณะผู้วิจัยว่า “ครูในโรงเรียนไม่เคยอบรม [เรื่องการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น] มาก่อน ไม่เคยทำหลักสูตรท้องถิ่น มีแต่เชิญผู้รู้มาให้ความรู้กับนักเรียนอย่างเช่น การสานเข่ง การทำขนม” หรือครูอีก ท่านหนึ่งกล่าวว่า “ไม่เคยอบรม... ไม่รู้จะทำ [หลักสูตรท้องถิ่น] ได้หรือเปล่า”

2.2.3.2 ปัญหาด้านนักเรียน พบว่า นักเรียนมีปัญหาในเรื่องต่าง ๆ ดังนี้

1) ปัญหาด้านสุขภาพโภชนาการ ผู้ปกครองของนักเรียนในโรงเรียนบ้านนาโคบนมีอาชีพทำไร่และฐานะยากจน นักเรียนจึงได้อาหารไม่พองและไม่มีคุณภาพ รวมทั้งทำให้เด็กนักเรียนต้องขาดเรียนเนื่องจากต้องอยู่บ้านเลี้ยงน้องหรือไม่เช่นนั้นก็ต้องติดตามพ่อแม่ในเวลาที่พ่อแม่ออกไปทำไร่ในที่ไกล ๆ เนื่องจากไม่มีใครดูแลตน ดังเช่นครูท่านหนึ่งเล่าว่า “พ่อแม่เด็กยากจนเด็กมีสุขภาพไม่ค่อยดีเพราะการกินการอยู่ไม่ดี” หรือครูอีกท่านหนึ่งกล่าวถึงปัญหาของนักเรียนว่า “เด็กบางทีขาดเรียนบ่อย เพราะต้องอยู่บ้านเลี้ยงน้อง บางทีก็ตามพ่อแม่ไปไร่...”

2) ปัญหาการขาดความรู้ความรับผิดชอบ นักเรียนไม่มีความรับผิดชอบในงานที่ครูมอบหมายเท่าที่ควร เช่น ในกรณีที่ครูให้นักเรียนศึกษาค้นคว้าด้วยตนเองและทำรายงานส่งครู นักเรียนมักไม่ส่งงานหรือส่งงานไม่ทันตามเวลาที่กำหนด อย่างเช่นที่ครูท่านหนึ่งให้สัมภาษณ์ว่า “บางทีเด็กก็ไม่ยอมทำงาน ขมว่าทำหรือยัง ก็บอกว่าทำแล้ว พอบอกให้ส่งงาน ก็นิ่งเฉย...” หรือครูอีกท่านหนึ่งกล่าวว่า “...ครูแจก [หนังสือ] ให้แต่ [นักเรียน] ไม่นำมา สิมไว้ที่บ้าน พาย ขาด อะไรอย่างนี้จนครูบางคนต้องให้เช็คชื่อเลย ไม่เอาหนังสือมาก็เช็คชื่อขาดไปเลย”

3) ปัญหาด้านพฤติกรรม นักเรียนบางคนมีปัญหาครอบครัวแตกแยก ซึ่งมีผลทำให้นักเรียนขาดความรักความอบอุ่น มีพฤติกรรมก้าวร้าวและชอบทำตัวเด่น ดังที่ครูท่านหนึ่งกล่าวว่า “ปัญหาครอบครัวแตกแยกก็มี นางที่เล็กจะทำตัวเด่น แต่เราก็ต้องเตือน” หรือ “[ก้าวร้าว] มีเหมือนกัน แต่ว่าพอเราว่าแล้วเขาก็ดี”

2.2.3.3 ปัญหาด้านการจัดการเรียนการสอน พบว่า โรงเรียนบ้านนาโหนดมีปัญหาการขาดแคลนสื่อวัสดุอุปกรณ์ประกอบการเรียนการสอน ขาดหนังสือและเอกสารต่างๆ สำหรับให้นักเรียนศึกษาค้นคว้าด้วยตนเอง อย่างเช่นที่ครูกล่าวถึงขณะมีวิจัยว่า “คะมี (ปัญหา) หนังสือไม่ค่อยมี ไปหาซื้อไม่ค่อยได้” นอกจากนี้ ครูส่วนใหญ่ยังเน้นวิธีการสอนแบบคุณเป็นศูนย์กลาง มีการใช้วิธีการสอนแบบนักเรียนเป็นศูนย์กลางน้อย

2.2.4 ปัญหาของโรงเรียนจอมราช

จากการสัมภาษณ์บุคลากรในโรงเรียน พบว่า โรงเรียนจอมราชมีปัญหาดังนี้

2.2.4.1 ปัญหาด้านนักเรียน

นักเรียนมีปัญหาเรื่องความยากจน การขาดความอบอุ่นจากครอบครัว เนื่องจากผู้ปกครองส่วนใหญ่ต้องออกไปทำไร่ทำนา เมื่อกลับจากไร่ก็ต้องทำการพักผ่อนไม่มีเวลาพูดคุยให้คำปรึกษาแก่ลูก บางครอบครัวเป็นลักษณะของครอบครัวแตกแยก ไม่ได้อยู่กับพ่อแม่ บางคนอยู่กับญาติ บางคนถูกไล่ออกจากบ้านต้องมาอยู่กับเพื่อนบ้าน หรือพ่อแม่ให้มาอยู่บ้านพักในโรงเรียน จากปัญหาดังกล่าวจึงส่งผลให้นักเรียนมีพฤติกรรมที่ค่อนข้างก้าวร้าว ไม่อ่อนน้อม ดังจะเห็นได้จากคำให้สัมภาษณ์ของบุคลากรในโรงเรียนที่สอดคล้องกันดังต่อไปนี้

ครู 1: นักเรียนมีปัญหาจากครอบครัว เขาไม่ค่อยใส่ใจลูกเขา อาจจะเนื่องจากต้องออกไปทำงานกันมีด ลูกแต่เช้า มีบารวมที่พ่อแม่ไม่มาอยู่ที่โรงเรียน เพราะไม่มีคนคอยดูแล บางคนก็ไม่มีเงิน ก็ไม่ยอมมาโรงเรียน

ครู 2: บางครอบครัวยากจน และมีปัญหาความแตกแยกระหว่างพ่อแม่ที่หย่าร้างกัน

ครู 3: เด็กมีปัญหาครอบครัวแตกแยก จากที่เคยคุยกับเด็กใน 10 คน จะมีสัก 2 คนที่ครอบครัวอบอุ่น นอกนั้นฟังแล้วชีวิตค่อนข้างลำบาก

ครู 4: พ่อแม่ไม่ค่อยให้ความอบอุ่นกับลูก พวกเด็กประอมก็มานั่งร้องไห้ พ่อแม่ทะเลาะกันก็ส่งผลมาถึงเด็ก

ครู 5: นักเรียนขาดความอบอุ่น บางคนพ่อแม่ต้องไปทำงานต่างจังหวัด แล้วให้เด็กอยู่กับปู่ย่าตายาย

ครู 6: นักเรียนมีพฤติกรรมที่ออกจะก้าวร้าว ไม่ค่อยจะอ่อนน้อม

ครู 7: โดยรวมแล้วโรงเรียนมีปัญหาเกี่ยวกับความประพฤติของนักเรียน ขาดสัมมาคารวะ

การแก้ปัญหาของนักเรียน ครูส่วนใหญ่จะใช้วิธีการพูดคุยกับนักเรียน ผู้อำนวยการโรงเรียนไปเยี่ยมนักเรียนที่บ้าน พยายามหาทุนหรือหาอุปกรณ์ในการศึกษา เช่น เสื้อผ้า สมุด หนังสือ เป็นต้น เพื่อให้นักเรียนสามารถมาโรงเรียนได้ ส่งเสริมให้นักเรียนเล่นกีฬา เช่น ฟุตบอล วอลเลย์บอล ดังคำให้สัมภาษณ์ของบุคลากรในโรงเรียนดังต่อไปนี้

ครู 1: ถ้าเด็กขาดเรียนบ่อย ๆ ส่วนมากผู้อำนวยการจะไปที่บ้าน ท่านจะไปดูว่าสภาพความเป็นอยู่อย่างไร และยังช่วยเหลือในเรื่องอาหารกลางวัน

ครู 2: บางครั้งผู้อำนวยการจะเชิญผู้ปกครองมาที่โรงเรียน บางครั้งท่านก็ไปที่บ้านนักเรียน ครูผู้สอนจะมีชั่วโมงสอนทุกวัน จะไม่ว่าง ผู้อำนวยการก็รับหน้าที่ตรงนี้ไป

ครู 3: บางครั้งก็ไม่มีเงินก็ไม่อยากมาโรงเรียน เราก็เอาไปอยู่บ้านพัก โดยให้อาชีพโตมาตักข้าวในช่วงกลางวันเพื่ออาหารเย็น ถ้าเขาไม่มีเงินซื้อของ หรือให้ไปเป็นขนมมากิน

2.2.4.2 ปัญหาด้านการปรับพฤติกรรมนักเรียน

จากการสัมภาษณ์พบว่า ครูมีปัญหาในเรื่องการปรับพฤติกรรมนักเรียน เนื่องจากความแตกต่างของครูในเรื่องความเข้มงวดกวดขันในเรื่องพฤติกรรมของนักเรียน ทำให้เกิดความไม่ต่อเนื่องในการปรับพฤติกรรมนักเรียน ดังคำให้สัมภาษณ์ดังต่อไปนี้

ครูแต่ละท่านไม่เหมือนกัน บางท่านปล่อย บางท่านเข้มงวดมีระเบียบ ทำให้ขาดความต่อเนื่องในการฝึกพฤติกรรมของนักเรียน เช่น นักเรียนชั้น ม. 1 เรียนกับครูท่านหนึ่งที่ไม่ได้ฝึกความมีระเบียบในตนเอง พอเวลาขึ้นชั้น ม. 2 ครูในระดับชั้นนี้จะต้องทำงานหนักในการฝึกระเบียบของเด็กนอกเหนือจากการสอนตามหลักสูตร

2.2.4.3 ปัญหาด้านการจัดการภายในโรงเรียน

จากการสัมภาษณ์พบว่าครูมีปัญหาในเรื่องเวลาการสอน เพราะได้รับการจัดให้สอนในสอนบ่ายซึ่งเป็นช่วงเวลาที่นักเรียนมักจะง่วงนอน ดังจะเห็นได้จากคำให้สัมภาษณ์ของครูท่านหนึ่งว่า “เด็กจะเบื่อก่อนเรียนวิชาภาษาไทยในช่วงบ่าย มักจะง่วงนอน” นอกจากนี้ ยังมีปัญหาวัสดุอุปกรณ์ในวิชาคอมพิวเตอร์ไม่เพียงพอสำหรับนักเรียน ดังคำกล่าวของครูท่านหนึ่งว่า “เครื่องคอมพิวเตอร์มีจำนวนไม่เพียงพอแก่นักเรียน”

2.2.4.4 ปัญหาด้านการเชิญวิทยากรท้องถิ่น

โรงเรียนไม่ค่อยประสบความสำเร็จในการเชิญวิทยากรท้องถิ่นมาสอนในโรงเรียนซึ่งโรงเรียนเข้าใจว่าเป็นการจัดหลักสูตรท้องถิ่น เนื่องจากวิทยากรไม่ค่อยมีเวลาให้กับการสอนด้วยภาระทางเศรษฐกิจของวิทยากรที่ต้องทำมาหากินเลี้ยงครอบครัว นอกจากนี้ โรงเรียนยังมีปัญหาในเรื่องของงบประมาณที่จัดสรรให้เป็นค่าตอบแทนวิทยากรมักจะได้ไม่เต็ม โรงเรียนต้องสำรองจ่ายไปก่อน ดังนั้นคำกล่าวของผู้บริหารดังนี้

เคยจัดแล้วในเรื่องของการสืบเสาะสืบค้น เมื่อปลาย ...ประสบความสำเร็จค่อนข้างน้อยสาเหตุเนื่องจากศักยภาพของโรงเรียน ทั้งตัวครู และอุปกรณ์ไม่พอ สภาพความต้องการของชุมชนก็ยังไม่พอ เนื่องจากทัศนคติของเล็ก ต่อฐานอาชีพค่อนข้างต่ำ เด็กไม่อยากเรียน ส่วนทัศนคติที่ต้องการเป็นทหารเป็นตำรวจ เป็นครู รับราชการมีตำแหน่งหน้าที่การงานที่ดี ๆ มีค่าตอบแทน เมื่อเปิดเป็นโรงเรียนขยายโอกาสก็เน้นการเปิดอาชีพ และสิ่งที่ตามมาคือบุคลากรไม่พร้อม เช่น (วิทยากร) ไม่ค่อยมีเวลา บางทีมาไม่ตรงนัด เวลาถูกจำกัดด้วยเศรษฐกิจของตนเอง อุปกรณ์ไม่พร้อม รัฐบาลไม่สามารถสนับสนุนได้ งบประมาณที่ให้ไม่มากพอและไม่ต่อเนื่อง ไม่ทันเวลา

2.2.4.5 ปัญหาด้านความรู้และประสบการณ์ของครูในการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น

จากการสัมภาษณ์บุคลากรในโรงเรียนพบว่า มีครูบางคนเท่านั้นที่เคยได้รับการอบรมเรื่องหลักสูตรท้องถิ่น แต่ครูในโรงเรียนบางส่วนยังขาดประสบการณ์และความรู้ที่ชัดเจนในเรื่องของการจัดหลักสูตรท้องถิ่น เนื่องจากยังไม่เคยเข้ารับการอบรมเรื่องการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น ดังคำกล่าวของครูท่านหนึ่งว่า “ไม่เคยอบรมเรื่องหลักสูตรท้องถิ่นเลย พอดีจะรู้ก็นั่งแต่ยังไม่ชัดเจนมากนัก” และจากการสัมภาษณ์ครูในโรงเรียนพบว่าครูหลายคนเข้าใจผิดว่าการเชิญวิทยากรท้องถิ่นมาสอนเรื่องใดเรื่องหนึ่งก็ถือว่าเป็นการจัดหลักสูตรท้องถิ่นแล้ว

2.2.4.6 ปัญหาความสัมพันธ์ระหว่างครูกับผู้บริหาร

จากการสัมภาษณ์ครูและศึกษานิเทศก์พบว่าผู้บริหารกับครูส่วนใหญ่จะมีความสัมพันธ์ที่ดีต่อกัน ดังคำให้สัมภาษณ์ดังต่อไปนี้

ศึกษานิเทศก์: ผู้อำนวยการจะดูแลชีวิตความเป็นอยู่ของครู ใครมีปัญหาอะไร เขาจะดูแล เขาจะพูดตรง ๆ คำว่ากับตรง ๆ

ครู 1: ผู้อำนวยการเป็นคนมีเหตุผลช่วยเหลือลูกน้องถ้ามีปัญหา เขาจะช่วยเคลียร์ให้และบางทีงานบางอย่างเราไม่มี power (อำนาจ) พอที่จะขอแนวข้อ ก็จะช่วยด้านนี้

ครู 2: ผอ. เขาใจใส่ลูกน้องดี ตลอดเดือนเวลาทำไม่ได้ เวลาเราทำไม่ได้จะแนะนำเราอยู่ตลอด ไม่ปล่อยให้เราเครียด ถ้าเรามีอะไรเราก็ไปปรึกษาท่านได้ บางทีอยู่ไม่ถูกกับ ผอ. ก็จะช่วยให้ สอนหลังก็เคลียร์กันได้

ครู 3: ผู้อำนวยการขอให้ครูเข้าไปปรึกษา ถ้าเห็นอะไรที่จะออกนอกกรอบ เขาจะเรียกไปคุย ถือว่าคุยกับมากกว่า ผู้อำนวยการเป็นคนที่ดีลงข้างที่จะยอมรับฟังความคิดเห็นของคนอื่น

แต่ความสัมพันธ์ระหว่างผู้บริหารกับครูบางคนยังไม่ค่อยดีนัก โดยมีครูบางคนมีความเห็นว่าผู้บริหารไม่ค่อยเปิดโอกาสให้ครูได้มีส่วนร่วมในการตัดสินใจ ดังจะเห็นได้จากคำกล่าวของครูท่านหนึ่งว่า “ผู้อำนวยการมีความเชื่อมั่นในตัวเองสูง ทั้งตัวเอง มีการประชุมบ่อย ส่วนภาคงานที่เป็นแบบนโยบายสั่งมาเขามีการตัดสินใจมาเลย ครูน้อยมีโอกาสนำมาตัดสินใจน้อย” นอกจากนี้ครูบางคนยังมีความเห็นว่าผู้อำนวยการโรงเรียนเป็นคนใจร้อน ไม่ค่อยพูดที่รุนแรงทำให้ครูบางคนรับไม่ได้ ดังจะเห็นได้จากคำกล่าวของครูท่านหนึ่งว่า “ผู้อำนวยการเป็นคนเก่ง ฉลาดแต่ใจร้อน ต้องให้ใครต้องใจ เป็นคนทำงานเก่ง เลิกหว่านเหี่ยวคือเรื่องใจร้อน คำพูดของเขา เขาคิดที่ไม่แรง แต่มันแรงในความรู้สึกของลูกน้อง” ความรู้สึกเหล่านี้ถ้าไม่ได้รับการแก้ไขอาจจะก่อให้เกิดปัญหาในการปฏิบัติงานขึ้นได้

2.2.4.7 ปัญหาความสัมพันธ์ระหว่างครูกับชุมชน

จากการสัมภาษณ์ครูในโรงเรียนและคนในชุมชนพบว่า ครูและศึกษานิเทศก์มีความเห็นว่าคนในชุมชนและผู้บริหารโรงเรียนมีความสัมพันธ์ที่ดีต่อกัน ดังจะเห็นได้จากคำให้สัมภาษณ์ดังต่อไปนี้

ศึกษานิเทศก์ 1: ผู้อำนวยการจัดการศึกษาเป็นที่ปรึกษาของชุมชน ตั้งแต่เขาไปอยู่ การศึกษาของโรงเรียนจัดอยู่ในมาตรฐานระดับต้นของสสอ.

[สำนักงานการประถมศึกษาอำเภอ] คือเป็นหนึ่งในสามของโรงเรียนดีเด่น
เท่าที่รู้จักผู้อำนวยการเข้าไปประสานกับผู้ปกครองค่อนข้างใกล้ชิด ...มีคนที่
พอจะให้โรงเรียนฟังได้ ...มีผู้ปกครองเข้ามาสู่โรงเรียนที่เขา [ผู้ปกครอง]
เข้ามาต้องยกให้กับความมีมาตรฐานของผู้บริหารและครู

ศึกษานิเทศก์ 2: ถ้าเป็นเรื่องของเด็กผู้อำนวยการเขาจะไปที่บ้านเลย
เวลาเด็กมีปัญหาหรือถ้าครูมีปัญหากับเด็ก เขาก็จะไปถึงผู้ปกครองเลย ...ถ้า
แก้ปัญหากันไปจะไม่ปล่อยให้ปัญหาลูกกลาม

ครู 1: ถ้าเด็กขาดเรียนบ่อย ๆ ส่วนมากผู้อำนวยการจะไปที่บ้าน ท่านจะไป
ดูว่าสภาพความเป็นอยู่อย่างไร และช่วยเหลือในเรื่องอาหารกลางวัน

ครู 2: บางครั้งผู้อำนวยการจะเชิญผู้ปกครองมาที่โรงเรียน บางครั้งท่านก็
ไปที่บ้านนักเรียน ครูผู้สอนจะมีชั่วโมงสอนทุกวัน จะไม่ว่าง ผู้อำนวยการก็
รับหน้าที่ตรงนี้ไป

แต่จากการสัมภาษณ์คนในชุมชนท่านหนึ่งพบว่า คนในชุมชนบางคนมีปัญหากับผู้บริหารโรงเรียน
โดยมีความคิดว่าผู้บริหารไม่สนใจกระบวนการศึกษาและกระบวนการหมู่บ้านเท่าที่ควร และครูในโรงเรียน
ท่านหนึ่งก็มีความเห็นว่าโรงเรียนกับผู้ปกครองมีการพบปะกันน้อยทำให้ห่างเหินกัน ดังทำให้
สัมภาษณ์ของครูในโรงเรียนและคนในชุมชนดังต่อไปนี้

ครูในโรงเรียน: จากที่สังเกตและการไปสัมผัสกับบุคคลภายนอก
โรงเรียน เขา [คนในชุมชน] คิดว่าผู้บริหารไม่ไปสัมผัสพื้นที่เอง ไม่ได้ไป
ให้ความร่วมมือกับเขาเอง คือทำตัวห่างจากเขาเอง ถ้าได้มีการประชุม
สัมมนาระหว่างครูกับผู้ปกครองบ่อย ๆ เขาก็จะให้ความร่วมมือมากกว่า
นี้ ...แต่เมื่ออยู่ทางโรงเรียนกับผู้ปกครองมีการพบปะกันน้อย ก็เลยห่างกัน
นิดหน่อย

คนในชุมชน: พูดกันตามตรงเขา [ผู้บริหารโรงเรียน] ไม่รักกรรมการ
ศึกษา กรรมการหมู่บ้าน เขาไม่สนใจ เขาพูดว่า กรรมการที่ดีดี ไม่ดีก็
หมดคัดออกหมด เขาพูดอย่างนี้ ...แล้วจะไปเป็นกรรมการให้ได้อะไรขึ้นมา...
ตอนนี้ออกเกือบไม่มีใครเหลืออยู่แล้ว ...เมื่อก่อนมาทำงานกันหลายคน
เกือบ 10 คน ...ถึงปีต้องจัดประชุมกันจัดงานให้โรงเรียนกินเลี้ยง ...สั่งโต๊ะจีน
มา ...เป็นคนขายบัตร เป็นกรรมการกัน ...ขายได้หมดก็เอาเงินเข้าโรงเรียน

เดี๋ยวนี้อาจารย์เขาพูดให้ฟังว่านัดประชุมที่มี 3 คน 4 คน ไม่มีใครไป
ประชุม

จากคำไว้มติภาพดังกล่าวสะท้อนให้เห็นว่า ผู้อำนวยการโรงเรียนจะมีความสัมพันธ์อย่างดีกับคนในชุมชนที่เป็นผู้ปกครองนักเรียน โดยเฉพาะผู้ปกครองนักเรียนที่มีปัญหา แต่คนในชุมชนบางคนไม่ชอบผู้อำนวยการ อาจจะเนื่องมาจากผู้อำนวยการโรงเรียนเป็นคนพูดตรง ดังนั้น อาจจะสร้างความไม่พอใจให้กับคนในชุมชนบางคนก็เป็นได้

3. ความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนกับชุมชน

3.1 โรงเรียนชุมชนวัดใหญ่ต้นโพธิ์และชุมชนต้นโพธิ์

3.1.1 สภาพความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนชุมชนวัดใหญ่ต้นโพธิ์กับชุมชนต้นโพธิ์

ความสัมพันธ์ระหว่างบุคลากรในโรงเรียนชุมชนวัดใหญ่ต้นโพธิ์กับคนในชุมชนต้นโพธิ์พบว่า มีความสัมพันธ์ที่ดีและมีความร่วมมือในการจัดกิจกรรมต่างๆ เป็นอย่างดี เพราะโรงเรียนนี้เป็นโรงเรียนที่ได้รับการก่อตั้งมาจากการร่วมมือร่วมใจกันของคนในชุมชน โรงเรียนและชุมชนจึงมีความผูกพันกัน อีกทั้งครูในโรงเรียนส่วนใหญ่เป็นคนในท้องถิ่น ดังที่ชาวต้นโพธิ์ท่านหนึ่งกล่าวว่า “...ชุมชนมีศรัทธาต่อโรงเรียน เพราะครูผู้สอนส่วนใหญ่เป็นคนในพื้นที่ และมีความสัมพันธ์อันดีต่อกันในชุมชนมาโดยตลอด...” นอกจากนี้ คนในชุมชนส่วนใหญ่สำเร็จการศึกษาจากโรงเรียนนี้ จึงทำให้โรงเรียนและชุมชนมีความสัมพันธ์ค่อนข้างเหนียวแน่น ดังจะเห็นได้จากกิจกรรมเก่าๆ ที่มีความเป็นอยู่ดีจะไม่เคยลืมโรงเรียนและให้ความช่วยเหลือโรงเรียนเสมอเมื่อโรงเรียนต้องการตัวอย่างเช่น นายสำราญ เอื้องดี้อ ได้บริจาคเงินเพื่อซื้อเครื่องสแกนเนอร์ให้กับโรงเรียนทันทีเมื่อครูในโรงเรียนขอความช่วยเหลือ โดยนายกสำราญกล่าวว่า “...ถ้าครูมาปรึกษาอะไรและเห็นว่าจำเป็นกับนักเรียนจะช่วยทันที...”

ปัจจุบันคนในชุมชนส่วนใหญ่ยังคงเห็นความสำคัญของสถานศึกษาแห่งนี้ตลอดมา เมื่อโรงเรียนจัดกิจกรรมใด ๆ ชุมชนจะเข้าร่วมสนับสนุนกิจกรรมของโรงเรียน ที่เห็นได้ชัดที่สุดเช่น งานลอยกระทงซึ่งโรงเรียนจะจัดเป็นประจำทุกปี ในงานจะมีชาวต้นโพธิ์เข้ามาร่วมงานเป็นจำนวนมาก การจัดงานลอยกระทงมีลักษณะเป็นการระดมทุนจากคนในชุมชนเพื่อให้โรงเรียนมีเงินไปใช้ประโยชน์ในการพัฒนาการเรียนการสอน ซึ่งชุมชนจะให้การสนับสนุนเป็นอย่างดี โดยส่วนหนึ่งสนับสนุนด้วยการซื้อบัตรที่โรงเรียนจำหน่ายในราคาใบละ 30 บาท ซึ่งบัตรนี้สามารถนำมาแลกกระทงที่นักเรียนทำเองสำหรับใช้ลอยในคลองได้และยังมีโอกาสนำไปจับรางวัลด้วย คนในชุมชนอีกส่วนหนึ่งสนับสนุนโดยการซื้อพวงมาลัยที่โรงเรียนขายพวงละ 10 บาท เพื่อให้กับนักเรียนที่แสดงบนเวทีเพราะ

นักเรียนที่ได้พวงมาลัยสูงสุดในการแสดงแต่ละชุดจะได้รับใบรางวัล ผู้ปกครองจึงห่มเชือกพวงมาลัยให้กับลูกหลานตนเพื่อจะได้ไม่เสียหน้าและเกิดความภาคภูมิใจที่ได้รับใบรางวัล กิจกรรมต่าง ๆ ในงานลอยกระทงที่กล่าวมาข้างต้นทำให้โรงเรียนมีเงินเพื่อใช้เป็นประโยชน์ของโรงเรียนเพิ่มขึ้นในแต่ละปี

กิจกรรมของโรงเรียนอีกอย่างหนึ่งที่ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมคือ การจัดกิจกรรมงานวันเด็กซึ่งโรงเรียนจะจัดขึ้นในวันศุกร์ก่อนงานวันเด็กแห่งชาติหนึ่งวัน ก่อนการจัดงานวันเด็กของโรงเรียนชุมชนจะปรึกษากันเพื่อจัดอาหารมาเลี้ยงเด็ก โดยมีการจัดแบ่งเป็นอาหารคาวหวานและมอบหมายให้แต่ละคนจัดมาไม่ให้ซ้ำซ้อนกัน และมีเพียงพอกับจำนวนเด็ก ตัวอย่งที่ชัดเจนอีกอย่างหนึ่งคือ เมื่อคนในชุมชนจัดงานศพเจ้าภาพงานศพจะบริจาคเงินที่มีคนนำมาร่วมทำบุญให้กับโรงเรียนเพื่อเป็นการกุศลส่วนกุศลให้กับผู้ตาย ซึ่งคนในชุมชนจะปฏิบัติเช่นนี้จนเป็นประเพณี กิจกรรมที่ยกเป็นตัวอย่างข้างต้นจึงเป็นสิ่งที่แสดงให้เห็นถึงความสัมพันธ์และการช่วยเหลือกันเป็นอากัฏฐะหว่างชุมชนกับโรงเรียน เพราะทุกงานจะเห็นว่าชุมชนยินดีที่จะให้การสนับสนุนและให้ความร่วมมือทั้งด้านกำลังทรัพย์และกำลังกาย รวมทั้งสละเวลามาร่วมงานด้วย

ส่วนกิจกรรมต่างๆ ของชุมชนนั้น บุคลากรในโรงเรียนให้ความร่วมมืออย่างสม่ำเสมอเช่นกัน ทั้งนี้เนื่องจากครูส่วนใหญ่เป็นคนที่ต้องขึ้นใจทำเพื่อท้องถิ่นของตน ส่วนครูที่ไม่ใช่คนในท้องถิ่นส่วนใหญ่อยู่ที่โรงเรียนนี้มาเป็นเวลานานจนมีความรู้สึกเป็นส่วนหนึ่งของท้องถิ่น จนมีคำกล่าวของครูที่ไม่ใช่คนในท้องถิ่นท่านหนึ่งว่า “...รู้สึกว่าคุณชนที่อบอุ่น ไม่มีความเคารพศรัทธาในตัวครู ไม่เคารพกลัวไปไหน...” กิจกรรมของชุมชนที่โรงเรียนมีส่วนร่วม เช่น งานประเพณีแข่งเรือยาว ชุมชนจะจัดเป็นประจำทุกปีในวันที่มีการทอดกฐินที่วัดใหญ่ต้นโพธิ์ และใช้บริเวณทำน้ำของโรงเรียนเป็นที่ทำพิธีเปิดและปล่อยเรือแข่ง โรงเรียนจะมีการวางแผนและแต่งตั้งคณะกรรมการเพื่อทำงานร่วมกับชุมชนก่อนวันงานและจะอยู่ช่วยเหลือจนงานแล้วเสร็จ อีกงานหนึ่งคืองานเฉลิมพระชนม์พรรษาของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ผู้ริเริ่มการจัดงานคือ พ.ต.ท. อิน หิรัณาสภาไม้ตรงจตุรดาต้นโพธิ์หรือที่ชาวต้นโพธิ์เรียกกันว่า “สารวัตร” งานนี้จัดในบริเวณโรงพัก โรงเรียนเข้าร่วมกิจกรรมโดยจัดให้มีการแสดงของนักเรียนบนเวที ครูบางคนช่วยดูแลเกี่ยวกับการจัดสถานที่ บางคนเป็นพิธีกรบนเวที นอกจากการที่คณะครูเข้าร่วมกิจกรรมของชุมชนแล้ว ยังมีครูคนหนึ่งได้ชื่อว่า “เป็นขวัญใจของคนในชุมชน” เพราะถ้าชุมชนหรือคนในชุมชนมีการจัดงาน เช่น งานแต่งงาน งานศพ เป็นต้น ครูคนนี้จะไปช่วยจัดดอกไม้โดยไม่รับค่าตอบแทนใด ๆ

3.1.2 ปัญหาความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนชุมชนวัดใหญ่ต้นโพธิ์กับชุมชนต้นโพธิ์

ความสัมพันธ์อันดีระหว่างโรงเรียนและชุมชนนี้ ครูในโรงเรียนเป็นปัจจัยสำคัญที่ช่วยประสานให้เกิดความสัมพันธ์ที่ดีต่อกัน แต่ผู้บริหารโรงเรียนมีความสัมพันธ์กับชุมชนน้อยมาก

ไม่ค่อยไปร่วมงานของชุมชน และมีมุมมองไปเป็นหน้าที่ของครูในโรงเรียนที่จะสร้างความสัมพันธ์กับชุมชน คนในชุมชนส่วนใหญ่จึงรู้สึกไม่สนิทสนมหรือคุ้นเคยกับผู้บริหารโรงเรียนคนปัจจุบันเพราะมีโอกาสพบกับผู้บริหารโรงเรียนในงานของชุมชนน้อยมาก ดังที่ครูท่านหนึ่งกล่าวว่า “...[แม่:] มีความสัมพันธ์กับคนในชุมชนเฉพาะผู้นำชุมชนและกรรมการโรงเรียนตามหน้าที่เท่านั้น...” ซึ่งทำให้คนในชุมชนเห็นว่าผู้บริหารโรงเรียนไม่มีความรักความผูกพันกับท้องถิ่น ดังที่ท่านหนึ่งกล่าวว่า “...เมื่อมีความสัมพันธ์กับคนในชุมชนน้อยมากเพราะไม่ใช่คนในท้องถิ่น...” จึงมีผลทำให้คนในชุมชนบางคนไม่ให้ความร่วมมือกับโรงเรียนเท่าที่ควร

3.2 โรงเรียนวัดสมานกิจและชุมชนท่ากระทุ่ม

3.2.1 สภาพความสัมพันธ์ของโรงเรียนวัดสมานกิจกับชุมชนท่ากระทุ่ม

จากการสังเกตและการสัมภาษณ์บุคลากรในโรงเรียนและคนในชุมชนพบว่า โรงเรียนและชุมชนมีความสัมพันธ์และให้ความร่วมมือกันเป็นอย่างดี เมื่อชุมชนมีการจัดกิจกรรมต่าง ๆ เช่น วันสำคัญทางศาสนา หรือการรณรงค์ต่อต้านยาเสพติดต่อต้านใช้ผลิตภัณฑ์แล้วขอความร่วมมือให้ครูในโรงเรียนช่วยจัดดอกไม้ จัดชบวนแห่ หรือควบคุมเด็กให้เดินร่วมชบวนแห่ หรือไปช่วยเสิร์ฟน้ำ ทางโรงเรียนจะให้ความร่วมมือกับชุมชนเป็นอย่างดี เนื่องจากครูส่วนใหญ่ในโรงเรียนวัดสมานกิจเป็นคนในชุมชนอยู่แล้วจึงมีความสนิทสนมกับคนในชุมชน ส่วนครูที่ไม่ใช่คนในท้องถิ่นก็ทำการสอนที่โรงเรียนมานานทำให้มีความรู้จักคุ้นเคยกับชุมชนเช่นกัน บุคลากรในโรงเรียนได้กล่าวถึงการร่วมกิจกรรมต่าง ๆ กับชุมชนว่า “ชุมชนมีกิจกรรมต่อต้านใช้ผลิตภัณฑ์ เราก็เอาเด็ก ป. 4 ป. 5 ป. 6 ไปเดินขบวน และวันมะม่วง แผลเทียน โรงเรียนเราก็ทำรถแห่เทียนให้ จัดเอกรับขนขบวนให้ อบต. (สมาชิกองค์การบริหารส่วนตำบล) มาลงมาให้โรงเรียนจัดเราก็ทำให้”

ความช่วยเหลือร่วมกันระหว่างโรงเรียนและคนในชุมชน เคยมีการพึ่งพากันมา เป็นเวลายาวนานทำให้ครูในโรงเรียนมั่นใจว่าจะได้รับความช่วยเหลือจากชาวบ้านเป็นอย่างดี ดังเห็นได้จากเมื่อมีการจัดการงานจะมีการขอให้ชาวบ้านซึ่งปกติก็ต้องทำงานหาเลี้ยงชีพให้ช่วยเหลืองานของโรงเรียน ครูคนหนึ่งกล่าวว่า “... อย่างที่นั่นบอกได้ เพราะเราอยู่ในนี้ สมมติว่าเวลาที่เขาให้ระฆังอะไร เช่น ออกเสียงตามสาย เราช่วยเขาได้ เพราะฉะนั้นเวลาที่เขาร้องอะไร เขาก็ให้เราได้”

สำหรับงานต่าง ๆ ในโรงเรียน ชุมชนท่ากระทุ่มได้ให้ความร่วมมือกับกิจกรรมของโรงเรียนเป็นอย่างดีเช่นกัน โดยเข้าร่วมเป็นกรรมการศึกษาของโรงเรียน ร่วมประชุมและแสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับการจัดกิจกรรมของโรงเรียน เช่น การจัดงานวันเด็ก โรงเรียนจะเชิญกรรมการโรงเรียนมาร่วมปรึกษาหารือในการจัดงาน ร่วมวางแผนการดำเนินงาน มอบหมายและแบ่งหน้าที่ ความรับผิดชอบให้กับกรรมการโรงเรียนและครูในโรงเรียน เมื่อวันงานมาถึงจะมีการทำบุญโรงเรียน

เข้ามาช่วยเป็นกรรมการขายพวงมาลัย จัดหาพวงมาลัย และเป็นกรรมการนับคะแนนบนเวที ร่วมจัดงานโดยแบ่งหน้าที่กันไปตามจุดต่าง ๆ ทำให้งานสำเร็จลุล่วงไปด้วยดีทำให้งานวันเด็กประจำปี พ.ศ. 2543 โรงเรียนมีรายได้จากการขายพวงมาลัยในงานถึง 40,000 บาท สร้างรายได้ให้กับโรงเรียนโดยผู้ปกครองจะเข้ามาให้กำลังใจและแสดงความชื่นชมอุทยานของดอนอย่างเต็มที่ มาชมการแสดงและซื้อพวงมาลัยให้กับอุทยานเป็นจำนวนมากเพราะถือเป็นหน้าเป็นตาของตน ตั้งทำให้สัมภาษณ์ของพ่อนในชุมชนกล่าวว่า

...ไม่เคยขัดเคืองนะ ที่ลูกจะไปแสดงบนเวที ชอบมากกว่า เขาก็แสดงทุกปีนะ
หนนี้ เขากลับแสดงออก ดีสุดเราจะได้อั่งขำ เขาก็ไปให้กำลังใจซื้อพวงมาลัย
ให้ ปีละ 1,000 หรือ 2,000 บาท ทุกปีไม่เคยเสียต๋ายเลย ...เผ่างวันก็มาลี
ที่คุณเห็นเขาเป็นมาต๋อง (ตรึมเมเฮอว์ขนาดเล็ก) ขุดมีแดงก็ไปเข้ามาเอง
800 บาท...

...ไปร่วมทุกปีก็แหมะ ไม่เคยขาด แฟนฉันก็เป็นกรรมการอยู่ด้วย ลูกเรา
หลานเราแสดงบนเวที ก็ต้องไปชู ซื้อพวงมาลัยให้คสอง จะได้ไม่ลาชธา
ปีละ 2,000 3,000 บาท ทุกปี...

ลักษณะความเต็มใจของผู้ปกครองโดยทั่วไปกับโรงเรียนจะเห็นได้ว่าเป็นไปในลักษณะของการช่วยเหลือด้านเงินทองและช่วยเหลือในด้านแรงงานเป็นส่วนใหญ่ นอกจากนี้ ชุมชนยังแสดงความเห็นพ้องเกี่ยวกับปัญหาหนี้สินในชุมชนที่มีทั้งผู้เสพและผู้ขาย จากการสัมภาษณ์เจ้าอาวาสซึ่งได้เข้ามามีส่วนร่วมป้องกันและแก้ปัญหาในโรงเรียนในตำบลท่ากระทุ่ม แต่ก็มีปัญหาเรื่องความปลุกปลึงของพระ เจ้าอาวาสได้เล่าถึงการเข้าร่วมในกิจกรรมเกี่ยวกับการศึกษาในชุมชนว่า “แต่ก่อนเคยมีโครงการไหว้พระ รับศีลทำทานเสนาะ แต่โครงการนี้เลิกหายไป อย่างตอนนั้นมีการรณรงค์เรื่องยาเสพติดตามโรงเรียนต่าง ๆ ซึ่งสาธุการรับโรงเรียนในตำบลท่ากระทุ่ม ตอนแรกดีพอไปรอบที่ 2-3-4 มียาเกินมากขึ้น ทำไปอาจมีอันตรายกับตัวเอง พระทำไปแต่ไม่มีใครห้ามกัน”

เจ้าอาวาสวัดสมานภิรมย์ได้ว่า เป็นบุคคลที่ให้ความสนใจการศึกษาเป็นอย่างมาก ต้องการให้เยาวชนในชุมชนได้รับการศึกษาที่มีคุณภาพ ดังคำให้สัมภาษณ์ของเจ้าอาวาสว่า “อาตมาพยายามส่งเสริมตั้งแต่อาหารกลางวัน เครื่องกีฬา อาตมาไม่ลืต” การอุปถัมภ์ของวัดเป็นไปในด้านการให้ทุนการศึกษาเด็กยากจน การให้เงินช่วยเหลือวัสดุอุปกรณ์การเรียนการสอน อุปกรณ์กีฬา คอมพิวเตอร์ ทำกิจกรรมพิเศษ โดยจัดตั้งเป็นกองทุนปิดบัญชีกับทางธนาคาร ถ้าทางโรงเรียนมีความจำเป็นต้องใช้จ่ายเงินเพื่อการศึกษา ก็แจ้งให้เจ้าอาวาสทราบ เนื่องจากที่ลัญฉิมมีชื่อเจ้าอาวาสเป็นผู้มีอำนาจในการสั่งจ่าย เมื่อทางโรงเรียนสามารถหาเงินได้จะนำมาใช้คืนให้กับกองทุนเท่าที่สามารถหาได้โดยเจ้าอาวาสไม่ได้แจ้งวัด นอกจากนี้ ยังส่งผลให้ผู้ที่มีความเคารพ ศรัทธาในตัวเจ้าอาวาสได้เข้า

มาทำบุญโดยให้ทุนสนับสนุนสร้างอาคารห้องสมุดติดเครื่องปรับอากาศ บริจาคเครื่องคอมพิวเตอร์ และขนมให้กับเด็กในวันเด็กอีกด้วย จากการสัมภาษณ์ผู้ที่เข้ามาสอบของให้กับทางโรงเรียนกล่าวว่า “ที่แรกก็ไม่ทราบหรอกคะว่ามีโรงเรียนอยู่ที่นี่ เคารพหลวงพ่อบ้านมานาน บอกกับทางหลวงพ่อกว่า หลวงจะทำบุญ ท่านก็แนะนำว่าให้ทำบุญกับเด็กนักเรียน ก็เลยอยากที่จะมอบของเหล่านี้ให้กับเด็ก ๆ ค่ะ”

นอกจากจะให้การสนับสนุนแล้วยังพบว่า เจ้าอาวาสมีการติดตามการดำเนินงานของโรงเรียนว่าเป็นอย่างไร โดยการสอบถามจากเด็กว่าคอมพิวเตอร์เป็นอย่างไรบ้าง ใช้คอมพิวเตอร์เป็นหรือไม่ หรือเดินไปดูการทำงานของสหกรณ์ว่าขาดเหลือสิ่งใด หรือต้องการอะไรเพิ่มเติมบ้าง และติดตามผลงานด้านการเรียนการสอนของโรงเรียน เช่น “อาตมาเรียกเด็กมา 1 คน แล้วถามว่า...เรียนภาษาอังกฤษกับครูคนไหน จากนั้นอีก 2-3 วันก็เรียกเด็กคนเดิมมาบอกว่า โหนลงพูดภาษาอังกฤษให้หลวงตาฟังหน่อยนะ หลวงตาพูดไม่ได้ หลวงตาไม่เคยเรียน หลวงตาพูดเป็นแต่ภาษาลาว”

3.2.2 ปัญหาความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนวัดสมานกิจกับชุมชนท่ากระทุ่ม

แม้ว่าคนในชุมชนส่วนใหญ่จะให้ความร่วมมือในการร่วมกิจกรรมของโรงเรียนเป็นอย่างดี แต่เมื่อพิจารณาการโรงเรียนท่านหนึ่งมีความเห็นขัดแย้งกับวิธีการดำเนินงานของทางโรงเรียน โดยให้สัมภาษณ์กับคณะผู้วิจัยว่า “เมื่อก่อน ผมเป็นกรรมการโรงเรียน อยู่ดี ๆ มาเปลี่ยนคนก็ ไม่รู้ว่าทำไม แล้วมาขอให้ผมช่วย (ขายบัตรโตะกินเลี้ยง) ผมบอกเลขที่ ผมทำไม่ได้หรอก ไม่รู้ว่าเขาทำอะไร ทำเป็นขบวนการ...” และมีความเห็นว่าในการประชุมของโรงเรียนจะมีบุคคลที่มีอิทธิพลที่นำความคิดเห็นของกลุ่มใดกลุ่มหนึ่งมา

ก่อนที่จะทำอะไร ต้องประชุมกรรมการศึกษาก่อน ไม่ใช่ว่าคนใหญ่โตนั้น ออของออกมาคนเดียว แล้วกรรมการศึกษาทุกคนไม่มีความคิดกรรมการศึกษามีก็คน ทำดีไหม เขาโตะกินเลี้ยงที่ไหนมา ราคาสูงไหม ...การออกบัตรโตะโตะเขาให้ผู้ปกครองเหมาะสมไหม ...มันก็ต้องกลั่นกรอง โดยคณะกรรมการการศึกษา...

นอกจากนี้ ครูท่านหนึ่งมีความเห็นเกี่ยวกับวิธีการที่โรงเรียนควรให้ในการสร้างความสัมพันธ์กับชุมชนโดยเป็นฝ่ายเข้าไปหาชุมชนก่อนโดยกล่าวว่า “โรงเรียนควรปรับท่าทีของบุคลากรในโรงเรียนใหม่ โดยจะต้องเข้าไปหาชุมชน ไม่ใช่รอให้ชุมชนเข้ามาหา ควรสร้างความคุ้นเคย สร้างความสัมพันธ์ ค่อยๆ แทรกตัวเข้าไป” ครูท่านนี้ได้วิเคราะห์สภาพความสัมพันธ์ซึ่งเริ่มจะห่างเหินลงชุมชนกับโรงเรียน รวมทั้งท่าทีของโรงเรียนต่อชุมชนว่า “...โดยลึก ๆ แล้วชุมชนก็ไม่ทิ้งโรงเรียนหรอกถูกหลานเขายังต้องอยู่ที่นี่ เขาพร้อมที่จะให้ แต่ตอนนี้มันห่างไปโรงเรียนไม่ต้องการเขา โรงเรียนมองว่าเขาต่ำไม่มีค่า”

ครูอีกท่านหนึ่งมีความเห็นว่า ความสัมพันธ์ระหว่างผู้บริหารโรงเรียนกับชุมชน มีท่ามกลาง ส่วนตัวครูในโรงเรียนอาจจะไม่ต้องเข้าชุมชนก็ได้โดยให้เหตุผลว่า

...เราเป็นคนท้องถิ่น มีอะไรเราก็ยังบ้านเขา เขาก็ยังบ้านเรา แต่คนต่างถิ่น โดยเฉพาะผู้นำต้องเข้าชาวบ้านแน่ เราหลุดตกหายไปเขาเห็นว่า หัวใจเขาเต็มอกแล้ว [มีความยินดี] แต่เจอเขา เราไม่ตกหาย เราทำไม่สนใจ พอเขาเข้าเขาก็ห่าง เวลาเราขอความร่วมมือ ถ้าไม่ไปฝากหนังสือไปหรือส่งเสียไป เขาก็ไม่มา...

อาจารย์ท่านนี้ได้วิเคราะห์ระดับความใกล้ชิดสหกิจสัมพันธ์ในการติดต่อสื่อสารสัมพันธ์ของชาวบ้านในพื้นที่กับโรงเรียนว่า มี 3 ระดับ โดยแตกต่างกันอย่างชัดเจนในเรื่องเชิญไปร่วมงาน และแสดงความเป็นพ้องว่าความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนกับชุมชนจะอยู่ในระดับท้องถิ่น ไม่สนใจ โดยกล่าวว่า “...ชุมชนก็อย่างนี้ เวลาที่มีงานสังสรรค์เขาจะแจกบัตรเชิญ... อย่างผมกับภรรยาสนิทกับเขาพ่อบุญกัน นื่องไม่แจกการ์ดผม ผมรู้ข่าวผมก็ไป อีกอย่างฝากไป ถ้าหนักที่สุดก็ถือ ทำเป็นไม่รู้ไม่ชี้ ผมกลัวว่าโรงเรียนจะเป็นถึงขั้นนั้น”

3.3 โรงเรียนบ้านนาโคกและชุมชนนาโคก

3.3.1 สภาพความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนบ้านนาโคกกับชุมชนนาโคก

ความสัมพันธ์ระหว่างบุคลากรในโรงเรียนบ้านนาโคกกับคนในชุมชนนาโคกพบว่า มีความสัมพันธ์ที่ดีและให้ความช่วยเหลือซึ่งกันและกัน ดังจะเห็นได้จากในเวลาที่โรงเรียนจัดกิจกรรมที่ต้องขอความร่วมมือจากชุมชน คนในชุมชนเช่นกรรมการโรงเรียน และ/หรือผู้ปกครองนักเรียนมักให้ความร่วมมือซึ่งส่วนมากเป็นด้านแรงงานมากกว่าด้านเงินทอง เนื่องจากคนในชุมชนส่วนใหญ่มีฐานะยากจน ยกตัวอย่างเช่น การสร้างโรงอาหารของโรงเรียนถ้าจ้างผู้รับเหมาก่อสร้างจะต้องเสียค่าใช้จ่ายมาก โรงเรียนและคนในชุมชนจึงได้ประชุมปรึกษาและช่วยเหลือกันด้วยการจ้างหัวหน้าช่างซึ่งเป็นคนในชุมชนให้เป็นคนควบคุมงานก่อสร้างโรงอาหารทั้งหมด ซึ่งจะได้รับค่าตอบแทนแต่ไม่มากนัก ส่วนคนในชุมชนได้ระดมกำลังและจัดเวรเป็นกลุ่มเพื่อมาช่วยเหลือในการก่อสร้างโดยไม่รับค่าตอบแทน โรงเรียนจึงทำอาหารเลี้ยงคนที่มาช่วยเหลือเป็นการตอบแทน ถึงที่ครูในโรงเรียนท่านหนึ่งเล่าให้คณะผู้วิจัยฟังเกี่ยวกับการสร้างโรงอาหารของโรงเรียนว่า

...[คนในชุมชน] จะมี [การแบ่ง] เหว ถ้าจ้างผู้รับเหมาก็จะหมดเงินไปหลายหมื่นบาท โรงเรียนกับชุมชนก็ประชุมกัน เสา [คนในชุมชน] เวียนกันมา... แบ่งเวรกันมา จะมีหัวหน้าช่าง หัวหน้าช่างก็ให้ค่าตอบแทนเขานิดหน่อย คนอื่น ๆ [คนในชุมชน] ที่มาช่วยงาน เขาก็เลี้ยงข้าวเขา...

ส่วนคนในชุมชนบางคนที่มีฐานะทางเศรษฐกิจดีกว่าคนอื่น ๆ เช่น ถ่านหินโพธิ์ ได้ให้ความช่วยเหลือโรงเรียนด้านเงินทุนเหมือนกัน ดังจะเห็นได้จากความบริจาคเงินให้นักเรียนเป็นทุนการศึกษาหรืออาหารกลางวัน นอกจากนี้ กิจกรรมอื่น ๆ ที่จัดโดยโรงเรียน เช่น งานวันเด็ก งานวันแม่ งานกีฬา คนในชุมชนได้ให้ความร่วมมือกับโรงเรียนเป็นอย่างดี อย่างเช่นที่คนในชุมชนท่านหนึ่งกล่าวกับคณะผู้วิจัยว่า “...โรงเรียนมีกิจกรรม เราก็เข้าไปช่วยจัด เช่น วันเด็ก วันแม่...”

อย่างไรก็ตาม ในการดำเนินงานกิจกรรมบางอย่างโรงเรียนและชุมชนจะมีความคิดเห็นที่ขัดแย้งกันบ้างเหมือนกัน แต่ถ้ามองในมิติเหตุผลที่ดีกว่าจะยอมรับฟังความคิดเห็นและให้ความร่วมมือในที่สุด ดังที่ครูในโรงเรียนท่านหนึ่งกล่าวว่า “...ส่วนมากจะช่วยนะ แต่บางที่ที่เรา [โรงเรียน] เสนอไป ก็ขัดบ้าง แต่ถ้าหลักการและเหตุผลของเราดี เขา (คนในชุมชน) ยอมรับ เขาก็ร่วมเต็มที่...”

สำหรับกิจกรรมของชุมชนนั้น เมื่อชุมชนมีกิจกรรมต่าง ๆ เช่น การประชุมกรรมการหมู่บ้านโรงเรียนจะมอบหมายให้ตัวแทนครูไปร่วมประชุมด้วยทุกครั้ง เพื่อร่วมแสดงความคิดเห็นและนำเรื่องในที่ประชุมแจ้งให้ครูในโรงเรียนทราบเพื่อให้ความร่วมมือตามที่ชุมชนต้องการ และในกรณีที่ชุมชนมีงานต่าง ๆ เช่น งานแต่งงาน งานบวช งานศพ บุคลากรในโรงเรียนจะไม่ร่วมงานเสมอโดยทำหน้าที่เป็นพิธีกรบ้าง ไปช่วยงานตกแต่งดอกไม้ ทำอาหาร เป็นต้น อย่างที่ครูในโรงเรียนท่านหนึ่งเล่าว่า “...ถ้ามีงานศพในหมู่บ้านจะเป็นใคร โรงเรียนก็จัดคิดว่าจะต้องนำพวงหรีดไป 1 พวง หรือเงินบ้าง ถ้ามีโอกาสอาจจะไปร่วมเผาศพ เราจะมีงานแต่งงาน เขาเชิญเราก็ไป ส่วนใหญ่จะไปทั้งโรงเรียน...” นอกจากนี้ เมื่อชุมชนมีงานประเพณีต่าง ๆ โรงเรียนได้ให้ความช่วยเหลือ เช่น ให้อุปกรณ์ในการจัดงาน ให้ครูในโรงเรียนช่วยฝึกซ้อมนักเรียนรำกะเหรี่ยง เป็นต้น และยังให้ความช่วยเหลือชุมชนในเรื่องเกี่ยวกับการทำหนังสือราชการ ดังที่คนในชุมชนให้สัมภาษณ์ว่า

คนในชุมชน 1: ...ทุกวันนี้เวลามีกิจกรรมของหมู่บ้านก็จะให้สอนเด่นรำละครกะเหรี่ยง เขา [อาจารย์ภา] ก็สอนให้ ตอนงานข้าวห่อธัญชี้ออมให้

คนในชุมชน 2: ...[ชุมชน] ยังเห็นว่าโรงเรียนเป็นส่วนสำคัญตรงที่ [โรงเรียน] ทำอะไรให้ชุมชน ช่วยเหลือชุมชน... มีอะไรเกี่ยวกับเรื่องราวการ เช่น การทำหนังสือราชการก็เข้ามาให้โรงเรียนช่วย...

3.3.2 ปัญหาความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนบ้านนาโบบนกับชุมชนนาโ

ในเรื่องความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนบ้านนาโบบนกับชุมชนนาโ พบว่า มิใช่เกิดความสัมพันธ์ระหว่างผู้บริหารโรงเรียนกับคนในชุมชน กล่าวคือ ผู้บริหารโรงเรียนคนปัจจุบันซึ่งเพิ่งย้ายมาดำรงตำแหน่งที่โรงเรียนบ้านนาโบบนไม่นานมีการพบปะกับคนในชุมชนน้อยเพราะไม่ค่อยมี

เวลา และผู้บริหารโรงเรียนไม่ใช่คนในท้องถิ่น พักอาศัยอยู่นอกโรงเรียน การไปพบปะกับชาวบ้านในตอนเย็นหรือตอนกลางคืนจึงไม่สะดวก ส่วนในตอนกลางวันชาวบ้านส่วนใหญ่ออกไปทำงาน จึงมีโอกาสดูพบกันชุมชนน้อย ความสัมพันธ์ของผู้บริหารโรงเรียนกับคนในชุมชนจึงไม่ดีเท่าที่ควร ดังที่คนในชุมชนกล่าวไว้

คนในชุมชน 1: ...แต่ตอนนี้มันไม่เหมือนเมื่อก่อนอะ ผอ.เคยก่อนย้ายไปแล้ว คนใหม่ที่มายังไม่เข้ากันสักกับชุมชน...

คนในชุมชน 2: ผมว่าเรา (คืออาจารย์ใหญ่ย้ายมาที่โรงเรียนนี้) ก็ร้อนอยู่ครับ... เขียบกับไม่ได้เลยกับผอ.คนเดิม คนละเรื่องกันเลย ถ้าได้เป็นผอ.คนเก่า ล่างงานอะไรหรือมีอะไรมา แยกไปทุกราย

หรือผู้บริหารโรงเรียนให้สัมภาษณ์กับคณะผู้วิจัยในเรื่องความสัมพันธ์กับชุมชนว่า

...ผมเพิ่งมาอยู่ไม่ถึงปีเลย ที่นี้ความสัมพันธ์ระหว่างผมกับชาวบ้าน ผมยังมีไม่มากนัก เพราะว่าผมเพิ่งมาอยู่แล้วก็ยังไม่ค่อย... แต่พูดใหญ่ที่ผมต้องเข้าก็พยายามเข้า เช่น ผู้นำหมู่บ้าน การการศึกษา ซึ่งถือว่าเป็นกระบวนการค่อยๆ แต่อาจจะไม่เข้าไปทุกบ้าน ถึงเข้าไปไม่ได้เพราะว่าไม่มีเวลา...

3.4 โรงเรียนจอมราชและชุมชนบ้านดัม

3.4.1 สภาพความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนกับชุมชน

จากการสัมภาษณ์คนในชุมชนและบุคลากรในโรงเรียนพบว่า คนในชุมชนและบุคลากรในโรงเรียนมีความสัมพันธ์ที่ดีต่อกันและให้ความร่วมมือซึ่งกันและกันในการจัดกิจกรรม เมื่อชุมชนจัดกิจกรรมทางโรงเรียนจะเข้าร่วมในกิจกรรมนั้นๆ นอกจากนี้ ทางโรงเรียนยังให้การสนับสนุนกิจกรรมของชุมชนโดยอนุญาตให้ชุมชนได้มาใช้นานของโรงเรียนในบางต่างๆ อาทิเช่น การจัดงานเลี้ยง การแข่งขันกีฬาของเยาวชนในหมู่บ้าน และการเลือกตั้ง เป็นต้น บุคลากรในโรงเรียนเข้าไปช่วยงานของชุมชนในลักษณะของการเป็นพิธีกรในงาน ช่วยตัดโฟม เป็นกรรมการจัดงาน ช่วยจัดสถานที่ หรือให้นักเรียนไปช่วยบริการน้ำดื่มให้กับแขกที่มา หรือในบางครั้งไปเป็นแขกรับเชิญ ส่วนมากทางชุมชนจะเป็นฝ่ายมาเชิญเอง ดังจะเห็นได้จากคำให้สัมภาษณ์ของบุคลากรในโรงเรียน และคนในชุมชนดังต่อไปนี้

ครู 1: เราช่วยกันทั้งกิจกรรมในโรงเรียนและในชุมชน เช่น มีงานวัด น้ำป่า ถ้าวัดขอความช่วยเหลืออะไร เราพอจะช่วยได้เราก็ไป ชุมชนมีงานมาเชิญ เราก็ไปช่วยเหลือ

ครู 2: จะมีส่วนร่วมซึ่งกันและกัน อย่างเช่นมีงานต่าง ๆ ขึ้นกันใหม่ งานบุญ งานบวช เขาก็จะแจกการ์ดมาเชิญครู หรือก็ให้ครูไปเป็นพิธีกรในงาน

ครู 3: เขาก็ไปช่วยเวลาเขามีงานบวช งานแต่ง เขาต้องการความช่วยเหลือ พานักเรียนไปเสิร์ฟน้ำ คัดโหม่ อะโรตัง ๆ เราช่วยทุกอย่าง จัดสถานที่ เป็นพิธีกร เพราะเขาช่วยเหลือโรงเรียน เราจะขออะไร เขาก็ให้ ถึงเวลาเขาทำอะไรเขาไปเลย ถึงเขาไม่บอกเราก็คงไป

คนในชุมชน 1: ...มากเลย มีงานมีอะไรก็เอาเด็กมาช่วย

คนในชุมชน 2: ถ้ามีงานอะไร เราเชิญอาจารย์ไป อาจารย์เขาก็มา อาจจะ เป็นงานของลูกศิษย์ หรือคนที่คุ้น ๆ กัน เขาก็จะมาให้ข้อคิด ครูที่โรงเรียนนี้ รู้สึกว่าดีนะทุกคน ๆ คน ฝากถ้าพูดได้เลย ไม่มีปัญหา

ถ้าโรงเรียนจัดกิจกรรมชุมชนจะมาร่วมด้วยเช่นกัน โดยการนำสิ่งของต่าง ๆ มามอบให้แก่โรงเรียนและเด็กนักเรียน คนในชุมชนบางคนนำเครื่องไฟฟ้าเครื่องเสียงมาทำให้โรงเรียนขึ้นโดยไม่ต้องเสียค่าใช้จ่ายใด ๆ ก็จะเห็นได้จากในภาพที่นางสีของโรงเรียน คนในชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดกิจกรรมโดยมาช่วยทำอาหารเลี้ยงนักร้อง หรือบางคนมาเชิรนักร้อง และบางคนสนับสนุนรางวัล จากการที่คณะผู้วิจัยเข้าไปสังเกตการจัดงานวันเด็กของโรงเรียนพบว่า โรงเรียนได้จัดกิจกรรมตั้งแต่ช่วงเช้าคือให้มีการรับประทานอาหารร่วมกันที่มโหฬารภายในโรงเรียนและคนในชุมชน โรงเรียนได้รับบริจาคสิ่งของจากคณะกรรมการโรงเรียนซึ่งเป็นคนในชุมชน ร้านค้าบริเวณใกล้เคียง โรงเรียน และองค์กรนอกชุมชน เพื่อนำมามอบให้กับนักเรียนทุกคน สิ่งของที่ได้รับบริจาคเป็นเครื่องอุปโภค เช่น ขนมต่าง ๆ และเครื่องอุปโภค เช่น มงกุฎฟลอค แป้งเด็ก เป็นต้น การขอรับของบริจาคนั้นโรงเรียนใช้วิธีบอกผ่านไปทางกรรมการโรงเรียนและทำหนังสือไปถึงผู้ปกครองโดยฝากเด็กนักเรียนไป ครูท่านหนึ่งได้เล่าให้คณะผู้วิจัยฟังเกี่ยวกับการจัดงานวันเด็กในปีนั้นว่า

ปีนี้คือว่าทุกปีที่ผ่านมามี เพราะทุกปีที่ผ่านมาทางโรงเรียนไม่ได้รับทุน ขาวบ้าน แต่ปีนี้ทางโรงเรียนขอความร่วมมือก็ได้รับความร่วมมือเป็นอย่างดี ส่วนมากงานจะจัดตรงกันหลายโรงเรียน แต่ละโรงเรียนก็จะมาขอบริจาค ร้านหนึ่งบางทีหลาย ๆ โรงเรียน ทางโรงเรียนก็เห็นใจ

ส่วนครูอีกท่านหนึ่งได้กล่าวถึงงานกีฬาสีของโรงเรียนว่า “...ชุมชนมาร่วมกิจกรรมของโรงเรียน เช่น ช่วยทำอาหารเลี้ยงนักร้อง มาเชิรนักร้อง และมีคุณสมศรีสนับสนุนของรางวัล” นอกจากทำให้สัมภาษณ์ดังกล่าวแล้ว จากการสังเกตของคณะผู้วิจัยซึ่งไปร่วมงานวันเด็กของโรงเรียน พบว่า

มีผู้ปกครองมาร่วมงานวันเด็กประมาณ 50 คน โดยมาร่วมทำบุญตักบาตรตั้งแต่ตอนเช้าและมาช่วยโรงเรียนทำอาหารเลี้ยงเด็กนักเรียน ร่วมเชียร์กีฬา และเกมต่าง ๆ

จากคำให้สัมภาษณ์ผู้สังเกตการณ์ให้เห็นว่า ในภาพรวมโรงเรียนและชุมชนมีสภาพสัมพันธ์ที่ดีและให้ความร่วมมือซึ่งกันและกัน ซึ่งลักษณะของความร่วมมือและความช่วยเหลือที่ชุมชนให้กับโรงเรียนนั้นค่อนข้างหนักไปทางวัตถุ สิ่งของ และเงินมากกว่าการให้ความคิดเห็น

3.4.2 ปัญหาความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนกับชุมชน

ในขณะที่คนส่วนใหญ่มีความเห็นว่า คนในชุมชนและบุคลากรในโรงเรียนมีความสัมพันธ์ที่ดีต่อกันดังกล่ามาแล้วข้างต้น แต่จากการสัมภาษณ์คนในชุมชนท่านหนึ่งพบว่ามีความรู้สึกไม่ทางอ้อมต่อผู้บริหาร โดยมีความคิดว่าผู้บริหารไม่สนใจกระบวนการศึกษาและกรรมการหมู่บ้านเท่าที่ควร และครูในโรงเรียนท่านหนึ่งก็มีความเห็นว่า โรงเรียนกับผู้บริหารมีการพบปะกันน้อยทำให้ห่างเหินกัน ดังคำให้สัมภาษณ์ของครูในโรงเรียนและคนในชุมชนดังนี้

ครูในโรงเรียน: จากที่สังเกต และการไปสัมผัสกับบุคคลภายนอกโรงเรียน เขา [คนในชุมชน] คิดว่าผู้บริหารไม่ไปสัมผัสพื้นที่เอง ไม่ได้ไปให้ความร่วมมือกับเขาเอง คิดว่าตัวห่างจากเขาเอง ถ้าได้มีการประชุมสัมมนา ระหว่างครูกับผู้ปกครองบ่อย ๆ เขาอาจจะให้ความร่วมมือมากกว่านี้ แต่เนติหารโรงเรียนกับผู้ปกครองมีการพบปะกันน้อย ก็เลยห่างกันนิดหน่อย

คนในชุมชน: พูดกันตามตรงหา (ผู้บริหารโรงเรียน) ไม่จกกระบวนการศึกษา กรรมการหมู่บ้าน เขาไม่สนใจ เขาพูดว่า กรรมการก็ดี ไม่ได้ก็ดี เนติหารออกหมด เขาพูดอย่างนี้ แล้วจะไปเป็นกรรมการให้ได้อะไรขึ้นมา ...ตอนนี้ ออกเกือบไม่มีใครเหลืออยู่แล้ว เมื่อก่อนมาทำงานกันหลายคนเกือบ 10 คน ถึงปีต้องจัดประชุมกันจัดงานให้โรงเรียน กันเล็ลง สิ่งได้จะจกมาก เป็นคนขายบัตร เป็นกรรมการกัน ขายได้หมดก็เอาเงินเข้าโรงเรียน เดี่ยวนี้พวกครู เขาพูดให้ฟังว่า นิดประชุมที่มี 3 คน 4 คน ไม่มีใครไปประชุม

4. ความต้องการหลักสูตรท้องถิ่นของโรงเรียนและชุมชน

4.1 โรงเรียนชุมชนวัดใหญ่คันโพธิ์และชุมชนคันโพธิ์

ในเรื่องความต้องการหลักสูตรท้องถิ่นนั้น บุคลากรและนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 5-6 ในโรงเรียนชุมชนวัดใหญ่คันโพธิ์และคนในชุมชนคันโพธิ์ต่างมีความเห็นที่สอดคล้องกันว่า สักงายให้โรงเรียนพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นที่มีเนื้อหาเกี่ยวกับ “เครื่องจักสานคันโพธิ์” มากที่สุด เพื่อเป็น

การอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมและประเพณีของชุมชนต้นโพธิ์ไว้ให้คงอยู่ตลอดไป รวมทั้งนักเรียนจะได้เข้าใจและรู้จักท้องถิ่นของตน มีความรู้ และทักษะพื้นฐานในการจักสานเพื่อพัฒนาเป็นอาชีพได้ในอนาคต รองลงมาคือ เนื้อหาเรื่องราวเกษตร เช่น การเลี้ยงกุ้งซึ่งเป็นอาชีพปัจจุบันของชาวตำบลโพธิ์ การเลี้ยงเป็ด และการผสมเทียมเป็ดซึ่งเป็นอาชีพดั้งเดิมของชาวตำบลโพธิ์ เพื่อให้นักเรียนได้เรียนรู้เรื่องใกล้ตัวและเรื่องราวที่เกี่ยวข้องกับวิถีชีวิตของชาวตำบลโพธิ์ ซึ่งเป็นการเรียนรู้ที่ดีเพราะนักเรียนสามารถคลุกจับได้รวดเร็วกว่าเรื่องไกลตัว นักเรียนจะได้มีความรัก ความผูกพัน และความภาคภูมิใจในท้องถิ่นของตน นอกจากนี้ นักเรียนจะได้เรียนรู้กระบวนการทำงาน การแก้ปัญหา และมีความรู้พื้นฐานที่สามารถนำไปประกอบอาชีพได้

สำหรับรายละเอียดของเนื้อหาเรื่อง “เครื่องจักสานตำบลโพธิ์” นั้น คนในชุมชนและครูในโรงเรียนมีความเห็นสอดคล้องกันว่า ต้องการให้นักเรียนเรียนรู้เนื้อหาเกี่ยวกับประวัติความเป็นมาของชุมชนซึ่งเชื่อมโยงเกี่ยวกับเรื่องราวของเครื่องจักสานที่ถูกพันอยู่กับวิถีชีวิตของชาวตำบลโพธิ์ รวมทั้งประเพณีวัฒนธรรมดั้งเดิมที่น่าสนใจและเกี่ยวข้องกับหลายอย่าง เพราะเรื่องราวเครื่องจักสานของชุมชนนั้นไม่ได้มีจุดเด่นเฉพาะวิธีการจักสานที่มีความละเอียดของทนายและวิธีการสานที่แตกต่างจากที่อื่นเท่านั้น แต่เรื่องราวความเป็นมาของเครื่องจักสานในชุมชนคือจุดที่ดึงดูดความสนใจในการจัดทำเครื่องจักสาน และยังเป็นการเพิ่มคุณค่าให้กับเครื่องจักสานของชุมชนมากขึ้น ดังที่คนในชุมชนกล่าวกับคณะผู้วิจัยว่า “...ไม่ยากไปประเพณีและวัฒนธรรมดั้งเดิมของชาวตำบลโพธิ์สูญหายไป อยากให้เด็ก ๆ ได้เรียนรู้ประวัติความเป็นมาของชุมชน และเรื่องราวของเครื่องจักสานของชุมชนที่มีความเป็นมาแตกต่างจากท้องถิ่นทั่วไป...”

คนในชุมชนให้ความเห็นเพิ่มเติมว่าต้องการให้นักเรียนเรียนรู้เรื่องดังกล่าวข้างต้นเนื่องจากต้องการให้นักเรียนได้เข้าใจและรู้จักท้องถิ่นของตน โดยให้ผู้รู้ในท้องถิ่นได้อธิบายทอดความรู้ความสามารถในเรื่องต่าง ๆ เช่น การจักสาน การร้องเพลงพื้นบ้าน ไปถึงรุ่นลูกรุ่นหลานซึ่งจะเป็นการอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมและประเพณีของชุมชนต้นโพธิ์ไว้ให้คงอยู่ตลอดไป รวมทั้งนักเรียนจะได้มีความรู้และทักษะพื้นฐานในการจักสานเพื่อพัฒนาเป็นอาชีพได้ในอนาคต ดังที่ครูและคนในชุมชนได้กล่าวถึงเรื่องนี้ในการสนทนากลุ่มดังนี้

ครู: ...เครื่องจักสานตำบลโพธิ์นี้มันเป็นสิ่งที่คู่กับ [ชุมชน] ตำบลโพธิ์ เป็นจุดเด่น ถ้าเยาวชนของเราได้เรียนรู้จากผู้รู้ ก็จะเข้าใจท้องถิ่นของตนมากขึ้น และอาจเกิดความสนใจมากขึ้นในภายหลัง ไม่จำเป็นกำลังจะหมดไป... ถ้าจะส่งเสริมเป็นอาชีพ ก็เป็นการปูพื้นฐานให้กับเด็กได้ในอนาคต...

คนในชุมชน: ...อีกสามเป็นเอกลักษณ์ของต้นโพธิ์ นับวันก็จะหมดไป ผมว่า
ในโรงเรียนจะต้องสร้างจิตสำนึก ต้องมีโครงการเป็นรูปธรรมเพื่อจะได้
อนุรักษ์ไว้...

ส่วนการนำเนื้อหาเรื่อง “การเกษตร” เช่น การเลี้ยงกุ้ง หรือการเลี้ยงเป็ด มาจัดทำหลักสูตร
ท้องถิ่นนั้น คนในชุมชนและครูให้ความเห็นเกี่ยวกับเหตุผลที่เสนอในเรื่องดังกล่าวอย่างสอดคล้อง
กันว่า เนื่องจากชุมชนต้นโพธิ์เป็นชุมชนการเกษตร มีทั้งทำนา เลี้ยงสัตว์ เช่น กุ้ง เป็ด เป็นต้น
การจัดการเรียนการสอนในเรื่องที่เกี่ยวกับการเกษตรโดยเฉพาะการเลี้ยงกุ้ง จะเป็นการเรียนรู้เรื่อง
ใกล้ตัวและเป็นเรื่องที่เกี่ยวข้องกับวิถีชีวิตของชาวต้นโพธิ์ ซึ่งเป็นการเรียนรู้ที่ดีเพราะนักเรียนสามารถ
ติดตามได้รวดเร็วกว่าเรื่องไกลตัว นักเรียนจะได้มีความรัก ความผูกพัน และความภาคภูมิใจในท้องถิ่น
ของตน นอกจากนี้ นักเรียนจะได้เรียนรู้กระบวนการทำงาน การแก้ปัญหา และมีความรู้พื้นฐานที่
สามารถนำไปประกอบอาชีพได้ในอนาคต อย่างเช่นที่ครูและคนในชุมชนกล่าวถึงเรื่องนี้ในการสนทนา
กลุ่มว่า

ครู: ...ให้เด็กเรียนหลักสูตรท้องถิ่น (เรื่องอาชีพการเกษตร) ก็ดี เด็กจะได้
รู้จักคิด รู้กระบวนการทำงานและการแก้ปัญหา... เราคงไม่ต้องมุ่งให้เด็กต้อง
ทำอาชีพได้หรอกนะ คิดว่าให้เด็กมีความรู้พื้นฐานและรู้ว่าทำอย่างไรจาก
ของจริงก็อาจจะพอ ถ้าสนใจเรื่องนั้นจริง ก็ศึกษาต่อไปเรื่อย ๆ ไปได้
(ในอนาคต) ...

คนในชุมชน: ...ขณะนี้ต้นโพธิ์เลี้ยงกุ้งมาก แต่พ่อแม่ไม่ได้เรียนรู้ว่าจะ
เลี้ยงกุ้งอย่างไรเพื่อให้ได้ผลกำไรมากที่สุด คือตอนนี้ที่เลี้ยงอยู่แบบชาวบ้าน
เห็นเขาเลี้ยงก็เลี้ยงบ้าง ควรจะมีหลักวิชาการให้เด็กเข้าไปรู้ว่ากุ้งกินอะไร
โดยทั่วไป ที่กินขี้ได้ อะไรอย่างนี้ ควรอยู่แบบไหน เลี้ยงแน่นไปหรือเปล่า
ถ้าเด็กมีความรู้ตรงนี้ก็ดี จะได้เรียนรู้อาชีพนี้ซึ่งอยู่ใกล้ตัว และอาจเป็น
ประโยชน์กับแกในอนาคตก็ได้...

4.2 โรงเรียนวัดสมานกิจและชุมชนท่ากระทุ่ม

ในเรื่องความต้องการหลักสูตรท้องถิ่นนั้น จากการที่ได้สัมภาษณ์ผู้นำชุมชน 3 คน สมาชิก
องค์การบริหารส่วนตำบล 4 คน ผู้รู้ในท้องถิ่น 3 คน ผู้เฒ่าผู้แก่ในชุมชน 1 คน เจ้าอาวาส 1 คน
ผู้ปกครองนักเรียนและกรรมการโรงเรียน 3 คน ตลอดจนผู้บริหารและครูในโรงเรียนพบว่า มีความ
ต้องการให้โรงเรียนจัดหลักสูตรท้องถิ่นในด้านการทำข้าวซ้อมมือ มากที่สุด รองลงมาคือ ไร่ นา
สวนผสม และ เลี้ยงนกกระทา ซึ่งสอดคล้องกับความต้องการของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 5-6

จำนวน 26 คน ที่ได้ตอบแบบสอบถามว่ามีความต้องการให้นำเรื่องการเกษตรมาจัดทำหลักสูตรท้องถิ่น จำนวน 23 คน และ 12 คน เน้นว่าควรเป็นการทำนา ทำข้าวหอมมะลิ เนื่องจากมีความสนใจสถานที่ได้ออกเรียนนอกสถานที่ ได้ฝึกทำจริง ๆ และทำให้มีรายได้ ส่วนอีก 3 คน ตอบว่าต้องการให้นำงานเลี้ยงสัตว์เข้ามาสอน

สำหรับเหตุผลที่คนในชุมชนและครูในโรงเรียนต้องการให้จัดทำหลักสูตรท้องถิ่นเรื่อง **ข้าวหอมมะลิ** คือ ต้องการให้นักเรียนมีความรู้ด้านการเกษตร สามารถช่วยเหลือแม่ทำนาซึ่งเป็นอาชีพในครอบครัวได้ และในอนาคตถ้าไม่มีโอกาสได้เรียนเพิ่มเติมจะได้มีความรู้มาประกอบอาชีพเลี้ยงตนเอง ดังคำกล่าวของคนในชุมชนเกี่ยวกับการจัดทำหลักสูตรทำข้าวหอมมะลิ

คนในชุมชน 1: โครงการข้าวหอมมะลิ ดีว่าดี เด็กจะได้มีความรู้บ้าง เด็ก
รุ่นหลังไม่รู้เลยว่าข้าวหอมมะลิเป็นอย่างไร

คนในชุมชน 2: โครงการข้าวหอมมะลิ ...ดี เป็นการปลูกจิตสำนึก ...อยากให้มี
เป็นเกษตร มีแปลงสาธิตเพราะบ้านเราขาดโอกาส (เรียนต่อ) หลังจากออกจาก
โรงเรียนแล้ว เขาจะได้ประโยชน์ตรงนั้นมากเลย

นอกจากนี้ ผู้ปกครองมองเห็นว่า เมื่อลูกหลานได้เริ่มการทำข้าวหอมมะลิและไถ่ลงมือปฏิบัติจริงแล้วทำให้มีความรับผิดชอบเพิ่มขึ้น และสามารถหารายได้ให้กับตนเองได้ทำให้นักเรียนเกิดความภาคภูมิใจ เนื่องจากโครงการข้าวหอมมะลิจะมีเงินปันผลให้กับนักเรียนที่ลงมือทำและนักเรียนที่ซื้อหุ้น

สำหรับหลักสูตรท้องถิ่นในเรื่อง **ไร่นาสวนผสม** คนในชุมชนและครูในโรงเรียนมีความต้องการให้จัดทำโดยต้องการให้นักเรียนมีความรู้เกี่ยวกับต้นไม้ และเป็นทางเลือกอีกทางหนึ่งที่เสริมให้สามารถเลี้ยงดูตนเองได้ ดังคำให้สัมภาษณ์ต่อไปนี้

คนในชุมชน: ผมอยากให้เรียนพวกเกษตร...ใจผมก็ชอบเกี่ยวกับ
การเกษตรอยู่แล้ว จะได้มีความรู้เกี่ยวกับต้นไม้ ไม่ต้องลงทุนไปซื้อเข
มันเพาะได้ ง่ายได้...ครูคงจะสอนได้

ครู 1: พูดถึงใบจุดนี้ น่าจะเป็นข้าวชะ เพราะพ่อแม่เขามีอาชีพหลัก ทำนา
ถ้าไม่คิดที่จะให้ลูกเรียนต่อรับราชการ เขาก็จะเอาความรู้ที่ได้มาใช้อย่างน้อย
มันก็เป็นแนวทางทำให้การทำงานของเขา เจริญกว่าคนที่ไม่มีความรู้ เขาจะ
รู้จักวิธีการใช้ปุ๋ย เขาอาจจะไม่ทำนาอย่างเดียวยังได้ อาจจะเก็บไร่
สวนผสม พอจบออกไป เด็กจะมีความคิดมีหลักเกณฑ์ที่ดีกว่าเด็กที่ไม่ได้รับ

การศึกษาว่าพื้นที่เขาแค่นี้ เขาควรจะทำอะไรได้มีแค่นี้ มีอะไรที่จะนำมาใช้ประโยชน์ตรงนี้ได้

ครู 2: ผมอยากได้หลักฐานเกี่ยวกับสภาพการเกษตร ผมต้องการดูไร่สวนผสม ผมเป็นลูกชาวนา ผมว่าการประยุกต์ ไม่ใช่การทำนาอย่างเดียว ทั้งนาข้าว มีทั้งผลไม้ มีทั้งพืชผักสวนครัว อยู่ในบริเวณเดียวกัน ผมว่าน่าจะช่วยให้คนอยู่กับดิน พอเลี้ยงดูตัวเองได้

อาจารย์ใหญ่ได้มีการปรึกษากับครูท่านอื่น ๆ และผู้ปกครองเกี่ยวกับสิ่งที่ต้องการให้นักเรียนเรียนนอกเหนือไปจากการทำข้าวซ้อมมือ โดยพิจารณาถึงทางเลือกอื่นเข้ามาประกอบการตัดสินใจ เช่น นกกระทา ซึ่งสามารถใช้ประโยชน์จากรำข้าวและไม่ต้องการเนื้อที่มากแต่ให้ผลประโยชน์สูงโดยการผลิตสุปร้า

ที่จริงไม่ใช่ข้าวซ้อมมืออย่างเดียว แต่ว่าข้าวจะเป็นแกนนำ มีอย่างอื่นอีกที่เป็นที่ต้องการ...ผู้ปกครองนักเรียนบอกว่าน่าจะมีการเลี้ยงสัตว์ ปศุสัตว์ที่เรียกว่าเกษตรผสมผสาน ในขณะเดียวกันพืชอาหารมีน้อย เราก็เลยแปลง เช่น เลี้ยงไก่ไทย เราในคิดรูปแบบ และก็ปรึกษาลูกคนอื่นแล้ว บอกว่าจากไก่ให้มันเลกกองหน่อได้ไหม เราคงจะไม่มีอาหารเล็กลูกนกมาคอย คอยส่วนได้ไหมเป็นนกกกระทา เนื้อกินได้ แล้วใช้ก็ค่อนข้างแพงด้วย ฟองละ 1 บาทแล้ว...เราก็เห็นดีด้วย

4.3 โรงเรียนบ้านนาโคกบนและชุมชนนาโค

ในเรื่องความต้องการหลักสูตรท้องถิ่นนั้น คนในชุมชนและบุคลากรในโรงเรียนส่วนใหญ่ต้องการให้มีการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นเพราะเห็นว่าเป็นสิ่งที่ดี นักเรียนควรเรียนรู้ในสิ่งที่ใกล้ตัว มีจิตสำนึกที่ดีต่อท้องถิ่นของตน โดยมีความเห็นเกี่ยวกับเนื้อหาที่ควรนำมาจัดการเรียนการสอนแตกต่างกันไป แต่ส่วนใหญ่มีความต้องการให้นำ ศิลปวัฒนธรรมชาวไทยตะวันออก เข้ามาเป็นหลักสูตรท้องถิ่นมากที่สุด เนื่องจากต้องการให้นักเรียนที่มีเชื้อสายกะเหรี่ยงมีจิตสำนึกต่อความเป็นสายกะเหรี่ยง สว่างแวงใจให้นักเรียนเกิดความรักในศิลปวัฒนธรรมชาวไทยตะวันออก และต้องการที่จะอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรม ร่องรอยมาตัส การท่องเที่ยวป่าในเชิงอนุรักษ์ การศึกษาพืชสมุนไพร เนื่องจากต้องการให้ความรู้ตามแผนบูรณาการป่าให้คงอยู่ ครูบางคนต้องการให้จัดการสอนเกี่ยวกับอาชีพที่มีรายได้ แต่ครูบางคนมีความเห็นว่าไม่ควรจัด และบางคนยังไม่ได้มีความเห็นเกี่ยวกับเรื่องนี้

อย่างไรก็ตาม ตามแผนการหลักสูตรท้องถิ่นดังกล่าวข้างต้นของคนในชุมชนและบุคลากรในโรงเรียนมีความสอดคล้องกับความต้องการของนักเรียน จากการสอบถามนักเรียนระดับมัธยม

ศึกษาตอนต้นทั้งหมด ๕4 คนพบว่า นักเรียนส่วนใหญ่ต้องการให้มีการจัดการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น เรื่อง ศิลปวัฒนธรรมชาวไทยตะวันตก (ร้อยละ 61.91) รองลงมาคือ การศึกษาสิ่งแวดล้อม (ร้อยละ 8.33) อาชีพต่าง ๆ (ร้อยละ 7.15) แหล่งท่องเที่ยว (ร้อยละ 5.95) อื่น ๆ เช่น กีฬา เป็นต้น (ร้อยละ 8.33) และไม่มีสิ่งที่น่าสนใจ (ร้อยละ 8.33)

คนในชุมชนเชื้อสายกะเหรี่ยงคนหนึ่งได้กล่าวถึงจุดเด่นของชุมชนว่า “ที่นี่ต้องการให้เด็กรู้ วัฒนธรรม ความเป็นมาว่าเป็นอย่างไร มาอย่างไร” และได้กล่าวถึงความมุ่งมั่นเกี่ยวกับการรักษา วัฒนธรรมของผู้นำชุมชนว่า “ผู้ใหญ่บ้านให้ความสำคัญมาก พยายามทำให้ได้” นอกจากนี้ได้กล่าวถึง การสืบทอดวัฒนธรรมที่เรืกจางลงไปในแต่ละรุ่นอายุของคนในชุมชนว่า “ต้องไปตามคนรุ่นก่อน ๆ อย่างกำนัน และต้องไปตามหลาย ๆ คน ว่าเป็นอย่างไร ประเพณี ศาสนา... ถ้าถามรุ่นผม ผมไม่รู้” ซึ่งสอดคล้องกับความคิดเห็นของผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้านซึ่งกล่าวถึงศิลปวัฒนธรรมกะเหรี่ยงว่า “มันก็ยากจะ สบวัักษ์ เพราะว่ามันน้อยลง...มันจะหายไปแล้ว เพราะว่าคนแก่ก็ล้มตาย จากจากกันไป ที่สืบทอด กันมาก็เป็นคนรุ่นหลัง ถ้ารุ่นผมหมดไปแล้วก็หมด รุ่นลูกนี้ก็พูดไม่ได้แล้ว ภาษาพื้นบ้านก็พูดไม่ได้ แล้ว...” คนในชุมชนบางคนพยายามแก้ปัญหาและพาทางจุดใจเล็กให้เห็นความสำคัญโดยกล่าวว่า “คงจะต้องให้เขาเห็นความสำคัญ ถ้าหากมีใครมาติดต่อเด็กไปแสดง (ศิลปวัฒนธรรมกะเหรี่ยง) ผมจะพยายามให้เขาช่วยให้งานวัดเด็กมี เป็นค่าแรง เป็นแรงจูงใจให้เด็กมีรายได้”

ส่วนคนเชื้อสายไทยและเชื้อสายอื่น ๆ แสดงความเห็นด้วยว่าหากจะนำศิลปวัฒนธรรม ไทยตะวันตกมาเป็นหลักสูตรท้องถิ่นสอนให้กับนักเรียน เนื่องจากตระหนักดีว่าชุมชนนี้แต่เดิม เป็นท้องถิ่นที่ชาวกะเหรี่ยงเคยอยู่มาก่อนจึงควรให้นักเรียนได้ทราบถึงประวัติความเป็นมาของชุมชน

สำหรับครูในโรงเรียนที่ต้องการให้มีการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นนั้น มี 4 คนที่ต้องการให้ พัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นเรื่อง ศิลปวัฒนธรรมไทยตะวันตกโดยครูคนหนึ่งกล่าวว่า “...ตอนนี้กำลังให้ เด็กค้นคว้าหาข้อมูลเกี่ยวกับประเพณีและท้องถิ่นของเรา แต่ยังไม่ทราบว่าจะให้เด็กไปค้นหาหรือขอ ปรึกษาใครบ้าง คือต้องการศึกษา ประวัติความเป็นมา แล้วที่รูปแบบของประเพณีเพื่อให้นักศึกษา แล้วก็ สืบทอดต่อไป...” ครูบางคนแสดงความเห็นด้วยโดยให้เหตุผลว่า “...เด็กเขาจะได้รู้ บางทีเด็กที่มา เรียน มาอยู่ใกล้พวกกะเหรี่ยงจริง แต่เขาไม่รู้ประเพณีของเขาเลย แทนที่เราจะไปหาโน่น จึงพัวด ออชญา เพชรบุรี เราก็เอาของเราใส่ลงไป”

ครูบางคนคิดว่าการจัดสอนเนื้อหาเช่นนี้จะได้รับความร่วมมือจากชุมชนโดยกล่าวว่า “ถ้าถึง เราทำเรื่องวัฒนธรรมของเขา คนใหญ่ ๆ ทางบ้าน คนที่อายุมาก ๆ เขายินดี...มีผู้ใหญ่ กำนัน นำต่อ” ในทางตรงข้ามเมื่อถามถึงการขอรับจากนักเรียน ถ้าจะมีการนำเอาหลักสูตรท้องถิ่นเกี่ยวกับ วัฒนธรรมกะเหรี่ยงมาเรียน ครูบางคนให้ความเห็นว่า “...ฟังน้ำเสียงดูแล้ว เด็กก็พื้นราบ ที่ไม่ใช่

ชาวกะเหรี่ยงโดยตรง เขาก็จะแถมตีนีต ๆ จนบางครั้งก็ต้องบอกเหมือนกัน ต้องปามไว้ว่าจะกะเหรี่ยงหรือไทย ก็คนไทยเหมือนกัน ไม่ค่อยมาถูกเหยียดหยาม”

สำหรับระดับชั้นที่ควรสอน คนในชุมชนท่านหนึ่งมีความเห็นว่า ควรพิจารณาให้เหมาะสมกับวัยและวุฒิภาวะของเด็กไทยกล่าวว่า “อยากให้เป็นตั้งแต่ป. 4 ขึ้นไปเพราะอ่านเขียนตั้งแต่ ป. 1 คงไม่ไหว วัฒนธรรม สมรภูมิต้นข้างชาด บางคนไม่รู้เรื่องเลย”

ข้อที่น่าสังเกตคือ แม้ว่าคนในชุมชนจะมีความต้องการให้จัดหลักสูตรท้องถิ่นที่นำเอาศิลปวัฒนธรรมกะเหรี่ยงมาสอน แต่หลาย ๆ คนก็แสดงความวิตกกังวลว่าเด็กจะไม่ยอมรับและถามถึงประโยชน์ที่จะได้รับในการเรียนเรื่องนี้เด็กกล่าวไว้ว่า

คนในชุมชน 1: กลัวว่าเด็กมันจะเรียนหรือเปล่า เด็กรุ่นหลังบางคนพูดกะเหรี่ยงไม่เป็นแล้ว

คนในชุมชน 2: “เด็กเขาไม่ยอมรับหรอก ...ต้องไปพูด แต่เขาไม่ชอบอยู่แล้วละ ...ถ้าพูดกะเหรี่ยงเขาก็ไม่ค่อยสนใจอยู่แล้ว เขาจะหนีไปทางอื่น...”

คนในชุมชน 3: ประเพณีเรื่องทำเพลง (เด็ก) ไม่สนใจเลย การสอนศิลปวัฒนธรรมในโรงเรียน “มันก็ดี แต่ว่าเด็กมันจะยอมรับหรือไม่”

คนในชุมชน 4: ที่นี้อาจถามว่า เรียนไปแล้วจะได้อะไร เรียนแล้วจะเอาไปทำอะไร เขา (เด็ก) อาจจะหนีงอแงอยู่ในใจ ...อย่างห่อข้าวห่อนี้ เขาไม่สนใจหรอกว่าเป็นห่อข้าวตัวผู้ ตัวเมีย อย่างว่าแต่รุ่นนี้เลย รุ่นผมก็ได้แต่ทำ ๆ ไป แต่ไม่มีความหมาย แต่มันเป็นประเพณี...ก็มีญาติสนิทมิตรสหายมากันก็เป็นวัฒนธรรมรวมมิตรรวมญาติกัน

พระซึ่งเป็นผู้นำในชุมชนได้แสดงทรรศนะที่มีต่อการจัดหลักสูตรท้องถิ่นที่เน้นทางศิลปวัฒนธรรมกะเหรี่ยง โดยใช้หลักไตรลักษณ์ทางพุทธศาสนาเป็นข้อเตือนสติว่า

...ทั้งหลายทั้งปวงในโลกนี้ พระพุทธเจ้าสอนว่ามันจะเกิดขึ้นนะ แล้วมันจะตั้งอยู่ชั่วระยะเวลาหนึ่ง แล้วมันจะดับไป แม้กระทั่งวัฒนธรรมก็อยู่ภายใต้กฎของอนิจจัง มันมีขึ้นมาได้ ตั้งอยู่ได้ แล้วมันก็ดับไปได้ มันก็คงเป็นอย่างนี้ทั้งประเทศ ไม่ใช่เฉพาะกะเหรี่ยง ทั้งประเทศไทย

นอกจากนี้ คนในชุมชนส่วนหนึ่งมีความต้องการให้นำหลักสูตรท้องถิ่นเกี่ยวกับ การท่องเที่ยวป่าในเชิงอนุรักษ์และการศึกษาพืชสมุนไพร เข้ามาสอนนักเรียนเพื่อจะได้ส่งเสริมให้นักเรียนได้อนุรักษ์ป่าไม้ เนื่องจากในชุมชนมีพื้นที่ป่าเขตลันขึ้นที่อุดมสมบูรณ์อยู่ และมีสมุนไพร

มากกว่า 200 ชนิด ดังที่คนในชุมชนท่านหนึ่งกล่าวว่า “สมุนไพรตอนนี้มีทั่วไปหมด มันมีเยอะ แต่คนที่สนใจมันน้อย ตอนนี้มีผู้ใหญ่เขารณรงค์เรื่องสมุนไพรอยู่ เขาก็กำลังจะมาเพาะศึกษาอยู่เหมือนกัน”

ครูในโรงเรียนบางท่านมีความเห็นเกี่ยวกับเนื้อหาในหลักสูตรท้องถิ่นว่าควรจะเป็นเรื่องเกี่ยวกับอาชีพที่มีรายได้และเกี่ยวกับท้องถิ่น เช่น การปลูกส้มแปะด การถนอมอาหาร โครงการวิทยาศาสตร์เกี่ยวกับการอนุรักษ์ป่าไม้

ครูบางท่านได้กล่าวถึงประสบการณ์เกี่ยวกับวิชาที่เคยเปิดสอน และอาจนำมาใช้เป็นหลักสูตรท้องถิ่นได้ รวมทั้งปัญหาที่เกิดขึ้นและแนวทางในการแก้ปัญหาโดยกล่าวว่า

ครู 1: ที่นี่... ให้เด็กลงเกษตรหมดเลย เพราะว่ายังมีพื้นที่ที่จะทำเกษตร เพื่อโครงการอาหารกลางวัน แล้วก็เกษตรทฤษฎีใหม่... เขาก็เลยบังคับให้ลงเกษตรหมด พอถึงชั่วโมงชุมนุมก็ลงไปดูแปลง พรวันดิน ใส่ปุ๋ย รดน้ำ ถ้าเกิดมีชุมนุมให้เลือก เด็กก็จะไม่เลือกเกษตร เพราะงานหนัก เมื่อก่อนมีชุมนุมลิลาต เด็กก็ไปเลือกลิลาตกันหมด

ครู 2: ปีที่แล้วก็มีสอน ช่างเชื่อม ช่างไฟฟ้า มีวิทยากรภายนอก ผู้ใหญ่บ้าน มาสอนให้ เป็นการเรียนแบบบังคับเลือก เด็กก็เรียนแต่ไม่ถึงขั้นฝึกเป็นอาชีพหรอก... เรียนกันเป็นเทอมเลย เก่งนะ เด็กมันเก่ง แต่พอจบไปแล้วมันก็ทิ้ง จบมา ชาติขาดไม่ได้ ก็ไปเตะบอล ชีวตเครื่อง ช่าง

ส่วนครูในโรงเรียนอีก 2 คน ไม่สามารถบอกได้ว่าจะไม่จัดทำหลักสูตรท้องถิ่นในเรื่องใด แต่เมื่อถามความเห็นว่าจะเห็นด้วยหรือไม่กับการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นเรื่อง ศิลปวัฒนธรรมไทย ตะนาวศรี ก็แสดงความเห็นด้วย เนื่องจากศิลปวัฒนธรรมกะเหรี่ยงในชุมชนนี้กำลังจะหายสาบสูญไป

นอกจากนี้ ยังมีครูในโรงเรียน 2 คนไม่ต้องการให้มีการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น โดยครูคนหนึ่งให้เหตุผลว่า “มีงานที่รับผิดชอบมากอยู่แล้วเกรงว่าจะไม่มีเวลาและจะทำให้งานเสียหรือทำไม่ได้ดีสักอย่าง” ส่วนอีกคนหนึ่งกล่าวว่า “หากจำเป็นต้องมีการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นก็ไม่อยากจะทำให้มีการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นในวิชาและงานที่เกี่ยวข้องกับคน”

4.4 โรงเรียนจอมราชและชุมชนบ้านแต้

ในเรื่องความต้องการหลักสูตรท้องถิ่นนั้น คนในชุมชนบ้านแต้ บุคลากร และนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1-3 ในโรงเรียนจอมราชมีความเห็นที่สอดคล้องกันว่า ต้องการให้โรงเรียนพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นที่มีเนื้อหาเกี่ยวกับการเกษตร ได้แก่

4.4.1 เกษตรทฤษฎีใหม่

ครูและคนในชุมชนมีความเห็นว่า โรงเรียนควรนำเนื้อหาเกี่ยวกับ เกษตรทฤษฎีใหม่ มาจัดทำหลักสูตรท้องถิ่น ดังจะเห็นได้จากคำกล่าวของครูและคนในชุมชนดังนี้

ครู 1: ...เป็นเรื่องอะไรก็ได้ที่เด็กเรียนจบแล้วและนำไปใช้ได้ บางกลุ่มบางที่มีการพัฒนาเกี่ยวกับการปลูกพืชแบบทฤษฎีใหม่ ที่นี้ก็กำลังจะปลูกมีก็สามารถนำมาทำหลักสูตรท้องถิ่นได้

ครู 2: คงจะเป็นเรื่องของเกษตร อยากจะให้พัฒนาจากเดิม ยกให้เป็นเกษตรทฤษฎีใหม่ เพื่อให้เด็กนำไปเผยแพร่ให้โดยต้องทดลองทำในโรงเรียนก่อน

ครู 3: น่าจะจัดเรื่องเกษตรทฤษฎีใหม่ เพราะว่าอยากให้เกิดประโยชน์แบบคิดบ้าง เราลองเอาพืชหลาย ๆ ชนิดมาปลูกหมุนเวียนกัน มีบางคนเท่านั้นที่ลองปลูกดู ความคิดเดิมจะคิดว่าถ้าปลูกมันก็ปลูกไปเลย ถ้าปลูกมันก็ปลูกไปเลย ไม่เคยคิดเปลี่ยน

คนในชุมชน: อยากให้หน่วยงานทางด้านเกษตรของที่ตำบลเผยแพร่ในสื่อในการสอน เช่น ทฤษฎีใหม่ ๆ ของใหม่ ๆ

4.4.2 เทคโนโลยีการเกษตร

ครูในโรงเรียนมีความเห็นว่า โรงเรียนควรนำเนื้อหาเกี่ยวกับ เทคโนโลยีการเกษตร มาจัดทำหลักสูตรท้องถิ่น ดังคำกล่าวของครูในโรงเรียนดังนี้

ครู 1: ควรจะสอนเกี่ยวกับการนำเทคโนโลยีมาประยุกต์ใช้ในการเกษตรของชาวบ้าน

ครู 2: ถ้าเราสอนตามตำราก็จะทราบว่า พืชชนิดนี้เป็นดินทรายเหมาะกับการปลูกอะไร มันสำคัญแล้ว แต่จริง มันไม่ได้อะไรขึ้นมา ถ้าได้ประยุกต์จากสิ่งที่เด็กรู้ ให้รู้จักนำเทคโนโลยีมาใช้ น่าจะเป็นสิ่งที่ดี

ครู 3: ถ้าจะจัดเรื่องเกี่ยวกับเกษตรก็น่าจะทำได้ ให้เขารู้จักสารทั่วไป เราอย่าไปมุ่งสารเคมี เราอาจจะมาใช้อะไรที่ไม่อันตราย เท่าที่ฟังดูเด็ก ๆ เขาให้เสนอ

4.4.3. การพัฒนาการเกษตร

ครูและคนในชุมชนมีความเห็นว่า โรงเรียนควรนำเนื้อหาเกี่ยวกับ การพัฒนาการเกษตร มาจัดทำหลักสูตรท้องถิ่น ดังคำกล่าวของครูและคนในชุมชนดังนี้

ครู 1: ครูจะเน้นการพัฒนาการเกษตร ปัญหาที่พบมีอะไรบ้าง และจะแก้ปัญหาอย่างไร

ครู 2: อยากให้เด็กได้เรียนรู้เกี่ยวกับการพัฒนาอาชีพของเขาเอง เช่นการปลูกมันจะทำได้หรือไม่ให้มันดีขึ้นกว่า หรือว่าเราปลูกกล้วย อ้อยเราปริมาณไม่ทัน เราควรจะทำอย่างไรตั้งแต่ต้นเป็นต้นไป

คนในชุมชน: ถ้าจะเอาหลักสูตรท้องถิ่นเข้าไปสอนในโรงเรียน ก็ต้องเป็นการเกษตร ทำอย่างไรจึงจะพัฒนาให้ดีขึ้นกว่าเดิม

ศึกษานิเทศก์: ถ้าจะให้นำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาใช้ น่าจะเป็นเรื่องเกี่ยวกับการเกษตรมากกว่า เราดูว่าเจ้าของไร่อ้อย ไร่มันสำปะหลัง เขามีเทคนิคในการบริหารจัดการอย่างไรทำให้เขาอยู่มาได้

4.4.4. สหกรณ์การเกษตร

ครูในโรงเรียนมีความเห็นว่า โรงเรียนควรนำเนื้อหาเกี่ยวกับ สหกรณ์การเกษตร มาจัดทำหลักสูตรท้องถิ่น ดังคำกล่าวของครูท่านหนึ่งว่า “ถ้าจะทำหลักสูตรเกี่ยวกับการเกษตร สามารถจัดทำได้เลย หลังโรงเรียนเป็นแปลงเกษตรทั้งนั้นเลย ครูจะจัดตั้งเป็นชมรมทำไร่อ้อย เพราะเห็น เด็กกลุ่มนี้ทำเห็ด เด็กกลุ่มนี้ทำไร่ ปลูกการแข่งกันกับ นำสหกรณ์เข้าไป น่าจะทำได้”

นักเรียนให้เหตุผลที่ต้องการให้โรงเรียนจัดหลักสูตรท้องถิ่นเกี่ยวกับการเกษตรว่า ทำให้มีความรู้แล้วสามารถนำไปประกอบอาชีพในอนาคตได้ (ร้อยละ 30.29) เหตุผลรองลงมาคือ คนในท้องถิ่นส่วนใหญ่มีอาชีพทางการเกษตรและสามารถนำมาปฏิบัติจริงในห้องอื่นได้ (ร้อยละ 17.85) และอยากช่วยพัฒนาหมู่บ้านให้เจริญยิ่งขึ้น (ร้อยละ 10.29) สำหรับบุคลากรในโรงเรียน และคนในชุมชนให้เหตุผลว่าเนื่องจากอาชีพหลักของคนในชุมชนคือการเกษตร ดังนั้นความรู้ที่ได้รับจะสามารถนำไปประกอบอาชีพได้ ดังจะเห็นได้จากคำกล่าวของครูท่านหนึ่งว่า “น่าจะเรียนเกี่ยวกับการเกษตร เช่น การปลูกอ้อย มัน เพราะมันเป็นอาชีพหลัก”

นอกเหนือจากเรื่องที่เกี่ยวข้องกับการเกษตรดังกล่าวแล้ว นักเรียนบางส่วน (ร้อยละ 9.25) ครู และคนในชุมชนบางคนมีความเห็นว่า ควรจะจัดหลักสูตรท้องถิ่นที่นักเรียน

สามารถนำความรู้ไปใช้ได้ หรือสามารถนำไปประกอบอาชีพเสริมได้ เช่น การตัดเย็บเสื้อผ้า การทำตุ๊กตา การแปรรูปอาหาร ดังจะเห็นได้จากคำให้สัมภาษณ์และการสนทนากลุ่มดังนี้

ครู 1: ถ้าจะจัดก็เป็นเรื่องอะไรก็ได้ที่นักเรียนเรียนจบแล้วนำไปใช้ได้ เขาก็ผู้หญิงก็น่าจะเรียนตัดเย็บเสื้อผ้า

ครู 2: น่าจะให้เรียนเกี่ยวกับอาชีพที่จะนำไปเป็นอาชีพเสริมได้ อย่างนั้นก็ช่วยให้นักเรียนมีรายได้หมุนเวียนในแต่ละวัน และน่าจะเป็นอาชีพที่ไม่ต้องลงทุนมากนัก เช่น อาชีพเย็บผ้า สามารถไปรับจ้างได้ในระยะใกล้ ๆ ถ้ามีความรู้มากขึ้นก็จะสามารถรับจ้างตัดได้ หรือเย็บผ้าให้กับตนเองได้ ทำให้ประหยัดค่าใช้จ่าย

ผู้ช่วยผู้บริหาร: น่าจะลองเปิดวิชาชีพที่เกี่ยวกับการทำตุ๊กตาอย่างที่ทำหลอดไฟเซาหัว ซึ่งตอนแรกก็เป็นอุตสาหกรรมในครอบครัว แต่ตอนนี้มันเกินอุตสาหกรรมในครอบครัวแล้ว ตุ๊กตาสามารถส่งต่างประเทศแล้ว จุดนี้น่าสนใจ

ผู้บริหาร: ถ้าจะจัดหลักสูตรท้องถิ่น อยากจะให้เป็นเรื่องที่เห็นผลทันตลิกขณะที่ทำแล้วเอาไปขายได้ ใช้เวลาไม่มากนักแล้วเด็กทำได้เลย เช่น การทำตุ๊กตาผ้า งานที่ทำแล้วสามารถจำหน่ายได้เลย อาหารบางชนิดอะไรที่มันดูดี ๆ หน่อย เป็นการแปรรูปไปจากอาหารที่มีอยู่ในท้องถิ่น

คนในชุมชน: ดิฉันดีใจที่ทางโรงเรียนน่าจะวางพื้นฐานอาชีพเสริมให้กับเด็ก

5. ความพร้อมของโรงเรียนและชุมชนในการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น

5.1 ความพร้อมของโรงเรียนชุมชนวัดใหญ่ต้นโพธิ์และชุมชนต้นโพธิ์

โรงเรียนชุมชนวัดใหญ่ต้นโพธิ์และชุมชนต้นโพธิ์มีความพร้อมในการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นที่มีเนื้อหาเกี่ยวข้องกับเครื่องจักสานต้นโพธิ์ และอาชีพเกษตรกรรมในท้องถิ่น ดังนี้

5.1.1 ด้านบุคลากร ในเรื่องเครื่องจักสานต้นโพธิ์ ชุมชนมีผู้รู้ในเรื่องนี้หลายคน และผู้รู้เหล่านั้นส่วนใหญ่ยินดีที่จะสอนการทำเครื่องจักสานต้นโพธิ์ให้กับนักเรียนที่สนใจ บางคนยินยอมมาสอนให้ที่โรงเรียน ผู้รู้ในชุมชนที่มีอายุมากไม่สะดวกในการเดินทางก็ยินดีให้นักเรียนไปเรียนถึงบ้านของตน ส่วนเรื่องที่เกี่ยวข้องกับความเป็นมาของชุมชน ประเพณีวัฒนธรรมของท้องถิ่นที่เกี่ยวข้อง และประวัติความเป็นมาของเครื่องจักสานชุมชนต้นโพธิ์นั้น มีผู้รู้ที่สามารถเล่าเหตุการณ์และเรื่องราว

ต่าง ๆ ได้จากประสบการณ์ในอดีตและความทรงจำที่ผ่านมา รวมทั้งนายมันซึ่งได้ศึกษาและรวบรวมเรื่องราวของท้าวตันโพธิ์ไว้มาหมายก็ยินดีที่จะถ่ายทอดความรู้ให้กับนักเรียนอย่างเต็มความสามารถ นอกจากนี้ ถึงแม้ครูในโรงเรียนชุมชนวัดใหญ่ตันโพธิ์ไม่สามารถสอนวิธีการจักสานได้ แต่ในขณะนี้มีครูบางคนคือ อาจารย์อุไรและอาจารย์อาจหาญกำลังเรียนรู้วิธีการจักสานกับผู้อื่นในท้องถิ่น และยังมิได้อยู่ในโรงเรียนที่รู้เรื่องราวของท้องถิ่นเป็นอย่างดี สามารถถ่ายทอดเรื่องราวความเป็นมาของท้องถิ่นได้ ซึ่งได้แก่ อาจารย์ชาติ อาจารย์ยุทธการ อาจารย์อมร และอาจารย์อาจหาญ ดังนั้น จะเห็นได้ว่าคนในชุมชนและบุคลากรในโรงเรียนมีความพร้อมในเชิงจิตใจที่จะพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น

สำหรับในด้านอาชีพทางการเกษตรนั้น เกษตรกรในชุมชนส่วนใหญ่ยินดีที่จะถ่ายทอดความรู้ของตนให้เป็นประโยชน์กับนักเรียน และอาจารย์สรรพะแห่งจัดทำเอกสารความรู้ในเรื่องการผสมเทียมและยังให้ความสนใจเป็นพิเศษเกี่ยวกับในเรื่องดังกล่าว

นอกจากนี้ ในเรื่องการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นนั้น โรงเรียนมีบุคลากรที่มีความรู้และประสบการณ์เกี่ยวกับการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นในลักษณะการจัดทำหนังสือเสริมประสบการณ์ที่เกี่ยวข้องกับเรื่องราวในท้องถิ่น 2 คนคือ อาจารย์อมรและอาจารย์อาจหาญ ซึ่งยินดีที่จะร่วมกันพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นในโรงเรียน

5.1.2 ด้านอาคารสถานที่ ในการจัดการเรียนการสอนเรื่อง เครื่องจักสานตันโพธิ์ โรงเรียนมีความพร้อมในด้านอาคารสถานที่ กล่าวคือ โรงเรียนมีห้องที่บริเวณชั้น 2 ของอาคารห้องสมุดที่สามารถจัดการเรียนการสอนได้ อีกทั้งยังเป็นห้องที่แสดงผลงานเครื่องจักสานของท้องถิ่นอยู่แล้ว หากจะเพิ่มเติมเอกสารเกี่ยวกับความเป็นมาของชุมชนไว้สำหรับค้นคว้าและเปิดโอกาสให้นักเรียนเข้าไปใช้จะเป็นประโยชน์มาก

5.1.3 แหล่งศึกษาหาความรู้เพิ่มเติมนอกชั้นเรียน ในเรื่องแหล่งศึกษาหาความรู้เพิ่มเติมนอกชั้นเรียนนั้น ชุมชนมีทรัพยากรท้องถิ่นทั้งที่เป็นทรัพยากรบุคคล ทรัพยากรธรรมชาติ ทรัพยากรที่มนุษย์สร้างขึ้น ซึ่งอยู่ไม่ไกลจากโรงเรียนและสามารถเป็นแหล่งศึกษาหาความรู้ได้ทั้งในเรื่องเกี่ยวกับเครื่องจักสานของชุมชน และการเกษตรต่างๆ ที่จะทำให้นักเรียนได้เรียนรู้จากประสบการณ์จริงและสามารถศึกษาและฝึกปฏิบัติได้กับคนในชุมชน อาทิเช่น ในเรื่องเกี่ยวกับประวัติความเป็นมาของชุมชนและเครื่องจักสานตันโพธิ์ ชุมชนมีวัดใหญ่ตันโพธิ์ที่มีโบราณสถานหลายอย่างที่เป็นบ่อน้ำขุดและความเป็นมาของชุมชน มีโคกพลับซึ่งเป็นบริเวณที่พบโครงกระดูกมนุษย์ของชุมชนโบราณที่เคยอาศัยอยู่ในบริเวณนี้ และยังเป็นสถานที่ที่สามเณรเรียนรู้เกี่ยวกับประวัติความเป็นมาของชุมชนได้ นอกจากนี้ ภายในชุมชนยังมีบ้านทรงไทยโบราณที่เป็นตัวอย่างในการสะท้อนถึงความเป็นมาของเรือนไทยอีสานในอดีต รวมทั้งประเพณีและวัฒนธรรมของท้องถิ่นดั้งเดิมที่ชุมชนยังคงรักษาไว้

คือ ประเพณีการแข่งเรือยาวและการแข่งวิ่งสาม เป็นต้น ส่วนใบเรือที่เกี่ยวกับการเกษตรนั้น เกษตรกรส่วนใหญ่ยินดีที่จะถ่ายทอดความรู้และให้พื้นที่เกษตรกรของตนในการสอนและให้นักเรียน ได้เรียนรู้จากประสบการณ์จริง

5.1.4 ด้านสื่อ/วัสดุและอุปกรณ์ การพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นที่มีเนื้อหาเกี่ยวกับ “เครื่องจักสานต้นโพธิ์” นั้น ชุมชนยังคงไม่ได้มีอยู่มากและหาได้ยากในท้องถิ่น วัสดุอุปกรณ์สำหรับ ทำเครื่องจักสานต้นโพธิ์ เช่น มีดสำหรับจักตอก ที่เหลาหวาย เป็นต้น โรงเรียนมีอยู่แล้วหลายชุดซึ่ง สามารถนำมาใช้สอนวิธีการจักสานของชุมชนต้นโพธิ์ได้ แหล่งศึกษาหาความรู้นอกชั้นเรียนนับเป็นสื่อ ของจริงที่อยู่ไม่ไกลจากโรงเรียนและสามารถใช้ประโยชน์ได้ทั้งการเรียนรู้อาชีพในเรื่องประวัติความเป็นมา ของชุมชนและเครื่องจักสานต้นโพธิ์ ประเพณีวัฒนธรรม รวมทั้งในด้านการเกษตรด้วย นอกจากนี้ โรงเรียนยังมีหนังสือเสริมประสบการณ์เกี่ยวกับเรื่อง เครื่องจักสานของชุมชนและเอกสารความรู้ใน เรื่องการผสมเทียมเปิดสิ่งจัดทำโดยครูในโรงเรียน และสามารถให้นักเรียนศึกษาเพิ่มเติมด้วยตนเอง หรือใช้ประกอบการจัดการเรียนการสอนได้

5.1.5 เงินสนับสนุน โรงเรียนมีความพร้อมด้านงบประมาณเฉพาะโรงเรียนสามารถเขียน โครงการเพื่อขอใช้งบประมาณในโครงการพิเศษต่าง ๆ ซึ่งมักได้รับการสนับสนุนจากสำนักงานการ ประถมศึกษาอำเภออยู่เสมอ โรงเรียนมีมูลนิธิที่ให้การสนับสนุนการศึกษาของโรงเรียน ได้รับเงิน บริจาคจากชุมชน และได้รับการสนับสนุนจากชาวด่านโพธิ์หลายคนที่เคยเป็นศิษย์เก่าของโรงเรียน ทั้งในด้านการเงินและสิ่งของ ดังนั้น ในเรื่องการเงินเงิน โรงเรียนชุมชนวัดใหญ่ต้นโพธิ์จึงมีความพร้อม และได้รับการสนับสนุนจากชุมชน

5.2 ความพร้อมของโรงเรียนวัดสมานกิจและชุมชนท่ากระทุ่ม

ชุมชนท่ากระทุ่มและโรงเรียนวัดสมานกิจ มีความพร้อมในการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นที่มี เนื้อหาเกี่ยวกับ *ชาวจีนลัทธิเต๋า ไฉนสาวผสม และ การเลี้ยงนกกระทา* ดังนี้

5.2.1 ด้านบุคลากร คนในชุมชนที่เป็นภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านการเกษตร คือ อาจารย์ ศักดิ์สิทธิ์และนายบำรุง ซึ่งประสบความสำเร็จในอาชีพยินดีที่จะให้ความร่วมมือในการพัฒนาหลักสูตร ท้องถิ่น ไม่ว่าจะเป็นการเอื้อเฟื้อสถานที่ให้เด็กเข้ามาดูงานที่นา ที่สวน หรือแจ้งมาล่วงหน้าว่าต้องกาว ให้เข้าไปให้ความรู้กับเด็กในโรงเรียน นอกจากภูมิปัญญาท้องถิ่นทั้งสองท่านที่กล่าวมาแล้วยังมี คนในชุมชนอีกหลายท่านที่ประกอบอาชีพการทำสวนผลไม้ ทั้งไฉนสาวผสม ที่ยินดีให้ความร่วมมือ กับทางโรงเรียนโดยอนุญาตให้พานักเรียนเข้ามาศึกษาดูตัวอย่างในนาและสวนของตน ดังคำกล่าวของ คนในชุมชนท่านหนึ่งว่า

อุ้งนางนงนพเป็นเกษตรกรดีเด่น แล้งจริง ๆ แล้ว ทางตำบลมี ไร่นาสวนผสม
อีกหลายราย 7-8 ราย ในตำบลท่ากระทุ่ม แต่ตอนที่ประกวดทางจังหวัดเขา
บอกว่าคือเป็นทฤษฎีใหม่ ส่วนใหญ่ก็ทำตามนี้แหละ สมมุติทุกส่วน พา
เด็กเข้าไปดูได้เลย

นอกจากนี้ เจ้าหน้าที่เกษตรอำเภอปากท่อยินดีให้ความช่วยเหลือในการจัดสรรและประสาน
งานกับหน่วยงานเพื่อขยายผลการที่มีความเชี่ยวชาญด้านการเกษตร การทำข้าวซ้อมมือ ไร่นาสวนผสม
และการเลี้ยงนกกระทา ให้เข้ามาดูและให้ความรู้กับนักเรียนในโรงเรียนวัดสมานกิจ ดังคำให้สัมภาษณ์
ว่า “ทางเกษตรอำเภอ ยินดีให้ความร่วมมืออยู่แล้ว เรามีวิทยากร แต่จำทางเกษตรอำเภอไม่มี ก็จะ
ประสานกับหน่วยงานอื่นให้”

ทัศนภาพของครูในโรงเรียนเกี่ยวกับการจัดหลักสูตรท้องถิ่นนั้น แม้ว่าจะไม่มีครูคนใดมี
ประสบการณ์ในการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น แต่ก็เคยร่วมทำโครงการข้าวซ้อมมือของโรงเรียน
นอกจากนี้ ยังมีประสบการณ์ในการทำนาเป็นทีมและมีความตั้งใจในการทำงานจนมีผลงานปรากฏ
เป็นที่รับรู้ของคนในจังหวัด โดยศึกษานิเทศก์ให้ข้อมูลว่า

ครูในโรงเรียนในภาพรวม เป็นครูที่ใช้ได้ทุกคน ได้รับรางวัลครูดีเด่น ถ้าจะให้
ความรู้ใหม่ก็น่าจะรับได้ทุกคน สภาพครูโดยภาพรวม ความตั้งใจเอาใจใส่ก็เกิน
50 ส่วนเกิดจากก็ยากี่ไม่เคยเหนื่อยหน่ายใครเลย ความสวยงาม ความพร้อมเพรียง
ก็ทำให้เราเคยสับสนไปว่ามีความร่วมมือร่วมใจ

นอกจากนี้ ผู้บริหารโรงเรียนก็มีความสามารถในการประเมินพัฒนาผลงานของโรงเรียน
ทั้งในเรื่องข้าวซ้อมมือและโครงการอาหารเช้า ผู้บริหารมีความตั้งใจที่จะอยู่ในโรงเรียนนี้ต่อไปจะไม่
อยากย้ายไปโรงเรียนอื่นซึ่งสะท้อนถึงความต่อเนื่องของโครงการที่ต้องใช้ระยะเวลาติดต่อกัน และการที่
ผู้บริหารเข้ามาทำงานในโรงเรียนได้ช่วยให้ความสัมพันธ์ในโรงเรียนดีขึ้น ดังคำกล่าวของศึกษานิเทศก์
ที่ทำหน้าที่นี้เทศโรงเรียนวัดสมานกิจว่า

ในด้านผู้บริหารสามารถขึ้นไปได้ดี เรื่องข้าวซ้อมมือจะออกโชว์บ่อยๆ เช่น งาน
ตลาดนัดนักเรียน เรื่องอาหารเช้า 100 เปอร์เซ็นต์ ตลอดแบบนี้มีอาหารเช้า
เพียงโรงเรียนเดียวในจังหวัด นอกจากนี้ ผู้บริหารมีแนวโน้มว่าไม่ย้าย ไม่มี
ความลำบากในการคมนาคม และเป็นคนที่ยึดมาเชื่อมความสัมพันธ์ในโรงเรียน

5.2.2 ส่วนสถานที่ ชุมชนท่ากระทุ่มมีสถานที่ซึ่งสามารถจะให้นักเรียนได้ใช้เข้าไป
ปฏิบัติจริงในชุมชน ดังนี้

- ทีมอาจารย์ศึกษาศาสตร์ ที่ยินดีให้นักเรียนได้ใช้ในการเรียนการสอนให้นักเรียนได้ลงมือปฏิบัติจริงจำนวน 7 ไร่

- สวนผลไม้ของนายบำรุงซึ่งเป็นเกษตรกรดีเด่น อยู่ห่างจากโรงเรียนประมาณ 3 กิโลเมตรเศษ ๆ และยังมีสวนของเกษตรกรในชุมชนที่ประกอบอาชีพทำสวนฝรั่ง ชมพู และทำนาอีกหลายคนด้วย

- แปลงเกษตรสาธิต ของเกษตรอำเภอปทุม

ในเรื่องพื้นที่นี้ จากสารสนเทศจากกลุ่มระหว่างคณะผู้วิจัยกับการจัดการโรงเรียน ประสานกรรมการโรงเรียนได้มีแนวคิดที่จะเสนอให้กรรมการโรงเรียนทุกคนที่ประกอบอาชีพทางการเกษตร กับพื้นที่การเกษตรตนเอง 2 ไร่ เพื่อให้เด็กได้ใช้เป็นแปลงสาธิตและมีโอกาสได้ลงมือปฏิบัติจริง ซึ่งในแต่ละแปลงจะทำการเกษตรต่างชนิดกัน เช่น ทำนาอย่างเดียว ทำไร่สวนผสม สวนผลไม้โดยมีกรรมการโรงเรียนเจ้าของที่ดินเป็นผู้ควบคุม โดยประสานกรรมการโรงเรียนได้กล่าวว่า “ถ้าทำกันจริง ๆ กรรมการโรงเรียนมี 15 คน ส่วนใหญ่ก็มักจะทำเป็นแปลงสาธิตก็คงจะได้ อีก 2 ไร่ ก็สามารถทำได้ เริ่มที่กรรมการโรงเรียนก่อนเลยทำเป็นแปลงสาธิต จะแบ่งอันนี้เป็นทำนา อันนี้เป็นไร่สวนผสมก็น่าจะได้”

นอกจากนี้ ครูคนหนึ่งได้ส่งถึงแหล่งอื่น ๆ ที่อาจขอความร่วมมือได้ เช่น ทีมของเจ้าอาวาส โดยกล่าวว่า “หลวงพ่อท่านมีนา แต่ตอนนี้ให้คนเช่า แต่ถึงเวลาก็ไม่ไปทำนาได้”

ความพร้อมด้านอาคาร สถานที่ของโรงเรียน ข้าโรงเรียนดำเนินการจัดหลักสูตรท้องถิ่นที่เกี่ยวกับการทำข้าวซ้อมมือ ในปัจจุบันโรงเรียนมีความพร้อมด้านอาคารสถานที่รองรับเนื่องจากมีอาคารซึ่งคิดแปลงสร้างให้เป็นโรงสีที่ได้รับงบประมาณสนับสนุนจากองค์การบริหารส่วนตำบลสร้างขึ้นเป็นที่สำหรับให้เด็กสีข้าว ซ้อมข้าว ร่อนแยกข้าวเพื่อใช้ในโครงการข้าวซ้อมมือ และพื้นที่สำหรับใช้ในการเอียงนกกะพา ซึ่งแต่เดิมเคยใช้เลี้ยงไก่

5.2.3 ด้านสื่อวัสดุ

ความพร้อมในด้านสื่อวัสดุ ของโรงเรียนวัดสมานกิจเกี่ยวกับการทำข้าวซ้อมมือ นั้น ปัจจุบันมีหีบกระเดื่อง เครื่องร่อนแยกข้าวที่ทำจากมอเตอร์ เครื่องสีข้าวที่ใช้จักรสาน ทำอาจารย์ศึกษาศาสตร์ ประดิษฐ์ขึ้นเพื่อใช้ในโครงการข้าวซ้อมมือพร้อมอยู่แล้ว สำหรับสื่อวัสดุเกี่ยวกับการทำไร่สวนผสมนั้น ปัจจุบันโรงเรียนริเริ่มโครงการปลูกพืชปลอดสารพิษอื่นในโรงเรียนทำให้มีวัสดุอุปกรณ์ที่ใช้เกี่ยวกับการทำสวน เช่น ผักบัวรดน้ำ เสียม จอบ เป็นต้น พร้อมอยู่แล้วในโรงเรียน

อาจารย์ใหญ่ได้กล่าวถึงความก้าวหน้าในการพัฒนากระบวนการทำข้าวซ้อมมือโดยใช้เครื่องทุ่นแรงว่า “การทำข้าวซ้อมมือ แต่ก่อนเด็กต้องมานั่งเป็นจักรสาน แต่ตอนนี้เพียงแค่เราทอ สวิทช์ไฟก็ใช้ได้ ไล่ในชั่วโมง 3 ขณะที่กำลังเวียน มันจะทำหน้าที่ไปเรื่อย พอรีดกดสวิตช์ลงแล้วนำมา กระจาย เวลาที่จะทำเป็นกลุ่ม ประเดี๋ยวเดียวได้ทั้งหนึ่งแล้ว...”

5.2.4 ด้านเงินทุน

โรงเรียนมีความพร้อมด้านงบประมาณ โดยโรงเรียนได้รับงบประมาณสนับสนุนจากเจ้าอาวาส องค์การบริหารส่วนตำบลท่ากระทุ่ม ผู้ปกครองนักเรียน และจากเกษตรกรอำเภอปากท่อ นอกเหนือจากงบประมาณจากรัฐบาล เพื่อนำมาสนับสนุนในการจัดการเรียนการสอนและการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น

นอกจากนี้ โครงการข้าวซ้อมมือยังมีเงินทุนหมุนเวียน 2 หมื่นกว่าบาท ซึ่งได้จาก หุ่นที่นักเรียนลงไปและทางโรงเรียนยังมีเครดิตกับทางวัด โดยอาจารย์ใหญ่ได้กล่าวถึงความจำเป็น ขาด เงินทุนและการได้รับความเชื่อถือจากเจ้าอาวาสว่า

โรงเรียนมีเงินทุนก้อนหนึ่งที่สะสมไว้เป็นทุนการศึกษา เป็นจำนวนเงิน เวียนแสนสามหมื่นบาทอยู่ที่เจ้าอาวาส เจ้าอาวาสจะเป็นผู้เก็บสิ่งจ่าก คัดมา อาจารย์ใหญ่ได้ขอขมไปซื้อคอมพิวเตอร์ ทำให้เงินลดลงมาก ทาง โรงเรียนจึงจ้างงานสมัยก่อนจัดซื้อได้ครั้งละ 2-3 หมื่น แต่อาจารย์ใหญ่ [ท่านนี้] จัดได้เงินถึง 7 หมื่น และรีบใช้คืน ท่านก็เห็นว่าเราพยายาม ที่นี้จะ ใช้เมื่อไหร่มาดูแล ทำให้เกิดความเหลื่อม

สำหรับการสนับสนุนจากองค์การบริหารส่วนตำบลนั้น ประธานองค์การบริหาร ส่วนตำบลยินดีให้ความสนับสนุนการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นเกี่ยวกับการทำข้าวซ้อมมือ การทำโน้ต สอนผสม และการเขียนบทกวีโดยกล่าวว่า “ถ้าเป็นรูปธรรมที่ชัดเจน ทางอบต.ยินดีสนับสนุน งบประมาณ อยากให้ทำเป็นตัวอย่างด้วยซ้ำไป ยินดี โดยเฉพาะโรงเรียนวัดสมานกิจ อบต.ยินดี สนับสนุนทุกอย่าง ให้เป็นตัวอย่างของท่ากระทุ่ม เพื่อที่จะพัฒนาให้ดีขึ้น”

สรุปได้ว่า โรงเรียนและชุมชนมีความพร้อมที่จะร่วมมือกันในการพัฒนาหลักสูตร ท้องถิ่นเรื่อง การทำข้าวซ้อมมือ โภชนาผสม และการเขียนบทกวีทั้งในด้านบุคลากร ภาควิชา สอนที่ สื่อ วัสดุ เงินทุน แหล่งศึกษาหาความรู้เพิ่มเติมในชุมชน ชุมชนที่ยินดีให้ความร่วมมือทั้งทาง โรงเรียนวัดสมานกิจ อนุญาตให้นักเรียนเข้ามาศึกษาและลงมือปฏิบัติจริงได้

5.3 ความพร้อมของโรงเรียนบ้านนาโศบนและชุมชนนาโค

จากการสัมภาษณ์คนในชุมชน ผู้บริหาร ครูผู้สอน และการสังเกตสภาพภายในโรงเรียน พบว่า ชุมชนและโรงเรียนบ้านนาโศบนมีความพร้อมในการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น เรื่องศิลปวัฒนธรรมชาวไทยตะวันตก (กะเหรี่ยง) มากที่สุด รองลงมาคือ การท่องเที่ยวบ้านเชิงอนุรักษ์ และ การศึกษาพืชสมุนไพร ดังนี้

5.3.1 ด้านบุคลากร โรงเรียนบ้านนาโศบนและชุมชนนาโคมีความพร้อมในด้านการบุคลากร ดังจะเห็นได้ว่า ในชุมชนนาโศบนนั้นมีผู้นำที่มีเชื้อสายกะเหรี่ยง มีคนในชุมชนที่มีความเข้มแข็งและมีความปรารถนาอยากจะทำสิ่งที่ดีที่จะสนับสนุนให้มีการจัดหลักสูตรท้องถิ่นทางด้านศิลปวัฒนธรรม กะเหรี่ยง ได้แก่ อดีตกำนันเทศ ผู้ใหญ่ศรี นวระชัย ผู้ช่วยค้อ โดยเฉพาะกำนันเทศ เป็นคนมีความรู้ เห็นคุณค่าของการศึกษา สนับสนุนให้ลูกมีการศึกษา มีความเป็นอยู่ดี กำนันเคยเป็นประธานกรรมการโรงเรียน ให้ช่วยเหลือเวลาว่าง ถ้าชุดละไวทางกลุ่มจะฟังและพูดสนทนาได้ได้ตลอดมาซึ่งลูกซึ่งเป็นผู้ใหญ่บ้านและได้ดำเนินการตามแบบอย่างที่ดีมาได้ทำไว้ อาจารย์ใหญ่โรงเรียนบ้านนาโศบนได้ให้ข้อสังเกตว่า “สาเหตุที่ผู้นำให้ความสำคัญด้านการศึกษาเพราะว่าผู้นำนั้นได้ับการศึกษา” นอกจากนั้น ในชุมชนนาโคยังมีคนที่มีความรู้ความสามารถเกี่ยวกับศิลปวัฒนธรรม กะเหรี่ยงหลายคน เช่น ผู้รู้ในสำนวนประวัติชุมชนคือ นายแดงและนายปี ด้านดนตรีคือ นายเดช นายระชา นายสมพงษ์ และนายกร ด้านการทอผ้ากะเหรี่ยงคือ นางทองดีและนางสะอาด จากการสัมภาษณ์บุคคลที่เป็นผู้รู้ในชุมชนทุกคนกล่าวว่า ยินดีที่จะให้ความร่วมมือในการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นในทุก ๆ ด้านที่ตนมีความรู้ความสามารถอยู่ โดยผู้รู้ท่านหนึ่งบอกว่า “ถ้าในใบสั่งของการให้ข้อมูลความรู้ในส่วนที่พอจะรู้ หรือว่าที่พอจะศึกษามาตรงนี้ก็จะได้ ทางด้านงานฝีมือหรือดนตรีนั้น พอละแนะนำได้บ้าง” นายระชาผู้รู้ด้านดนตรี แสดงความยินดีที่จะให้ความร่วมมือช่วยเหลือและอยากให้มีการสอนเกี่ยวกับวัฒนธรรมเพราะเกรงว่าจะสูญหายไป ผู้ชายผู้ใหญ่บ้านได้ให้คำแนะนำว่า “การให้ผู้รู้ในชุมชนเข้ามาสอน คิดว่าไม่มีปัญหาอะไรเพราะว่าทางโรงเรียนกับชาวบ้านเข้ากันได้ อยู่แล้ว เข้ากันได้ดี ที่ 2 มีเคยมีประสบการณ์ในการทำงานร่วมกัน โรงเรียนกับหมู่บ้านจะจัดงานร่วมกันทุกปี ครุฑเป็นพื้นเล็ก มาเป็นที่ปรึกษา เป็นวิทยากร” สำหรับช่วงเวลาที่เหมาะสมในการเชิญผู้รู้เข้ามาสอนในโรงเรียนนั้น บุคลากรในโรงเรียนและคนในชุมชนมีความเห็นสอดคล้องกันว่า เวลาที่เหมาะสมคือช่วงเวลาเย็นเนื่องจากผู้รู้ต้องทำไร่ตอนเย็นจึงจะว่าง ดังนั้น อาจจะเป็นปัญหาเรื่องเวลาในการจัดการเรียนการสอน หรือคนที่มีความรู้ในตอนกลางวันก็เป็นผู้เฒ่าผู้แก่ที่ไม่สามารถไปสอนได้ ดังจะเห็นได้จากคำกล่าวของบุคลากรในโรงเรียนและคนในชุมชนดังนี้

ครู: ถ้าจะเอาศิลปวัฒนธรรมตรงนี้ คนแก่ ๆ แม่ ๆ จ้าง ๆ รู้สึกว่าเหลือ
ไม่กี่คนแล้ว... กำนันเคยดีที่สุดใน แต่ท่านทำไร่ต้องตอนเย็น

อาจารย์ใหญ่: ถ้าจะให้เขามาช่วยทุกอย่างคงไม่ได้ เขาก็มีปัญหาของเขาที่จะต้องทำ สืบจากเวลาเชิญประชุม ...ส่วนใหญ่จะมากับครอบครัว ไม่ค่อยพร้อมกัน เขาติดภารกิจ ... กลางวันจะไม่อยู่ เขาไปทำไร ทำมาหากินของเขา เอ็น ๆ กลับ ถ้ากลางวันอาจจะมีคนเผ่าคนแก่ที่เขาไปไม่ไหวแล้ว

คนในชุมชน: การไปร่วมงานโรงเรียนถ้าเป็นเวลาเลิกงานจะไปประมาณ 80 เปอร์เซ็นต์ แต่ถ้าเป็นช่วงเช้า ช่วงเวลางาน ไปไม่ถึงครึ่ง

อย่างไรก็ตาม ผู้บริหารท่านยังเกรงว่า ตนจะไม่มีความสามารถในการสอนนักเรียน กลัวว่าจะสอนได้ไม่ดีเนื่องจากตนเองเรียนไม่สูง สอนไม่เก่ง และกลัวเด็กจะไม่สนใจ ค่ะที่ผู้รู้ในชุมชนท่านหนึ่งกล่าวว่า “คนทำไม่ไหวมั่งครู ผมไปไม่ได้หรอกครู กลัวเด็กจะไม่เอาครับครู เขาจะอาย ผมก็อายเหมือนกัน”

สำหรับในโรงเรียนบ้านนาโคบมี ครูที่มีความรู้ในเรื่องศตวรรษที่ 2 คนคือ **อาจารย์ภา** เป็นคนไทยแต่มีความรู้ในเรื่องการรำของชาวกะเหรี่ยง มักสอนและฝึกซ้อมการรำแบบกะเหรี่ยงแก่นักเรียนเพื่อใช้แสดงในงานต่าง ๆ อยู่เสมอ เช่น งานกินข้าวของชาวไทยกะเหรี่ยง อาจารย์ภาสนใจให้มีความร่วมมือถ้าโรงเรียนจะพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นเรื่อง “ศิลปวัฒนธรรมชาวไทยตะนาวศรี (กะเหรี่ยง)” ดังที่อาจารย์ภาให้สัมภาษณ์แก่คณะผู้วิจัยว่า “เอาสิ พี่สนใจให้ความร่วมมือ...” ครูอีกท่านหนึ่งคือ **อาจารย์พล** ซึ่งเป็นชาวไทยเชื้อสายกะเหรี่ยงจึงมีความรู้ในเรื่องศิลปวัฒนธรรมของชาวกะเหรี่ยงเป็นอย่างดี แต่อาจารย์พลจะไม่ค่อยมีเวลาที่จะให้ความร่วมมือได้เท่าที่ควร ดังคำให้สัมภาษณ์ที่ว่า “ถ้าส่วนตัวผมคิดว่าไม่มีเวลา ... ทุกวันนี้บางทีงานบางอย่างก็ต้องทิ้ง ... ศิลปะทุกวันนี้มันเต็มที่แล้ว...” จากการสัมภาษณ์บุคลากรในโรงเรียน พบว่า ครูทุกคนยินดีให้ความร่วมมือในการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น ดังที่ครูภัสราในท่านองเล็งเห็นว่า “... อันดีที่จะช่วยเต็มที่ในทุกด้านค่ะ...” หรือ “... ยินดีครับ ก็บอกมาว่าจะให้ช่วยทำอะไร...” ดังนั้น จะเห็นได้ว่าคนในชุมชนและบุคลากรในโรงเรียนมีความพร้อมในเชิงจิตใจที่จะพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น

สำหรับความพร้อมของการจัดหลักสูตรท้องถิ่นเรื่อง **การท่องเที่ยวบ้านหึงอนุรักษณ์และการศึกษาพืชสมุนไพร** นั้น ชุมชนมีผู้ที่มีความรู้เกี่ยวกับพืชสมุนไพรได้แก่ **ลุงใจ ลุงใหญ่ ลุงบอย เติบดัง ลุงทอง ไพโรกว้าง** ตั้งชื่อคนในชุมชนได้เท่าที่คณะผู้วิจัยฟังในการสนทนากลุ่มว่า “คนที่รู้เรื่องสมุนไพรก็มี ลุงใจ ลุงบอย ลุงทอง เขารู้จักยาสมุนไพรเยอะ” แต่ปัญหาประการหนึ่งในการจัดการเรียนการสอนก็คือ **ผู้รู้เหล่านี้พูดภาษาไทยไม่ได้** และนักเรียนส่วนใหญ่พูดภาษากะเหรี่ยงไม่ได้ ถ้าเชิญมาต้องใช้ล่ามแปล นอกจากนั้น ในชุมชนนาโคยังมีองค์กรท้องถิ่นที่สามารถไปได้มาช่วยเหลือได้ เนื่องจากเรตราภักหาพันธุ์สัตว์ป่าแม่น้ำภาชี ส่วนอนุรักษ์สัตว์ป่า สำนักอนุรักษ์

ทรัพยากรธรรมชาติ กรมป่าไม้ ได้จัดทำโครงการ “เส้นทางเดินศึกษาธรรมชาติสมุนไพรไทย” (กรมป่าไม้, 2542) โรงเรียนอาจจะติดขัดขอความช่วยเหลือจากกรมป่าไม้ได้

5.3.2 ด้านอาคารสถานที่ โรงเรียนบ้านนาโคบมีพื้นที่ได้อาคารเรียนหลังที่ 4 ซึ่งเป็นพื้นที่โล่งๆ สามารถให้นักเรียนได้จำนวนมาก พื้นที่ดังกล่าวสามารถใช้ในการจัดการเรียนการสอนเกี่ยวกับการว่ากะเหยิง หรือการแสดงศิลปวัฒนธรรมกะเหยิงได้ นอกจากนี้ โรงเรียนยังมีพื้นที่ที่สามารถนำพืชสมุนไพรมาปลูกได้ทั่วๆ

5.3.3 ด้านแหล่งศึกษาหาความรู้เพิ่มเติม ชุมชนมีตัวกลางบ้านกะเหยิงซึ่งปลูกเป็นบ้านจำลองไว้ ณ วัดเก่ากะเหยิงกลางหมู่บ้านนาโคบ จำนวน 1 หลัง เพื่อให้คนรุ่นหลังได้เรียนรู้ถึงประวัติศาสตร์และลักษณะของบ้านกะเหยิงในสมัยโบราณ อย่างไรก็ตาม จุดนี้ยังคงมีปัญหาคนเก็บเหียงกับงบประมาณซึ่งที่ชาวบ้านท่านหนึ่งกล่าวว่า “ทุกคนพร้อมที่จะช่วยเหลือ แต่งบประมาณไม่มี อย่างศูนย์วัฒนธรรม เข้ามามีส่วนไม่มียะไรเลย มีแต่กันหลังหนึ่ง ไม่มีสิ่งสิ่งอะไรให้คนเข้ามาเลย” ในจุดใกล้ ๆ กันกับศูนย์วัฒนธรรม คนในชุมชนได้สร้างเจดีย์ไว้เพื่อประกอบพิธีเวียนเจดีย์ในวันสงกรานต์ ชุมชนยังมีต้นไม้ใหญ่ซึ่งปัจจุบันให้ต้นสัตบรรณเพื่อให้คนกะเหยิงทำพิธีไหว้ต้นไม้ใหญ่ในช่วงวันสงกรานต์ นอกจากนี้ ชุมชนบ้านนาโคบยังมีประเพณีกินข้าวห่อซึ่งชาวกะเหยิงจะกำหนดวันกินข้าวห่อของแต่ละแห่งจะไม่ตรงกัน เช่น ที่นาโคบกำหนดกินข้าวห่อในวันขึ้น 9 ค่ำ เดือน 9 ที่อื่น ๆ เช่น ปากหะ เพชรบุรี บ้านคา บ้านบึง สวนผึ้ง ก็จะเลือกวันต่างกันออกไป ดังนั้น นักเรียนสามารถศึกษาประเพณีของชาวกะเหยิงได้จากสภาพความเป็นจริง

สำหรับความพร้อมของการจัดหลักสูตรท้องถิ่นเรื่อง การท่องเที่ยวป่าเชิงอนุรักษ์ และการศึกษาพืชสมุนไพร นั้น ชุมชนมีป่าไม้ที่อุดมสมบูรณ์เป็นป่าเขตร้อนชื้นมีความหลากหลายของพืชพันธุ์และสัตว์ต่าง ๆ ประกอบไปด้วยพืชสมุนไพรมากกว่า 200 ชนิด เป็นทรัพยากรธรรมชาติที่สามารถนำมาศึกษาได้เป็นอย่างดี และพืชสมุนไพรทางานิตสามารถหาได้และนำมาปลูกได้ในชุมชน

5.3.4 ด้านสื่อ-วัสดุอุปกรณ์ ในกรณีที่โรงเรียนจะพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นเรื่องศิลปวัฒนธรรมชาวไทยพวนภาคใต้ โรงเรียนบ้านนาโคบมีอุปกรณ์ประกอบการสอนนางรำต่าง เช่น เครื่องเล่นเทพและเทพเพลงกะเหยิงสำหรับสอนการรำแก่นักเรียน ส่วนสื่อวัสดุอุปกรณ์อื่นๆ โรงเรียนสามารถจัดหาหรือขอยืมได้จากคนในชุมชน เนื่องจากคนในชุมชนชุมชนมีสื่อวัสดุอุปกรณ์ในด้านเครื่องดนตรีหรือพร้อมสำหรับการจัดการเรียนการสอน และผู้เฒ่าในชุมชนสามารถประดิษฐ์ขึ้นมาใหม่ได้ เช่น เหยื่ออ ซึ่งเป็นเครื่องติดชนิดหนึ่ง เวลานำจะมีเสียงคล้ายจิ้งจก ดังคำกล่าวของผู้เฒ่าบ้านในการสนทนากลุ่มว่า

เหยื่อช เป็นเครื่องดีดแล้วก็เป่าอยู่ในตัวด้วย เป็นเครื่องดนตรีเฉพาะของชาวกะเหรี่ยงอย่างหนึ่ง เครื่องดนตรีชนิดนี้ในอดีตนั้นการที่หนุ่มสาวจะไปจับกันอะไรกันเขาจะใช้ตัวนี้เป็นมือออกไป ชื่อในการที่จะแสดงการที่จะจับสาวหรือว่าอะไรต่าง ๆ นั้นนอกจากมีคนเป่าคนร้องเพลงเกี่ยวกับไปมาแล้ว เครื่องดนตรีที่เรียกว่า เหยื่อชก็เป็นเครื่องดนตรีลักษณะหนึ่งที่เขาจะสื่อแล้วก็จะถ่ายทอดได้ต่อกันไปตามเป็นภาษาของคน

สำหรับเครื่องดนตรีประเภท แคม บิงพอมืออยู่ และสามารถเล่นได้บนลิ้นซึ่งมีลักษณะคล้าย ๆ กัน แทนได้ คนในชุมชนมีความเห็นเกี่ยวกับเครื่องดนตรีและกิจกรรมเกี่ยวกับดนตรีดังนี้

คนในชุมชน 1: มันมีแต่แคน ขลุ่ยขลุ่ยเราให้ห่างๆ วาเลนก็ไม่มีดังค์

คนในชุมชน 2: ถ้ามีก็ที่บ้านผู้ใหญ่ จะเล่นมาเก็บไว้ที่นั่น

ผู้วิจัยดนตรี: ...คนรุ่นหลังเขาก็ไปไม่เล่น การร่ำเรียนก็คิดว่าจะหายไป แต่มีครูฝึกให้ ฝึกได้หลายเหมือนกัน ที่บ้านยังคงเก็บเครื่องดนตรีไว้

นอกจากนั้น ผู้ใหญ่บ้านหมู่ที่ 1 ได้เก็บรวบรวมสะสมอุปกรณ์ต่าง ๆ เอาไว้จำนวนหนึ่ง และมีรูปภาพตัวอย่างเครื่องใช้ไว้ให้ศึกษา ผู้นำชุมชนท่านหนึ่งได้กล่าวถึงแหล่งวัสดุว่า “คงต้องอาศัยผู้ใหญ่ตัว เขามั่ง เขาจะรวบรวมหมดเลย...ของกะเหรี่ยงเขาก็เยอะ ยิ่งพอมีรูปภาพอยู่ ตอนนั้นเขาไปกับผมที่จอมบึง ไปประชุมสมัยรัชกาลที่ 6 สมัยก่อนบ้านไม่ไฟฟ้านี่แหละ หลังคาเป็นหญ้าคา แล้วก็ยกพื้นขึ้นอีก มีการเล่นกันที่ลานบ้าน ดูจากภาพก็น่าสนุก” สำหรับเครื่องทอผ้ากะเหรี่ยงนั้นก็ยังจะเหลืออยู่แต่มีเพียงไม่กี่ตัว ดังคำกล่าวของผู้ใหญ่บ้านในการสนทนากลุ่มว่า “อุปกรณ์การทอก็มีอยู่ แต่จะไม่ค่อยได้ทอ นาน ๆ จะทอทีเท่านั้น ถ้าจะไปขอเขาคงเอาออกมาให้ดูได้” พวกเครื่องประดับเงินบนภาคทอผ้ากะเหรี่ยงมีอยู่ แต่จะแต่งเฉพาะมีงานประจำปี ซึ่งอาจารย์ใหญ่ได้วิเคราะห์สภาพความเป็นไปของชุมชนว่า “ส่วนใหญ่ค่านิยมสมัยใหม่และแฟชั่นสมัยใหม่เข้ามาครอบงำ คนโต ๆ ก็ไม่มีสิทธิ์ที่จะบอกกล่าวตรงนี้ได้ ...เครื่องประดับส่วนใหญ่ก็จะขายหมด พวกเงินที่เป็นกำไล คางหูก บางทีก็มีคนในหมู่บ้านพาคนมาซื้อให้ราคาค่อนข้างจะสูง ปัจจุบันแทบจะไม่เหลือ” การถูกอิทธิพลของสังคมเงินตราเข้าแทรกแซงนี้ทำให้การแต่งกายและเครื่องประดับต่างๆ พยายามแสดงให้ครบถ้วนได้ยาก

สำหรับความพร้อมในด้านสื่อวัสดุอุปกรณ์ของการนำเสนอหาเรื่อง การท่องเที่ยวป่า เจริญรักษ์ และการศึกษาพืชสมุนไพร นางจัดทำหลักสูตรท้องถิ่นนั้น ชุมชนมีสื่อที่เป็นของจริงคือ ป่าไม้ที่อุดมสมบูรณ์ที่มีพืชสมุนไพรอยู่มาก

5.3.5 ด้านเงินสนับสนุน ในการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นเรื่อง ศิลปวัฒนธรรมชาวไทย
 ตะนาวศรี โรงเรียนมีงบประมาณและเงินนอกงบประมาณไม่มากพอที่จะดำเนินการได้อย่างเต็มที่
 เพราะโรงเรียนอยู่ในเขตพื้นที่ที่คนในชุมชนส่วนใหญ่มีฐานะยากจนจึงไม่สามารถระดมสนับสนุนด้าน
 การเงินจากชุมชนได้มากนัก นอกจากจะขอความช่วยเหลือจากคนในชุมชนบางท่านที่มีฐานะพอ
 ช่วยเหลือได้ เช่น ถ้ามีไฟฟ้าหรือฟ่อนไม้ที่มารับซื้อสับปรดจากคนในชุมชน ดังที่ครูท่านหนึ่งกล่าวว่า
 “...ถ้าเป็นเงินโรงเรียนจะขัดสน...” หรือครูอีกท่านหนึ่งกล่าวว่า “...งบประมาณจะติด เพราะอะไรเราก็
 รู้... ชาวบ้านไม่ค่อยมี [เงิน] เราขอทางรัฐบาลไป ถ้าเขาจัดสรรมาให้ เราก็ได้งบประมาณ แต่ถ้าเขาไม่ให้
 เราก็ลำบาก...” ได้มีผู้เสนอแนวทางในการขอสนับสนุนงบประมาณด้านการศึกษาศิลปและวัฒนธรรม
 จากองค์การบริหารส่วนตำบลนาโค แต่ปัญหามีอยู่ว่าคนในชุมชนเคยเสนอเรื่องการอนุรักษ์ศิลป
 วัฒนธรรมชาวไทยตะนาวศรีไปหลายครั้งแล้ว แต่คณะกรรมการองค์การบริหารส่วนตำบลซึ่งส่วนใหญ่
 เป็นคนเชื้อสายไทยและมีคนเชื้อสายกะเหรี่ยงเป็นคณะกรรมการเพียง 2-3 คนเท่านั้นไม่เห็นความ
 สำคัญจึงอยากขอให้โรงเรียนและทีมคณะผู้วิจัยได้ร่วมประชุมชี้แจงให้คณะกรรมการองค์การบริหาร
 ส่วนตำบลนาโคได้ทราบ และให้การสนับสนุนต่อไป ดังที่คนในชุมชนท่านหนึ่งกล่าวว่า “...อยากจะให้
 ทงอาจารย์และคนอีกอบต. ได้เข้าร่วมประชุมชี้แจงถึงการพัฒนาศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่นโดยขอสนับสนุน
 จากอบต. ให้ อบต. เห็นความสำคัญในเรื่องวัฒนธรรมท้องถิ่น ก็คงจะดี” อย่างไรก็ตาม โรงเรียน
 สามารถแก้ไขปัญหานี้ได้ด้วยการเสนอโครงการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นนี้ในแผนปฏิบัติการประจำปี
 เพื่อของบประมาณจากส่วนกลาง หรือจัดทำโครงการเพื่อขอเงินสนับสนุนจากสำนักงานการประม
 ติกาจังหวัดราชบุรี

5.4 ความพร้อมของโรงเรียนจอนราชและชุมชนบ้านแหม

ชุมชนบ้านแหมและโรงเรียนจอนราชมีความพร้อมในการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นในเรื่องที่
 เกี่ยวข้องกับการเกษตร เช่น การทำถาดเกษตรทฤษฎีใหม่ การทำถาดเกษตรพอเพียง การพัฒนา
 การเกษตร การทำการเกษตรทฤษฎีใหม่นั้น เป็นโครงการในพระราชดำริของพระบาทสมเด็จพระเจ้า
 อยู่หัวและทางโรงเรียนกำลังดำเนินการอยู่ นอกจากนั้น โรงเรียนจอนราชยังเป็นโรงเรียนแกนนำของ
 โครงการเกษตรพอเพียงอีกด้วย ดังคำกล่าวของผู้ช่วยผู้อำนวยการโรงเรียนว่า “โรงเรียนนี้เป็น
 โรงเรียนแกนนำของโครงการเกษตรพอเพียง ได้รับงบประมาณมาสองหมื่นกว่าบาท โรงเรียนกำลัง
 เปิดหลักสูตรเป็นชุมชนโดยจัดวิชาเลือกให้สอดคล้องกับนโยบายของในหลวง ทุกวันนี้กำลังสอนอยู่”
 แต่การดำเนินการนั้นจัดทำทุกอย่างอยู่ภายในโรงเรียน ไม่ได้ใช้ประโยชน์จากภูมิปัญญาท้องถิ่นที่มีอยู่
 เท่าที่ควร อาจจะเนื่องมาจากภูมิปัญญาท้องถิ่นไม่ค่อยมีเวลา หาตัวเอก และครูในโรงเรียนเป็นผู้ที่มี
 ความสามารถทางการเกษตรอยู่แล้ว ดังที่ครูท่านหนึ่งกล่าวว่า “วิทยากรท้องถิ่น ผมคิดว่าพร้อมนะ
 แต่ทางโรงเรียนไม่ได้เชิญมาใช้ในส่วนนี้” และศึกษานิเทศก์ท่านหนึ่งกล่าวว่า “การที่โรงเรียนไม่นำ

วิทยาการภายนอกมาสอนในโรงเรียนอาจเกิดจาก 1) หาตัวยาก 2) เขาไม่มีเวลา ก็เลยสร้างวิทยากรในโรงเรียนขึ้นมาเอง พัฒนาบุคลากรขึ้นมาเอง อย่างเกษตรทฤษฎีใหม่ ครูของเขา [อาจารย์ธานี] ก็เก่ง ขนาดว่าพัฒนาได้” ชุมชนบ้านแค้นและโรงเรียนจอมราชมีความพร้อมในการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นในเรื่องที่เกี่ยวข้องกับการเกษตรดังต่อไปนี้

5.4.1 ด้านบุคลากร ในชุมชนมีคนที่มีความรู้ความสามารถด้านการเกษตรหลากหลาย ได้แก่ สารวัตรกำนันพระศักดิ์ ผู้ใหญ่แสง (ผู้ใหญ่บ้านหมู่ 15) และคุณพล (ประธานสภาองค์การบริหารส่วนตำบล) เก่งในเรื่องอีออ ดุงประเสริฐ (ผู้ใหญ่ชุมชน) มีความรู้ในด้านพืชสวน การทำเกษตรโดยวิธีธรรมชาติ สำหรับผู้ใหญ่มนเทพ (ผู้ใหญ่บ้านหมู่ 12) คุณพันกร (เกษตรกร) และคุณสิริวาลัย (เกษตรกร) มีความรู้ในเรื่องมะม่วง นอกจากนี้ สารวัตรกำนันพระศักดิ์ยังเป็นตัวแทนของชุมชนในการประสานงานกับเกษตรอำเภอยีกด้วย บุคคลเหล่านี้ยินดีให้ความร่วมมือถ้าโรงเรียนติดต่อขอความช่วยเหลือ นอกจากนี้ โรงเรียนจอมราชยังมีอาจารย์ที่จบสาขาเทคโนโลยีทางการเกษตรมาโดยตรงคืออาจารย์ธานี ซึ่งมีความเชี่ยวชาญทางด้านการเกษตรเป็นอย่างดี อาจารย์ธานีมีอาชีพเสริมโดยการปลูกพืชไร่ พืชสวน และเลี้ยงสัตว์ ดังเช่นคำให้สัมภาษณ์ของครูท่านหนึ่งว่า “อาจารย์ที่มีความรู้ทางด้านการเกษตรนั้นมีคือ อาจารย์ธานี เก่งมาก...” และศึกษานิเทศก์ท่านหนึ่งกล่าวว่า

อาจารย์ธานีเป็นคนเก่ง เขาพยายามทำนาให้ได้ ทั้ง ๆ ที่สามแคว้นแต่มนี้ไม่มีน้ำ ไม่มีนา เขามองว่าในหลวงท่านคิดดีว่า ทุกคนต้องมีข้าวกิน แต่ที่บ้านแค้นไม่ได้ปลูกข้าว ก็คิดจะซื้อข้าวกิน พอเวลาพืชไร่ตกต่ำ เงินที่เราขายข้าวก็ไม่ค่อยจะมี เขาก็อยากจะมีพื้นที่คันคว่ำทดลองปลูกข้าวให้ได้ ปรากฏว่าปีนี้ปลูกแล้วแต่ยังไม่ออกรวง

นอกจากนี้ จากการสัมภาษณ์บุคลากรในโรงเรียนพบว่า ครูทุกคนในโรงเรียนยินดีให้ความร่วมมือเต็มที่เท่าที่จะช่วยได้ถ้าโรงเรียนจะพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นในเรื่องที่เกี่ยวข้องกับการเกษตร ดังนั้นจะเห็นได้ว่า คนในชุมชนและบุคลากรในโรงเรียนมีความพร้อมในเชิงจิตใจที่จะพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น

5.4.2 ด้านอาคารสถานที่ โรงเรียนค่อนข้างมีความพร้อมในด้าบนี้ เนื่องจากทางโรงเรียนได้ทำการสอนวิชาเกษตรอยู่แล้ว ได้เข้าโครงการเกษตรทฤษฎีใหม่ และยังเป็นโรงเรียนแกนนำของโครงการเกษตรพอเพียงอีกด้วย ดังคำกล่าวของครูท่านหนึ่งว่า “...หลังโรงเรียนเป็นแปลงเกษตรทั้งนั้นเลย” ส่วนครูอีกท่านกล่าวว่า “มีสถานที่สำหรับงานเกษตร ที่นี้เขาก็ทำอยู่ มีถางมุ้ง และเข้าโครงการพระราชดำริอีก ทำได้สบาย”

5.4.3 ด้านแหล่งศึกษาหาความรู้เพิ่มเติม แหล่งศึกษาหาความรู้เพิ่มเติมในการเรียนหลักสูตรท้องถิ่นที่เกี่ยวข้องกับการเกษตรนั้นมีทั้งในโรงเรียนและในชุมชน ในโรงเรียนมีห้องสมุด

ที่เคยได้รับรางวัลในระดับจังหวัด สำหรับในชุมชนนั้นก็มีส่วนผลไม่ของผู้ใหญ่มนุษย์ โรงเรียนชาวบ้านที่สามารถเข้าไปศึกษาได้ทุกที่ ดังคำพูดของบุคลากรในโรงเรียนท่านหนึ่งว่า “มีแหล่งศึกษาเป็นไร่ของชาวบ้าน” ทั้งนี้เพราะเกือบทุกหลังคาเรือนจะทำการเกษตร ซึ่งเท่าที่ได้สัมภาษณ์คนในชุมชนพบว่าทุกท่านที่มีอาชีพทำการเกษตรยินดีให้ทางโรงเรียนพาเด็กมาเรียนรู้อะไรหรือในส่วนของตน ดังที่คนในชุมชนท่านหนึ่งได้บอก “มาได้เลย ไม่มีปัญหา” ส่วนคนในชุมชนอีกท่านหนึ่งบอกว่า “ยินดียินดีเลยครับ พานักเรียนมาได้เลย” นอกจากนี้ ยังมีศูนย์ถ่ายทอดเทคโนโลยีทางการเกษตรประจำตำบล (ซึ่งในระยะแรกตั้งอยู่ที่องค์การบริหารส่วนตำบล) สำนักงานเกษตรอำเภอ และสถาบันราชภัฏ มีอาจารย์ท่านหนึ่งกล่าวว่า “แหล่งศึกษาค้นคว้าเพิ่มเติมมีละ ถ้าไม่พอจริง ๆ เราก็อยู่ใกล้สถาบันราชภัฏ” และจากคำกล่าวของเกษตรอำเภอ “ต่อไปก็จะสะดวก เพราะเรามีศูนย์ถ่ายทอดเทคโนโลยีทางการเกษตร ไม่ต้องวิ่งมาจนถึงตรงมีเลย ไปเข้าที่ศูนย์เลย คนก็ยังอยู่ในช่วงจัดสรรงบประมาณ”

5.4.4 ด้านวัสดุอุปกรณ์ การจัดหาวัสดุควรท้องถิ่นที่เกี่ยวข้องกับการเกษตรเป็นโรงเรียนมีวัสดุอุปกรณ์เพียงพอสำหรับให้นักเรียนได้ฝึกปฏิบัติ เนื่องจากทางโรงเรียนได้มีการจัดการเรียนการสอนวิชาเกษตรอยู่แล้ว นอกจากนั้น อุปกรณ์ทางด้านทางการเกษตรในโรงเรียนในส่วนของชาวบ้านจะมีอยู่แล้วซึ่งถ้าโรงเรียนมีจำนวนไม่เพียงพอสามารถไปซื้ออื่นได้ มีคนในชุมชนท่านหนึ่งได้บอกกับคณะผู้วิจัยว่า “เรื่องอุปกรณ์พอได้ อุปกรณ์ผมก็พอมืออยู่ ถ้าไม่พอมือ เพราะผมจะทำสต็อก (รถถ้าไม่ที่เพาะขยายพันธุ์ไว้) เก็บไว้” นอกจากนั้น แหล่งศึกษาหาความรู้มากขึ้นเรียนกันได้ว่าเป็นสื่อของจริงที่อยู่ไม่ไกลจากโรงเรียนมากนัก อยู่ในวิธีที่โรงเรียนจะพานักเรียนไปศึกษาจากของจริงนอกสถานที่ได้

5.4.5 ด้านเงินสนับสนุน แหล่งเงินสนับสนุนในการจัดหาวัสดุท้องถิ่น โรงเรียนไม่มีงบประมาณที่จะนำมาใช้จ่ายในการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นโดยตรง แต่โรงเรียนมีงบประมาณค่าวัสดุอุปกรณ์ ดังคำบอกเล่าของครูท่านหนึ่งกล่าวว่า “งบประมาณไม่มี จะมีแต่ค่าวัสดุอุปกรณ์ถ้าจะนำไปใช้ได้บ้างแต่ไม่ทั้งหมด” สำนักงานการประถมศึกษาอำเภอมีงบประมาณสำหรับการเชิญวิทยากรภายนอกของโรงเรียนขยายโอกาส นอกจากนั้น โรงเรียนสามารถขอความช่วยเหลือจากมูลนิธิศุภนิมิต (ความร่วมมือระหว่างไทย-ออสเตรเลีย) โดยทำเป็นโครงการเสนอไปที่มูลนิธิศุภนิมิต ซึ่งมูลนิธิมีวัตถุประสงค์ที่ต้องการช่วยเหลือทั้งชุมชน โรงเรียน และนักเรียน ดังคำกล่าวของผู้ผู้อำนวยการโรงเรียนว่า

...เราได้ได้รับความช่วยเหลือจากมูลนิธิศุภนิมิตค่อนข้างมาก ซึ่งวัตถุประสงค์ของมูลนิธินี้ต้องการช่วยเหลือชุมชน โรงเรียน และนักเรียนที่ขาดแคลน ตัวอย่างจากความช่วยเหลือสำหรับชุมชน เช่น การจัดตั้งกองทุนปื๊อ สหกรณ์ เป็นต้น ส่วนโรงเรียนก็ได้เข้าใกล้หนึ่งหลัง ส่วนนักเรียนจะออกมาในรูปแบบของเสื้อผ้า สมุด ดินสอ ขน (สำหรับที่เด็กขาดแคลน)

องค์การบริหารส่วนตำบลมีงบประมาณทางด้านการศึกษาและวัฒนธรรม ถ้าโรงเรียนต้องการความช่วยเหลือยังสามารถเขียนโครงการเสนอของบประมาณได้ นอกจากนี้ ยังมีคนในชุมชนบางท่านที่พอจะสามารถให้การสนับสนุนได้ อาทิเช่น พระครูมอ ท่านได้ให้สัมภาษณ์ไว้ว่า “ถ้าสมมุติ ดินสอขาดเหลือ วัสดุก็สนับสนุนให้ได้ ด้านอาหารกลางวัน ก็จะแจกข้าวสารให้ทุกโรงเรียนอยู่แล้ว” ส่วนคุณผลิตฤทธิ์ได้บอกกับคณะผู้วิจัยว่า “ถ้าขาดเหลืออะไรก็มาบอก ยินดีให้ความช่วยเหลือ” และมีครูท่านหนึ่งได้กล่าวถึงคุณสมศรีว่า “คุณสมศรีให้ความช่วยเหลือโรงเรียนดี ห้องสมุดเท่าที่เงินมาซื้อโต๊ะหมู่บูชา... เขาเป็นคนเอื้อเฟื้อต่อส่วนรวมดี ถ้าไปขอความร่วมมือเขาจะชอบมาก”

เนื้อหาที่ควรนำมาจัดทำหลักสูตรท้องถิ่น

1. เนื้อหาที่ควรนำมาจัดทำหลักสูตรท้องถิ่นในโรงเรียนชุมชนวัดใหญ่คันโพธิ์

จากการศึกษาข้อมูลเกี่ยวกับศักยภาพและความต้องการของโรงเรียนชุมชนวัดใหญ่คันโพธิ์และชุมชนคันโพธิ์พบว่า เนื้อหาที่โรงเรียนควรนำมาจัดทำหลักสูตรท้องถิ่นคือเนื้อหาเรื่อง “เครื่องจักสานคันโพธิ์” โดยได้พิจารณาปัจจัยที่เอื้อและปัจจัยที่เป็นอุปสรรคต่อการนำเนื้อหาดังกล่าวมาพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นดังนี้

1.1 ปัจจัยที่เอื้อต่อการนำเนื้อหา “เครื่องจักสานคันโพธิ์” มาจัดทำหลักสูตรท้องถิ่น

โรงเรียนชุมชนวัดใหญ่คันโพธิ์และชุมชนคันโพธิ์มีปัจจัยที่เอื้อต่อการนำเนื้อหา “เครื่องจักสานคันโพธิ์” มาจัดทำหลักสูตรท้องถิ่นดังนี้

1.1.1 ความภาคภูมิใจในเครื่องจักสานคันโพธิ์ คนในชุมชนคันโพธิ์มีความภาคภูมิใจในศิลปวัฒนธรรมของตนมาก โดยเฉพาะอย่างยิ่งเครื่องจักสาน เพราะเป็นเครื่องจักสานที่มีสายละเอียดประณีต มีความเป็นเอกลักษณ์ และมีวิธีการสานที่แตกต่างจากที่อื่น เป็นสิ่งที่ผูกพันอยู่กับวิถีชีวิตของชาวคันโพธิ์ สามารถโยงถึงประวัติศาสตร์ความเป็นมาของชุมชนคันโพธิ์ และวัฒนธรรมประเพณีที่น่าสนใจในสมัยก่อน เช่น ประเพณีขึ้นอาสาร ปัจจุบันเครื่องจักสานของชุมชนคันโพธิ์เป็นที่ยอมรับและต้องการมากขึ้น แต่เป็นของหายากเพราะจะหาคนที่มีมือทำได้สวยเท่ากับคนรุ่นก่อนยาก จึงทำให้มีราคาสูง จึงทำให้เยาวชนรุ่นหลังเห็นความสำคัญและคุณค่าของเครื่องจักสาน ผู้ที่มีฝีมือทางจักสานเริ่มมองเห็นคุณค่าในผลงานของตนเองและผลิตผลงานมากขึ้น รวมทั้งชิ้นดีที่จะถ่ายทอดไปสู่ลูกหลาน ดังนั้นจึงควรมีการนำเนื้อหา “เครื่องจักสานคันโพธิ์” มาจัดทำหลักสูตรท้องถิ่น เพื่อเป็นการอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมและส่งเสริมให้เป็นอาชีพต่อไปได้ในอนาคต

1.1.2 ความพร้อมในด้านทรัพยากรท้องถิ่น โรงเรียนชุมชนวัดใหญ่ต้นโพธิ์และชุมชนต้นโพธิ์มีความพร้อมในด้านทรัพยากรท้องถิ่นที่เอื้อต่อการนำเนื้อหา “เครื่องจักสานต้นโพธิ์” มาจัดทำหลักสูตรท้องถิ่น เช่น มีคนในชุมชนหลายคนที่มีความสามารถในการทำเครื่องจักสานต้นโพธิ์ มีความรู้เกี่ยวกับประวัติความเป็นมาของชุมชนและเครื่องจักสานต้นโพธิ์ รวมทั้งประเพณีวัฒนธรรมต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับเครื่องจักสานต้นโพธิ์ และยินดีถ่ายทอดความรู้เหล่านั้นให้แก่นักเรียน โรงเรียนยังมีอาคารสถานที่ที่พร้อมในการจัดการเรียนการสอนและแสดงผลงานเครื่องจักสาน มีห้องสมุดที่จัดเก็บเอกสารที่เกี่ยวข้องเพื่อให้นักเรียนได้ศึกษาเป็นสัปดาห์เป็นวัน และชุมชนต้นโพธิ์ยังมีแหล่งโอกาสความรู้เพิ่มเติมนอกชั้นเรียนในเรื่องเครื่องจักสานและศิลปวัฒนธรรมที่เกี่ยวข้อง ซึ่งครูไม่ไกลจากโรงเรียน มีสื่อวัสดุและอุปกรณ์ต่าง ๆ พร้อมและหาไม่ยาก เช่น ไม้ไผ่ซึ่งเป็นวัสดุในการทำเครื่องจักสานยังมีอยู่มากและหาง่ายในชุมชน ส่วนวัสดุอุปกรณ์สำหรับทำเครื่องจักสานอื่นๆ เช่น มีดสำหรับจักดอก ที่เหลาหวาย ฯลฯ โรงเรียนเมื่ออยู่แล้วหลายชุด นอกจากนี้ โรงเรียนยังมีหนังสือเสริมประสบการณ์เกี่ยวกับเครื่องจักสานของชุมชน ซึ่งจัดทำโดยครูในโรงเรียนและสามารถให้นักเรียนศึกษาเพิ่มเติมด้วยตนเองหรือให้ประกอบการเรียนการสอนได้

1.1.3 ความสัมพันธ์ที่ีระหว่างครูกับชุมชน ชุมชนต้นโพธิ์มีความสัมพันธ์ที่ดีกับครูในโรงเรียนชุมชนวัดใหญ่ต้นโพธิ์ ซึ่งทำให้คนในชุมชนส่วนใหญ่ให้การสนับสนุนช่วยเหลือกิจการของโรงเรียนอยู่เสมอ ดังนั้น การนำเนื้อหา “เครื่องจักสานต้นโพธิ์” มาจัดทำหลักสูตรท้องถิ่น ซึ่งต้องให้ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมทั้งในเรื่องหลักสูตรและการจัดการเรียนการสอน จึงเป็นสิ่งที่ทำได้ไม่ยากนัก

1.1.4 ความต้องการของโรงเรียนและชุมชน บุคลากรและนักเรียนทั้งประถมศึกษาปีที่ 5-6 ในโรงเรียนชุมชนวัดใหญ่ต้นโพธิ์และคนในชุมชนต้นโพธิ์ ส่วนใหญ่มีความเห็นที่สอดคล้องกันว่า ต้องการให้โรงเรียนนำเนื้อหา “เครื่องจักสานต้นโพธิ์” มาจัดทำหลักสูตรท้องถิ่นมากที่สุด เพื่อเป็นการอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมและประเพณีของชุมชนต้นโพธิ์ รวมทั้งยังเสริมให้นักเรียนมีความรู้และทักษะพื้นฐานในการจักสานเพื่อพัฒนาเป็นอาชีพได้ในอนาคต

1.2 ปัจจัยที่เป็นอุปสรรคต่อการนำเนื้อหา “เครื่องจักสานต้นโพธิ์” มาจัดทำหลักสูตรท้องถิ่น

โรงเรียนชุมชนวัดใหญ่ต้นโพธิ์และชุมชนต้นโพธิ์มีปัจจัยบางประการที่เป็นอุปสรรคต่อการนำเนื้อหา “เครื่องจักสานต้นโพธิ์” มาจัดทำหลักสูตรท้องถิ่น ซึ่งควรต้องมีการเตรียมการเพื่อแก้ไขและป้องกันอุปสรรคดังนี้

1.2.1 ความขัดแย้งของครูภายในโรงเรียนชุมชนวัดใหญ่ต้นโพธิ์ ครูส่วนใหญ่มักจะให้ความร่วมมือในการจัดกิจกรรมต่าง ๆ ของโรงเรียน แต่ครูในโรงเรียนมักขัดแย้งกันและแตกแยก

กันเป็นกลุ่ม ๆ มีปัญหากระทบกระทั่งในเรื่องส่วนตัวเสมอ ซึ่งปัญหาความขัดแย้งของครูนี้อาจมีผลต่อการจัดการเรียนการสอนแบบบูรณาการหากมีการนำเนื้อหา “เครื่องจักสานต้นโพธิ์” มาจัดทำหลักสูตรท้องถิ่น เนื่องจากครูต้องมีการทำงานเป็นทีมด้วยความเข้าใจและความสามัคคีกัน

1.2.2 ความสัมพันธ์ระหว่างผู้บริหารโรงเรียนกับชุมชน ผู้บริหารโรงเรียนมีความสัมพันธ์กับชุมชนน้อยมาก และมอบหมายให้เป็นหน้าที่ของครูในโรงเรียนที่จะสร้างความสัมพันธ์กับชุมชน คนในชุมชนส่วนใหญ่จึงรู้สึกไม่สนิทสนมคุ้นเคยกับผู้บริหารโรงเรียนคนปัจจุบัน เพราะมีโอกาสพบกับผู้บริหารโรงเรียนในงานของชุมชนน้อยมาก ซึ่งในประเด็นนี้อาจมีผลทำให้คนในชุมชนบางคนไม่ให้ความร่วมมือและความสำคัญในการนำเนื้อหา “เครื่องจักสานต้นโพธิ์” มาจัดทำหลักสูตรท้องถิ่นเท่าที่ควร

1.2.3 การจัดการเรียนการสอนของครู ครูในโรงเรียนส่วนใหญ่จัดการเรียนการสอนแบบครูเป็นศูนย์กลาง มีการบรรยายหน้าชั้นเรียนโดยยึดแบบเรียนเป็นหลัก ให้นักเรียนจดตามบนกระดานดำ หรือสอนโดยอ่านหนังสือ แล้วให้นักเรียนอ่านตาม ไม่มีการจัดกิจกรรมที่หลากหลายในชั้นเรียน และมีการจัดกิจกรรมเสริมนอกห้องเรียนน้อยมาก วิธีสอนแบบเน้นครูเป็นศูนย์กลางนี้จะมีผลต่อการจัดการเรียนการสอนในหลักสูตรท้องถิ่นที่มีเนื้อหา “เครื่องจักสานต้นโพธิ์” ซึ่งต้องการใช้กระบวนการกลุ่ม และเน้นวิธีการสอนแบบนักเรียนเป็นศูนย์กลาง

1.2.4 ความรู้และประสบการณ์ในการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นของบุคลากรในโรงเรียน ผู้บริหารและครูในโรงเรียนส่วนใหญ่ยังไม่เคยเข้ารับการอบรมในเรื่องการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น จึงไม่มีความรู้และประสบการณ์เกี่ยวกับการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น ซึ่งในประเด็นนี้อาจมีผลทำให้กระบวนการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นที่มีเนื้อหาเรื่อง “เครื่องจักสานต้นโพธิ์” การบริหารหลักสูตร และการสอนไม่มีคุณภาพเท่าที่ควร

1.2.5 ประสิทธิภาพและความสามารถในการถ่ายทอดความรู้ของวิทยากรหรือผู้ในท้องถิ่น วิทยากรหรือผู้ในท้องถิ่นเป็นคนที่มีความรู้ความสามารถในเนื้อหาหรือเรื่องที่จะสอน แต่ไม่มีประสิทธิภาพในการถ่ายทอดความรู้และทักษะให้แก่นักเรียน ดังจะเห็นได้ในเรื่องที่นักเรียนทำไม่ได้ วิทยากรหรือผู้ในท้องถิ่นจะทำให้เอง หรือบางครั้งวิทยากรท้องถิ่นไม่สามารถให้คำอธิบายง่าย ๆ ที่เหมาะกับวัยของนักเรียน เป็นต้น ซึ่งอาจมีผลต่อสัมฤทธิ์ผลและเจตคติของนักเรียนในการเรียนเรื่อง “เครื่องจักสานต้นโพธิ์” ได้

1.2.6 การจัดครูเข้าสอน โรงเรียนมีการจัดครูเข้าสอนไม่ตรงตามวุฒิการศึกษา ความถนัด และความสนใจของครู ซึ่งอาจมีผลต่อประสิทธิภาพการสอนของครูในหลักสูตรท้องถิ่นที่มีเนื้อหาเรื่อง “เครื่องจักสานต้นโพธิ์”

1.2.7 การประชาสัมพันธ์โรงเรียน โรงเรียนมีจุดอ่อนในเรื่องการประชาสัมพันธ์หรือแจ้งข่าวสารการดำเนินงานและการพัฒนาในด้านต่าง ๆ ของโรงเรียนกับชุมชนหรือผู้ปกครอง ทั้งในรูปแบบของสื่อสิ่งพิมพ์หรือการประชุมชี้แจง ซึ่งอาจมีผลต่อความเข้าใจเกี่ยวกับบทบาทหน้าที่ของชุมชนต่อการศึกษา และความร่วมมือในการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นและการจัดการเรียนการสอนอย่างเต็มที่ของคนในชุมชน

2. เนื้อหาที่ควรนำมาจัดทำหลักสูตรท้องถิ่นในโรงเรียนวัดสมานกิจ

จากการศึกษาข้อมูลเกี่ยวกับศักยภาพ ความต้องการ ความพร้อมของชุมชนท่ากระทุ่มและโรงเรียนวัดสมานกิจพบว่า หลักสูตรท้องถิ่นที่ควรจัดทำคือ หลักสูตรการทำข้าวซ้อมมือ ไร่นาสวนผสม และ การเลี้ยงนกกระทา ซึ่งการจัดทำหลักสูตรนี้ โรงเรียนวัดสมานกิจและชุมชนท่ากระทุ่มมีทั้งปัจจัยที่เอื้อ และปัจจัยที่เป็นอุปสรรคต่อการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นดังต่อไปนี้

2.1 ปัจจัยที่เอื้อต่อการนำเนื้อหา “ข้าวซ้อมมือ ไร่นาสวนผสม และการเลี้ยงนกกระทา” มาจัดทำหลักสูตรท้องถิ่น โรงเรียนวัดสมานกิจและชุมชนท่ากระทุ่มมีปัจจัยที่เอื้อต่อการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นเรื่อง ข้าวซ้อมมือ ไร่นาสวนผสม และการเลี้ยงนกกระทา ดังต่อไปนี้

2.1.1 ความพร้อมในการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นของชุมชนและโรงเรียน จากการวิจัยพบว่า ชุมชนมีผู้รู้ในท้องถิ่นที่มีความรู้ความสามารถและประสบการณ์ด้านการเกษตรเกี่ยวกับการทำนาทำสวนอยู่เป็นจำนวนมาก และผู้รู้ในท้องถิ่นดังกล่าวยินดีให้ความร่วมมือในการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นของโรงเรียนวัดสมานกิจไม่ว่าจะเป็นการสนับสนุนด้านงบประมาณ หรือเข้าไปให้ความรู้กับนักเรียน รวมทั้งยินดีที่จะให้นักเรียนได้มีโอกาสมานดูและลงมือปฏิบัติจริงในที่ดินทางการเกษตรของตนบางส่วน สำหรับโรงเรียนมีความพร้อมในด้านบุคลากร อาคาร สถานที่ สื่อวัสดุและงบประมาณอยู่แล้วจากการดำเนินโครงการการทำข้าวซ้อมมือในโรงเรียนตั้งแต่ปีพ.ศ. 2540

2.1.2 ความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนกับชุมชน จากการวิจัยพบว่าความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนวัดสมานกิจกับชุมชนอยู่ในระดับที่ดี ชุมชนให้ความร่วมมือ สนับสนุน เข้าร่วมกิจกรรมที่โรงเรียนจัดขึ้นเป็นอย่างดี อีกทั้งคนในชุมชนยังมีความนิยมให้ลูกหลานของตนแสดงออกเพราะถือเป็นหน้าตาของครอบครัว จึงยินดีให้การสนับสนุนเมื่อโรงเรียนจัดแสดงกิจกรรมบนเวที ส่วนโรงเรียนก็ให้ความช่วยเหลือ สนับสนุนกิจกรรมของชุมชนเป็นอย่างดีเช่นกัน เนื่องจากครูส่วนใหญ่ในโรงเรียนเป็นคนในท้องถิ่น

2.1.3 ความต้องการของชุมชนและโรงเรียน ชุมชนมีความต้องการให้ลูกหลานของตนได้มีโอกาสเรียนเนื้อหาเกี่ยวกับการเกษตร เช่น การทำข้าวซ้อมมือ ทำไร่นาสวนผสม ซึ่งเป็นอาชีพ

หลักของชุมชน โดยนำมาจัดเป็นหลักสูตรท้องถิ่นภายในโรงเรียน เนื่องจากมีความเห็นว่านักเรียนจะสามารถนำความรู้ที่ได้มาประกอบอาชีพเลี้ยงตนเองอยู่ภายในท้องถิ่น ไม่เข้าไปยุ่งเกี่ยวกับยาเสพติด ซึ่งเป็นปัญหาที่พบภายในชุมชน สำหรับบุคลากรในโรงเรียนซึ่งประกอบด้วยครู ผู้บริหาร และนักเรียนมีความต้องการที่จะนำเนื้อหาการทำนาตั้งแต่เริ่มต้นไปจนถึงการทำเป็นข้าวหอมมะลิ การทำไร่นาสวนผสม และการเลี้ยงนกกระทา เข้ามาพัฒนาเป็นหลักสูตรท้องถิ่นซึ่งสอดคล้องกับความต้องการของชุมชน

2.2 ปัจจัยที่เป็นอุปสรรคต่อการนำเนื้อหา “ข้าวหอมมะลิ ไร่นาสวนผสม และการเลี้ยงนกกระทา” มาจัดทำหลักสูตรท้องถิ่น โรงเรียนวัดสมานกิจและชุมชนท่ากระทุ่ม มีปัจจัยบางประการที่อาจจะเป็นอุปสรรคต่อการนำเนื้อหา “ข้าวหอมมะลิ ไร่นาสวนผสม และการเลี้ยงนกกระทา” มาจัดทำหลักสูตรท้องถิ่น ซึ่งควรจะได้เตรียมการแก้ไขดังนี้

2.2.1 ปัญหาเกี่ยวกับการตลาด ครูคนหนึ่งได้ให้ข้อคิดเกี่ยวกับการความนิยมในการบริโภคข้าวหอมมะลิในปัจจุบันว่ายังมีค่อนข้างน้อย ซึ่งอาจเป็นอุปสรรคต่อการผลิตเพื่อจำหน่ายของโรงเรียนวัดสมานกิจว่า “การเรียนทำข้าวหอมมะลินั้นคิดว่ามีประโยชน์ แต่ก็ไม่มากเพราะผู้ที่มีตลาดรองรับอยู่จริงแค่คนที่นิยมกินมีน้อย”

2.2.2 ความพร้อมของนักเรียน ครูคนหนึ่งได้ตั้งข้อสังเกตว่าการดำเนินงานข้าวหอมมะลิที่เป็นอยู่ค่อนข้างจะเติบโตเร็วเกินไป โดยที่นักเรียนยังไม่อาจดำเนินการตามลำพังได้ โดยกล่าวว่า

ด้านอสมทผิวเผินมันก็ดีนะ... เก็บการประชาสัมพันธ์โรงเรียนออกไป แต่ความรู้ลึกๆ... เนื้อหาของเรายังไม่แน่น เนื้อหาของกิจกรรมการสีข้าวมันมีลักษณะของการไปไม่เร็วเกินไป... คล้าย ๆ เราสร้างอาคารสักหลังหนึ่ง ถ้าเราสร้างรากฐานให้แข็งแรงมันอาจจะเสียงบประมาณเสียเวลาตรงนั้นไปสร้างปุ๊บ ๆ ขึ้น ๆ แบบก้นจึกสรร มันเสร็จเร็วแต่อยู่ได้ไม่นาน

ในประเด็นที่กล่าวว่าเนื้อหามันยังไม่แน่นนั้น ครูผู้ให้สัมภาษณ์ได้ขยายความว่าในช่วงที่ผ่านมานักเรียนยังไม่รู้บทบาทหน้าที่ของตนเอง ต้องอาศัยครูเป็นผู้กำกับอยู่ตลอดเวลา ฉะนั้นก็ไม่ได้งาน และควรมีนโยบายที่กำหนดขอบเขตชัดเจนว่าผลิตทำไม เพื่ออะไร โดยกล่าวว่า

วันไหนครูไม่กำกับ ไม่ชี้แนะ งานมันก็ไม่เดิน และกำลังการผลิตของเรา เราผลิตเพื่อรองรับโครงการอาหารกลางวันของเรา มันก็พอดีกำลัง แต่ถ้าจะผลิตออกสู่ภายนอกมันเหมือนต้องโหมเหมือนทำงานต้อง over time เวลาเรียนอาจจะหดหายไปกับกิจกรรมตรงนั้นบ้าง

ประเด็นนี้จึงเป็นสิ่งที่โรงเรียนต้องตัดสินใจกำหนดกรอบเขตนโยบายชีวิตเฉพาะที่จะทำอย่างไรในศักยภาพที่มีอยู่

2.2.3 ความรู้และประสบการณ์ในการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นของบุคลากรในโรงเรียน บุคลากรในโรงเรียนไม่มีประสบการณ์ในการจัดทำหลักสูตรท้องถิ่นมาก่อน และไม่เคยได้รับการอบรมเกี่ยวกับการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นอย่างจริงจัง

2.2.4 ประสบการณ์และความสามารถในการถ่ายทอดความรู้ของวิทยากรท้องถิ่น ผู้รู้บางท่านไม่มีประสบการณ์ในการสอน หรือการถ่ายทอดความรู้ให้นักเรียนมาก่อน อาจจะไม่สามารถอธิบายให้นักเรียนเข้าใจได้ชัดเจน

3. เนื้อหาที่ควรนำมาจัดทำหลักสูตรท้องถิ่นในโรงเรียนบ้านนาโคบน

จากการศึกษาข้อมูลเกี่ยวกับศักยภาพ และความต้องการ ของโรงเรียนบ้านนาโคบนและชุมชนนาโค พบว่า เนื้อหาที่โรงเรียนควรนำมาจัดทำหลักสูตรท้องถิ่นที่โรงเรียนควรจัดทำคือนโยบายเรื่อง “ศิลปวัฒนธรรมชาวไทยชนเผ่าศรี” โดยได้พิจารณาปัจจัยที่เลือกและปัจจัยที่เป็นอุปสรรคต่อการนำเนื้อหาดังกล่าวมาพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น ดังต่อไปนี้

3.1 ปัจจัยที่เอื้อต่อการนำเนื้อหา “ศิลปวัฒนธรรมชาวไทยชนเผ่าศรี” มาจัดทำหลักสูตรท้องถิ่น

โรงเรียนบ้านนาโคบนและชุมชนนาโคมีปัจจัยที่เอื้อต่อการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นเรื่องศิลปวัฒนธรรมชาวไทยชนเผ่าศรี ดังต่อไปนี้

3.1.1 ความพร้อมในด้านทรัพยากรท้องถิ่น ชุมชนนาโคและโรงเรียนบ้านนาโคบนมีความพร้อมในด้านทรัพยากรท้องถิ่นที่เอื้อต่อการนำเนื้อหาเรื่องศิลปวัฒนธรรมชาวไทยชนเผ่าศรีมาจัดทำหลักสูตรท้องถิ่น เนื่องจากมีคนในชุมชนที่มีความเข้มแข็งและมีความปรารถนาอย่างแรงกล้าที่จะสนับสนุนให้มีการจัดทำหลักสูตรท้องถิ่นทางด้านศิลปวัฒนธรรมกะเหรี่ยงนอกจากนั้นในชุมชนนาโคยังมีคนที่มีความรู้ความสามารถเกี่ยวกับศิลปวัฒนธรรมกะเหรี่ยงหลายคน และบุคลากรเหล่านั้นยินดีให้ความร่วมมือในการถ่ายทอดความรู้ให้แก่นักเรียน โรงเรียนบ้านนาโคบนยังมีพื้นที่ได้อาคารเรียนหลังที่ 4 ซึ่งเป็นพื้นที่โล่งๆ สามารถให้นักเรียนได้จำนวนมาก พื้นที่ดังกล่าวสามารถใช้ในการจัดการเรียนการสอนเกี่ยวกับการรำกะเหรี่ยง หรือการแสดงศิลปวัฒนธรรมกะเหรี่ยงได้ และชุมชนยังมีแหล่งที่จะให้นักเรียนศึกษาเพิ่มเติมหรือศึกษาจากสภาพที่เป็นจริงได้ โดยชุมชนมีตัวอย่างบ้านกะเหรี่ยงซึ่งปลูกเป็นบ้านจำลองไว้ ณ วัดเกาะกะเหรี่ยงกลางหมู่บ้านนาโคบน จำนวน 1 หลัง เพื่อให้คนรุ่นหลังได้เรียนรู้ถึงประวัติศาสตร์และลักษณะของบ้านกะเหรี่ยงในสมัยโบราณ นอกจากนี้ยังมีประเพณีของชาวกะเหรี่ยง ได้แก่ประเพณีกินข้าวห่อซึ่งจัดเป็นประจำทุกปีในวันขึ้นเก้าค่ำ เดือนเก้า

และประเพณีเวียนเทียน ส่วนสื่อ วัสดุและอุปกรณ์ประกอบการสอน เช่น เทปเพลงกะเหรี่ยง เครื่องดนตรีของชาวกะเหรี่ยง โรงเรียนและชุมชนมีอยู่แล้ว สำหรับเงินสนับสนุน โรงเรียนมีงบประมาณและเงินนอกงบประมาณไม่มากพอที่จะดำเนินการได้อย่างเต็มที่ เพราะโรงเรียนอยู่ในเขตพื้นที่ที่คนในชุมชนส่วนใหญ่มีฐานะยากจนจึงไม่สามารถขอสนับสนุนด้านการเงินจากชุมชนได้มากนัก นอกจากนี้ จะขอความช่วยเหลือจากคนในชุมชนบางท่านที่มีฐานะพอช่วยเหลือได้ หรือขอความช่วยเหลือองค์การบริหารส่วนตำบลนาโหนด งบประมาณจากสำนักงานการประถมศึกษาทั้งอำเภอและเทศบาล หรือสำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดราชบุรีในการเชิญวิทยากรภายนอกมาสอน

3.1.2. ความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนกับชุมชน บุคลากรในโรงเรียนบ้านนาโหนด และคนในชุมชนนาโหนดมีความสัมพันธ์ที่ดีต่อกัน ให้ความร่วมมือซึ่งกันและกันในการจัดกิจกรรมต่างๆ ดังนั้นจึงมีความเป็นไปได้ที่โรงเรียนจะติดต่อขอความช่วยเหลือและความร่วมมือจากคนในชุมชนในการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นและการจัดการเรียนการสอน เช่น การส่งนักเรียนไปสัมภาษณ์ผู้รู้ในชุมชนหรือการเชิญผู้รู้เกี่ยวกับประวัติความเป็นมาของชุมชน หรือเรื่องราวของศิลปวัฒนธรรม รวมทั้งประเพณีต่างๆ ของชาวไทยตะนาวศรีมาถ่ายทอดให้นักเรียนฟัง หรือไปศึกษาหาความรู้เพิ่มเติมในสภาพความเป็นจริงจากชุมชน เกี่ยวกับศิลปวัฒนธรรม และประเพณีต่าง ๆ

3.1.3 ความต้องการของโรงเรียนและชุมชน ส่วนใหญ่ของคนในชุมชนนาโหนด บุคลากรและนักเรียนในโรงเรียนบ้านนาโหนดมีความเห็นที่สอดคล้องกันว่า ต้องการให้โรงเรียนนำเนื้อหาเรื่องศิลปวัฒนธรรมชาวไทยตะนาวศรี มาจัดทำหลักสูตรท้องถิ่นมากที่สุด ซึ่งการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นที่สอดคล้องกับความต้องการของผู้เรียน ครูผู้สอน และคนในชุมชนนั้น จะช่วยให้กระบวนการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น และการจัดการเรียนการสอนตามหลักสูตรท้องถิ่นประสบความสำเร็จได้มากขึ้น

3.2 ปัจจัยที่เป็นอุปสรรคต่อการนำเนื้อหา “ศิลปวัฒนธรรมชาวไทยตะนาวศรี” มาจัดทำหลักสูตรท้องถิ่น

โรงเรียนบ้านนาโหนด และชุมชนนาโหนดมีปัจจัยบางประการที่เป็นอุปสรรคต่อการนำเนื้อหา “ศิลปวัฒนธรรมชาวไทยตะนาวศรี” มาจัดทำหลักสูตรท้องถิ่น ซึ่งควรต้องมีการเตรียมการเพื่อแก้ไขและป้องกันอุปสรรคดังนี้

3.2.1 การจัดสรรเวลาของคนในชุมชน ปัญหาประการหนึ่งที่จะเกิดขึ้นคือ คนในชุมชนจะไม่ค่อยมีเวลาว่างมากนัก ดังนั้นในการขอความร่วมมือจากคนในชุมชนในการนำเนื้อหา “ศิลปวัฒนธรรมชาวไทยตะนาวศรี” มาจัดทำหลักสูตรท้องถิ่นและการจัดการเรียนการสอนนั้น โรงเรียนควรวางแผนและติดต่อวิทยากรหรือผู้รู้ในชุมชนไว้ล่วงหน้าจะช่วยแก้ปัญหานี้ได้ นอกจากนี้

โรงเรียนควรจะอธิบายให้ชุมชนเข้าใจอย่างชัดเจนถึงวัตถุประสงค์ และวิธีดำเนินการของการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น และการจัดการเรียนการสอน

3.2.2 การจัดการเรียนการสอนของครู โรงเรียนบ้านนาโคบยังมีครูบางส่วนที่มีความเข้าใจเกี่ยวกับการจัดการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นศูนย์กลางไม่ชัดเจนตั้งแต่วิธีการสอน การวัด และการประเมินผลที่ใช้วิธีการอย่างหลากหลาย การกำหนดเกณฑ์การประเมิน และการประเมินผล โดยให้เพิ่มสะสมงานงาน ครูส่วนใหญ่ยังใช้วิธีการสอนที่เน้นครูเป็นศูนย์กลาง ดังนั้นการจัดทำหลักสูตรท้องถิ่นของโรงเรียนบ้านนาโคบ ควรจะได้มีการพัฒนาครูในเรื่องการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง หรือนั้นผู้เรียนเป็นสำคัญ

3.2.3 ความรู้และประสบการณ์ในการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นของครูในโรงเรียน ครูในโรงเรียนส่วนใหญ่ยังไม่เคยเข้ารับการอบรมในเรื่องการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น ดังนั้นอาจทำให้เกิดความเข้าใจไม่ชัดเจนในเรื่องของการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น ซึ่งอาจจะส่งผลให้กระบวนการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น และการจัดการเรียนการสอนตามหลักสูตรท้องถิ่นไม่ประสบความสำเร็จเท่าที่ควร ดังนั้นการจัดทำหลักสูตรท้องถิ่นของโรงเรียนบ้านนาโคบควรจะได้มีการพัฒนาครูในเรื่องของการจัดทำหลักสูตรท้องถิ่นด้วย

3.2.4 ประสบการณ์และความสามารถในการถ่ายทอดความรู้ของวิทยากรหรือผู้รู้ในท้องถิ่น ผู้รู้ในท้องถิ่นบางท่านไม่มีประสบการณ์ในการสอนหรือการถ่ายทอดความรู้มาก่อนจึงเกรงว่าตนจะไม่สามารถในการสอนนักเรียน กลัวว่าจะสอนได้ไม่ดีเนื่องจากตนเองเรียนไม่สูง สอนไม่เป็น และกลัวเด็กจะไม่สนใจ ซึ่งอาจจะมีผลกระทบต่อการสัมฤทธิ์ และเจตคติของนักเรียนต่อการเรียนเรื่องศิลปวัฒนธรรมชาวไทยตะวันตกี ดังนั้นครูควรจะได้ประสานงานกับคนในชุมชนก่อนที่นักเรียนจะได้เรียน และช่วยอธิบายชี้แจงเพิ่มเติมในกรณีที่นักเรียนยังเข้าใจไม่ชัดเจน

3.2.5 ความสัมพันธ์ระหว่างผู้บริหารกับชุมชน ผู้บริหารโรงเรียนคนปัจจุบันซึ่งเพิ่งย้ายมาดำรงตำแหน่งที่โรงเรียนบ้านนาโคบไม่นาน มีการพบปะกับคนในชุมชนน้อยเพราะไม่ค่อยมีเวลา และผู้บริหารโรงเรียนไม่ใช้คนในท้องถิ่น พักอาศัยอยู่นอกโรงเรียน การไปพบปะกับชาวบ้านในตอนเย็นหรือตอนกลางคืนจึงไม่สะดวก ส่วนในตอนกลางวัน ชาวบ้านส่วนใหญ่ออกไปทำงาน จึงมีโอกาสนพบกับชุมชนน้อย ความสัมพันธ์ของผู้บริหารโรงเรียนกับชุมชนจึงยังไม่ได้เท่าที่ควร ซึ่งประเด็นนี้ควรจะได้รับการแก้ไขปรับปรุง จะช่วยให้การพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นประสบผลสำเร็จมากขึ้น

สำหรับหลักสูตรท้องถิ่นเรื่อง การท่องเที่ยวบ้านเชิงอรุณรักษ์ และการศึกษาพืชสมุนไพร นั้น โรงเรียนนาโคบและชุมชนนาโคบมีความพร้อมในเรื่องแหล่งศึกษาหาความรู้เพิ่มเติม รวมทั้งสถานที่ที่จะใช้ในการจัดการเรียนการสอน เนื่องจากชุมชนมีป่าไม้ที่อุดมสมบูรณ์ที่จะใช้สำหรับศึกษา

และพืชสมุนไพรบางชนิดสามารถหาได้และนำมาปลูกได้ในชุมชน นอกจากนั้นโรงเรียนยังมีพื้นที่ที่สามารถนำพืชสมุนไพรมาปลูกได้ แต่จะมีปัญหาในเรื่องการสื่อสารของผู้รู้ในชุมชน เนื่องจากผู้รู้ในชุมชนที่มีความรู้ในเรื่องพืชสมุนไพรพูดภาษาไทยไม่ได้ ดังนั้นถ้าจะจัดหลักสูตรนี้โดยอาศัยผู้รู้ในชุมชน ต้องอาศัยล่ามแปลซึ่งจะไม่สะดวกมากนัก แต่อย่างไรก็ตามในชุมชนยังมีองค์กรท้องถิ่นที่สามารถให้ความช่วยเหลือได้ เนื่องจากเชลวิเศษ พันธ์สัตว์ป่าแม่น้ำภาชี ส่วนอนุรักษ์สัตว์ป่า สำนักอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ กรมป่าไม้ได้จัดทำโครงการ “เส้นทางเดินศึกษาธรรมชาติสมุนไพรไทย” (กรมป่าไม้, 2542)

4. เนื้อหาที่ควรนำมาจัดทำหลักสูตรท้องถิ่นในโรงเรียนจอมราช

จากการศึกษาข้อมูลเกี่ยวกับศักยภาพ และความพึงพอใจของโรงเรียนจอมราชและชุมชนบ้านแต้ม พบว่า เนื้อหาที่โรงเรียนควรนำมาจัดทำหลักสูตรท้องถิ่นคือเนื้อหาเรื่อง “การเกษตร” เช่น “เกษตรทฤษฎีใหม่” หรือ “เกษตรพอเพียง” หรือ “เทคโนโลยีการเกษตร” หรือ “การพัฒนาการเกษตร” หรือ “สหกรณ์การเกษตร” โดยได้พิจารณาปัจจัยที่เอื้อและปัจจัยที่เป็นอุปสรรคต่อการนำเนื้อหาดังกล่าวมาพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น ดังต่อไปนี้

4.1 ปัจจัยที่เอื้อต่อการนำเนื้อหา “การเกษตร” มาจัดทำหลักสูตรท้องถิ่น

โรงเรียนจอมราชและชุมชนบ้านแต้มมีปัจจัยที่เอื้อต่อการนำเนื้อหา “การเกษตร” มาจัดทำหลักสูตรท้องถิ่นดังนี้

4.1.1 ความพร้อมในด้านทรัพยากรท้องถิ่น โรงเรียนจอมราชและชุมชนบ้านแต้มมีความพร้อมในด้านทรัพยากรท้องถิ่นที่เอื้อต่อการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นที่เกี่ยวข้องกับการเกษตร โดยมีความพร้อมในด้านบุคลากร เนื่องจากมีครูในโรงเรียนและคนในชุมชนที่มีความรู้ความสามารถในด้านการเกษตรหลายคนและบุคลากรเหล่านั้นยินดีให้ความร่วมมือในการถ่ายทอดความรู้ให้แก่นักเรียน มีความพร้อมในด้านอาคารสถานที่ โดยโรงเรียนมีพื้นที่ที่นักเรียนสามารถฝึกปฏิบัติงานทางด้านการเกษตรได้ มีความพร้อมในด้านแหล่งศึกษาหาความรู้เพิ่มเติมโดยโรงเรียนมีห้องสมุดที่เพิ่งได้บริจาคไว้ในระดับจังหวัดมาแล้ว และในชุมชนมีแหล่งที่จะให้นักเรียนศึกษาเพิ่มเติมหรือศึกษาจากสภาพที่เป็นจริงได้มากมาย เนื่องจากมีสวนผลไม้ ไร่อ้อย และไร่นาสำปะหลังของคนในชุมชนที่อยู่นอกไกลจากโรงเรียน ซึ่งเจ้าของสวนผลไม้และเจ้าของไร่ต่างยินดีที่โรงเรียนจะพานักเรียนไปศึกษาในสถานที่ของตน นอกจากนี้ยังมีศูนย์ถ่ายทอดเทคโนโลยีทางการเกษตรประจำตำบล สำนักงานเกษตรอำเภอ และสถาบันราชภัฏ โรงเรียนและชุมชนยังมีความพร้อมในด้านสื่อ วัสดุและอุปกรณ์ที่นักเรียนสามารถนำมาใช้ในการเรียนได้ ในด้านเงินสนับสนุนถึงแม้ว่าโรงเรียนจะไม่มีงบประมาณในการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นโดยตรง แต่มีแหล่งเงินสนับสนุนที่โรงเรียนสามารถจัดหามาได้ เช่น ขอความ

ช่วยเหลือจากมูลนิธิศุภนิมิตฯ องค์การบริหารส่วนตำบลบ้านแถม งบประมาณจากสำนักงานการประถมศึกษาอำเภอจอมบึงในการเชิญวิทยากรภายนอกมาสอน หรือการขอความช่วยเหลือจากคนในชุมชนที่มีความเต็มใจและพร้อมที่จะให้การสนับสนุนอยู่แล้ว

4.1.2 ความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนกับชุมชน บุคลากรในโรงเรียนจอนราชและคนในชุมชนบ้านแถมมีความสัมพันธ์ที่ดีต่อกัน ให้ความร่วมมือซึ่งกันและกันในการจัดกิจกรรมต่าง ๆ ดังนั้นจึงมีความเป็นไปได้ที่โรงเรียนจะติดต่อขอความช่วยเหลือและความร่วมมือจากคนในชุมชนในการนำเนื้อหา “การเกษตร” มาจัดทำหลักสูตรท้องถิ่นและการจัดการเรียนการสอน เช่น การส่งนักเรียนไปศึกษาหาความรู้เพิ่มเติมในสภาพความเป็นจริงจากไร่หรือสวนของคนในชุมชน หรือการเชิญผู้ผู้ประสบความสำเร็จในการประกอบอาชีพทางการเกษตรมาเล่าให้นักเรียนฟัง รวมทั้งการสนับสนุนจากคนในชุมชนที่ค่อนข้างมีฐานะและพร้อมที่จะสนับสนุนในเรื่องนี้ของและเงินในการจัดทำกิจกรรมของโรงเรียน

4.1.3 ความต้องการของโรงเรียนและชุมชน บุคลากร และนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1-3 ในโรงเรียนจอนราชและคนในชุมชนบ้านแถม ส่วนใหญ่มีความเห็นที่สอดคล้องกันว่า ต้องการให้โรงเรียนนำเนื้อหาที่เกี่ยวข้องกับการเกษตร ได้แก่ การทำเกษตรทฤษฎีใหม่ เทคโนโลยีทางการเกษตร การพัฒนาการเกษตร และสหกรณ์การเกษตร มาจัดทำหลักสูตรท้องถิ่น เพื่อให้นักเรียนจะได้มีความรู้ที่ถูกต้องทางการเกษตรซึ่งเป็นอาชีพหลักของชุมชน และจะได้นำความรู้ที่ได้มาปรับปรุงแก้ไขหรือพัฒนาอาชีพของชุมชนต่อไป การจัดทำหลักสูตรท้องถิ่นที่สอดคล้องกับความต้องการของผู้เรียน ครูผู้สอนและคนในชุมชนนั้น จะช่วยให้การดำเนินการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นและการจัดการเรียนการสอนประสบความสำเร็จได้มากขึ้น

4.2 ปัจจัยที่เป็นอุปสรรคต่อการนำเนื้อหา “การเกษตร” มาจัดทำหลักสูตรท้องถิ่น

โรงเรียนจอนราชและชุมชนบ้านแถมมีปัจจัยทางประการที่เป็นอุปสรรคต่อการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น ซึ่งควรต้องมีการเตรียมการเพื่อแก้ไขและป้องกันอุปสรรคดังนี้

4.2.1 การจัดสรรเวลาของคนในชุมชน ปัญหาประการหนึ่งที่อาจจะเกิดขึ้นคือ คนในชุมชนไม่ค่อยมีเวลาย่างมากนัก ดังนั้นในการขอความร่วมมือจากคนในชุมชนในการนำเนื้อหา “การเกษตร” มาจัดทำหลักสูตรท้องถิ่นและการจัดการเรียนการสอนนั้น โรงเรียนควรวางแผนและติดต่อวิทยากรหรือผู้ในชุมชนไว้ล่วงหน้า จะช่วยแก้ปัญหานี้ได้ นอกจากนี้โรงเรียนควรจะอธิบายให้ชุมชนเข้าใจอย่างชัดเจนถึงวัตถุประสงค์ และวิสัยทัศน์ของการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น และการจัดการเรียนการสอน

4.2.2 การจัดการเรียนการสอนของครู โรงเรียนจอนวาทังมีครูบางส่วนที่มีความเข้าใจเกี่ยวกับการจัดการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นศูนย์กลางไม่ชัดเจนถึงแนววิธีการสอน การประเมินที่ใช้วิธีการอย่างหลากหลาย การกำหนดเกณฑ์การประเมิน และการประเมินโดยใช้แฟ้มสะสมงาน ดังนั้นการจัดทำหลักสูตรท้องถิ่นของโรงเรียนจอนวาทังควรจะได้มีการพัฒนาครูในเรื่องการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง หรือเน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ

4.2.3 ความรู้และประสบการณ์ในการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นของบุคลากรในโรงเรียน ครูในโรงเรียนบางส่วนยังไม่เคยเข้ารับทราบอบรมในเรื่องการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น ดังนั้นอาจจะทำให้เกิดความเข้าใจไม่ชัดเจนในเรื่องของการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น ซึ่งอาจจะส่งผลให้กระบวนการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นและการจัดการเรียนการสอน ไม่ประสบผลสำเร็จเท่าที่ควร ดังนั้นการจัดทำหลักสูตรท้องถิ่นของโรงเรียนจอนวาทังควรจะได้มีการพัฒนาครูในเรื่องของการจัดทำหลักสูตรท้องถิ่นด้วย

4.2.4 ประสบการณ์และความสามารถในการถ่ายทอดความรู้ของวิทยากรหรือผู้ไม่ท้องถิ่น ผู้ที่ไม่ท้องถิ่นบางคนเป็นผู้ที่มีความรู้ในสิ่งที่ตนปฏิบัติเป็นอย่างดี แต่ไม่มีประสบการณ์ในการสอน หรือการถ่ายทอดความรู้มาก่อน จึงไม่สามารถอธิบายให้นักเรียนเกิดความเข้าใจได้อย่างชัดเจน ซึ่งอาจจะมีส่วนกระทบต่อผลสัมฤทธิ์ และเจตคติของนักเรียนต่อการเรียนเรื่องที่เกี่ยวกับภาษาต่างประเทศ ดังนั้นควรที่จะประสานงานกับวิทยากรหรือผู้ไม่ท้องถิ่นก่อนที่นักเรียนจะได้เรียน และช่วยอธิบายชี้แจงเพิ่มเติมในกรณีที่นักเรียนยังไม่เข้าใจไม่ชัดเจน

4.2.5 ความสัมพันธ์ระหว่างผู้บริหารและครูในโรงเรียน ผู้บริหารกับครูส่วนใหญ่มีความสัมพันธ์ที่ดีต่อกัน แต่ความสัมพันธ์ระหว่างผู้บริหารกับครูบางคนยังไม่ค่อยดีนัก โดยมีครูบางคนมีความเห็นว่าผู้บริหารไม่ค่อยเปิดโอกาสให้ครูได้มีส่วนร่วมในการตัดสินใจ และมีครูบางคนมีความเห็นว่าผู้อำนวยการโรงเรียนเป็นคนใจร้อน ไล่คำพูดที่รุนแรงทำให้ครูบางคนรับไม่ได้ ประเด็นเหล่านี้เป็นสิ่งที่ควรจะได้รับการแก้ไข ปรับความเข้าใจซึ่งกันและกัน ซึ่งอาจจะช่วยให้การปฏิบัติงานประสบความสำเร็จมากยิ่งขึ้น

4.2.6 ความสัมพันธ์ระหว่างผู้บริหารกับชุมชน ผู้บริหารโรงเรียนมีความสัมพันธ์ที่ดีกับคนในชุมชนที่เป็นผู้ปกครองนักเรียน โดยเฉพาะผู้ปกครองของนักเรียนที่มีปัญหา แต่คนในชุมชนบางคนไม่พอใจผู้บริหาร อาจจะเนื่องมาจากผู้บริหารโรงเรียนเป็นคนพูดตรง ดังนั้นอาจจะสร้างความไม่พอใจให้กับคนในชุมชนบางคนก็เป็นได้ ซึ่งประเด็นปัญหานี้ถ้าได้รับการแก้ไขที่ตรงตามเป้าหมายซึ่งกันและกันแล้ว โรงเรียนควรจะได้ได้รับความร่วมมือจากชุมชนเพิ่มมากขึ้นกว่าเดิม

แนวทางการให้ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น และการจัดการเรียนการสอน

1. โรงเรียนชุมชนวัดใหญ่ต้นโพธิ์และชุมชนต้นโพธิ์

จากการสัมภาษณ์บุคลากรในโรงเรียนชุมชนวัดใหญ่ต้นโพธิ์และคนในชุมชน พบว่า แนวทางการให้ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นและการจัดการเรียนการสอนมีดังนี้

1.1 การเปิดโอกาสให้ผู้รู้มีส่วนร่วมในการจัดการเรียนการสอน คนในชุมชนต้นโพธิ์ส่วนใหญ่เห็นว่า โรงเรียนมีหน้าที่และรับผิดชอบในเรื่องการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นและการจัดการเรียนการสอนโดยตรง และสามารถจัดการเรื่องนี้ได้ดีกว่าชุมชน ส่วนคนในชุมชนสามารถเข้ามามีส่วนร่วมได้โดยเปิดโอกาสให้ผู้รู้ในท้องถิ่นมาเป็นวิทยากรสอนหรือถ่ายทอดความรู้ให้แก่แก่นักเรียนในโรงเรียน โดยโรงเรียนควรจัดหาค่าตอบแทนให้ด้วย ดังที่คนในชุมชนกล่าวว่า

คนในชุมชน 1: ...เปิดโอกาสให้ผู้มีความรู้ความสามารถในท้องถิ่นได้ถ่ายทอดวิชาความรู้ในโรงเรียนเพื่อให้นักเรียนได้เรียนรู้เรื่องราวของท้องถิ่น โดยมีการจัดค่าตอบแทนให้บ้าง...

คนในชุมชน 2: ...ความจริงเรื่องบางเรื่องโรงเรียนรู้ บางเรื่องชุมชนรู้มากกว่า น่าจะเอามารวมกันได้ (คือช่วยกันสอนในเรื่องที่โรงเรียนหรือชุมชนรู้) ก็จะเป็นประโยชน์กับนักเรียน...

1.2 การเห็นคุณค่าและให้ความสำคัญกับคณะกรรมการโรงเรียน โรงเรียนควรเห็นคุณค่าและให้ความสำคัญกับคณะกรรมการโรงเรียนโดยให้มีส่วนร่วมในการแสดงความคิดเห็น ร่วมทำ และร่วมวางแผนจัดกิจกรรมต่าง ๆ ของโรงเรียน เพราะตลอดระยะเวลาที่ผ่านมาคณะกรรมการโรงเรียนจะมีบทบาทในการเข้าไปประชุมเพื่อรับทราบโครงการที่โรงเรียนต้องจัดทำเท่านั้น จึงมีคำถามที่สอดคล้องกันในเรื่องนี้ว่า

กรรมการโรงเรียน 1: ...เคยไปประชุมแล้ว ไม่เห็นว่าได้ประโยชน์อะไรไปรับทราบเรื่องของโรงเรียนเท่านั้น ตอนหลังเลยไม่รู้จะไปทำไม...

กรรมการโรงเรียน 2: ...[โรงเรียน] น่าจะให้โอกาสกับคณะกรรมการ [โรงเรียน] ในการร่วมคิด ร่วมทำ และให้เกียรติในการจัดกิจกรรมต่าง ๆ...

คนในชุมชน: ...ผู้บริหารโรงเรียนควรให้ความสำคัญกับบทบาทของคณะกรรมการโรงเรียนในการแสดงความคิดเห็น และการมอบหมายหน้าที่ความรับผิดชอบให้นำไปปฏิบัติ...

1.3 การยอมรับฟังความคิดเห็นของคนในชุมชน บุคลากรในโรงเรียนควรเปิดโอกาสให้ชุมชนแสดงความคิดเห็นและยอมรับฟังความคิดเห็นเหล่านั้นด้วย ไม่ใช่มุ่งเน้นขอความช่วยเหลือเฉพาะเรื่องเงินสนับสนุนจากคนในชุมชนเท่านั้น ดังที่ครูและคนในชุมชนกล่าวว่า

ครู: ...สำคัญที่บุคลากรในโรงเรียนต้องให้การยอมรับคนในชุมชนให้ได้เสียก่อน จึงจะสามารถยอมรับฟังความคิดเห็นจากเขาได้...

คนในชุมชน: ...ขอโรงเรียนไม่ควรมุ่งหาแต่ปัจจัย จนลืมขอความคิดเห็นจากคนในชุมชน)...

1.4 ภาวะผู้นำของผู้บริหารโรงเรียนและการสร้างความสัมพันธ์ที่ดีกับชุมชน ภาวะผู้นำของผู้บริหารโรงเรียนและการสร้างความสัมพันธ์ที่ดีกับชุมชนของบุคลากรในโรงเรียน โดยเฉพาะผู้บริหารโรงเรียน นับว่ามีความสำคัญอย่างยิ่ง เพราะหากผู้บริหารโรงเรียนมีภาวะผู้นำที่ดีและมีความสัมพันธ์ที่ดีกับชุมชนจนเป็นที่นับถือและศรัทธาของชุมชน ย่อมทำให้ชุมชนร่วมมือหรือช่วยเหลืออย่างเต็มที่ในทุกเรื่อง ดังที่ครูและคนในชุมชนกล่าวกับผุ้วิจัยว่า

ครู: ...ถ้าผู้บริหารมีความสัมพันธ์กับชุมชนเป็นอย่างดี เชื่อว่าชุมชนจะเข้ามาให้ความร่วมมือกับโรงเรียนเมื่อโรงเรียนต้องการ...

คนในชุมชน: ...ผู้บริหารโรงเรียนควรสร้างศรัทธาให้เกิดขึ้นกับชุมชน โดยเป็นผู้นำที่ดีให้ชุมชนเห็น...

1.5 การสร้างความเข้าใจกับคนในชุมชน ผู้นำโรงเรียนและผู้นำท้องถิ่นควรมีบทบาทสำคัญในการสร้างความเข้าใจกับคนในชุมชนเกี่ยวกับบทบาทหน้าที่ของชุมชนต่อการศึกษา และความสำคัญของชุมชนกับการมีส่วนร่วมในการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นและการจัดการเรียนการสอน ดังคำกล่าวของคนในชุมชนและครูในโรงเรียนที่ว่า

คนในชุมชน: ...ผู้นำท้องถิ่นควรมีบทบาทสำคัญในการแนะนำชาวบ้านให้มีความเข้าใจ และเห็นความสำคัญของการศึกษา...

ครู : [โรงเรียน] ควรมีกระบวนการชี้แนะให้คนในชุมชนเข้าใจในบทบาทของตนเอง และเห็นความสำคัญของการจัดการศึกษา...

2. โรงเรียนวัดสมานกิจและชุมชนท่ากระทุ่ม

แนวทางการให้ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นและการจัดการเรียนการสอนนั้น คนในชุมชนและบุคลากรในโรงเรียนส่วนใหญ่มีความเห็นตรงกันว่าควรดำเนินการดังต่อไปนี้

2.1 การชี้แจงวัตถุประสงค์ โรงเรียนควรที่แจ้งวัตถุประสงค์ของการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นให้ชุมชนทราบเพื่อให้ชุมชนมีความเข้าใจเกี่ยวกับประโยชน์ของหลักสูตรท้องถิ่น ดังคำให้สัมภาษณ์ของครูในโรงเรียนที่กล่าวว่า “...ก็บอกเขาไปว่า การพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น จะมีประโยชน์ต่อนักเรียนที่เป็นลูกหลานของเขาอย่างไรบ้าง และต้องการความร่วมมืออย่างไรจากเขาบ้าง...”

2.2 การให้บทบาทเชิงรุก โรงเรียนควรเป็นฝ่ายริเริ่มสร้างความสัมพันธ์ที่ดีกับชุมชนโดยให้บทบาทเชิงรุกในการสร้างความสัมพันธ์กับชุมชน ดังคำให้สัมภาษณ์ของบุคลากรในโรงเรียนที่กล่าวว่า “เราต้องปรับโรงเรียนของเราใหม่... ถ้าไปหาชุมชน ไม่ใช่รอให้ชุมชนเข้ามาหาเราอย่างเดียว สร้างความคุ้นเคย สนับสนุน และค่อย ๆ แทรกตัวเองเข้าไป นาน ๆ โดยอีก ๆ แล้วชุมชนไม่ทิ้งโรงเรียนหรอก ลูกหลานเขาอยู่ที่นี่...”

2.3 การปรับปรุงการดำเนินงานของโรงเรียน โรงเรียนควรปรับปรุงการดำเนินงานให้ชุมชนเกิดความไว้วางใจ โดยมุ่งเน้นในด้านคุณภาพดังคำให้สัมภาษณ์ของคนในชุมชนและครูในโรงเรียนซึ่งกล่าวว่า

คนในชุมชน: โรงเรียนต้องทำให้เป็นรูปธรรม ตั้งแต่กรรมการมาโรงเรียนชัดเจน ไปรับไปส่ง ตรวจสอบกันได้ว่าโรงเรียนทำอะไรอยู่ เพื่อให้เกิดมีเรื่องเงินทองจะได้ไม่เป็นปัญหา และทำให้ได้ของที่ดี

ครู : เราต้องปรับโรงเรียนของเราใหม่ ให้มีคุณภาพก่อน เขาถึงจะไว้วางใจเรา

2.4 การทำงานเป็นทีม การดำเนินงานควรใช้วิธีการเป็นทีม หรือ Whole School Approach เพื่อเน้นความร่วมมือร่วมใจกันและทำให้งานที่ทำมีพลัง ดังคำกล่าวของครูในโรงเรียนคนหนึ่งว่า “การทำโครงการให้สำเร็จได้ มันต้องทั้งโรงเรียน ไม่ใช่ใครคนใดคนหนึ่ง”

3. โรงเรียนบ้านนาโคกและชุมชนนาโคก

จากการสัมภาษณ์และสนทนากลุ่มกับคนในชุมชนและบุคลากรในโรงเรียน ทำให้ได้ข้อมูลเกี่ยวกับแนวทางการให้ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น และการจัดการเรียนการสอนดังต่อไปนี้

3.1 การกำหนดแผนงานและกิจกรรมต่าง ๆ โรงเรียนควรมีการกำหนดแผนงานและกิจกรรมต่าง ๆ ที่จะขอความร่วมมือจากคนในชุมชนให้ชัดเจน และแจ้งให้ชุมชนทราบวัน เวลา ที่แน่นอนที่จะให้ชุมชนเข้ามาช่วยเหลือ หรือเข้ามามีส่วนร่วมในกิจกรรมนั้น ๆ เพื่อให้ชุมชนจะได้มีการเตรียมตัวไว้ตั้งแต่เนิ่น ๆ ดังคำกล่าวของครูในโรงเรียน และคนในชุมชนดังต่อไปนี้

ครู 1: ถ้าจะขอความร่วมมือจากคนในชุมชน คิดว่าเขา (คนในชุมชน) น่าจะช่วยเหลือต้องบอกเขาเนิ่นๆว่าจะให้ทำอะไร...

ครู 2: ถ้าจะขอความร่วมมือเขา (คนในชุมชน) ก็ควรบอกเขาว่าจะให้ทำอะไร เพราะชุมชนที่นี้คนยังไม่มีความรู้และประสบการณ์ (เกี่ยวกับการเรียนการสอนและการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น)...

คนในชุมชน 1: ยินดีให้ความร่วมมือ มีอะไรก็ออกมา

คนในชุมชน 2: จะมีงานอะไรก็ต้องเข้าไปช่วย ยินดีร่วมมือ ข้างหน้าแกลงเมื่อ เขา (โรงเรียน) มาบอก เรา (ชุมชน) ก็ไปช่วยกัน...

คนในชุมชน 3: ก็มันดีวันเขา (ครูในชุมชน) เขาก็จะคุยให้ ด้วยทั้งทำเรื่องศิลปวัฒนธรรมของเขา (ไทยตะนาวศรี) คนใหญ่ ๆ (ผู้สูงอายุ) คนที่มีอายุมาก ๆ เขาก็ยินดี...

3.2 การชี้แจงทำความเข้าใจ ครูหรือผู้บริหารโรงเรียนควรที่แจ้งทำความเข้าใจกับคนในชุมชน โดยอธิบายให้เข้าใจถึงวัตถุประสงค์และการดำเนินงานของโครงการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น และชี้แจงให้คนในชุมชนเข้าใจอย่างชัดเจนว่าโรงเรียนต้องการอะไรและจะให้คนในชุมชนทำอะไรบ้าง ดังคำกล่าวของคนในชุมชนท่านหนึ่งว่า “...ในการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นและการจัดการเรียนการสอนโรงเรียนสามารถขอความร่วมมือจากชุมชนได้ แต่ต้องบอกไปให้ชัดเจนว่าต้องการอะไรและจะให้ทำอะไรบ้าง”

3.3 การขอความร่วมมือ การขอความร่วมมือจากชุมชนในการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น โรงเรียนควรติดต่อผ่านผู้ใหญ่บ้านซึ่งเป็นกรรมการโรงเรียนและเป็นผู้ประสานงานระหว่างโรงเรียน

กับชุมชน นอกจากนั้นผู้ใหญ่บ้านยังเป็นที่ยอมรับนับถือของคนในชุมชนอีกด้วย จึงจะเห็นได้จาก คำกล่าวของคนในชุมชนดังนี้

คนในชุมชน 1: ก็น่าจะประสานทางผู้ใหญ่บ้าน เพราะผู้ใหญ่บ้านจะเป็นคน ประสานงานระหว่างโรงเรียนกับชุมชน เขา [ผู้ใหญ่บ้าน] เป็นกรรมการโรงเรียน ด้วย

คนในชุมชน 2: ...ต้องพูดกับผู้ใหญ่จะทำอะไรก็ต้องไปหาผู้ใหญ่

ผู้ใหญ่ในชุมชน: ถ้าครูจะใช้ให้ทำอะไรก็บอกผู้ใหญ่ฉันสิครับ

การขอความร่วมมือจากผู้ใหญ่ในชุมชนเพื่อประสานปรึกษากิจการเกี่ยวกับเนื้อหาที่จะนำมา พัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น หรือจะพัฒนาเป็นวิทยากร ควรจะเป็นเวลาเย็นจึงจะสะดวก เนื่องจากตอน กลางวันบุคคลเหล่านี้จะต้องไปทำไร่สับปะรดในพื้นที่ที่ไกลออกไป ดังที่ผู้ใหญ่ในชุมชนท่านหนึ่งกล่าวว่า “...กลางวันต้องทำไร่ คอยตอนเย็นจึงจะว่าง...” แต่อย่างไรก็ตามถ้ามีการนัดหมายล่วงหน้าบุคคล เหล่านี้ก็สามารถที่จะมาให้ได้ ดังที่ผู้ใหญ่ในชุมชนท่านหนึ่งกล่าวว่า “...ด้านนอกช่วงหน้าก็พอจะเฝ้าเวลา มาได้”

2.5 การประชาสัมพันธ์ การประชาสัมพันธ์กิจกรรมของโรงเรียนให้ชุมชนทราบทราบ เคลื่อนไหวของทางโรงเรียนโดยใช้วิธีการประชาสัมพันธ์ที่หลากหลายขึ้น เช่น การออกเสียงตามสาย จดหมาย ถึงผู้ปกครอง ฯลฯ เพื่อว่า ผู้ปกครองจะได้ทราบถึงกิจกรรมของโรงเรียนและเข้ามามี ส่วนร่วมให้ความช่วยเหลือโรงเรียนตามความสนใจและความสามารถ ซึ่งในเรื่องนี้ทางโรงเรียน วัดสมานถึงได้ดำเนินการอยู่ก่อนแล้ว ดังที่ครูในโรงเรียนได้กล่าวกับผู้วิจัยว่า “...ต้องมีการประชาสัมพันธ์อย่างดี ครูจะต้องเข้ากับชุมชนได้ เราถึงจัดทำเอกสาร ออกเสียงตามสาย ประชาสัมพันธ์เป็น ข้าราชการ ศึกษา แลวงของโรงเรียนทำอะไรบ้างใน 1 เดือนให้เขารู้ แล้วฝากเด็กไปให้ผู้ปกครอง...”

4. โรงเรียนจลนราชและชุมชนบ้านแถม

จากการสัมภาษณ์คนในชุมชนและบุคลากรในโรงเรียน ทำให้ได้ข้อมูลเกี่ยวกับแนวทางการให้ ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น และการจัดการเรียนการสอนดังต่อไปนี้

4.1 การกำหนดแผนงานและกิจกรรมต่าง ๆ โรงเรียนควรจะมีการกำหนดแผนงานและ กิจกรรมต่าง ๆ ที่จะขอความร่วมมือจากคนในชุมชนให้ชัดเจน และแจ้งให้ชุมชนทราบวัน เวลาที่ แน่นนอนที่จะให้ชุมชนเข้ามาช่วยเหลือ หรือเข้ามามีส่วนร่วมในกิจกรรมนั้น ๆ เพื่อที่ชุมชนจะได้มีการ เตรียมตัวไว้ตั้งแต่เนิ่นๆ ดังคำกล่าวของเทพพรสาวภาว่า “เรามีเจ้าหน้าที่ดูแลอยู่แล้ว ถ้ามี

กำหนดการอะไรก็แจ้งมาล่วงหน้า ถ้าเกิดต้องการดูแลแปลงมะม่วง เพราะในตำบลเรามีแปลงมะม่วงอยู่แล้ว ก็ให้เจ้าหน้าที่พาไปดู แล้วให้วิทยากรทวนบ้านอธิบายให้ฟัง”

4.2 การชี้แจงทำความเข้าใจ ครูหรือผู้บริหารโรงเรียนควรชี้แจงทำความเข้าใจกับคนในชุมชน โดยอธิบายให้เข้าใจถึงวัตถุประสงค์และการดำเนินงานของโครงการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น และชี้แจงให้เห็นถึงประโยชน์ที่จะเกิดขึ้นกับลูกหลานของคนในชุมชน ดังจะเห็นได้จากคำกล่าวดังต่อไปนี้

สัมภาษณ์เทศน์: เราต้องให้เขา (คนในชุมชน) รู้ว่ามันจะเป็นประโยชน์ต่อลูกหลาน

ครู 1: ถ้าจะเชิญเขามาก็ต้องชี้แจงให้เขาเข้าใจว่าสัญญาทำไม จะพูดในหัวข้ออะไร

ครู 2: เราต้องเข้าไปคุยกับเขา ต้องอธิบายให้เขาเข้าใจ ขอความช่วยเหลือจากเขา

การชี้แจงทำความเข้าใจนั้นโรงเรียนปฏิบัติได้หลากหลายดังนี้

4.2.1 การประชาสัมพันธ์ โรงเรียนควรมอบหมายให้ฝ่ายสัมพันธ์ชุมชนเป็นผู้ประสานงาน โดยใช้วิธีแจ้งข่าวสารผ่านนักเวรเดินไปส่งผู้ปกครอง ดังคำให้สัมภาษณ์ของครูท่านหนึ่งว่า “โรงเรียนมีงานสัมพันธ์ชุมชนอยู่ น่าจะใช้วิธีแจ้งข่าวสารผ่านเด็กไปหาผู้ปกครอง”

4.2.2 การติดต่อผ่านผู้นำชุมชน โรงเรียนควรขอให้สภาวัดกำนันพณิชย์ศักดิ์ ซึ่งเป็นผู้ที่ได้รับการยอมรับนับถือจากคนในชุมชนและเป็นผู้ประสานงานระหว่างชุมชนกับโรงเรียน เป็นคนติดต่อชี้แจงให้ชาวบ้านได้เข้าใจดังจะเห็นได้จากคำกล่าวของคนในชุมชนท่านหนึ่งว่า “มีอะไรก็บอกสภาวัดกำนันมา สภาวัดก็จะมาบอกพวกเราเอง”

4.3 การขอความร่วมมือ โรงเรียนควรจะเชิญคณะกรรมการโรงเรียนมาประชุมชี้แจงและขอความร่วมมือ ซึ่งคณะกรรมการโรงเรียนสามารถไปติดต่อขอความร่วมมือจากคนในชุมชนได้ ดังจะเห็นได้จากคำกล่าวของครูท่านหนึ่งว่า “ถ้าเราเชิญเขา เขาก็จะมา ซึ่งโดยมากจะเป็นคณะกรรมการโรงเรียน เขาก็จะติดต่อคนของเขามาช่วย” นอกจากนั้นโรงเรียนยังสามารถขอความร่วมมือจากชุมชนโดยติดต่อผ่านทางผู้ปกครอง และผู้นำชุมชนหรือติดต่อกับผู้นำในชุมชนโดยตรง

ผลการวิเคราะห์เปรียบเทียบระหว่างโรงเรียนและชุมชน ที่อยู่ในบริบทที่ต่างกัน

การวิเคราะห์เปรียบเทียบประเด็นต่าง ๆ ระหว่างโรงเรียนและชุมชน 4 แห่ง ที่จะจัดทำหลักสูตรท้องถิ่นเรื่องอื่น ๆ ที่ไม่ใช่การเลี้ยงโคชน กับโรงเรียนและชุมชน 2 แห่งที่จัดทำหลักสูตรท้องถิ่นเรื่องการเมืองท้องถิ่นไปแล้ว เพื่อนำผลที่ได้มาพิจารณาเลือกโรงเรียนและชุมชนที่จะศึกษาต่อไปในครั้งที่ 2 สรุปได้ดังต่อไปนี้

1. การเปรียบเทียบสภาพและปัญหาของชุมชน

จากการรวบรวมเปรียบเทียบสภาพและปัญหาของชุมชนระหว่าง 4 ชุมชนที่จะจัดทำหลักสูตรท้องถิ่นเรื่องอื่น ๆ ที่ไม่ใช่การเลี้ยงโคชนกับชุมชน 2 ชุมชนที่จัดทำหลักสูตรท้องถิ่นเรื่อง การเลี้ยงโคชนไปแล้วได้แสดงผลไว้ในตารางที่ 10 พบว่า มีประเด็นที่แตกต่างกันในด้านสภาพภูมิประเทศ อาชีพ สังคมวัฒนธรรม ทรัพยากร ผู้นำ และปัญหาดังต่อไปนี้

1.1 ในด้านสภาพภูมิประเทศและอาชีพของคนในชุมชน บริบทของการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นเรื่องการเมืองท้องถิ่น อยู่ในชุมชนหนองโพนและชุมชนดอนกระเบื้องที่มีสภาพภูมิประเทศเป็นที่ราบซึ่งเหมาะแก่การปลูกข้าวโพด หน่อ และ การเลี้ยงสัตว์ ส่วนใน 4 บริบทใหม่จะมีลักษณะแตกต่างออกไป คือ ชุมชนต้นโพธิ์เป็นที่ราบลุ่มมีลำคลองที่มีน้ำอุดมสมบูรณ์ มีการทำนาปลูกข้าว ในขณะที่ชุมชนท่ากระทุ่มมีภูมิประเทศเป็นที่ราบสูง อยู่ในพื้นที่ชลประทานแต่ก็มีปัญหาน้ำท่วมขัง ทำให้มีปัญหาขาดแคลนน้ำในการเกษตร คนในชุมชนมีอาชีพทำนา ทำสวน สวนเห็ด และออกไปรับจ้างทำงานในโรงงานอาหารทะเล ชุมชนนาโคเป็นที่ยานอับถิณเนินเขา คนในชุมชนมีอาชีพทำไร่ข้าวโพด มีน้าประเทถึง สิบประด และรับจ้างทำไร่ ชุมชนบ้านแต้มีทั้งบริเวณที่นาถุ่มที่ราบสูงสลับกับเนินเขาและมีต้นร่วมปนทรายทำให้ไม่สะดวกกับน้ำได้ คนในชุมชนมีอาชีพทำไร่ฮ้อย มีน้าประเทถึง ทำสวนผัก ผลไม้ และรับจ้าง

1.2 ในด้านสังคมและวัฒนธรรม ทั้ง 6 ชุมชน เป็นสังคมเกษตรกรรมโดยชุมชนหนองโพนและดอนกระเบื้องมีจุดเด่นด้านการเกษตร ที่มืองค์การท้องถิ่นที่เห็นแจ้ง มีสหกรณ์โคชน มีศูนย์วิจัยการผสมเทียม โรงพยาบาลสัตว์ และวิทยาลัยเกษตร เกษตรกรในชุมชนมีการจัดงานประจำปีแสดงนิทรรศการโคชนซึ่งสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาเสด็จมาเป็นประจำทุกปี นอกจากนี เกษตรกรในท้องถิ่นยังได้รับมอบให้ทำหน้าทำที่ดูแลพระโคในพระราชพิธีจรดพระนังคัลแรกนาขวัญ อีกด้วย จุดนี้จึงเป็นจุดที่คนในท้องถิ่นมีความภาคภูมิใจเป็นอย่างยิ่ง สำหรับอีกสองชุมชนคือ ชุมชนท่ากระทุ่มและชุมชนบ้านแต้ก็มีจุดเด่นทางด้านสังคมการเกษตร โดยชุมชนบ้านแต้มีเจ้าของสวน เจ้าของไร่ที่มีความสามารถด้านการเกษตร ยินดีให้ความสนับสนุนการทำงานเกษตร ทฤษฎีใหม่ และกรรมการโรงเรียนบางท่านยินดีให้ความช่วยเหลือกิจกรรมทุกอย่างของโรงเรียน

ชุมชนทำกระท่อมมีผู้รู้ทางด้านข้าวซ้อมมือ ทำสวนผลไม้โดยผู้รู้เหล่านี้ยังคอยให้ความรู้แก่นักเรียน รวมทั้งบางท่านยังสนใจให้นักเรียนไปใช้พื้นที่ของตนทดลองปลูกข้าวหรือผลไม้ต่างๆ จะเห็นได้ว่าสองชุมชนนี้มีบริบทที่เกี่ยวกับการเพาะปลูกซึ่งต่างไปจากหนองโพและคอนกระเบื้องที่เป็นชุมชนของโคนม

สำหรับอีก 2 ชุมชน นอกเหนือจากการเป็นสิ่งเกษตรแล้วยังมีจุดเด่นทางด้านวัฒนธรรมประเพณี คือ ชุมชนต้นโพธิ์มีลักษณะเด่นในด้านศิลปการจักสานที่เป็นเอกลักษณ์สืบเนื่องมาจากประเพณีอันสาธา และกระดงสิบทอดประเพณีการละเล่นของไทยมาจนถึงปัจจุบัน ส่วนชุมชนนาโคเป็นชุมชนที่มีชาวไทยเชื้อสายกะเหรี่ยง และผู้นำในชุมชนพยายามอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมและภูมิปัญญาของชาวไทยตะนาวศรีไว้อย่างเข้มแข็ง รวมทั้งต้องการอนุรักษ์พืชสมุนไพรและป่าไม้ที่ยังมีอยู่อย่างอุดมสมบูรณ์ ทั้งสองชุมชนนี้มีคนรับจ้างไร่และรับจ้างใหญ่ที่เห็นความสำคัญ มีความภาคภูมิใจในภูมิปัญญาท้องถิ่น และยินดีที่จะถ่ายทอดให้กับชนรุ่นหลัง นอกจากนี้ผู้นำชุมชนทั้งสองท้องถิ่นต่างก็ให้ความร่วมมือ ให้ความสนับสนุนทั้งในด้านการจัดหาที่ดิน และกำลังทรัพย์ และกำลังสติปัญญาแก่โรงเรียนมาเป็นระยะเวลาช้านานทั้งสิ้น

1.3 ในด้านความเข้มแข็งของชุมชน แต่ละแห่งมีความเข้มแข็งต่างระดับกันไป โดยชุมชนหนองโพ คอนกระเบื้อง และต้นโพธิ์จะมีแหล่งวิชาการค่อนข้างสมบูรณ์และเป็นระบบ และมีฐานะทางเศรษฐกิจดีกว่าชุมชนอื่น รองลงมาคือ ชุมชนทำกระท่อมและชุมชนบ้านแค้นซึ่งผู้นำชุมชนทั้งสามคน ผู้ใหญ่บ้าน เจ้าอาวาสต่างก็ให้ความร่วมมือกับโรงเรียนเป็นอย่างดี ส่วนชุมชนนาโค การรวมตัวของผู้นำและชาวบ้านก็นับว่าเข้มแข็งดังจะเห็นได้จากการจัดประเพณีกินข้าวหอ แต่ความพร้อมในเชิงเศรษฐกิจอาจจะด้อยที่สุดแต่จุดแข็งคือ มีจิตใจต้องการอนุรักษ์วัฒนธรรมซึ่งมีอยู่ในระดับสูง

1.4 ในด้านปัญหาของชุมชน ทั้ง 6 ชุมชนมีปัญหา 4 กลุ่มที่ควรกล่าวถึงคือ ปัญหาน้ำเพื่อการเกษตร ปัญหาเกี่ยวกับอาชีพ ปัญหาที่ดิน และปัญหาสุขภาพและยาเสพติด

1.4.1 ปัญหาน้ำเพื่อการเกษตร ในบริบทของชุมชนหนองโพและคอนกระเบื้องมีปัญหาน้ำเสียจากโรงงานทำให้การเกษตร การปลูกพืชอาหารสัตว์เสียหาย ชุมชนทำกระท่อมมีปัญหาเรื่องน้ำกร่อยทำให้ขาดแคลนน้ำในการเกษตร ชุมชนบ้านแค้นมีดินร่วนปนทรายทำให้กักเก็บน้ำไว้ในดินไม่ได้ ส่วนอีกสองชุมชนคือ ชุมชนต้นโพธิ์และชุมชนนาโคมีปัญหาในเรื่องน้ำเพื่อการเกษตรอยู่บ้างแต่ไม่เป็นปัญหาร้ายแรง

1.4.2 ปัญหาเกี่ยวกับอาชีพ จากการที่แต่ละชุมชนมีสภาพพื้นที่เหมือนกันและแตกต่างกันออกไปทำให้แต่ละชุมชนมีปัญหาที่คล้ายคลึงกันและแตกต่างกันดังนี้ ชุมชนคอนกระเบื้องและชุมชนหนองโพมีการเลี้ยงโคนม จึงมีปัญหาเกี่ยวกับการเลี้ยงโคนม การหาอาหารสัตว์ สัตว์เป็นโรค ฯลฯ ส่วนชุมชนนาโคและบ้านแค้นทำการเกษตรพืชไร่ พืชสวน จึงมีปัญหาเกี่ยวกับผลผลิตการเกษตรมีราคาตกต่ำทำให้เป็นหนี้และตกงาน ชุมชนต้นโพธิ์ทำถ่าน

กัมภกรรณและการเกษตร แต่ปัญหาไม่รุนแรงนัก เนื่องจากมีแม่น้ำราชบุรีไหลผ่านและปล่อยจาก
ภักยธรรมชาติ สภากษัตริย์สมเด็จพระบรมโอรสาธิราชฯ สยามมกุฎราชกุมาร ทำสวนผลไม้ แม้ว่าจะเป็น
พื้นที่ในเขตชลประทานเพื่อการเกษตรแต่ก็ยังคงมีปัญหาการขาดแคลนน้ำเนื่องจากน้ำกร่อย

1.4.3 ปัญหาเกี่ยวกับที่ดิน ชุมชนท่ากระทุ่มมีปัญหาการเช่าที่ดินทำกินโดยพื้นที่
40% เป็นนาเช่า ส่วนชุมชนนาโคมีปัญหาดูแลที่ดินทำกินโดยทางการต้องการผลักดันหมู่บ้านออกไป
เนื่องจากเป็นโครงการพื้นที่ตัวอย่างเฉลิมพระเกียรติแด่ชาวบ้านอยู่มากจนแล้ว ในขณะที่ชุมชน
ต้นโพธิ์มีปัญหาการรื้อไล่ที่ดินสาธารณะ

1.4.4 ปัญหาด้านสุขภาพอนามัย ทั้ง 4 ชุมชนมีปัญหาบ้าน ครัวแออัด แต่ชุมชน
นาโคมีปัญหาระยะนี้มากกว่าชุมชนอื่น อย่างไรก็ตาม ชุมชนนาโคมีปัญหาระยะนี้และ
ให้เลือดออกชุกชุมเนื่องจากมีพื้นที่ติดกับป่าเขา นอกจากนี้ ยังมีปัญหาทุพโภชนาการอีกด้วย
ซึ่งปัญหาดังกล่าวนี้ ไม่เป็นปัญหาเด่นชัดในชุมชนหนองโพและชุมชนหนองกระเบื้อง

ตารางที่ 10 การประเมินทัศนสภาพและปัญหาของชุมชน

ประเด็น	ชุมชน				
	ต้นโพธิ์	ศาลาชุมชน	บึง	บ้านหลัง	หนองโพ
สภาพภูมิประเทศ	ภูมิประเทศเป็นที่ราบลุ่ม	ภูมิประเทศเป็นที่ราบลุ่ม	ภูมิประเทศเป็นที่ราบลุ่ม	ภูมิประเทศเป็นที่ราบลุ่ม	ภูมิประเทศเป็นที่ราบลุ่ม
สภาพ	ภายในชุมชนต้นโพธิ์เป็นสวนผลไม้ มีพื้นที่ปลูกข้าวโพดและสวนผลไม้	ภายในชุมชนต้นโพธิ์เป็นสวนผลไม้ มีพื้นที่ปลูกข้าวโพดและสวนผลไม้	ภายในชุมชนต้นโพธิ์เป็นสวนผลไม้ มีพื้นที่ปลูกข้าวโพดและสวนผลไม้	ภายในชุมชนต้นโพธิ์เป็นสวนผลไม้ มีพื้นที่ปลูกข้าวโพดและสวนผลไม้	ภายในชุมชนต้นโพธิ์เป็นสวนผลไม้ มีพื้นที่ปลูกข้าวโพดและสวนผลไม้
สังคม	ชุมชนมีวัฒนธรรมและประเพณีที่สืบทอดมาแต่บรรพบุรุษ มีความสัมพันธ์ที่ดีต่อกัน	ชุมชนมีวัฒนธรรมและประเพณีที่สืบทอดมาแต่บรรพบุรุษ มีความสัมพันธ์ที่ดีต่อกัน	ชุมชนมีวัฒนธรรมและประเพณีที่สืบทอดมาแต่บรรพบุรุษ มีความสัมพันธ์ที่ดีต่อกัน	ชุมชนมีวัฒนธรรมและประเพณีที่สืบทอดมาแต่บรรพบุรุษ มีความสัมพันธ์ที่ดีต่อกัน	ชุมชนมีวัฒนธรรมและประเพณีที่สืบทอดมาแต่บรรพบุรุษ มีความสัมพันธ์ที่ดีต่อกัน

ตารางที่ 10 การเปรียบเทียบสภาพและปัญหาของชุมชน (ต่อ)

ข้อมูล	ผู้รับผิดชอบ	หน่วยงาน	วัตถุประสงค์	รายละเอียด	ผู้รับผิดชอบ	หน่วยงาน	ผลการดำเนินงาน
ผู้รับผิดชอบ	นางสาวสุภาวดี งามเมือง	ศูนย์ส่งเสริมและพัฒนาอาชีพการเกษตร จังหวัดขอนแก่น	ส่งเสริมอาชีพการเกษตร	ส่งเสริมอาชีพการเกษตร	นางสาวสุภาวดี งามเมือง	ศูนย์ส่งเสริมและพัฒนาอาชีพการเกษตร จังหวัดขอนแก่น	ส่งเสริมอาชีพการเกษตร
ผู้รับผิดชอบ	นางสาวสุภาวดี งามเมือง	ศูนย์ส่งเสริมและพัฒนาอาชีพการเกษตร จังหวัดขอนแก่น	ส่งเสริมอาชีพการเกษตร	ส่งเสริมอาชีพการเกษตร	นางสาวสุภาวดี งามเมือง	ศูนย์ส่งเสริมและพัฒนาอาชีพการเกษตร จังหวัดขอนแก่น	ส่งเสริมอาชีพการเกษตร
ผู้รับผิดชอบ	นางสาวสุภาวดี งามเมือง	ศูนย์ส่งเสริมและพัฒนาอาชีพการเกษตร จังหวัดขอนแก่น	ส่งเสริมอาชีพการเกษตร	ส่งเสริมอาชีพการเกษตร	นางสาวสุภาวดี งามเมือง	ศูนย์ส่งเสริมและพัฒนาอาชีพการเกษตร จังหวัดขอนแก่น	ส่งเสริมอาชีพการเกษตร

2. การเปรียบเทียบสภาพและปัญหาของโรงเรียน

การเปรียบเทียบสภาพและปัญหาของโรงเรียนระหว่างชุมชนที่จะจัดทำหลักสูตรท้องถิ่นเรื่องอื่น ๆ ที่ไม่ใช่การเลี้ยงโคนมกับชุมชน 2 ชุมชนที่จัดทำหลักสูตรท้องถิ่นเรื่องการเลี้ยงโคนมไปแล้ว ได้แสดงผลไว้ในตารางที่ 11 ซึ่งพบว่า โรงเรียนทั้ง 4 โรงเรียนในการวิจัยครั้งนี้คือ โรงเรียนชุมชนวัดใหญ่ต้นโพธิ์ โรงเรียนวัดสมานกิจ โรงเรียนบ้านนาโคบน และโรงเรียนจอมราช มีทั้งขนาดใหญ่ ขนาดกลาง และขนาดเล็ก โดยโรงเรียนขนาดใหญ่ คือ โรงเรียนชุมชนวัดใหญ่ต้นโพธิ์มีสอนตั้งแต่ระดับอนุบาลถึงประถมศึกษาปีที่ 6 ส่วนโรงเรียนขนาดใหญ่อีกหนึ่งโรงเรียน คือ โรงเรียนจอมราชมีสอนตั้งแต่ระดับอนุบาลถึงมัธยมศึกษาปีที่ 3 สำหรับโรงเรียนขนาดกลางซึ่งได้แก่ โรงเรียนบ้านนาโคบนนั้น มีสอนตั้งแต่ระดับอนุบาลถึงมัธยมศึกษาปีที่ 3 และโรงเรียนขนาดเล็กซึ่งได้แก่ โรงเรียนวัดสมานกิจมีสอนตั้งแต่ระดับอนุบาลถึงประถมศึกษาปีที่ 6 ซึ่งถ้าเปรียบเทียบกับโรงเรียนสองโรงเรียนในชุมชนที่มีการเลี้ยงโคนมคือ โรงเรียนชุมชนวัดหนองโพซึ่งเป็นโรงเรียนขนาดใหญ่และโรงเรียนวัดดอนกระเบื้องซึ่งเป็นโรงเรียนขนาดกลาง จะพบว่า โรงเรียนชุมชนวัดใหญ่ต้นโพธิ์มีขนาดโรงเรียนและเปิดสอนในระดับประถมศึกษาเช่นเดียวกับโรงเรียนชุมชนวัดหนองโพ ส่วนโรงเรียนบ้านนาโคบนจะมีขนาดเดียวกับโรงเรียนวัดดอนกระเบื้อง แต่แตกต่างกันที่โรงเรียนบ้านนาโคบนเปิดสอนทั้งในระดับประถมศึกษาและมัธยมศึกษาตอนต้น ส่วนโรงเรียนวัดดอนกระเบื้องเปิดสอนเฉพาะระดับประถมศึกษาเท่านั้น

ในโรงเรียนทั้ง 4 โรงเรียนการวิจัยครั้งนี้ มีเพียง 2 โรงเรียนคือ โรงเรียนชุมชนวัดใหญ่ต้นโพธิ์และโรงเรียนวัดสมานกิจที่ครูส่วนใหญ่เป็นคนท้องถิ่นเช่นเดียวกับโรงเรียนชุมชนวัดหนองโพและโรงเรียนวัดดอนกระเบื้อง ส่วนอีก 2 โรงเรียนคือโรงเรียนบ้านนาโคบนและโรงเรียนจอมราชนั้น ครูส่วนใหญ่ไม่ใช่คนท้องถิ่น จึงต้องการย้ายไปสอนในโรงเรียนที่อยู่ใกล้บ้านตน ครูส่วนใหญ่ของโรงเรียน 3 ใน 4 โรงเรียนที่วิจัยครั้งนี้ยังใช้วิธีสอนแบบครูเป็นศูนย์กลางเช่นเดียวกับโรงเรียนในชุมชนที่มีการเลี้ยงโคนม สำหรับความรู้หรือประสบการณ์ในการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นของครูนั้นพบว่า ครูส่วนใหญ่ทั้ง 6 โรงเรียนไม่มีความรู้หรือประสบการณ์ในการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น และโรงเรียนส่วนใหญ่ไม่เคยพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นมาก่อน ยกเว้นโรงเรียนชุมชนวัดใหญ่ต้นโพธิ์ที่มีครูเคยพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นในลักษณะทำหนังสือเสริมประสบการณ์ ในลักษณะการปริบเนื้อหาและกิจกรรมการเรียนการสอนโดยได้เชิญวิทยากรท้องถิ่นมาให้ความรู้แก่นักเรียนในวิชากลุ่มสร้างเสริมประสบการณ์ชีวิตและกลุ่มการงานและพื้นฐานอาชีพ และโรงเรียนวัดสมานกิจที่มีครูเพียงคนเดียวที่ได้พัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นเรื่องข้าวซ้อมมือในลักษณะการปริบรายละเอียดเนื้อหาและนำมาบูรณาการในชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ในวิชาภาษาไทย คณิตศาสตร์ ภาษาอังกฤษ และกลุ่มการงานและพื้นฐานอาชีพ

ในเรื่องความสัมพันธ์ระหว่างครูในโรงเรียนทั้ง 6 โรงเรียนพบว่า ครูเกือบทุกโรงเรียนมีความสัมพันธ์ที่ดีต่อกัน ให้ความร่วมมือและช่วยเหลือกันทำงาน ยกเว้นโรงเรียนชุมชนวัดใหญ่ ตันโพธิ์ที่ครูในโรงเรียนมีปัญหาขัดแย้งกันมานานแล้ว โดยมีทั้งปัญหาส่วนตัวที่มีระบบเครือข่ายเข้ามาเกี่ยวข้องและปัญหาเกี่ยวกับการทำงานในโรงเรียน ซึ่งในประเด็นนี้ อาจทำให้การพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นในโรงเรียนชุมชนวัดใหญ่ตันโพธิ์มีปัญหาและอุปสรรคมากกว่าโรงเรียนอื่นๆ อย่างไรก็ดี หากมีการทำความเข้าใจกับครูในโรงเรียนเกี่ยวกับความสำคัญของการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นตามที่กำหนดไว้ในพระราชบัญญัติการศึกษาและความจำเป็นในการร่วมมือร่วมใจของครูในโรงเรียน ประกอบกับการทำความเข้าใจและขอแรงสนับสนุนส่งเสริมจากผู้บริหารโรงเรียนก็อาจช่วยแก้ไขปัญหานี้ได้ในระดับหนึ่ง

สำหรับการจัดครูเข้าสอน พบว่า โรงเรียนทั้ง 4 โรงเรียนการวิจัยครั้งนี้ทั้งที่จัดครูเข้าสอนตรงและไม่ตรงตามวุฒิการศึกษาเช่นเดียวกับโรงเรียนสองโรงเรียนในชุมชนที่มีการเลี้ยงโคนม

ส่วนปัญหาในโรงเรียนพบว่า โรงเรียนทั้ง 4 โรงเรียนการวิจัยครั้งนี้มีปัญหาเกี่ยวกับนักเรียนคือ นักเรียนมีฐานะยากจน ครอบครัวแตกแยกทำให้นักเรียนขาดความอบอุ่น สุขภาพไม่แข็งแรงเนื่องจากภาวะทุพโภชนาการ ในขณะที่โรงเรียนวัดตอนกระเบื้องซึ่งเป็นโรงเรียนในชุมชนที่มีการเลี้ยงโคนม มีปัญหานักเรียนเช่นกัน คือ นักเรียนยากจนและความสามารถของนักเรียนโดยเฉลี่ยค่อนข้างต่ำ นอกจากนี้ ในโรงเรียนทั้ง 4 โรงเรียนยังมีปัญหาเกี่ยวกับครูที่คล้ายกับโรงเรียนในชุมชนที่มีการเลี้ยงโคนมทั้งสองโรงเรียน กล่าวคือ มีทั้งปัญหาการจัดครูเข้าสอนที่ไม่ตรงตามวุฒิทางการศึกษาและความสนใจ ครูส่วนใหญ่ไม่มีความรู้และประสบการณ์ในการจัดทำหลักสูตรท้องถิ่น ตลอดจนยังเน้นวิธีการสอนแบบครูเป็นศูนย์กลาง

จากประเด็นปัญหาดังกล่าวนี้ ถ้าโรงเรียนให้ความสำคัญกับการจัดครูเข้าสอนโดยคำนึงถึงความถนัดและความสนใจของครูผู้สอน มีการจัดการฝึกอบรมเชิงปฏิบัติการให้กับครูและบุคลากรที่เกี่ยวข้องในเรื่องการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นและการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง ก็อาจทำให้ครูและบุคลากรที่เกี่ยวข้องให้ความร่วมมือร่วมใจกันมากขึ้น และสามารถพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นและจัดการเรียนการสอนอย่างมีประสิทธิภาพได้

ตารางที่ 1.1 ตารางเปรียบเทียบสภาพและปัญหาของโรงเรียน (ต่อ)

สภาพและปัญหา	โรงเรียน				
	ชุมชนวัดใหญ่ชัยมงคล	วัดสนามจันทร์	บ้านนาโพธิ์	จันทรา	ชุมชนวัดหนองโพ
ค.ร.ร.วัดชัย 4 วัดชัยมงคล	มีครู 2 คนซึ่งมาสอน นักเรียน 30 คน ซึ่งขาดแคลนมาก เนื่องจากโรงเรียน ตั้งอยู่ในพื้นที่ ชนบทห่างไกล จากโรงเรียน วัดสนามจันทร์ ซึ่งมีครู 2 คน	ไม่มีครูผู้สอนและมีโรงเรียน ในเขตพื้นที่ใกล้เคียง โรงเรียนวัดชัยมงคล โรงเรียนวัดชัยมงคล โรงเรียนวัดชัยมงคล โรงเรียนวัดชัยมงคล โรงเรียนวัดชัยมงคล	ครูส่วนใหญ่ไม่มีความรู้ ประสบการณ์ในการสอน นักเรียนในพื้นที่ โรงเรียนวัดชัยมงคล โรงเรียนวัดชัยมงคล โรงเรียนวัดชัยมงคล	ครูส่วนใหญ่ไม่มีความรู้ ประสบการณ์ในการสอน นักเรียนในพื้นที่ โรงเรียนวัดชัยมงคล โรงเรียนวัดชัยมงคล โรงเรียนวัดชัยมงคล	ครูส่วนใหญ่ไม่มีความรู้ ประสบการณ์ในการสอน นักเรียนในพื้นที่ โรงเรียนวัดชัยมงคล โรงเรียนวัดชัยมงคล โรงเรียนวัดชัยมงคล
ความไม่เพียงพอ ของโรงเรียน	โรงเรียนวัดชัยมงคล ไม่มี	โรงเรียนวัดชัยมงคล ไม่มี	โรงเรียนวัดชัยมงคล ไม่มี	โรงเรียนวัดชัยมงคล ไม่มี	โรงเรียนวัดชัยมงคล ไม่มี
การจัดสรรงบประมาณ	โรงเรียนวัดชัยมงคล ไม่มี	โรงเรียนวัดชัยมงคล ไม่มี	โรงเรียนวัดชัยมงคล ไม่มี	โรงเรียนวัดชัยมงคล ไม่มี	โรงเรียนวัดชัยมงคล ไม่มี
ปัญหาอื่น ๆ	โรงเรียนวัดชัยมงคล ไม่มี	โรงเรียนวัดชัยมงคล ไม่มี	โรงเรียนวัดชัยมงคล ไม่มี	โรงเรียนวัดชัยมงคล ไม่มี	โรงเรียนวัดชัยมงคล ไม่มี

ตารางที่ 11 การเปรียบเทียบสภาพและปัญหาของโรงเรียน (ต่อ)

สภาพและปัญหา	โรงเรียน					วัดผลกระทบ
	ชุมชนวัดใหญ่ใต้โพธิ์	วัดสนามน้อย	บ้านนาโคก	ชุมชน	ชุมชนวัดหนองโพ	
ปัญหาทั่วไป	ครูผู้ดูแลเด็ก ครูผู้ดูแลโรงเรียนสาธิต ครูผู้ดูแลโรงเรียนสาธิตพิเศษ	ครูผู้ดูแลโรงเรียนสาธิตพิเศษ	ครูผู้ดูแลโรงเรียนสาธิตพิเศษ	ครูผู้ดูแลโรงเรียนสาธิตพิเศษ	ครูผู้ดูแลโรงเรียนสาธิตพิเศษ	
ปัญหาเฉพาะตัว	ครูผู้ดูแลโรงเรียนสาธิตพิเศษ	ครูผู้ดูแลโรงเรียนสาธิตพิเศษ	ครูผู้ดูแลโรงเรียนสาธิตพิเศษ	ครูผู้ดูแลโรงเรียนสาธิตพิเศษ	ครูผู้ดูแลโรงเรียนสาธิตพิเศษ	การวัดผลเป็นรายปี
ปัญหาการเรียน	ครูผู้ดูแลโรงเรียนสาธิตพิเศษ	ครูผู้ดูแลโรงเรียนสาธิตพิเศษ	ครูผู้ดูแลโรงเรียนสาธิตพิเศษ	ครูผู้ดูแลโรงเรียนสาธิตพิเศษ	ครูผู้ดูแลโรงเรียนสาธิตพิเศษ	การวัดผลเป็นรายปี
ปัญหาอื่น ๆ	ครูผู้ดูแลโรงเรียนสาธิตพิเศษ	ครูผู้ดูแลโรงเรียนสาธิตพิเศษ	ครูผู้ดูแลโรงเรียนสาธิตพิเศษ	ครูผู้ดูแลโรงเรียนสาธิตพิเศษ	ครูผู้ดูแลโรงเรียนสาธิตพิเศษ	การวัดผลเป็นรายปี

3. การเปรียบเทียบความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนกับชุมชน

การเปรียบเทียบความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนกับชุมชนระหว่างชุมชนที่จะจัดทำหลักสูตรท้องถิ่นเรื่องอื่น ๆ ที่ไม่ใช่การเลี้ยงโคนมกับชุมชน 2 ชุมชนที่จัดทำหลักสูตรท้องถิ่นเรื่องการเลี้ยงโคนมไปแล้ว ได้แสดงผลไว้ในตารางที่ 12 ซึ่งพบว่า โรงเรียนกับชุมชนใหม่ทั้ง 4 แห่ง มีความร่วมมือกันดีในการจัดกิจกรรมต่าง ๆ ของโรงเรียนและชุมชนเท่าเทียมกับโรงเรียน 2 โรงเรียนในอำเภอโพธารามซึ่งเป็นชุมชนของเกษตรกร แต่ลักษณะความช่วยเหลือที่ชุมชนให้กับโรงเรียนนั้นจะแตกต่างกัน เนื่องจากโรงเรียน 2 โรงเรียนชุมชนเกษตรกรผู้เลี้ยงโคนม มีองค์การท้องถิ่นที่มีความเข้มแข็งรองรับอยู่ คือ มีสหกรณ์โคนมหนองโพ ซึ่งเป็นองค์กรท้องถิ่นที่มีความเข้มแข็ง มีความเป็นปึกแผ่น และมีบทบาทในการติดต่อค้าขายให้กับสมาชิกซึ่งเป็นคนในชุมชน จึงได้จัดสรรทุนการศึกษาให้กับนักเรียนอยู่เป็นประจำทุกปี และยังสนับสนุนอุปกรณ์ต่าง ๆ ที่จำเป็นตามที่โรงเรียนร้องขออีกด้วย แต่โรงเรียน 4 โรงเรียน ที่จะดำเนินการต่อไปนั้นไม่มีองค์การที่เข้มแข็งรองรับอยู่ ดังนั้นการให้ความช่วยเหลือและการสนับสนุนการจัดการศึกษาอาจจะไม่สามารถให้ได้มากเหมือนกับโรงเรียน 2 โรงเรียนในชุมชนเกษตรกรผู้เลี้ยงโคนม เมื่อพิจารณาเปรียบเทียบลักษณะความช่วยเหลือที่ชุมชนให้กับโรงเรียนระหว่างโรงเรียน 4 โรงเรียนที่จะดำเนินการต่อไปนั้นสามารถแบ่งได้เป็น 2 กลุ่ม คือ กลุ่มโรงเรียนที่ชุมชนสามารถให้การสนับสนุนการจัดการศึกษาของโรงเรียนทั้งกำลังภาคและกำลังทรัพย์ โดยสนับสนุนโรงเรียนในด้านทุนการศึกษาหรือวัสดุอุปกรณ์การเรียนการสอน ได้แก่ โรงเรียนชุมชนวัดใหญ่ต้นโพธิ์ โรงเรียนวัดสมานกิจ และโรงเรียนจอมราช สำหรับโรงเรียนบ้านนาโหนดเป็นโรงเรียนที่ตั้งอยู่ในชุมชนที่แยกจน คนในชุมชนจะช่วยเหลือหรือให้ความร่วมมือกับโรงเรียนในด้านแรงงานมากกว่าเงินทอง

ในประเด็นของความสัมพันธ์ระหว่างครูกับคนในชุมชนพบว่า โรงเรียน 2 โรงเรียน ที่จัดทำหลักสูตรท้องถิ่นเรื่องการเลี้ยงโคนมไปแล้วนั้น ครูกับคนในชุมชนมีความสัมพันธ์กันเป็นอย่างดี เนื่องจากครูส่วนใหญ่เป็นคนท้องถิ่น แต่โรงเรียน 4 โรงเรียน ที่จะดำเนินการต่อไปนั้นจัดแบ่งได้เป็น 2 ลักษณะ คือ โรงเรียนที่ครูกับคนในชุมชนมีความสัมพันธ์กันเป็นอย่างดี เนื่องจากครูส่วนใหญ่เป็นคนท้องถิ่น ได้แก่ โรงเรียนชุมชนวัดใหญ่ต้นโพธิ์ และโรงเรียนวัดสมานกิจ สำหรับ 2 โรงเรียนที่เหลือเป็นโรงเรียนลักษณะที่ครูกับคนในชุมชนมีความสัมพันธ์กันอย่างไม่แน่นอนเห็นมากนัก เนื่องจากครูส่วนใหญ่ไม่ใช่คนท้องถิ่น ได้แก่ โรงเรียนวัดสมานกิจ และโรงเรียนจอมราช ดังนั้นการดำเนินการในระยะที่ 2 ครูจาก 2 โรงเรียนนี้ควรสร้างความสัมพันธ์กับคนในชุมชนให้มากขึ้น นอกจากนั้น คณะผู้วิจัยจะต้องเตรียมการที่จะจัดเวทีให้ครูและคนในชุมชนได้มีโอกาสพบปะ แลกเปลี่ยนความคิดเห็นซึ่งกันและกันให้มากขึ้น

ในประเด็นของความสัมพันธ์ระหว่างผู้บริหารกับคนในชุมชน พบว่าโรงเรียน 2 โรงเรียน ที่จัดทำหลักสูตรท้องถิ่นเรื่องการเลี้ยงโคนมไปแล้วนั้น ผู้บริหารกับคนในชุมชนมีความสัมพันธ์กันเป็นอย่างดี เนื่องจากผู้บริหารเป็นคนในท้องถิ่น แต่โรงเรียน 4 โรงเรียน ที่จะดำเนินการต่อไปนั้นผู้บริหาร

มีความสัมพันธ์กับชุมชนค่อนข้างน้อยด้วยเหตุผลต่างๆ กัน โรงเรียนชุมชนวัดใหญ่ต้นโพธิ์ ผู้บริหารมีความสัมพันธ์กับชุมชนน้อยมากเนื่องจากไม่ใช่คนในท้องถิ่น ไม่ค่อยไปร่วมงานของชุมชน และมักมอบให้เป็นหน้าที่ของครูในโรงเรียนที่จะสร้างความสัมพันธ์กับชุมชน ความสัมพันธ์ระหว่างผู้บริหารโรงเรียนวัดสมานกิจกับคนในชุมชนยังห่างอยู่ เนื่องจากผู้บริหารไม่ใช่คนในท้องถิ่นและไม่ได้พักอยู่ในชุมชน ผู้บริหารโรงเรียนบ้านนาโศบมีการพละปะกับคนในชุมชนน้อย เนื่องจากพึ่งย้ายมารับตำแหน่ง ไม่ใช่คนท้องถิ่นและพักอยู่นอกชุมชน สำหรับผู้บริหารโรงเรียนจอมราช ผู้บริหารโรงเรียนมีความสัมพันธ์อย่างดีเฉพาะกับผู้ปกครองนักเรียนที่มีปัญหา และเนื่องจากผู้บริหารโรงเรียนเป็นคนพุทธศร ดังนั้นจึงสร้างความไม่พอใจให้กับคนในชุมชนทางลบ ดังนั้นในการดำเนินการในระยะที่ 2 ผู้บริหารโรงเรียนทั้ง 4 โรงเรียน จะสร้างความสัมพันธ์กับคนในชุมชนให้มากขึ้น และคณะผู้วิจัยจะสังเกตรูปแบบการที่จะจัดเวทีให้ผู้บริหารโรงเรียน ครู และคนในชุมชนได้มีโอกาสพบปะแลกเปลี่ยนความคิดเห็นซึ่งกันและกันใหม่อีกครั้ง

จากข้อมูลดังกล่าวคณะผู้วิจัยมีข้อสังเกตว่า ถ้าผู้บริหารเป็นคนในชุมชนและ/หรือพักอยู่ในชุมชนจะทำให้ผู้บริหารมีความสัมพันธ์กับคนในชุมชนได้มากกว่า นอกจากนั้นปัจจัยอีกประการหนึ่งที่ทำให้ความสัมพันธ์ระหว่างผู้บริหารกับคนในชุมชนมีความสัมพันธ์ที่ดีต่อกันคือ บุคลิกภาพของผู้บริหาร และสำหรับโรงเรียนที่มีครูส่วนใหญ่เป็นคนในท้องถิ่นและเป็นผู้ที่มีความสัมพันธ์กับชุมชนเป็นล่ต่างดี ก็จะช่วยใหโรงเรียนมีความสัมพันธ์ที่ดีกับคนในชุมชนได้ ถึงแม้ว่าผู้บริหารจะมีความสัมพันธ์กับคนในชุมชนไม่ตึนนักก็ตาม ซึ่งถ้าโรงเรียนและชุมชนมีความสัมพันธ์ที่ดีต่อกัน การขอความร่วมมือจากคนในชุมชนให้มีส่วนร่วมในการจัดการเรียนการสอนจะทำได้ง่ายขึ้น

ตอนที่ 12 การฝึกอบรมที่มีพื้นฐานทางจิตวิทยาการเรียนรู้

[illegible]

4. การเปรียบเทียบความต้องการหลักสูตรท้องถิ่นของโรงเรียนและชุมชน

การเปรียบเทียบความต้องการหลักสูตรท้องถิ่นของโรงเรียนและชุมชนระหว่างชุมชนที่จะจัดทำหลักสูตรท้องถิ่นเรื่องอื่น ๆ ที่ไม่ใช่การเลี้ยงโคนมกับชุมชน 2 ชุมชนที่จัดทำหลักสูตรท้องถิ่นเรื่องการเลี้ยงโคนมไปแล้ว ได้แสดงผลไว้ในตารางที่ 13

ตารางที่ 13 การเปรียบเทียบความต้องการหลักสูตรท้องถิ่นของโรงเรียนและชุมชน

โรงเรียนและชุมชน	ความต้องการ
โรงเรียนชุมชนวัดใหญ่ ต้นโพธิ์และชุมชน ต้นโพธิ์	ต้องการให้โรงเรียนจัดหลักสูตรท้องถิ่นที่มีเนื้อหาเกี่ยวกับ "เครื่องจักสานต้นโพธิ์" มากที่สุด รองลงมาคือ เนื้อหาเรื่อง การเกษตร เช่น การเลี้ยงกุ้งและการเลี้ยงเป็ด
โรงเรียนวัดสมานกิจ และชุมชนท่ากระทุ่ม	ต้องการให้โรงเรียนจัดหลักสูตรท้องถิ่นในด้านการทำข้าวซ้อมมือ มากที่สุด รองลงมาคือ ไร่สวนผลไม้และการเลี้ยงนกกระทา
โรงเรียนบ้านนาโคก และชุมชนนาโคก	ต้องการให้นำศิลปวัฒนธรรมชาวไทยชนเผ่าศรีมาจัดหลักสูตร ท้องถิ่นมากที่สุด รองลงมาคือ การท่องเที่ยวในเชิงอนุรักษ์ การศึกษาพืชสมุนไพร และการสอนอาชีพที่มีรายได้
โรงเรียนจอมราชและ ชุมชนบ้านแค่น	ต้องการให้โรงเรียนจัดหลักสูตรท้องถิ่นเรื่องที่เกี่ยวข้องกับ การเกษตร ได้แก่ การทำเกษตรทฤษฎีใหม่ เทคโนโลยีการเกษตร การพัฒนาการเกษตร และสหกรณ์การเกษตร
โรงเรียนชุมชน วัดหนองโพ	ต้องการให้โรงเรียนจัดหลักสูตรท้องถิ่นเรื่อง การเลี้ยงโคนม โดย สอนให้มีความรักในอาชีพการเลี้ยงโคนม และควรสอนความรู้พื้นฐาน เกี่ยวกับการเลี้ยงโคนม
โรงเรียนวัดดอน กระเบื้อง	ต้องการให้โรงเรียนจัดหลักสูตรท้องถิ่นเรื่อง การเลี้ยงโคนม โดย สอนให้มีความรักในอาชีพการเลี้ยงโคนม และควรสอนความรู้พื้นฐาน เกี่ยวกับการเลี้ยงโคนม

จากตารางแสดงให้เห็นว่าครูในโรงเรียน นักเรียน และคนในชุมชนที่ไม่ได้อยู่ในบริบทของการเลี้ยงโคนมทั้ง 4 แห่ง ต่างมีความต้องการให้จัดหลักสูตรท้องถิ่นที่สอดคล้องกับสภาพแวดล้อมและทรัพยากรของแต่ละท้องถิ่นเช่นเดียวกับโรงเรียน 2 โรงเรียนที่อยู่ในบริบทของการเลี้ยงโคนม ดังนั้นจึงมีความเป็นไปได้ค่อนข้างมากในการจัดหลักสูตรที่สอดคล้องกับความต้องการของครู นักเรียน และคนในชุมชน เมื่อพิจารณาเปรียบเทียบความต้องการของโรงเรียน และชุมชนแต่ละแห่งสามารถแยกได้เป็น 2 ลักษณะ ความต้องการลักษณะที่หนึ่ง คือ ความต้องการหลักสูตรท้องถิ่นที่เกี่ยวข้องกับการเกษตร ได้แก่ โรงเรียนวัดสมานกิจและชุมชนท่ากระทุ่ม ต้องการให้โรงเรียนจัดหลักสูตรท้องถิ่นในด้านการทำข้าวซ้อมมือมากที่สุด รองลงมาคือ ไร่สวน

สวนผสม และการเลี้ยงนกกระทา โรงเรียนจอมราชและชุมชนบ้านแต้ต้องการให้โรงเรียนจัดหลักสูตรท้องถิ่นเรื่องที่เกี่ยวข้องกับเกษตร ได้แก่ การทำเกษตรทฤษฎีใหม่ เทคโนโลยี การเกษตร การพัฒนาการเกษตร และสหกรณ์การเกษตร ความต้องการลักษณะที่สอง คือ ความต้องการหลักสูตรท้องถิ่นที่เกี่ยวข้องกับศิลปวัฒนธรรมของท้องถิ่น ได้แก่ โรงเรียนชุมชน วัดใหญ่คันโพธิ์และชุมชนคันโพธิ์ต้องการให้โรงเรียนจัดหลักสูตรท้องถิ่นที่มีเนื้อหาเกี่ยวกับ “เครื่องจักสานคันโพธิ์” มากที่สุด รองลงมาคือ เนื้อหาเรื่องการเกษตร เช่น การเลี้ยงกุ้งและการเลี้ยงเป็ด โรงเรียนบ้านนาโหนดและชุมชนนาโหนดต้องการให้นำศิลปวัฒนธรรมชาวไทยตระเวนมาจัดหลักสูตรท้องถิ่นมากที่สุด รองลงมา คือ การท่องเที่ยวป่าในเชิงอนุรักษ์ การศึกษา พืชสมุนไพร และการสอนอาชีพที่มีรายได้ ดังนั้นเนื้อหาที่จะนำมาจัดหลักสูตรท้องถิ่นในระยะที่ 2 นั้นจะมีความแตกต่างกัน 2 โรงเรียนที่อยู่ในบริบทของการเลี้ยงโคนม ซึ่งถ้าการจัดหลักสูตรท้องถิ่นที่สอดคล้องกับสภาพความพร้อมและความต้องการของแต่ละท้องถิ่นทั้ง 4 แห่งนี้ ประสบผลสำเร็จตามเป้าหมาย ก็จะเป็นการยืนยันได้ว่ากระบวนการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นที่บุญเรือง ขวรงค์ และคณะ (2543) พัฒนาขึ้นมาสามารถนำไปใช้ได้ใบเนื้อหา และบริบทที่แตกต่างกัน

5. การเปรียบเทียบความพร้อมของโรงเรียนและชุมชน

การเปรียบเทียบความพร้อมของโรงเรียนและชุมชนระหว่างชุมชนที่จะจัดทำหลักสูตรท้องถิ่นเรื่องอื่น ๆ ที่ไม่ใช่การเลี้ยงโคนมกับชุมชน 2 ชุมชนที่จัดทำหลักสูตรท้องถิ่นเรื่องการเลี้ยงโคนมไปแล้ว ได้แสดงผลไว้ในตารางที่ 14 ซึ่งพบว่า โรงเรียนทั้ง 4 โรงเรียนมีความพร้อมทั้งในด้านบุคลากร อาคารสถานที่ แหล่งศึกษาเพิ่มเติม สื่อ วัสดุ และอุปกรณ์การเรียนการสอนเช่นเดียวกับโรงเรียน 2 โรงเรียนที่อยู่ในอำเภอโพธารามซึ่งเป็นชุมชนของเกษตรกรผู้เลี้ยงโคนม ดังนั้นคณะผู้วิจัยคาดว่า การดำเนินการจัดทำหลักสูตรท้องถิ่นต่อไปในระยะที่ 2 นั้น สู่ในวิสัยที่จะเป็นไปได้ทั้ง 4 โรงเรียน เมื่อพิจารณาเปรียบเทียบความพร้อมในประเด็นดังกล่าวแล้วข้างต้น ระหว่างโรงเรียน 4 โรงเรียนในบริบทใหม่ที่ไม่ใช่บริบทของการเลี้ยงโคนม พบว่า ทั้ง 4 โรงเรียนมีความพร้อมที่ไม่แตกต่างกันมากนัก คาดว่าทั้ง 4 โรงเรียนสามารถที่จะจัดทำหลักสูตรท้องถิ่นได้โดยไม่มีปัญหาในประเด็นของบุคลากร อาคารสถานที่ แหล่งศึกษาเพิ่มเติม สื่อ วัสดุ และอุปกรณ์การเรียนการสอน

สำหรับประเด็นของงบประมาณสนับสนุนการจัดการศึกษาของโรงเรียนนั้น เมื่อเปรียบเทียบในภาพรวมระหว่างโรงเรียนในบริบทใหม่ 4 โรงเรียน กับโรงเรียน 2 โรงเรียนในบริบทของการเลี้ยงโคนม โรงเรียนที่อยู่ในบริบทใหม่ 4 โรงเรียน ควรจะได้รับงบประมาณจากชุมชนน้อยกว่าโรงเรียน 2 โรงเรียนที่อยู่ในบริบทของการเลี้ยงโคนม เนื่องจากโรงเรียน 2 โรงเรียนที่จัดทำหลักสูตรท้องถิ่นเรื่องการเลี้ยงโคนมไปแล้วนั้นอยู่ในชุมชนที่มีองค์กรท้องถิ่นที่เข้มแข็งและให้การสนับสนุนอย่างเต็มที่ ดังนั้นจะเห็นได้ว่า ชุมชนของโรงเรียน 2 โรงเรียนมีสหกรณ์โคนมหนองโพ 1 ซึ่งเป็นองค์กรท้องถิ่นที่มีความเข้มแข็งและมีความเป็นปึกแผ่นได้จัดสรรทุนการศึกษาให้กับนักเรียนอยู่เป็นประจำทุกปี

และยังสนับสนุนรูปแบบต่าง ๆ ที่จำเป็นตามที่โรงเรียนร้องขออีกด้วย เนื่องจากสหกรณ์โคนมหนองโพ ฯ มีนโยบายในการคืนผลกำไรให้กับสมาชิกซึ่งเป็นคนในชุมชน นอกจากสหกรณ์โคนมหนองโพ ฯ ยังมีองค์กรท้องถิ่นอื่น ๆ ได้แก่ โรงพยาบาลสัตว์หนองโพ ศูนย์วิจัยการผสมเทียมราชบุรี วิทยาลัยเกษตรและเทคโนโลยี และองค์การบริหารส่วนตำบล ซึ่งเต็มใจและพร้อมที่จะให้การสนับสนุนการจัดการศึกษาของโรงเรียนทั้ง 2 โรงเรียน จากสภาพการณ์ดังกล่าวแล้วจึงส่งผลให้การดำเนินการจัดหลักสูตรท้องถิ่นประสบผลสำเร็จตามเป้าหมาย แต่โรงเรียน 4 โรงเรียน ที่จะดำเนินการต่อไปนั้น ไม่มีองค์กรที่เข้มแข็งรองรับอยู่ การดำเนินการอาจจะมีอุปสรรคมากกว่า ดังนั้นการดำเนินการต่อไปในระยะเวลาที่ 2 นี้ควรจะได้มีการกระตุ้นและชี้แจงให้องค์การบริหารส่วนตำบล และคนในชุมชนที่มีศักยภาพเพียงพอที่จะสนับสนุนการจัดการศึกษาของโรงเรียน ได้มองเห็นความสำคัญของการจัดหลักสูตรท้องถิ่นพร้อมทั้งให้ความร่วมมือและให้การสนับสนุนมากขึ้น ซึ่งอาจจะส่งผลให้การจัดหลักสูตรท้องถิ่นประสบผลสำเร็จได้ตามเป้าหมาย

เมื่อพิจารณาเปรียบเทียบความพร้อมในประเด็นของงบประมาณสนับสนุนการจัดการศึกษาของโรงเรียนระหว่าง 4 โรงเรียนในบริเวณไหนที่ไม่ใช่การเลี้ยงโคนม พบว่า โรงเรียนบ้านนาโคกเป็นโรงเรียนที่มีความพร้อมดีกว่าโรงเรียนอื่น ๆ เนื่องจากโรงเรียนบ้านนาโคกเป็นโรงเรียนที่คนในชุมชนส่วนใหญ่มีฐานะร่ำรวย การสนับสนุนการจัดการศึกษาในรูปแบบของเงินสนับสนุนคงจะเป็นไปได้ง่าย แต่อาจจะสนับสนุนได้ในรูปแบบอื่น ๆ เช่น การมีส่วนร่วมในการจัดการเรียนการสอน การเปิดโอกาสให้นักเรียนได้สัมผัสกับประสบการณ์เกี่ยวกับประเพณีความเป็นมาของชุมชน เป็นต้น ดังนั้นในการดำเนินการจัดหลักสูตรท้องถิ่นต่อไปนั้นสำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดหรือสำนักงานการประถมศึกษาอำเภอควรจะสนับสนุนค่าใช้จ่ายบางส่วนในการดำเนินการ เช่น อนุมัติจ่ายในการพานักเรียนไปศึกษานอกสถานที่ ค่าตอบแทนวิทยากร เก็บดิน แต่อย่างไรก็ตาม โรงเรียนบ้านนาโคกนั้นตั้งแม้ว่าจะอยู่ในชุมชนที่คนส่วนใหญ่ร่ำรวย แต่คนในชุมชนมีความปรารถนาที่จะเห็นลูกหลานที่จะอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมชาวไทยตะนาวศรี ซึ่งอาจจะเป็นปัจจัยหนึ่งที่จะทำให้โรงเรียนนี้ประสบผลสำเร็จในการจัดหลักสูตรท้องถิ่นที่เน้นการมีส่วนร่วมของชุมชนเช่นเดียวกับโรงเรียนอื่น ๆ

ตารางที่ 14 การเปรียบเทียบความพร้อมของโรงเรียนและชุมชน

ประเด็น	ชุมชนวัดไทยสังขี	วัดสมานถึง	บ้านเขาโชน	จุฬาลง	ชุมชนวัดหนองโพ	วัดคลองกระเบื้อง
บุคลากร	ชุมชนมีผู้รู้หลายท่านในเครือความเป็องมาของชุมชน นางเพี้ยวิเศษนางสม นางจวนแม่ นาม น.ค.ค. เคยมีสงฆ์วัดไทย สมานถึง วัดสาม มีผู้เชลว่ากัน ส่วนใหญ่เป็นผู้ที่ช่วยเหลือ ชุมชนให้ก้าวหน้าขึ้น	คนในชุมชนมีความรู้เกี่ยวกับ การแก้ปัญหาว่าสมานถึง เจ้าอาวาสได้พบเจ้าอาวาส วัดความร่วมมีได้ การถ่ายทอดความรู้ให้กับ สมานถึง คนในวัดสมานถึง ร่วมโครงการการศึกษาพิเศษ	ชุมชนมีผู้รู้ว่ามีผู้เชี่ยวชาญในเรื่อง คนในชุมชนมีความรู้ความสามาร และมีวิสัยทัศน์ในการพัฒนาระบบ จะสนับสนุนให้มีความรู้เรื่อง ศิลปวัฒนธรรมชาวไทยคนลาว (คนลาว) สนับสนุนให้ลูกหลาน ผู้รู้ในชุมชนทุกคนมีความรู้ที่จะได้ การร่วมมือในการจัดการศึกษา คือเป็น โรงเรียนที่มีครูที่มีความรู้ เป็นกระบวนกรสอน	คนในชุมชนมีความรู้ ความสามารด้านการเกษตร เลี้ยงคน และผู้รู้ในชุมชน ให้ความร่วมมือกับโรงเรียน ในการถ่ายทอดความรู้ให้แก่ นักเรียน โรงเรียนมีความดี มีโรงเรียน โรงเรียนไทยมี งานสามารพในไทย การเกษตรนาโดยคน โรงเรียนได้จัดการโครงการ เกษตรชุมชนใหม่ และเป็น โรงเรียนคนไปโครงการ เกษตรพอเพียง	คนในชุมชนมีความรู้ ความสามารด้านการเกษตร โดยคนลาวคน และผู้รู้ มีความร่วมมือกับ โรงเรียนในการเกษตร ความรู้ให้แก่โรงเรียน	คนในชุมชนมีความรู้ ความสามารด้านการเกษตร โดยคนลาวคน และผู้รู้ มีความร่วมมือกับ โรงเรียนในการเกษตร ความรู้ให้แก่โรงเรียน
อาคารสถานที่	มีห้องเรียนที่สามารถจัด การเรียนการสอนได้	โรงเรียนและชุมชนมีสถานที่ ที่สามารถใช้ฝึกเรียนได้ทั้ง ในวัดและใน โดยวัดไทย โรงเรียน	โรงเรียนมีพื้นที่ขนาดใหญ่ในการจัด การเรียนการสอนที่เกี่ยวกับความรู้ การเกษตร หรือการเกษตร โครงการเกษตรพอเพียง	โรงเรียนมีสถานที่ใช้สอน เรียนเกษตรพอเพียง	มีห้องเรียนที่สามารถจัด การเรียนการสอนได้	มีห้องเรียนที่สามารถจัด การเรียนการสอนได้

ตารางที่ 14 การเปรียบเทียบความพร้อมของโรงเรียนและชุมชน (ต่อ)

ประเด็น	โรงเรียน				
	ชุมชนวัดใหญ่สามโพธิ์	วัดสมณมิตร	วัดบึงโคกหม	เจดจวบ	ชุมชนวัดหนองโพ
แหล่งศึกษาเพิ่มเติม	มีวัดสมณมิตรและประเพณี ส่วนกลาง	ชม. ๑ โรงเรียนที่มีคน คนในชุมชนที่มีคนไป ศึกษาเพิ่มเติม	ชุมชนมีศูนย์วัฒนธรรม เป็นของตนเอง มีคนมี คนไปศึกษาเพิ่มเติม	โรงเรียนที่มีคน คนในชุมชนที่มีคนไป ศึกษาเพิ่มเติม	ชม. ๑ โรงเรียนที่มี คนในชุมชนที่มีคนไป ศึกษาเพิ่มเติม
สื่อ สื่อ อุปกรณ์	มีวิทยุชุมชนและวิทยุ ชุมชน	โรงเรียนมีวิทยุชุมชน และวิทยุชุมชน	โรงเรียนมีวิทยุชุมชน และวิทยุชุมชน	โรงเรียนมีวิทยุชุมชน และวิทยุชุมชน	ชม. ๑ โรงเรียนที่มี คนในชุมชนที่มีคนไป ศึกษาเพิ่มเติม
งานชุมชน	มีวิทยุชุมชนและวิทยุ ชุมชน	โรงเรียนมีวิทยุชุมชน และวิทยุชุมชน	โรงเรียนมีวิทยุชุมชน และวิทยุชุมชน	โรงเรียนมีวิทยุชุมชน และวิทยุชุมชน	ชม. ๑ โรงเรียนที่มี คนในชุมชนที่มีคนไป ศึกษาเพิ่มเติม

6. การเปรียบเทียบเนื้อหาที่ควรนำมาจัดทำหลักสูตรท้องถิ่นในระดับต่าง ๆ

การเปรียบเทียบเนื้อหาที่ควรนำมาจัดทำหลักสูตรท้องถิ่นระหว่างชุมชนที่จะจัดทำหลักสูตรท้องถิ่นเรื่องอื่น ๆ ที่ไม่ใช่การเลี้ยงโคนมกับชุมชน 2 ชุมชนที่จัดทำหลักสูตรท้องถิ่นเรื่องการเลี้ยงโคนมไปแล้ว ได้แสดงผลไว้ในตารางที่ 15 ซึ่งพบว่า เนื้อหาที่ควรจัดทำทั้ง 4 โรงเรียนจะมีความแตกต่างกันตามสภาพแวดล้อม ทรัพยากรธรรมชาติ และประเพณีวัฒนธรรมของชุมชนนั้นๆ แบ่งได้เป็นเนื้อหาต้นวัฒนธรรมและเนื้อหาด้านการเกษตร

6.1 ด้านวัฒนธรรม จะมีโรงเรียนบ้านนาโคบน ที่ต้องการเนื้อหาเกี่ยวกับศิลปวัฒนธรรมชาวไทยตะนาวศรี เพราะผู้นำชุมชนและคนในชุมชนมีความต้องการอย่างแรงกล้าที่จะอนุรักษ์ประเพณีและวัฒนธรรมเก่าแก่ไว้สืบทอดให้กับลูกหลาน ชุมชนมีเครื่องดนตรีของชาวกะเหรี่ยง ประกอบกับโรงเรียนมีเทพเพลงกะเหรี่ยงและครูที่มีความรู้ในเรื่องการรำของชาวกะเหรี่ยง และโรงเรียนชุมชนวัดใหญ่ต้นโพธิ์ที่ต้องการเนื้อหาเกี่ยวกับเครื่องจักสานต้นโพธิ์ เนื่องจากต้องการอนุรักษ์เอกลักษณ์ของท้องถิ่นและมีไม้ซึ่งเป็นวัตถุดิบจำนวนมาก

6.2 ด้านการเกษตร มีโรงเรียนวัดสนามกึ่งที่ต้องการทำข้าวซ้อมมือ ไร่นาสวนผสมโดยปลูกข้าว ผัก ฝรั่ง ชมพู และการเลี้ยงนกกระทา เนื่องจากโรงเรียนเคยร่วมทำโครงการข้าวซ้อมมือมาก่อนและมีโรงสีและอุปกรณ์การเกษตรที่จะให้นักเรียนได้ฝึกปฏิบัติจริงอยู่ภายในโรงเรียน โรงเรียนจตุรราชต้องการทำเนื้อหาเกี่ยวกับการเกษตรทฤษฎีใหม่ เกษตรพอเพียง เทคโนโลยีการเกษตร และสหกรณ์การเกษตร เนื่องจากโรงเรียนเป็นแกนนำโครงการเกษตรพอเพียง เคยเข้าร่วมโครงการเกษตรทฤษฎีใหม่ มีครูที่จบสาขาเทคโนโลยีการเกษตรโดยตรง มีศูนย์ถ่ายทอดเทคโนโลยีทางการเกษตรและสถาบันวิจัยที่จะเป็นแหล่งความรู้ให้นักเรียน ตลอดจนมีแหล่งทุนให้การอุดหนุน

จะเห็นได้ว่าการเลือกเนื้อหาที่นำมาจัดทำหลักสูตรท้องถิ่นของ 4 โรงเรียนจะมีอีกหน้า เช่นเดียวกับโรงเรียนชุมชนวัดหนองโพและโรงเรียนวัดดอนกระเบื้อง คือ เลือกจากความพร้อมและความต้องการของโรงเรียนและชุมชนเป็นหลัก โดยมี 2 โรงเรียนที่นำเนื้อหาด้านการร่นเดียวกับ 2 โรงเรียน แต่อำนาจก็ตาม การนำเนื้อหาของแต่ละชุมชนมาจัดทำหลักสูตรท้องถิ่นอาจจะประสบปัญหาแตกต่างไปจากหลักสูตรท้องถิ่นเรื่องการเลี้ยงโคนม เพราะชุมชนที่นำหลักสูตรท้องถิ่นเรื่องการเลี้ยงโคนมไปใช้เป็นชุมชนที่ประกอบอาชีพการเลี้ยงโคนมเป็นหลัก มีสหกรณ์โคนมที่เข้มแข็ง มีแหล่งวิชาการให้นักเรียนได้ศึกษาค้นคว้าและดูงาน เช่น โรงพยาบาลสัตว์ สถาบันวิจัยผสมเทียม เป็นต้น แม้ในส่วนของชุมชนอีก 4 แห่ง ไม่ได้มีสถาบันหรือองค์กรที่เข้มแข็ง ดังนั้นหากจะนำหลักสูตรเข้าไปใช้จำเป็นต้องอาศัยความร่วมมือ การให้การสนับสนุนจากองค์กรทั้งภาครัฐและเอกชนให้มากขึ้น

การจัดทำหลักสูตรท้องถิ่นใน 4 โรงเรียนดังกล่าวจะต่างจาก 2 โรงเรียนคือ ต่างทั้งระดับชั้นและเนื้อหา โดย 2 โรงเรียนจะเน้นระดับประถมศึกษาและทำเนื้อหาเกี่ยวกับการเลี้ยงโคนม แต่ใน

4 โรงหลังจะนำหลักสูตรไปใช้ใน 2 ระดับชั้น คือ ระดับประถมศึกษา 2 โรง และมัธยมศึกษา 2 โรง และแม้ว่าจะทำในระดับประถมศึกษาชั้นเดียวกัน 2 โรง แต่ก็ยังมีเนื้อหาที่แตกต่างออกไป คือ โรงเรียนชุมชนวัดใหญ่ต้นโพธิ์จะทำในเรื่องเครื่องจักสานต้นโพธิ์ ส่วนโรงเรียนวัดสมานกิจทำเรื่องข้าวหอมมะลิ การทำไร่นาสวนผสมปลูกข้าว ฝรั่ง ชมพู่ และการเลี้ยงนกกระทา การจัดทำหลักสูตรท้องถิ่นในระดับประถมศึกษา คงจะไม่มีปัญหาเช่นเดียวกับหลักสูตรเรื่องการเลี้ยงโคชน เนื่องจากสามารถจัดเก็บเรียนในกลุ่มการงานและพื้นฐานอาชีพได้ แต่ในระดับมัธยมศึกษาจำเป็นต้องตกลงร่วมกันระหว่างครูผู้สอนว่า จะจัดอย่างไรเพื่อให้การจัดหลักสูตรท้องถิ่นเป็นไปอย่างราบรื่น

7. การเปรียบเทียบแนวทางการให้ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วม

การเปรียบเทียบแนวทางการให้ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมระหว่างชุมชนที่จะจัดทำหลักสูตรท้องถิ่นเรื่องอื่น ๆ ที่ไม่ใช่การเลี้ยงโคชนกับชุมชน 2 ชุมชนที่จัดทำหลักสูตรท้องถิ่นเรื่องการเลี้ยงโคชนไปแล้ว ได้แสดงผลไว้ในตารางที่ 16 ซึ่งพบว่ามีแนวทางที่ไม่แตกต่างกัน คือ แรกทุกแห่งเน้นการชี้แจงทำความเข้าใจ การประชาสัมพันธ์ และการขอความร่วมมือโดยติดต่อผ่านผู้นำชุมชน โรงเรียนชุมชนวัดใหญ่ต้นโพธิ์มีแนวทางที่ต่างไปจากโรงเรียนอื่นๆ ในประเด็นต่อไปนี้ คือ การเห็นคุณค่าและให้ความสำคัญกับคณะกรรมการโรงเรียน ยอมรับฟังความคิดเห็นของคนในชุมชน ผู้บริหารโรงเรียนควรจะมีลักษณะของความเป็นผู้เฒ่าและสร้างความสัมพันธ์ที่ดีกับชุมชน สำหรับโรงเรียนวัดสมานกิจเน้นการปรับปรุงการดำเนินงานของโรงเรียนโดยการใช้บทบาทเชิงรุกและทำงานเป็นทีม สำหรับโรงเรียนบ้านนาโคกและโรงเรียนจอมราชเมื่อนำการกำหนดแผนงานและกิจกรรมต่างๆ ให้ชัดเจนเพื่อให้ได้แจ้งให้คนในชุมชนทราบล่วงหน้า จะได้จัดสรรเวลาให้ความร่วมมือได้ ดังนั้นการดำเนินการจัดหลักสูตรท้องถิ่นในระยะที่ 2 ต่อไปนี้ โรงเรียนควรได้ตระหนักถึงประเด็นต่าง ๆ ดังกล่าวแล้วและดำเนินการแก้ไขปรับปรุงเพื่อให้ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการดำเนินการมากขึ้น

8. การคัดเลือกโรงเรียนและชุมชนเพื่อศึกษาต่อในระยะที่ 2

ผลจากการวิเคราะห์เปรียบเทียบระหว่างโรงเรียนและชุมชน 4 แห่ง ในบริบทอื่น ๆ ที่ไม่ใช่การเลี้ยงโคชนกับโรงเรียนและชุมชน 2 แห่งในบริบทของการเลี้ยงโคชน ใน 7 ประเด็นดังกล่าวแล้วข้างต้น สรุปได้ว่าโรงเรียนและชุมชน 4 แห่งนั้น สามารถจำแนกสามตัวแปร 3 ประการ คือ ระดับการศึกษา เนื้อหาที่จะนำมาจัดหลักสูตรท้องถิ่น และบริบทของชุมชนที่มีความเข้มแข็งต่างกันในบางประเด็น ได้ดังภาพที่ 16

		เนื้อหา			
		เกษตร		วัฒนธรรม	
บริบทของชุมชน		เข้มแข็งกว่า	อ่อนแอกว่า	เข้มแข็งกว่า	อ่อนแอกว่า
ระดับชั้น	ประถม	ร.ร.วัดสมานกิจและ ชุมชนท่ากระทุ่ม		ร.ร.ชุมชนวัดใหญ่ต้นโพธิ์ และชุมชนสันโพธิ์	
	มัธยม	ร.ร.จอมราชและ ชุมชนบ้านแฉัง			ร.ร.บ้านนาโคก และชุมชนนาโคก

ภาพที่ 16 ตารางเปรียบเทียบลักษณะสภาพโรงเรียนและชุมชน

จากภาพดังกล่าวจะเห็นได้ว่า โรงเรียนที่เปิดสอนเฉพาะระดับประถมศึกษา มี 2 โรงเรียน คือ โรงเรียนวัดสมานกิจและโรงเรียนชุมชนวัดใหญ่ต้นโพธิ์ ซึ่งทั้งสองโรงเรียนมีบริบทของชุมชนที่ค่อนข้างเข้มแข็งเหมือนกัน แต่มีศักยภาพและความต้องการเนื้อหาที่จะนำมาจัดหลักสูตรท้องถิ่นที่แตกต่างกันคือ โรงเรียนวัดสมานกิจมีศักยภาพและความต้องการในเนื้อหาเกี่ยวกับการเกษตร ในขณะที่โรงเรียนชุมชนวัดใหญ่ต้นโพธิ์มีศักยภาพและความต้องการในเนื้อหาเกี่ยวกับศิลปวัฒนธรรม สำหรับโรงเรียนที่เปิดสอนถึงระดับมัธยมศึกษา มี 2 โรงเรียน คือ โรงเรียนจอมราชและโรงเรียนบ้านนาโคก ซึ่งโรงเรียนจอมราชเป็นโรงเรียนที่มีบริบทของชุมชนที่เข้มแข็งกว่า และมีศักยภาพและความต้องการในเนื้อหาที่เกี่ยวกับการเกษตรเช่นเดียวกับโรงเรียนวัดสมานกิจ ในขณะที่โรงเรียนบ้านนาโคกเป็นโรงเรียนที่มีบริบทของชุมชนที่อ่อนแอกว่า และมีศักยภาพและความต้องการในเนื้อหาที่เกี่ยวกับศิลปวัฒนธรรมเช่นเดียวกับโรงเรียนชุมชนวัดใหญ่ต้นโพธิ์ ดังนั้น ถ้าต้องการเลือกโรงเรียนมาเพื่อนำกระบวนการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น เรื่อง การเลี้ยงโคนมไปทดลองใช้ โดยมีเงื่อนไขว่าโรงเรียนทั้งสองโรงเรียนต้องเป็นคณะกรรมการศึกษาเนื้อหาที่จะนำมาจัดหลักสูตรท้องถิ่นต้องแตกต่างกัน และมีบริบทของชุมชนที่มีความเข้มแข็งแตกต่างกันในบางประเด็น โรงเรียนวัดสมานกิจและชุมชนท่ากระทุ่ม กับโรงเรียนบ้านนาโคก และชุมชนนาโคกสมควรที่จะได้รับการคัดเลือกมาศึกษาในครั้งที่ 2 ด้วยเหตุผลดังต่อไปนี้คือ

1. โรงเรียนสองโรงเรียนนี้เป็นโรงเรียนที่จัดการเรียนการสอนกันคนละระดับการศึกษา โดยโรงเรียนวัดสมานกิจ เป็นโรงเรียนระดับประถมศึกษาที่เปิดสอนตั้งแต่ระดับอนุบาลถึงประถมศึกษาปีที่ 6 ในขณะที่โรงเรียนบ้านนาโคกเป็นโรงเรียนมัธยมขยายโอกาสโดยเปิดสอนตั้งแต่ระดับอนุบาลถึงมัธยมศึกษาปีที่ 3

2. โรงเรียนทั้งสองโรงเรียนมีศักยภาพและความต้องการเนื้อหาที่จะนำมาจัดหลักสูตรท้องถิ่นแตกต่างกัน โดยโรงเรียนวัดสมานกิจต้องการทำหลักสูตรท้องถิ่นในเนื้อหาที่เกี่ยวกับข้าวซ้อมมือซึ่งเป็นเนื้อหาเกี่ยวกับทางล้านเกษตรกรรมเนื่องจากโรงเรียนเคยจัดทำโครงการข้าวซ้อมมือมาก่อนจึงมีโรงสีและอุปกรณ์การเกษตรที่จะให้นักเรียนได้ฝึกปฏิบัติจริงอยู่ภายในโรงเรียน และในชุมชนมีผู้รู้เกี่ยวกับการทำข้าวซ้อมมือหลายคน โดยผู้รู้เหล่านี้ยินดีมาให้ความรู้แก่นักเรียนรวมถึงบางท่านยินดีให้นักเรียนไปใช้พื้นที่ของคตสและปลูกข้าว สำหรับโรงเรียนบ้านนา

โอบนต้องการทำหลักสูตรท้องถิ่นในเนื้อหาที่เกี่ยวกับศิลปวัฒนธรรมชาวไทยตระนาวศรีเพราะผู้นำชุมชนและคนในชุมชนมีความต้องการอย่างแรงกล้าที่จะอนุรักษ์ประเพณีและวัฒนธรรมเก่าแก่ไว้ สืบทอดให้กับลูกหลาน มีคนรุ่นอาวุโสและรุ่นผู้ใหญ่ที่เห็นความสำคัญ มีความภาคภูมิใจในภูมิปัญญาท้องถิ่น และยินดีที่จะถ่ายทอดให้กับชนรุ่นหลัง ชุมชนมีเครื่องดนตรีของชาวกะเหรี่ยง ประกอบกับโรงเรียนมีเพลงกะเหรี่ยงและครูที่มีความรู้ในเรื่องการรำของชาวกะเหรี่ยง

3. โรงเรียนสองโรงเรียนนี้มีบริบทของชุมชนที่มีความเข้มแข็งต่างกัน ในบางประเด็นใดก็ตาม โรงเรียนวัดสมานกิจตั้งอยู่ในชุมชนที่มีฐานะทางเศรษฐกิจที่ดีกว่า และผู้นำชุมชนจึงทำนุบำรุงผู้ใหญ่มากกว่า เจ้าอาวาส ต่างก็ให้ความร่วมมือกับโรงเรียนเป็นอย่างดี แต่มีปัญหาที่สำคัญคือเรื่องยาเสพติด สำหรับโรงเรียนบ้านนาโอบนตั้งอยู่ในชุมชนที่การรวมตัวของผู้นำและชาวบ้านค่อนข้างเข้มแข็ง ดังจะเห็นได้จากการจัดประเพณีกินข้าวหลอ แต่ความพร้อมในเชิงเศรษฐกิจค่อนข้างด้อยกว่า แต่จุดแข็งคือผู้นำชุมชนมีจิตใจที่ต้องการอนุรักษ์วัฒนธรรมซึ่งมีอยู่ในระดับสูง

สำหรับโรงเรียนและชุมชนที่ไม่ได้รับการคัดเลือกอีก 2 แห่ง คือ โรงเรียนชุมชนวัดใหญ่คันโพธิ์และชุมชนคันโพธิ์ กับโรงเรียนจอมราชและชุมชนบ้านแค่นั้น มีเหตุผลดังนี้

1. โรงเรียนทั้งสองโรงเรียนนี้เป็นโรงเรียนขนาดใหญ่ ดังนั้นผลที่ได้จากการนำกระบวนการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นเรื่องการเลี้ยงโคนมไปทดลองใช้ ไม่สามารถที่จะเป็นแนวทางให้กับโรงเรียนส่วนใหญ่ของประเทศไทยได้เนื่องจากโรงเรียนส่วนใหญ่ของประเทศไทยนั้นเป็นโรงเรียนขนาดเล็กและขนาดเล็กระหว่างโรงเรียนที่ได้รับการคัดเลือกกับ โรงเรียนหนึ่งเป็นโรงเรียนขนาดกลาง คือ โรงเรียนบ้านนาโอบนและอีกโรงเรียนหนึ่งเป็นโรงเรียนขนาดเล็ก คือ โรงเรียนวัดสมานกิจ

2. โรงเรียนจอมราชเป็นโรงเรียนที่ได้เข้าร่วมโครงการเกษตรทฤษฎีใหม่และเป็นโรงเรียนแกนนำโครงการเกษตรพอเพียงอยู่แล้ว

3. โรงเรียนชุมชนวัดใหญ่คันโพธิ์เคยพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นในลักษณะทำห่อมือเสริมประสบการณ์ โดยการปรับเนื้อหาและกิจกรรมมาก่อน ครูพอที่จะมีความรู้ในการจัดหลักสูตรท้องถิ่น ในขณะที่โรงเรียนที่ได้รับการคัดเลือก 2 โรงเรียน ครูส่วนใหญ่ไม่เคยรับการอบรมในเรื่องการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นและโรงเรียนไม่เคยพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นมาก่อน

จากเหตุผลดังกล่าวข้างต้น คณะผู้วิจัยจึงควรจะทำการศึกษาต่อในระบอบที่ 2 โดยนำกระบวนการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นเรื่องการเลี้ยงโคนมไปใช้ในโรงเรียนวัดสมานกิจ และโรงเรียนบ้านนาโอบน เพื่อศึกษาว่าในบริบทของชุมชนที่มีความเข้มแข็งต่างกันนั้น การสร้างให้เกิดระบบบริหารจัดการโรงเรียนที่ดีที่จะทำให้กระบวนการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นเรื่องการเลี้ยงโคนมสามารถนำไปใช้ได้กับทั้งระดับการศึกษาและต่างเนื้อหานั้น จะต้องทำอย่างไร และทำกันหรือไม่ ในบริบทของชุมชนที่แตกต่างกัน ควรจะมีการปรับปรุงในจุดใดบ้าง อย่างไร และควรปรับแก้ต้องคำนึงถึงปัจจัยเงื่อนไขอะไรบ้าง

ตารางที่ 16. การเปรียบเทียบแนวทางให้ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วม

โรงเรียน					
ชุมชนวัดโพธิ์ต่อโพธิ์	วัดนารายณ์	บ้านโคกหมี่	จตุรราช	ชุมชนวัดเทพธำนิเทศ์	วัดละมุนการปรางค์
1. เปิดโอกาสให้ผู้มีส่วนรวมในการจัดทำแผนพัฒนาชุมชน	1. ที่ประชุมพัฒนาชุมชนและศึกษารวม ศึกษารวมต่าง ๆ	1. ที่ประชุมพัฒนาชุมชนและศึกษารวม ศึกษารวมต่าง ๆ	1. ที่ประชุมพัฒนาชุมชนและศึกษารวม ศึกษารวมต่าง ๆ	1. ที่ประชุมพัฒนาชุมชนและศึกษารวม ศึกษารวมต่าง ๆ	1. ที่ประชุมพัฒนาชุมชนและศึกษารวม ศึกษารวมต่าง ๆ
2. เห็นคุณค่าของวิถีชีวิตความเป็นอยู่	2. ที่ประชุมพัฒนาชุมชนและศึกษารวม ศึกษารวมต่าง ๆ	2. ที่ประชุมพัฒนาชุมชนและศึกษารวม ศึกษารวมต่าง ๆ	2. ที่ประชุมพัฒนาชุมชนและศึกษารวม ศึกษารวมต่าง ๆ	2. ที่ประชุมพัฒนาชุมชนและศึกษารวม ศึกษารวมต่าง ๆ	2. ที่ประชุมพัฒนาชุมชนและศึกษารวม ศึกษารวมต่าง ๆ
3. ส่งเสริมการพัฒนาชุมชน	3. ที่ประชุมพัฒนาชุมชนและศึกษารวม ศึกษารวมต่าง ๆ	3. ที่ประชุมพัฒนาชุมชนและศึกษารวม ศึกษารวมต่าง ๆ	3. ที่ประชุมพัฒนาชุมชนและศึกษารวม ศึกษารวมต่าง ๆ	3. ที่ประชุมพัฒนาชุมชนและศึกษารวม ศึกษารวมต่าง ๆ	3. ที่ประชุมพัฒนาชุมชนและศึกษารวม ศึกษารวมต่าง ๆ
4. ผู้บริหารโรงเรียนมีลักษณะของความเป็นผู้นำและมีความสามารถ	4. ที่ประชุมพัฒนาชุมชนและศึกษารวม ศึกษารวมต่าง ๆ	4. ที่ประชุมพัฒนาชุมชนและศึกษารวม ศึกษารวมต่าง ๆ	4. ที่ประชุมพัฒนาชุมชนและศึกษารวม ศึกษารวมต่าง ๆ	4. ที่ประชุมพัฒนาชุมชนและศึกษารวม ศึกษารวมต่าง ๆ	4. ที่ประชุมพัฒนาชุมชนและศึกษารวม ศึกษารวมต่าง ๆ

บทที่ 5

สรุปผลการวิจัยและข้อเสนอแนะ

สรุปผลการวิจัย

1. วิถีอุปประสงค์

การวิจัยครั้งนี้มีวิถีอุปประสงค์ดังต่อไปนี้

1.1 เพื่อศึกษาศักยภาพและความต้องการในการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นของโรงเรียนและชุมชนที่ได้รับการคัดเลือกในจังหวัดราชบุรี

1.2 เพื่อศึกษาเนื้อหาที่ควรนำมาจัดทำหลักสูตรท้องถิ่นของโรงเรียนและชุมชนที่ได้รับการคัดเลือกในจังหวัดราชบุรี

1.3 เพื่อศึกษาแนวทางการให้ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นและการจัดการเรียนการสอน

1.4 เพื่อวิเคราะห์เปรียบเทียบศักยภาพและความต้องการเนื้อหาที่ควรนำมาจัดทำหลักสูตรท้องถิ่น และแนวทางการให้ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นและการจัดการเรียนการสอนระหว่างโรงเรียนและชุมชนในบริบทใหม่กับโรงเรียนและชุมชนในบริบทที่เอื้ออำนวย รวมทั้งเปรียบเทียบระหว่างโรงเรียนและชุมชน 4 แห่งที่อยู่ในบริบทใหม่ เพื่อนำผลที่ได้มาพิจารณาคัดเลือกโรงเรียนและชุมชนที่จะศึกษาต่อไปในระลอกที่ 2

2. การดำเนินงานวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ใช้วิธีการวิจัยเชิงปริมาณผสมผสานกับการวิจัยเชิงคุณภาพในลักษณะของการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม (Participatory Action Research) โดยดำเนินการวิจัยดังนี้

2.1 การคัดเลือกโรงเรียนและชุมชน คณะผู้วิจัยได้ดำเนินการคัดเลือกโรงเรียนและชุมชนในจังหวัดราชบุรีเพื่อที่จะนำมาศึกษาวิจัยในครั้งนี้ โดยร่วมประชุมปรึกษาหารือกับผู้อำนวยการและผู้แทนผู้ดำรงบทบาทการประถมศึกษาจังหวัดราชบุรี ศึกษาพื้นที่จังหวัดที่รับผิดชอบเกี่ยวกับการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น และศึกษานโยบาย/กึ่งอำเภอ เพื่อพิจารณาข้อมูลเบื้องต้นที่ศึกษานโยบาย/กึ่งอำเภอนำมาเสนอในที่ประชุมถึงความเป็นไปได้ของโรงเรียนและชุมชนในการจัดทำหลักสูตรท้องถิ่น ผลจากการพิจารณาในรอบแรกนี้ ที่ประชุมคัดเลือกไว้ 5 อำเภอ และ 1 กึ่งอำเภอ ได้แก่ อำเภอเมือง อำเภอวัดเพลง อำเภอบางแพ อำเภอบางแพ ปากท่อ อำเภอจอมบึง และกึ่งอำเภอบ้านคา โดยมีเกณฑ์ในการคัดเลือกคือ ผู้บริหารโรงเรียนมี

ความกระตือรือร้น ครูมีความขยันขันแข็งในการทำงาน ชุมชนที่อยู่ในเขตบริการของโรงเรียนมีทรัพยากรท้องถิ่นที่อาจนำมาจัดทำหลักสูตรท้องถิ่นได้ โรงเรียนและชุมชนไม่มีปัญหาขัดแย้งกัน อย่างรุนแรง และศึกษานิเทศก์อำเภอ/กิ่งอำเภอมีความสนใจและยินดีให้ความร่วมมือในการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นและการจัดการเรียนการสอน หลังจากนั้นคณะผู้วิจัยโดยการนำของศึกษานิเทศก์จังหวัดเดินทางไปสำรวจสถานที่จริงและรวบรวมข้อมูลเพิ่มเติมจากโรงเรียนและชุมชนที่ได้รับคัดเลือกในรอบแรกเพื่อประกอบการตัดสินใจ จากนั้นคณะผู้วิจัยพิจารณาคัดเลือกโรงเรียนและชุมชน โดยให้เกณฑ์การพิจารณาเพิ่มเติมจากเกณฑ์ดังกล่าวข้างต้นคือ งบประมาณ จำนวนนักเรียน และระยะเวลาที่ได้รับการจัดสรรให้ดำเนินโครงการวิจัย รวมทั้งระยะทางที่เดินทางไปถึงโรงเรียนและชุมชนแต่ละแห่ง นอกจากนี้ โรงเรียนที่ได้รับการคัดเลือกจะต้องมีทั้งโรงเรียนที่เปิดสอนในระดับประถมศึกษาและโรงเรียนขยายโอกาสที่เปิดสอนตั้งแต่ประถมศึกษาถึงระดับมัธยมศึกษาตอนต้น และในแต่ละระดับการศึกษาของโรงเรียนที่ได้รับการคัดเลือกจะต้องมีเนื้อหาที่จะจัดทำหลักสูตรท้องถิ่นต่างกัน เพื่อที่จะตอบคำถามของงานวิจัย ในภาพรวมของทั้งโครงการว่า กระบวนการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นเรื่องการเลี้ยงโคนมนั้นสามารถนำไปใช้ได้ในช่วงบริบทใด ตัวระดับการศึกษา ต่างเนื้อหา และต่างสภาพแวดล้อมหรือไม่ อย่างไร ประมวลโรงเรียนและชุมชนที่ได้รับการคัดเลือกคือ โรงเรียนชุมชนวัดใหญ่ต้นโพธิ์ และชุมชนต้นโพธิ์ในอำเภอนาแก โรงเรียนวัดสมานกิจและชุมชนท่าเกาะหินในอำเภอนาแก โรงเรียนบ้านนาโคบนและชุมชนนาโคในกิ่งอำเภอบ้านคา โรงเรียนจอมราชและชุมชนบ้านแต้วในอำเภอนมดู่

2.2 ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง ประชากรที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ประกอบด้วยบุคลากรและนักเรียนในโรงเรียน 4 โรงเรียน และคนในชุมชน 4 ชุมชนที่ได้รับการคัดเลือกในจังหวัดน่าน คณะผู้วิจัยรวบรวมข้อมูลจากประชากร ยกเว้นคนในชุมชนทั้ง 4 ชุมชนซึ่งคณะผู้วิจัยรวบรวมข้อมูลจากกลุ่มตัวอย่างโดยใช้วิธีการสุ่มตัวอย่างแบบเจาะจง ซึ่งคณะผู้วิจัยได้สอบถามจากบุคลากรในโรงเรียนและผู้นำชุมชนในแต่ละชุมชนว่ามีบุคคลท่านใดที่จะให้ข้อมูลได้เป็นอย่างดี ประชากรที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ได้แก่ บุคลากรและนักเรียนโรงเรียนชุมชนวัดใหญ่ต้นโพธิ์ ซึ่งประกอบด้วยผู้บริหารโรงเรียนและครูผู้สอนจำนวน 26 คน และนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 5-6 จำนวน 157 คน บุคลากรและนักเรียนโรงเรียนวัดสมานกิจซึ่งประกอบด้วยผู้บริหารโรงเรียนและครูผู้สอนจำนวน 9 คน และนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 5-6 จำนวน 26 คน บุคลากรและนักเรียนโรงเรียนบ้านนาโคบนซึ่งประกอบด้วยผู้บริหารโรงเรียนและครูผู้สอนจำนวน 9 คน และนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1-3 จำนวน 84 คน บุคลากรและนักเรียนโรงเรียนจอมราชซึ่งประกอบด้วยผู้บริหารโรงเรียนและครูผู้สอนจำนวน 14 คน และนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1-3 จำนวน 193 คน

กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ประกอบด้วยคนในชุมชนต้นโพธิ์จำนวน 31 คน คนในชุมชนท่ากระทุ่มจำนวน 16 คน คนในชุมชนนาโคจำนวน 16 คน และคนในชุมชนบ้านแถมจำนวน 13 คน ซึ่งประกอบด้วยกำนัน สารวัตรกำนัน ผู้ใหญ่บ้าน บุคลากรจากหน่วยราชการ สมาชิกสภาเทศบาล ประธานสภาองค์การบริหารส่วนตำบล สมาชิกสภาองค์การบริหารส่วนตำบล กรรมการโรงเรียน ผู้ปกครองนักเรียน ผู้ในชุมชน ผู้ดูแลเด็กในชุมชนที่ชาวบ้านให้การยอมรับนับถือ เจ้าอาวาส และพระสงฆ์ที่ได้รับการมอบหมายจากเจ้าอาวาสวัดบ้านโคกให้เป็นผู้ให้การสัมภาษณ์

2.3 เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยคือแบบสัมภาษณ์แบบกึ่งโครงสร้าง (Semi-structured Interview Form) และแบบสอบถามนักเรียน แบบสัมภาษณ์แบบกึ่งโครงสร้างเป็นแบบสัมภาษณ์ที่ประกอบด้วยประเด็นคำถามที่เป็นเพียงแนวทางในการสัมภาษณ์ ผู้สัมภาษณ์สามารถปรับเปลี่ยนเพิ่มเติมได้เพื่อให้เกิดความชัดเจนของคำตอบมากขึ้น คณะผู้วิจัยได้ใช้แบบสัมภาษณ์ 2 ฉบับ คือ แบบสัมภาษณ์สำหรับบุคลากรในโรงเรียน และแบบสัมภาษณ์สำหรับคนในชุมชน สำหรับแบบสอบถามเป็นเครื่องมือที่ใช้สำหรับสอบถามนักเรียน ซึ่งแบ่งเป็น 2 ตอนคือ ตอนที่หนึ่งเป็นข้อมูลทั่วไปของนักเรียน ซึ่งเป็นแบบตรวจสอบรายการ (Check List) และเติมคำในช่องว่าง ตอนที่ 2 เป็นเรื่องราวในท้องถื่นที่นักเรียนสนใจและต้องการเขียน ซึ่งมีลักษณะเป็นแบบสอบถามชนิดปลายเปิด และเนื่องจากในการวิจัยครั้งนี้ใช้วิธีการวิจัยเชิงคุณภาพ ประกอบกับการวิจัยเชิงปริมาณ ดังนั้น คณะผู้วิจัยจึงเป็นเครื่องมือในการเก็บรวบรวมข้อมูลด้วยนอกจากนี้ คณะผู้วิจัยยังใช้สมุดบันทึกข้อมูลภาคสนาม เครื่องบันทึกเสียง และกล้องถ่ายรูปเป็นเครื่องมือช่วยในการเก็บรวบรวมข้อมูล

2.4 การรวบรวมข้อมูล การรวบรวมข้อมูลครั้งนี้คณะผู้วิจัยใช้การรวบรวมข้อมูลหลากหลายวิธี ได้แก่ การศึกษาข้อมูลจากเอกสาร การสังเกตแบบไม่มีส่วนร่วม การสัมภาษณ์แบบกึ่งทางการ การสัมภาษณ์แบบไม่เป็นทางการ และการส่งแบบสอบถาม

2.5 การตรวจสอบข้อมูล คณะผู้วิจัยได้ทำการตรวจสอบโดยใช้วิธีการตรวจสอบแบบสามเส้าด้านวิธีการรวบรวมข้อมูล ตรวจสอบข้อมูลเรื่องเดียวกันจากแหล่งข้อมูลบุคคลที่ต่างกัน ซึ่งเป็นการตรวจสอบแบบสามเส้าด้านข้อมูล และตรวจสอบข้อมูลกับผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informant) โดยคณะผู้วิจัยนำข้อมูลที่ได้วิเคราะห์แล้วไปให้ผู้ให้ข้อมูลสำคัญของโรงเรียนและชุมชนอ่าน เพื่อตรวจสอบความถูกต้องของข้อมูล

2.6 การวิเคราะห์ข้อมูล การวิเคราะห์ข้อมูลครั้งนี้คณะผู้วิจัยวิเคราะห์ข้อมูลที่ได้จากการศึกษาจากเอกสาร การสังเกตแบบไม่มีส่วนร่วม การสัมภาษณ์แบบกึ่งทางการ การสัมภาษณ์แบบไม่เป็นทางการ โดยการวิเคราะห์เนื้อหาและการวิเคราะห์แบบอุปนัย สำหรับข้อมูลที่ได้จากแบบสอบถามนักเรียนได้วิเคราะห์โดยการแจกแจงความถี่และหาค่าร้อยละ

3. ผลการวิจัย

3.1 ศักยภาพและความต้องการของชุมชนและโรงเรียน

3.1.1 ศักยภาพและความต้องการของชุมชนคันโพธิ์และโรงเรียนชุมชนวัดใหญ่คันโพธิ์

3.1.1.1 สภาพและปัญหาของชุมชนคันโพธิ์

1) สภาพทั่วไปของชุมชนคันโพธิ์

ชุมชนคันโพธิ์หรือตำบลคันโพธิ์อยู่ในอำเภอบางแพ จังหวัดราชบุรี เป็นชุมชนที่มีเขตติดต่อกับจังหวัดนครปฐมและจังหวัดสมุทรสาคร มีระยะทางห่างจากกรุงเทพฯ ประมาณ 80 กิโลเมตร ชาวคันโพธิ์ตั้งถิ่นฐานในบริเวณซึ่งเป็นที่ราบลุ่มอันอุดมสมบูรณ์และปลอดภัยจากภัยธรรมชาติ ในสมัยนั้นมีเพียงชาวจีนที่เข้ามาค้าขาย ประกอบอาชีพเลี้ยงสัตว์และตั้งถิ่นฐานอยู่ในชุมชนนี้เท่านั้น ปัจจุบันชุมชนคันโพธิ์มีประชากรประมาณหนึ่งหมื่นคนเศษ

คนในชุมชนคันโพธิ์ดั้งเดิมเป็นชาวนา มีอาชีพหลักคือการทำนา จนในช่วงปี พ.ศ. 2520-2539 การทำนาเริ่มเป็นอาชีพที่ทำแล้วขาดทุน คนส่วนใหญ่จึงเปลี่ยนอาชีพหลักเป็นอาชีพรับจ้างลากุ้งตามบ่อเลี้ยงกุ้งก้ามกราม รองลงมาคืออาชีพรับจ้างในโรงงานอุตสาหกรรมที่อยู่บริเวณใกล้เคียงกับเขตคันโพธิ์ และอาชีพทำนา ปัจจุบันคนในชุมชนส่วนใหญ่มีฐานะปานกลาง ลักษณะครอบครัวเป็นแบบครอบครัวขยาย ความสัมพันธ์ระหว่างพลเมืองค่อนข้างห่างเหิน เนื่องจากพหุวัฒนธรรมมีอาชีพรับจ้างจึงให้อยู่ในความดูแลของญาติสายกลาง ชาวคันโพธิ์มีสำเนียงภาษาที่เป็นภาษาท้องถิ่นของตนเอง มีความรักและผูกพันกับท้องถิ่นมาก ทุกคนนับถือพุทธศาสนา และมักให้ความร่วมมือในการทำกิจกรรมใด ๆ ที่วัดเป็นฐานเริ่มเสมอ

ชาวคันโพธิ์มีวัฒนธรรมและประเพณีเก่าแก่มากมายที่สืบทอดมาจนถึงปัจจุบัน เช่น ประเพณีการแข่งเรือยาวในวันทอดกฐินของวัดใหญ่คันโพธิ์ ประเพณีการแห่ทอผ้าในวันสงกรานต์ และการละเล่นบ๋องอย่างอาทิเช่น การแข่งเรือยาว การชนไก่ เป็นต้น ซึ่งมักเล่นในช่วงเทศกาลต่าง ๆ

ในด้านทรัพยากรท้องถิ่นของชุมชนนั้น ชุมชนคันโพธิ์มีทรัพยากรบุคคลที่มีความรู้ความสามารถในด้านต่าง ๆ หลายคน เช่น ด้านเครื่องจักสานคันโพธิ์เพลงพื้นบ้าน การละเล่นพื้นบ้าน และการเกษตร บุคคลเหล่านี้ล้วนเป็นผู้ที่ได้รับการยอมรับจากชุมชนและพร้อมที่จะถ่ายทอดความรู้ความสามารถของตนให้แก่เยาวชน นอกจากนี้ ชุมชนคันโพธิ์ยังมีทรัพยากรธรรมชาติและทรัพยากรที่มนุษย์สร้างขึ้นที่มีคุณค่าและเป็นประโยชน์ต่อการจัดการเรียนการสอนในเรื่องที่เกี่ยวกับท้องถิ่น เช่น ไม้ไผ่ ลำคลอง โขกต่าง ๆ วัดใหญ่คันโพธิ์ ปอทุ่ง เป็นต้น และโรงเรียนยังสามารถพานักเรียนออกไปสัมผัสกับธรรมชาติเหล่านั้นได้โดยตรง เพราะอยู่ไม่ไกลจากโรงเรียนมากนัก

ชุมชนต้นโพธิ์เพิ่งได้รับการยกฐานะเป็นเทศบาล ผู้นำชุมชน
อย่างเป็นทางการคนปัจจุบันจึงได้แก่ นายกเทศมนตรี ซึ่งมีอายุน้อย ผลงานมีน้อยและในส่วนที่
เกี่ยวข้องกับจัดการศึกษาก็ไม่มีแผนงานที่ชัดเจนเพราะเพิ่งเข้ามารับตำแหน่งไม่นาน จึงยังไม่
เป็นที่ยอมรับของคนในชุมชนเท่าที่ควร ส่วนคำมั่นและผู้นำหมู่บ้านเป็นที่ยอมรับน้อยของคนใน
ชุมชนเป็นส่วนใหญ่ และยังคงให้ครูมาร่วมมือกับโรงเรียน นอกจากนี้ ในชุมชนต้นโพธิ์ยังมีผู้นำ
ชุมชนอย่างเป็นทางการอีกท่านหนึ่งคือ พ.ต.ท. ถิม ประเสริฐดี ซึ่งเป็นบุคคลที่ทำประโยชน์ให้กับ
ชุมชน เสียสละเวลาให้กับการพัฒนาชุมชนและแก้ไขปัญาที่เกิดขึ้นในชุมชน เช่น ปัญหา
อาชญากรรมต่าง ๆ รวมทั้งจะให้ความร่วมมือร่วมใจในการจัดกิจกรรมที่เป็นประโยชน์ต่อ
ชุมชนอย่างเต็มอก และหากเป็นผู้นำในการจัดกิจกรรมใด ๆ มักได้รับความร่วมมือร่วมใจจาก
คนในชุมชนเป็นอย่างดี สำหรับผู้นำอย่างไม่เป็นทางการที่มีผู้กล่าวถึงและเป็นที่นับถือของ
คนในชุมชนคือ นาคมัน สีแดง ซึ่งเป็นผู้ที่มีความรู้เกี่ยวกับเรื่องราวความเป็นมาของชุมชน
อย่างมาก เป็นผู้ที่รักและผูกพันกับท้องถิ่น รวมทั้งทำประโยชน์เพื่อชุมชนต้นโพธิ์หลายอย่าง

สำหรับความสัมพันธ์และความร่วมมือของคนในชุมชนนั้น
พบว่า มีความสัมพันธ์และร่วมมือในการจัดกิจกรรมต่าง ๆ ของชุมชนเป็นอย่างดี ทั้งนี้เนื่องจาก
คนในชุมชนต้นโพธิ์มีความสัมพันธ์กันแบบเครือญาติ เป็นคนรักท้องถิ่น และมักพูดกันด้วย
เหตุผลด้วยดี ดังนั้น แม้ว่าบางครั้งจะมีปัญหาที่ขัดแย้งกันในชุมชน จึงพยายามช่วยกันพูดและหา
ข้อสรุปด้วยเหตุผลที่ดีว่าเป็นประโยชน์ต่อชุมชนและเป็นที่พอใจของทุกฝ่าย ไม่เคยมีกรณีพิพาท
รุนแรง

2) ปัญหาของชุมชนต้นโพธิ์

ชุมชนต้นโพธิ์มีปัญหาภายในชุมชนที่ชาวต้นโพธิ์ให้ความสำคัญ
หลายเรื่อง ปัญหาที่ปรากฏเด่นชัด ได้แก่ ปัญหาสังคมในเรื่องยาเสพติดและการรุกป่าที่ดิน
สาธารณะ รวมทั้งปัญหาเศรษฐกิจภายในชุมชน ในเรื่องเกี่ยวกับปัญหายาเสพติดนั้น
เมื่อ พ.ต.ท. ถิม เข้ามาดูแลชุมชนนี้ได้ไม่นาน ก็สามารถปราบปรามจนปัญหานี้ลดลง และยัง
ได้รับความร่วมมือจากชุมชนในการแก้ปัญหาดังกล่าวโดยใช้วิธีปิดปราม เช่น การส่งเสริมให้
กินยาชวน การรณรงค์ต่อต้าน และการจัดโครงการพัฒนาชุมชนในด้านต่างๆ ส่วนปัญหาการ
รุกป่าที่ดินสาธารณะหรือที่ดินของราชการ เป็นเรื่องที่ถูกใบความรับผิดชอบของเทศบาลซึ่ง
พยายามแก้ไขปัญหานี้ให้ลดน้อยลง และได้พยายามชี้แจงทำความเข้าใจให้เกิดการประนีประนอม
กับชาวบ้าน นอกจากนี้ ชุมชนยังประสบปัญหาเศรษฐกิจ กล่าวคือ คนในชุมชนส่วนใหญ่มีอาชีพ
รับจ้าง รายได้ไม่พอเลี้ยงครอบครัว ซึ่งมีผลทำให้คนขาดงานส่วนหนึ่งหาอาชีพอื่นซึ่งก่อให้เกิดปัญหา
สังคมตามมา อย่างไรก็ตาม ปัญหาเศรษฐกิจนี้หลายฝ่ายในชุมชนเห็นความสำคัญและอยู่ใน
ระหว่างการดำเนินการแก้ไข โดยพยายามหาอาชีพอื่นรองรับเพื่อเพิ่มรายได้ให้กับคนในชุมชน

3.1.1.2 สภาพและปัญหาของโรงเรียนชุมชนวัดใหญ่คันโพธิ์

1) สภาพทั่วไปของโรงเรียนชุมชนวัดใหญ่คันโพธิ์

โรงเรียนชุมชนวัดใหญ่คันโพธิ์ เป็นโรงเรียนในสังกัดสำนักงาน การประถมศึกษาอำเภอหางแพ จังหวัดราชบุรี ตั้งอยู่ที่หมู่ 8 ตำบลคันโพธิ์ อำเภอหางแพ จังหวัด ราชบุรี อยู่ห่างจากสำนักงานการประถมศึกษาอำเภอหางแพเป็นระยะทางประมาณ 10 กิโลเมตร โรงเรียนมีพื้นที่ 8 ไร่ เป็นโรงเรียนขนาดเล็กใหญ่ ในปีการศึกษา 2542 โรงเรียนมีผู้บริหาร ผู้ช่วย ผู้บริหาร และครูจำนวน 39 คน เป็นชายจำนวน 12 คน และหญิงจำนวน 20 คน มีนักกการ ภารโรงชาย 2 คน คนครัวหญิง 2 คน บุคลากรส่วนใหญ่คือ 26 คนสำเร็จการศึกษาระดับปริญญาตรี (ซึ่งในจำนวนนี้กำลังศึกษาระดับปริญญาโท จำนวน 3 คน) และสำเร็จการศึกษาต่ำกว่าระดับปริญญาตรีจำนวน 6 คน ผู้บริหารโรงเรียนมีตำแหน่งผู้อำนวยการระดับ 8 ผู้ช่วยผู้บริหาร ทั้ง 2 คนมีตำแหน่งผู้ช่วยผู้อำนวยการระดับ 7 ครูส่วนใหญ่ (จำนวน 26 คน) มีตำแหน่งอาจารย์ 2 ระดับ 7 ส่วนอีก 4 คนมีตำแหน่งอาจารย์ 2 ระดับ 6 ครูทุกคนนอกจากมีงานประจำเกี่ยวกับการเรียนการสอนในระดับชั้นที่รับผิดชอบแล้ว ยังต้องรับผิดชอบงานพิเศษอย่างน้อยคนละ 1 งาน นอกจากนี้บุคลากรในโรงเรียนส่วนใหญ่เป็นคนท้องถิ่น มีสัญชาติการอยู่ที่โรงเรียนนี้มากกว่า 10 ปี และไม่คิดที่จะโยกย้ายไปอยู่โรงเรียนอื่น โรงเรียนชุมชนวัดใหญ่คันโพธิ์เปิดสอนตั้งแต่ ระดับชั้นอนุบาล 1 ถึงประถมศึกษาปีที่ 6 ในปีการศึกษา 2542 โรงเรียนมีนักเรียนทั้งหมด 811 คน โดยมีนักเรียนระดับชั้นอนุบาล 1-2 จำนวน 208 คน และนักเรียนระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ 1-6 จำนวน 603 คน

โรงเรียนชุมชนวัดใหญ่คันโพธิ์มีการบริหารจัดการภายใน โรงเรียนโดยแบ่งเป็น 6 งาน คือ งานวิชาการ งานบุคลากร งานกิจการนักเรียน งานอาคารสถานที่ งานธุรการการเงินและพัสดุ และงานสัมพันธ์ชุมชน ผู้ท่ช่วยผู้อำนวยการทั้งสองคนรับผิดชอบคนละ 3 งาน และในแต่ละงานยังมีครูที่ทำหน้าที่หัวหน้างานรับผิดชอบดูแลโดยตรงด้วย ส่วนการแบ่ง ความรับผิดชอบของครูในเรื่องการสอนนั้น โรงเรียนจะแบ่งการสอนเป็นสายชั้น ในแต่ละสายชั้น จะมีหัวหน้าสายชั้นเป็นผู้ดูแลรับผิดชอบการจัดการเรียนการสอน รวมทั้งการพิจารณาความดี ความชอบของครูในสายชั้นของตนเพื่อเสนอให้ผู้บริหารพิจารณาในแต่ละปีด้วย

ในโรงเรียนชุมชนวัดใหญ่คันโพธิ์ ผู้นำส่วนใหญ่เป็นทางการคือ ผู้ดำรงตำแหน่งโรงเรียนซึ่งเป็นผู้บริหารที่กระจายอำนาจความรับผิดชอบให้กับครูภายในโรงเรียน เลาใจใส่ต่อการพัฒนาโรงเรียนในด้านอาคารสถานที่ และมักให้การสนับสนุนนโยบายหรือ โครงการของอำเภอเพื่อให้โรงเรียนได้รับการพัฒนาในด้านกายภาพ เช่น พ้องสมุท หอปฏิบัติการต่าง ๆ อย่างไรก็ตาม ผู้บริหารโรงเรียนเป็นคนไม่เด็ดขาดในการตัดสินใจแก้ปัญหา บางประการที่เกิดขึ้นในโรงเรียน เช่น ปัญหาครูมาโรงเรียนสาย นอกจากนี้ ผู้บริหารยังมี ความสัมพันธ์กับชุมชนน้อยมาก โดยมอบภาระด้านนี้ให้กับครูในโรงเรียนที่เป็นคนท้องถิ่นเป็น

ผู้ประสานสัมพันธ์กับชุมชนแทน สำหรับผู้นำอย่างไม่เป็นทางการในโรงเรียนมี 2 คน คนที่หนึ่งคือ อาจารย์พุทธการ นันตง เป็นครูอาวุโสที่สามารถประสานสัมพันธ์ให้เกิดความร่วมมือในการดำเนินงานของครูในโรงเรียน รวมทั้งความร่วมมือของโรงเรียนกับชุมชน เป็นคนใจเย็น ไม่ลำเอียง มีน้ำใจต่อเพื่อนร่วมงาน และสามารถแก้ปัญหาต่าง ๆ ของเพื่อนครูในโรงเรียนไม่ว่าจะเป็นเรื่องงานหรือเรื่องส่วนตัว จนเป็นที่ยอมรับนับถือของครูในโรงเรียน ส่วนผู้นำอย่างไม่เป็นทางการอีกคนหนึ่ง คือ อาจารย์อภัยหาญ คำรงเก่า เป็นครูวิชาการโรงเรียนที่มีความเป็นผู้นำทางวิชาการและความสามารถทางด้านวิชาการสูงมากจนครูผู้สอนอื่นๆ ให้การยอมรับ เป็นคนขยัน เสียสละ และทุ่มเทให้กับการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนของโรงเรียน

ในเรื่องการจัดการเรียนการสอน ครูส่วนใหญ่ยังคงใช้วิธีการสอนแบบครูเป็นศูนย์กลาง มีครูผู้สอนบางคนเท่านั้นที่เริ่มมีการบูรณาการการเรียนการสอน และให้นักเรียนรู้จักคิดแก้ปัญหาด้วยตัวเอง นอกจากนี้ โรงเรียนยังได้พยายามที่จะจัดการเรียนการสอนตามความสนใจของนักเรียน เช่น วิชาดนตรีไทย ได้ประสานงานและจัดให้นักเรียนไปเรียนที่โรงเรียนในชุมชนที่อยู่ในเครือข่ายวิทยากรดนตรี-กีฬา เพราะโรงเรียนมีเครื่องดนตรีไม่เพียงพอและไม่มีครูที่สามารถสอนดนตรีไทยได้

สำหรับการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นของโรงเรียนนั้น บุคลากรในโรงเรียนส่วนใหญ่ไม่เคยได้รับการอบรมเกี่ยวกับหลักสูตรท้องถิ่น มีครูผู้สอนเพียง 2 คนเท่านั้นที่เคยได้รับการอบรมเกี่ยวกับการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น และโรงเรียนเคยพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นในลักษณะการจัดทำเอกสารเรียนการสอนขึ้นใหม่โดยจัดทำหนังสือเสริมประสบการณ์เรื่อง "จิตสำนึกวันคืนโพธิ์" เพื่อใช้ในการสอนกลุ่มสร้างเสริมประสบการณ์ชีวิตและกลุ่มการงาน พื้นฐานอาชีพ ระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ 5-6 และเคยพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นในลักษณะการเวียนเนื้อหาและปรับกิจกรรมการเรียนการสอน และได้เชิญวิทยากรท้องถิ่นมาสอนวิธีการจักสานให้กับนักเรียนกลุ่มสนใจในระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ 5-6 กลุ่มวิชาการงานและพื้นฐานอาชีพ

ครูส่วนใหญ่เป็นคนท้องถิ่นและเป็นญาติกัน แต่ความสัมพันธ์ของครูในโรงเรียนไม่ดี และมีการแตกแยกกันเป็นกลุ่ม ๆ ทั้งนี้เพราะมักมีปัญหากระทบกระทั่งในเรื่องส่วนตัวอยู่เสมอ คล้ายไร้กิสาณ ถึงแม้ความสัมพันธ์ของครูส่วนใหญ่มีความซื่อสัตย์และแตกแยกกันเป็นกลุ่มๆ แต่เวลาที่โรงเรียนมีการจัดกิจกรรมใด ๆ ก็ตาม ครูส่วนใหญ่มักให้ความร่วมมือในการทำงาน ทั้งนี้เนื่องจากครูส่วนใหญ่คิดว่าหน้าที่ที่ครูต้องทำและมองเห็นประโยชน์ของส่วนรวม ดังนั้นเมื่อมีการจัดกิจกรรมใด ๆ ภายในโรงเรียน ครูจึงให้ความร่วมมือในการทำงาน

2) ปัญหาของโรงเรียนชุมชนวัดใหญ่คันโพธิ์

โรงเรียนชุมชนวัดใหญ่คันโพธิ์มีปัญหาสำคัญ ๓ เรื่อง ปัญหาที่หนึ่งคือ ปัญหาเกี่ยวกับนักเรียน ซึ่งพบว่า นักเรียนมีปัญหาความยากจน ปัญหาครอบครัวแตกแยก ปัญหาสุขภาพ และปัญหาความบกพร่องทางร่างกายและสติปัญญา ซึ่งปัญหาเหล่านี้โรงเรียนได้พยายามหาทางแก้ไขโดยจัดสรรทุนที่ได้รับการสนับสนุนจากมูลนิธิหรือจากการบริจาคของชุมชนให้กับนักเรียนที่ประสบปัญหาเศรษฐกิจ ให้การดูแลเป็นพิเศษแก่นักเรียนที่มีปัญหาความบกพร่องทางร่างกายและสติปัญญาจากครูที่ได้รับการอบรมในเรื่องนี้โดยเฉพาะให้ครูในโรงเรียนช่วยเหลือและใส่ใจและให้ความรักความเมตตาแก่นักเรียนที่มีปัญหาขาดความอบอุ่นและขาดการดูแลเอาใจใส่จากผู้ปกครอง

ปัญหาที่สองคือ ปัญหาด้านบุคลากร ครูในโรงเรียนชุมชนวัดใหญ่คันโพธิ์มีปัญหาขัดแย้งกันมานานแล้ว ความขัดแย้งที่เกิดขึ้นมีทั้งปัญหาส่วนตัวที่มีระบบเครือญาติเข้ามาเกี่ยวพันและปัญหาเกี่ยวกับการทำงานในโรงเรียน นอกจากนี้ ครูในโรงเรียนมักมาโรงเรียนสาย ซึ่งเป็นปัญหาที่ผู้บริหารพยายามแก้ไข แต่ก็ไม่สามารถแก้ไขได้ ซึ่งมีผลทำให้บางห้องเรียนในช่วงเช้าไม่มีครูเข้าสอน

ปัญหาที่สามคือ ปัญหาการจัดการเรียนการสอน ครูส่วนใหญ่ยังจัดการเรียนการสอนแบบให้ครูเป็นศูนย์กลาง มีการบรรยายหน้าชั้นเรียนโดยยึดแบบเรียนเป็นหลัก ให้นักเรียนจดตามสิ่งที่เขียนบนกระดานดำ หรืออ่านหนังสือโดยให้นักเรียนอ่านตาม ไม่มีการจัดกิจกรรมที่หลากหลายในห้องเรียน และมีการจัดกิจกรรมเสริมนอกห้องเรียนน้อยมาก

ปัญหาสุดท้ายคือ ปัญหาการจัดการภายในโรงเรียน โรงเรียนชุมชนวัดใหญ่คันโพธิ์มีปัญหาการจัดการภายในโรงเรียน 3 เรื่อง เรื่องที่หนึ่งคือ ปัญหาการจัดครูเข้าสอนคือ ครูในโรงเรียนแต่ละคนต้องรับผิดชอบการสอนหลายวิชา และโรงเรียนมีการจัดครูเข้าสอนไม่ตรงตามวุฒิการศึกษาและความถนัดของครู จึงทำให้ครูไม่มีความรู้และประสบการณ์เพียงพอที่จะสอนนักเรียนในบางวิชา ซึ่งมีผลทำให้ครูไม่สามารถสอนให้ได้ผลอย่างที่เต็มที่ เรื่องที่สองคือ ปัญหาการประชาสัมพันธ์โรงเรียน โรงเรียนขาดการประชาสัมพันธ์และการแจ้งข่าวลงการดำเนินงานหรือการพัฒนาในด้านต่างๆ ของโรงเรียนให้ชุมชนหรือผู้ปกครองทราบทั้งในรูปของสื่อสิ่งพิมพ์หรือการประชุมที่แจ้ง ซึ่งจะมีผลต่อการสร้างความเข้าใจอันดีและการขอความร่วมมือช่วยเหลือจากคนในชุมชน

3.1.1.3 ความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนชุมชนวัดใหญ่ต้นโพธิ์กับชุมชนต้นโพธิ์

โรงเรียนและชุมชนมีความสัมพันธ์ที่ดีและให้ความร่วมมือในการจัดกิจกรรมต่างๆ เป็นอย่างดี เพราะโรงเรียนนี้เป็นโรงเรียนที่ได้รับการก่อตั้งมาจากการร่วมมือร่วมใจกันของชนในชุมชน ครูในโรงเรียนส่วนใหญ่เป็นคนที่อยู่ในท้องถิ่น และคนในชุมชนส่วนใหญ่สำเร็จการศึกษาจากโรงเรียนนี้ โรงเรียนกับชุมชนจึงมีความสัมพันธ์ค่อนข้างเหนียวแน่น เมื่อโรงเรียนจัดกิจกรรมใดๆ ชุมชนจะเข้าร่วมสนับสนุนช่วยเหลือกิจกรรมของโรงเรียนทั้งด้านกำลังทรัพย์และกำลังกาย รวมทั้งสละเวลาส่วนร่วมด้วย ส่วนกิจกรรมต่างๆ ของชุมชนเป็นบุคลากรในโรงเรียนให้ความร่วมมืออย่างสม่ำเสมอแลกเปลี่ยน ทั้งนี้เนื่องจากครูส่วนใหญ่เป็นคนที่อยู่ในท้องถิ่น จึงทำเพื่อท้องถิ่นของตน ดังต่อไปนี้ตาม ความสัมพันธ์อันดีระหว่างโรงเรียนและชุมชนที่ครูในโรงเรียนเป็นตัวจักรสำคัญที่ช่วยประสานให้เกิดความสัมพันธ์ที่ดีต่อกัน ผู้บริหารโรงเรียนมีความสัมพันธ์กับชุมชนน้อยมาก ไม่ค่อยไปร่วมงานของชุมชน และมักมอบให้เป็นหน้าที่ของครูในโรงเรียนที่จะสร้างความสัมพันธ์กับชุมชน คนในชุมชนส่วนใหญ่จึงรู้สึกไม่สนใจและไม่สนใจกับผู้บริหารโรงเรียนคนปัจจุบัน เพราะมีโอกาสพบกับผู้บริหารโรงเรียนในงานของชุมชนน้อยมาก จึงมีผลทำให้คนในชุมชนบางคนไม่ให้ความร่วมมือกับโรงเรียนเท่าที่ควร

3.1.1.4 ความต้องการหลักสูตรท้องถิ่นของโรงเรียนชุมชนวัดใหญ่ต้นโพธิ์และชุมชนต้นโพธิ์

ในเรื่องความต้องการหลักสูตรท้องถิ่นนั้น บุคลากรและนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 5-6 ในโรงเรียนชุมชนวัดใหญ่ต้นโพธิ์และคนในชุมชนต้นโพธิ์ ต่างมีความเห็นที่สอดคล้องกันว่า ต้องการให้โรงเรียนพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นที่มีเนื้อหาเกี่ยวกับ “เครื่องจักสานต้นโพธิ์” มากที่สุด เพื่อเป็นการอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมและประเพณีของชุมชนต้นโพธิ์ไว้ให้คงอยู่ตลอดไป รวมทั้งนักเรียนจะได้เข้าใจและรู้จักท้องถิ่นของตน มีความรู้และทักษะพื้นฐานในการจักสานเพื่อพัฒนาเป็นอาชีพได้ในอนาคต รองลงมาคือเนื้อหาเรื่องกาเกษตร เช่น การเลี้ยงกุ้งซึ่งเป็นอาชีพปัจจุบันของชาวต้นโพธิ์ การเลี้ยงไก่และการผสมเทียมเป็ดซึ่งเป็นอาชีพดั้งเดิมของชาวต้นโพธิ์ เนื่องจากชุมชนต้นโพธิ์เป็นชุมชนการเกษตร การจัดการเรียนการสอนในเรื่องที่เกี่ยวกับการเกษตรโดยเฉพาะการเลี้ยงกุ้ง จะเป็นการเรียนรู้เชิงปฏิบัติและเป็นเรื่องที่เกี่ยวข้องกับวิถีชีวิตของชาวต้นโพธิ์ ซึ่งเป็นการเรียนรู้ที่ดีเพราะนักเรียนสามารถดูจับได้รวดเร็วกว่าเรื่องไกลตัว นักเรียนจะได้มีความรัก ความผูกพัน และความภาคภูมิใจในท้องถิ่นของตน นอกจากนี้ นักเรียนจะได้เรียนรู้กระบวนการทำงาน การแก้ปัญหา และมีความรู้พื้นฐานที่สามารถนำไปประกอบอาชีพได้

สำหรับรายละเอียดของเนื้อหาเรื่อง “เครื่องจักสานต้นโพธิ์” นั้น คนในชุมชนและครูในโรงเรียนมีความเห็นสอดคล้องกันว่า นอกจากต้องการให้นักเรียนเรียน

เนื้อหาและวิธีการจักสานที่แตกต่างจากที่อื่นแล้ว ยังต้องการให้นักเรียนเรียนเนื้อหาเกี่ยวกับ ประวัติความเป็นมาของชุมชนซึ่งเชื่อมโยงกับเรื่องราวของเครื่องจักสานที่ถูกพัฒนาขึ้นวิถีชีวิต ของชาวต้นโพธิ์ รวมทั้งประเพณีและวัฒนธรรมดั้งเดิมที่น่าสนใจและที่เกี่ยวข้องด้วย

3.1.1.5 ความพร้อมของโรงเรียนชุมชนวัดใหญ่ต้นโพธิ์และชุมชนต้นโพธิ์

โรงเรียนชุมชนวัดใหญ่ต้นโพธิ์และชุมชนต้นโพธิ์มีความพร้อมใน การพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นที่มีเนื้อหาเกี่ยวกับเครื่องจักสานต้นโพธิ์ และอาชีพเกษตรกรรมใน ท้องถิ่น ดังนี้

1) ด้านบุคลากร ชุมชนมีผู้รู้หลายคนในเรื่องประวัติความเป็นมา ของชุมชน ประเพณีวัฒนธรรมของท้องถิ่นที่เกี่ยวข้อง ประวัติความเป็นมาของเครื่องจักสาน ต้นโพธิ์ และวิธีจักสาน ผู้รู้เหล่านั้นส่วนใหญ่ยินดีที่จะสอนให้กับนักเรียนที่สนใจ และถึงแม้ว่าใน ขณะนี้ครูในโรงเรียนชุมชนวัดใหญ่ต้นโพธิ์ไม่สามารถสอนวิธีการจักสานได้ แต่ก็มีบุคลากรคนกำลัง เรียนรู้วิธีการจักสานกับผู้รู้ในท้องถิ่น และยังมีความรู้ในโรงเรียนที่รู้เรื่องราวของท้องถิ่นเป็นอย่างดี สามารถถ่ายทอดเรื่องราวความเป็นมาของท้องถิ่นได้ สำหรับในเรื่องการเกษตรนั้น เกษตรกรใน ชุมชนส่วนใหญ่ยินดีที่จะถ่ายทอดความรู้ของตนให้เป็นประโยชน์กับนักเรียนเช่นกัน ดังนั้น จะเห็นได้ว่า ทั้งคนในชุมชนและบุคลากรในโรงเรียนมีความพร้อมในเชิงจิตใจที่จะพัฒนาหลักสูตร ท้องถิ่น นอกจากนี้ อาจารย์ชาวพงษ์พิสัยจัดทำเอกสารความรู้ในเรื่องการผสมเทียมโคซึ่งจะเป็น ประโยชน์ต่อการจัดการเรียนการสอน ส่วนในเรื่องการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นนั้น โรงเรียนมีครู 2 คนที่มีความรู้และประสบการณ์เกี่ยวกับการจัดทำหนังสือเสริมประสบการณ์ที่เกี่ยวข้องกับเรื่องราว ในท้องถิ่น และยินดีที่จะช่วยกันพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นในโรงเรียน

2) ด้านอาคารสถานที่ ในการจัดการเรียนการสอนเรื่องเครื่อง จักสานต้นโพธิ์ โรงเรียนมีความพร้อมในด้านอาคารสถานที่ กล่าวคือ โรงเรียนมีห้องที่บริเวณ ชั้น 2 ของอาคารห้องสมุด ซึ่งสามารถจัดการเรียนการสอนได้ อีกทั้งยังมีห้องที่แสดงผลงาน เครื่องจักสานของท้องถิ่นอยู่แล้ว หากจะเพิ่มเติมเอกสารเกี่ยวกับความเป็นมาของชุมชนไว้สำหรับ ค้นคว้าและเปิดโลกทัศน์ให้นักเรียนทั่วไปใช้จะเป็นประโยชน์มาก

3) แหล่งศึกษาหาความรู้เพิ่มเติมนอกชั้นเรียน ในเรื่องแหล่ง ศึกษาหาความรู้เพิ่มเติมนอกชั้นเรียนนั้น ชุมชนมีทรัพยากรท้องถิ่นทั้งที่เป็นทรัพยากรบุคคลคือ ทรัพยากรธรรมชาติ ทรัพยากรที่มนุษย์สร้างขึ้น เช่น เครื่องจักสาน บ่อทุ่งของเกษตรกร เป็นต้น ที่อยู่ไม่ไกลจากโรงเรียนและสามารถให้เป็นแหล่งศึกษาหาความรู้ได้ทั้งในเรื่องเกี่ยวกับ เครื่องจักสานของชุมชน หรือการเกษตรต่าง ๆ ที่จะทำให้นักเรียนได้เรียนรู้จากประสบการณ์จริง และสามารถศึกษาและฝึกปฏิบัติได้กับคนในชุมชนและเกษตรกร

4) ด้านสื่อ/วัสดุและอุปกรณ์ การพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นที่มีเนื้อหาเกี่ยวกับ “เครื่องจักสานต้นโพธิ์” นั้น ชุมชนยังคงมีไม่มากนัก และหาได้ยากในห้องเรียน วัสดุอุปกรณ์สำหรับทำเครื่องจักสานต้นโพธิ์ เช่น มีดสำหรับจักดอก ที่เหลาหวาย เป็นต้น โรงเรียนมีอยู่แล้วหลายชุดซึ่งสามารถนำมาใช้สอนวิธีการจักสานของชุมชนต้นโพธิ์ได้ แหล่งศึกษาหาความรู้นอกชั้นเรียนนับเป็นสื่อของจริงที่อยู่ไม่ไกลจากโรงเรียน และสามารถใช้ประโยชน์ได้ทั้งการให้ความรู้ในเรื่องประวัติความเป็นมาของชุมชนและเครื่องจักสานต้นโพธิ์ ประเพณีวัฒนธรรมรวมทั้งในด้านการเกษตรด้วย นอกจากนี้ โรงเรียนยังมีหนังสือเสริมประสบการณ์เกี่ยวกับเรื่องเครื่องจักสานของชุมชน และเอกสารความรู้ในเรื่องการผสมเทียมเมล็ด ซึ่งจัดทำโดยครูในโรงเรียน และสามารถให้นักเรียนศึกษาเพิ่มเติมด้วยตนเองหรือใช้ประกอบการจัดการเรียนการสอนได้

5) เงินสนับสนุน โรงเรียนมีความพร้อมด้านงบประมาณ เพราะโรงเรียนสามารถเขียนโครงการเพื่อขอใช้งบประมาณในโครงการพิเศษต่างๆ ซึ่งมักได้รับการสนับสนุนจากสำนักงานการประถมศึกษาอำเภออยู่เสมอ โรงเรียนมีมูลนิธิที่ให้การสนับสนุนการศึกษาของโรงเรียน ได้รับเงินบริจาคจากชุมชน และได้รับการสนับสนุนจากชาวต้นโพธิ์ หลายคนที่เคยเป็นศิษย์เก่าของโรงเรียนทั้งในด้านการเงินและอื่นๆ ดังนั้นในเรื่องงบประมาณหรือเงินสนับสนุนนั้น โรงเรียนชุมชนวัดใหญ่ต้นโพธิ์จึงไม่มีปัญหาไม่ว่าจะพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นที่มีเนื้อหาเรื่องเครื่องจักสานต้นโพธิ์ หรืออาชีพเกษตรกรรมในห้องเรียน

3.1.2 สภาพภาพและความต้องการของชุมชนท่ากระทุ่มและโรงเรียนวัดสมานกิจ

3.1.2.1 สภาพและปัญหาของชุมชนท่ากระทุ่ม

1) สภาพทั่วไปของชุมชนท่ากระทุ่ม

ชุมชนท่ากระทุ่มอยู่ในอำเภอบางบาล จังหวัดพระนครศรีอยุธยา โดยอยู่ทางทิศตะวันตกเฉียงเหนือของที่ว่าการอำเภอบางบาลเป็นระยะทาง 8 กิโลเมตร มีเนื้อที่ประมาณ 54,131 ตารางกิโลเมตร เป็นพื้นที่การเกษตร 10,399 ไร่ เป็นพื้นที่อยู่อาศัยและภูเขา 3,001 ไร่ ภูมิประเทศส่วนใหญ่เป็นที่ราบลุ่ม มีแหล่งน้ำธรรมชาติคือลำห้วยผาก 1 สาย อยู่ในเขตพื้นที่ชลประทาน

คนในชุมชนประกอบด้วยเป็นคนไทยที่มีเชื้อสายไทย ลาว และ เขมร โดยส่วนใหญ่เป็นคนเชื้อสายไทยยกเว้นหมู่ 3 เป็นคนไทยเชื้อสายลาว และหมู่ 2 เป็นคนไทยเชื้อสายเขมร คนไทยที่มีเชื้อสายลาวและเขมรนี้ไม่ปรากฏหลักฐานว่าอพยพเข้ามาอยู่ตั้งแต่เมื่อใด ปัจจุบันตำบลท่ากระทุ่ม มีประชากร 5,463 คน เป็นชาย 2,673 คน หญิง 2,790 คน มีครัวเรือน 1,071 ครัวเรือน มีสมาชิกองค์การบริหารส่วนตำบล (อบต.) ทั้งสิ้น 24 คน โดยมีกำนันตำบลท่ากระทุ่มชื่อ อภิชาติ นนริษฐ์ (นามสมมติ) เป็นประธาน

คนในชุมชนส่วนใหญ่มีฐานะปานกลาง อาชีพหลักคือการทำนา ทำสวนผลไม้ เช่น ฝรั่งและชมพู่ ปลูกพืชผักสวนครัว อาชีพรองคือรับจ้างตามโรงงานอาหารทะเล กุ้ง ปลา ที่จังหวัดสมุทรปราการ โดยจะมีรถมารับ แต่ก่อนคนในชุมชนทำอาชีพสวนผลไม้ แต่ปัจจุบันไม่ค่อยมีคนทำเนื่องจากขาดแคลนไม้ไผ่

ลักษณะความเป็นอยู่ของคนในชุมชนจะอยู่ร่วมกันแบบเครือญาติ ไปมาหาสู่ช่วยเหลือซึ่งกันและกัน ลักษณะครอบครัวส่วนใหญ่เป็นครอบครัวขยาย คือ แต่งงานแยกครอบครัว แต่ยังคงนิยมปลูกบ้านเรือนอยู่ในบริเวณเดียวกันกันพ่อแม่โดยไม่สร้างรั้วกัน

ชุมชนทำกระทู้ไม่มีวัดคนธรรมดาก็เป็นวัดคนธรรมดาคณะของชุมชน มีแต่วัดธรรมที่สอดคล้องกับวัฒนธรรมใหญ่ อันเป็นประเพณีไทย เช่น วันสงกรานต์ วันขึ้นปีใหม่ วันสำคัญทางพุทธศาสนา ซึ่งมีวัดสมานกิจเป็นศูนย์กลางที่ชาวบ้านมาร่วมกันทำบุญหรือประกอบกิจกรรมอื่น ๆ เพราะเป็นวัดที่เก่าแก่ และชาวบ้านให้ความเคารพนับถือเจ้าอาวาสเป็นพิเศษ

พื้นที่ส่วนใหญ่ของชุมชน จะเป็นพื้นที่การเกษตรที่ใช้ทำนา ทำสวน มีแหล่งน้ำธรรมชาติคือ ลำห้วยมาก 1 สาย ทรัพยากรที่มนุษย์สร้างขึ้นในชุมชนตำบลทำกระทู้มี มีการสร้างแหล่งน้ำที่เพิ่มเติมจากแหล่งน้ำธรรมชาติ เช่น บ่อบ่อศาล สระน้ำที่ขุดขึ้นจากพื้นน้ำ คลองชลประทาน เป็นต้น หน่วยธุรกิจ มีโรงสี ฟาร์มวัวนม เป็ดไก่มัน ศูนย์การค้าเสื้อผ้าสาธิตภายในหมู่บ้าน และเส้นทางคมนาคมซึ่งเป็นถนนลาดยาง และถนนลูกรังเชื่อมถึงทุกหมู่บ้าน

คนในชุมชนส่วนใหญ่ประกอบอาชีพทำนา ทำสวน ผู้ที่ประสบความสำเร็จในการทำนา ทำสวน และคนในชุมชนให้การยอมรับว่าเป็นผู้มีความรู้ความสามารถ ดังนี้

บุคคลที่มีความรู้ความสามารถในเรื่องทั่วไป การทำนา การนำเทคโนโลยีสมัยใหม่เข้ามาใช้เพื่อประหยัดแรงงาน มีการพัฒนาทดลองปลูกข้าวพันธุ์ต่าง ๆ เพื่อให้ข้าวที่ผลิตได้มีคุณภาพดีขึ้นคือ อาจารย์ศักดิ์สิทธิ์ จันทร์ส่อง อดีตครูโรงเรียนวัดสมานกิจซึ่งได้ออกจากราชการในโครงการเกษียณก่อนกำหนด อาจารย์ศักดิ์สิทธิ์เป็นผู้ริเริ่มโครงการข้าวหอมมีกลิ่นและได้ปรับปรุงพัฒนาเครื่องสีข้าวและกระบวนการผลิตใหม่ รวมทั้งได้นำเนื้อหาการทำข้าวหอมมาบูรณาการสอนในชั้นเรียนหลายวิชาด้วยกัน เช่น วิชาภาษาอังกฤษ วิทยาศาสตร์ เป็นต้น

บุคคลที่มีความรู้ความสามารถในด้านสวนฝรั่ง และชมพู่ คือ นายบำรุง แสงวร อดีตผู้ใหญ่บ้าน ประกอบอาชีพทำสวนฝรั่งและชมพู่ในพื้นที่ 20 ไร่ ซึ่งอยู่

ห่างจากโรงเรียนวัดสมานกิจประมาณ 1 กิโลเมตร ประสบความสำเร็จจากการประกอบอาชีพ และได้รับรางวัลเกษตรกรดีเด่นด้านการปลูกฝรั่งในปีพ.ศ. 2539 จากสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดา ปัจจุบันนายบำรุงเป็นกรรมการโรงเรียนของโรงเรียนวัดสมานกิจ

บุคคลที่มีความรู้ความสามารถทางด้านเทคนิคการทำข้าวซ้อมมือคือ นายอยู่ ทองอิน แพทย์ประจำตำบลท่ากระทุ่ม ปัจจุบันประกอบอาชีพเสริมทำข้าวซ้อมมือและเก็บมะกอกกลุ่มเกษตรกรที่เลี้ยงแบบโบราณ

ชุมชนท่ากระทุ่มมีผู้นำอย่างเป็นทางการคือ กำนัน และผู้ใหญ่บ้าน *กำนันอภิชาติ มณีรัตน์* เป็นกำนันควบกับตำแหน่งผู้ใหญ่บ้านหมู่ที่ 3 และได้รับการเลือกให้เป็นประธานองค์การบริหารส่วนตำบล (อบต.) กำนันเป็นคนที่ได้ความสนใจด้านการศึกษาพลสมควร จะเห็นได้จากการจัดสรรงบประมาณขององค์การบริหารส่วนตำบลที่ให้การสนับสนุนด้านการศึกษา มีงบประมาณให้กับโรงเรียนในตำบลท่ากระทุ่มโรงเรียนละ 3,000-15,000 บาท *นายสงวน จันทร์ส่อง* ผู้ใหญ่บ้านหมู่ที่ 4 ตำบลท่ากระทุ่ม และ *นายสำราญ ทิมทอง* ผู้ใหญ่บ้านหมู่ที่ 5 ตำบลท่ากระทุ่ม บุคคลทั้งสองมุ่งที่จะพัฒนาสาธารณูปโภคในหมู่บ้านมากกว่าที่จะพัฒนาการศึกษาเพราะเห็นว่าเป็นเรื่องของครู แต่ก็ยินดีที่จะให้ความร่วมมือกับโรงเรียน

ผู้นำชุมชนอย่างไม่เป็นทางการ ได้แก่ *พระครูเอื้อ เจ้าอาวาสวัดสมานกิจ* เป็นผู้ชี้ชวนและครูในโรงเรียนวัดสมานกิจให้ตระหนักและเห็นว่าเป็นอย่างมากถึงได้ว่าเป็นผู้นำอย่างไม่เป็นทางการ เป็นศูนย์รวมจิตใจของชุมชน เจ้าอาวาสได้ให้ความช่วยเหลือมาตั้งแต่แรกเริ่มสร้างโรงเรียน โดยโรงเรียนอยู่ภายใต้การอุปถัมภ์ของวัด และให้ที่ของวัด

ความสัมพันธ์และความร่วมมือของคนในชุมชน ชาวบ้านในชุมชนมีความสัมพันธ์ต่อกันตักเตือนญาติ พี่พาคติกัน เมื่อชุมชนจัดกิจกรรมจะให้ความร่วมมือเป็นอย่างดี โดยส่วนใหญ่จะเป็นกิจกรรมทางศาสนา

2) ปัญหาของชุมชนท่ากระทุ่ม

ชุมชนท่ากระทุ่มมีปัญหาที่สำคัญหลายเรื่อง ได้แก่ ปัญหาด้านเศรษฐกิจ ปัญหาด้านสังคมและวัฒนธรรม รวมทั้งปัญหาด้านทรัพยากรท้องถิ่น

ปัญหาด้านเศรษฐกิจพบว่า ชาวบ้านส่วนใหญ่มีอาชีพทำนาพื้นที่ 40 ไร่หรือขึ้นตังเป็นนาเช่า คนในชุมชนมีรายได้น้อย อย่างไม่มั่นคง ปัญหาการว่างงานในชุมชนท่ากระทุ่มไม่มีเนื่องจากชาวบ้านเมื่อหมดภาระหน้าที่จากการทำนา ก็จะมาประกอบอาชีพรับจ้างทั่วไป

ปัญหาด้านสังคมและวัฒนธรรมพบว่า ชุมชนท่ากระทุ่มมีปัญหา ยาเสพติด (ยาบ้า) โดยมีทั้งผู้เสพและผู้ขาย ปัญหามารยาตประเพณีทำให้เกิดปัญหาครอบครัวตามมา เนื่องจากผู้ปกครองถูกจับติดคุก ไม่มีเวลาดูแลบุตรหลาน ทำให้เด็กขาดความอบอุ่น

ปัญหาด้านทรัพยากรท้องถิ่นพบว่า ชุมชนมีปัญหาขาดแคลน ไม่น้ำที่นำมาสานหิ้ว ทำให้คนในชุมชนไม่สามารถทำอาชีพเสริมนี้ได้ต่อไป นอกจากนี้ยังมีปัญหาน้ำกร่อย น้ำเค็ม ทำให้ขาดแคลนน้ำที่จะนำมาใช้ในการเกษตร

3.1.2.2 สภาพและปัญหาของโรงเรียนวัดสมานกิจ

1) สภาพทั่วไปของโรงเรียนวัดสมานกิจ

โรงเรียนวัดสมานกิจ ตั้งอยู่ที่หมู่ 4 ตำบลท่ากระทุ่ม อำเภอ ปากท่อ จังหวัดราชบุรี โรงเรียนตั้งอยู่ติดกับวัดสมานกิจ โดยมีถนนเส้นหมู่บ้านผ่านหน้าโรงเรียน และมีคลองชลประทานอยู่ไกลออกไปทางด้านหลังโรงเรียน พื้นที่ในเขตบริการของโรงเรียนประกอบด้วยหมู่ 2, 4, 5 และ 7

โรงเรียนวัดสมานกิจ เปิดทำการสอนเมื่อวันที่ 24 พฤษภาคม พ.ศ. 2482 สถานที่เรียนใช้ศาลาการเปรียญวัดสมานกิจ เปิดทำการสอนตั้งแต่ชั้นเตรียมประถม ถึงชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 ต่อมาในปีพ.ศ. 2517 มีการขยายการศึกษาถึงชั้นประถมศึกษาปีที่ 7 และปีการศึกษา 2522 ได้เปิดสอนระดับก่อนประถมศึกษา 1 ห้องเรียน โรงเรียนวัดสมานกิจเคย มีชื่อเสียงเด่นในด้านกีฬาอเนกกีฬาบอล ในปีพ.ศ. 2536 โรงเรียนได้ถวายพระราชทานทองสมเด็จ พระเทพรัตนราชสุดาฯ ในรุ่นอายุ 12 ปี และได้ไปแข่งขันกะลับมิตรที่ประเทศฟิลิปปินส์ หลังจากนั้นนำศิษย์เก่าและศิษย์ปัจจุบันมาร่วมกันทำการแข่งขัน ได้รับรางวัลชนะเลิศเป็นแชมป์ แห่งประเทศไทยในรุ่นอายุ 14 ปี นอกจากนี้จากด้านกีฬาก็แล้วโรงเรียนยังได้จัดทำโครงการ ข้าวซ้อมมือโดยร่วมกับเกษตรอำเภอปากท่อขึ้นในปีการศึกษา 2541 เพื่อฝึกอาชีพให้กับนักเรียน เฝื่อนแก้ไขปัญหาคาความยากจนและขาดแคลนทุนทรัพย์ในการศึกษา รวมทั้งการแก้ไขปัญหานักเรียนมีภาวะทุพโภชนาการและขาดแคลนอาหารกลางวัน โดยทำเครื่องใส่ข้าว ครอบกระเดื่อง ทำข้าวซ้อมมือส่งโครงการอาหารกลางวันของโรงเรียนและจำหน่ายให้กับประชาชนทั่วไป ซึ่งโครงการนี้ได้รับความสนใจจากประชาชนทั่วไปเป็นอย่างมาก ทำให้โรงเรียนวัดสมานกิจเป็นที่ รู้จักของคนในจังหวัด

โรงเรียนวัดสมานกิจ ปัจจุบันอยู่ในกลุ่มโรงเรียนท่ากระทุ่ม- ชุมไผ่ เปิดทำการสอนตั้งแต่ชั้นอนุบาล 1-ชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ชั้นละ 1 ห้องเรียน รวมทั้งสิ้น 6 ห้องเรียน ในปีการศึกษา 2542 โรงเรียนวัดสมานกิจมีจำนวนนักเรียนรวม 151 คน มีจำนวน นักเรียนที่มาจากครอบครัวแตกแยกถึง 1 ใน 5 ของจำนวนนักเรียนทั้งหมด โรงเรียนวัดสมานกิจ มีจำนวนครูและอาจารย์ใหญ่รวมทั้งสิ้น 9 คน สำเร็จการศึกษาระดับปริญญาตรี 6 คน สำเร็จปริญญา

3 คน ครูส่วนใหญ่มีอายุระหว่าง 34-48 ปี มีครูที่เป็นคนในท้องถิ่น 6 คน ครูทุกคนในโรงเรียนมีประสบการณ์ด้านการสอนมากกว่า 10 ปี ไม่มีครูที่มีความรู้และประสบการณ์ในการจัดทำหลักสูตรท้องถิ่นมาก่อน

โรงเรียนแบ่งการบริหารงานออกเป็น 8 งาน คือ งานวิชาการ งานบุคลากร งานกิจการนักเรียน งานธุรการ งานอาคารสถานที่ งานสัมพันธ์ชุมชน อาจารย์ใหญ่ มอบหมายงานตามความสามารถของแต่ละคน การบริหารงานของโรงเรียนวัดสมานกิจ นอกจากจะประกอบด้วยบุคลากรในโรงเรียนแล้ว ยังมีกรรมการโรงเรียน เจ้าอาวาสวัดสมานกิจเป็นผู้ให้คำปรึกษาและสนับสนุนการดำเนินงานของโรงเรียน มีสภานักเรียนเป็นผู้ร่วมให้ความคิดเห็น และมีคณะกรรมการโรงเรียนฝ่ายปฏิบัติงาน

ผู้นำอย่างเป็นทางการภายในโรงเรียนคือ อาจารย์ไพรัช เจริญบุตร ซึ่งเป็นอาจารย์ใหญ่ อายุ 45 ปี เข้ามาบริหารโรงเรียนแห่งนี้เมื่อปีพ.ศ. 2540 มีประสบการณ์ในการบริหารในโรงเรียนนี้ 3 ปี เป็นผู้บริหารที่มีความเป็นประชาธิปไตย ฟังเสียงส่วนใหญ่ แต่ก็มีการตัดสินใจที่เด็ดขาดในบางครั้ง เช่น การพิจารณาสั่งการมอบหมายให้รับผิดชอบงานด้านอาคารสถานที่ซึ่งไม่มีผู้ใดสนใจที่จะรับผิดชอบ และกันไม่ให้การสนับสนุนครูในโรงเรียนให้มีความก้าวหน้า กระตุ้นให้ครูเข้าร่วมการประกวดครูดีเด่น และถ้าใครมีแนวความคิดที่จะพัฒนาการเรียนการสอน ดำเนินการโครงการใด ๆ ขึ้นในโรงเรียน ล้มเหลวเห็นว่ามีประโยชน์กับนักเรียนจะให้การสนับสนุนอย่างเต็มที่ นอกจากนี้ อาจารย์ไพรัชยังจัดได้ว่าเป็นผู้บริหารที่มีความสามารถในด้านประชาสัมพันธ์ ทำให้โรงเรียนเป็นที่รู้จักของบุคคลทั่วไป เช่น เมื่ออาจารย์ศักดิ์สิทธิ์เริ่มโครงการทำข้าวซ้อมมือขึ้นมาก็จะให้การสนับสนุนโดยการให้คำปรึกษาหาเงินงบประมาณมาสนับสนุนโครงการ และผลักดันโครงการข้าวซ้อมมือให้เป็นที่ยอมรับของทุกคนทั่วไป ส่วนผู้นำอย่างไม่เป็นทางการในโรงเรียนตามสายตาของครูและอาจารย์ใหญ่นั้นคงมีความเห็นว่าเจ้าอาวาสเป็นผู้ที่มีอำนาจ

ในเรื่องการจัดการเรียนการสอน บุคลากรส่วนใหญ่ยังยึดรูปแบบการเรียนการสอนแบบเดิมที่ยึดครูเป็นศูนย์กลาง มีครูบางคนจัดการเรียนการสอนที่ยึดเด็กเป็นศูนย์กลางแต่ทำเป็นบางวิชาเท่านั้น ยังไม่ได้ดำเนินการแบบเต็มรูปแบบ โดยเริ่มให้เด็กได้มีส่วนในการวางแผนการเรียนเอง และกระตุ้นให้เด็กได้รู้จักคิด ไม่เรียนโดยการท่องจำเพียงอย่างเดียว มีการแบ่งกลุ่มนักเรียนออกไปสำรวจรอบ ๆ โรงเรียน และทำการบันทึกลงในใบงาน พร้อมทั้งให้นักเรียนมีโอกาสที่จะประเมินตนเองว่ามีความพอใจในผลงานครั้งนี้ของตนเองเพียงใด ร่วมกับการประเมินของครู โรงเรียนวัดสมานกิจไม่เคยมีการจัดทำหลักสูตรท้องถิ่นมาก่อน มีเพียงอาจารย์ศักดิ์สิทธิ์ที่พัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นเรื่องการทำข้าวซ้อมมือในลักษณะการบรรยายละเอียดของเนื้อหา และนำมาบูรณาการในชั้นเรียนระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ในวิชาภาษาไทย คณิตศาสตร์ ภาษาอังกฤษ กลุ่มการทำงานและพื้นฐานอาชีพ

บุคลากรในโรงเรียนโดยส่วนรวมมีความสัมพันธ์ที่ดีต่อกัน
รับประทานอาหารกลางวันร่วมกันทุกวัน ยกเว้น ครูบางคนที่ยกเลิกไปทานข้าวที่บ้านเนื่องจากบ้าน
อยู่ใกล้โรงเรียน ครูในโรงเรียนมีความร่วมแรงร่วมใจกันทำงานของโรงเรียนให้สำเร็จไปได้ด้วยดี
เมื่อมีการประชุมหรือการทำงาน หากมีการขัดแย้งขึ้น จะมีฝ่ายที่ยอมประนีประนอมเพื่อให้
การทำงานนั้นสำเร็จ บุคลากรเป็นคุณนรกราวเดียวกัน มีความแข็งแกร่ง อยู่กันแบบพี่น้อง
และรับฟังเหตุผล หากมีการนี้ที่ผู้บริหารไม่มีเหตุผล และครูในโรงเรียนมีการรวมตัวกันเพื่อขอ
เปลี่ยนตัวผู้บริหารได้สำเร็จ ความร่วมมือของบุคลากรในโรงเรียนวัดสมานกิจที่ร่วมแรงร่วมใจ
มีความสามัคคีกันทำงานจนประสบความสำเร็จ เป็นที่ยอมรับของบุคคลภายนอกโรงเรียน

2) ปัญหาของโรงเรียนวัดสมานกิจ

โรงเรียนวัดสมานกิจมีปัญหาสำคัญ 6 เรื่องคือ

ปัญหาด้านนักเรียน จากการสำรวจข้อมูลพื้นฐานของนักเรียน
พบว่า นักเรียนมีปัญหาครอบครัวแตกแยก ยากจน และปัญหาสุขภาพการเป็นจำนวนมาก
ประกอบกันในชุมชนมีปัญหาสุขภาพจิตผิดปกติหลายทั้งในรูปของสุราและยาเสพติด ทำให้โรงเรียน
ริเริ่มโครงการข้าวซ้อมมือขึ้น เพื่อตั้งให้เด็กนักเรียนใช้เวลาส่วนใหญ่อยู่กับทางโรงเรียน
เพื่อป้องกันปัญหาพิษภัยต่าง

ปัญหาด้านบริหารจัดการ พบว่า โรงเรียนมีปัญหาการจัดครู
เข้าสอนไม่ครบทุกระดับชั้นในบางช่วง เนื่องจากอาจารย์เสนา ทำทอง มีภารกิจต้องออกไปติดสิน
กินตามหมู่บ้าน ทำให้มีชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 ซึ่งอาจารย์เสนาวันมีดขาดครูเข้าสอน ผู้บริหาร
แก้ปัญหาโดยจัดครูเข้าสอนแทนอลันกันไป

ปัญหาด้านทรัพยากร โรงเรียนมีปัญหาน้ำสะอาดที่ไร้ภายใน
โรงเรียน เป็นน้ำกร่อยไม่สามารถใช้ในการเกษตรได้ แต่อยู่ระหว่างการดำเนินการขุดน้ำประปา
เข้ามาในโรงเรียน

ปัญหาด้านบุคลากร พบว่า บุคลากรในโรงเรียนวัดสมานกิจ
ทุกคนไม่มีความรู้และประสบการณ์ในการจัดทำหลักสูตรท้องถิ่นมากนัก

ปัญหาการจัดการเรียนการสอน พบว่า ครูส่วนใหญ่ในโรงเรียน
วัดสมานกิจยังยึดรูปแบบการเรียนการสอนที่เน้นครูเป็นศูนย์กลาง

ปัญหาด้านพฤติกรรมของนักเรียน ศิษย์เก่าและศิษย์ปัจจุบัน
เมื่อออกไปนอกโรงเรียนแล้ว ไม่ให้ความเคารพครูอาจารย์

3.1.2.3 ความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนวัดสมานกิจกับชุมชนท่ากระทุ่ม

โรงเรียนและชุมชนมีความสัมพันธ์และให้ความร่วมมือกันเป็นอย่างดี เมื่อชุมชนมีการจัดกิจกรรมต่าง ๆ เช่น วันสำคัญทางศาสนา หรือการแข่งเรือล่องลำน้ำสาหร่ายดีด ต่อต้านไข้เลือดออก แล้วขอความร่วมมือให้ครูในโรงเรียนช่วยจัดดอกไม้ จัดชบวนแห่ หรือหาของมาแจกให้เด็กวันทวงแห่ หรือไปช่วยเสิร์ฟน้ำ ทางโรงเรียนจะให้ความร่วมมือกับชุมชนเป็นอย่างดี เนื่องจากครูส่วนใหญ่ในโรงเรียนวัดสมานกิจเป็นคนในชุมชนอยู่แล้วจึงมีความสนิทสนมกับคนในชุมชน ส่วนครูที่ไม่ใช่คนในท้องถิ่นก็ทำการสอนที่โรงเรียนจนจนทำให้มีความรู้รักมักคุ้นกับชุมชน

สำหรับงานต่าง ๆ ในโรงเรียน ชุมชนท่ากระทุ่มได้ให้ความร่วมมือกับกิจกรรมของโรงเรียนเป็นอย่างดีเช่นกัน โดยเข้าร่วมเป็นกรรมการศึกษาของโรงเรียนร่วมประชุมและแสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับการจัดการของโรงเรียน เช่น การจัดงานวันเด็ก ทำให้งานสำเร็จลุล่วงไปด้วยดี โดยเฉพาะงานวันเด็กประจำปีพ.ศ. 2543 โรงเรียนมีรายได้จากการขายพวงมาลัยในงานถึง 40,000 บาท สร้างรายได้ให้กับโรงเรียน โดยผู้ปกครองจะเข้ามาชมการแสดง ให้อาหารและซื้อพวงมาลัยให้เด็กทุกคนเป็นจำนวนมาก เพราะถือเป็นหน้าเป็นตาของตน

ลักษณะความสัมพันธ์ของผู้ปกครองโดยทั่วไปกับโรงเรียนเป็นไปในลักษณะของการช่วยเหลือด้านเงินทอง และช่วยเหลือในด้านแรงงานเป็นส่วนใหญ่ นอกจากนี้ชุมชนและเจ้าอาวาสยังแสดงความเป็นห่วงเกี่ยวกับปัญหาอาชญากรรมในชุมชน ซึ่งมีทั้งผู้เสพและผู้ขาย

เจ้าอาวาสวัดสมานกิจนับได้ว่าเป็นบุคคลที่ให้ความสนใจการศึกษาเป็นอย่างมาก ต้องการให้เยาวชนในชุมชนได้รับการศึกษาที่มีคุณภาพ การอุปถัมภ์ของวัดเป็นไปในด้านการให้ทุนการศึกษาแก่เด็กยากจน การให้เงินช่วยเหลือสวัสดิการโครงการเรียนการละเล่น อุปกรณ์กีฬา คอมพิวเตอร์ ทำกิจกรรมพิเศษ โดยจัดตั้งเป็นกองทุนเปิดบัญชีกับทางธนาคาร ถ้าทางโรงเรียนมีความจำเป็นต้องใช้จ่ายเงินเพื่อการศึกษา ก็แจ้งให้เจ้าอาวาสทราบ เนื่องจากที่วัดมีมีชื่อเจ้าอาวาสเป็นผู้มีอำนาจในการใช้จ่าย เมื่อทางโรงเรียนสามารถหาเงินได้ จะนำมาใช้คืนให้กับกองทุนเท่าที่สมควรจะได้ โดยเจ้าอาวาสไม่ได้เร่งรัด นอกจากจะให้การสนับสนุนแล้ว ยังพบว่าเจ้าอาวาสมีการติดตามการดำเนินงานของโรงเรียน เช่น สอบถามจากนักเรียนว่าครอบครัวแต่ละคนเป็นอย่างไรบ้าง ใช้คอมพิวเตอร์เป็นหรือไม่ และเดินไปดูการทำงานของสหกรณ์โรงเรียนว่าขาดเหลือสิ่งใด หรือต้องการอะไรเพิ่มเติมบ้าง เป็นต้น

ปัญหามีเกี่ยวกับความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนและชุมชนพหุภาคี แม้ว่าคนในชุมชนส่วนใหญ่จะให้ความร่วมมือในการร่วมกิจกรรมของโรงเรียนเป็นอย่างดี แต่มีผลดีต่อการจัดการโรงเรียนท่ากระทุ่มยังมีความเห็นขัดแย้งกับวิธีการดำเนินงานของทางโรงเรียน โดยมี

ความเห็นว่าการสหการศึกษาศรมีความคิดเห็นของตนเอง ไม่ใช่ให้ใครคนใดคนหนึ่งมาครอบงำ การประชุม นอกจากนี้ครูในโรงเรียนบางท่านมีความเห็นว่า โรงเรียนไม่ได้เป็นฝ่ายเข้าไปหาชุมชน ก่อน ความสัมพันธ์ที่เป็นอยู่ในปัจจุบันยังไม่เสมอภาคเท่าเทียมกัน และความสัมพันธ์ระหว่าง ผู้บริหารโรงเรียนกับชุมชนยังห่างอยู่

3.1.2.4 ความต้องการหลักสูตรท้องถิ่นของโรงเรียนวัดสมานกิจและชุมชนท่ากระทุ่ม

ในเรื่องความต้องการหลักสูตรท้องถิ่นนั้น ชุมชน บุคลากรในโรงเรียน และนักเรียนต้องการให้โรงเรียนจัดหลักสูตรท้องถิ่นในด้านการทำข้าวซ้อมมือ มากที่สุด รองลงมาคือ ไร่ นา สวน ผสม และ เลี้ยงนกกระทา เนื่องจากต้องการให้นักเรียนมีความรู้ด้านการเกษตร สามารถช่วยพ่อแม่ทำงานซึ่งเป็นอาชีพในครอบครัวได้ และในอนาคตถ้าไม่มีโอกาสได้เรียนเพิ่มเติม จะได้มีความรู้มาประกอบอาชีพเลี้ยงตนเอง

3.1.2.5 ความพร้อมของโรงเรียนวัดสมานกิจและชุมชนท่ากระทุ่ม

ชุมชนท่ากระทุ่มและโรงเรียนวัดสมานกิจมีความพร้อมในการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นที่มีเนื้อหาเกี่ยวกับข้าวซ้อมมือ ไร่ นา สวน ผสม และการเลี้ยงนกกระทา ดังนี้

1) ส่วนบุคลากร คนในชุมชนที่เป็นภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านการเกษตรยินดีที่จะให้ความร่วมมือในการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น ไม่ว่าจะเป็นการเอื้อเฟื้อสถานที่ให้เด็กชั้นกลางที่บ้าน ที่สวน หรือแจ้งมาล่วงหน้าว่าต้องการที่จะให้เข้าไปให้ความรู้กับเด็กในโรงเรียน นอกจากนี้ เจ้าหน้าที่เกษตรอำเภอปากท่อยินดีให้ความช่วยเหลือในการจัดสรรและประสานงานกับหน่วยงาน เพื่อขอวิทยากรที่มีความเชี่ยวชาญให้เข้ามาดูแลให้ความรู้กับนักเรียนในโรงเรียนวัดสมานกิจ ดังนั้น จะเห็นได้ว่าคนในชุมชนมีความพร้อมในเชิงจิตใจที่จะพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น

ศักยภาพของครูในโรงเรียนเกี่ยวกับการจัดหลักสูตรท้องถิ่นนั้น แม้ว่าจะไม่มีครูคนใดมีประสบการณ์ในการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น แต่ก็เคยร่วมทำโครงการข้าวซ้อมมือของโรงเรียน มีประสบการณ์ในการทำงานเป็นทีม และมีความตั้งใจในการทำงานจนมีผลงานปรากฏเป็นที่รับรู้ของคนในจังหวัด นอกจากนี้ ผู้บริหารโรงเรียนมีความสามารถในการประสานสัมพันธ์ผลงานของโรงเรียนทั้งในเรื่องข้าวซ้อมมือและโครงการอาหารเข้า ผู้บริหารมีความตั้งใจที่จะอยู่ในโรงเรียนนี้ต่อไป ยังไม่อยากจะย้ายไปโรงเรียนอื่น ซึ่งเอื้อต่อความต่อเนื่องของโครงการที่ต้องใช้ระยะเวลาติดต่อกัน

2) ด้านสถานที่ ชุมชนท่ากระทุ่มมีสถานที่ซึ่งสามารถจะให้นักเรียนได้ใช้เข้าไปปฏิบัติจริงในชุมชนดังนี้

- ทีมของอาจารย์ศักดิ์สิทธิ์ที่อินติให้นักเรียนได้ใช้ในการเรียนการสอน ให้นักเรียนได้ลงมือปฏิบัติจริงจำนวน 7 ไร่

- สวนผลไม้ของนายบำรุงซึ่งเป็นเกษตรกรดีเด่น อยู่ห่างจากโรงเรียนประมาณ 1 กิโลเมตรเศษ ๆ และยังมีสวนของเกษตรกรในชุมชนที่ประกอบอาชีพทำสวนฝรั่ง ชมพู่ และทำนาอีกหลายคนด้วยกัน

ในเรื่องพื้นที่นี้ ประธานกรรมการโรงเรียนได้มีแนวคิดที่จะเสนอให้กรรมการโรงเรียนทุกคนที่ประกอบอาชีพทางการเกษตรกันพื้นที่การเกษตรคนละ 2 ไร่ เพื่อให้เด็กได้ใช้เป็นแปลงสาธิตและมีโอกาสได้ลงมือปฏิบัติ นอกจากนี้ครูคนหนึ่งได้กล่าวถึงแหล่งอื่น ๆ ที่อาจขอความช่วยเหลือได้ เช่น ที่นาของเจ้าอาวาส

ในปัจจุบันโรงเรียนมีความพร้อมด้านอาคารสถานที่โรงเรียนหลักสูตรท้องถิ่นที่เกี่ยวกับการทำข้าวหอมมะลิ เนื่องจากมีอาคารซึ่งดัดแปลงสร้างให้เป็นโรงสีที่ได้ระบบประมาณสนับสนุนจากองค์การบริหารส่วนตำบลสร้างขึ้น เป็นที่สำหรับให้เด็กสีข้าวหอมข้าวร้อนแยกข้าวเพื่อใส่ในโครงการข้าวหอมมะลิ นอกจากนี้ยังมีพื้นที่สำหรับใช้ในการเรียนการสอนตั้งแต่เดิมเคยใช้เลี้ยงไก่

3) ด้านสิ่งแวดล้อม ความพร้อมในด้านสิ่งแวดล้อมของโรงเรียนวัดสมานถึงเกี่ยวกับการทำข้าวหอมมะลินั้น ปัจจุบันมีครกกระเดื่อง เครื่องร่อนแยกข้าวที่ทำจากนอเตอว์ เครื่องสีข้าวที่ใช้จักรเย็บ ซึ่งอาจารย์ศักดิ์สิทธิ์ประดิษฐ์ขึ้นเพื่อใช้ในโครงการข้าวหอมมะลิพร้อมอยู่แล้ว สำหรับสิ่งแวดล้อมเกี่ยวกับการทำนาสวนผสมนั้น ปัจจุบันโรงเรียนเริ่มโครงการปลูกผักปลอดสารพิษขึ้นในโรงเรียน ทำให้มีวัสดุอุปกรณ์ที่ใช้เกี่ยวกับการทำสวนพร้อมอยู่แล้วในโรงเรียน เช่น มีกบี่รดน้ำ เสียม จอบ เป็นต้น

4) ด้านเงินทุน โรงเรียนมีความพร้อมด้านงบประมาณ โดยโรงเรียนได้รับงบประมาณสนับสนุนจากเจ้าอาวาส องค์การบริหารส่วนตำบลท่ากระทุ่ม ผู้ปกครองนักเรียน และจากเกษตรอำเภอปากท่อ นอกเหนือจากงบอุดหนุนจากรัฐบาล เพื่อนำมาสนับสนุนในการจัดการเรียนการสอนและการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น นอกจากนี้ โครงการข้าวหอมมะลิยังมีเงินทุนหมุนเวียน 2 หมื่นกว่าบาท

3.1.3 ศักยภาพและความต้องการของชุมชนนาโคและโรงเรียนบ้านนาโคบน

3.1.3.1 สภาพและปัญหาของชุมชนนาโค

1) สภาพทั่วไปของชุมชนนาโค

ชุมชนนาโคอยู่ในตำบลนาโค ซึ่งตั้งอยู่ในพื้นที่สามแนวตะเข็บชายแดนไทยและเมียนมาร์ ตำบลนาโคประกอบด้วย 12 หมู่บ้าน มีเนื้อที่ประมาณ 346,031 ไร่

มีประชากรทั้งหมด 4,876 คน เป็นชาย 2,381 คน เป็นหญิง 2,495 คน จำนวนบ้าน 1,229 หลังคาเรือน

สภาพเศรษฐกิจของชุมชนดั้งเดิมที่เป็นชาวไทยเชื้อสายกะเหรี่ยง เป็นการทำไร่แบบพอกินพอใช้ โดยปลูกข้าวไร่ตามเนินเขาและปลูกพืชอื่นแซมไปด้วยแบบผสมผสาน ต่อมาได้มีคนเชื้อสายอื่น ๆ เข้ามาจับจองพื้นที่เพื่อทำการเกษตรในเชิงการค้า ประกอบกับการเปลี่ยนแปลงของสังคมและเศรษฐกิจ ทำให้ชาวกะเหรี่ยงต้องเปลี่ยนแปลงแนวทางการประกอบอาชีพของตน โดยเปลี่ยนจากการทำไร่ข้าวมาเป็นไร่ข้าวโพด มันสำปะหลัง และอ้อยประด ตามความต้องการของตลาด ปัจจุบันเกษตรกรชาวไร่สับปะรดประสบภาวะขาดทุน เนื่องจากอ้อยประดราลดราคา ผลผลิตที่ขายได้ราคาไม่คุ้มกับการลงทุน ด้วยเหตุนี้เกษตรกรประมาณ 70-80 เปอร์เซ็นต์ จำเป็นต้องอาศัยการกู้ยืมเงินจากธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตร

ในสมัยที่อินมีราดาดี ได้มีผู้สนใจซื้อที่ดินจากชาวกะเหรี่ยงทำให้ชาวกะเหรี่ยงที่ขายที่ดินมีฐานะร่ำรวย แต่เนื่องจากมีการจับจองให้สอยอย่างผิดเพี้ยนทำให้ต่อมาชาวกะเหรี่ยงต้องเปลี่ยนสถานภาพจากเดิมเป็นเจ้าของที่ดินมาเป็นลูกจ้าง

ลักษณะสังคมและวัฒนธรรม ชุมชนนาโคเดิมมีคนไทยเชื้อสายกะเหรี่ยงโพสงอาศัยอยู่ก่อนโดยบรรพบุรุษอพยพมาจากทวาย ต่อมาเมื่อย้ายถิ่นเข้ามาทำมาหากิน ทำให้ในปัจจุบันมีผู้คนหลายเชื้อสายอาศัยอยู่ร่วมกัน มีทั้งเชื้อสายไทย จีน กะเหรี่ยง มอญ ลาว และอื่นๆ ทำให้ในระยะหลังคนเชื้อสายกะเหรี่ยงกลายเป็นชนกลุ่มน้อยกลุ่มหนึ่งเท่านั้น แม้ว่าในชุมชนนี้จะมีคนหลายเชื้อสายอยู่ร่วมกัน แต่คนในชุมชนก็ยังเข้ากันได้ดี มีความสัมพันธ์กันแบบเครือญาติกันเนื่องจากคนส่วนใหญ่มีจะแต่งงานกับคนในชุมชนเดียวกัน

ลักษณะเด่นของชุมชนนาโคประการหนึ่งคือ ศิลปวัฒนธรรมชาวไทยตะวันตก จากการเป็นชุมชนของชาวไทยเชื้อสายกะเหรี่ยงมาช้านาน จึงทำให้มีลักษณะเส้นทางด้านศิลปวัฒนธรรมชาวไทยตะวันตกหรือไทยกะเหรี่ยง อันได้แก่ ประเพณีกินข้าวห่อ (อั้งมีถ้อง) การไหว้คำคุณคำไม้นิเญ่ประจำหมู่บ้าน การเวียนเจดีย์ การตีฆ้องเชื่องบวักซ์ การปลูกบ้าน การไล่แมลงด้วยขมิ้นบู่หรือ การทอดผ้ากะเหรี่ยง ฯลฯ

ถึงแม้ว่าในปัจจุบันจะมีคนไทยเชื้อสายกะเหรี่ยงในชุมชนนี้ไม่มากนัก แต่เมื่อถึงวันงานเทศกาลสำคัญ ชาวไทยเชื้อสายกะเหรี่ยงที่ไปทำงานหรือไปตั้งถิ่นฐานที่อื่นจะเดินทางกลับมามบ้านเกิดของตน สำหรับคนเชื้อสายอื่น ๆ ก็ให้การส่งเสริมประเพณีดังกล่าวด้วย

ชุมชนนาโคมีทั้งทรัพยากรธรรมชาติ ทรัพยากรที่สร้างขึ้น และทรัพยากรบุคคล ในด้านทรัพยากรธรรมชาติ มีน้ำตก มีบ่อน้ำร้อนซึ่งมีธาตุกำมะถัน สภาพชุมชน

ยังมีไม้ไผ่ที่อุดมสมบูรณ์ ประกอบไปด้วยพืชสมุนไพรมากกว่า 200 ชนิด สิ่งที่น่าสนใจในชุมชนแห่งนี้ มีความห่วงใยคือ การขาดสมุนไพรจำนวนมากที่อาจจะทำให้สมุนไพรบางชนิดสูญสิ้นไป ทำให้คนในชุมชนบางคนเห็นว่าถ้าหากปล่อยให้เป็นอย่างนี้ต่อไปพืชสมุนไพรอาจจะหมดไปจากผืนป่าแห่งนี้ ในด้านทรัพยากรที่มนุษย์สร้างขึ้น ชุมชนนาโคมีทรัพยากรที่มนุษย์สร้างขึ้น เช่น บ้านกะเหรี่ยงที่ชุมชนสร้างไว้ในบริเวณวัดเก่าแก่แห่งนี้ และมีเครื่องใช้ของเก่าของหาจากกะเหรี่ยงที่ผู้นำหมู่บ้านยังคงเก็บรักษาไว้มีจำนวนมากหนึ่ง เพื่อเป็นตัวอย่างให้คนรุ่นหลังได้ศึกษา ซึ่งโรงเรียนสามารถนำนักเรียนไปศึกษาหาความรู้เกี่ยวกับประวัติชุมชนและด้านอื่น ๆ ได้ ในด้านทรัพยากรบุคคล ชาวไทยเชื้อสายกะเหรี่ยงได้พยายามรักษาศิลปวัฒนธรรมและขนบธรรมเนียมประเพณีประจำท้องถิ่นของตนไว้จนถึงปัจจุบัน ทรัพยากรบุคคลส่วนใหญ่จะเป็นผู้เฒ่าผู้แก่ที่มีอยู่เพียงไม่กี่ท่าน แต่ก็ยังสามารถถ่ายทอดความรู้ที่มีอยู่ให้ลูกหลานสืบทอดได้ ทรัพยากรบุคคลที่มีความรู้เกี่ยวกับวิถีชุมชนและคนตัวชาวกะเหรี่ยง ได้แก่ นายจำปี นายเดช นายระฆ่า นายสมพงษ์ น.เชก และนายศร เป็นต้น ทรัพยากรบุคคลในด้านการทอดผ้ากะเหรี่ยง มีคนทอผ้าได้ค่อนข้างน้อย เนื่องจากการทอดผ้ากะเหรี่ยงต้องอาศัยความชอบและความตั้งใจในการทอผ้าสูง เพราะการทอผ้ากะเหรี่ยงมีความประณีต ใช้เวลาทอผ้าหนึ่งผืนนานมาก อีกทั้งการเขียนรูปก็ต้องใช้เวลานานเช่นกัน ผู้ที่มีความสามารถด้านการทอผ้ากะเหรี่ยงในชุมชนได้แก่ นางอนงค์ นางสะอาด เป็นต้น ทรัพยากรบุคคลที่มีความสามารถด้านสมุนไพรและสามารถนำสมุนไพรต่าง ๆ มารักษาโรคในเบื้องต้นได้แก่ นายทอง นายใจ นายเออ เป็นต้น

ชุมชนนาโคมีผู้นำที่ชาวบ้านให้ความยอมรับ โดยมีการผู้นำอย่าง เป็นทางการ คือ กำนันและผู้ใหญ่บ้าน และผู้นำอย่างไม่เป็นทางการ คือ อดีตกำนัน ซึ่งมีลูกน้องพื้นฐานดังนี้

ผู้นำอย่างเป็นทางการ นายโพธิ์ เป็นกำนันตำบลนาโคที่ดำรงตำแหน่งมาตั้งแต่ ปี พ.ศ. 2537 จนถึงปัจจุบัน กำนันเป็นคนที่เชื้อสายไทย กายถิ่นฐานเข้ามาอยู่ตำบลนาโคตั้งแต่ปี พ.ศ. 2522 มีอาชีพหลักทำไร่สำปะตง อาชีพรองรับเหมาก่อสร้าง มีฐานะร่ำรวย เป็นบุคคลที่มีความสนใจและให้การช่วยเหลือชุมชนในตำบลโดยตลอด กำนันดำรงตำแหน่งประธานกรรมการโรงเรียนทุกโรงเรียนในตำบลนาโครวมถึงโรงเรียนบ้านนาโคบนด้วย กำนันให้การสนับสนุนด้านการจัดการเรียนการสอนอย่างสม่ำเสมอ บริจาคเงิน แรงงาน และที่ดินอื่น ๆ ที่โรงเรียนขอความช่วยเหลือ ผู้นำอีกคนหนึ่งคือ นายศร ผู้ใหญ่บ้านหมู่ที่ 1 เป็นคนไทยเชื้อสายกะเหรี่ยง อาศัยอยู่บ้านนาโคบน ตำบลนาโคมาตั้งแต่เกิด สำเร็จการศึกษาลือกลุตรประกาศนียบัตรวิชาชีพ (ปวช.) เป็นคนที่ชุมชนทั้งในหมู่บ้านนาโคบนและหมู่บ้านใกล้เคียงให้การยอมรับว่ามีความรู้ความสามารถ สนใจ ดูแลเอาใจใส่สมาชิกในหมู่บ้านอย่างทั่วถึง เป็นบุคคลที่มีความต้องการและพยายามฟื้นฟูอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมชาวไทยตะนาวศรี

ผู้นำชุมชนอย่างไม่เป็นทางการ คือ นายเดช อติธำภันต์ตำบลนาโค เป็นคนไทยเชื้อสายกะเหรี่ยง อาศัยอยู่บ้านนาโคจน ตำบลมาตั้งแต่เกิด และเป็นบิดาของนายพร ผู้ใหญ่บ้าน หมู่ที่ 1 นายเดชเป็นผู้ดูแลให้การยอมรับและเชื่อถือมาโดยตลอด เป็นบุคคลที่ลือในโรงเรียนคนหนึ่งและคนในชุมชนมีความเห็นว่า ศติธำภันต์เป็นคนมีวิสัยทัศน์ไกล รักความก้าวหน้า แม้จะจบการศึกษาเพียงประถมศึกษาปีที่ 2 แต่ได้พยายามส่งลูกให้เรียนจนถึงระดับประกาศนียบัตรวิชาชีพและปริญญาตรี

2) ปัญหาของชุมชนนาโค

จากการสัมภาษณ์คนในชุมชนและบุคลากรในโรงเรียนพบว่า ปัญหาเศรษฐกิจเป็นปัญหาที่สำคัญที่สุดของชุมชนนาโค เนื่องจากคนส่วนใหญ่ประกอบอาชีพเกษตรกรรม เช่น ทำไร่สับปะรด มันสำปะหลัง ข้าว ไร่โพธิ์ อัง เป็นต้น และประสบกับปัญหาผลผลิตการเกษตรมีคุณภาพต่ำลง ราคาตกต่ำ ทำให้มีรายได้น้อย รายได้จากการขายผลผลิตจึงต้องประสบภาวะขาดทุน ไม่มีเงินทุนหมุนเวียน ก่อให้เกิดภาระหนี้สินต่อธนาคารกู้ยืมเงินจากธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตร และสหกรณ์ นอกจากนี้คนในชุมชนได้กล่าวถึงปัญหาทางเศรษฐกิจอื่นเนื่องมาจากนิสัยไม่มีความอดทนในการทำงานของคนรุ่นใหม่และการขาดความสนใจในการเรียนของเด็กกะเหรี่ยงรุ่นใหม่ เช่น นักเรียนที่ไม่เรียนในโครงการ “เกษตรเพื่อชีวิต” จะเรียนแค่เทอม 1 เทอม 2 แล้วก็ออกไปทำงาน ที่สหกรณ์หรือบางคนได้วิเคราะห์ลักษณะนิสัยของคนในชุมชนซึ่งเป็นกะเหรี่ยงตัวทึบตนเองว่า นิสัยของคนกะเหรี่ยงเชื้อสายไม่เป็นนายอยู่ไปวัน ๆ ชาวกะเหรี่ยงบางคนกล่าวถึงสภาพความเป็นไปของชุมชนกะเหรี่ยงว่า ชุมชนกะเหรี่ยงตอนนี้เป็นชุมชนที่ขาดแคลนคนทำงาน คนหนุ่มสาวเข้าเมืองเพื่อหารายได้จึงชีพ ชาวบ้านที่เหลือส่วนใหญ่จึงเป็นคนแก่กับเด็ก

ปัญหารองลงมาคือ การแสวงหาประโยชน์จากที่ดินและที่ทำกิน คนในชุมชนบางคนได้กล่าวถึงปัญหาเกี่ยวกับที่ดินว่ามีผู้ขายที่ดินที่มีคนน้ำร้อน ซึ่งทางการถือว่าเป็นทรัพย์สินคนใดจะเช่ามาเป็นสมบัติไม่ได้แต่คนที่ขาย ๆ นานแล้ว เบื่อจากนายทุนที่มาซื้อที่ดินเพื่อทำรีสอร์ทเห็นประโยชน์ว่า ป่าคนน้ำร้อนจะทำธุรกิจได้ จึงมีปัญหาคนชาวนานอกจากนี้ชาวบ้านยังมีปัญหาเกี่ยวกับการดูแลที่ทำกินที่บางกะเหรี่ยงเสียด้วย โดยทางการต้องการผลักดันหมู่บ้านนี้ออกไป เพราะเป็นโครงการพื้นที่ตัวอย่างเฉลิมพระเกียรติแด่ชาวนานานอยู่แล้ว เมื่อเจ้าหน้าที่บ้านเมืองจะให้ชาวบ้านออกไปจึงทำให้มีปัญหา

สำหรับปัญหาในด้านวัฒนธรรมของชาวกะเหรี่ยงที่พบก็คนรุ่นใหม่ไม่ได้สืบสานวัฒนธรรมชาวไทยตะวันตกหรืออย่างจริงจัง เช่น การแต่งกาย จะแต่งกายชุดกะเหรี่ยงเฉพาะช่วงมีเทศกาลมีงานเท่านั้น นอกจากนี้แล้วการทอดผ้ากะเหรี่ยงในปัจจุบันมีคนทำได้ไม่มากนัก เพราะการทอดผ้ากะเหรี่ยงต้องอาศัยเวลาในการทอดผ้าผืนหนึ่งนานมาก ต้องอาศัยฝีมือการทอที่ประณีต คนรุ่นใหม่จึงซื้อเสื้อผ้าทั่วไปใส่เพราะว่าสะดวกและถูกกว่า สำหรับด้าน

ดนตรีพื้นบ้าน คนที่เล่นได้คือคนเฒ่าคนแก่ สำหรับคนรุ่นใหม่เล่นไม่ได้แล้ว เพราะการเล่นดนตรีกะเหรี่ยงนั้นต้องอาศัยความรักความสนใจอย่างจริงจังจึงจะสามารถเล่นได้ ในด้านภาษา เด็กจะไม่ค่อยพูดภาษากะเหรี่ยง จะพูดไทย บางคนพอฟังรู้เรื่อง แต่พูดตอบไม่ได้

นอกจากนี้ยังมีปัญหาสุขภาพ เนื่องจากชุมชนนี้มีพื้นที่เป็นป่าเขา มีอยู่ชุม จึงมีโรคมาลาเรีย ไข้เลือดออก ส่วนมากจะเป็นกับคนที่ไปป่าหลาย ๆ วัน สำหรับนักเรียนบางคนเป็นโรคมาลาเรียเช่นกัน แต่ส่วนมากมีปัญหาสุขภาพ เช่น โรคปากนกกระจกจากขาดสารอาหาร น้ำหนักต่ำกว่าเกณฑ์และส่วนสูงต่ำกว่าเกณฑ์อันสืบเนื่องมาจากทุพโภชนาการ

ในด้านปัญหาสุขภาพเพศผิด ชุมชนนี้แต่เดิมมีปัญหาสุขภาพเพศผิด แต่ปัจจุบันลดน้อยลง เพราะแต่ละหมู่บ้านจะมีมาตรการเข้มงวดกวดขันเอาจริงจัง มีการประสานงานกับหน่วยงานต่าง ๆ มีสื่อให้ความรู้ มีการเล่นกีฬาเพื่อให้คนในชุมชนใช้เวลาว่างที่เป็นประโยชน์ และจากตัวอย่างของคนในชุมชนที่เกี่ยวข้องกับการค้ายาเสพติดถูกจับ เมื่อได้รับการประกันตัวกลับมาแล้วถูกคุมขังเพื่อปิดปากจนตัดสินใจกินยาตาย ทำให้คนในชุมชนเห็นตัวอย่างและไม่ต้องการเกี่ยวข้องกับยาเสพติด สำหรับในโรงเรียนมีปัญหาสุขภาพเพศผิดน้อย เนื่องจากครูในโรงเรียนดูแลอย่างใกล้ชิด

3.1.3.2 สภาพและปัญหาของโรงเรียนบ้านนาโคบน

1) สภาพทั่วไปของโรงเรียนบ้านนาโคบน

โรงเรียนบ้านนาโคบนตั้งอยู่ที่ตำบลนาโค กิ่งอำเภอบ้านคา จังหวัดราชบุรี เป็นโรงเรียนสังกัดสำนักงานการศึกษาธิการอำเภอบ้านคา มีหมู่บ้านที่อยู่ในเขตบริการของโรงเรียนทั้งหมด 6 หมู่บ้าน ปัจจุบันโรงเรียนบ้านนาโคบนมีผู้บริหาร ผู้ร่วมผู้บริหาร และครูรวมทั้งหมด 17 คน เป็นหญิง 13 คน และชาย 4 คน บุคลากรส่วนใหญ่สำเร็จการศึกษาระดับปริญญาตรี ผู้บริหารโรงเรียนคนปัจจุบันดำรงตำแหน่ง “อาจารย์ใหญ่” ส่วนผู้ช่วยผู้บริหารดำรงตำแหน่ง “ผู้ช่วยผู้อำนวยการโรงเรียน” ในโรงเรียนนี้มีครูที่เป็นคนในท้องถิ่นเพียงคนเดียวและมีเชื้อสายไทยกะเหรี่ยง ครูที่เหลืออีก 16 คนซึ่งไม่ใช่คนในท้องถิ่นจึงต้องการย้ายไปสอนในโรงเรียนอื่นที่อยู่ใกล้บ้าน ในเรื่องภาระงานของครูพบว่า ครูส่วนใหญ่จะรับผิดชอบสอนเป็นวอร์ชั้น และครูทุกคนนอกจากมีงานสอนแล้ว ยังต้องรับผิดชอบงานพิเศษอย่างน้อยคนละ 1 งาน นอกจากนี้ ครูส่วนใหญ่ไม่มีความรู้และประสบการณ์ และ/หรือการได้รับการอบรมเกี่ยวกับการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น

โรงเรียนบ้านนาโคบนเปิดสอนตั้งแต่ระดับชั้นอนุบาล 3 ขวบ ถึงมัธยมศึกษาตอนต้น มีจำนวนนักเรียนทั้งหมด 439 คน โดยมีนักเรียนระดับชั้นอนุบาล 3 ขวบ และอนุบาล 1-2 จำนวน 115 คน นักเรียนระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ 1-6 จำนวน 231 คน และนักเรียนระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1-3 จำนวน 93 คน

การบริหารจัดการภายในโรงเรียนบ้านนาโคบได้มีการแบ่งเป็น 6 งาน คือ งานวิชาการ งานบุคลากร งานกิจการนักเรียน งานอาคารสถานที่ งานสัมพันธ์ชุมชน และงานธุรการการเงินและพัสดุ ในแต่ละงาน ผู้บริหารได้แต่งตั้งครูที่ทำหน้าที่หัวหน้างานและครูที่รับผิดชอบโดยพิจารณาจากความสามารถ

ในโรงเรียนบ้านนาโคบมีผู้นำอย่างเป็นทางการ 2 คน คือ อาจารย์ใหญ่ และผู้ช่วยผู้อำนวยการโรงเรียน อาจารย์ใหญ่โรงเรียนบ้านนาโคบเป็นผู้บริหารที่เน้นด้านวิชาการ เอาใจใส่และจริงจังในการทำงาน ติดตามงาน ชูต่น้อย และยินดีให้คำแนะนำแก่ครูเวลาที่มีปัญหาในเรื่องงาน จึงทำให้ครูในโรงเรียนเกรงใจ นอกจากนี้ยังเป็นผู้นำที่มีลักษณะเป็นแบบประชาธิปไตย คือ มีการร่วมปรึกษากิจการหรือกับครูในโรงเรียน เปิดโอกาสให้ครูในโรงเรียนแสดงความคิดเห็น และเป็นคนยอมรับฟังเหตุผล ไม่ด่วนสรุปตามความคิดเห็นของตนเอง ส่วนผู้นำอย่างเป็นทางการอีกคนหนึ่ง คือ ผู้ช่วยผู้อำนวยการโรงเรียน เป็นผู้ปฏิบัติงานในโรงเรียนนี้เป็นเวลานานเกือบ 20 ปี และดำรงตำแหน่งผู้ช่วยผู้บริหารประมาณ 13 ปี เป็นคนที่ครูในโรงเรียนให้การยอมรับและไว้วางใจ เป็นที่ปรึกษาของครูเวลาที่มีปัญหา ทั้งนี้เนื่องจากเป็นคนทำงานอยู่ในโรงเรียนนี้เป็นเวลานาน รวมทั้งมีมนุษยสัมพันธ์ที่ดีกับเพื่อนครูและชุมชน

สำหรับเรื่องการจัดการเรียนการสอนนั้น ครูส่วนใหญ่มีการจัดการเรียนการสอนที่เน้นครูเป็นศูนย์กลาง มีครูเพียงบางคนที่จัดการเรียนการสอนโดยเน้นทั้งครูและนักเรียนเป็นศูนย์กลาง ดำเนินถึงตามสนใจของนักเรียน ใช้วิธีสอนแบบสาธิตแล้วให้นักเรียนได้ลงมือปฏิบัติและบันทึกผลการปฏิบัติเอง รวมทั้งให้นักเรียนได้ฝึกแก้ไขปัญหาเองหรือศึกษาค้นคว้าด้วยตนเองและทำรายงานเสนอผลการปฏิบัติแก่ครูและนักเรียนในชั้น สำหรับการวัดและประเมินผล ครูทุกคนใช้วิธีการสังเกต การตรวจผลงาน และการทดสอบกลางภาคและปลายภาค โดยจะให้คะแนนเก็บจากผลการปฏิบัติเพื่อช่วยนักเรียนที่ทำผลการสอบปลายภาคไม่ดี

ในระแวก 3 ปีที่ผ่านมา โรงเรียนบ้านนาโคบไม่ได้พัฒนาหลักสูตรให้สอดคล้องกับสภาพ ปัญหา และความต้องการของท้องถิ่น ส่วนมากจะจัดการเรียนการสอนในวิชาที่ระบุไว้ในหลักสูตรแม่บท ส่วนการจัดการเรียนการสอนในวิชาสหวิทยาหรือเลือกเสรีอื่น ๆ โรงเรียนจะจัดสอนในวิชาที่ครูสามารถสอนได้เป็นหลัก

ครูในโรงเรียนมีความสัมพันธ์ที่ดีต่อกันและให้เวลาร่วมมือช่วยเหลือซึ่งกันและกัน ทั้งนี้เนื่องจากครูส่วนใหญ่อาศัยอยู่ที่บ้านพักครูของโรงเรียน และครูที่เหลือก็ไม่ได้พักไกลจากโรงเรียน จึงมีเวลาพบปะพูดคุยกันหลังเลิกงาน และมีโอกาสรับประทานอาหารเย็นร่วมกันบ่อย ๆ แม้แต่ครูบางคนที่มีครอบครัวแล้วยังมีเวลาสังสรรค์กับเพื่อนครูด้วยกัน จึงทำให้ครูมีความสนิทสนมกันมาก นอกจากนี้ยังไม่มีครูคนใดที่มีข้อข้องกันในลักษณะเครียดญาติหรือเป็นสาบมิตรหากัน จึงทำให้ไม่มีการแบ่งพรรคแบ่งพวกและไม่มีปัญหาทะเลาะเบาะแว้ง

ในเรื่องความร่วมมือของครูในโรงเรียน พบว่า กิจกรรมหรืองานต่าง ๆ ของโรงเรียน เช่น กิจกรรมกีฬา กีฬาวินเด็ก เป็นต้น ครูในโรงเรียนยินดีให้ความช่วยเหลือกันแม้ว่างานนั้นจะไม่เกี่ยวข้องกับงานที่ตนรับผิดชอบ อย่างไรก็ดี ในเรื่องการดำเนินงานที่ต้องอาศัยความร่วมมือกันนั้น บางครั้งครูในโรงเรียนอาจมีความคิดเห็นที่ขัดแย้งหรือแตกต่างกัน แต่ส่วนมากจะยอมรับกันได้ด้วยเหตุผล และสามารถร่วมมือกันทำงานแล้วเสร็จ

2) ปัญหาของโรงเรียนบ้านนาโคบน

โรงเรียนบ้านนาโคบนประสบปัญหาสำคัญ ๆ 3 เรื่อง ปัญหาที่หนึ่งคือ **ปัญหาด้านบุคลากร** ซึ่งพบว่า โรงเรียนมีปัญหาด้านขาดแคลนครูและบุคลากร จึงมีผลทำให้ครูบางคนสอนในวิชาที่ไม่ตรงกับความรู้ความสามารถหรือสาขาที่เรียนมา นักเรียนในชั้นเรียนมีจำนวนมากเกินไปเนื่องจากต้องแก้ปัญหาการขาดแคลนครูด้วยการรวมนักเรียน 2 ห้องในระดับชั้นเดียวกันให้เป็นห้องเรียนเดียวกัน จึงทำให้ครูดูแลนักเรียนไม่ทั่วถึง อย่างไรก็ตาม ปัญหาในเรื่องบุคลากรนี้ โรงเรียนได้พยายามแก้ไขด้วยการรับนักศึกษาจากสถาบันราชภัฏมาฝึกสอน ครูยังประสบปัญหาเรื่องการงานมากเกินไป กล่าวคือครูต้องรับผิดชอบงานบริหารของโรงเรียนซึ่งงานรับผิดชอบมากกว่า 1 งาน การสอนจึงทำไม่ได้เต็มที่และไม่มีประสิทธิภาพที่ควร นอกจากนี้ โรงเรียนบ้านนาโคบนยังมีปัญหาเรื่องบุคลากรในโรงเรียนขาดความรู้ความเข้าใจในเรื่องการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น เนื่องจากไม่เคยได้รับการอบรมในเรื่องดังกล่าวมาก่อน

ปัญหาที่สองคือ **ปัญหาด้านนักเรียน** ซึ่งพบว่า นักเรียนส่วนใหญ่มีปัญหาด้านพฤติกรรมเนื่องจากผู้ปกครองมีฐานะยากจน นักเรียนมีปัญหาการขาดเรียนเพราะต้องลงไปหาแม่หรือไม่เช่นนั้นก็ต้องติดตามพ่อแม่ในเวลาที่ต้องออกไปทำไร่ในไร่ไกล ๆ เนื่องจากไม่มีใครดูแลตน นอกจากนี้ นักเรียนไม่มีความรับผิดชอบในงานที่ครูได้มอบหมาย และนักเรียนมีปัญหาด้านพฤติกรรม กล่าวคือ นักเรียนบางคนมีปัญหาครอบครัวแตกแยก ซึ่งมีผลทำให้นักเรียนขาดความรักความอบอุ่น มีพฤติกรรมก้าวร้าว และชอบทำตัวเด่น

ปัญหาล่าสุดก็คือ **ปัญหาการจัดการเรียนการสอน** ซึ่งพบว่า โรงเรียนบ้านนาโคบนมีปัญหาด้านขาดแคลนสื่อวัสดุอุปกรณ์ประกอบการเรียนการสอน ขาดหนังสือและเอกสารต่าง ๆ สำหรับให้นักเรียนศึกษาค้นคว้าด้วยตนเอง นอกจากนี้ ครูส่วนใหญ่ก็เน้นวิธีการสอนแบบครูเป็นศูนย์กลาง

3.1.3.3 ความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนบ้านนาโคบนกับชุมชนนาโค

โรงเรียนและชุมชนมีความสัมพันธ์ที่ดีและให้ความช่วยเหลือซึ่งกันและกัน ไม่ว่าจะเป็นกิจกรรมของชุมชนหรือกิจกรรมของโรงเรียน คนในชุมชนให้ความช่วยเหลือโรงเรียนในด้านแรงงานมากกว่าด้านเงินทุน เนื่องจากส่วนใหญ่มีฐานะยากจน ส่วนกิจกรรมของชุมชนนั้น โรงเรียนได้ให้ความช่วยเหลือด้านต่าง ๆ เช่น ให้ยืมสถานที่จัดงานประเพณีต่าง ๆ ให้

ครูในโรงเรียนช่วยกิจกรรมของชุมชน และร่วมประชุมกรรมการหมู่บ้านเพื่อร่วมแสดงความคิดเห็นและนำเรื่องในที่ประชุมแจ้งให้ครูในโรงเรียนทราบเพื่อให้ความร่วมมือตามที่ชุมชนต้องการ อย่างไรก็ดี ในการดำเนินกิจกรรมบางอย่าง โรงเรียนและชุมชนจะมีความคิดเห็นที่ขัดแย้งกันบ้างเหมือนกัน แต่ถ้าฝ่ายใดมีเหตุผลที่ดีกว่า จะยอมรับฟังความคิดเห็นและให้ความร่วมมือในที่สุด

ปัญหาความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนบ้านนาโคบนกับชุมชนนาโคบนว่า ผู้บริหารโรงเรียนคนปัจจุบันมีการพบปะกับคนในชุมชนน้อยเพราะไม่ค่อยมีเวลา ผู้บริหารโรงเรียนไม่ใช่คนในท้องถิ่นและพักอยู่นอกชุมชน จึงทำให้การไปพบปะพูดคุยกับชาวบ้านในดอนเฒ่าหรือดอนกลางคืนไม่สะดวก ส่วนในดอนกลางวันชาวบ้านส่วนใหญ่ต้องออกไปทำงาน การพบปะระหว่างผู้บริหารโรงเรียนและคนในชุมชนจึงมีโอกาสน้อย ดังนั้น ความสัมพันธ์ระหว่างผู้บริหารโรงเรียนกับคนในชุมชนจึงไม่ดีเท่าที่ควร

3.1.3.4 ความต้องการหลักสูตรท้องถิ่นของโรงเรียนบ้านนาโคบนและชุมชนนาโคบน

ในเรื่องความต้องการหลักสูตรท้องถิ่นนั้น คนในชุมชน บุคลากร และนักเรียนในโรงเรียนบ้านนาโคบนส่วนใหญ่มีความต้องการให้นำศิลปวัฒนธรรมชาวไทยตะนาวศรี เข้ามาเป็นหลักสูตรท้องถิ่นมากที่สุด รองลงมาคือ การท่องเที่ยวป่าในเชิงอนุรักษ์ การศึกษาพืชสมุนไพร และการสอนอาชีพที่มีรายได้

จุดเด่นของชุมชนชาวไทยเชื้อสายกะเหรี่ยงที่นี่คือ ความต้องการความมุ่งมั่นเกี่ยวกับการรักษาวัฒนธรรม ที่จะให้เด็กรู้วัฒนธรรม ความเป็นมาว่าเป็นมาอย่างไร เนื่องจากคนในชุมชนสังเกตเห็นการสืบทอดวัฒนธรรมที่เจือจางลงไปในแต่ละรุ่นอายุของคนในชุมชน ส่วนคนเชื้อสายไทยและเชื้อสายอื่นๆ แสดงความเห็นด้วยถ้าหากจะนำศิลปวัฒนธรรมชาวไทยตะนาวศรีมาเป็นหลักสูตรท้องถิ่นสอนให้กับนักเรียน เนื่องจากพระหนักดีว่าชุมชนนี้แต่เดิมเป็นท้องถิ่นที่ชาวกะเหรี่ยงเคยอยู่มาก่อน จึงควรให้นักเรียนได้ทราบถึงประวัติศาสตร์ความเป็นมาของชุมชน

ข้อที่น่าสังเกตแม้ว่าคนในชุมชนจะมีความต้องการให้จัดทำหลักสูตรท้องถิ่นที่นำเอาศิลปวัฒนธรรมกะเหรี่ยงมาสอน แต่หลาย ๆ คนก็แสดงความวิตกกังวลว่าเด็กจะไม่ยอมรับและตามถึงประโยชน์ที่จะได้รับในการเรียนเรื่องนี้ เช่นเดียวกับที่ครูบางท่านคิดว่า การจัดสอนเนื้อหาศิลปวัฒนธรรมชาวไทยตะนาวศรีจะได้รับความร่วมมืออย่างดีจากชุมชน แต่ทั้งห่วงใยเรื่องภาระของนักเรียนที่ไม่ใช่ชาวกะเหรี่ยง ส่วนครูในโรงเรียนอีก 2 คนไม่สามารถบอกได้ว่าจะให้จัดทำหลักสูตรท้องถิ่นในเรื่องใด แต่เมื่อถามความเห็นว่าเป็นด้วยหรือไม่กับการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นเรื่องศิลปวัฒนธรรมไทยตะนาวศรี ก็แสดงความเห็นด้วย เนื่องจากศิลปวัฒนธรรมกะเหรี่ยงในชุมชนนี้กำลังจะหาหสาปสูญไป นอกจากนี้ ยังมีครูใบ

โรงเรียน 2 คนที่ไม่ต้องการให้มีการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นในวิชาที่ตนเองสอน เนื่องจากมีงานที่ต้องรับผิดชอบมากอยู่แล้ว นอกจากนี้ พระซึ่งเป็นผู้นำในชุมชนได้แสดงทัศนคติที่มีต่อการจัดหลักสูตรท้องถิ่นที่เน้นทางศิลปวัฒนธรรมกะเหรี่ยง โดยใช้หลักไตรลักษณ์ทางพุทธศาสนา มาเป็นข้อเตือนสติว่า วัฒนธรรมก็อยู่ภายใต้กฎของอนิจจังที่มีขึ้นมีดับ ตั้งอยู่ได้ และดับไปได้ ซึ่งไม่ใช่เฉพาะกะเหรี่ยง แต่ทั้งประเทศไทย

นอกจากนี้คนในชุมชนส่วนหนึ่งมีความต้องการให้นำหลักสูตรท้องถิ่นเกี่ยวกับ การทำของใช้ชาวป้าในเชิงอนุรักษ์ และการศึกษาพืชสมุนไพร เข้ามาสอนนักเรียน เพื่อจะได้ส่งเสริมให้นักเรียนได้อุรักษ์ป่าไม้ เนื่องจากในชุมชนมีพื้นที่ป่าเขตริมขึ้นที่อุดมสมบูรณ์ และมีสมุนไพรมากกว่า 200 ชนิด

ครูในโรงเรียนบางคนมีความเห็นเกี่ยวกับเนื้อหาในหลักสูตรท้องถิ่นว่าควรจะเป็นเรื่องเกี่ยวกับอาชีพที่มีรายได้ และเกี่ยวกับท้องถิ่น เช่น การปลูกสับปะรด การถนอมอาหาร โครงการวิทยาศาสตร์เกี่ยวกับการอนุรักษ์ป่าไม้

3.1.3.5 ความพร้อมของโรงเรียนบ้านนาโคบนและชุมชนนาโค

จากการสัมภาษณ์คนในชุมชน ผู้นำฯ ครูผู้สอน และการสังเกตสภาพภายในโรงเรียน พบว่า โรงเรียนบ้านนาโคบนและชุมชนนาโคมีความพร้อมในการนำเนื้อหาเรื่อง ศิลปวัฒนธรรมชาวไทยตะนาวศรี (กะเหรี่ยง) มาจัดทำหลักสูตรท้องถิ่นมากที่สุด รองลงมาคือ การทำของใช้ชาวป้าเชิงอนุรักษ์ และการศึกษาพืชสมุนไพร ดังนี้

1) ด้านบุคลากร ชุมชนนาโคมีผู้นำที่มีเชื้อสายกะเหรี่ยง มีคนในชุมชนที่มีความเข้มแข็งและมีความปรารถนาอย่างแรงกล้าที่จะสนับสนุนให้มีการนำเนื้อหาเรื่อง ศิลปวัฒนธรรมชาวไทยตะนาวศรี (กะเหรี่ยง) มาจัดทำหลักสูตรท้องถิ่น นอกจากนี้ ในชุมชนนาโคยังมีคนที่มีความรู้ความสามารถเกี่ยวกับศิลปวัฒนธรรมกะเหรี่ยงหลายคน และอยู่ในชุมชนทุกคนยินดีที่จะให้ความร่วมมือในการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นในทุกๆ ด้านที่ตนมีความรู้ความถนัดอยู่ แต่มีผู้บางท่านเกรงว่าตนจะไม่สามารถสอนนักเรียน กลัวว่าจะสอนได้ไม่ดีเนื่องจากตนเองเรียนไม่สูง สอนไม่เป็น และกลัวเด็กจะไม่สนใจ นอกจากนี้ ช่วงเวลาที่สามารถเชิญผู้เข้ามาสอนในโรงเรียนยังไม่เหมาะสม เนื่องจากผู้เฒ่าเฒ่าจะว่างเฉพาะตอนเย็น เพราะต้องทำไร่ในเวลากลางวัน โรงเรียนบ้านนาโคบนยังมีครูที่มีความรู้ในเรื่องการรำของชาวกะเหรี่ยง ซึ่งในปัจจุบันได้สอนและมีการซ้อมการรำแบบกะเหรี่ยงให้แก่นักเรียนเพื่อให้เห็นในงานต่างๆ อยู่เสมอซึ่งครูท่านนี้ยินดีให้ความร่วมมือถ้าโรงเรียนจะนำเนื้อหาเรื่อง “ศิลปวัฒนธรรมชาวไทยตะนาวศรี” มาจัดทำหลักสูตรท้องถิ่น โรงเรียนบ้านนาโคบนมีครูอีกท่านหนึ่งที่เป็นชาวไทยเชื้อสายกะเหรี่ยง จึงมีความรู้ในเรื่องศิลปวัฒนธรรมของชาวกะเหรี่ยงเป็นอย่างดี แต่ครูท่านนี้จะไม่ค่อยมีเวลาที่จะให้ความร่วมมือได้เท่าที่ควร สำหรับบุคลากรในโรงเรียนท่านอื่นๆ

ทุกคนยินดีให้ความร่วมมือในการนำเนื้อหาเรื่อง “ศิลปวัฒนธรรมชาวไทยตะนาวศรี” มาจัดทำหลักสูตรท้องถิ่น

สำหรับความร่วมมือของการนำเนื้อหาเรื่อง การท่องเที่ยวป่าเชิงอนุรักษ์ และการศึกษาพืชสมุนไพร มาจัดทำหลักสูตรท้องถิ่นนั้น ชุมชนมีผู้ที่มีความรู้เกี่ยวกับพืชสมุนไพรหลายคน แต่ปัญหาประการหนึ่งในการจัดการเรียนการสอนก็คือ ผู้รู้เหล่านี้พูดภาษาไทยไม่ได้ และนักเรียนส่วนใหญ่พูดภาษากะเหรี่ยงไม่ได้ ถ้าเชิญผู้รู้เหล่านี้มาต้องใช้ล่ามแปล นอกจากนี้ ในชุมชนนาโคบนยังมีองค์ความรู้ท้องถิ่นที่สามารถให้ความช่วยเหลือได้ เนื่องจากเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าแม่ป่ากาชี ส่วนอนุรักษ์สัตว์ป่า สำนักอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ กรมป่าไม้ ได้จัดทำโครงการ “เส้นทางเดินศึกษาธรรมชาติสมุนไพรไทย” (กรมป่าไม้, 2542) โรงเรียนอาจจะติดต่อขอความร่วมมือจากกรมป่าไม้ได้

2) ด้านอาคารสถานที่ โรงเรียนบ้านนาโคบนมีพื้นที่ได้อาคารเรียนหลังที่ 4 ซึ่งเป็นพื้นที่โล่ง ๆ สามารถให้นักเรียนได้จำนวนมาก พื้นที่ดังกล่าวสามารถใช้ในการจัดการเรียนการสอนเกี่ยวกับการทำกะเหรี่ยง หรือการแสดงศิลปวัฒนธรรมกะเหรี่ยงได้ นอกจากนี้ โรงเรียนยังมีพื้นที่ที่สามารถนำพืชสมุนไพรมาปลูกได้ด้วย

3) ด้านแหล่งศึกษาหาความรู้เพิ่มเติม ชุมชนมีวัดช้างบ้านกะเหรี่ยงซึ่งปลูกเป็นบ้านเจ้าหลวงไว้ ณ วัดเก่ากะเหรี่ยงกลางหมู่บ้านนาโคบนจำนวน 1 หลัง เพื่อให้คนรุ่นหลังได้เรียนรู้ถึงประวัติศาสตร์และลักษณะของบ้านกะเหรี่ยงในสมัยโบราณ อย่างไรก็ตาม จุดนี้ยังคงมีปัญหาอันเนื่องมาจกงบประมาณในการดำเนินการหรือการปรับปรุงให้อยู่ในสภาพที่ดีเพื่อใช้เป็นแหล่งศึกษาหาความรู้ต่อไป ในจุดใกล้ ๆ กับกับศูนย์วัฒนธรรม คนในชุมชนได้สร้างเจดีย์ไว้เพื่อประกอบพิธีเวียนเจดีย์ในวันสงกรานต์ ชุมชนยังมีต้นไม้อายุช้านานซึ่งปัจจุบันให้ร่มเงาบริเวณเพื่อให้คนกะเหรี่ยงทำพิธีไหว้ต้นไม้อายุช้านานในช่วงวันสงกรานต์ นอกจากนี้ ชุมชนบ้านนาโคบนยังมีประเพณีกินข้าวห่อ ซึ่งชุมชนนาโคบนกำหนดกินข้าวห่อในวันขึ้น 9 ค่ำ เดือน 9 ดังนั้น นักเรียนสามารถศึกษาประเพณีของชาวกะเหรี่ยงได้จากสภาพความเป็นจริง

สำหรับความร่วมมือของการนำเนื้อหาเรื่อง การท่องเที่ยวป่าเชิงอนุรักษ์ และการศึกษาพืชสมุนไพร มาจัดทำหลักสูตรท้องถิ่นนั้น ชุมชนมีป่าไม้ที่อุดมสมบูรณ์ที่จะให้สำหรับศึกษา และพืชสมุนไพรเกษตรใดสามารถหาได้และนำมาปลูกได้ในชุมชน

4) ด้านสื่อและวัสดุอุปกรณ์ ในกรณีนี้โรงเรียนจะนำเนื้อหาเรื่องศิลปวัฒนธรรมชาวไทยตะนาวศรีมาจัดทำหลักสูตรท้องถิ่น โรงเรียนบ้านนาโคบนมีอุปกรณ์ประกอบการสอนบางอย่าง เช่น เครื่องเล่นเทปและเทปเพลงกะเหรี่ยงสำหรับสอนการรำบ่ นักเรียน ส่วนสื่อและวัสดุอุปกรณ์อื่นๆ โรงเรียนสามารถจัดหาหรือขอยืมได้จากคนในชุมชน เนื่องจากคนในชุมชนชุมชนมีสื่อวัสดุอุปกรณ์ในด้านเครื่องดนตรีที่พร้อมสำหรับจัดการเรียนการสอนและผู้รู้ในชุมชนสามารถประดิษฐ์ขึ้นมาใหม่ได้ เช่น เทย้อย ซึ่งเป็นเครื่องดนตรีชนิดหนึ่ง

เวลาเป่าจะมีเสียงคล้ายจิ้งจอก และนกลน ยิงพอมืออยู่ และสามารถใช้ แคนอีสวน ซึ่งมีลักษณะคล้าย ๆ กันแทนได้ นอกจากนี้ผู้ใหญ่บ้านหมู่ที่ 1 ได้เก็บรวบรวมสะสมอุปกรณ์ต่าง ๆ เอาไว้จำนวนหนึ่ง และมีรูปภาพตัวอย่างเครื่องใช้ไว้ให้ศึกษา คนในชุมชนยังมีพวกเครื่องประดับเงินอยู่บ้าง แต่จะนำมาแต่งเฉพาะมีงานประจำปี

สำหรับความพร้อมในด้านสื่อวัสดุอุปกรณ์ของการนำเนื้อหาเรื่อง การท่องเที่ยวป่าเชิงอนุรักษ์ และการศึกษาพืชสมุนไพร มาจัดทำหลักสูตรท้องถิ่นนั้น ชุมชนมีสื่อที่เป็นของจริงคือ ป่าไม้ที่อุดมสมบูรณ์ที่มีพืชสมุนไพรอยู่มาก

5) ด้านเงินสนับสนุน การนำเนื้อหาเรื่องศิลปวัฒนธรรมชาวไทยตระเวนทวี่ หรือเนื้ลหะเรื่อ การท่องเที่ยวป่าเชิงอนุรักษ์ และการศึกษาพืชสมุนไพร มาจัดทำหลักสูตรท้องถิ่น งบประมาณประมาณและเงินนอกงบประมาณไม่มากพอที่จะดำเนินการได้อย่างเต็มที่ เพราะโรงเรียนอยู่ในเขตพื้นที่ที่คนในชุมชนส่วนใหญ่มีฐานะยากจนจึงไม่สามารถทวงถามสนับสนุนด้านการเงินจากชุมชนได้มากนัก นอกจากจะขอความช่วยเหลือจากคนในชุมชนบางท่านที่มีฐานะพอช่วยเหลือได้

3.1.4 ศักยภาพและความต้องการของชุมชนบ้านแค้นและโรงเรียนจอมราช

3.1.4.1 สภาพและปัญหาของชุมชนบ้านแค้น

1) สภาพทั่วไปของชุมชนบ้านแค้น

ชุมชนบ้านแค้นอยู่ในตำบลบ้านแค้นตั้งอยู่ห่างจากที่ว่าการอำเภอจอมบึงประมาณ 30 กิโลเมตร ตอนล่างของตำบลเป็นพื้นที่ราบลุ่มเหมาะแก่การทำนา ส่วนบริเวณรอบนอกเป็นที่ราบสูงสลับกันเนินเขาเหมาะแก่การปลูกพืชไร่และเลี้ยงสัตว์ พื้นที่ส่วนใหญ่เป็นป่าเบญจพรรณ เมื่อปี พ.ศ.2520 ได้รับการจัดตั้งเป็นตำบลบ้านแค้น ปัจจุบันแบ่งการปกครองออกเป็น 13 หมู่บ้าน ชุมชนบ้านแค้นแต่เดิมเป็นชุมชนของคนเผ่าฮั่น ผู้คนที่อาศัยอยู่ในบริเวณนั้นมักมีอาชีพเผาถ่านขาย ต่อมาชุมชนขยายตัวใหญ่ขึ้นและได้รับการจัดตั้งเป็นหมู่บ้านเรียกว่าหมู่บ้านบ้านแค้น

คนในชุมชนมีอาชีพหลักทำการเกษตร โดยเน้นการปลูกมันสำปะหลัง ถั่ว พืชไร่อื่นต้น ใต้ถุนถั่ว มะม่วง และปลูกพืชสวนอาชีพรองได้แก่การรับจ้างในภาคเกษตรกรรม คนในชุมชนส่วนใหญ่มีฐานะยากจน รายได้เฉลี่ยประมาณครอบครัวจะ 15,000 บาท/ปี

คนส่วนใหญ่ในชุมชนนี้เป็นคนไทยเชื้อสายจีน พูดภาษาไทย นับถือศาสนาพุทธ ลักษณะครอบครัวเป็นแบบครอบครัวเดี่ยวที่แยกออกมาอยู่ตามลำพังพ่อแม่ลูก เทศกาลที่สำคัญของชุมชนคือวันตรุษจีน การใช้เวลาว่างของคนในชุมชนคือการพักผ่อนเนื่องจากตอนกลางวันออกไปทำไร่ ตอนเย็นกลับมทานอาหารเย็น พักผ่อนดูโทรทัศน์ ลักษณะ

เด่นของชุมชนคือการทำการเกษตร ทั้งที่เป็นเกษตรพืชไร่ ปศุสัตว์สวนครัว ส่วนการเลี้ยงสัตว์ พอมิบ้าง การทำสวนผลไม้ที่เริ่มจะได้รับความนิยมจากคนในชุมชน เนื่องจากมีคนในชุมชนที่ ประสบความสำเร็จในการปลูกไม้ผลประเภทมะม่วง สามารถส่งผลผลิตส่งต่างประเทศได้ ชุมชนนี้จึงถือได้ว่าเป็นชุมชนเกษตรกรรมโดยแท้จริง

ในด้านทรัพยากรท้องถิ่น ชุมชนบ้านแถมมีแหล่งทรัพยากร ธรรมชาติที่มีคุณค่าและเป็นประโยชน์ต่อการจัดการเรียนการสอนวิชาเกษตร คือ ทรัพยากรดินที่ เหมาะสมแก่การทำการเกษตร คือมีทั้งพื้นที่ที่สภาพของดินเป็นดินร่วนปนทรายเหมาะสมแก่ การปลูกพืชไร่ ได้แก่มันสำปะหลัง อ้อย เป็นต้น แต่แหล่งไร่ไม่ค่อยมี ต้องอาศัยแหล่งน้ำตามธรรมชาติคือจากน้ำฝนและน้ำบาดาล ทรัพยากรที่มนุษย์สร้างขึ้นในชุมชนนี้คือ ไร่มันสำปะหลัง ไร่อ้อย สวนผัก สวนมะม่วง สวนทุเรียน ซึ่งทรัพยากรเหล่านี้ยังไม่ไกลจากโรงเรียนมากนัก และ เจ้าของไร่หรือเจ้าของสวนที่ดินที่จะให้ความร่วมมือในการถ่ายทอดความรู้ให้แก่นักเรียน โดยยินดี ไปเป็นวิทยากรที่โรงเรียนหรือส่งนักเรียนมาเรียนที่สวน ชุมชนบ้านแถมมีทรัพยากรบุคคลที่มีความสามารถและประสบความสำเร็จในด้านการเกษตรที่เป็นที่ยอมรับของคนในชุมชน และยินดี ที่จะให้ความร่วมมือในการถ่ายทอดความรู้ให้แก่นักเรียน ทรัพยากรบุคคลของชุมชนบ้านแถม ได้แก่ นายประเสริฐ นริสุทธิ เป็นผู้มีพรสวรรค์ในการทำสวนผลไม้ในลักษณะของสวนผสมที่ไม่ใช้สารเคมี แต่ใช้หลักของความสัมพันธ์ทางธรรมชาติ นาถนันท เพ็ญบุรณ์ นายพันกร ลูกสว่าง และนายสว่าง แจ่มแจ้ง เป็นผู้มีมีความสามารถในการทำสวนมะม่วง สารวัตรกำนัน พงษ์ศักดิ์ พุ่มคัน ผู้ใหญ่บ้านเอง เสือศักดิ์ และนายพล พริ้งพร้อม เป็นผู้มีมีความสามารถในด้าน การทำไร่อ้อย

ชุมชนบ้านแถมมีผู้นำอย่างเป็นทางการคือ กำนัน สารวัตร กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน และประธานสภาองค์การบริหารตำบลบ้านแถม กำนันลิขิต ลูกสว่าง เป็นผู้ที่มีการเกษียณออกพื้นที่ค่อนข้างมาก ทำให้ไม่ค่อยมีเวลาว่าง สารวัตรกำนันพงษ์ศักดิ์เป็นผู้ที่ได้รับ มอบหมายให้ทำหน้าที่ดูแลแทนในทุกๆ เรื่อง สารวัตรกำนันพงษ์ศักดิ์เป็นผู้ที่ให้การสนับสนุน กิจกรรมต่าง ๆ ของโรงเรียนจอมราชมาโดยตลอด และดำรงตำแหน่งประธานกรรมการโรงเรียน จอมราช นอกจากนี้ยังได้รับความนิยมและไว้วางใจจากคนในชุมชนให้ดำรงตำแหน่งอื่น ๆ อีก มากมาย ผู้ใหญ่บ้านเองเป็นผู้บ่ที่อายุน้อย แต่มีความรู้ความสามารถมาก จนเป็นที่ยอมรับของ คนในชุมชน ผู้ใหญ่เองเคยได้รับเลือกให้เป็นสมาชิกองค์การบริหารส่วนตำบล ตัวแทนของหมู่ 3 และปัจจุบันได้รับกระแสเลือกตั้งให้เป็นผู้ใหญ่บ้านหมู่ 13 โดยปราศจากคู่แข่ง นอกจากนี้ ผู้ใหญ่เอง ได้มีส่วนร่วมในกิจกรรมของโรงเรียนจอมราช ทั้งในฐานะที่เป็นตัวแทนของคนในชุมชนและ ผู้ปกครองของนักเรียน และดำรงตำแหน่งเป็นกรรมการโรงเรียนอีกทั้งตำแหน่ง นายพลเป็น ประธานสภาองค์การบริหารตำบลบ้านแถม เป็นกรรมการหมู่บ้าน และเป็นผู้ที่มีความสามารถ พิเศษด้านการเกษตรโดยเฉพาะในเรื่องอ้อย

ชุมชนบ้านแถมมีผู้นำอย่างไม่เป็นทางการคือ พระครูมส เป็นเจ้าอาวาสวัดบ้านแถม เป็นบุคคลที่คนในชุมชนให้ความเคารพนับถือ เพราะเป็นพระนักพัฒนาที่ไม่เพียงแต่พัฒนาสภาพแวดล้อมภายในวัดเท่านั้น แต่ยังมีส่วนช่วยพัฒนาความรู้และจิตใจของคนในชุมชน นางสมศรี จิตงาม เป็นคนในชุมชนที่บุคลากรในโรงเรียนยอมรับว่าเป็นบุคคลที่เห็นความสำคัญของการศึกษาและให้การสนับสนุนทางด้านการศึกษาในทุกๆ เรื่องที่โรงเรียนขอไป และเป็นคนที่คนในชุมชนให้การยอมรับให้เป็นผู้นำในการทำกิจกรรมต่างๆ ของชุมชน สำหรับความสัมพันธ์และความร่วมมือของคนในชุมชนบ้านแถม เป็นลักษณะของการพึ่งพาอาศัยช่วยเหลือซึ่งกันและกัน

2) ปัญหาของชุมชนบ้านแถม

ปัญหาที่สำคัญของชุมชนบ้านแถมคือปัญหาความยากจนของคนในชุมชน เนื่องจากคนในชุมชนส่วนใหญ่ประกอบอาชีพเกษตรกรรม คือทำไร่ทำนาเป็นหลัก และไร่อ้อย มีปัญหาเกี่ยวกับราคาผลผลิตตกต่ำ และคนในชุมชนส่วนใหญ่ไม่ได้เป็นเจ้าของไร่เอง แต่จะรับจ้างทำไร่หรือทำการเกษตรอื่น ๆ มากกว่า ทำให้มีรายได้น้อย มีคนบางกลุ่มที่พอจะมีที่ของตัวเองแต่ก็ไม่มีเงินลงทุนทำไร่ ต้องไปกู้ยืมเงินจากธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์ (อภส.) หรือสหกรณ์ออมทรัพย์ของหมู่บ้าน หรือไปกู้ยืมจากญาติๆ ญาติเช่น ปู่ ย่า ตา ยาย เป็นต้น และเมื่อผลผลิตออกมาก็หักหนี้กันไป ปัญหาในด้านสังคมที่ต้องแก้ไขอย่างเร่งด่วนคือ ปัญหาอาชญากรรมติด ยาบ้าเป็นปัญหาที่แพร่กระจายในชุมชนนี้เมื่อ 2-3 ปีที่ผ่านมา โดยทุกคนในท้องถิ่นนี้เองที่ไปทำงานที่อื่นเป็นผู้นำเข้ามา และอีกทางคือจากผู้ใช้แรงงานจากภาคอีสาน ซึ่งในแต่ละปีช่วงการเก็บเกี่ยวผลผลิต เจ้าของไร่ที่มีเงินจะจ้างแรงงานจากภาคอีสานมาทำงาน ซึ่งในจำนวนคนเหล่านี้ถ้าจะมีบางคนนำยาเสพติดเข้ามา สำหรับปัญหาที่เป็นอุปสรรคต่อการประกอบอาชีพของคนในชุมชนคือปัญหาที่เกี่วข้องกับดินฟ้าอากาศ เพราะชุมชนบ้านแถมทำการเกษตรโดยอาศัยน้ำฝน ไม่มีชลประทาน สันเป็นดินร่วนปนทราย เมื่อมีฝนตกน้ำก็จะซึมลงดินได้อย่างรวดเร็ว ถ้าฝนไม่ตกก็จะมีน้ำขังและน้ำไม่พอ นอกจากนั้น เกษตรกรยังขาดความรู้ในเรื่องหลักการปฏิบัติตามทฤษฎีที่ถูกต้อง ทำให้ได้ผลผลิตน้อยกว่าที่ควรจะเป็น

3.1.4.2 สภาพและปัญหาของโรงเรียนจอมราช

1) สภาพทั่วไปของโรงเรียนจอมราช

โรงเรียนจอมราช ตั้งอยู่หมู่ที่ 3 ตำบลบ้านแถม อำเภोजอมบึง จังหวัดราชบุรี มีระยะทางห่างจากกลุ่มโรงเรียน 3 กิโลเมตร และห่างจากสำนักงานการประถมศึกษาอำเภอจอมบึง 25 กิโลเมตร โรงเรียนจอมราชเริ่มก่อตั้งเมื่อวันที่ 8 กรกฎาคม 2510 โดยสมเด็จพระราชชนนีศรีสังวาลย์พระราชทานเงินจำนวน 50,000 บาท ประชาชนบริจาคสมทบอีกจำนวน 9,615 บาท พร้อมที่ดินจำนวน 15 ไร่ให้แก่โรงเรียน (ปัจจุบันมีที่ดิน 28 ไร่ 68 ตารางวา) กองทุนกับการดำรงฐานะนายแสนยศ 7 ดำเนินการก่อสร้าง ต่อมาหน่วย

ทงพลที่ 1 รักษาพระองค์ คณะครูอำเภोजอมบึง และประชาชนชาวบ้านเต็มร่วมดำเนินการด้วย จนแล้วเสร็จเป็นอาคาร 3 ห้องเรียน และสมเด็จพระราชชนนีศรีสังวาลย์ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้โรงเรียนเมื่อวันที่ 17 กุมภาพันธ์ 2531 ในวันที่ 8 ตุลาคม 2531 กองกำกับการตำรวจตระเวนชายแดนได้มอบโรงเรียนให้องค์การบริหารส่วนจังหวัดเป็นผู้ดำเนินการต่อไป ในวันที่ 1 ตุลาคม 2523 โรงเรียนจอมราชได้โอนไปอยู่ในสังกัดสำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ วันที่ 1 มิถุนายน 2533 เริ่มดำเนินโครงการนำร่องขยายโอกาสทางการศึกษาจนถึงระดับมัธยมศึกษาปีที่ 3 ตามโครงการของสำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ วันที่ 18 พฤษภาคม 2536 เปิดเรียนชั้นอนุบาล 1 จำนวน 1 ห้องเรียน โรงเรียนจอมราชเป็นโรงเรียนในโครงการปฏิรูปการศึกษาตั้งแต่ปีการศึกษา 2540 ปัจจุบันมีอาคารเรียน 4 หลัง อาคารอเนกประสงค์ 2 หลัง บ้านพักครู 4 หลัง บ้านพักครูเรือนแถว จำนวน 3 หลัง

โรงเรียนจอมราชจัดได้ว่าเป็นโรงเรียนที่มีคุณภาพทั้งทางด้านวิชาการ ด้านกิจการนักเรียน ด้านกีฬา และด้านกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับชุมชนจึงจะเห็นได้จากรางวัลต่าง ๆ ที่โรงเรียนได้รับ ได้แก่ รางวัลโรงเรียนดีเด่นขนาดใหญ่สำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดราชบุรี รางวัลห้องสมุดดีเด่นขนาดใหญ่สำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดราชบุรี รางวัลรองชนะเลิศแห่งกาพย์ยานี 11 รางวัลรองชนะเลิศจัดสวนถาด รางวัลโครงการอาหารกลางวันดีเด่น สำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดราชบุรี รางวัลกิจกรรมแนะแนวดีเด่นระดับจังหวัด รางวัลชนะเลิศตะกร้อของรุ่น 15 ปี สำนักงานการประถมศึกษาอำเภोजอมบึง รางวัลชนะเลิศตะกร้อรุ่น 14 ปี สำนักงานปิงกันปราบปรามยาเสพติด รางวัลชนะเลิศตะกร้อรุ่น 15 ปี สำนักงานการประถมศึกษาอำเภोजอมบึง รางวัลรองชนะเลิศตะกร้อรุ่น 12 ปี กรุงเทพมหานคร และรางวัลที่ 1 โครงการการศึกษาเพื่อพัฒนาชนบท (กศ.พช.) ระดับจังหวัด ในปี พ.ศ. 2541 นอกจากนี้ โรงเรียนจอมราชยังมีบุคลากรที่มีความสามารถสร้างชื่อเสียงให้กับโรงเรียน โดยได้รับรางวัลครูผู้มีผลงานดีเด่นด้านการสอนระดับก่อนประถมศึกษา ครูจริยธรรมดีเด่นระดับกลุ่มโรงเรียน ครูผู้สอนวิชาวิทยาศาสตร์ดีเด่นระดับอำเภอ ครูภาษาไทยดีเด่น (มุ่งประสบการณ์ทางภาษา) ระดับอำเภอ และ ครูผู้สอนภาษาอังกฤษดีเด่น

ในปีการศึกษา 2542 โรงเรียนมีบุคลากรทั้งสิ้นจำนวน 27 คน ในจำนวนนี้มีผู้ลาศึกษาต่อ 1 คน ส่วนใหญ่จบการศึกษาระดับปริญญาตรี มีเพียงคนเดียวเท่านั้นที่จบการศึกษาระดับมัธยมศึกษาปีที่ 3 ลักษณะเด่นของโรงเรียนจอมราช คือครูส่วนใหญ่ได้ปฏิบัติงานตรงตามสาขาวิชาเอกที่เรียนมา ซึ่งโรงเรียนจอมราชมีครูที่สำเร็จการศึกษาตามสาขาวิชาเอกต่าง ๆ เกือบครบทุกสาขายกเว้นสาขาวิชาคณิตศาสตร์ ดังนั้นครูที่สอนในระดับมัธยมศึกษาจะสอนวิชาเฉพาะจากมัธยมศึกษา 1-3 ผู้บริหารโรงเรียนสำเร็จการศึกษาวิชาเอกการบริหารการศึกษา ครูส่วนใหญ่ไม่โทษคนในท้องถิ่น มีครูที่เป็นคนในท้องถิ่นเพียง 3 คนเท่านั้น ดังนั้น ครูหลายคนมีความคิดที่จะย้ายโรงเรียน ในระยะ 3 ปีที่ผ่านมาครูส่วนใหญ่ไม่เคยได้รับการอบรมเกี่ยวกับการจัดทำหลักสูตรท้องถิ่น มีครูบางคนเท่านั้นที่เคยได้รับการอบรมเกี่ยวกับ

การสอนเรื่องท้องถิ่นของเราของจังหวัดราชบุรี ครูผู้สอนทุกคนนอกจากมีหน้าที่การสอนที่ต้องรับผิดชอบแล้ว ยังมีงานที่ได้รับมอบหมายพิเศษอย่างน้อยคนละ 1 งาน

โรงเรียนจอมราชเป็นโรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษา เปิดสอนตั้งแต่ระดับชั้นอนุบาล 1 ถึง มัธยมศึกษาปีที่ 3 ทุกระดับชั้นมีจำนวนห้องเรียนระดับชั้นละ 2 ห้อง ยกเว้นระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ 5-6 และระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 มีห้องเรียนระดับชั้นละ 1 ห้อง โรงเรียนจอมราชมีจำนวนนักเรียนทั้งหมด 590 คน

การบริหารจัดการภายในโรงเรียนจอมราชแบ่งออกเป็น 6 งาน ได้แก่ งานวิชาการ เป็นงานเกี่ยวกับภาระงานแผนงาน และโครงการของการเรียนการสอน การจัดตารางสอน การจัดครู-อาจารย์เข้าสอน การพัฒนาการเรียนการสอน การอบรมสัมมนาและการวัดประเมินผลการเรียน งานการเงินและงานบุคลากร เป็นงานที่เกี่ยวกับงบประมาณการใช้จ่ายตามระเบียบกระทรวงการคลัง งานสารบรรณ งานประชาสัมพันธ์ และงานพิเศษครูกันต์ งานบุคลากร เป็นงานเกี่ยวกับการจัดวางตัวบุคคล งานทะเบียนประวัติ งานนิติศาสตร์ งานประเมินผล การปฏิบัติงาน งานสวัสดิการ และงานพัฒนาบุคลากร งานอาคารสถานที่และวัสดุอุปกรณ์ต่าง ๆ 7 เป็นงานเกี่ยวกับการจัด การใช้ การพัฒนาและบำรุงรักษาอาคารสถานที่ในโรงเรียน งานกิจการนักเรียน เป็นงานเกี่ยวกับการจัดการกับนักเรียนตามพระราชบัญญัติการศึกษา เช่น การรับนักเรียน จัดทำทะเบียนต่าง ๆ การจัดบริการให้แก่นักเรียน และการควบคุมความประพฤติและระเบียบวินัยของนักเรียน และงานความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนกับชุมชน เป็นงานเกี่ยวกับการให้บริการชุมชนด้านต่าง ๆ ได้แก่ ด้านข่าวสาร ด้านส่งเสริมสุขภาพอนามัย ด้านส่งเสริมอาชีพ ด้านวัฒนธรรม และด้านอาคารสถานที่ วัสดุครุภัณฑ์ การเสริมสร้างความเข้าใจกับชุมชน

โรงเรียนจอมราชมีผู้นำอย่างเป็นทางการ 2 คน คือ ผู้อำนวยการโรงเรียน และผู้ช่วยผู้อำนวยการโรงเรียน สำหรับผู้นำอย่างไม่เป็นทางการนั้นไม่ปรากฏชัดเจน ผู้อำนวยการโรงเรียนจบการศึกษาระดับปริญญาตรีสาขาบริหารการศึกษา (ทศ.บ.) มีอาชีพรองทำไร่ และมีอาชีพเสริมหลายทาง มีความสามารถพิเศษในเรื่องของการเกษตร เป็นผู้ที่มีความสามารถเป็นที่ยอมรับของผู้ได้บังคับบัญชา มีเหตุผล และให้ความเอาใจใส่กับผู้ใต้บังคับบัญชา แต่มีครูบางคนที่มีความเห็นว่าผู้อำนวยการโรงเรียนเป็นผู้ที่มีความเชื่อมั่นในตัวเองค่อนข้างสูง มีดราม่าเป็นหลัก เป็นคนใจร้อน ใช้คำพูดที่รุนแรง ผู้นำอย่างเป็นทางการอีกท่านหนึ่งคือผู้ช่วยผู้อำนวยการ จบการศึกษาระดับปริญญาตรีสาขาพลศึกษา มีอาชีพรองทำไร่อ้อย และมีอาชีพเสริมคือเล่นพนันสล็อต เวลาผู้อำนวยการไม่อยู่ผู้ช่วยผู้อำนวยการสามารถปฏิบัติหน้าที่แทนผู้อำนวยการได้ทุกประการ นอกจากนี้ยังช่วยสอนวิชาพลศึกษาในระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 อีกด้วย ครูในโรงเรียนส่วนใหญ่ให้ความเคารพและไว้วางใจ มีมนุษยสัมพันธ์ดี แต่มีบางครั้งที่ทำการตัดสินใจโดยไม่ขอความคิดเห็นจากครูท่านอื่น ๆ เลย

ในเรื่องของการจัดการเรียนการสอนนั้น โรงเรียนจอมราชมี การจัดครูเข้าสอนสองลักษณะคือ ในระดับประถมศึกษาปีที่ 1-4 ให้ครูสอนประจำชั้น แต่ในระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 จนถึงระดับมัธยมศึกษาปีที่ 3 ให้ครูสอนประจำวิชา เช่น ครูที่สอน วิชาสังคมศึกษาในระดับมัธยมศึกษา จะสอนวิชาสังคมศึกษาตั้งแต่ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1-3 และ ส่วนใหญ่จะได้สอนตรงตามสาขาวิชาเอกที่เรียนมา วิธีการจัดการเรียนการสอนของครูนั้นจะเป็น การให้นักเรียนทำกิจกรรม ส่วนการวัดและประเมินผลใช้วิธีการที่หลากหลาย ได้แก่ การใช้ การสังเกตจากการปฏิบัติจริง ใช้แฟ้มสะสมงาน ใช้แบบทดสอบ หรือในบางวิชาจะเป็น แบบทดสอบใบเสร็จวิเคราะห์

สำหรับการจัดหลักสูตรท้องถิ่นนั้น ถ้าพิจารณาตามนิยามของ คำว่าหลักสูตรท้องถิ่นที่หมายถึง "มวลประสบการณ์ที่คนในสถานศึกษาและชุมชนร่วมกันจัดให้ แก่ผู้เรียน ตามสภาพ ปัญหา และความต้องการของท้องถิ่นนั้น ๆ " โรงเรียนจอมราชไม่ได้ มีการจัดทำหลักสูตรท้องถิ่นตามนิยามดังกล่าว เนื่องจากโรงเรียนไม่ได้มีการสำรวจความต้องการ ของชุมชน เพียงแต่สำรวจความสนใจของนักเรียนเพียงอย่างเดียว และเนื้อหาวิชาที่โรงเรียนจัด โดยเชิญคนในชุมชนมาสอนนั้น ก็เป็นเนื้อหาที่ไม่ใช่ลักษณะเด่นของชุมชน แต่เป็นเนื้อหาที่ นักเรียนสนใจและมีคนในชุมชนเป็นส่วนน้อยที่รู้ในเนื้อหานั้น ส่วนวิชาที่เกี่ยวข้องกับการเกษตร ซึ่งเป็นลักษณะเด่นของชุมชน โรงเรียนกลับไม่ได้ใช้ประโยชน์ของคนในชุมชนเท่าที่ควร ชุมชน ไม่ได้มีส่วนร่วมในการจัดการเรียนการสอนแต่อย่างใด ด้วยเหตุผลว่าโรงเรียนมีครูที่เชี่ยวชาญใน ด้านการเกษตรอยู่แล้ว และโรงเรียนมีสถานที่ที่สามารถให้นักเรียนฝึกปฏิบัติภายในโรงเรียนได้ นอกจากนี้การพานักเรียนไปศึกษานอกโรงเรียนก็ไม่สะดวกเนื่องจากแหล่งความรู้บางทีก็อยู่ไกล อาจจะมีปัญหาเกี่ยวกับขนพาหนะในการพานักเรียนไป หรือเกิดอุบัติเหตุที่เป็นอันตรายกับ นักเรียนได้ และค่าใช้จ่ายในการพานักเรียนออกไปศึกษานอกสถานที่ก็ไม่มี

สำหรับความสัมพันธ์และความร่วมมือของบุคลากรในโรงเรียน นั้นพบว่า ครูในโรงเรียนมีความสัมพันธ์ค่อนข้างดี มีความสามัคคีกลมเกลียวกัน ไม่มีการทะเลาะ วิวาทกัน ไม่มีการแบ่งพรรคแบ่งพวกกัน มีปัญหาที่สามารถแก้ไขกันได้ ด้านความร่วมมือใน การทำกิจกรรมก็ช่วยเหลืองานกันดี และร่วมกันทำกิจกรรมตามภาระหน้าที่ที่ได้รับมอบหมาย สำหรับความสัมพันธ์ระหว่างผู้บริหารกับครูในโรงเรียนนั้นพบว่า ผู้บริหารกับครูส่วนใหญ่จะมีความสัมพันธ์ที่ดีต่อกัน โดยครูส่วนใหญ่มีความเห็นว่าผู้ดำเนินการโรงเรียนเป็นผู้ที่มีความเอาใจใส่ต่อลูกน้อง ช่วยเหลือลูกน้องเมื่อมีปัญหาและให้คำแนะนำปัดแข้งปัดศอก แต่ในขณะ เดียวกันมีครูบางคนมีความรู้สึกว่า ผู้ดำเนินการและผู้ช่วยผู้อำนวยการโรงเรียนไม่ค่อยเปิดโอกาส ให้ครูได้มีส่วนร่วมในการตัดสินใจ นอกจากนี้ครูบางคนยังมีความเห็นว่าผู้อำนวยการโรงเรียนเป็นคนใจร้อน ใช้คำพูดที่รุนแรงทำให้ครูบางคนรับไม่ได้

2) ปัญหาของโรงเรียนจอมราช

โรงเรียนจอมราชมีปัญหาทั้งหมด 7 ด้าน ด้านที่หนึ่งคือ ปัญหาด้านนักเรียน ซึ่งพบว่า นักเรียนมีปัญหาเรื่องความยากจน การขาดความอบอุ่นจากครอบครัว เนื่องจากผู้ปกครองส่วนใหญ่ต้องออกไปทำไร่ทั้งวัน เมื่อกลับจากไร่ก็ต้องการพักผ่อนไม่มีเวลาพูดคุยให้คำปรึกษาแก่ลูก บางครอบครัวเป็นลักษณะของครอบครัวแตกแยก ไม่ได้อยู่กับพ่อแม่ บางคนอยู่กับญาติ บางคนถูกไล่ยอกจากบ้านต้องมาอยู่กับเพื่อน หรือพ่อแม่ให้มาอยู่กับบ้านพักในโรงเรียน จากปัญหาดังกล่าวจึงส่งผลให้นักเรียนมีพฤติกรรมที่ค่อนข้างก้าวร้าว ไม่อ่อนน้อม การแก้ปัญหาของนักเรียน ครูส่วนใหญ่ใช้วิธีการพูดคุยกับนักเรียน ผู้อำนวยการโรงเรียนไปเยี่ยม นักเรียนที่บ้าน พยายามหาทุนหรือหาอุปกรณ์ในการศึกษา เช่น เสื้อผ้า หนังสือ เป็นต้น เพื่อให้นักเรียนสามารถมาโรงเรียนได้ ส่งเสริมให้นักเรียนเล่นกีฬา เช่น ฟุตบอล วอลเลย์บอล

ปัญหาที่สองคือ ปัญหาด้านการปรับพฤติกรรมนักเรียน ซึ่งพบว่า ครูมีปัญหาในเรื่องการปรับพฤติกรรมนักเรียนเนื่องจากความแตกต่างของครูในเรื่องของความเข้มงวดกวดขันในเรื่องพฤติกรรมของนักเรียน ทำให้เกิดความไม่ต่อเนื่องในการปรับพฤติกรรมนักเรียน

ปัญหาที่สามคือ ปัญหาด้านการจัดการภายในโรงเรียน ซึ่งพบว่า ครูมีปัญหาในเรื่องเวลาที่สอน เพราะได้รับการจัดให้สอนในตอนบ่ายซึ่งเป็นส่วนเวลาที่นักเรียนมักจะง่วงนอน นอกจากนี้ ยังมีปัญหาวัสดุอุปกรณ์ในวิชาคอมพิวเตอร์ไม่เพียงพอสำหรับนักเรียน

ปัญหาที่สี่คือ ปัญหาด้านการเชิญวิทยากรท้องถิ่น ซึ่งพบว่า โรงเรียนไม่ค่อยประสบความสำเร็จในการเชิญวิทยากรท้องถิ่นมาสอนในโรงเรียน เนื่องจากวิทยากรไม่ค่อยมีเวลาให้กับการสอนแล้วภาวะทางเศรษฐกิจของวิทยากรที่ต้องทำมาหากินเลี้ยงครอบครัว นอกจากนี้โรงเรียนยังมีปัญหาในเรื่องของงบประมาณที่จัดสรรให้เป็นค่าตอบแทนวิทยากรมักจะล่าช้า โรงเรียนต้องสำรองจ่ายไปก่อน

ปัญหาที่ห้าคือ ปัญหาด้านความรู้และประสบการณ์ของครู ในการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น พบว่า มีครูบางคนเท่านั้นที่เคยได้รับการอบรมเรื่องหลักสูตรท้องถิ่น แต่ครูในโรงเรียนบางส่วนยังขาดประสบการณ์และความรู้ที่ชัดเจนในเรื่องของการจัดหลักสูตรท้องถิ่น เนื่องจากไม่เคยได้รับการอบรมเรื่องการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น นอกจากนี้ครูหลายคนเข้าใจผิดว่า การเชิญวิทยากรท้องถิ่นมาสอนเรื่องใดเรื่องหนึ่งก็ถือว่าเป็นการจัดหลักสูตรท้องถิ่นแล้ว

ปัญหาที่หกคือ ปัญหาด้านความสัมพันธ์ระหว่างครูกับผู้บริหาร ซึ่งพบว่า ผู้บริหารกับครูส่วนใหญ่จะมีความสัมพันธ์ที่ดีต่อกัน แต่ความสัมพันธ์ระหว่าง

ผู้บริหารกับครูบางคนยังไม่ค่อยดีนัก โดยครูบางคนมีความเห็นว่า ผู้บริหารไม่ค่อยเปิดโอกาสให้ครูได้มีส่วนร่วมในการตัดสินใจ นอกจากนี้ครูบางคนยังมีความเห็นว่าผู้อำนวยการโรงเรียนเป็นคนใจร้อน ใช้คำพูดที่รุนแรง ทำให้ครูบางคนรับไม่ได้ ความรู้สึกเหล่านี้ถ้าไม่ได้รับการแก้ไข อาจจะก่อให้เกิดปัญหาในการปฏิบัติงานขึ้นได้

ปัญหาที่เจ็ดคือ ปัญหาด้านความสัมพันธ์ระหว่างผู้บริหารกับชุมชน ซึ่งพบว่า ผู้อำนวยการโรงเรียนจะมีความสัมพันธ์อย่างลึกซึ้งกับคนในชุมชนที่เป็นผู้ปกครองนักเรียน โดยเฉพาะผู้ปกครองนักเรียนที่มีปัญหา แต่คนในชุมชนบางคนไม่ชอบผู้อำนวยการ อาจจะเนื่องมาจากผู้อำนวยการโรงเรียนเป็นคนพูดตรง ดังนั้นอาจจะสร้างความไม่พอใจให้กับคนในชุมชนบางคนก็เป็นได้

3.1.4.3 ความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนจอมราชกับชุมชนบ้านแถม

โรงเรียนและชุมชนมีความสัมพันธ์ที่ดีต่อกัน และให้ความร่วมมือซึ่งกันและกันในการจัดกิจกรรม เมื่อชุมชนจัดกิจกรรม โรงเรียนจะเข้าร่วมในกิจกรรมนั้นๆ นอกจากนี้แล้วทางโรงเรียนยังให้การสนับสนุนกิจกรรมของชุมชน โดยอนุญาตให้ชุมชนได้มาใช้สนามของโรงเรียนในบางค่าๆ อาทิเช่น การจัดงานเลี้ยง การแข่งขันกีฬาของเยาวชนในหมู่บ้าน และการเลือกตั้ง เป็นต้น บุคลากรในโรงเรียนเข้าไปช่วยงานของชุมชนในลักษณะของการเป็นพิธีกรในงาน ช่วยคิดโพส เป็นกรรมการจัดงาน ช่วยจัดสถานที่ หรือให้นักเรียนไปช่วยบริการน้ำดื่มให้กับแขกที่มา ถ้าโรงเรียนจัดกิจกรรม ชุมชนจะมาร่วมด้วยเช่นกัน โดยการนำสิ่งของต่าง ๆ มามอบให้แก่โรงเรียนและเด็กนักเรียน คนในชุมชนบางคนนำเครื่องไฟฟ้าเครื่องเล็กมาไว้ที่โรงเรียนใช้โดยไม่ต้องเสียค่าใช้จ่ายใด ๆ สิ่งจะเห็นได้จากใบงานกีฬาสีของโรงเรียน คนในชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดกิจกรรมโดยมาช่วยทำอาหารเลี้ยงนักกีฬา หรือบางคนมาเชียร์นักกีฬา และบางคนสนับสนุนรางวัล จะเห็นได้ว่าลักษณะของความร่วมมือและความช่วยเหลือที่ชุมชนให้กับโรงเรียนนั้นค่อนข้างหนักไปทางวัตถุ สิ่งของ และเงินมากกว่าการให้ความคิดเห็น และในขณะเดียวกันมีคนในชุมชนบางคนไม่ชอบผู้บริหารโรงเรียน โดยมีความคิดว่าผู้บริหารไม่สนใจกรรมการการศึกษา และกรรมการหมู่บ้านเท่าที่ควร

3.1.4.4 ความต้องการหลักสูตรท้องถิ่นของโรงเรียนจอมราชและชุมชนบ้านแถม

ในเรื่องความต้องการหลักสูตรท้องถิ่นนั้น คนในชุมชนบ้านแถม บุคลากร และนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1-3 ในโรงเรียนจอมราชมีความเห็นที่สอดคล้องกันว่า ต้องการให้โรงเรียนพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นเรื่องที่เกี่ยวข้องกับเกษตร ได้แก่ การทำเกษตร กล้วยไม้ เกษตรอินทรีย์ การเกษตร การพัฒนาเกษตร และสหกรณ์เกษตร โดยนักเรียนให้เหตุผลว่าทำให้มีความรู้แล้วสามารถนำไปประกอบอาชีพในอนาคตได้ และลดการช่วยพัฒนา

หมู่บ้านให้เจริญยิ่งขึ้น สำหรับบุคลากรในโรงเรียนและคนในชุมชนให้เหตุผลว่าเนื่องจากอาชีพหลักของคนในชุมชนคือการเกษตร ดังนั้น ความรู้ที่ได้รับจะสามารถนำไปประกอบอาชีพได้

3.1.4.5 ความพร้อมของโรงเรียนจอมราชและชุมชนบ้านแค้ม

โรงเรียนจอมราชและชุมชนบ้านแค้มมีความพร้อมในการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นเรื่องที่เกี่ยวข้องกับการเกษตร ดังนี้

1) ศักยภาพบุคลากร ในชุมชนมีคนที่มีความรู้ความสามารถด้านการเกษตรหลายคน และผู้รู้เหล่านี้ก็มีให้ความร่วมมือกับโรงเรียนในการถ่ายทอดความรู้ให้แก่ นักเรียน นอกจากนี้โรงเรียนจอมราชยังมีอาจารย์ที่จบสาขาเทคโนโลยีทางการเกษตรมาโดยตรง และมีความเชี่ยวชาญทางด้านการเกษตรเป็นอย่างดี

2) ด้านอาคารสถานที่ โรงเรียนค่อนข้างมีความพร้อมในด้านนี้ เนื่องจากโรงเรียนได้ทำการสอนวิชาเกษตรอยู่แล้ว และยังได้เข้าโครงการเกษตรทฤษฎีใหม่และเป็นโรงเรียนแกนนำของโครงการเกษตรพอเพียงอีกด้วย

3) ด้านแหล่งศึกษาหาความรู้เพิ่มเติม แหล่งศึกษาหาความรู้เพิ่มเติมในการเรียนหลักสูตรท้องถิ่นที่เกี่ยวข้องกับการเกษตรนั้น มีทั้งในโรงเรียนและชุมชน ในโรงเรียนมีห้องสมุดที่เคยได้รับรางวัลในระดับจังหวัด สำหรับในชุมชนนั้นมีส่วนหอไม้และไร่ของคนในชุมชนซึ่งอยู่ไม่ไกลจากโรงเรียนนักเรียนสามารถเข้าไปศึกษาได้ทุกที่ นอกจากนี้ยังมีศูนย์ถ่ายทอดเทคโนโลยีทางการเกษตรประจำตำบล สำนักงานเกษตรอำเภอ และสถาบันราชภัฏ

4) ด้านสื่อ วัสดุ และอุปกรณ์ การจัดหลักสูตรท้องถิ่นที่เกี่ยวข้องกับการเกษตรนั้น โรงเรียนมีวัสดุอุปกรณ์เพียงพอสำหรับให้นักเรียนได้ฝึกปฏิบัติ เนื่องจากทางโรงเรียนมีการจัดการเรียนการสอนวิชาเกษตรอยู่แล้ว และถ้าโรงเรียนมีจำนวนอุปกรณ์ทางด้าน การเกษตรไม่เพียงพอสามารถไปขอยืมจากคนในชุมชนได้ นอกจากนี้แหล่งศึกษาหาความรู้ นอกชั้นเรียนนับได้ว่าเป็นสื่อของจริง ซึ่งอยู่ไม่ไกลจากโรงเรียนมากนัก อยู่ในวิสัยที่โรงเรียนจะพานักเรียนไปศึกษาจากของจริงนอกสถานที่ได้

5) ด้านเงินสนับสนุน แหล่งเงินสนับสนุนในการจัดหลักสูตรท้องถิ่น โรงเรียนไม่มีงบประมาณที่จะนำมาใช้จ่ายในการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นโดยตรง แต่โรงเรียนมีงบประมาณค่าวัสดุอุปกรณ์ และสำนักงานการประถมศึกษาอำเภอมีงบประมาณสำหรับการจัดหาวิทยากรภายนอกของโรงเรียนขยายโอกาส นอกจากนี้โรงเรียนสามารถขอความช่วยเหลือจากมูลนิธิศุภนิมิต (ความร่วมมือระหว่างไทย-สวิตเซอร์แลนด์) โดยทำเป็นโครงการเสนอไปให้มูลนิธิศุภนิมิต ซึ่งมูลนิธิมีวัตถุประสงค์ที่ต้องการช่วยเหลือทั้งชุมชน โรงเรียนและนักเรียน องค์การบริหารส่วนตำบลก็มีงบประมาณทางด้านการศึกษาและวัฒนธรรม ถ้าโรงเรียน

ต้องการความช่วยเหลือก็ต้องทำโครงการเสนอไป นอกจากนี้ยังมีคนในชุมชนบางท่านที่มีฐานะทางเศรษฐกิจดีพอพร้อมที่จะให้ทุนสนับสนุนและช่วยเหลือโรงเรียน

3.2 เนื้อหาที่ควรนำมาจัดทำหลักสูตรท้องถิ่น

3.2.1 เนื้อหาที่ควรนำมาจัดทำหลักสูตรท้องถิ่นของโรงเรียนชุมชนวัดใหญ่ต้นโพธิ์

จากการศึกษาข้อมูลเกี่ยวกับศักยภาพและความต้องการของโรงเรียนชุมชนวัดใหญ่ต้นโพธิ์และชุมชนต้นโพธิ์ พบว่า เนื้อหาที่โรงเรียนควรนำมาจัดทำหลักสูตรท้องถิ่นคือ เนื้อหาเรื่อง “เครื่องจักสานต้นโพธิ์” โดยได้พิจารณาปัจจัยที่เอื้อและปัจจัยที่เป็นอุปสรรคต่อการนำเนื้อหาด้วยส่วนมาพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นคือ

3.2.1.1 ปัจจัยที่เอื้อต่อการนำเนื้อหาจัดทำหลักสูตรท้องถิ่น

โรงเรียนชุมชนวัดใหญ่ต้นโพธิ์และชุมชนต้นโพธิ์มีปัจจัยที่เอื้อต่อการนำเนื้อหา “เครื่องจักสานต้นโพธิ์” มาจัดทำหลักสูตรท้องถิ่นปัจจัยที่เอื้อคือ *สวาทภาทภูมิใจในเครื่องจักสานต้นโพธิ์* คนในชุมชนต้นโพธิ์มีความภาคภูมิใจในเครื่องจักสานต้นโพธิ์ของตนมาก เพราะมีลักษณะเล็ก ประณีต มีความเป็นเอกลักษณ์ และมีวิธีการสานที่แตกต่างจากที่อื่น เป็นสิ่งที่ผูกพันอยู่กับวิถีชีวิตของชาวต้นโพธิ์ สามารถเชื่อมโยงประวัติความเป็นมาของชุมชนต้นโพธิ์และวัฒนธรรมประเพณีที่น่าสนใจในสมัยก่อน และในปัจจุบันเครื่องจักสานของชุมชนต้นโพธิ์เป็นที่นิยมและต้องการมากขึ้น จึงทำให้มีราคาสูง ซึ่งทำให้เยาวชนรุ่นหลังเห็นความสำคัญและคุณค่าของเครื่องจักสาน ผู้ที่มีฝีมือทางจักสานเริ่มมองเห็นคุณค่าในผลงานของตนเองและผลิตผลงานเผยแพร่มากขึ้น รวมทั้งยินดีที่จะถ่ายทอดไปสู่ลูกหลาน ปัจจัยที่สองคือ *ความพร้อมในด้านทรัพยากรท้องถิ่น* โรงเรียนชุมชนวัดใหญ่ต้นโพธิ์และชุมชนต้นโพธิ์มีความพร้อมทั้งด้านทรัพยากรบุคคล ทรัพยากรธรรมชาติ และทรัพยากรที่มนุษย์สร้างขึ้น โรงเรียนมีอาคารสถานที่ที่พร้อมในการจัดการเรียนการสอนและแสดงผลงานเครื่องจักสาน มีห้องสมุดซึ่งจัดเก็บเอกสารที่เกี่ยวข้องเพื่อให้นักเรียนได้ศึกษาเป็นสื่อเป็นส่วน และชุมชนต้นโพธิ์ยังมีแหล่งศึกษาค้นคว้าเพิ่มเติมนอกชั้นเรียนในเรื่องเครื่องจักสานและศิลปวัฒนธรรมที่เกี่ยวข้อง ซึ่งอยู่ไม่ไกลจากโรงเรียน มีสี่ฤดูและรูปแบบต่าง ๆ พร้อมและหาไม่ยาก นอกจากนี้ โรงเรียนยังมีหนังสือเสริมประสบการณ์เกี่ยวกับเครื่องจักสานของชุมชน ซึ่งจัดทำโดยครูในโรงเรียน และสามารถให้นักเรียนศึกษาเพิ่มเติมด้วยตนเองหรือใช้ประกอบการเรียนการสอนได้ ปัจจัยที่สามคือ *ความสัมพันธ์ที่ดีระหว่างครูกับชุมชน* ครูในโรงเรียนชุมชนวัดใหญ่ต้นโพธิ์มีความสัมพันธ์ที่ดีกับคนในชุมชนต้นโพธิ์ ซึ่งทำให้คนในชุมชนส่วนใหญ่ให้การสนับสนุนช่วยเหลือกิจกรรมของโรงเรียนอยู่เสมอ ดังนั้น การที่จะให้ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นและการจัดการเรียนการสอนจึงเป็นสิ่งที่ทำได้ไม่ยากนัก และปัจจัยสุดท้ายคือ *ความตั้งใจของโรงเรียนและชุมชน* คนในชุมชนต้นโพธิ์รวมทั้งบุคลากรและนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 5-6 ในโรงเรียนชุมชนวัด

ใหญ่ต้นโพธิ์ส่วนใหญ่มีความต้องการที่สอดคล้องกันที่จะให้โรงเรียนนำเนื้อหา “เครื่องจักสานต้นโพธิ์” มาจัดทำหลักสูตรท้องถิ่นมากที่สุด เพื่อเป็นการอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมและประเพณีของชุมชนต้นโพธิ์ รวมทั้งส่งเสริมให้นักเรียนมีความรู้และทักษะพื้นฐานในการจักสานเพื่อพัฒนาเป็นอาชีพได้ในอนาคต ซึ่งปัจจัยในด้านความต้องการของโรงเรียนและชุมชนดังกล่าวจะเอื้อต่อการนำเนื้อหาเรื่อง “เครื่องจักสานต้นโพธิ์” มาจัดทำหลักสูตรท้องถิ่นได้

3.2.1.2 ปัจจัยที่เป็นอุปสรรคต่อการนำเนื้อหาการจัดทำหลักสูตรท้องถิ่น

โรงเรียนชุมชนวัดใหญ่ต้นโพธิ์และชุมชนต้นโพธิ์มีปัจจัยที่บ่งชี้การที่เป็นอุปสรรคต่อการนำเนื้อหา “เครื่องจักสานต้นโพธิ์” มาจัดทำหลักสูตรท้องถิ่น ซึ่งควรต้องมีการเตรียมการเพื่อแก้ไขและป้องกันอุปสรรค ปัจจัยที่หนึ่งคือ ความขัดแย้งของครูภายในโรงเรียนชุมชนวัดใหญ่ต้นโพธิ์ ครูในโรงเรียนมักขัดแย้งกันและแตกแยกกันเป็นกลุ่ม ๆ มีปัญหากระทบกระทั่งในเรื่องส่วนตัวเสมอ จึงอาจมีผลต่อการจัดการเรียนการสอนแบบบูรณาการเนื่องจากครูต้องมีการทำงานเป็นทีมด้วยความเข้าใจและความสามัคคีกัน ปัจจัยที่สองคือ ความสัมพันธ์ระหว่างผู้บริหารโรงเรียนกับชุมชน ผู้บริหารโรงเรียนมีความสัมพันธ์กับชุมชนน้อยมาก และมอบหมายให้เป็นหน้าที่ของครูในโรงเรียนที่จะสร้างความสัมพันธ์กับชุมชน คนในชุมชนส่วนใหญ่จึงรู้สึกไม่สนิทสนมคุ้นเคยกับผู้บริหารโรงเรียนคนปัจจุบัน เพราะมีโอกาสพบกับผู้บริหารโรงเรียนในงานของชุมชนน้อยมาก ซึ่งในประเด็นนี้จึงอาจมีผลทำให้คนในชุมชนบางคนไม่ให้ความร่วมมือและไม่ให้ความสำคัญในการจัดทำหลักสูตรท้องถิ่นเท่าที่ควร ปัจจัยที่สามคือ การจัดการเรียนการสอนของครู ครูในโรงเรียนส่วนใหญ่จัดการเรียนการสอนแบบครูเป็นศูนย์กลาง ซึ่งอาจมีผลต่อการจัดการเรียนการสอนที่ลดการใช้กระบวนการกลุ่มและเปลี่ยนวิธีการสอนแบบฝึกเขียนเป็นศูนย์กลาง ปัจจัยที่สี่คือ ความรู้และประสบการณ์ในการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นของบุคลากรในโรงเรียน ผู้บริหารและครูในโรงเรียนส่วนใหญ่ยังไม่เคยเข้ารับการอบรมในเรื่องการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น จึงไม่มีความรู้และประสบการณ์เกี่ยวกับการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น ซึ่งอาจมีผลทำให้กระบวนการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น การบริหารหลักสูตร และการสอนไม่มีคุณภาพดีเท่าที่ควร ปัจจัยที่ห้าคือ ประสบการณ์และความสามารถในการถ่ายทอดความรู้ของวิทยากรหรือผู้รู้ในท้องถิ่น วิทยากรหรือผู้รู้ในท้องถิ่นเป็นคนที่มีความรู้ความสามารถในเนื้อหาหรือเรื่องที่จะสอน แต่ไม่มีประสบการณ์ในการถ่ายทอดความรู้และทักษะให้แก่นักเรียน ซึ่งอาจมีผลต่อผลสัมฤทธิ์ผลและเจตคติของนักเรียนได้ ปัจจัยที่หกคือ การจัดครูเข้าสอน โรงเรียนมีการจัดครูเข้าสอนไม่ตรงตามวุฒิการศึกษา ความถนัด และความสนใจของครู ซึ่งอาจมีผลต่อประสิทธิภาพการสอนของครูในหลักสูตรท้องถิ่นที่มีเนื้อหาเรื่อง “เครื่องจักสานต้นโพธิ์” และปัจจัยสุดท้ายคือ การประชาสัมพันธ์โรงเรียน โรงเรียนมีจุดอ่อนในเรื่องการประชาสัมพันธ์หรือแจ้งข่าวสารการดำเนินงานและการพัฒนาในด้านต่าง ๆ ของโรงเรียนกับชุมชนหรือผู้ปกครองทั้งในรูปของสื่อสิ่งพิมพ์หรือการประชุมชี้แจง ซึ่งอาจมีผลต่อความเข้าใจเกี่ยวกับบทบาทหน้าที่ของ

ชุมชนต่อการศึกษา และความร่วมมือในการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นและการจัดการเรียนการสอน
อย่างเต็มที่ของคนในชุมชน

3.2.2 เนื้อหาที่ควรนำมาจัดทำหลักสูตรท้องถิ่นของโรงเรียนวัดสมานกิจ

จากการศึกษาข้อมูลเกี่ยวกับศักยภาพ ความต้องการ ความพร้อมของชุมชน
ท่ากระทุ่มและโรงเรียนวัดสมานกิจพบว่า เนื้อหาที่โรงเรียนควรนำมาจัดทำหลักสูตรท้องถิ่นคือ
เนื้อหาเรื่องการทำข้าวซ้อมมือ การทำไร่นาสวนผสม และ การเลี้ยงนกกระทา ซึ่งโรงเรียน
วัดสมานกิจและชุมชนท่ากระทุ่มมีทั้งปัจจัยที่เอื้อและปัจจัยที่เป็นอุปสรรคต่อการนำเนื้อหา
ดังกล่าวมาพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นดังต่อไปนี้

3.2.2.1 ปัจจัยที่เอื้อต่อการนำเนื้อหาจัดทำหลักสูตรท้องถิ่น

จากการวิจัยพบว่า ปัจจัยที่เอื้อต่อการนำเนื้อหาการทำข้าวซ้อมมือ
การทำไร่นาสวนผสม และการเลี้ยงนกกระทามาจัดทำหลักสูตรท้องถิ่นมี 4 ประการ ปัจจัยที่หนึ่ง
คือ **ชุมชนมีผู้รู้ในท้องถิ่น** ในชุมชนท่ากระทุ่มมีผู้ที่มีความรู้ ความสามารถ และประสบการณ์
ด้านการเกษตรเกี่ยวกับการทำนาทำสวนอยู่เป็นจำนวนมาก และยินดีให้ความร่วมมือใน
การพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นในด้านการเข้าไปให้ความรู้กับนักเรียน รวมทั้งยินดีที่จะให้นักเรียนได้
มีโอกาสนำเสนอและลงมือปฏิบัติจริงในที่ดินทางการเกษตรของตนเอง ปัจจัยที่สองคือ **โรงเรียน
มีความพร้อมด้านทรัพยากรทางการศึกษา** ซึ่งได้แก่ บุคลากร อาคารสถานที่ สื่อวัสดุ ธารา และ
ยังมีงบประมาณจากการดำเนินงานโครงการการทำข้าวซ้อมมือในโรงเรียน ปัจจัยที่สามคือ
ความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนกับชุมชนอยู่ในระดับที่ดี ชุมชนให้ความร่วมมือสนับสนุน และ
เข้าร่วมกิจกรรมที่โรงเรียนจัดขึ้นเป็นอย่างดี ส่วนโรงเรียนก็ให้ความช่วยเหลือสนับสนุนกิจกรรม
ของชุมชนเป็นอย่างดีเช่นเดียวกัน ดังนั้นเนื่องจากครูส่วนใหญ่ในโรงเรียนเป็นคนในท้องถิ่น และ
ปัจจัยสุดท้ายคือ **ความต้องการของโรงเรียนและชุมชน** โรงเรียนและชุมชนมีความเห็นที่
สอดคล้องกันว่าต้องการให้นักเรียนได้มีโอกาสเรียนเนื้อหาเกี่ยวกับการเกษตรซึ่งเป็นอาชีพหลัก
ของชุมชน เช่น การทำข้าวซ้อมมือ ทำไร่นาสวนผสม และการเลี้ยงนกกระทา

3.2.2.2 ปัจจัยที่เป็นอุปสรรคต่อการนำเนื้อหาจัดทำหลักสูตรท้องถิ่น

ปัจจัยที่เป็นอุปสรรคต่อการนำเนื้อหาการทำข้าวซ้อมมือ การทำ
ไร่นาสวนผสม และการเลี้ยงนกกระทามาจัดทำหลักสูตรท้องถิ่นมี 4 ประการ ปัจจัยแรกคือ
การขาดแคลน เนื่องจากความนิยมในการบริโภคข้าวซ้อมมือในปัจจุบันยังมีน้อย ซึ่งอาจเป็นอุปสรรค
ต่อการผลิตเพื่อจำหน่ายของโรงเรียน ปัจจัยที่สองคือ **ความพร้อมของนักเรียน** นักเรียนยังไม่
อาจดำเนินการตามลำพัง นักเรียนยังไม่รู้บทบาทหน้าที่ของตนเอง ต้องอาศัยครูเป็นผู้กำกับ
อยู่ตลอดเวลาขณะนี้ยังไม่ได้จน โรงเรียนต้องตัดสินใจกำหนดขอบเขตนโยบายที่ชัดเจนว่าจะทำ
อย่างไรในศักยภาพที่มีอยู่ว่าจะผลิตเพื่อจำหน่ายในขอบเขตแค่ไหน ปัจจัยที่สามคือ **ความรู้และ**

ประสบการณ์ในการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นของบุคลากรในโรงเรียน บุคลากรในโรงเรียนไม่มีประสบการณ์ในการจัดทำหลักสูตรท้องถิ่นมาก่อน และไม่เคยได้รับการอบรมเกี่ยวกับการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นอย่างจริงจัง ปัจจัยที่สี่คือ ประสบการณ์และความสามารถในการถ่ายทอด ความรู้ของวิทยากรท้องถิ่น ผู้รู้บางท่านไม่มีประสบการณ์ในการสอนหรือการถ่ายทอดความรู้ให้นักเรียนมาก่อน จึงอาจไม่สามารถอธิบายให้นักเรียนเข้าใจได้ชัดเจน

3.2.3 เนื้อหาที่ควรนำมาจัดทำหลักสูตรท้องถิ่นของโรงเรียนบ้านนาโคบอน

จากการศึกษาข้อมูลเกี่ยวกับศักยภาพและความต้องการของโรงเรียน บ้านนาโคบอนและชุมชนนาโค พบว่า เนื้อหาที่โรงเรียนควรนำมาจัดทำหลักสูตรท้องถิ่นมากที่สุด คือเนื้อหาเรื่อง “ศิลปวัฒนธรรมชาวไทอะนาวศรี” โดยได้พิจารณาปัจจัยที่เมื่อและปัจจัยที่เป็นอุปสรรคต่อการเป็นเนื้อหาดังกล่าวมาพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นดังต่อไปนี้

3.2.3.1 ปัจจัยที่เอื้อต่อการนำเนื้อหาจัดทำหลักสูตรท้องถิ่น

โรงเรียนบ้านนาโคบอนและชุมชนนาโคมีปัจจัย 3 ประการที่เอื้อต่อการนำเนื้อหาเรื่อง “ศิลปวัฒนธรรมชาวไทอะนาวศรี” มาจัดทำหลักสูตรท้องถิ่น ปัจจัยหนึ่งคือ ความพร้อมในด้านทรัพยากรท้องถิ่น ชุมชนนาโคและโรงเรียนบ้านนาโคบอนมีความพร้อมในด้านทรัพยากรท้องถิ่น เช่น คนในชุมชนมีความปรารถนาอย่างแรงกล้าที่จะสนับสนุนให้มีการจัดทำหลักสูตรท้องถิ่นทางด้านศิลปวัฒนธรรมกะเหรี่ยง มีผู้ที่มีความรู้ความสามารถเกี่ยวกับศิลปวัฒนธรรมกะเหรี่ยงหลากหลายคนและบุคลากรเหล่านั้น ยินดีให้ความร่วมมือในการถ่ายทอดความรู้ให้แก่นักเรียน ชุมชนยังมีแหล่งที่จะให้นักเรียนศึกษาเพิ่มเติมกระวีศึกษาจากของจริงในชุมชน นอกจากนี้ โรงเรียนบ้านนาโคบอนมีพื้นที่ที่สามารถใช้ในการจัดการเรียนการสอนเกี่ยวกับการรำวงกะเหรี่ยงหรือการแสดงศิลปวัฒนธรรมกะเหรี่ยง มีสื่อ วัสดุ และอุปกรณ์ประกอบการสอน เช่น เทปเพลงกะเหรี่ยง เสื้อธงดนตรีกะเหรี่ยง เป็นต้น ปัจจัยที่สองคือ ความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนกับชุมชน บุคลากรในโรงเรียนบ้านนาโคบอนและคนในชุมชนนาโคมีความสัมพันธ์ที่ดีต่อกัน ให้ความร่วมมือซึ่งกันและกันในการจัดกิจกรรมต่างๆ ดังนั้น จึงมีความเป็นไปได้ที่โรงเรียนจะติดต่อขอความช่วยเหลือและความร่วมมือจากคนในชุมชนในการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นและการจัดการเรียนการสอน และปัจจัยสุดท้ายคือ ความต้องการของโรงเรียนและชุมชน คนในชุมชนนาโค บุคลากรและนักเรียนในโรงเรียนบ้านนาโคบอน ส่วนใหญ่มีความเห็นที่สอดคล้องกันว่า ต้องการให้โรงเรียนนำเนื้อหาเรื่อง “ศิลปวัฒนธรรมชาวไทอะนาวศรี” มาจัดทำหลักสูตรท้องถิ่นมากที่สุด ซึ่งการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นที่สอดคล้องกับความต้องการของผู้เรียน ครูผู้สอนและคนในชุมชนนั้น จะช่วยให้การดำเนินการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นและการจัดการเรียนการสอนประสบความสำเร็จได้มากขึ้น

3.2.3.2 ปัจจัยที่เป็นอุปสรรคต่อการนำเนื้อหาจัดทำหลักสูตรท้องถิ่น

โรงเรียนบ้านนาโคบนและชุมชนนาโคมมีปัจจัยบางประการที่เป็นอุปสรรคต่อการนำเนื้อหา “ศิลปวัฒนธรรมชาวไทยตะนาวศรี” มาจัดทำหลักสูตรท้องถิ่น ซึ่งควรต้องมีการเตรียมการเพื่อแก้ไขและป้องกันอุปสรรค ปัจจัยที่หนึ่งคือ การจัดสรรเวลาของคนในชุมชน คนในชุมชนไม่ค่อยมีเวลาว่างมากนัก ดังนั้นโรงเรียนจึงควรวางแผนและติดต่อขอความร่วมมือจากคนในชุมชนไว้ล่วงหน้าเพื่อแก้ปัญหานี้ ปัจจัยที่สองคือการจัดการเรียนการสอนของครู โรงเรียนบ้านนาโคบนยังมีครูบางส่วนที่มีความเข้าใจเกี่ยวกับการจัดการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นศูนย์กลางไม่ชัดเจน ดังนั้นการจัดทำหลักสูตรท้องถิ่นของโรงเรียนบ้านนาโคบนควรจะได้มีการพัฒนาครูในเรื่องการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง ปัจจัยที่สามคือ ความรู้และประสบการณ์ในการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นของบุคลากรในโรงเรียน ครูในโรงเรียนส่วนใหญ่ยังไม่เคยรับการอบรมในเรื่องการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น ซึ่งอาจส่งผลให้กระบวนการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นและการจัดการเรียนการสอนตามหลักสูตรท้องถิ่นไม่ประสบผลสำเร็จเท่าที่ควร ดังนั้นการจัดทำหลักสูตรท้องถิ่นของโรงเรียนบ้านนาโคบนจึงควรมีการพัฒนาครูในเรื่องนี้ด้วย ปัจจัยที่สี่คือ ประสิทธิภาพและความสามารถในการถ่ายทอดความรู้ของวิทยากรหรือผู้ให้ท้องถิ่น ผู้ให้ท้องถิ่นบางท่านไม่มีประสบการณ์ในการสอนหรือการถ่ายทอดความรู้ให้นักเรียนเข้าใจและสนใจ จึงอาจมีผลต่อผลสัมฤทธิ์และเจตคติของนักเรียนในการเรียนเรื่องศิลปวัฒนธรรมชาวไทยตะนาวศรีได้ ดังนั้นครูควรจะประสานงานกับวิทยากรก่อนที่นักเรียนจะเรียน และช่วยอธิบายชี้แจงเพิ่มเติมแก่นักเรียนในกรณีที่เข้าใจไม่ชัดเจน ปัจจัยสุดท้ายคือ ความสัมพันธ์ระหว่างผู้บริหารกับชุมชน ผู้บริหารโรงเรียนคนปัจจุบันเพิ่งย้ายมาดำรงตำแหน่งที่โรงเรียนบ้านนาโคบนไม่นาน ไม่ค่อยมีเวลา และไม่สะดวกที่จะพากับชาวบ้านในตอนเย็นหรือตอนกลางคืน เพราะพักอาศัยนอกชุมชน จึงมีโอกาสนพกับชุมชนน้อย ซึ่งประเด็นนี้ควรจะได้รับการแก้ไขปรับปรุง เพื่อให้การพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นประสบผลสำเร็จมากขึ้น

3.2.4 เนื้อหาที่ควรนำมาจัดทำหลักสูตรท้องถิ่นของโรงเรียนจอมราช

จากการศึกษาข้อมูลเกี่ยวกับศักยภาพและความต้องการของโรงเรียนจอมราชและชุมชนบ้านแถม พบว่า เนื้อหาที่ควรนำมาจัดทำหลักสูตรท้องถิ่นคือเรื่องที่เกี่ยวข้องกับ *การเกษตร* เช่น “เกษตรทฤษฎีใหม่” หรือ “เกษตรพอเพียง” หรือ “เทคโนโลยีการเกษตร” หรือ “การพัฒนาการเกษตร” หรือ “สหกรณ์การเกษตร” โดยได้พิจารณาปัจจัยที่เล็กและปัจจัยที่เป็นอุปสรรคต่อการนำเนื้อหาดังกล่าวมาพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น ดังต่อไปนี้

3.2.4.1 ปัจจัยที่เอื้อต่อการนำเนื้อหาจัดทำหลักสูตรท้องถิ่น

โรงเรียนจอมราชและชุมชนบ้านแถมมีปัจจัย 3 ประการที่เอื้อต่อการนำเนื้อหาเรื่องเกี่ยวกับการเกษตรมาจัดทำหลักสูตรท้องถิ่น ปัจจัยที่หนึ่งคือ *ความพร้อมใน*

ด้านทรัพยากรท้องถิ่น โรงเรียนจอมราชและชุมชนบ้านแค้มมีครูในโรงเรียนและคนในชุมชนที่มีความรู้ความสามารถในด้านการเกษตรหลายคน และบุคลากรเหล่านั้นยินดีให้ความร่วมมือในการถ่ายทอดความรู้ให้แก่นักเรียน โรงเรียนยังมีอาคารสถานที่และพื้นที่ที่พร้อมในการจัดการเรียนการสอนและการฝึกปฏิบัติงานทางด้านเกษตร มีห้องสมุดที่เคยได้รับรางวัลในระดับจังหวัดมาแล้ว และชุมชนยังมีแหล่งที่จะให้นักเรียนศึกษาเพิ่มเติมหรือศึกษาจากสภาพที่เป็นจริงเนื่องจากมีสวนผลไม้ ไร่ผัก และไร่มันสำปะหลังของคนในชุมชนที่อยู่ไม่ไกลจากโรงเรียน ซึ่งเจ้าของสวนผลไม้และเจ้าของไร่ต่างยินดีที่โรงเรียนจะพานักเรียนไปศึกษาในสถานที่ของตนเอง นอกจากนี้ยังมีศูนย์ถ่ายทอดเทคโนโลยีทางการเกษตรประจำตำบล สำนักงานเกษตรอำเภอ และสถาบันราชภัฏ ส่วนวิศวะและอุปกรณ์ที่ใช้ในการเกษตรโรงเรียนมีอยู่แล้ว สำหรับเงินสนับสนุนในการจัดทำหลักสูตรท้องถิ่นนั้น ถึงแม้ว่าโรงเรียนจะไม่มีงบประมาณในการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นโดยตรง แต่มีแหล่งเงินสนับสนุนที่โรงเรียนสามารถจัดหาได้ รวมทั้งยังมีบุคลากรจากสำนักงานการประถมศึกษาอำเภอจะมั่งในการเชิญวิทยากรมาสอน หรือเงินช่วยเหลือจากคนในชุมชน ปัจจัยที่สองคือ **ความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนกับชุมชน** บุคลากรในโรงเรียนจอมราชและคนในชุมชนบ้านแค้มมีความสัมพันธ์ที่ดีต่อกัน ให้ความร่วมมือซึ่งกันและกันในการจัดกิจกรรมต่างๆ ดังนั้นจึงมีความเป็นไปได้ที่โรงเรียนจะติดต่อขอความช่วยเหลือและความร่วมมือจากคนในชุมชนในการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นและการจัดการเรียนการสอนตามหลักสูตรท้องถิ่น ปัจจัยที่สามคือ **ความต้องการของโรงเรียนและชุมชน** บุคลากรและนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1-3 ในโรงเรียนจอมราชและคนในชุมชนบ้านแค้มมีความเห็นที่สอดคล้องกันว่าต้องการให้โรงเรียนนำเนื้อหาที่เกี่ยวข้องกับการเกษตร ได้แก่ การทำเกษตรทฤษฎีใหม่ เทคโนโลยีการเกษตร การพัฒนาการเกษตร และสหกรณ์การเกษตร มาจัดทำหลักสูตรท้องถิ่น เพื่อให้นักเรียนจะได้มีความรู้ที่ถูกต้องทางการเกษตรซึ่งเป็นอาชีพหลักของชุมชน และจะได้นำความรู้ที่ได้มาปรับปรุงแก้ไขหรือพัฒนาอาชีพของชุมชนต่อไป

3.2.4.2 ปัจจัยที่เป็นอุปสรรคต่อการนำเนื้อหาจัดทำหลักสูตรท้องถิ่น

โรงเรียนจอมราชและชุมชนบ้านแค้มมีปัจจัยบางประการที่เป็นอุปสรรคต่อการนำเนื้อหา “การเกษตร” มาจัดทำหลักสูตรท้องถิ่น ซึ่งควรต้องมีการเตรียมการเพื่อแก้ไขและป้องกันอุปสรรค ปัจจัยที่หนึ่งคือ **การจัดสรรเวลาของคนในชุมชน** คนในชุมชนไม่ค่อยมีเวลาร่วมมากนัก ดังนั้น โรงเรียนจึงควรวางแผนและจัดสรรความร่วมมือจากคนในชุมชนไว้ล่วงหน้าเพื่อแก้ปัญหานี้ ปัจจัยที่สองคือ **การจัดการเรียนการสอนของครู** โรงเรียนจอมราชยังมีครูบางส่วนที่มีความเข้าใจเกี่ยวกับการจัดการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นศูนย์กลางไม่ชัดเจน ดังนั้น การจัดทำหลักสูตรท้องถิ่นของโรงเรียนจอมราชควรจะได้มีการพัฒนาครูในเรื่องการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นศูนย์กลางหรือเน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ ปัจจัยที่สามคือ **ความรู้และประสบการณ์ในการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นของบุคลากรในโรงเรียน** ครูในโรงเรียนส่วนใหญ่ยังไม่เคยรับทราบอบรมในเรื่องการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น ซึ่งอาจส่งผลให้กระบวนการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น

และการจัดการเรียนการสอนไม่ประสบผลสำเร็จเท่าที่ควร ดังนั้น การจัดทำหลักสูตรท้องถิ่นของโรงเรียนจณนราชรังสฤษฎิ์มีการพัฒนาครูในเรื่องนี้ ปัจจัยที่สำคัญคือ ประสิทธิภาพและความสามารถในการถ่ายทอดความรู้ของวิทยากรหรือผู้รู้ในท้องถิ่น ผู้รู้ในท้องถิ่นบางท่านไม่มีประสบการณ์ในการสอนหรือการถ่ายทอดความรู้มาก่อน ซึ่งอาจจะมีผลกระทบต่อผลสัมฤทธิ์และเจตคติของนักเรียนต่อการเรียนเรื่องเกี่ยวกับการเกษตร ดังนั้น ครูจึงควรประสานงานกับคนในชุมชนก่อนที่นักเรียนจะได้เรียน และหาพลินีมาชี้แจงเพิ่มเติมในกรณีที่นักเรียนยังเข้าใจไม่ชัดเจน ปัจจัยที่ห้า คือ ความสัมพันธ์ระหว่างผู้บริหารและครูในโรงเรียน ความสัมพันธ์ระหว่างผู้บริหารกับครูบางคนในโรงเรียนไม่ค่อยดีนัก โดยครูถึงกล่าวเห็นว่าผู้บริหารไม่ค่อยเปิดโอกาสให้ครูได้มีส่วนร่วมในการตัดสินใจ ผู้บริหารเป็นคนใจร้อน ใช้คำพูดที่รุนแรงทำให้ครูบางคนรับไม่ได้ ดังนั้น จึงควรมีการปรับความเข้าใจกันเพื่อช่วยให้การปฏิบัติงานประสบความสำเร็จมากขึ้น ปัจจัยสุดท้ายคือ ความสัมพันธ์ระหว่างผู้บริหารกับชุมชน คนในชุมชนบางคนไม่ชอบผู้บริหาร อาจจะเนื่องมาจากผู้บริหารโรงเรียนเป็นคนพูดตรง ดังนั้น จึงควรมีการแก้ไขทำความเข้าใจกันเพื่อชุมชนจะได้ให้ความร่วมมือกับโรงเรียนมากยิ่งขึ้นกว่าเดิม

จากการศึกษาเนื้อหาที่ความน่าเชื่อถือจัดทำหลักสูตรท้องถิ่นของโรงเรียนและชุมชนทั้ง 4 แห่ง สรุปได้ดังนี้แสดงในตารางที่ 17

ตารางที่ 17 เนื้อหาที่ความน่าเชื่อถือจัดทำหลักสูตรท้องถิ่น

โรงเรียน	เนื้อหาที่ควรจัดทำ	ระดับชั้น
1. โรงเรียนชุมชนวัดใหญ่ต้นโพธิ์	เครื่องจักสานต้นโพธิ์ - ประวัติความเป็นมาของชุมชน - ประเพณีวัฒนธรรมของท้องถิ่น - ประวัติความเป็นมาของเครื่องจักสาน - วิธีจักสาน	ประถมศึกษา
2. โรงเรียนวัดสมานกิจ	1. การทำข้าวต้มมือ 2. การทำโรตีสานผสม - ปอกข้าว - ฝักริม พนพู่ 3. การเลี้ยงนกกระทา	ประถมศึกษา

ตารางที่ 17 เนื้อหาที่ควรนำมาจัดทำหลักสูตรท้องถิ่น (ต่อ)

โรงเรียน	เนื้อหาที่ควรจัดทำ	ระดับชั้น
3. โรงเรียนบ้านนาโตน	วัฒนธรรมชาวไทยตะนาวศรี - ประวัติความเป็นมาของชุมชน ชาวไทยตะนาวศรี - วัฒนธรรม ประเพณี	มัธยมศึกษา ตอนต้น
4. โรงเรียนจอมวาช	การเกษตร - เกษตรทฤษฎีใหม่ - เกษตรพอเพียง - เทคโนโลยีการเกษตร - สหกรณ์การเกษตร	มัธยมศึกษา ตอนต้น

3.3 แนวทางการให้ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นและการจัดการเรียนการสอน

จากการสัมภาษณ์และสนทนากลุ่มกับคนในชุมชนและบุคลากรในโรงเรียนทั้ง 4 แห่ง ทำให้ได้ข้อสรุปเกี่ยวกับแนวทางการให้ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นและการจัดการเรียนการสอนดังต่อไปนี้

3.3.1 การเปิดโอกาสให้ผู้รู้มีส่วนร่วมในการจัดการเรียนการสอน คนในชุมชนส่วนใหญ่เห็นว่า โรงเรียนมีหน้าที่รับผิดชอบในเรื่องการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นและการจัดการเรียนการสอนโดยตรง และสามารถจัดการเรื่องนี้ได้ดีกว่าชุมชน ส่วนคนในชุมชนสามารถเข้ามามีส่วนร่วมได้ โดยเปิดโอกาสให้ผู้รู้ในท้องถิ่นมาเป็นวิทยากรสอน หรือถ่ายทอดความรู้ให้นักเรียน โดยโรงเรียนควรจัดหาค่าตอบแทนให้ด้วย

3.3.2 การเห็นคุณค่าและให้ความสำคัญกับคณะกรรมการโรงเรียน โรงเรียนควรเห็นคุณค่าและให้ความสำคัญกับคณะกรรมการโรงเรียนโดยให้มีส่วนในการแสดงความคิดเห็นร่วมทำ และร่วมวางแผนในการจัดกิจกรรมต่าง ๆ ของโรงเรียน เพราะตลอดระยะเวลาที่ผ่านมา คณะกรรมการโรงเรียนจะมีบทบาทในการเข้าไปประชุม เพื่อรับทราบโครงการที่โรงเรียนจัดทำเท่านั้น

3.3.3 การยอมรับฟังความคิดเห็นของคนในชุมชน บุคลากรในโรงเรียนควรเปิดโอกาสให้ชุมชนแสดงความคิดเห็นและยอมรับฟังความคิดเห็นเหล่านั้นด้วย ไม่ใช่มุ่งเน้นขอความช่วยเหลือเฉพาะเรื่องเงินสภากาชาดจากคนในชุมชนเท่านั้น

3.3.4 ภาวะผู้นำของผู้บริหาร การใช้บทบาทเชิงรุก และการสร้างความสัมพันธ์ที่ดีกับชุมชน ภาวะผู้นำของผู้บริหารโรงเรียนนับว่ามีความสำคัญอย่างยิ่ง เพราะหากผู้บริหารโรงเรียนมีภาวะผู้นำที่ดี สามารถดำเนินงานในโรงเรียนอย่างมีคุณภาพ โปร่งใส จนเป็นที่ไว้วางใจ นับถือและศรัทธาของชุมชนย่อมทำให้ชุมชนร่วมมือหรือช่วยเหลืออย่างเต็มที่ในทุกเรื่อง นอกจากนี้ โรงเรียนควรให้บทบาทเชิงรุก โดยเป็นฝ่ายริเริ่มความสัมพันธ์ที่ดีกับชุมชน ไม่ใช่รอให้ชุมชนเข้ามาหาโรงเรียนฝ่ายเดียว

3.3.5 การชื่นชมทำความเข้าใจกับคนในชุมชน โรงเรียนและชุมชนควรมีบทบาทสำคัญในการสร้างความเข้าใจกับคนในชุมชนเกี่ยวกับบทบาทหน้าที่ของชุมชนต่อการศึกษาค้นคว้าหาความรู้ของชุมชนกับการมีส่วนร่วมในการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นและการจัดการเรียนการสอน ครูหรือผู้บริหารโรงเรียนควรชื่นชมทำความเข้าใจกับคนในชุมชน โดยยกตัวอย่างให้เข้าใจถึงวัตถุประสงค์และการดำเนินงานของโครงการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น และชี้แจงให้คนในชุมชนเข้าใจอย่างชัดเจนว่าโรงเรียนต้องการอะไร และจะให้คนในชุมชนทำอะไรบ้าง

3.3.6 การกำหนดแผนงานและกิจกรรมต่าง ๆ โดยใช้วิธีการทำงานเป็นทีมหรือ Whole School Approach โรงเรียนควรมีกำหนดแผนงานและกิจกรรมต่างๆ ที่จะขอความร่วมมือจากบุคลากรในโรงเรียนและคนในชุมชนให้ชัดเจน และแจ้งให้คนในชุมชนทราบวันเวลาที่แน่นอน ซึ่งจะให้ชุมชนเข้ามาช่วยเหลือ หรือเข้ามามีส่วนร่วมในกิจกรรมนั้นๆ เพื่อจะได้มีเวลาเตรียมตัวพอเพียง

3.3.7 การขอความร่วมมือ โรงเรียนควรเชิญคณะกรรมการโรงเรียนมาประชุมชี้แจงและขอความร่วมมือ ซึ่งคณะกรรมการโรงเรียนสามารถไปติดต่อขอความร่วมมือจากคนในชุมชนได้ นอกจากนี้ โรงเรียนยังสามารถขอความร่วมมือจากชุมชนโดยติดต่อผ่านทางผู้ปกครองและผู้นำชุมชน หรือติดต่อกับผู้ในชุมชนโดยตรง

3.3.8 การประชาสัมพันธ์ โรงเรียนควรประชาสัมพันธ์หลักสูตรท้องถิ่นและกิจกรรมของโรงเรียนให้ชุมชนทราบความเคลื่อนไหวของโรงเรียน โดยมอบหมายให้ฝ่ายสัมพันธ์ชุมชนเป็นผู้ประสานงาน และใช้วิธีการประชาสัมพันธ์ที่หลากหลาย เช่น การทำจุลสารแจ้งข่าวสารผ่านนักเรียนไปสู่ผู้ปกครอง และการออกเสียงตามสาย เป็นต้น

3.4 การเปรียบเทียบระหว่างโรงเรียนและชุมชนที่อยู่ในบริบทที่ต่างกัน

การเปรียบเทียบความแตกต่างเชิงบริบทระหว่างโรงเรียนและชุมชนใน 4 บริบทใหม่กับโรงเรียนและชุมชนในบริบทเดิมซึ่งเป็นการเมืองโดนม 2 บริบท เพื่อพิจารณาทัศนคติของโรงเรียนและชุมชนที่จะศึกษาคือไปในระยะที่ 2 สรุปได้ดังนี้

3.4.1 การเปรียบเทียบสภาพและปัญหาของชุมชน มีจุดที่แตกต่างกันในด้านสภาพภูมิประเทศ อาชีพ สังคม วิถีวัฒนธรรม ทรัพยากร ผู้นำ และปัญหาดังนี้

3.4.1.1 ในด้านสภาพภูมิประเทศและอาชีพของคนในชุมชน ทั้ง 6 ชุมชน มีข้อเหมือนและข้อแตกต่างดังนี้

บริบทเดิม	บริบทใหม่
ชุมชนหนองโพและชุมชนดอนกระเบื้อง มีสภาพภูมิประเทศเป็นที่ราบซึ่งเหมาะแก่การเลี้ยงสัตว์ คนในชุมชนส่วนใหญ่มีอาชีพเลี้ยงโคนมและอาชีพอื่น ๆ ที่เกี่ยวกับโคนม	ชุมชนต้นโพธิ์ เป็นที่ราบลุ่มมีลำคลองที่มีน้ำอุดมสมบูรณ์ มีการทำบ่อกุ้ง ชุมชนท่ากระทุ่ม มีภูมิประเทศเป็นที่ราบลุ่ม แต่มีปัญหาน้ำท่วมขังคนในชุมชนมีอาชีพทำนา ทำสวน ปลูกผลไม้ และรับจ้าง ชุมชนนาโค เป็นที่ราบสลับกับเนินเขา คนในชุมชนมีอาชีพทำไร่ และรับจ้าง ชุมชนบ้านแถม เป็นที่ราบลุ่ม ที่ราบสูงสลับกับเนินเขา และมีดินร่วนปนทราย คนในชุมชนมีอาชีพทำไร่ ทำสวนและรับจ้าง

3.4.1.2 ในด้านสังคม วัฒนธรรม และความเข้มแข็งของชุมชน ทั้ง 6 ชุมชน เป็นสังคมเกษตรกรรม แต่ก็มีความแตกต่างและมีระดับความเข้มแข็งแตกต่างกันไป

บริบทเดิม	บริบทใหม่
ชุมชนหนองโพและชุมชนดอนกระเบื้อง มีจุดเด่นด้านโคนม มีองค์การท้องถิ่นที่เข้มแข็ง มีสหกรณ์โคนม มีศูนย์วิจัยการผสมเทียม โรงพยาบาลสัตว์ และวิทยาลัยเกษตรกรรม ชุมชนมีการจัดงานประจำปี แสงตะวันทอศการโคนม ซึ่งสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ เสด็จมาเป็นประจำทุกปี นอกจากนี้เกษตรกรในท้องถิ่นยังได้รับมอบให้ทำหน้าที่ดูแลพระโคในพระราชพิธีจรดพระนังคัลแรกนาขวัญ ซึ่งทำให้คนในท้องถิ่นมีความภาคภูมิใจเป็นอย่างยิ่ง	ในบริบทใหม่ชุมชนที่มีจุดเด่นทางด้านสังคม การเกษตร คือ ชุมชนบ้านแถม มีเจ้าของสวนเจ้าของไร่ ที่มีความสามารถด้านการเกษตรและยินดีให้ความสนับสนุนการทำเกษตรทฤษฎีใหม่ และกระบวนการโรงเรียนบางท่านยังให้ความช่วยเหลือกิจกรรมทุกอย่างของโรงเรียน ชุมชนท่ากระทุ่มมีผู้รู้ทางด้านข้าวอินทรีย์ การทำสวนผลไม้ โดยผู้รู้เหล่านี้ยินดีให้ความรู้แก่เด็กเรียน รวมทั้งบางท่านยินดีให้นักเรียนไปใช้พื้นที่ของตนทดลองปลูกข้าวอินทรีย์ผลไม้ต่าง ๆ สำหรับอีก 2 ชุมชน จีระวัฒน์เป็นสังคมเกษตรที่มีจุดเด่นทางด้านวัฒนธรรมประเพณีคือ ชุมชนต้นโพธิ์มีลักษณะเด่นในด้านศิลปการจักสาน ส่วนชุมชนนาโค เป็นชุมชนที่มีชาวไทยเชื้อสายกะเหรี่ยงและผู้นำที่พยายามอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมและภูมิปัญญาของชาวไทยตะนาวศรี ทั้งสองชุมชนนี้มีทุนรุ่นผู้ใหญ่ที่มีความภาคภูมิใจในภูมิปัญญาท้องถิ่นและยินดีที่จะถ่ายทอดให้กับชนรุ่นหลัง นอกจากนี้ ผู้นำชุมชนทั้งสองท้องถิ่นต่างก็ให้ความสำคัญสนับสนุนโรงเรียนมาเป็นเวลานานทั้งสิ้น

ในด้านความเข้มแข็งของชุมชน ชุมชนหนองโพและดอนกระเบื้องจะมีแหล่งวิทยาการค่อนข้างสมบูรณ์และเป็นระบบ และมีฐานะทางเศรษฐกิจดีกว่าชุมชนอื่น	ในด้านความเข้มแข็งของชุมชน ชุมชนคันโพธิ์มีผู้รู้ และผู้ให้ความสนับสนุนจำนวนมาก และชุมชนมีฐานะทางเศรษฐกิจดีกว่าชุมชนอื่นรองลงมาคือชุมชนท่ากระทุ่มและชุมชนบ้านแถม ส่วนชุมชนนาโค ความพร้อมในเชิงเศรษฐกิจอาจจะต่ำที่สุด แต่จุดแข็งคือมีจิตใจต้องการอนุรักษ์วัฒนธรรมอยู่ในระดับสูง
--	---

3.4.1.3 ในด้านปัญหาของชุมชน มีปัญหาที่ควรกล่าวถึงคือ ปัญหาน้ำเพื่อการเกษตร ปัญหาเกี่ยวกับอาชีพ ปัญหาสุขภาพและยาเสพติด ทั้ง ๓ ชุมชนมีปัญหาที่ส่งผลกระทบต่อวิถีชีวิตหลักในลักษณะที่แตกต่างกันไปคือ

บริบทเดิม	บริบทใหม่
ปัญหาน้ำเพื่อการเกษตร: ชุมชนหนองโพและดอนกระเบื้องมีปัญหาหาน้ำเสียจากโรงงานทำให้การปลูกพืชอาหารสัตว์ล้มเหลว ปัญหาเกี่ยวกับอาชีพ: ชุมชนดอนกระเบื้องและชุมชนหนองโพมีปัญหาเกี่ยวกับการเลี้ยงโคนม การหาอาหารสัตว์ สัตว์เป็นโรค ฯลฯ ปัญหาด้านสุขภาพอนามัย: ไม่เป็นปัญหาเด่นชัดในชุมชนหนองโพและชุมชนดอนกระเบื้อง	ปัญหาน้ำเพื่อการเกษตร: ชุมชนท่ากระทุ่มมีปัญหาเรื่องน้ำกร่อย ทำให้ขาดแคลนน้ำในการเกษตร ชุมชนบ้านแถมมีดิ้นรนหาน้ำทำให้อีกเกิดน้ำไว้ใช้ในการเกษตรไม่ได้ ส่วนอีกสองชุมชนคือชุมชนคันโพธิ์และชุมชนนาโค มีปัญหาในเรื่องน้ำเพื่อการเกษตรอยู่บ้างแต่ไม่เป็นปัญหาร้ายแรง ปัญหาเกี่ยวกับอาชีพ: ชุมชนนาโคและบ้านแถมมีปัญหาเกี่ยวกับผลผลิตการเกษตรมีราคาตกต่ำทำให้เป็นหนี้และตกงาน นอกจากนี้ชุมชนนาโคยังมีปัญหาถูกไล่ที่เพื่อกินสีกัดจาก ชุมชนคันโพธิ์ทำปอตุ้งกี๋กรรมและถาวรเกษตร แต่ปัญหาไม่รุนแรงนักเนื่องจากมีแม่น้ำระบุรีไหลผ่าน และปลอดภัยจากภัยธรรมชาติ แต่ก็มีปัญหาการรุกคืบที่ดินสาธารณะ ชุมชนท่ากระทุ่มมีปัญหาการขังที่ล้นทำกิน โดยพื้นที่ 40 % เป็นนาเช่า และมีปัญหาการขาดแคลนน้ำเนื่องจากน้ำกร่อย ปัญหาด้านสุขภาพอนามัย: ทั้ง ๔ ชุมชนมีปัญหาเกี่ยวกับ ยาเสพติด แต่ชุมชนนาโคมีปัญหาเรื่องนี้หนักกว่าชุมชนอื่น อย่างไรก็ตามชุมชนนาโคมีปัญหาโรคมาลาเรีย ใช้เลืออออกซูลอน และปัญหาทุพโภชนาการที่ชุมชนอื่นไม่เป็นปัญหา

3.4.2 การเปรียบเทียบสภาพและปัญหาของโรงเรียน

สภาพของโรงเรียนทั้ง 6 แห่ง มีความแตกต่างกันในด้านขนาด และระดับชั้นที่เปิดสอนโดยมีความเหมือนและแตกต่างกันคือ

บริบทเดิม	บริบทใหม่
ขนาดและระดับชั้นที่เปิดสอน: โรงเรียนขนาดใหญ่ มี 1 โรงเรียน คือโรงเรียนชุมชนวัดหนองโพ สอนระดับประถมศึกษาปีที่ 1-6	ขนาดและระดับชั้นที่เปิดสอน: โรงเรียนขนาดใหญ่ มี 2 โรงเรียน คือโรงเรียนชุมชนวัดใหญ่คันโพธิ์ เปิดสอนระดับอนุบาลถึงประถมศึกษาปีที่ 6 โรงเรียนจอมราช สอนระดับอนุบาลถึงมัธยมศึกษาปีที่ 3
โรงเรียนขนาดกลาง 1 โรงเรียน คือ โรงเรียนวัดคลองกระเบื้อง สอนระดับประถมศึกษาปีที่ 1-6	โรงเรียนขนาดกลาง 1 โรงเรียน คือ โรงเรียนบ้านนาโคก สอนระดับอนุบาลถึงมัธยมศึกษาปีที่ 3 โรงเรียนขนาดเล็ก 1 โรงเรียน คือ โรงเรียนวัดสมานกิจ สอนระดับอนุบาลถึงประถมศึกษาปีที่ 6

ข้อมูลเกี่ยวกับครูในตำแหน่งผู้อำนวยการเดิม วิธีสอน ภาระงานด้านการจัดหลักสูตรท้องถิ่น ความสัมพันธ์ของครู และการจัดครูเข้าสอน ของครูใน 6 บริบทพบว่า มีข้อที่คล้ายคลึงและที่แตกต่างดังนี้

บริบทเดิม	บริบทใหม่
ภูมิสำเนาเดิมของครู โรงเรียนชุมชนวัดหนองโพ และวัดคลองกระเบื้อง ครูส่วนใหญ่เป็นครูในท้องถิ่น	ภูมิสำเนาเดิมของครู โรงเรียนชุมชนวัดใหญ่คันโพธิ์และโรงเรียนวัดสมานกิจ ครูส่วนใหญ่เป็นคนในท้องถิ่น ส่วนโรงเรียนบ้านนาโคก และโรงเรียนจอมราช ครูส่วนใหญ่ไม่ใช่คนในท้องถิ่น
วิธีสอนของครู ทั้ง 3 โรงเรียน ครูส่วนใหญ่ใช้วิธีสอนแบบครูเป็นศูนย์กลาง	วิธีสอนของครู โรงเรียนชุมชนวัดใหญ่คันโพธิ์ โรงเรียนบ้านนาโคก และ โรงเรียนวัดสมานกิจ ครูส่วนใหญ่ใช้วิธีสอนแบบครูเป็นศูนย์กลาง ส่วนโรงเรียนจอมราช ครูส่วนใหญ่เน้นการสอนที่ให้นักเรียนทำกิจกรรม
ประสบการณ์การจัดหลักสูตรท้องถิ่น ทั้ง 2 โรงเรียน ครูที่สอนชั้น ป. 5-6 เคยเข้ารับการอบรมเกี่ยวกับการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น แต่ไม่เคยจัดหลักสูตรท้องถิ่น	ประสบการณ์การจัดหลักสูตรท้องถิ่น โรงเรียนบ้านนาโคก และโรงเรียนจอมราช ครูส่วนใหญ่ไม่มีความรู้และประสบการณ์ในการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น โรงเรียนไม่เคยพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น ส่วนโรงเรียนวัดสมานกิจ มีครู 1 คนที่ได้พัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นเรื่องข้าวซ้อมมือโดยสอนแบบบูรณาการในรายวิชาต่างๆ โรงเรียนชุมชนวัดใหญ่คันโพธิ์มีครู 2 คนที่ผ่าน

	การอบรมหลักสูตรท้องถิ่นและโรงเรียนเครือข่ายพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นในลักษณะทำหนังสือเสริมประสบการณ์ ประเมินเนื้อหาและกิจกรรม
ความสัมพันธ์ของครู ทั้ง 2 โรงเรียน ความสัมพันธ์ของครูดี	ความสัมพันธ์ของครู โรงเรียนวัดสมานกิจและโรงเรียนบ้านนาโคบน มีความสัมพันธ์ระหว่างครูดี โรงเรียนจอมราช ความสัมพันธ์ระหว่างครูค่อนข้างดี ส่วนโรงเรียนชุมชนวัดใหญ่ ต้นโพธิ์ครูมีปัญหาขัดแย้งกันมานาน
การจัดครูเข้าสอน โรงเรียนชุมชน วัดหนองโพ ครูส่วนใหญ่ได้สอนตรงตาม วุฒิ ส่วนโรงเรียนวัดคลองกระเบื้อง ครูส่วนใหญ่ไม่ได้สอนตรงตามวุฒิที่เรียน มา	การจัดครูเข้าสอน โรงเรียนวัดสมานกิจ และ โรงเรียน จอมราช ได้สอนตรงตามวุฒิที่เรียนมา โรงเรียนบ้านนาโคบน ครูส่วนใหญ่ไม่ได้สอนตรงตามวุฒิที่เรียนมา ส่วนโรงเรียน ชุมชนวัดใหญ่ต้นโพธิ์ครู บางส่วนได้สอนตรงตามวุฒิที่เรียนมา

ในส่วนสภาพปัญหาของนักเรียน ใน 6 ชุมชนพบว่า มีปัญหาคล้ายคลึงกันคือ
ความยากจน ครอบครัวแตกแยก และปัญหาสุขภาพ โดยในแต่ละบริบทมีปัญหาโดยสรุปดังนี้

บริบทเดิม	บริบทใหม่
โรงเรียนชุมชนวัดหนองโพ นักเรียนไม่ปรากฏปัญหาเด่นชัด ความสามารถโดยเฉลี่ยอยู่ในระดับ ปานกลาง	โรงเรียนชุมชนวัดใหญ่ต้นโพธิ์ มีปัญหานักเรียนยากจน ครอบครัว แตกแยก สุขภาพไม่ดี มีนักเรียนที่มีสภาพบกพร่องทางร่างกายและ สติปัญญา
โรงเรียนวัดคลองกระเบื้อง มีปัญหานักเรียนยากจน	โรงเรียนวัดสมานกิจ มีปัญหานักเรียนยากจน ครอบครัวแตกแยก ปัญหาทุพโภชนาการ ดิษย์เก่าและปัจจุบันไม่ให้ความเคารพครูเมื่ออยู่ นอกโรงเรียน
ความสามารถของนักเรียน โดยเฉลี่ยค่อนข้างต่ำ	โรงเรียนบ้านนาโคบน มีปัญหานักเรียนขาดเรียนปัญหาทุพโภชนาการ ครอบครัวแตกแยกมีผลทำให้นักเรียนมีพฤติกรรมก้าวร้าว โรงเรียนจอมราช มีปัญหานักเรียนยากจน ครอบครัวแตกแยก

3.4.3 การเปรียบเทียบความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนกับชุมชน ในด้าน
ความร่วมมือในการจัดกิจกรรม ความสัมพันธ์ระหว่างครู ผู้บริหารและชุมชน ใน 6 บริบท พบว่า
มีประเด็นสำคัญดังนี้

บริบทเดิม	บริบทใหม่
ความร่วมมือในการจัดกิจกรรม ชุมชนวัดหนองโพและชุมชน คลองกระเบื้อง โรงเรียนและชุมชนมี	ความร่วมมือในการจัดกิจกรรม: โรงเรียนและชุมชนทั้ง 4 แห่ง มีความสัมพันธ์ที่ดีและให้ความร่วมมือในการจัดกิจกรรมต่างๆ เป็นอย่างดี ประเด็นที่แตกต่างคือ ชุมชนต้นโพธิ์ ชุมชนจะให้

ความสัมพันธ์ที่ดีและให้ความร่วมมือในการจัดกิจกรรมต่างๆ เป็นอย่างดี สหกรณ์โคนมหนองโพได้จัดสรรทุนการศึกษาให้นักเรียนด้วย	ความสนับสนุนทั้งทางด้านกำลังทรัพย์และกำลังกาย ชุมชนท้าวกระทุ่ม ให้ความสนับสนุนโรงเรียนโดยให้ทุนการศึกษาและจัดหาอุปกรณ์การเรียนการสอนให้กับโรงเรียน ชุมชนนาโค คบใบ ชุมชนให้ความช่วยเหลือโรงเรียนในด้านแรงงานมากกว่าด้านเงินทอง ชุมชนบ้านดงส้ม ให้ความช่วยเหลือที่ชุมชนให้กับโรงเรียนเน้นสอนข้างหนักไปทางวิชา สิ่งของ และเงินมากกว่าการให้ความคิดเห็น
ความสัมพันธ์ระหว่างครูกับคนในชุมชน: ครูในโรงเรียนวัดหนองโพ และโรงเรียนวัดดอนกระเบื้อง มีความสัมพันธ์ที่ดีต่อชุมชนเนื่องจากครูส่วนใหญ่เป็นคนในท้องถิ่น	ความสัมพันธ์ระหว่างครูกับคนในชุมชน: ครูในโรงเรียนวัดใหญ่ ตันโพธิ์และโรงเรียนวัดสมานกิจ มีความสัมพันธ์ที่ดีต่อชุมชนเนื่องจากครูส่วนใหญ่เป็นคนในท้องถิ่น ส่วนครูในโรงเรียนบ้านนาโคบนและโรงเรียนจอมราช ความสัมพันธ์ระหว่างครูกับคนในชุมชนไม่แน่นแฟ้นมากนัก เนื่องจากครูในโรงเรียนส่วนใหญ่ไม่ใช่คนในท้องถิ่น
ความสัมพันธ์ระหว่างผู้บริหารกับชุมชน: ผู้บริหารโรงเรียนวัดหนองโพ และโรงเรียนวัดดอนกระเบื้อง มีความสัมพันธ์ที่ดีกับคนในชุมชนเนื่องจากเป็นคนในท้องถิ่น	ความสัมพันธ์ระหว่างผู้บริหารกับชุมชน: ผู้บริหารโรงเรียนชุมชนวัดใหญ่ ตันโพธิ์มีความสัมพันธ์กับชุมชนน้อยมาก ส่วนผู้บริหารโรงเรียนบ้านนาโคบนมีการพบปะกับคนในชุมชนน้อย เนื่องจากไม่ใช่คนในท้องถิ่น พึ่งอาศัยมารับตำแหน่งและพักอยู่กับอกชุมชน ความสัมพันธ์ของผู้บริหารโรงเรียนวัดสมานกิจกับชุมชนยังห่างอยู่ เนื่องจากผู้บริหารมอบหมายให้ครูที่เป็นคนท้องถิ่นเป็นผู้ติดต่อ ส่วนผู้บริหารโรงเรียนจอมราชมีความสัมพันธ์ดีทั้งดีเฉพาะกับผู้บริหารโรงเรียนที่มีปัญหา และเนื่องจากผู้บริหาร เป็นคนพูดตรง ดังนั้นจึงมีความไม่พอใจให้กับคนในชุมชนบางคน

3.4.4 การเปรียบเทียบความถี่ของการหลักสูตรท้องถิ่นของโรงเรียนและชุมชนใน ๒ บริบท บริบทเดิมมีความต้องการจัดทำหลักสูตรการเรียนการสอนเหมือนกับทั้ง 2 แห่ง ในขณะที่บริบทใหม่มีความต้องการจัดทำหลักสูตรท้องถิ่นที่เกี่ยวกับการเกษตร 3 บริบท และศิลปวัฒนธรรม 2 บริบท โดยเป็นศิลปวัฒนธรรมไทย 1 บริบท และศิลปวัฒนธรรมกะเหรี่ยง 1 บริบท ดังนี้

บริบทเดิม	บริบทใหม่
โรงเรียนชุมชนวัดหนองโพและโรงเรียนวัดดอนกระเบื้อง การเลี้ยงโคนม	โรงเรียนชุมชนวัดใหญ่ ตันโพธิ์ เครื่องจักสานตมโพธิ์ การเลี้ยงกุ้งและการเลี้ยงเป็ด โรงเรียนวัดสมานกิจ ท้าวซอมน้อย ไร่นาสวนผสมและการเลี้ยงนกกระทา

	โรงเรียนบ้านนาโศบน ศิลปวัฒนธรรมชาวไทยตะนาวศรี การท่องเที่ยวป่าในเชิงอนุรักษ์ การศึกษาพืชสมุนไพรและการสอนอาชีพที่มีรายได้ โรงเรียนจอมราช เกษตรทฤษฎีใหม่ เทคโนโลยีการเกษตร การพัฒนาการเกษตร สหกรณ์การเกษตร
--	---

3.4.5 การเปรียบเทียบความพร้อมของโรงเรียนและชุมชน ในด้านบุคลากร สาธารณสถาน ที่ แหล่งศึกษาเพิ่มเติม สื่อ วัสดุอุปกรณ์ และงบประมาณ ใน 6 บริบท พบว่ามีข้อคล้ายคลึงและข้อแตกต่างดังนี้

บริบทเดิม	บริบทใหม่
บุคลากร ชุมชนวิสาหกิจพอเพียงและวิสาหกิจชุมชน คนในชุมชนมีความรู้ความสามารถด้านการเลี้ยงไก่ชนหลายคน และผู้เขียนได้ให้คำแนะนำร่วมกันโรงเรียนในการถ่ายทอดความรู้ให้แก่นักเรียน	บุคลากร ชุมชนต้นโพธิ์ มีผู้รู้หลายคนในเรื่องความเป็นมาของชุมชน ประเพณีวัฒนธรรม ความเป็นมาของเครื่องจักสาน และวิถีชีวิตชุมชน ชุมชนท่ากระทุ่ม มีผู้รู้เกี่ยวกับการปลูกข้าวสาลีชนิดเจ้าหน้าทีเกษตรอำเภอซึ่งให้คำแนะนำ และครูในโรงเรียนเคยทำโครงการข้าวสาลีชนิด ชุมชนนาโค มีผู้รู้ศิลปวัฒนธรรมชาวไทยตะนาวศรี (กะเหรี่ยง) และมีครูที่รู้ในเรื่องการรำทอชาวกะเหรี่ยง ชุมชนบ้านเดิม มีผู้รู้ด้านการเกษตรที่ขึ้นดีถ่ายทอดความรู้ให้แก่นักเรียน โรงเรียนมีอาจารย์ที่จบสาขาเทคโนโลยีทางการเกษตรมาโดยตรง โรงเรียนได้เข้าร่วมโครงการเกษตรทฤษฎีใหม่และเป็นโรงเรียนแกนนำโครงการกษัตริย์พอเพียง
อาคารสถานที่ ทั้ง 2 โรงเรียนมีห้องเรียนและสถานที่พร้อม	อาคารสถานที่ ทุกโรงเรียนมีห้องเรียนและสถานที่ที่ใช้สอนหลักฐาที่ตรงกันตามที่แต่ละแห่งได้กล่าวไว้
แหล่งศึกษาเพิ่มเติม ทั้ง 2 โรงเรียนมีฟาร์มโคชนของคนในชุมชนที่ยินดีให้นักเรียนไปศึกษาเพิ่มเติมได้ ไม่ไกลจากโรงเรียนมากนัก มีสหกรณ์โคชนหนองโพจำกัดฯ ศูนย์วิจัยการผสมเทียมราชบุรี โรงพยาบาลสัตว์หนองโพวิทยาลัยเกษตรและเทคโนโลยี	แหล่งศึกษาเพิ่มเติม ชุมชนต้นโพธิ์ มีวัฒนธรรมและประเพณีเก่าแก่มากมาย ชุมชนท่ากระทุ่ม รอบ ๆ โรงเรียนมีที่นาของคนในชุมชนที่นักเรียนไปศึกษาเพิ่มเติมได้ ชุมชนนาโค มีศูนย์พัฒนารวมกะเหรี่ยง ซึ่งนักเรียนสามารถศึกษาประเพณีทอชาวกะเหรี่ยงได้จากสภาพความเป็นจริง ชุมชนจอมราชมีส่วนผลไม้และไร่ซึ่งอยู่ไม่ไกลจากโรงเรียน นอกจากนี้ ยังมีศูนย์ถ่ายทอดเทคโนโลยีทางการเกษตรประจำตำบล สำนักงานเกษตรอำเภอ และสถานีวิทยุ

สื่อ วัสดุ และอุปกรณ์ โรงเรียนชุมชนวัดหนองโพและโรงเรียนวัดคลองกระเบื้องมีเอกสารและวัสดุที่ประกอบประกอบการเรียนการสอน ซึ่งขอได้จากการผลิตฯ ด้านมเขียนขอรับได้จากวิทยาลัยเกษตรฯ	สื่อ วัสดุ และอุปกรณ์ โรงเรียนชุมชนวัดใหญ่คันโพธิ์ ชุมชนมีไม่มากนัก โรงเรียนมีอุปกรณ์จักสานหลายชุด และมีหนังสือเสริมประสบการณ์เรื่องเครื่องจักสานของชุมชน โรงเรียนวัดสนามกิจโรงเรียนมีครกกระเดื่อง เครื่องร่อนแยกข้าวที่ทำจากนอเคอร์ ผักบัวรดน้ำ เสียม จอบ ฯลฯ โรงเรียนบ้านนาโคกโรงเรียนมีเครื่องเล่นเปียโนและเปียโนเพลงกะเหรี่ยง คนในชุมชนมีเครื่องดนตรี โรงเรียนจอมราชโรงเรียนมีวัสดุอุปกรณ์เพียงพอเนื่องจากมีการจัดการเรียนการสอนวิชาเกษตรอยู่แล้ว
งบสนับสนุน โรงเรียนชุมชนวัดหนองโพและโรงเรียนวัดคลองกระเบื้องได้รับการสนับสนุนจากสหกรณ์โคกหนองโพ และองค์การบริหารส่วนตำบลคลองกระเบื้อง ในเรื่องการถ่ายเอกสารโดยไม่คิดเงินค่าใช้จ้าง เพียงแต่นำกระดาษไปลง นอกจากนี้ องค์การบริหารส่วนตำบลคลองกระเบื้องยังเปิดโอกาสให้นักเรียนโรงเรียนวัดคลองกระเบื้องไปฝึกหัดออกเขียนตามสายเกี่ยวกับเรื่องการเมืองโคกหนองโพ	งบสนับสนุน โรงเรียนชุมชนวัดใหญ่คันโพธิ์มีเงินบริจาคจากชุมชน พี่น้องเก่า และมูลนิธิ โรงเรียนวัดสนามกิจ ได้รับเงินสนับสนุนจากเจ้าอาวาส องค์การบริหารส่วนตำบลท่ากระทุ่ม มุขปกครองนักเรียน และจากนายพรานดำแดง โรงเรียนบ้านนาโคกโรงเรียนมีงบประมาณและเงินนอกงบประมาณไม่มากพอที่จะดำเนินการได้อย่างเต็มที่ โรงเรียนจอมราช ได้รับงบประมาณในการเชิญวิทยากรจากนอกจากสำนักงานการประถมศึกษาอำเภอ และขอความช่วยเหลือจากองค์กรเอกชน หน่วยงานในท้องถิ่น และคนในชุมชน

3.4.6 การเปรียบเทียบเนื้อหาที่ควรนำมาจัดหลักสูตรท้องถิ่นในระดับต่างๆ มีข้อเสนอแนะและข้อแตกต่างในแต่ละระดับ โดยบริบทเดิมเป็นการเลี้ยงโคนมและเป็นระดับประถมศึกษาปีที่ ๕ แห่ง ในขณะที่บริบทใหม่มีทั้งด้านศิลปวัฒนธรรมและการเกษตร และจัดในระดับประถมศึกษาและมัธยมศึกษาดังนี้

บริบทเดิม	บริบทใหม่
ระดับประถมศึกษา ๕ โรงเรียนชุมชนวัดหนองโพ การเลี้ยงโคนม โรงเรียนวัดคลองกระเบื้อง การเลี้ยงโคนม	ระดับประถมศึกษา ๕ โรงเรียนชุมชนวัดใหญ่คันโพธิ์ เครื่องจักสานคันโพธิ์ การเลี้ยงกุ้งและการเลี้ยงเป็ด โรงเรียนวัดสนามกิจ ข้าวซ้อมมือ ไถนาสวนผสมและการเลี้ยงนกกระทา

	ระดับมัธยมศึกษา 2 โรงเรียนบ้านนาโคบน ศิลปวัฒนธรรมชาวไทตะนาวศรี การท่องเที่ยวบ้านเชียงอนุรักษ์ การศึกษาพืชสมุนไพรและการสอนอาชีพที่มีรายได้ โรงเรียนจอมราช เกษตรทฤษฎีใหม่ เทคโนโลยีการเกษตร การพัฒนาการเกษตร สหกรณ์การเกษตร
--	--

3.4.7 การเปรียบเทียบแนวทางในการให้ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วม ในแต่ละแห่ง ได้เสนอแนวทางที่คล้ายคลึงกัน คือ เน้นการชี้แจงทำความเข้าใจ การประชาสัมพันธ์ และการขอความร่วมมือโดยผ่านผู้นำชุมชน แต่ก็มีความแตกต่างให้เห็นแนวทางที่ต่างออกไปบ้าง ดังนี้

บริษัทเดิม	บริษัทใหม่
โรงเรียนชุมชนวัดหนองโพธิ์และ โรงเรียนวัดคอนถาเบ็ญจ	โรงเรียนชุมชนวัดใหญ่ต้นโพธิ์
1. ชี้แจงวัตถุประสงค์ของการพัฒนา หลักสูตรท้องถิ่น	1. เปิดโอกาสให้ผู้มีส่วนร่วมในการจัดการเรียนการสอน
2. ประชาสัมพันธ์	2. เห็นคุณค่าและให้ความสำคัญกับคณะกรรมการโรงเรียน
3. ติดต่อผ่านผู้นำชุมชน	3. ยอมรับฟังความคิดเห็นของคนในชุมชน
4. ขอความร่วมมือ	4. ผู้บริหารโรงเรียนมีลักษณะของความเป็นผู้นำและสร้าง ความสัมพันธ์ที่ดีกับชุมชน
	5. สร้างความเข้าใจกับคนในชุมชน
	โรงเรียนวัดสนามกิจ
	1. ชี้แจงวัตถุประสงค์ของการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น
	2. ได้รับความเห็นชอบ
	3. ปรับปรุงการดำเนินงานของโรงเรียน
	4. ดำเนินการเป็นต้น
	โรงเรียนบ้านนาโคบน และโรงเรียนจอมราช
	1. กำหนดแผนงานและ กิจกรรมต่าง ๆ
	2. ชี้แจงทำความเข้าใจ
	2.1 ประชาสัมพันธ์
	2.2 ติดต่อผ่านผู้นำชุมชน
	3. ขอความร่วมมือ

3.4.8 การคัดเลือกโรงเรียนและชุมชนเพื่อศึกษาต่อในระยะที่ 2 ผลจากการเปรียบเทียบความแตกต่างเชิงบริบท ระหว่างโรงเรียนและชุมชน ใน 7 ประเด็นดังกล่าวแล้วข้างต้น คณะผู้วิจัยใช้เป็นข้อมูลในการพิจารณาคัดเลือกโรงเรียนและชุมชนที่จะนำกระบวนการ

พัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นเรื่องการเลี้ยงโคนมไปทดลองใช้ โดยมีเงื่อนไขว่าโรงเรียนทั้งสองโรงเรียน
ต้องเป็นในระดับการศึกษา เมื่อหาที่จะนำมาจัดหลักสูตรท้องถิ่นต้องแตกต่างกัน และมีบริบท
ของชุมชนที่มีความเข้มแข็งแตกต่างกันในบางประเด็น ผลปรากฏว่าโรงเรียนวัดสมานกิจและ
ชุมชนท่ากระทุ่ม กับโรงเรียนบ้านนาโคบนและชุมชนนาโค ได้รับการคัดเลือกให้มากระบวนการ
พัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นเรื่องการเลี้ยงโคนมไปทดลองใช้เพื่อศึกษาต่อในระยะที่ 2 ด้วยเหตุผล
ดังต่อไปนี้

1. โรงเรียนสองโรงเรียนนี้เป็นโรงเรียนที่จัดการเรียนการสอนกันคนละระดับการศึกษา
โดยโรงเรียนวัดสมานกิจ เป็นโรงเรียนระดับประถมศึกษาที่เปิดสอนตั้งแต่ระดับอนุบาลถึงประถม
ศึกษาปีที่ 6 ในขณะที่โรงเรียนบ้านนาโคบนนั้น เป็นโรงเรียนมัธยมศึกษาโอกาสโดยเปิดสอนตั้งแต่
ระดับอนุบาลถึงมัธยมศึกษาปีที่ 3

2. โรงเรียนทั้งสองโรงเรียนมีศักยภาพและความต้องการเนื้อหาที่จะนำมาจัดหลักสูตร
ท้องถิ่นแตกต่างกัน โดยโรงเรียนวัดสมานกิจต้องการทำหลักสูตรท้องถิ่นในเนื้อหาที่เกี่ยวกับ
ข้าวซ้อมมือซึ่งเป็นเนื้อหาเกี่ยวกับทางด้านเกษตรกรรม เนื่องจากโรงเรียนเคยจัดทำโครงการ
ข้าวซ้อมมือมาก่อนจึงมีโรงสีและอุปกรณ์การเกษตรที่จะให้นักเรียนได้ฝึกปฏิบัติจริงอยู่ภายใน
โรงเรียน และในชุมชนมีผู้รู้เกี่ยวกับการทำข้าวซ้อมมือหลายคน โดยผู้รู้เหล่านี้ยินดีมาให้ความรู้แก่
นักเรียน รวมทั้งบางท่านยินดีให้นักเรียนไปใช้พื้นที่ของตนทดลองปลูกข้าว สำหรับโรงเรียน
บ้านนาโคบนต้องการทำหลักสูตรท้องถิ่นในเนื้อหาที่เกี่ยวกับศิลปวัฒนธรรมชาวไทพวนนคร
เพราะผู้นำชุมชนและคนในชุมชนมีความต้องการอย่างแรงกล้า ที่จะอนุรักษ์ประเพณีและ
วัฒนธรรมเก่าแก่ไว้สืบทอดให้กับลูกหลาน มีทุนรูนาวาสและทุนผู้ใหญ่ที่เห็นความสำคัญ มีความ
ภาคภูมิใจในภูมิปัญญาท้องถิ่น และยินดีที่จะถ่ายทอดให้กับชนรุ่นหลัง ชุมชนมีเครื่องดนตรีของ
ชาวกระเหรี่ยง ประกอบกับโรงเรียนมีเทพเพลงกะเหรี่ยงและครูที่มีความรู้ในเรื่องการรำของชาว
กะเหรี่ยง

3. โรงเรียนสองโรงเรียนมีบริบทของชุมชนที่มีความเข้มแข็งต่างกันบางประเด็น
โดยโรงเรียนวัดสมานกิจตั้งอยู่ในชุมชนที่มีฐานะทางเศรษฐกิจที่ดีกว่า และผู้นำชุมชนทั้งท่าน
ผู้ใหญ่บ้าน เจ้าอาวาส ต่างก็ให้ความร่วมมือกับโรงเรียนเป็นอย่างดี แต่มีปัญหาคือสำคัญคือ
เรื่องยาเสพติด สำหรับโรงเรียนบ้านนาโคบนตั้งอยู่ในชุมชนที่ถาวรรวมตัวของผู้นำและชาวบ้าน
ค่อนข้างเข้มแข็ง ดังจะเห็นได้จากการจัดประเพณีกินข้าวหลอ แต่ความพร้อมในเชิงเศรษฐกิจ
ค่อนข้างด้อยกว่า แต่จุดแข็งคือผู้นำชุมชนมีจิตใจที่ต้องการอนุรักษ์วัฒนธรรมซึ่งมีอยู่ในระดับสูง

สำหรับโรงเรียนที่ไม่ได้รับการคัดเลือกอีก 2 โรงเรียน คือ โรงเรียนชุมชนวัดใหญ่ต้นโพธิ์
และโรงเรียนจอมราชันย์ มีเหตุผลดังนี้

1. โรงเรียนทั้งสองโรงเรียนเป็นโรงเรียนขนาดใหญ่ ในขณะที่ โรงเรียนส่วนใหญ่ ใน
ประเทศไทยเป็นโรงเรียนขนาดกลางและขนาดเล็ก ดังนั้นผลที่ได้จากการนำกระบวนการพัฒนา

หลักสูตรท้องถิ่นเรื่องการเดินทางโดยเครื่องบินไปททของใช้ในโรงเรียนดังกล่าว จะไม่สามารถที่จะใช้เป็นแนวทางให้กับโรงเรียนส่วนใหญ่ของประเทศไทยได้

๒. โรงเรียนจอมราชเป็นโรงเรียนที่ได้เข้าร่วมโครงการเกษตรทฤษฎีใหม่และเป็นโรงเรียนแกนนำโครงการเกษตรพอเพียงอยู่แล้ว

๓. โรงเรียนชุมชนวัดใหญ่ต้นโพธิ์เคยพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นในลักษณะทำเหมืองเสริมประสิทธิภาพ โดยอาจปรับเนื้อหาและกิจกรรมมาก่อน ครูพอที่จะมีความรู้ในการจัดทำหลักสูตรท้องถิ่น ในขณะที่โรงเรียนที่ได้รับการคัดเลือก ๒ โรงเรียน ครูส่วนใหญ่ไม่เคยรับการอบรมในเรื่องการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นและโรงเรียนไม่เคยพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นมาก่อน

อภิปรายผลการวิจัย

จากการศึกษาศึกษาภาพ ความต้องการเนื้อหาที่ควรนำมาจัดทำหลักสูตรท้องถิ่น และแนวทางทำให้ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดทำหลักสูตรท้องถิ่นของชุมชนและโรงเรียนที่ได้รับการคัดเลือกในจังหวัดวราวุฒิ คณะผู้วิจัยมีประเด็นที่จะนำมาอภิปรายผลการวิจัยดังต่อไปนี้

1. ศักยภาพของชุมชนและโรงเรียน

จากการศึกษาศักยภาพของชุมชนและโรงเรียนทั้ง ๔ แห่ง พบว่า ชุมชนและโรงเรียนทั้ง ๔ แห่ง มีศักยภาพเพียงพอที่จะจัดทำหลักสูตรท้องถิ่น ในเนื้อหาดังกล่าวแล้วข้างต้น เนื่องจาก

1.1 การะผู้นำของชุมชนและโรงเรียน ชุมชนและโรงเรียนมีผู้นำอย่างเป็นทางการและ/หรือผู้นำอย่างไม่เป็นทางการ ที่พร้อมจะสนับสนุนการจัดทำหลักสูตรท้องถิ่น ดังจะเห็นได้ว่าผู้นำชุมชนอย่างเป็นทางการและ/หรือไม่เป็นทางการ เป็นผู้ที่มีความสนใจ และให้การสนับสนุนด้านการศึกษา เป็นผู้ที่มีความสามารถ และได้รับการยอมรับกับมือจากคนในชุมชนเป็นศูนย์กลางจิตใจของคนในชุมชน มีความรู้สึกถึงในเรือของท้องถิ่น มีความรักและความผูกพันต่อท้องถิ่นและพยายามทำสิ่งที่เป็นประโยชน์ให้กับชุมชน สำหรับผู้นำในโรงเรียนอย่างเป็นทางการเป็นผู้ที่มีพวามเป็นประชาธิปไตย ชอบรับฟังเหตุผลและเสียงส่วนใหญ่ ยินดีให้การสนับสนุนครูในโรงเรียนให้มีความก้าวหน้า มีความสามารถเพียงพอที่ยอมรับของผู้ได้บังคับบัญชา ให้ความใส่ใจต่อผู้ได้บังคับบัญชา เป็นที่ยอมรับนับถือของครูในโรงเรียน ส่วนผู้นำโรงเรียนอย่างไม่เป็นทางการเป็นผู้ที่มีมนุษยสัมพันธ์กับครูในโรงเรียนดี และมีความสามารถในการประสานสัมพันธ์ให้เกิดความร่วมมือของครูในการดำเนินงานของโรงเรียน ซึ่งผู้นำในโรงเรียนอย่างไม่เป็นทางการนั้นต่างก็ยินดีที่จะให้ความร่วมมือในการจัดทำหลักสูตรท้องถิ่น ดังนั้นการที่ชุมชนและโรงเรียนมีผู้นำที่เป็นที่ยอมรับนับถือของคนในชุมชนและในโรงเรียน และพร้อมที่จะสนับสนุนการจัดทำหลักสูตร

จึงมีความเป็นไปได้สูงที่จะจัดทำหลักสูตรท้องถิ่น เพราะผู้นำชุมชนและโรงเรียนสามารถที่จะชี้แจงให้คนในชุมชน และครูในโรงเรียนมองเห็นความสำคัญของการจัดทำหลักสูตรท้องถิ่นได้

1.2 ความพร้อมในเรื่องทรัพยากรของท้องถิ่น ชุมชนและโรงเรียนมีความพร้อมในเรื่องทรัพยากรของท้องถิ่น ทั้งทรัพยากรบุคคล ทรัพยากรธรรมชาติ และทรัพยากรที่มนุษย์สร้างขึ้น เช่น ในชุมชนและโรงเรียนชุมชนวัดใหญ่คันโพธิ์ มีผู้รู้เกี่ยวกับประวัติความเป็นมาของชุมชน ประเพณีวัฒนธรรมของท้องถิ่น และประวัติความเป็นมาของเครื่องจักสานคันโพธิ์ ในชุมชนและโรงเรียนบ้านนาโคกบม มีผู้รู้เกี่ยวกับประวัติความเป็นมา วัฒนธรรมและประเพณีของชาวไทยตะนาวศรี ในชุมชนและโรงเรียนวัดสมานกิจ มีผู้รู้เกี่ยวกับการทำข้าวซ้อมมือ และการทำไวน์สาหมเสน ในชุมชนและโรงเรียนจอมราช มีผู้ที่มีความรู้ความสามารถเกี่ยวกับการเกษตรหลายคน และผู้รู้เหล่านั้นยินดีที่จะถ่ายทอดความรู้ให้นักเรียนเรือสุกหลานต่อไป นอกจากนี้ชุมชนและโรงเรียนยังมีความพร้อมในด้านอาคารสถานที่ แหล่งศึกษาหาความรู้เพิ่มเติมที่ไม่ไกลจากโรงเรียน สื่อวัสดุและอุปกรณ์ และแหล่งเงินสนับสนุน ถึงแม้ว่าบางโรงเรียนอาจจะขาดความพร้อมในเรื่องแหล่งเงินสนับสนุนการจัดทำหลักสูตรท้องถิ่น แต่ไม่ได้เป็นอุปสรรคจนทำให้ไม่สามารถจัดทำหลักสูตรท้องถิ่นได้ เพียงแต่ว่าผู้บริหารโรงเรียนควรจะต้องศึกษาหาแนวทางในการจัดหาแหล่งทุนสนับสนุนให้มากขึ้น

1.3 ความสุพร้อมในเชิงจิตใจของคนในชุมชนและบุคลากรในโรงเรียน นอกจากความพร้อมในด้านต่าง ๆ ดังกล่าวที่เป็นรูปธรรมแล้ว ชุมชนและโรงเรียนยังมีความพร้อมในด้านนามธรรม คือ ความพร้อมในเชิงจิตใจที่จะพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น เช่น ความภาคภูมิใจของตน ในชุมชนและโรงเรียนชุมชนวัดใหญ่คันโพธิ์ตลอดศิลปวัฒนธรรม โดยเฉพาะในเรื่องเครื่องจักสานหรือความภาคภูมิใจอย่างแรงกล้าในการอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมกะเที๋ยงของคนในชุมชนนาโคก นอกจากนี้ บุคลากรในโรงเรียนยังมีความตื่นตัวเกี่ยวกับการจัดทำหลักสูตรท้องถิ่น เนื่องจากในพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษแห่งชาติ, 2542: 15) ได้กำหนดไว้อย่างชัดเจนในมาตรา 27 วรรค 2 ว่า

ให้สถานศึกษาขึ้นพื้นฐานมีหน้าที่จัดทำสาระของหลักสูตร... ในส่วนที่เกี่ยวข้องกับสภาพปัญหาในชุมชนและสังคม ภูมิปัญญา ท้องถิ่น คุณลักษณะอันพึงประสงค์เพื่อเป็นสมาชิกที่ดีของครอบครัว ชุมชน สังคม และประเทศชาติ

1.4 ความสัมพันธ์ที่ดีของคนภายในชุมชน และบุคลากรภายในโรงเรียน ปัจจัยหนึ่งที่จะส่งผลกระทบต่อศักยภาพของชุมชนในการจัดทำหลักสูตรท้องถิ่น คือ ความสัมพันธ์ของคนในชุมชน ถ้าคนในชุมชนมีความสัมพันธ์กันดีก็จะส่งผลให้ชุมชนมีการร่วมแรงร่วมใจและสนับสนุนในการจัดทำหลักสูตรท้องถิ่นให้ประสบความสำเร็จได้มากขึ้น จากผลการวิจัยพบว่า คนในชุมชนทั้ง 4 ชุมชนส่วนใหญ่มีความสัมพันธ์ และร่วมมือในการจัดกิจกรรมต่าง ๆ ของชุมชนเป็นอย่างดี

นอกจากนั้น การจัดทำหลักสูตรท้องถิ่นที่เน้นการจัดการเรียนการสอนแบบบูรณาการนั้น ความสัมพันธ์และความร่วมมือในการทำงานของบุคลากรภายในโรงเรียนเป็นปัจจัยที่สำคัญอีกประการหนึ่ง จากผลการวิจัยพบว่า บุคลากรภายในโรงเรียน 3 โรงเรียน มีความสัมพันธ์ที่ดีต่อกัน มีเพียงโรงเรียนเดียวที่ครูส่วนใหญ่มีความขัดแย้งและแตกกันเป็นกลุ่มๆ แต่เวลาที่โรงเรียนมีการจัดกิจกรรมใดๆ ก็ตาม ครูส่วนใหญ่มักให้ความร่วมมือในการทำงาน เนื่องจากครูส่วนใหญ่ภายในโรงเรียนดังกล่าวคิดว่าเป็นหน้าที่ที่ครูต้องทำและมองเป็นประโยชน์ส่วนรวม ถ้าได้รับความสัมพันธ์ระหว่างผู้บริหารโรงเรียนกับครูภายในโรงเรียนส่วนใหญ่มีความสัมพันธ์กันดี มีเพียงโรงเรียนเดียวที่ครูบางคนมีความรู้สึกในทางลบต่อผู้บริหาร ดังนั้น คณะผู้วิจัยคาดว่า โรงเรียนดังกล่าวจะไม่มีปัญหาในการจัดทำหลักสูตรท้องถิ่น

1.5 ความสัมพันธ์ที่ดีระหว่างผู้บริหารโรงเรียนกับชุมชน ปัจจัยที่สำคัญอีกประการหนึ่งของการจัดทำหลักสูตรท้องถิ่น คือ ความสัมพันธ์ที่ดีระหว่างผู้บริหารโรงเรียนกับชุมชน ถ้าผู้บริหารโรงเรียนมีความสัมพันธ์ที่ดีกับชุมชน การพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นและการจัดการเรียนการสอนก็จะประสบความสำเร็จได้ง่ายขึ้น ผลจากการวิจัยพบว่า ความสัมพันธ์ระหว่างผู้บริหารโรงเรียนกับชุมชนนั้นควรจะได้รับการปรับปรุง เนื่องจากผู้บริหารโรงเรียน 2 โรงเรียน เป็นคนนอกชุมชน จึงมอบหมายให้ครูในโรงเรียนที่เป็นคนในชุมชนเป็นผู้ประสานงานกับชุมชน อีกโรงเรียนหนึ่งผู้บริหารที่จะเกษียณวัยตำแหน่งและเป็นคนนอกชุมชน การประสานสัมพันธ์จึงทำได้ไม่ดีเท่าที่ควร ส่วนโรงเรียนสุดท้ายผู้บริหารโรงเรียนจะมีความสัมพันธ์ที่ดีกับคนในชุมชนเฉพาะผู้ปกครองของนักเรียนที่มีปัญหาเท่านั้น ส่วนคนอื่น ๆ ในชุมชนจะไม่ค่อยได้มีความสัมพันธ์เท่าที่ควร ดังนั้น การพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นในระยะต่อไปนั้น ประเด็นเหล่านี้ควรได้รับการแก้ไขปรับปรุง

1.6 ความสัมพันธ์ที่ดีระหว่างชุมชนและโรงเรียน ปัจจัยที่สำคัญประการหนึ่งของการจัดทำหลักสูตรท้องถิ่น คือ การมีส่วนร่วมของชุมชนในการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น และการจัดการเรียนการสอน ดังนั้นถ้าชุมชนและโรงเรียนมีความสัมพันธ์ที่ดีต่อกัน การพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นและการจัดการเรียนการสอนก็จะประสบความสำเร็จได้ง่ายขึ้น ผลจากการวิจัยพบว่า ชุมชนและโรงเรียนมีความสัมพันธ์กันดี ให้ความช่วยเหลือและร่วมมือซึ่งกันและกันในการจัดกิจกรรมของชุมชนและกิจกรรมของโรงเรียน ดังนั้น การจัดทำหลักสูตรท้องถิ่นที่เน้นความร่วมมือของคนในชุมชนทั้ง 4 แห่งนี้ จึงอยู่ในวิสัยที่จะจัดทำได้ อนึ่ง ถึงแม้ว่าผู้บริหารจะมีการประสานสัมพันธ์กับชุมชนไม่ได้เท่าที่ควร แต่ถ้าครูมีความสัมพันธ์กับชุมชนเป็นอย่างดีก็จะทำให้ชุมชนให้ความร่วมมือกับโรงเรียนในการจัดทำหลักสูตรท้องถิ่น

2. เนื้อหาที่ควรนำมาจัดทำหลักสูตรท้องถิ่น

การพิจารณาว่าโรงเรียนควรจะนำเนื้อหาใดมาจัดทำหลักสูตรท้องถิ่นนั้น นอกจากจะพิจารณาจากศักยภาพของชุมชนและโรงเรียนแล้ว คณะผู้วิจัยได้พิจารณาถึงความต้องการของคนในชุมชน

บุคลากรในโรงเรียน และนักเรียนด้วย ซึ่งความต้องการของคนดังกล่าวในเนื้อหาที่นำเสนอไว้ในตารางที่ 10 คณะผู้วิจัยเห็นว่ามาจากเหตุผลใหญ่ ๆ 2 ประการที่ควรนำมาอภิปรายดังนี้

2.1 ความต้องการคงความเป็นเอกลักษณ์

การที่คนในชุมชนและโรงเรียนชุมชนต้นโพธิ์มีความต้องการให้น้ำเนื้อหาเกี่ยวกับเครื่องจักสานต้นโพธิ์มาจัดทำหลักสูตรท้องถิ่น ในทำนองเดียวกับคนในชุมชนและโรงเรียนบ้านนาโคบอน ที่มีความต้องการให้น้ำเนื้อหาเกี่ยวกับศิลปวัฒนธรรม และประเพณีชาวไทยตะนาวศรีมาจัดทำหลักสูตรท้องถิ่นนั้น สะท้อนให้เห็นว่า คนในชุมชนและโรงเรียนต้องการคงความเป็นเอกลักษณ์ และอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรม และประเพณีของชุมชนไม่ให้สูญหายไป

2.2 ความต้องการคงความพอรู้รอดและ/หรือแก้ปัญหาสังคมและเศรษฐกิจของชุมชน

การที่คนในชุมชนและโรงเรียนวัดสมานกิจต้องการนำเนื้อหาเกี่ยวกับการทำข้าวซ้อมมือ ไร่สวนผสม และการเลี้ยงนกกระต่ายมาจัดทำหลักสูตรท้องถิ่น เพื่อเป็นกุศโลบายในการดึงนักเรียนให้ใช้เวลาอยู่ในโรงเรียนให้มากที่สุด จะได้หลีกเลี่ยงจากยาเสพติด ซึ่งเป็นปัญหาใหญ่ของคนในชุมชน ในขณะที่คนในชุมชนและโรงเรียนจสมราชมีความต้องการให้น้ำเนื้อหาที่เกี่ยวข้องกับการเกษตรมาจัดทำหลักสูตรท้องถิ่น เนื่องจากชุมชนดังกล่าวเป็นชุมชนเกษตร ซึ่งประสบปัญหาเกี่ยวกับผลผลิตตกต่ำ ดังนั้น จึงต้องการให้เยาวชนรุ่นหลังได้มีความรู้เกี่ยวกับการเกษตรอย่างถูกต้อง ทันสมัย เพื่อจะได้นำความรู้ไปแก้ปัญหาของชุมชน และยกระดับฐานะทางเศรษฐกิจของชุมชนให้ดีขึ้น จากข้อมูลดังกล่าวสะท้อนให้เห็นว่า ความต้องการของคนในชุมชนและโรงเรียนเกี่ยวกับเนื้อหาที่ควรนำมาจัดทำหลักสูตรท้องถิ่นเป็นส่วนหนึ่งเป็นผลจากความต้องการคงความพอรู้รอด และแก้ปัญหาสังคมและเศรษฐกิจของชุมชน

3. แนวทางการให้ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นและการจัดการเรียนการสอน

ผลจากการวิจัยพบว่า คนในชุมชนทั้ง 4 แห่ง มีส่วนร่วมในกิจกรรมต่าง ๆ ของโรงเรียนในลักษณะของการให้ความช่วยเหลือในเรื่องแรงงาน วัสดุสิ่งของ และเงินสนับสนุน แต่การพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นและการจัดการเรียนการสอนที่จะดำเนินการต่อไปนั้น จะเน้นการมีส่วนร่วมของชุมชนตั้งแต่การพัฒนาหลักสูตร การจัดการเรียนการสอน การประเมินการใช้หลักสูตร และการปรับปรุงหลักสูตร ซึ่งจุดเน้นในลักษณะดังกล่าวสอดคล้องกับพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ, 2542 : 14) ที่กล่าวถึงแนวการจัดการศึกษาไว้ในมาตรา 24 วรรค 6 ว่า “จัดการเรียนรู้ให้เกิดขึ้นได้ตลอดเวลาทุกสถานที่ มีการประสานความร่วมมือกับบิดามารดา ผู้ปกครอง และบุคคลในชุมชนทุกฝ่าย เพื่อร่วมกันพัฒนาผู้เรียนตามศักยภาพ” ดังนั้นการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นและการจัดการเรียนการสอนที่จะ

ดำเนินการต่อไปในระยะที่ 2 ของโครงการวิจัยนั้น คนในชุมชนควรจะมีบทบาทให้มากขึ้นในทุกขั้นตอนของการจัดทำหลักสูตรท้องถิ่น

ผลของการวิจัยในครั้งนี้ครูในโรงเรียนและคนในชุมชนได้กล่าวถึงแนวทางการให้ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมซึ่งสรุปได้ว่า โรงเรียนควรเปิดโอกาสให้ผู้มีส่วนร่วมในการจัดการเรียนการสอน เห็นคุณค่าและให้ความสำคัญกับคณะกรรมการโรงเรียน โดยให้มีส่วนร่วมในการแสดงความคิดเห็น ร่วมทำ และร่วมวางแผนในการจัดกิจกรรมต่างๆ ของโรงเรียน ชลนวิบูลย์ให้ความคิดเห็นของคนในชุมชน ที่แจ้งทำความเข้าใจกับคนในชุมชน และขอความร่วมมือจากคนในชุมชน ซึ่งผลการวิจัยนี้สอดคล้องกับ ชูชาติ พ่วงสมจิตร (2540: 19) ที่กล่าวถึงการมีส่วนร่วมของชุมชน สรุปได้ว่า ชุมชนควรมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาของโรงเรียนให้ครบทุกขั้นตอน คือ นับตั้งแต่การมีส่วนร่วมในการคิด การกำหนดปัญหาหรือความต้องการ การวางแผนและจัดทำโครงการ/กิจกรรม การปฏิบัติตามโครงการ/กิจกรรม การติดตามและประเมินผลโครงการ/กิจกรรม เพื่อให้ทราบถึงผลที่เกิดขึ้น และขั้นตอนสุดท้าย คือ การปรับปรุงโครงการ/กิจกรรมที่อาจจะต้องทำต่อไป

จากการที่คนในชุมชนและครูในโรงเรียนเสนอให้มีการเปิดโอกาสให้ผู้เข้ามามีส่วนร่วมแสดงความคิดเห็น ร่วมทำ และร่วมวางแผนกิจกรรมต่างๆ กับโรงเรียน อาจกล่าวได้ว่าเป็นแนวทางการรวมกลุ่มบุคคลที่มีความสามารถและมีศักยภาพในท้องถิ่นให้มาทำกิจกรรมร่วมกัน ซึ่งจะก่อให้เกิดการพึ่งตนเองอย่างยั่งยืนต่อไปได้ในอนาคตอันเป็นลักษณะของการมีส่วนร่วมของชุมชนซึ่งควรเป็นแบบไปประสงค์ (Participation as an End) มากกว่าการมีส่วนร่วมแบบมรดก (Participation as a Means) แนวคิดดังกล่าวมีความสอดคล้องกับประพนธ์ ปิยวิทย์ (2534: 17) ที่ได้กล่าวถึงรูปแบบการมีส่วนร่วมของชุมชนซึ่งสรุปได้ว่า การมีส่วนร่วมแบบไปประสงค์นั้นเน้นให้คนในชุมชนทำกิจกรรมร่วมกัน ก่อให้เกิดความเชื่อมั่นในตนเองและมีความภาคภูมิใจเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันจนทำให้เกิดการพึ่งตนเองได้ในที่สุด เป็นการรวมกลุ่มบุคคลที่มีความสามารถและมีศักยภาพในกระบวนการแก้ไขปัญหา และร่วมทำกิจกรรมซึ่งมีความสำคัญยิ่งกว่าผลลัพธ์ที่ได้จากการกระทำนั้น แม้โครงการจะสิ้นสุดลงแล้วก็ตาม แต่การมีส่วนร่วมก็จะยังคงอยู่ตลอดไป ทำให้คนในชุมชนได้รับประโยชน์อย่างถาวรและยั่งยืน แต่การมีส่วนร่วมแบบมรดกนั้น เน้นการนำทรัพยากรทางเศรษฐกิจและสังคมของประชาชนไปสู่เป้าหมายของการพัฒนาที่วางไว้ก่อนแล้ว

4. การเปรียบเทียบระหว่างโรงเรียนและชุมชนที่อยู่ในบริบทที่ต่างกัน

จากการศึกษาเปรียบเทียบประเด็นต่าง ๆ ระหว่างโรงเรียนและชุมชนในบริบทใหม่ ซึ่งได้แก่โรงเรียนชุมชนวัดใหญ่คันโพธิ์และชุมชนคันโพธิ์ โรงเรียนวัดสมานกิจและชุมชนท่ากระทุ่ม โรงเรียนบ้านนาโคบและชุมชนนาโค โรงเรียนจอมราชและชุมชนบ้านแต้ว กับโรงเรียนและ

ชุมชนในบริบทที่มีการเลี้ยงโคนมซึ่งได้แก่ โรงเรียนชุมชนวัดหนองโพและชุมชนหนองโพ โรงเรียน วัดคลองกระเบื้องและชุมชนดอนกระเบื้องมีประเด็นที่จะนำมาอภิปรายผลการวิจัยดังนี้

4.1 ศักยภาพของชุมชน ในชุมชนที่มีบริบทการเลี้ยงโคนม 2 แห่งและชุมชนในบริบทใหม่ 4 แห่ง ถึงแม้ว่าจะมีความคล้ายกันในลักษณะที่ชุมชนดังกล่าวทั้งหมดเป็นสังคมเกษตรกรรม คนในชุมชนส่วนใหญ่มีอาชีพเกษตรกร ยินดีให้การสนับสนุนการจัดทำหลักสูตรท้องถิ่นของโรงเรียน มีผู้รู้ในชุมชนที่ยินดีให้ความร่วมมือในการถ่ายทอดความรู้แก่นักเรียน และมีแหล่งศึกษาหาความรู้เพิ่มเติมทั้งที่อยู่ในชุมชนและนอกชุมชนซึ่งไม่ไกลจากโรงเรียนมากนัก แต่ก็มีความแตกต่างกันในลักษณะจุดเด่นทางด้านสังคมและวัฒนธรรม ฐานะทางเศรษฐกิจของชุมชน และความเข้มแข็งของชุมชน

สำหรับลักษณะจุดเด่นทางด้านสังคมและวัฒนธรรมของแต่ละชุมชนนั้น จะพบว่า ชุมชนหนองโพและชุมชนดอนกระเบื้องมีจุดเด่นในเรื่องการเลี้ยงโคนม ชุมชนบ้านแค้นมีจุดเด่นในเรื่องการทำเกษตรทฤษฎีใหม่ ชุมชนท่ากระทุ่มมีจุดเด่นในเรื่องการทำข้าวซ้อมมือและไร่นาสวนผสม ชุมชนคันโพธิ์มีจุดเด่นเรื่องการเลี้ยงกุ้ง เลี้ยงเป็ด และมีจุดเด่นทางด้านวัฒนธรรม ประเพณีเกี่ยวกับถือบวชการจักสานซึ่งสืบเนื่องมาจากประเพณีพื้นอาสารของชุมชน รวมทั้งประเพณีการละเล่นเก่าแก่ที่สืบทอดมาจนถึงปัจจุบัน ชุมชนนาโคมีจุดเด่นในเรื่องทำไร่ทำโพตมีนสำปะหลัง และลิ้นปะลวด และมีจุดเด่นทางด้านศิลปวัฒนธรรมและภูมิปัญญาของชาวไทยตระนาวศรี (กะเหรี่ยง) ที่ยังสืบทอดและอนุรักษ์ไว้ให้ชนรุ่นหลัง

ส่วนในด้านฐานะทางเศรษฐกิจของชุมชน จากผลงานวิจัยที่พบว่า ฐานะทางเศรษฐกิจของชุมชนหนองโพอยู่ในระดับปานกลางเช่นเดียวกับชุมชนคันโพธิ์ และฐานะทางเศรษฐกิจของชุมชนดอนกระเบื้องอยู่ในระดับค่อนข้างยากจนเช่นเดียวกับชุมชนท่ากระทุ่มและชุมชนบ้านแค้น ส่วนฐานะทางเศรษฐกิจของชุมชนนาโคอยู่ในระดับยากจน แต่ถ้าจะเปรียบเทียบฐานะความเป็นอยู่ของคนในชุมชนที่มีบริบทการเลี้ยงโคนมกับคนในชุมชนที่เป็นบริบทใหม่ซึ่งมีฐานะทางเศรษฐกิจอยู่ในระดับเดียวกันแล้ว จะเห็นว่าคนในชุมชนหนองโพและชุมชนดอนกระเบื้องจะมีฐานะความเป็นอยู่ในระดับที่ดีกว่า เนื่องจากส่วนใหญ่มีอาชีพการเลี้ยงโคนม ชุมชนทั้งสองแห่งมีสหกรณ์โคนมหนองโพที่รับซื้อน้ำนม จึงทำให้คนในชุมชนมีตลาดรองรับซื้อสินค้าและรับเงินค่าน้ำนมทุก ๆ 2 สัปดาห์ ในขณะที่คนในชุมชนคันโพธิ์ส่วนใหญ่มีอาชีพรับจ้างลากกุ้งตามบ่อเลี้ยงกุ้งทำนกระแสมและรับจ้างในโรงงาน ซึ่งจะได้รับค่าจ้างที่แน่นอนเป็นรายวัน คนในชุมชนท่ากระทุ่มและชุมชนบ้านแค้นส่วนใหญ่มีอาชีพทำนา ทำไร่ ทำสวน และรับจ้าง จึงไม่ได้เงินจากการขายผลผลิตผลพวกข้าว ผลไม้ ฯลฯ ได้เร็วเหมือนผลผลิตของบ้านนา

สำหรับด้านความเข้มแข็งของชุมชน คณะผู้วิจัยเห็นว่าชุมชนหนองโพและชุมชนดอนกระเบื้องมีความเข้มแข็งกว่าชุมชนในบริบทใหม่ทั้ง 4 แห่ง ดังจะเห็นได้จาก 1) การมีองค์กรท้องถิ่นที่เข้มแข็งคือ สหกรณ์โคนมหนองโพ ซึ่งเป็นแหล่งวิทยาการที่ดี มีความเป็น

ฝึกฝนและเป็นองค์กรที่ทำให้สมาชิกซึ่งเป็นคนส่วนใหญ่ในชุมชนหนองโพและชุมชน
คลองกระเบื้องมีรายได้ดีและมีความภาคภูมิใจในท้องถิ่นของตน เนื่องจากเป็นองค์กรที่อยู่ใน
พระบรมราชูปถัมภ์ 2) การมีแหล่งวิทยาคารท้องถิ่นอื่นๆ ที่เข้มแข็ง เต็มใจให้ความช่วยเหลือ
และอยู่ไม่ไกลจากชุมชน เช่น ศูนย์วิจัยการผสมเทียมราชบุรี โรงพยาบาลสัตว์หนองโพ วิทยาลัย
เกษตรและเทคโนโลยีราชบุรี เป็นต้น 3) การมีผู้นำชุมชนอย่างเป็นทางการและไม่เป็นทางการ
ที่ดี กล่าวคือ ถิ่นถิ่น ผู้ใหญ่บ้าน องค์การบริหารส่วนตำบล มีความกระตือรือร้น ยินดีให้
ความร่วมมือช่วยเหลือโรงเรียน ส่วนผู้นำชุมชนอย่างไม่เป็นทางการ เช่น ประธานและผู้จัดการ
สหกรณ์โคนมหนองโพฯ ยินดีให้ความร่วมมือช่วยเหลือโรงเรียนเช่นกัน และมีวิสัยทัศน์ที่ดี
พยายามแก้ไขปัญหาคอขวดและหาทางที่จะให้สมาชิกและคนในชุมชนมีรายได้เพิ่มขึ้น รวมทั้งคืนผลกำไร
ให้กับสมาชิกซึ่งเป็นคนในชุมชนทุกปี และ 4) การที่คนในชุมชนมีความเป็นอยู่ที่ดีกว่าคนใน
ชุมชนของบริบทใหม่ทั้ง 4 ที่มีฐานะทางเศรษฐกิจอยู่ในระดับเดียวกัน

จากการที่ชุมชนหนองโพและชุมชนคลองกระเบื้องเป็นชุมชนที่เข้มแข็งดังเหตุผลที่
กล่าวมาข้างต้น จึงทำให้ชุมชนทั้งสองแห่งมีศักยภาพที่จะให้ความช่วยเหลือสนับสนุนการจัดการ
ศึกษาของโรงเรียนไม่ว่าจะเป็นด้านเงินสนับสนุน ทุนการศึกษา แหล่งวิทยาคาร วัสดุอุปกรณ์
ต่างๆ ฯลฯ ได้ดีกว่าชุมชนในบริบทใหม่ทั้ง 4 แห่ง ดังนั้น การพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นของ
โรงเรียน 4 โรงเรียนชุมชนที่เป็นบริบทใหม่นี้อาจพบอุปสรรคมากกว่าในการดำเนินการต่อไป
ในระลอกที่ 2 ของโครงการวิจัยจึงควรมีการกระตุ้นและชี้แจงทำความเข้าใจกับองค์การบริหาร
ส่วนตำบลและคนในชุมชนที่มีศักยภาพเพียงพอที่จะสนับสนุนการจัดการศึกษาของโรงเรียน
เพื่อให้เห็นความจำเป็นและความสำคัญของการจัดทำหลักสูตรท้องถิ่น พร้อมทั้งให้ความร่วมมือและ
สนับสนุนมากขึ้น โดยอาจมีไต่ถามในรูปของเงินสนับสนุนอย่างชัดเจนเพราะอาจเป็นข้อจำกัดของ
ชุมชนนั้นๆ แต่อาจให้ความร่วมมือในรูปแบบอื่น ๆ เช่น เป็นวิทยากรถ่ายทอดความรู้แก่นักเรียน
เป็นแหล่งวิทยาคารให้นักเรียนได้ศึกษาหาความรู้เพิ่มเติม เป็นต้น ซึ่งอาจส่งผลให้การพัฒนา
หลักสูตรท้องถิ่นในบริบทใหม่ประสบความสำเร็จได้ตามเป้าหมาย อย่างไรก็ตาม ความเข้มแข็ง
ของชุมชนอันเนื่องจากการมีผู้นำอย่างเป็นทางการที่เข้มแข็งนั้น อาจมีการเปลี่ยนแปลงได้
เนื่องจากการโยกย้ายและสิ้นเปลี่ยนตำแหน่งของผู้นำดังกล่าว

4.2 ศักยภาพของโรงเรียน สำหรับโรงเรียนที่อยู่ในบริบทใหม่ 4 โรงเรียน คือ โรงเรียนชุมชนวัด
ใหญ่ต้นโพธิ์ โรงเรียนวัดสมานกิจ โรงเรียนบ้านนาโคก โรงเรียนจอมราช และโรงเรียนในบริบท
ที่มีการเลี้ยงโคนมอีก 3 โรงเรียน คือ โรงเรียนชุมชนวัดหนองโพและโรงเรียนวัดคลองกระเบื้อง พบว่า
โรงเรียนทั้ง 6 โรงเรียนมีความเหมือนและความแตกต่างกันในเรื่องศักยภาพของโรงเรียนดังนี้

โรงเรียนในบริบทใหม่ทั้ง 4 โรงเรียนมีครูที่เป็นคนท้องถิ่นเช่นเดียวกับโรงเรียนในบริบทที่มี
การเลี้ยงโคนม ยกเว้นโรงเรียนบ้านนาโคกและโรงเรียนจอมราชที่ครูส่วนใหญ่ไม่ใช่คนท้องถิ่น
จึงต้องการย้ายไปสอนในโรงเรียนที่อยู่ใกล้บ้านตน ส่วนด้านวิธีการสอนพบว่า ครูส่วนใหญ่ของ

โรงเรียนในบริบทใหม่ 3 ใน 4 โรงเรียนจะใช้วิธีการสอนแบบครูเป็นศูนย์กลางเช่นเดียวกับโรงเรียนในบริบทที่มีการเลือกโคเนมทั้งสองโรงเรียน สำหรับความรู้หรือประสบการณ์ในการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นของครูและการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นของโรงเรียนพบว่า ครูส่วนใหญ่ทั้ง 6 โรงเรียนมีความรู้หรือประสบการณ์ในการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น และโรงเรียนส่วนใหญ่ไม่เคยพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นมาก่อนมากนักยกเว้นโรงเรียนชุมชนวัดใหญ่ต้นโพธิ์ที่มีครูซึ่งเคยพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นในลักษณะทำหนังสือเสริมประกอบการเรียน ในลักษณะการปรับเนื้อหาและกิจกรรมการเรียนการสอน โดยได้เชิญวิทยากรท้องถิ่นมาให้ความรู้แก่นักเรียนในวิชากลุ่มสร้างเสริมประสบการณ์ชีวิตและกลุ่มการงานและพื้นฐานอาชีพ และโรงเรียนวัดสมานกิจที่มีครูเพียงคนเดียวที่ได้พัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นเรื่องถั่วทองมือในลักษณะการปรับรายละเอียดเนื้อหา และนำมาบูรณาการในชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ในวิชาภาษาไทย คณิตศาสตร์ ภาษาอังกฤษ และกลุ่มการงานและพื้นฐานอาชีพ

จากประเด็นดังกล่าวข้างต้น คณะผู้วิจัยจึงเห็นว่า การดำเนินการต่อไปในระบที่ 2 ของโครงการวิจัยจึงควรจัดการฝึกอบรมเชิงปฏิบัติการให้กับครูและบุคลากรที่เกี่ยวข้องในเรื่องการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นและการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง เพื่อให้ครูและบุคลากรที่เกี่ยวข้องร่วมมือร่วมใจกันมากขึ้น สามารถพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นและจัดการเรียนการสอนอย่างมีประสิทธิภาพได้

สำหรับการจัดครูเข้าสอน พบว่า โรงเรียนในบริบทใหม่ทั้ง 4 โรงเรียนทั้งที่จัดครูเข้าสอนตรงและไม่ตรงตามวุฒิการศึกษาเช่นเดียวกับโรงเรียนสองโรงเรียนในบริบทที่มีการเลือกโคเนมซึ่งในประเด็นนี้ การดำเนินการต่อไปในระบที่ 2 โรงเรียนควรให้ความสำคัญกับการจัดครูเข้าสอนโดยคำนึงถึงความถนัดและความสนใจของครูผู้สอนเพื่อทำให้การสอนของครูในหลักสูตรท้องถิ่นมีคุณภาพดียิ่งขึ้น

ในเรื่องความสัมพันธ์ระหว่างครูในโรงเรียนพบว่า ในโรงเรียนทั้ง 6 โรงเรียนครูเกือบทุกโรงเรียนมีความสัมพันธ์ที่ดีต่อกัน ให้ความร่วมมือและช่วยเหลือกันทำงาน ยกเว้นโรงเรียนชุมชนวัดใหญ่ต้นโพธิ์ที่ครูในโรงเรียนมีปัญหาขัดแย้งกันมานานแล้ว โดยมีทั้งปัญหาส่วนตัวที่มีระบบเครือข่ายเข้ามาเกี่ยวข้องและปัญหาเกี่ยวกับการทำงานในโรงเรียน ซึ่งในประเด็นนี้อาจทำให้การพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นในโรงเรียนชุมชนวัดใหญ่ต้นโพธิ์มีปัญหาและอุปสรรคมากกว่าโรงเรียนอื่นๆ คณะผู้วิจัยจึงเห็นว่าควรดำเนินการต่อไปในระบที่ 2 ของโครงการวิจัยควรมีการทำความเข้าใจกับครูในโรงเรียนเกี่ยวกับความสำคัญของการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นและความร่วมมือของครูในโรงเรียนที่ต้องช่วยกันจัดทำ ประกอบกับการทำความเข้าใจและขอแรงสนับสนุนส่งเสริมจากผู้บริหารโรงเรียน เพื่อจะได้แก้ไขปัญหานี้ได้ในระดับหนึ่ง

ส่วนเรื่องความสัมพันธ์ระหว่างครูกับคนในชุมชน พบว่า ครูในโรงเรียนทั้งสองโรงเรียนที่มีบริบทการเลือกโคเนมจะมีความสัมพันธ์ที่ดีกับคนในชุมชนเนื่องจากครูส่วนใหญ่เป็นคนท้องถิ่นเช่นเดียวกับครูในโรงเรียนที่เป็นบริบทใหม่ 2 โรงเรียน คือ โรงเรียนชุมชนวัดใหญ่ต้นโพธิ์และโรงเรียน

วัดสมานกิจ ส่วนในโรงเรียนบ้านนาโคบนและโรงเรียนจอมราชพนา ครูมีความสัมพันธ์ไม่ค่อยแน่นแฟ้นกับคนในชุมชนเท่าที่ควร ทั้งนี้เนื่องจากครูส่วนใหญ่ไม่ใช่คนท้องถิ่น ดังนั้น คณะผู้วิจัยเห็นว่าการดำเนินวิจัยในระยะที่ 2 ต่อไปนี้ ครูในโรงเรียนบ้านนาโคบนและโรงเรียนจอมราชพนาสร้างความสัมพันธ์กับคนในชุมชนให้มากขึ้น และคณะผู้วิจัยจะต้องเตรียมจัดเวทีให้ครูและคนในชุมชนได้มีโอกาสพบปะแลกเปลี่ยนความคิดเห็นซึ่งกันและกันให้มากขึ้นด้วย

ส่วนความสัมพันธ์ระหว่างผู้บริหารโรงเรียนกับคนในชุมชน พบว่า ผู้บริหารโรงเรียนที่อยู่ในบริบทการเลี้ยงโคนมมีความสัมพันธ์ที่ดีกับคนในชุมชนเนื่องจากเป็นคนในท้องถิ่น แต่ผู้บริหารโรงเรียนในบริบทใหม่ทั้ง 4 โรงเรียนมีความสัมพันธ์กับชุมชนน้อย ซึ่งส่วนมากเป็นผลมาจากการที่ผู้บริหารโรงเรียนไม่ใช่คนในท้องถิ่นและไม่ได้พักอยู่ในชุมชน ดังจะเห็นได้จากผู้บริหารโรงเรียนชุมชนวัดใหญ่ต้นโพธิ์ไม่ใช่คนในท้องถิ่นจึงไม่ค่อยไปร่วมงานของชุมชน มักชอบให้เป็นหน้าที่ของครูในโรงเรียนที่จะสร้างความสัมพันธ์กับชุมชน ผู้บริหารโรงเรียนวัดสมานกิจไม่ใช่คนในท้องถิ่นเช่นกันและไม่ได้พักอยู่ในชุมชน ผู้บริหารโรงเรียนบ้านนาโคบนซึ่งย้ายมารับตำแหน่งไม่ใช่คนท้องถิ่นและพักอยู่นอกชุมชนจึงมีการพบปะกับคนในชุมชนน้อย สำหรับผู้บริหารโรงเรียนจอมราชพนา จะมีความสัมพันธ์ที่เฉพาะกับผู้ปกครองนักเรียนที่มีปัญหา เป็นคนพูดตรง จึงสร้างความไม่พอใจให้กับคนในชุมชนบางคน

ในประเด็นความสัมพันธ์ระหว่างผู้บริหารโรงเรียนกับคนในชุมชน คณะผู้วิจัยเห็นว่า เป็นปัจจัยสำคัญที่จะช่วยให้การพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นและการจัดการเรียนการสอนโดยให้ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมประสบความสำเร็จอย่างมาก ดังที่ปรากฏผลในงานวิจัยเรื่อง “กระบวนการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นที่เอื้อต่อการพัฒนาการเลี้ยงโคนม: กรณีศึกษาจังหวัดราชบุรี” (บุญเรียง ขจรศิลป์ และคณะ, 2543) เพราะปัจจัยนี้จะทำให้ชุมชนยินดีและให้การสนับสนุนของโรงเรียนอย่างเต็มที่และเต็มใจในการสร้างความสัมพันธ์ที่ดีกับชุมชนนั้น คณะผู้วิจัยเห็นว่าหากผู้บริหารโรงเรียนมิใช่เป็นคนท้องถิ่น แต่ได้พักอาศัยอยู่ในชุมชนก็อาจช่วยให้ความสัมพันธ์ระหว่างผู้บริหารโรงเรียนกับคนในชุมชนดีกว่าที่เป็นอยู่ในปัจจุบัน เนื่องจากได้ใกล้ชิดกับคนในชุมชนมากขึ้น นอกจากนี้ ผู้บริหารโรงเรียนควรมีภาวะผู้นำที่ดีจนเป็นที่ยอมรับของคนในชุมชน มีมนุษยสัมพันธ์ดี และรู้จักใช้จิตวิทยาในการสื่อสารพูดคุยทำความเข้าใจกับคนในชุมชน ซึ่งจะช่วยให้ผู้บริหารโรงเรียนกับคนในชุมชนมีความสัมพันธ์ที่ดีขึ้นได้ อย่างไรก็ตาม หากความสัมพันธ์ระหว่างผู้บริหารโรงเรียนกับคนในชุมชนไม่สามารถทำให้ดีขึ้นกว่าที่เป็นอยู่ได้ คณะผู้วิจัยเห็นว่า คณะครูในโรงเรียนก็ยังเป็นปัจจัยสำคัญในการที่จะทำให้ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วม และช่วยเหลือโรงเรียนได้ในระดับหนึ่ง เนื่องจากครูส่วนใหญ่เป็นคนในท้องถิ่นและเป็นผู้ที่มีความสัมพันธ์กันเป็นอย่างดีกับชุมชน นอกจากนี้คณะผู้วิจัยเห็นว่า ความสัมพันธ์ระหว่างผู้บริหารโรงเรียนกับชุมชนนั้น อาจมีการเปลี่ยนแปลงในทางที่ดีขึ้นหรือลดน้อยลง เนื่องจากการโยกย้ายตำแหน่งของผู้บริหารโรงเรียน

4.3 เนื้อหาที่ควรนำมาจัดทำหลักสูตรท้องถิ่น จากการศึกษาข้อค้นพบเกี่ยวกับเนื้อหาที่นำมาจัดทำหลักสูตรท้องถิ่นของโรงเรียนที่อยู่ในบริบทใหม่ และโรงเรียนที่อยู่ในบริบทของการเลี้ยงโคนม คณะผู้วิจัยเห็นว่าการเลือกเนื้อหาดังกล่าวมาจากเหตุผลใหญ่ ๆ 2 ประการคือ

4.3.1 ศักยภาพของชุมชนและโรงเรียน โรงเรียนทั้ง 8 โรงเรียนมีศักยภาพเพียงพอที่จะจัดทำหลักสูตรท้องถิ่นในเนื้อหาที่ต้องการ ไม่ว่าจะเป็นด้านภาวะผู้นำของชุมชนและโรงเรียน ความพร้อมในด้านทรัพยากรของท้องถิ่น ความพร้อมในเชิงจิตใจของคนในชุมชนและบุคลากรในโรงเรียน ความสัมพันธ์ที่ดีของคนภายในชุมชน ความสัมพันธ์ที่ดีของบุคลากรภายในโรงเรียน และความสัมพันธ์ที่ดีระหว่างโรงเรียนกับชุมชน

4.3.2 ความต้องการของคนในชุมชนและบุคลากรในโรงเรียน โรงเรียนทั้ง 8 โรงเรียนเลือกเนื้อหาที่นำมาจัดทำหลักสูตรท้องถิ่นมาจากความต้องการของคนในชุมชนและ/หรือบุคลากรในโรงเรียน แต่หากพิจารณาถึงความต้องการของโรงเรียนและชุมชนที่อยู่ในบริบทใหม่กับโรงเรียนและชุมชนที่อยู่ในบริบทของการเลี้ยงโคนมแล้ว คณะผู้วิจัยเห็นว่ามีความต้องการที่แตกต่างกัน กล่าวคือ โรงเรียนและชุมชนในบริบทใหม่ทั้ง 4 แห่งเลือกเนื้อหาที่จะนำมาจัดทำหลักสูตรท้องถิ่น เนื่องจากมีความต้องการคงความเป็นเอกลักษณ์และอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมและประเพณีของชุมชนไม่ให้สูญหาย และความต้องการคงความสมบูรณ์และแก้ปัญหาสังคมและเศรษฐกิจของชุมชน ดังที่ได้อภิปรายแล้วในข้อ 2 แต่สำหรับชุมชนในบริบทที่มีการเลี้ยงโคนมนั้น คนในชุมชนหันตัวที่โรงเรียนจัดสอนหลักสูตรท้องถิ่นเรื่องการเลี้ยงโคนมแก่นักเรียน เนื่องจากมีความต้องการเสริมหรือพัฒนางานอาชีพในท้องถิ่นและปลูกฝังเจตคติที่ดีต่ออาชีพการเลี้ยงโคนมแก่ชนรุ่นหลัง ดังจะเห็นได้จากผลการวิจัยที่พบว่า เกษตรกรผู้เลี้ยงโคนม นักวิชาการ/วิทยากรท้องถิ่น ผู้ปกครอง นักเรียน ผู้นำชุมชน และผู้แทนองค์กรท้องถิ่นส่วนใหญ่เห็นว่าการสอนวิชาการเลี้ยงโคนมมีผลดีกับชุมชน เนื่องจากนักเรียนที่เรียนวิชานี้แล้วอาจจะประกอบอาชีพโคนมมากขึ้นในอนาคตแทนที่จะมุ่งหางานอื่นทำในเมือง และส่วนใหญ่ต้องการให้นักเรียนมีความรู้และสนใจอาชีพการเลี้ยงโคนมซึ่งเป็นอาชีพท้องถิ่นมากขึ้น และมีเจตคติที่ดีต่ออาชีพการเลี้ยงโคนม

4.4 แนวทางการให้ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วม จากการศึกษาความคิดเห็นของบุคลากรในโรงเรียนและคนในชุมชนที่อยู่ในบริบทใหม่ทั้ง 4 แห่งเกี่ยวกับแนวทางการให้ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นและการจัดการเรียนการสอนพบว่า โรงเรียนและชุมชนที่มีบริบทของการเลี้ยงโคนมได้ปฏิบัติสอดคล้องกับแนวทางบางอย่างที่ได้นำเสนอโดยบุคลากรในโรงเรียนและคนในชุมชนที่อยู่ในบริบทใหม่ทั้ง 4 แห่ง แนวทางดังกล่าวได้แก่ การเปิดโอกาสให้ผู้มีส่วนร่วมในการจัดการเรียนการสอน การชี้แจงทำความเข้าใจกับคนในชุมชน การประชาสัมพันธ์ และการขอความร่วมมือโดยติดต่อผ่านผู้นำชุมชน

อย่างไรก็ตาม คณะผู้วิจัยเห็นว่าแนวทางอื่น ๆ ที่บุคลากรในโรงเรียนและคนในชุมชนที่อยู่
อยู่ในบริบทใหม่ได้นำเสนอออกเหนือจากที่กล่าวมาแล้วข้างต้น ยังมีแนวทางที่ควรนำมากิจพิจารณา
และปฏิบัติในการดำเนินงานระยะที่ 2 ของโครงการวิจัย เพื่อให้ชุมชนได้เข้ามามีส่วนร่วมใน
การพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นและการจัดการเรียนการสอนอย่างเต็มที่ แนวทางดังกล่าวได้แก่
การเห็นคุณค่าและให้ความสำคัญกับคณะกรรมการโรงเรียน การยอมรับฟังความคิดเห็นของ
คนในชุมชน การผู้นำที่ดีและการสร้างศรัทธาต่อชุมชนของผู้บริหารโรงเรียน การให้บทบาท
เชิงรุกโดยโรงเรียนเป็นฝ่ายริเริ่มความสัมพันธ์ที่ดีกับชุมชนก่อนและไม่รอให้ชุมชนเข้ามาหา
โรงเรียนเพียงฝ่ายเดียว ควรมีการกำหนดแผนงานและกิจกรรมต่าง ๆ ให้ชัดเจนและแจ้งให้คนใน
ชุมชนทราบวันเวลาที่ต้องการความช่วยเหลือล่วงหน้าเพื่อการเตรียมตัวให้พร้อม

4.5 การคัดเลือกโรงเรียนและชุมชน ผลจากการศึกษาเปรียบเทียบประเด็นต่างๆ ระหว่าง
โรงเรียนและชุมชนในบริบทที่ไม่ใช่การเลี้ยงโคนมพบว่า โรงเรียนวัดสมานกิจและชุมชนท่ากระทุ่ม
กับโรงเรียนบ้านนาโคบนและชุมชนนาโค ได้รับการคัดเลือกให้นำมากระบวนกรพัฒนหลักสูตร
ท้องถิ่นไปทดลองใช้ในระยะที่ 2 เพื่อตอบคำถามว่าในบริบทของชุมชนที่มีความเข้มแข็ง
ต่างกันนั้น การสร้างหลักสูตรระบบบริหารจัดการโรงเรียนที่ดีที่จะทำให้กระบวนการพัฒนหลักสูตร
ท้องถิ่นเรื่อง การเลี้ยงโคนมสามารถนำไปใช้ได้กับต่างประเทศการศึกษาและดำเนินการนั้นจะต้องทำ
อย่างไร และต่างกันหรือไม่ในบริบทของชุมชนที่แตกต่างกัน ควรมีการปรับปรุงในจุดใดบ้าง
อย่างไร และการปรับนั้นต้องคำนึงถึงปัจจัยเงื่อนไขอะไรบ้าง การที่โรงเรียนและชุมชนทั้งสองแห่ง
ได้รับการคัดเลือก เนื่องจากโรงเรียนและชุมชนทั้งสองแห่งนั้นมีศักยภาพที่จะจัดหลักสูตรท้องถิ่น
ให้สอดคล้องกับความต้องการของโรงเรียนและชุมชนได้ และมีลักษณะสอดคล้องกับเงื่อนไขที่
ต้องการศึกษาต่อในระยะที่ 3 คือ โรงเรียนสองโรงเรียน จัดการเรียนการสอนกับคนละระดับ
การศึกษาโดยโรงเรียนวัดสมานกิจจัดการศึกษาสูงสุดถึงชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ในขณะที่โรงเรียน
บ้านนาโคบนเป็นโรงเรียนขยายโอกาส จัดการศึกษาถึงระดับมัธยมศึกษาตอนต้น เนื้อหาที่
โรงเรียนและชุมชนมีความเห็นสอดคล้องกันว่า สมควรมานำหลักสูตรท้องถิ่นที่แตกต่างกัน
โดยโรงเรียนวัดสมานกิจและชุมชนท่ากระทุ่มเห็นควาเ็นว่า เนื้อหาที่เกี่ยวข้องกับการเกษตร
การซ่อมมือ มาจัดหลักสูตรท้องถิ่น ในขณะที่โรงเรียนบ้านนาโคบนและชุมชนนาโคเห็นการให้
นำเนื้อหาที่เกี่ยวข้องกับศิลปวัฒนธรรมชาวไทยตระนาวศรีมาจัดหลักสูตรท้องถิ่น นอกจากนี้
บริบทของโรงเรียนและชุมชนทั้งสองแห่ง มีความเข้มแข็งต่างกันในบางประเด็น เช่น ในประเด็น
ของเศรษฐกิจของคนในชุมชน ชุมชนท่ากระทุ่มจะมีเศรษฐกิจที่เหนือกว่า ในขณะที่คนในชุมชน
นาโคส่วนใหญ่มีฐานะยากจนมากกว่า แต่จุดเด่นประการหนึ่งของชุมชนนาโคก็คือ คนในชุมชนมี
ความปรารถนาอย่างแรงกล้าที่จะอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมชาวไทยตระนาวศรี สำหรับชุมชน
ท่ากระทุ่มนั้นจะมีปัญหาเรื่องยาเสพติดค่อนข้างมาก แต่ผู้บริหารโรงเรียนเป็นผู้ที่ตระหนักถึง
ปัญหาดังกล่าวเป็นอย่างดีและพร้อมที่จะดำเนินการป้องกันและแก้ไข ความแตกต่างอีกประการ
หนึ่งคือ ครูในโรงเรียนวัดสมานกิจส่วนใหญ่เป็นคณในท้องถิ่น ในขณะที่ครูส่วนใหญ่ในโรงเรียน

บ้านนาโคบนไม้ไผ่คนในท้องถิ่น นอกจากนั้นโรงเรียนทั้งสองโรงเรียนนี้เป็นโรงเรียนขนาดกลางและขนาดเล็ก ซึ่งสอดคล้องกับสภาพความเป็นจริงของประเทศ คือ โรงเรียนส่วนใหญ่จะเป็นโรงเรียนขนาดกลางและขนาดเล็ก ดังนั้นผลการวิจัยที่จะเกิดขึ้นในระยะที่ 2 นั้น จะทำให้ได้ข้อสรุปที่ชัดเจนและเป็นแนวทางให้กับโรงเรียนส่วนใหญ่ในประเทศไทย ได้นำกระบวนการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นเรื่อง การเลี้ยงโคนมไปประยุกต์ใช้ได้อย่างเหมาะสม และสอดคล้องกับข้อกำหนดในพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 มาตรา 29 ที่กำหนดไว้ว่า (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ, 2542: 15-16)

ให้สถานศึกษาร่วมกับบุคคล ครอบครัว ชุมชน องค์กร ชุมชน องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น เอกชน องค์กรเอกชน องค์กรวิชาชีพ สถาบันศาสนา สถานประกอบการ และสถาบันสังคมอื่น ส่งเสริมความเข้มแข็งของชุมชน โดยจัดกระบวนการเรียนรู้ภายในชุมชนเพื่อให้ชุมชนมีการจัดการศึกษาอบรม มีการแสวงหาความรู้ ข้อมูล ข่าวสาร และรู้จักเลือกสรรภูมิปัญญา และวิทยาการต่างๆ เพื่อพัฒนาชุมชนให้สอดคล้องกับสภาพปัญหาและความต้องการ รวมทั้งหาวิธีการสนับสนุนให้มีการแลกเปลี่ยนประสบการณ์การพัฒนาระหว่างชุมชน

เนื่องจากกระบวนการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น เรื่อง การเลี้ยงโคนมนี้มีจุดเน้นในเรื่องการมีส่วนร่วมของชุมชนในการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น โดยโรงเรียนและท้องถิ่นมีบทบาทสำคัญในการสร้างความเข้าใจกับคนในชุมชนเกี่ยวกับบทบาทหน้าที่ของชุมชนต่อการศึกษา ความสำคัญลงชุมชนกับการมีส่วนร่วมในการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นและการจัดการเรียนการสอน ครูหรือผู้บริหารโรงเรียนที่แจ้งทำความเข้าใจกับคนในชุมชน โดยอธิบายให้เข้าใจถึงวัตถุประสงค์และการดำเนินงานของโครงการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น และชี้แจงให้คนในชุมชนเข้าใจอย่างชัดเจนว่าโรงเรียนต้องการอะไรและจะให้คนในชุมชนทำอะไรบ้าง นอกจากนั้นในขั้นต้นของการนำหลักสูตรท้องถิ่นไปใช้นั้น ยังเน้นการจัดการเรียนการสอนที่ให้นักเรียนเป็นศูนย์กลางโดยเน้นการพัฒนาสมรรถภาพของนักเรียนให้มีทักษะการแสวงหาความรู้ และสร้างองค์ความรู้ด้วยตนเอง ทักษะการทำงานเป็นกลุ่ม ทักษะการสื่อสาร และมีคุณลักษณะที่พึงประสงค์คือ มีความรับผิดชอบ ความดีศรีเริ่มสร้างสรรค์ การกล้าแสดงออก และมีนิสัยรักการทำงาน นอกจากนั้นยังเน้นการสอนแบบบูรณาการ มีการใช้การประเมินเพิ่มผลงาน และการกำหนดเกณฑ์การประเมิน (บุญเรียง ขจรศิลป์ และคณะ, 2543: 5) ซึ่งการดำเนินการดังกล่าว สอดคล้องกับข้อกำหนดในพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 มาตรา 30 ที่กำหนดไว้ว่า "ให้สถานศึกษาพัฒนากระบวนการเรียนการสอนที่มีประสิทธิภาพ รวมทั้งการส่งเสริมให้ผู้สอนสามารถวิจัยเพื่อพัฒนาการเรียนรู้อย่างเหมาะสมกับผู้เรียนในแต่ละระดับการศึกษา" (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ, 2542: 16) และมาตรา 26 ที่กำหนดไว้ว่า (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ, 2542: 14)

ให้สถานศึกษาจัดการประเมินผู้เรียน โดยพิจารณาจากพัฒนาการของผู้เรียน ความประพฤติ การสังเกตพฤติกรรม การเรียน การร่วมกิจกรรม และการทดสอบความรู้ไปในกระบวนการเรียนการสอนตามความเหมาะสมของแต่ละระดับและรูปแบบการศึกษา

ข้อเสนอแนะ

จากการศึกษาศึกษาภาพ ความต้องการ เนื้อหาที่ควรนำมาจัดทำหลักสูตรท้องถิ่น และแนวทางการให้ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดทำหลักสูตรท้องถิ่นของชุมชนและโรงเรียนที่ได้รับการคัดเลือกในจังหวัดราชบุรี คณะผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะดังต่อไปนี้

1. ควรนำกระบวนการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น เรื่อง การเลี้ยงโคชน ไปประยุกต์ใช้ในโรงเรียนดังต่อไปนี้

1.1 โรงเรียนวัดสนามกิจ ควรจัดหลักสูตรท้องถิ่นที่มีเนื้อหาเกี่ยวกับ การทำข้าวซ้อมมือ การทำไร่สวนผสม การเลี้ยงนกกระทา

1.2 โรงเรียนบ้านนาโคก ควรจัดหลักสูตรท้องถิ่นที่มีเนื้อหาเกี่ยวกับ วัฒนธรรมชาวไทยตะนาวศรี ได้แก่ ประวัติความเป็นมาของชุมชนชาวไทยตะนาวศรี ประเพณีวัฒนธรรมของชาวไทยตะนาวศรี

2. โรงเรียนควรจะเน้นกระบวนการทำงานเป็นทีม และให้บุคลากรทั้งหมดในโรงเรียนมีความเข้าใจ และมีส่วนร่วมในการดำเนินงาน (Whole School Approach) ไม่ใช่ครูคนใดคนหนึ่งเท่านั้นที่จะเป็นผู้รับผิดชอบ โดยโรงเรียนควรจะต้องแจ้งให้ครูทั้งโรงเรียนให้มีความเข้าใจร่วมกันอย่างชัดเจนในการจัดการเรียนการสอนตามหลักสูตรท้องถิ่น ซึ่งจะช่วยให้วิธีการสอนแบบบูรณาการที่เน้นผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง

3. โรงเรียนควรกำหนดเป้าหมายให้ชัดเจนว่า โรงเรียนจะจัดทำหลักสูตรท้องถิ่นในขอบเขตแค่ไหน จะจัดทำเพื่อการเรียนการสอนในโรงเรียนโดยอาศัยความร่วมมือของคนในชุมชน หรือเพื่อต้องการจัดทำเป็นธุรกิจเพื่อหารายได้โดยมีเป้าหมายว่าส่งขายในท้องตลาด เนื่องจากเป้าหมายในการจัดทำหลักสูตรท้องถิ่นจะเป็นตัวกำหนดจุดประสงค์การเรียนรู้ เนื้อหา กิจกรรม และการประเมินผลการจัดการเรียนการสอน

4. โรงเรียนควรจะจัดการสอนให้เอื้อต่อการพานักเรียนไปศึกษานอกสถานที่เนื่องจากการจัดการเรียนการสอนตามหลักสูตรท้องถิ่นนั้น ในบางสัปดาห์โรงเรียนอาจจะต้องพานักเรียนออกไปศึกษาในชุมชน เพื่อศึกษาจากสภาพความเป็นจริง ซึ่งการพานักเรียนไปศึกษา

นอกสถานที่นั้นต้องใช้เวลาดิตต่อกันประมาณ 2-3 ชั่วโมง ดังนั้น ในการจัดตารางสอนโรงเรียน จะต้องคำนึงถึงประเด็นนี้ด้วย

5. โรงเรียนควรจะมีการประสานงานกับวิทยากร หรือผู้รู้ในชุมชนล่วงหน้ากับคนที่จะมี การเรียนการสอน เพื่อชี้แจงให้วิทยากรเข้าใจอย่างชัดเจนในจุดมุ่งหมายของการสอน และ ช่วยชี้แจงเพิ่มเติมในกรณีที่มีนักเรียนยังไม่เข้าใจไม่ชัดเจน เนื่องจากผู้รู้ในชุมชนบางท่านไม่มี ประสบการณ์ในการสอนหรือการถ่ายทอดความรู้มาก่อน

6. โรงเรียนควรจะต้องจัดครูเข้าสอนในวิชาที่นำมาจัดเป็นหลักสูตรท้องถิ่น โดยคำนึงถึง ความรู้ ความสามารถ ความสนใจ และความสมัครใจของครูผู้สอน

7. โรงเรียนควรมีการประชาสัมพันธ์การจัดหลักสูตรท้องถิ่นให้คนในชุมชนหรือ ผู้ปกครองทราบโดยใช่วิธีการที่หลากหลาย เพื่อให้เกิดความเข้าใจและขอความร่วมมือจากคนใน ชุมชน

8. โรงเรียนควรเปิดโอกาสให้คนในชุมชน โดยเฉพาะกรรมการโรงเรียน วิทยากร หรือ ผู้รู้ในชุมชนได้ร่วมคิด ร่วมทำ และร่วมวางแผนในการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น และการจัด การเรียนการสอนตั้งแต่เริ่มดำเนินการ

9. โรงเรียนควรได้รับบทบาทเชิงรุก โดยบุคลากรในโรงเรียนเป็นผู้ริเริ่มในการประสาน สัมพันธ์กับคนในชุมชน โดยเฉพาะผู้บริหารโรงเรียนควรประสานสัมพันธ์กับคนในชุมชนให้ มากขึ้น เนื่องจากบางโรงเรียนผู้บริหารยังคงค่อนข้างห่างเหินโดยปล่อยให้เป็นที่รองครูที่เป็น คนในท้องถิ่น

10. สำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดราชบุรี และคณะผู้วิจัย ควรจะได้มีการพัฒนาครู และศึกษานิเทศก์ โดยจัดการฝึกอบรมเกี่ยวกับการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น การจัดกาเรียน การสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง เช่น การสอนแบบบูรณาการ การสอนแบบร่วมมือ การวัด และการประเมินผลที่ใช้วิธีการอย่างหลากหลาย เช่น การประเมินผลโดยใช้แฟ้มสะสมงาน (Portfolio Assessment) การกำหนดเกณฑ์การประเมิน (Rubric Assessment) เป็นต้น

11. ศึกษาวิเคราะห์ควมมีบทและติดตามผลการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น และการจัด การเรียนการสอนให้แก่บุคลากรในโรงเรียนเดือนละ 2 ครั้ง ตามข้อตกลงร่วมกันในการประชุม ระหว่างคณะผู้วิจัย ผู้อำนวยการการประถมศึกษาแห่งชาติ ศึกษาพิเศษจังหวัด และศึกษานิเทศก์ อำเภอ ไนวันที่ 6 มิถุนายน 2543 ณ สำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดราชบุรี

12. ผู้นำท้องถิ่นควรมีบทบาทสำคัญในการสร้างความเข้าใจกับคนในชุมชนเกี่ยวกับ บทบาทหน้าที่ของชุมชนต่อการศึกษา และความสำคัญของชุมชนกับการมีส่วนร่วมในการพัฒนา หลักสูตรท้องถิ่นและการจัดการเรียนการสอน

13. คนในชุมชนควรให้ความร่วมมือและสนับสนุนในทุกด้าน โดยไม่เห็นว่าการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นและการจัดการเรียนการสอนเป็นภาระหน้าที่ของโรงเรียนแต่เพียงฝ่ายเดียว

14. คณะครูจึงจะต้องเตรียมการที่จะจัดเวทีให้กับผู้บริหารโรงเรียน ครู และคนในชุมชน ได้มีโอกาสพบปะแลกเปลี่ยนความคิดเห็นซึ่งกันและกันให้มากขึ้น

15. โรงเรียนและคณะผู้วิจัยควรจะได้มีการกระตุ้นและชี้แจงให้องค์การบริหารส่วนตำบล และคนในชุมชนที่มีศักยภาพเพียงพอที่จะสนับสนุนการจัดการศึกษาของโรงเรียน ได้นองเห็นความสำคัญของการจัดหลักสูตรท้องถิ่นพร้อมทั้งให้ความร่วมมือและการสนับสนุนให้มากขึ้น

16. โรงเรียนควรมีการกำหนดแผนงานและกิจกรรมต่าง ๆ ให้ชัดเจน เพื่อที่จะได้แจ้งให้คนในชุมชนทราบล่วงหน้าจะได้จัดสรรเวลามาให้ความร่วมมือได้

เอกสารอ้างอิง

- กรมป่าไม้. 2542. โครงการภายใต้มาตรการเพิ่มการใช้จำยภาครัฐเพื่อกระตุ้นเศรษฐกิจงบประมาณปี พ.ศ. 2542 – 2543 (เอกสารแผ่นพับ).
- กรมวิชาการ. 2534. สภาพความพร้อมในการจัดการเรียนการสอนวิชาพื้นฐานวิชาอาชีพระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์คุรุสภาลาดพร้าว.
2535. รายงานการวิจัยเรื่องลักษณะการจัดทำรายวิชาที่เหมาะสมกับท้องถิ่นของโรงเรียนมัธยมศึกษา. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์การศาสนา.
2536. คู่มือการพัฒนาหลักสูตรตามความต้องการของท้องถิ่น. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์องค์การค้ำของคุรุสภา.
2539. ภูมิปัญญาท้องถิ่นกับการจัดการเรียนการสอนในระดับประถมศึกษาและมัธยมศึกษา. กรุงเทพมหานคร : คุรุสภาลาดพร้าว.
2540. คู่มือการพัฒนาหลักสูตรตามความต้องการของท้องถิ่น. กรุงเทพมหานคร : คุรุสภาลาดพร้าว.
- กระทรวงศึกษาธิการ. 2542. พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542. กรุงเทพมหานคร : พริกหวานกราฟฟิค จำกัด.
- กิตติพงศ์ สิริสูตร. 2537. การนำภูมิปัญญาชาวบ้านมาใช้ในการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นตามหลักสูตรประถมศึกษา พุทธศักราช 2521 (ฉบับปรับปรุง 2533) ในโรงเรียนร่วมพัฒนาการใช้หลักสูตร สังกัดสำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดสุพรรณบุรี. กรุงเทพมหานคร : วิทยานิพนธ์ปริญญาโท จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- จอมราช, โรงเรียน. 2542ก. แผนปฏิบัติงานประจำปีการศึกษา 2542. ราชบุรี : โรงเรียนจอมราช.

จอมราช, โรงเรียน. 2542๕. สรรพคุณโรงเรียน (SCHOOL CHARTER) ฉบับที่ 1 ปีการศึกษา 2542-2544. ราชบุรี : โรงเรียนจอมราช.

จิราภรณ์ ศรีสมุทร. 2530. ปัญหาและความต้องการในการจัดเนื้อหาหลักสูตรประถมศึกษา กลุ่มการอ่านและพื้นฐานอาชีพ แขนงงานเลือก จังหวัดอำนาจเจริญ, กรุงเทพมหานคร : วิทยาลัยพัฒนศึกษาไทย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร.

ใจทิพย์ เชื้อรัตนพงษ์. 2539. การพัฒนาหลักสูตร : หลักการและแนวปฏิบัติ. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์อัสสัมชัญ.

_____. 2543. "กระบวนการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นและการมีส่วนร่วมของชุมชน". ประมวลบทความนวัตกรรมเพื่อการเรียนรู้สำหรับครูยุคปฏิรูปการศึกษา. กรุงเทพมหานคร : คณะศึกษาศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

ชูชาติ พ่วงสมจิตร. 2540. การวิเคราะห์ปัจจัยที่ส่งเสริมและปัจจัยที่เป็นอุปสรรคต่อการมีส่วนร่วมของชุมชนกับโรงเรียนประถมศึกษาในเขตปริมณฑลกรุงเทพมหานคร. กรุงเทพมหานคร : วิทยาลัยครุศาสตร์ดุสิตบัณฑิต ภาควิชาบริหารการศึกษา จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

บุญธรรม กิจปริดาวิสุทธิ. 2535. ระเบียบวิธีการวิจัยทางสังคมศาสตร์. กรุงเทพมหานคร : สามเจริญพาณิชย์.

บุญเรือง ขจรศิลป์ ใจทิพย์ เชื้อรัตนพงษ์ และอวิช เสียงโอชา. 2540. รายงานการวิจัยเรื่อง สภาพ ปัญหา และความต้องการของชุมชน ผู้บริหารสถานศึกษา อาจารย์ผู้สอน และ นักเรียน/นักศึกษาในอำเภอโพธารามเกี่ยวกับการพัฒนาหลักสูตรที่เอื้อต่อการพัฒนา การเลี้ยงโคนม. (เอกสารอัดสำเนา)

_____. 2543. รายงานการวิจัยเรื่อง กระบวนการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นที่เอื้อต่อ การพัฒนาการเลี้ยงโคนม : กรณีศึกษาจังหวัดราชบุรี. ร่างรายงานวิจัยฉบับสมบูรณ์. (เอกสารอัดสำเนา)

ประพนธ์ ปิยะรัตน์. 2534. ยุทธศาสตร์การมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนาคุณภาพชีวิต.
นครปฐม : สถาบันพัฒนาการสาธารณสุขอาเซียน มหาวิทยาลัยมหิดล ศาลายา.

ประเวศ วะสี. 2537. ยุทธศาสตร์ทางปัญญาแห่งชาติ. กรุงเทพมหานคร : สำนักงานกองทุน
สนับสนุนการวิจัย.

พันธุ์ทิพย์ วามสุข. 2540. การวิจัยปฏิบัติการอย่างมีส่วนร่วม. กรุงเทพมหานคร : พี.เอ.ดีฟวิง
จำกัด.

เพ็ญจันทร์ ธรรมิการส. 2536. สภาพและปัญหาของการพัฒนาหลักสูตรในโรงเรียนร่วมพัฒนา
การใช้หลักสูตร สังกัดกรมสามัญศึกษา. กรุงเทพมหานคร : วิทยานิพนธ์ปริญญาโท
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

ภาณี วงษ์เอก. 2533. "วิธีการศึกษามบบการจิตสทณากลุ่ม" หน้า 398-414. ใน บุญจา
ชอลตสำเนน นลิตตักจ้ นุปรมา ศิริริศมิ และ วาทินี บุญชะลิกหนี (บรรณาธิการ)
การศึกษานงคุณภาพ : เทคนลการวญญวทศนวม. นครปฐม : สถาบันวญญวประชากร
และลัษณ มหาวิทยาลัยมหลล.

นณททา ชนะลลท. 2539. การศึกษาสภาพและปัญหาการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นของ
โรงเรียนประถมศลษาในโครงการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นโดยภูมิปัญญาชาวบ้าน
ลังกัดสำนักงานการประถมศลษาจังหวดสงขลา. กรุงเทพมหานคร : วิทยานิพนธ์
ปริญญาโท จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

รักนวิลล จุลนาท. 2539. การศลษาการค้ำเนนงานพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น กลุ่มการงาน
และพื้นฐานอาชีพ ชั้นประถมศลษาปีที่ 5-6 ของสำนักงานการประถมศลษาจังหวด
ศรลษณ. กรุงเทพมหานคร : วิทยานิพนธ์ปริญญาโท จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

ราชบดินทลยลลน. 2530. พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยลลน พ.ศ. 2525. พิมพ์ครั้งที่ 5.
กรุงเทพมหานคร : อักษรเจริญภลล.

- รุ่งฟ้า จิรัญวงศ์. 2535. การศึกษาความรู้ในการพัฒนาหลักสูตรกลุ่มการงานและพื้นฐานอาชีพให้เหมาะสมกับสภาพและความต้องการของท้องถิ่นของครูชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 และ 6 ในโรงเรียนสังกัดสำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ เขตการศึกษา 6. กรุงเทพมหานคร : วิทยานิพนธ์ปริญญาโท จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ลิ้น สาขยศ และคังคณา สาขยศ. 2536. หลักการวิจัยทางการศึกษา. กรุงเทพมหานคร : บริษัทศึกษาพรจำกัด.
- ลิตดาวัลย์ โพธิ์สุวรรณ. 2540. สภาพ ปัญหา และความต้องการของผู้ที่อยู่ในสถานศึกษา และชุมชนในการจัดหลักสูตรท้องถิ่นที่เกี่ยวข้องกับการเลือกโคมนของโรงเรียนประถมศึกษา สังกัดสำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดราชบุรี. กรุงเทพมหานคร : วิทยานิพนธ์ปริญญาโท มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.
- วราภรณ์ บางเอียง. 2534. สภาพและปัญหาการดำเนินการพัฒนาหลักสูตรให้สอดคล้องกับความต้องการของท้องถิ่นของหน่วยงานในสังกัดสำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ. กรุงเทพมหานคร : วิทยานิพนธ์ปริญญาโท จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- วิจิตร ไชยศิลป์. 2536. การสำรวจการพัฒนาหลักสูตรระดับท้องถิ่น ตามหลักสูตรประถมศึกษา พุทธศักราช 2521 (ฉบับปรับปรุง พ.ศ. 2533) ของครูในโรงเรียนประถมศึกษา สังกัดสำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดน่าน. กรุงเทพมหานคร : วิทยานิพนธ์ปริญญาโท จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- วิชัย วงษ์ใหญ่. 2527. พัฒนาหลักสูตรและการสอน : มีติใหม่. กรุงเทพมหานคร : ไทยวัฒนาพานิช.
- วิรุณ ปันหวณิช. 2543. "อนาคตของหลักสูตรท้องถิ่นจะไปทางไหน?" สานปฏิรูป 3 (27) : 16-23.

- ศิริชัย อนันต์ผล. 2534. สภาพและปัญหาการพัฒนาหลักสูตรให้สอดคล้องกับความต้องการของท้องถิ่นในโรงเรียนมัธยมศึกษา สังกัดกรมสามัญศึกษา เขตการศึกษา 5. กรุงเทพมหานคร : วิทยาลัยพัฒนศาสตร์ป๋วยยวาท, จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- สัจด์ สุทรานันท์. 2532. พื้นฐานและหลักการพัฒนหลักสูตร. (พิมพ์ครั้งที่ 3) กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มิตรสยาม .
- สวัสดิ์ จงกล. 2528. "แนวคิดเกี่ยวกับหลักสูตรและการจัดการเรียนการสอนกลุ่มสาระงานและพื้นฐานอาชีพ". เอกสารการสนทนากลุ่มการงานและพื้นฐานอาชีพ หน้าที่ 1 และ 2. กรุงเทพมหานคร : มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช.
- สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ สำนักงานกวีรัฐมนตรี. แผนพัฒนาการศึกษาแห่งชาติ ฉบับที่ 8 (พ.ศ. 2540-2544) กรุงเทพมหานคร: อรรถพลการพิมพ์.
- สุนทร มุณินทร์ชัย. 2518. "การปรับหลักสูตรให้เข้ากับท้องถิ่น", น. 3. เอกสารบรรยายในการสัมมนาพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น. 2-16 ธันวาคม 2518. (เอกสารอัดสำเนา)
- สุพรรณิ ไชยอำพร และ สนิท สมิทธการ. 2530. การวิเคราะห์ทางสังคมเพื่อการพัฒนาแนวความคิดและวิธีการ. กรุงเทพมหานคร : โครงการส่งเสริมเอกสารวิชาการ สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์.
- สุรางค์ จันทวานิช. 2540. วิธีการวิจัยเชิงคุณภาพ. คณะวิทยาศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- สุมิตร คุณานุภร. 2523. หลักสูตรและการสอน. พิมพ์ครั้งที่ 4, กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์ชวนพิมพ์.
- องค์การบริหารส่วนตำบลบ้านเต้ม. 2542. บรรยายสรุปประจำปี 2542. ราชบุรี : องค์การบริหารส่วนตำบลบ้านเต้ม.

อมรา พงศาพิชญ์. 2537. "ความหมายของการวิจัยเชิงคุณภาพ" หน้า 11-28 ใน อุทิศ ศุษยเกษม (บรรณาธิการ) คู่มือการวิจัยเชิงคุณภาพเพื่อการพัฒนา. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพมหานคร : สำนักยุทธการพิมพ์.

อรสา ปราชญ์นคร. 2526. หลักสูตรและแบบเรียนมัธยมศึกษา. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์ ไทยวัฒนาพานิช.

อังกุล สมตะเนย์. 2535. สภาพและปัญหาการนำภูมิปัญญาชาวบ้านมาใช้ในการพัฒนาหลักสูตรในโรงเรียนประถมศึกษา สังกัดสำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดสุพรรณบุรี. กรุงเทพมหานคร : วิทยานิพนธ์ปริญญาโท จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

Morgan, D. L. 1988. Focus Groups as Qualitative Research. Newbury Park, California : SAGE Publications.

ภาคผนวก

เครื่องมือที่ใช้ในการรวบรวมข้อมูล

เครื่องมือที่ใช้ในการรวบรวมข้อมูล ประกอบด้วย

1. แบบสัมภาษณ์คนในชุมชน
2. แบบสัมภาษณ์บุคลากรในโรงเรียน
3. แบบสอบถามนักเรียน

แบบสัมภาษณ์คนในชุมชน

วัน/เดือน/ปีที่สัมภาษณ์.....เวลา.....

สถานที่.....

1. ชื่อผู้ให้สัมภาษณ์.....
2. เพศ ☐ ชาย ☐ หญิง
3. อายุ.....ปี
4. ระดับการศึกษาสูงสุด ☐ ประถมศึกษา ☐ มัธยมศึกษาตอนต้น
☐ มัธยมศึกษาตอนปลาย ☐ ปว.ช.
☐ ปว.ส. ☐ อนุปริญญา
☐ปริญญาตรี ☐ปริญญาโท ☐ อื่นๆ (ระบุ).....
5. ท่านมีอาชีพหลักอะไร ท่านทำกี่ปีแล้ว รายได้ต่อเดือนประมาณเท่าไร
6. ท่านมีอาชีพรองอะไร ท่านทำกี่ปีแล้ว รายได้ต่อเดือนประมาณเท่าไร
7. ท่านมีบุตรหลานเรียนอยู่ในโรงเรียนนี้หรือไม่ ถ้ามี กำลังเรียนอยู่ชั้นใด
8. ท่านมีตำแหน่งหรือมีบทบาทหน้าที่ในชุมชน/ที่เกี่ยวข้องกับชุมชนหรือไม่ อย่างไร
9. ท่านมีบทบาทหน้าที่ในโรงเรียน/ที่เกี่ยวข้องกับโรงเรียนหรือไม่ อย่างไร
10. ท่านมีความสามารถหรือความสนใจพิเศษอะไรบ้าง
11. ท่านเป็นคนในท้องถิ่นหรือไม่ ถ้าใช่ ท่านคิดจะย้ายไปอยู่ที่อื่นหรือไม่ เพราะเหตุใด ถ้าไม่ใช่
 คนในท้องถิ่น ท่านย้ายมาจากไหน เพราะเหตุใดจึงย้ายมาอยู่ที่นี่
12. ประวัติความเป็นมาของชุมชนเป็นอย่างไร
13. คนในชุมชนส่วนใหญ่มีอาชีพหลักอะไร มีอาชีพรองอะไร ส่วนใหญ่มีฐานะเป็นอย่างไร
 (รวย / ปานกลาง / จน) ชุมชนนี้มีปัญหาทางเศรษฐกิจอะไรบ้าง
14. ลักษณะครอบครัวของท่านในชุมชนนี้เป็นอย่างไร (เป็นครอบครัวเดี่ยว/แต่งงานแล้วแยกกันอยู่กัน
 พ่อแม่, เป็นครอบครัวขยาย/แต่งงานแล้วอยู่รวมกันกับพ่อแม่)
15. คนในชุมชนมีความสัมพันธ์กันอย่างไร (เครือญาติ/ต่างคนต่างอยู่ ฯลฯ)
16. ลักษณะของเชื้อชาติ ภาษา ศาสนา วัฒนธรรม ชนบทธรรมเนียมประเพณีเป็นอย่างไร
17. ลักษณะการใช้เวลาว่างของคนในชุมชนเป็นอย่างไร
18. ชุมชนมีปัญหาทางสังคมอะไรบ้าง
19. ชุมชนมีลักษณะเด่นอะไรบ้าง (ศิลปะ ฯลฯ)
20. ผู้รู้/คนที่ชุมชนยอมรับว่าเก่งมีหรือไม่ คือใคร และเป็นที่ยอมรับในเรื่องใด ท่านเหล่านั้นมี
 ส่วนร่วมในการจัดการเรียนการสอนหรือไม่ อย่างไร

21. ทรัพยากรในชุมชนที่สามารถนำมาใช้ประโยชน์ในการจัดการเรียนการสอนได้มีอะไรบ้าง
(ทรัพยากรธรรมชาติ/บุคคล/มนุษย์สัมพันธ์) และนำมาใช้ประโยชน์อย่างไร
22. การนำทรัพยากรในชุมชนมาใช้ประโยชน์ในการจัดการเรียนการสอนมีปัญหาหรือไม่ อย่างไร
23. ผู้นำชุมชนอย่างเป็นทางการได้แก่ใครบ้าง มีลักษณะภาวะผู้นำอย่างไร เป็นที่ยอมรับของชุมชนหรือไม่ มีบทบาทต่อการจัดการศึกษาหรือไม่ อย่างไร
24. ผู้นำชุมชนอย่างไม่เป็นทางการมีหรือไม่ ได้แก่ใครบ้าง ทำไมจึงเป็นที่ยอมรับของชุมชน มีบทบาทต่อการจัดการศึกษาหรือไม่ อย่างไร
25. คนในชุมชนให้ความร่วมมือในการจัดกิจกรรมต่าง ๆ การแก้ไขหรือป้องกันปัญหาที่เกิดขึ้นในชุมชนหรือไม่ อย่างไร มีปัญหาการให้ส่วนร่วมมีดังกล่าหรือไม่ อย่างไร
26. คนในชุมชนให้ความร่วมมือในการจัดกิจกรรมต่าง ๆ การแก้ไขหรือป้องกันปัญหาที่เกิดขึ้นในโรงเรียนหรือไม่ อย่างไร มีปัญหาการให้ส่วนร่วมมีดังกล่าหรือไม่ อย่างไร
27. เมื่อชุมชนมีกิจกรรม โรงเรียนเข้ามามีบทบาทหรือให้ส่วนร่วมในการจัดกิจกรรมของชุมชนหรือไม่ อย่างไร มีปัญหาหรือไม่ อย่างไร
28. สภาพการจัดการเรียนการสอนในโรงเรียนเป็นไปตามความต้องการของชุมชนหรือไม่ อย่างไร
29. ท่านต้องการให้โรงเรียนสอนเนื้อหาหรือเรื่องอื่น ๆ เพิ่มเติมจากที่นักเรียนเรียนอยู่แล้วหรือไม่ ถ้ามีโรงเรียนควรจะสอนเพิ่มเติมในเนื้อหาหรือเรื่องอะไร เพื่ออะไร
30. ถ้าโรงเรียนจะสอนเพิ่มเติมในเรื่องที่ท่านหรือชุมชนต้องการแก่นักเรียน ชุมชนของท่านมีบุคคลที่มีความรู้ความสามารถในเรื่องดังกล่าวหรือไม่ คือใคร
31. ท่านคิดว่าบุคคลดังกล่าวจะให้ส่วนร่วมร่วมกับโรงเรียนหรือไม่ อย่างไร
32. ชุมชนของท่านมีแหล่งศึกษาหาความรู้เพิ่มเติมนอกชั้นเรียนที่เอื้อประโยชน์ต่อการจัดการเรียนการสอนในเรื่องที่ท่านหรือชุมชนต้องการให้สอนเพิ่มเติมแก่นักเรียนหรือไม่ ถ้ามี ได้แก่แหล่งใด ถ้าไม่มี ท่านคิดว่าจะมีวิธีการดำเนินการอย่างไรเพื่อให้นักเรียนมีแหล่งศึกษาหาความรู้เพิ่มเติม
33. ท่านคิดว่าคนในชุมชนของท่านคนใดที่สามารถให้การสนับสนุนในการนำเรื่องที่ท่านหรือชุมชนต้องการให้สอนเพิ่มเติมแก่นักเรียนได้ และให้การสนับสนุนอย่างไร
34. ท่านคิดว่าท่านสามารถสนับสนุนในการนำเรื่องที่ท่านหรือชุมชนต้องการให้สอนเพิ่มเติมแก่นักเรียนหรือไม่ ในด้านใด วิธีใด
35. ท่านคิดว่าชุมชนสามารถเข้ามามีบทบาทในการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นและการจัดการเรียนการสอนของโรงเรียนอย่างไร
36. ถ้าโรงเรียนต้องการความร่วมมือจากชุมชนในการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นและการจัดการเรียนการสอน ท่านคิดว่าโรงเรียนควรทำอย่างไร

แบบสัมภาษณ์บุคลากรในโรงเรียน

วัน/เดือน/ปีที่สัมภาษณ์.....เวลา.....

สถานที่.....

1. ชื่อผู้ให้สัมภาษณ์.....
2. ตำแหน่ง.....
3. เพศ ☐ ชาย ☐ หญิง
4. อายุ.....ปี อาชีพ.....ปี
5. วุฒิก่อนศึกษาสูงสุด ☐ ประถมศึกษา ☐ มัธยมศึกษาตอนต้น
☐ มัธยมศึกษาตอนปลาย ☐ ป.ว.ส.
☐ ป.ว.ส. ☐ อนุปริญญา
☐ ปริญญาตรี ☐ ปริญญาโท ☐ อื่นๆ (ระบุ).....
6. ท่านมีอาชีพหรือหรือไม่ ถ้ามี ท่านทำอาชีพอะไร ท่านทำกี่ปีแล้ว รายได้ต่อเดือนประมาณเท่าไร
7. ท่านเป็นคนในท้องถิ่นหรือไม่ ถ้าใช่ ท่านคิดจะย้ายไปอยู่ที่อื่นหรือไม่ เพราะเหตุใด ถ้าไม่ใช่ คนในท้องถิ่น ท่านย้ายมาจากไหน เพราะเหตุใดจึงย้ายมาอยู่ที่นี่
8. ท่านพักอยู่ที่ใด (บ้านพักครูในโรงเรียน ฯลฯ)
9. ประวัติความเป็นมาของชุมชนเป็นอย่างไร
10. คนในชุมชนส่วนใหญ่มีอาชีพหลักอะไร มีอาชีพรองอะไร ส่วนใหญ่มีฐานะเป็นอย่างไร (รวย / ปานกลาง / จน) ชุมชนมีปัญหาทางเศรษฐกิจอะไรบ้าง
11. ลักษณะครอบครัวของคนในชุมชนนี้เป็นอย่างไร (เป็นครอบครัวเดี่ยว/แต่งงานแล้วแยกกันอยู่กับพ่อแม่, เป็นครอบครัวขยาย/แต่งงานแล้วอยู่รวมกันกับพ่อแม่)
12. คนในชุมชนมีความสัมพันธ์กันอย่างไร (เครือญาติ/ต่างคนต่างอยู่ ฯลฯ)
13. ลักษณะของเชื้อชาติ ภาษา ศาสนา วัฒนธรรม ชนบวชนเมืองประเพณีเป็นอย่างไร
14. ลักษณะการใช้เวลาว่างของคนในชุมชนเป็นอย่างไร
15. ชุมชนมีปัญหาทางสังคมอะไรบ้าง
16. ชุมชนมีลักษณะเด่นอะไรบ้าง (ศิลปะ ฯลฯ)
17. ผู้รู้/คนในชุมชนยอมรับว่าเก่งหรือไม่ คือใคร และเป็นที่ยอมรับในเรื่องใด ท่านเหล่านั้นมีส่วนร่วมในการจัดการเรียนการสอนหรือไม่ อย่างไร
18. ทรัพยากรในชุมชนที่สามารถนำมาใช้ประโยชน์ในการจัดการเรียนการสอนได้มีอะไรบ้าง (ทรัพยากรธรรมชาติ/บุคคล/มนุษย์สร้างขึ้น) และนำมาใช้ประโยชน์อย่างไร

19. การนำทรัพยากรในชุมชนมาใช้ประโยชน์ในการจัดการเรียนการสอนมีปัญหาหรือไม่ อย่างไร
20. ผู้นำชุมชนยัง่าเป็นทางการได้แก่ใครบ้าง มีลักษณะภาวะผู้นำอย่างไร เป็นที่ยอมรับของชุมชนหรือไม่ มีบทบาทต่อการจัดการศึกษาหรือไม่ อย่างไร
21. ผู้นำชุมชนยัง่าไม่เป็นทางการมีหรือไม่ ได้แก่ใครบ้าง ทำไมจึงเป็นที่ยอมรับของชุมชน
22. มีบทบาทต่อการจัดการศึกษาหรือไม่ อย่างไร
23. คนในชุมชนให้ความร่วมมือในการจัดกิจกรรมต่าง ๆ การแก้ไขหรือป้องกันปัญหาที่เกิดขึ้นในชุมชนหรือไม่ อย่างไร มีปัญหาการให้ความร่วมมือดังกล่าวหรือไม่ อย่างไร
24. คนในชุมชนให้ความร่วมมือในการจัดกิจกรรมต่าง ๆ การแก้ไขหรือป้องกันปัญหาที่เกิดขึ้นในโรงเรียนหรือไม่ อย่างไร มีปัญหาการให้ความร่วมมือดังกล่าวหรือไม่ อย่างไร
25. เมื่อชุมชนมีกิจกรรม โรงเรียนเข้ามามีบทบาทหรือให้ความร่วมมือในการจัดกิจกรรมของชุมชนหรือไม่ อย่างไร มีปัญหาหรือไม่ อย่างไร
26. ประวัติความเป็นมาของโรงเรียนเป็นอย่างไร
27. โรงเรียนมีจุดเด่น-จุดด้อยอะไรในสายตาของคนในชุมชน
28. โรงเรียนมีการแบ่งงานบริหารออกเป็นงาน อะไรบ้าง แบ่งความรับผิดชอบอย่างไร มีวิธีการบริหารจัดการภายในโรงเรียนอย่างไร (ถามเฉพาะผู้บริหาร)
29. โรงเรียนประสบปัญหาเกี่ยวกับการบริหารจัดการภายในโรงเรียนหรือไม่ อย่างไร ท่านมีวิธีการแก้ปัญหาอย่างไร (ถามเฉพาะผู้บริหาร)
30. ท่านคิดว่าบุคลากรในโรงเรียนมีความสัมพันธ์กันอย่างไร
31. บุคลากรในโรงเรียนให้ความร่วมมือในการจัดกิจกรรมในโรงเรียนหรือไม่ อย่างไร
32. โรงเรียนประสบปัญหาเกี่ยวกับบุคลากรหรือไม่ อย่างไร และมีวิธีการแก้ปัญหาอย่างไร
33. ในปัจจุบัน ท่านมีวิธีการจัดการเรียนการสอนอย่างไร (ถามเฉพาะครู)
34. ท่านประสบปัญหาในการจัดการเรียนการสอนหรือไม่ อย่างไร และท่านมีวิธีการแก้ปัญหาอย่างไร (ถามเฉพาะครู)
35. โรงเรียนประสบปัญหาเกี่ยวกับตัวนักเรียนหรือไม่ อย่างไร และมีวิธีการแก้ปัญหาอย่างไร
36. ท่านคิดว่าผู้บริหารโรงเรียนมีลักษณะภาวะผู้นำหรือไม่ อย่างไร (ถามเฉพาะครู)
37. ในโรงเรียนมีบุคลากรที่มีลักษณะของผู้นำอย่างไรไม่เป็นทางการหรือไม่ คือใคร ทำไมจึงเป็นที่ยอมรับว่าเป็นผู้นำอย่างไรไม่เป็นทางการในโรงเรียน
38. ในระยะ 3 ปีที่ผ่านมา ท่านเคยได้รับความรู้เกี่ยวกับการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นหรือไม่ ถ้าเคย ท่านได้รับความรู้จากที่ใด
39. โรงเรียนเคยมีการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นหรือไม่ ถ้าเคย ตามคำถามต่อไปนี้

ไปประยุกต์ใช้ได้เหมาะสมและสอดคล้องกับข้อกำหนดใน พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 มาตรา 29 ที่กำหนดไว้ว่า (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ, 2542: 15-16)

ให้สถานศึกษาร่วมกับบุคคล ครอบครัว ชุมชน องค์กร ชุมชน องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น เอกชน องค์กรเอกชน องค์กรวิชาชีพ สถาบันศาสนา สถานประกอบการ และสถาบันสังคมอื่น ส่งเสริมความเข้มแข็งของชุมชน โดยจัดกระบวนการเรียนรู้ ภายในชุมชนเพื่อให้ชุมชนมีการจัดการศึกษาอบรม มีการแสวงหาความรู้ ข้อมูล ข่าวสาร และรู้จักเลือกสรรภูมิปัญญาและวิทยาการต่าง ๆ เพื่อพัฒนาชุมชนให้สอดคล้องกับสภาพปัญหาและความต้องการ รวมทั้งหาวิธีการสนับสนุนให้มีการแลกเปลี่ยนประสบการณ์การพัฒนาระหว่างชุมชน

เนื่องจากกระบวนการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น เรื่อง การเลี้ยงโคนม นั้น มีจุดเน้นในเรื่องการมีส่วนร่วมของชุมชนในการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น โดยโรงเรียนและท้องถิ่นมีบทบาทสำคัญในการสร้างความเข้าใจกับคนในชุมชนเกี่ยวกับบทบาทหน้าที่ของชุมชนต่อการศึกษา ความสำคัญ ของชุมชนกับการมีส่วนร่วมในการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นและการจัดการเรียนการสอน ครูหรือผู้บริหารโรงเรียนที่แจ้งทำความเข้าใจกับคนในชุมชน โดยอธิบายให้เข้าใจถึงวัตถุประสงค์และการ ดำเนินงานของโครงการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นและชี้แจงให้คนในชุมชนเข้าใจอย่างชัดเจนว่า โรงเรียนต้องการอะไร และจะให้คนในชุมชนทำอะไรบ้าง นอกจากนี้ในขั้นตอนของการนำ หลักสูตรท้องถิ่นไปใช้นั้น ยังเน้นการจัดการเรียนการสอนที่ให้นักเรียนเป็นศูนย์กลาง โดยเน้น การพัฒนาสมรรถภาพของนักเรียนให้มีทักษะการแสวงหาความรู้และสร้างองค์ความรู้ด้วยตนเอง ทักษะการทำงานเป็นกลุ่ม ทักษะการสื่อสาร และมีคุณลักษณะที่พึงประสงค์คือ มีความรับผิดชอบ ความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ การกล้าแสดงออก และมีนิสัยรักการทำงาน นอกจากนี้ยังเน้นการสอน แบบบูรณาการ มีการใช้การประเมินแฟ้มผลงาน และการกำหนดเกณฑ์การประเมิน (บุญเรือง ธรรมศิลป์ และคณะ, 2543: 5) ซึ่งการดำเนินการดังกล่าวสอดคล้องกับข้อกำหนดใน พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 มาตรา 30 ที่กำหนดไว้ว่า "ให้สถานศึกษาพัฒนา กระบวนการเรียนการสอนที่มีประสิทธิภาพ รวมทั้งการส่งเสริมให้ผู้สอนสามารถวิจัยเพื่อ พัฒนาการเรียนรู้ที่เหมาะสมกับผู้เรียนในแต่ละระดับการศึกษา" (สำนักงานคณะกรรมการ การศึกษาแห่งชาติ, 2542: 16) และมาตรา 26 ที่กำหนดไว้ว่า "ให้สถานศึกษาจัดการประเมิน ผู้เรียนโดยพิจารณาจากพัฒนาการของผู้เรียน ความประพฤติ การสังเกตพฤติกรรมการเรียน การร่วมกิจกรรม และการทดสอบควบคู่ไปในกระบวนการเรียนการสอนตามความเหมาะสมของ แต่ละระดับและรูปแบบการศึกษา" (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ, 2542: 14)

- 39.1 จัดทำในเรื่องใด วิชา/กลุ่มวิชาใด ระดับชั้นใด
- 39.2 หลักสูตรท้องถิ่นที่ทำเป็นลักษณะใด อย่างไร
- 39.3 ท่านคิดว่าหลักสูตรท้องถิ่นที่จัดทำขึ้นเป็นไปตามความต้องการของท้องถิ่นหรือไม่ อย่างไร
- 39.4 ชุมชนมีส่วนร่วมในการจัดทำหลักสูตรท้องถิ่นหรือไม่ อย่างไร (ร่วมคิด วางแผน ปฏิบัติ และประเมินผล)
- 39.5 หลักสูตรท้องถิ่นที่จัดทำขึ้นประสบความสำเร็จหรือไม่ เพราะเหตุใด มีปัญหาหรืออุปสรรคอย่างไร
40. ท่านต้องการให้มีการจัดทำหลักสูตรท้องถิ่นในโรงเรียนหรือไม่ ถ้าต้องการ ตามคำถามต่อไปนี้
- 40.1 ต้องการให้ทำหลักสูตรท้องถิ่นในเรื่องอะไร วิชาใด มีเนื้อหาเกี่ยวกับอะไรบ้าง ควรสอนในระดับชั้นใด
- 40.2 ทำไมจึงต้องการให้สอนเรื่องดังกล่าว (วัตถุประสงค์)
- 40.3 ควรสอนอย่างไร ใครเป็นผู้สอน ทำไม ใช้เวลาเท่าไร (กิจกรรมการเรียนการสอน)
- 40.4 ทราบได้อย่างไรว่านักเรียนเกิดการเรียนรู้ในเรื่องที่สอน ใครเป็นผู้บอก ใช้วิธีอะไรในการตรวจสอบความรู้ของนักเรียนในเรื่องนั้น ๆ (การวัดและประเมินผล)
41. โรงเรียนมีบุคลากรที่มีความรู้ความสามารถในเรื่อง/เนื้อหาที่ดังกล่าวก่อนจะจัดทำหลักสูตรท้องถิ่นและการจัดการเรียนการสอนหรือไม่ อย่างไร
42. ท่านจะให้ความร่วมมือในการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นในเรื่อง/เนื้อหาที่ต้องการหรือไม่ อย่างไร
43. โรงเรียนมีความพร้อมในด้านอาคารสถานที่และแหล่งศึกษาหาความรู้ต่าง ๆ ที่เอื้อต่อการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นและการจัดการเรียนการสอนตามที่ต้องการหรือไม่ อย่างไร หากไม่มี ท่านคิดว่าจะมีวิธีการแก้ปัญหาด้านนี้อย่างไร
44. โรงเรียนมีงบประมาณและเงินรายได้อื่น ๆ ในการสนับสนุนการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นและการจัดการเรียนการสอนตามที่ต้องการหรือไม่ อย่างไร ถ้าไม่มีหรือมีไม่เพียงพอ ท่านคิดว่าจะมีวิธีการแก้ปัญหาอย่างไร
45. โรงเรียนมีวัสดุอุปกรณ์ในการสนับสนุนการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นและการจัดการเรียนการสอนตามที่ต้องการหรือไม่ อย่างไร ถ้าไม่มีหรือมีไม่เพียงพอ ท่านคิดว่าจะมีวิธีการแก้ปัญหาอย่างไร
46. ท่านคิดว่าชุมชนสามารถเข้ามามีบทบาทในการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นและการจัดการเรียนการสอนของโรงเรียนได้อย่างไร
47. ถ้าโรงเรียนต้องการความร่วมมือจากชุมชนในการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นและการจัดการเรียนการสอน ท่านคิดว่าโรงเรียนควรทำอย่างไร

แบบสอบถามนักเรียน

ตอนที่ 1 ข้อมูลทั่วไปของนักเรียน

1. เพศ ☐ ชาย ☐ หญิง
2. ระดับชั้นที่กำลังศึกษา _____
3. มีพี่น้องจำนวน _____ คน นักเรียนเป็นคนที่ _____
4. ปัจจุบันอาศัยอยู่กับ ☐ บิดา ☐ มารดา
 ☐ บิดาและมารดา ☐ญาติ
 ☐ อื่น ๆ (ระบุ) _____
5. บิดา ประกอบอาชีพ _____
6. มารดา ประกอบอาชีพ _____
7. ปัจจุบันบิดากับมารดา ☐ อยู่ด้วยกัน ☐ หย่า
 ☐ บิดาเสียชีวิต ☐ มารดาเสียชีวิต
 ☐ อื่น ๆ _____

ตอนที่ 2 เรื่องราวในห้องเรียนที่นักเรียนสนใจและต้องการเรียน

1. นักเรียนคิดว่าเรื่องราวในห้องเรียนของนักเรียนที่น่าสนใจเรียนได้แก่เรื่องอะไร
 - 1.1 _____
 - 1.2 _____
 - 1.3 _____
2. ถ้านักเรียนสามารถเลือกเรื่องราวในห้องเรียนที่นักเรียนสนใจและอยากเรียนมากที่สุดได้เพียง 1 เรื่อง นักเรียนจะเลือกเรื่องอะไร

